
9
2 E
22

ANTONII CARACCIOLI

CLERICI REGVLARIS

De Sacris Ecclesiæ Neapolitanæ Monumentis. Liber Singularis.

In quo pleraque, in ea, à primæua ipsius per Apostolorum Principem institutione, ad vsque annum Christi ferè nongentesimum gesta, narrantur, illustrantur, & ad veritatem historicam reuocantur.

Opus posthumum

FRANCISCI BOLVITI NEAPOLITANI CLERICI REGVLARIS

Studio, & industria in lucem editum.

Qui cuncta digessit: stylum alicubi mutauit: omissas ab Auctore curas secundas adiecit: & innumeras penè hiantes lacunas impleuit.

AD SANCTISSIMVM DOMINVM NOSTRVM

INNOCENTIVM X. PONT. M.

NEAPOLI, Ex Typographia Octauij Beltrani. M.DC.XLV.
SVPERIORVM LICENTIA.

S.MO DOMINO NOSTRO INNOCENTIO X. PONT. MAX.

Post humillima pedum oscula

Franciscus Boluitus Clericus Regularis
S. P. AE.

AD pedes augustissimæ dignitatis Tuæ Beatissime Pater, illustri charactere diuini illius Numinis Maiestatem repræsentantis in terris, cum exiguo libri huius munusculo non auderem aduolui, nisi interno quodam afflatu sperarem, Petrum in hoc accessu me habere ductorem. In isto quidem libro, felix Apostolorum Principis è Syria Romam petentis, ad Neapolitanam Ciuitatem accessus, Fideiq; Christianæ in ea satio, lota per sacrũ lauacrum Candida, Aspreno designato Episcopo, multisq; alijs Euangelij luce perfusis, longiore narratione describuntur (coadunabat nanq; tunc ille ancillas futuræ mox Orbis Reginæ, vt nobilius, & promptius esset eius famulitium) &

incruentum preterea sacrificium ab eo Altissimo litatum, in loco, qui usque hodie *Ara Petri* nominatur. Quis porro neget, esse cœli Ianitori, apprime charum, Tibi Ecclesiæ Catholicæ Antistiti, suique Successori, eorum memoriam refricari? Refricari, inquam: comperium est enim, ea Tibi dilucidè innotuisse, cũ olim Apostolicæ Sedis Nuncium per plures annos, & cum laude, hic egisses. Est verò id Neapolitanæ Ciuitati valdè conducibile: cum minimè posit spes eius euanida reddi, futurum Te erga eam benignissimum, & amantissimum, qui memineris Prædecessorem Tuum, quanquam in transitu, paterno eam complexum amore, tantaque in eius bonum patrasse. Et nemo certè hanc illi laudem adimet, firmam in semel accepta à Petro fide perseuerasse, nunquam mutatam mutata rebus facie, nunquam pauidam, semper interritam aduersus diaboli satellites: imo vanos terrores, & quidquid falsa specie sibi blandiebatur, cogentem cedere veritati: illustrẽ propterea illam *Fidelissima* appellationem promeritam: De Calcidensibus scripsit Paterculus, eos dũ littora ista peterent

Par-

Parthenopem ædificaturi,antecedentis columbæ volatum sequutos fuisse; vndè cecinit noster Statius:

— *cui mite solum, trans æquora vecta* Lib. 3. Sylu.
Ipse Dionea monstrauit Apollo columba.

Puriorem,&innocentiorem columbam sequi, firmum apud Neapolim est, nunquam intermittenda sequela, secura nauigatione ad tranquillitatis portum perrecturam. Quam certè fidem, etiam in aduersis Romanæ Vrbis casibus,cùm à Saracenis penè subacta esset, ostendit: in alieno periculo sui oblita, inassuetæ celeritatis vestigijs auxiliatum accurrens. Vt verè scribere potuerit Blondus, Neapolitanos extollens *Nullis maioribus ex omni Italia, quam Neapolitanorum viribus, & seruata est Roma, & Barbari expulsi.* In Description.Campaniæ.
Optat itaq; Petrus pro suo, vt reor, erga Neapolim amore, Tibi successori suo hæc innotescere. Gaudendum ergo Neapoli repertura;quod vestigat,si Sanctitas Tua,vt Petro gratum faciat, ista Ecclesiæ suę Monumenta non dedignetur aspicere: ac Benignitatis Tuæ oculos in ipsam Ciuitatem demittere. Demittens autem, etiam hunc nostrum Clericorum

Regularium Ordinem, licet omnium minimum intueberis, in ea aſsiduo conātu pro Dei gloria, & proximorum ſalute laborantem, ab ipſa infantia ſua cum Beato Parente ſuo Caietano Thienço, hinc ad cœlum emigrante pretioſiſque cineribus ſuis eam beante. Qui Cœtus, poſt impertitā Ciuitati benedictionem, expectat etiam ipſe à Te benedici. *Non enim*
Geneſ. 27. 38. *vnam tantum benedictionem habes* Pater Sanctiſsime, vt ille patri ſuo dicebat. Hic ſiſto, Pedibus Tuis, oſcula venerabundus infigens.

LECTORI
BENEVOLO.

QVOD in hoc Operis vestibulo, te detineam, Beneuole Lector, & occasione exponendi Auctoris in eo moliendo consilium, pluscula etiam de eius virtutibus enarrem, amor meus, & erga eum reuerentia quinquagintannali ferè temporis spatio exhibita, id suadent. Quæso te, vt id boni, æquique consulas: ac, discussa, si quæ in te est, segnitia, ad virtutum ardua, ipsius prouocatus exemplo contendere studeas. Itaque, Antonius Religioni Clericorum Regularium nomen dedit Neapoli, in hac Domo Sanctorum Apostolorum, die Catharinæ Virgini, ac Martyri dicato, anni millesimi, quingentesimi, octogesimi quarti, à B. Andrea Auellino tunc Præposito in eam cooptatus: cum flueret illi annus decimus nonus, & iam quatuor minoribus Ordinibus esset initiatus. Non ego natales eius extollam, tota ferè Europa splendescentes: Extollam potius eius modestiam, minimè illos per contumaces, ac rebelles spiritus obscurantem, sed humilitate reddentem splendidiores. Posito tyrocinio, & Philosophiæ cursu exacto, Romam missus, Theologiæ vacauit sub Marcello Tolosa, cui coniunctus cum scientia spiritus ardor, magnam apud posteros laudem peperit. Ibi quoque habuit ad sacras litteras manuductorem nostrum Antonium Agellium, laudatum à doctis viris Psalmorum interpretem: cui postea sic ipse addictus fuit, vt in Codice Commentariorum, quo vtebatur, imitatus Lucretium, lib. 3. initio, scripserit:

Te sequor ò Graiæ gentis decus, inque tuis nunc,
Fixa pedum pono pressis vestigia signis.

Theologiæ studijs absolutis, Neapolim reuertitur, philosophicas disciplinas docturus. Sed vix Logicas docuit (quo ego præceptore glorior) auocabatur enim, & veluti quodam naturæ impetu rapiebatur ad studia sacræ historiæ, sacrarumque litterarum. Fuit porrò in antiquitate ecclesiastica eruenda studiosissimus: Quantum enim fuit Scriptorum peruolutauit, apumque instar, attente, & feliciter ex floriferis quibusque saltibus, omnia delibauit. Potuit iure dici. *Librorum belluo*. Sed talem eum fuisse, virum iam, & professione religiosum, quid mirum? quandoquidem paruulus adhuc à iocularibus alienus, in quibus ætas illa licet tantilla, tota est, à lectione nunquam feriabatur, ac ne in mensa quidem, cui cum suis assidens, gustato vix cibo, libellum è crumena eruebat, parentis obiurgationes minimè veritus. Mirandum potius, lectitasse illum assiduo studio, ophthalmia laborantem, lippientibus, & cæcutientibus semper oculis, quorum dexter aliquandiù ad nucis instar intumuit, & prosilijt.

Quamquam verò à studijs nunquam temperaret, proximorum nihilominus saluti procurandæ se sacrauit. Ipsum experta fuit in spiritu ductorem, & doctorem *Vincentia de Oda* Virgo Neapolitana, cuius egregia gesta, diutinosque eum Diabolo virginitatis eius hoste conflictus, scripto tradidit. & quod compertum habuisset, sub externo nigro amictu, cinereo illam

inte-

intextè indutam, Fratri Paulo Fulginati Cappuccino illud transmisit, in suorum Chronicon reponendum.

Nostris quoque instituendis, Magister effectus nouitiorum, indefesso labore, solertique cura sudauit eius industria, cogitantis fundamenta tunc fodi superextruendis molibus; euentu certè felicissimo. Nam vnus pro omnibus sufficisse censendus est. Fuit is *Iacobus de Stephano* Neapolitanus, immaculatæ puritatis adolescens, ideoque à B. Andrea Auellino vnicè dilectus, & Antonio, peculiari affectu commendatus. Hunc tyronem suum vidit postea spiritualium magistrum: ac demum ab Vrbano VIII. ad Iberos Caucasi montis radices incolentes missum, non quidem ad aureum vellus, vt olim Argonautæ fecerunt, consequendum, sed ad animas ex Orco infidelitatis, & schismatis eruendas. Vbi per plures annos commoratus, cumulatus meritorum obijt, relicta sanctitatis fama, vti breui compendiolo typis Coloniensibus edito, testatus est noster Franciscus Maria Maggius, prolixiore narratione gesta eius propediem, vt audio, complexurus.

Tantarum sobolum felix educatio, aliud Patribus de Antonio instillauit, zelum præcipuè ipsius circa regularem obseruantiam demiratis. Ter igitur collatum ei fuit Visitatoris munus, semel in Galliæ Cisalpinæ Prouincia, semel & iterum in Neapolitana, illecto ad subeundos oneri humeros, quod lustrandæ Prouinciæ occasione, loca sacra per Italiam collocata, posset venerari: virosque sanctitate, ac doctrina conspicuos, coram agnoscere: vtrumque assecuto: quod, de his, litteræ testantur ab eis ad illum licet semel, & in transitu cognitum datæ, ingenti volumine adhuc extantes, comprehensæ.

Eodem pio astu deceptus, coactus fuit Consultoris Patris Generalis munus subire. Nimirum, quòd in Vrbe Sanctorum Martyrum purpurata sanguine, nullis consanguineorum curis exagitatus, posset deuotus quiescere. Cognita ibi eius scientia nonnullis S.R.E. Cardinalibus nempe Bandino, Mellino, Montis Regalis, & Bellarmino: quorum opera Congregationi Sacrorum Rituum, & expurgationis Christianæ Bibliothecæ, adiunctus fuit. Quibus adiutrices quoque manus præbuit, quanquam absens, & Neapolim reuersus, dùm sub Vrbano VIII. noua Breuiarij, & Martyrologij cusio pararetur, missis ad vtriusque emendationem doctis *Notationibus*, quarum exemplar apud nos extat M. S.

Inquies animum Antonij tenebat, lamentantis iugiter, & optantis, ablegatis externorum occupationibus, tandem aliquando reddi se sibi. Ideo, vt omnem alios regendi curam radicitus à se euelleret, iuribus ferendi suffragij pluries renunciauit, nunquam annuentibus Patribus, nisi decimo ferè ante eius obitum anno.

Ne verò hoc renunciandi honorum culminibus, nouitium tibi, in Antonio videatur, scito Lector, ter ipsum eluctatum fuisse importunas cuiusdam Principis è sua familia viri suasiones. Qui cum esset Proregi Neapolitano ab intimis, virtutumque Antonij conscius, putauit obsequium se Hispaniarum Regi præstiturum, si tantus vir, Ecclesiæ alicui Regiæ præsentationis destinaretur Episcopus. Robur tamen pectoris eius nequaquam potuit emollire, contestati, electurum se potius patriæ extorrem fieri, totoque Orbe profugum, quàm Episcopum. Quæ cum socio, qui aderat, fuissent manifesta, ipse, solo Deo teste contentus, iuramenti sacramento illum adegit, ad audita silentio contegenda. Sed Princeps ille, vocalis in sui laudem effectus, cuncta patefecit.

De

De paupertatis amore, qui in eo fuit eximius, quid dicam? Excussa semel per solenne eius votum diuitiarum pondera, nunquam repetijt. Nec aliquando amare cœpit, quæ tunc didicit odisse. Erat verò iucundus cellæ eius intuitus, & artificia illuc inspicere ingeniosæ paupertatis. Nihil in ea comptũ, ne in sacris quidem Sanctorũ icunculis. At neq; in vestibus. Extremo vitæ tẽpore, adhuc pelliceo thorace induebatur, quo vsus fuerat Felix Barilis Ducis Caiuani, ac Regni huius Secretarij auunculus, qui ante quadraginta octo ferè annos è viuis excesserat. Cumque, quantus quantus esset, lectioni, ac studijs intentus esset, ob paupertatis tamen amorem, laceras vestes, manu sua ipse sibi sarciebat.

Religionis virtutẽ adeo coluit, vt ob eius cultum, cum vix esset sacerdotio insignitus, enixè rogauerit, facultatem sibi fieri, loca sancta Hierosolymitana, Christi Domini nostri pedibus calcata venerandi, cum illa adijt Coriolani Marchio: quæ tamen illi minimè concessa fuit. Venerabatur Paulum Papam IV. nostræ Religionis cum B. Caietano Conditorem, ob propensum illius in Apostolorum Principem animum, cuius Cathedræ Officium, ac Festum restituerat: & pro eiusdem Basilicæ Primatu tractatum scripserat, quem extare in Bibliothecá Cardinalis Sirleti, testatus est Posseuinus in Apparatu. Ad hæc, optauit aliquando, Religioni nostræ Clericorum Regularium, absque additamento aliquo, vtpote omnium primæ, sic appellatæ, adijci, & hoc, *Sancti Petri*. Quandoquidem Petro tanquam Parenti nostro, post Omnipotentem Deum, Virginemque Sanctissimam, vota nuncupamus in solennitate Professionis: nec aliam tũc Regulam legimus, quam ex capite Apostolicorum Actuum. Cineres Vaticanos è sepulchris Sanctorum Pontificum iuxta sepulcrum Principis Apostolorum tumulatorum effossos, dum fundamenta iacerentur superextruendo ciborio, eorum officulis refertos, à Canonicis Vaticanæ Basilicæ annuente Vrbano Pontifice sibi missos, solẽni ritu, ac põpa, sub Altare maius huius Tẽpli Sanctorũ Apostolorum collocandos curauit. Sericeam vittam, mensuram ossis Sancti Ioannis Chrysostomi, cui erat deuotissimus, à nostro Michaele Ghislerio amicissimo suo sibi missam, thesauri loco semper habuit.

Ex hoc Religionis amore, manasse credẽdus est, ardor ille, quo æstuabat iuuandi eos, qui abiurata hæresi, ad sinum Catholicæ Matris Ecclesiæ reuersi essent: qui ad ipsum, commendantibus etiam ex Vrbe S.R.E. Cardinalibus, tanquam ad patrem confugiebant: quorum inopiæ subleuandæ, nihil intentatum relinquebat. Neque minus eum lancinabat fama de hæreticorum victorijs, qua aliquando percrebescente, visus fuit multoties in oratione afflictim dolere, & ingemiscere.

Mentali quoque oratione animum suum irrigasse, & quadam veluti pinguedine fœcundasse, ex eius frequentia colligitur, ac deuotis quibusdam meditationibus, quas in proprium vsum, ex SS. Patribus sibi concinnauerat.

Die trigesima Octobris anni millesimi sexcentesimi vigesimi noni, qui dies in Fastis Neapolitanis, Leuitæ, & Martyri Maximo est sacer, cuius ipse tunc agones scripto tradebat, fulmine de cœlo tactum fuit eius cubiculũ, dũ ipse ad vitream fenestram legeret. Dei tamen ope nihil læsus. Expiatis statim per confessionem labeculis suis, ad salutarem hostiam Liberatori suo litandam se parauit: tantique beneficij memoriam quoad vixit, recursante anniuersaria die, semper retinuit.

His denique Antonij virtutum exemplis, prouocati fuere multi ad

eius imitamentum,ac præcipuè Gentiles sui. Cum enim, ipso Religionem ingrediente, vnus tantum ex Caracciola familia inter Nostros numeraretur, ipso tantis virtutum splendoribus radiante, numerati sunt aliquando ex ea supra decem & octo simul in viuis existentes: inter quos bini ex Iulio fratre suo nepotes.

Verum,ò inscrutabilia Dei iudicia,& arcana eius consilia! Talis,tantusque vir,anno ferè ante eius obitum,memoriæ lapsum passus est incredibilem,ita vt nec verba nectere posset, & communia quæque vocabula, nedum propria,minimè illi fierent obuia. Ex inueterata tamen consuetudine,orationi vacabat adhuc,& in genua prouolutus. Abstinendum postea illi fuit, ob eiusmodi memoriæ lapsum à Sacro faciendo: cui nihilominus quotidiè adstabar, eucharistico se epulo reficiens. Ingrauescente demum obliuione,factusque omnium,ac præcipuè gressus impos, in cubiculo detinebatur. Vbi improuisa apoplexia correptus, placida morte obijt,die Sancto Ioseph sacro, cuius & nomen in baptismo cum alijs, sibi inditum fuerat,anno millesimo sexcentesimo quadragesimo secundo,qui ætatis suæ erat penè septuagesimus septimus. Obitus eius communi omnium luctu exceptus est,ac funus frequenti populorum concursu curatum:contendentibus quibusque deuotionis ergo,aliquid quod suum fuisset, lucrari.

Edidit Antonius ista. *Apologiam pro Psalmodia in Choro* exercita etiam à doctissimis, nedum sanctissimis viris: quam cum priuatim ad Franciscum fratrem in Hispanijs agentem misisset,ipso inscio typis mandata fuit, opera Didaci Granerij Alarconij,in Prouincia Matriti Dominicanorum Prouincialis, multis scatens erraris, qua exscriptorum imperitia, qua Typographorum incuria:sed nuper typis Lugdunensibus prodijt emendata.

Notas in Constitutiones Clericorum Regularium ad eas ab antiquitate firmandas. Quas mutata post annos aliquos epigraphe inscripsit, *Synopsim veterum Religiosorum rituum Notis ad Constitutiones Clericorum Regularium comprehensam*. Æditæ fuerunt Notæ Romæ. At Synopsis Parisijs triginta ferè locis auctior, cura P. Berulli Congregationis Oratorij Galliarum Præpositi Generalis,ac paulò post S.R.E. Cardinalis.

Collectanea Vitæ Pauli IV. & B.Caietani,& Sociorum, nostri Ordinis Institutorum.

Bigam illustrium controuersiarum De S.Iacobi scilicet *accessu in Hispaniam & funere Sancti Martini à S Ambrosio curato*. Prodijt ea primum Neapoli,deinde Coloniæ apud Kinchium. Habemus eam ab auctore recognitam, innumeris penè locis locupletatam.

Vitam S.Antonini Abbatis, & Surrentinæ Ciuitatis Patroni è M. S. Codice Bibliothecæ nostræ SS.Apostolorum erutam, Notis illustrauit.

Fasciculos è S.Augustini Cōfessionibus collegit,inq; *Articulos sex* distinxit,excusos Neapoli,& Antuerpię. Sed hi nomē pręferūt *Petri Mariani*. Antonius enim in sæculo audiebat Petrus,natusque est in Oppido Villæ Sanctæ Mariæ in Pelignis prope fluuium Sarrium,vulgò Sangrium, paternæ ditionis.

Kalendarium Ecclesiæ Neapolitanæ cum Notis, sub nomine Decij S.R.E. Cardinalis Carafæ Archiepiscopi Neapolitani.

Chronologos quatuor nempe *Herempertum Longobardum, Lupum Protospatam, Anonymum Casinensem, & Falconem Beneuentanum*, ex antiquis MM.SS. Codd.vulgauit,addiditque eis *Propilæa* vice Commentariorum, & *Nomenclatorem*.

Contra Neotericum quendam Beneuentanum, qui B. Ianuarium ciuem

uem suum fecit, scripsit *Historicam Demonstrationem, quod S. Ianuarij patria Neapolis fuerit.* Cumque nouitium quoddam *epitaphium* circumferretur, validissimis rationibus, recenter illud esse confictum docuit. Vtrumque Opusculum huic Operi insertum est, mutato tamen ordine: & posteriore, quod vulgari idiomate vulgatum fuerat, à me Latio donato.

Sudat nunc sub prelo Lugdunensi *Aliquorum sacræ Scripturæ locorum expositio*, studio, & industria nostri Aloysij Nouarini de Republica litteraria optimè meriti, edituri illam, cum alijs aliorum Opusculis.

Demum, aliquibus ante obitum suum annis, huic Operi, quod nunc publici iuris facimus, totus intentus fuit. Huic hanc ille Epigraphen decreuerat. *Fasti Ecclesiæ Neapolitanæ*, siue *Fasti Diuales Neapolitani*. Quam ego, doctorum quoq; virorum sequutus iudicium, coactus sum mutare. Cur enim *Fastorum* nomen mereri posset lucubratio, in qua interrupta sæpius annorum series, & vasti multoties annorum hiatus? Cui malo, vt ipse mederetur, multa à præfixo sibi scopo aliena congesserat, ad vniuersalem potius, quàm Neapolitanam Ecclesiam attinentia. Et, cum ipse, non continuato, sed saltillante calamo scriberet, inde lacunarum ille infinitus numerus hiauit, quibus implendis, mea sudauit industria. Sicut etiam ijs, quæ in autographo ipsius pugnantia reperi, conciliandis, multisque ob illius obliuionem, curarum secundarum dola destitutis, dolandis, poliendis, illustrandis. Reposui hanc ego epigraphen. *De sacris Ecclesiæ Neapolitanæ monumentis*. Vtque in pagina liminari, siue Operis titulo legis, *pleraque*, non omnia enarranda suscepi. Nam, si quid in illa gestum eo temporis spatio, quod ad vsque renouati Orbis annum nongentesimum excurrit, Auctorem fugit, nolim id, ipsius vitio duci, cum minimè omnia narrandi onus susceperit. Sed *pleraque* tantum. At de huius inscriptionis mutatione, tuum adhuc expecto iudicium, Lector.

Sed & alia nobis reliquit Antonius, quæ lucem non aspexerũt. In primis *Vitam Pauli IV.* nostri, quam Italicè scripsit, excussis omnibus Archiuis, præcipuè Vaticanis, Capitolinis, & Arcis Sancti Angeli: peragratisque locis quibuscumque, vbi aliquid potuisset de Paulo sciscitari. Sed cum ipse, veritati, in ea scribenda, litasset, ne quempiam offenderet, coactus est intra latebras Bibliothecarum nostrarum illam condere.

De metaphoris sacræ Scripturæ, minimè absolutum tractatum.

Propugnaculum antiquitatis contra Neotericos multos, ingenij felicitate abusos, ac venerandæ antiquitati, nouarum speculationum inuentione illudentes.

Aduersariorum sacrorum tomos tres, in quibus multa sacræ Scripturæ loca explanantur, & historicæ controuersiæ enodantur.

De Sanctis Regni Neapolitani, Opusculũ ex MM.SS. Martyrologijs Pulsanensis Ecclesiæ, & Pleschiensis, in Regno Neapolitano, litteris Longobardicis exaratis.

Apologiam pro debita receptione Mariæ Austriacæ Reginæ Hungariæ, nũc Imperatricis, *sub baldachino*. Cũ enim Regina, dum Neapoli esset, à Metropolitani Templi visitatione, Tẽplum nostrum Paulinum semel, & iterum inuiseret, prima vice sub baldachino, ad Aram vsque maximam recepta fuit. Aliquibus postea ea de re rumusculos excitantibus, coactus fuit Antonius, vulgato materna lingua hoc scripto, id ex sacrarum ceremoniarum ritibus rectè, ac ritè fuisse factum demonstrare.

De Instituto Religionis Clericorum Regularium actiuo, & contemplatiuo.

Et alia multa. Fruere Lector editis: & me apud Deũ precibus tuis iuua.

LEONIS ALLACII

IN R. P. ANTONII CARACCIOLI de Sacris Neapolitanę Ecclesiæ Monumenta

EPIGRAMMA.

Σειρήνων δ' ἐκεῖ χῶρος, ὃν ἔδραμε νηὶ μελαίνῃ,
  Κηρῷ κακκρύψας οὔατα Λαερτιάδης.
Ενθάδε θυμαίνουσα θόρησε πανύστατον ἅλμα
  Παρθενόπη πόντου βένθεα δυσαμένη,
Καὶ πόρε Παρθενόπη κλυτὸν οὔνομα. ὅττι κε τύμβῳ
  Κείνης οἰχομένης σῶμα κέκευθε πόλις.
Τίς δὲ πάλιν ζώωσε νεκρῶν ὄπα; Τίς πάλιν ὦρσε
  Λείριον ἐκ στομάτων ἱμερόεντε μέλος;
Καὶ Σειρῆνας ἔγειρε; τί μοι τόσον ἐκφεύγεις ὦ νεν
  Σπουδῇ ἀλλ' ἄμβροτος; Τί δρόμον ἐξανύεις;
Ην ζαθέων ἀνέρων Αντώνιος ἔκθετο βίβλον,
  Τοῖσι κέκασται Νεα ὡς φαεινὰ πόλις.
Ζωῆς ἆσμα τέτυκτο, βροτοῖς σθένος οἶδεν ὀπάζειν,
  Εσκε πλέουσι λιμήν, ἠδ' ἀχέουσι φέρει
Τοὔνεκα βαῖνε πρόφρων, ναυτίλλεο κηρὸν ἀπώσας,
  Καὶ δεσμοὺς ῥήξας χανδὸν ἄφυσσε μέλος.

Idem latinè interprete ÆMILIO SIBONIO.

Sirenum hæc Flotio, quam nigra naue cucurrit
  Auriculas cera Laertiades reprimens.
Postremum dedit hinc saltum correpta furore
  Parthenope, pontum naufraga subsiliens.
Molitum inuigni tunc est ex vrbe sepulchrum,
  Parthenopen Vrbs & nominat, & tumulat.
Defuncta sed quis potis est immittere vocem,
  Et dulce ac varium sic reuocare melos?
Sirenasque iterat? Quorsum rapidus fugis, ò Vir,
  Ac studio euitans prapete curris iter?
Dum libro Heroas diuos Antonius edit,
  Vrbs vti luminibus, queis redimita nitet,
Vitalis vox est, robur mortalibus affert,
  Solamen miseris nauigijsque unum.
Promptus age ad litus, cera, vinclisque solutus,
  Atque auidis cantum faucibus excipias.

ALIVD EIVSDEM.

Ἔνθα θεοῖς πλησθέντες ἀεὶ γηθέουσιν ἐπ' ἐσθλοῖς
Χριστολάτραι τερπνῶς μακρὸν ἀρεσκόμενοι,
Ἑλκυσθεὶς χθονίων Ἀντώνιος εἴρυσεν ὄμμα.
Καὶ θάμβησε τόσην ἀστεροπὴν μελίων.
Πρήξιας ἤχι βίῳ κρυερούς τ' ἐσκέψατο μόχθους,
Καὶ θανάτοις τέλος κλῆσιν ἄεθλα δρόμου.
Κείνων μᾶλλον ὄπωπεν ὅσοι κατ' ἀγήραον ἦκαν
Ἐξ ὀδύνησσίης κληδόνα Παρθενόπη.
Τῶν γέ μὲν ἐκλύψας τις ἀγράφρονος εἶπεν ἐπ' οὖας.
Τοὺς δ' ὀνομακλυδέην σαῖς σελίδεσσι γράφε.
Δεῖ γὰρ ὅσσ' ἀενάοις δέλτοισι γραφεῖσας Ὀλύμπου,
Γραφθῆναι χθονίοις ἐν πινάκεσσι πέδου.
Ἔνθεν ἀρυσσάμενος κραδίης θεοδέγμονας ὀμφὰς
Καὶ φρένιν οἰστρηθεὶς θεσδόχοις ἀδύτοις,
Οὔασι καὶ πραπίδεσσι κέρασσε μελίρρυθον ὕμνον.
Ἀρέψας Παρθενόπης πρήξιας ἡγεμόνων.

Idem interprete eodem ÆMILIO SIBONIO.

NVmine Cristicolæ pleni, semperque beati,
Quæ ducunt genio sæcula mille suo,
Abstractus, figensque oculos Antonius, ingens
Suspexit membr.s irradiare iubar.
Est mores meditatus, & ardua facta laborum,
Luctas, & cursus, nomina, bella, neces.
Eximiè, sed commemorans, quos prona veretur
Parthenope ac redimit Gloria laureolis.
Tunc ex his aliquis prudentis dixit in aurem,
Horum tu chartis nomina scribe suis.
Nam qui cærulei fastis narrantur Olympi,
Hos & terrenis concelebrare decet.
Hausit & hinc diuinè afflata oracula cordi,
Illos ex adytis pectore, mente furens.
Auribus, ac dulces animis immiscuit hymnos;
Parthenopes narrans inclyta gesta Ducum.

LEONIS ALLACII

IN R. P. ANTONII CARACCIOLI de Sacris Neapolitanę Ecclesiæ Monumenta

EPIGRAMMA.

Σειρήνων ὅδε χῶρος, ὃν ἔδραμε νηὶ μελαίνῃ,
  Κηρῷ κακκρύψας οὔατα Λαερτιάδης.
Ἐνθάδε θυμαίνουσα θόρησε πανύστατον ἅλμα
  Παρθενόπη πόντῳ βένθεα δυσαμβάτη,
Καὶ πόρε Παρθενόπῃ κλυτὸν οὔνομα. ὅττι κε τύμβῳ
  Κείνης οἰχομένης σῆμα κέκευθε πόλις.
Τὶς δὲ πάλιν ζώωσε νεκρῶν ὄπα; Τίς πάλιν ὦρσε
  Λείριον ἐκ στομάτων ἱμερόεν τε μέλος;
Καὶ Σειρῆνας ἔγειρε; τί μοι τόσον ἐκφυγέειν ὦ νερ
  Σπουδῇ χάλα αμβρός; Τί δρόμον ὀτρυνέεις;
Ην ζαθέων ἀνέρων Ἀντώνιος ἐκθέτο βίβλον,
  Τοῖσι κέκασθ Νεη ὡς φαεινοῖς πόλις.
Ζωῆς ἄσμα τέτυκτο, βροτοῖς σθένος οἶδεν ὀπάζειν.
  Εστι πλώουσι λιμήν, ἦρ᾽ ἀχέουσι φέρει
Τοὔνεκα βαῖνε πρόφρων, ναυτίλλευ κηρὸν ἀπώσας,
  Καὶ δεσμοὺς ῥήξας χανδὸν ἄφυσσε μέλος.

Idem latinè interprete ÆMILIO SIBONIO.

Sirenum hæc statio, quam nigra naue cucurrit
  Auriculas cera Lartiades reprimens.
Postremum dedit hinc saltum correpta furore
  Parthenope, pontum naufraga subsiliens.
Molitum ingens tunc est ex urbe sepulchrum,
  Parthenopen Vrbs & nominat, & tumulat.
Defuncta sed quis potis est immittere vocem,
  Et dulce ac varium sic reuocare melos?
Sirenasque iterat? Quorsum rapidus fugis, ô Vir,
  Ac studio euitans prapete curris iter?
Dum libro Heroas diuos Antonius edit,
  Vrbs uti luminibus, queis redimita nitet,
Vitalis vox est, robur mortalibus affert,
  Solamen miseris nauigijsque annum.
Promptus age ad litus, cera, vinclisque solutus,
  Atque auidis cantum faucibus excipias.

ALIVD EIVSDEM.

Ἔνθα θεῷ πλησθέντες ἀεὶ γηθέουσιν ἐπ' ἐσθλοῖς
Χριστολάτραι περπνῶς μακρὸν ἀριστοὶ μῦθοι,
Ἑλκυσθεὶς χθονίων Ἀντώνιος εἴρυσεν ὄμμα.
Καὶ θάμβησε τόσσων ἀστερόεντων μελίων.
Πρήξιας ἦχι βίῃ κρυεροὺς τ' ἐσκέψατο μόχθους,
Καὶ θανάτοιο τέλος κλῆσιν ἄεθλα δρόμου.
Κείνων μᾶλλον ὄπωπεν ὅσοι κατ' αγήραον ἦκαν
Ἐξ εὐηγεσίης κληδόνα Παρθενόπη.
Τῶν γέ μέν ἐκκύψας τις ἀγραόφρονος εἶπεν ἐπ' οὖας.
Τοὺς δ' ὀνομακλύδην σαῖς σελίδεσσι γράφε.
Δεῖ γὰρ ἐπ' ἀενάοις δέλτοισι γραφέντας Ὀλύμπου,
Γραφθῆναι χθονίοις ἐν πινάκεσσι πέδου.
Ἔνθεν ἀρυσσάμενος κραδίης θεοδέγμονας ὀμφάς,
Καὶ φρένα οἰστρηθεὶς θεοδόχοις ἀδύτοις,
Οὔασι, καὶ πραπίδεσσι κέρασσε μελίρρυτον ὕμνον,
Ἀείσας Παρθενόπης πρήξιας Ἡγεμόνων.

Idem interprete eodem ÆMILIO SIBONIO.

Numine Christicolæ pleni, semperque beati,
Qua ducunt genio sæcula mille suo,
Abstractus, figensque oculos Antonius, ingens
Suspexit membris irradiare iubar.
Et mores meditatus, & ardua facta laborum,
Luctas, & sursus nomina, bella, neces.
Eximiè, sed commemorans, quos prona vetustas
Parthenope ac redimit Gloria laureolis.
Tunc ex his aliquis prudentis dixit in aurem,
Horum tu chartis nomina scribe suis.
Nam qui cærulei fastis narrantur Olympi,
Hos & terrenis concelebrare decet.
Hausit & hinc diuinè afflata oracula cordi,
Illos ex adytis pectore, mente furens.
Auribus, ac dulces animis immiscuit hymnos,
Parthenopes narrans inclyta gesta Ducum.

✠ ✠

Facultas Admodum Reuerendi Patris Præpositi Generalis Religionis Clericorum Regularium.

D. GREGORIVS CARAFA
Præpositus Generalis Clericorum Regularium.

Opus posthumum Patris nostri D.Antonij Caraccioli, cui titulus. *De Sacris Ecclesiæ Neapolitanæ Monumentis*, à Patre D.Francisco Boluito, summa cura, labore, ac studio collectum, auctum, atque illustratum, cum aliquot ex nostris Theologis, quibus id commisimus, recognouerint, ac in lucem edi posse probauerint, vt typis mandetur, quoad nos spectat, concedimus. In quorum fidem has præsentes litteras manu propria subscripsimus, ac solito nostro Sigillo firmauimus. Romæ in Domo nostra S.Syluestri in Monte Quirinali. XVII. Kal. Octobris MDCXLIV.

D.Gregorius Carafa Præpositus Generalis.

Locus Sigilli.

D.Ioannes Montoya Secretarius.

Licentia Reuerendissimi D.Vicarij Generalis, Eminentissimi D.Ascanij Cardinalis Philamarini, Archiepiscopi Neapolitani.

REVERENDISSIME DOMINE.

Legi hanc Historiam, cui Titulus. *De Ecclesiæ Neapolitanæ Monumentis*. Et iucundam satis inueni, florentissimam Neapolitanam Diœcesim, mirificè illustrantem. Dignam propterea iugi prælo, valdè existimo, ne incuria aliquando decidat: sed semper, accurata legentiũ obuoluatur manu. Dat.in Cathedrali Neapolitana. Kal. Octobris. MDCXLIV.

Dominationis Vestræ Reuerendissimæ.

Humillimus Seruus.
Io. Dominicus Aulisius, Doctor Theologus Collegialis, Canonicus Deputatus.

IMPRIMATVR.

Gregorius Pecerillus Vicarius Generalis.

Registratæ fuerunt fol. 17. à fronte.

Fr.Ioseph Theologus.

Licentia Regij Collateralis Consilij.

Illustriss. & Excellentiss. Domine.

NEapolitanæ Ecclesiæ Monumenta, ab Antonio Caracciolo Clerico Regulari, viro clarissimo descripta perlegi, Excellentia Tua imperante. Agnoui, Auctorem, ijs, æternum eidem Ecclesiæ splendoris, Ordini suo, gloriæ, ac sibi ipsi, pietatis, & eruditionis Monumentum posuisse. Neap. Kal. Decembris MDCXLIV.

E. V.

Humillimus, & deditissimus Seruus.

Carolus Borrellus Clericorum Regularium Minorum.

Vidit Arias de Mesa Delegatus per Suam Excellentiam in reuisione Librorum.

Visa supradicta Relatione, IMPRIMATVR.

Brancia Regens,	*Zufia Regens,*
Casanate Regens,	*Sanfelicius Regens,*
Caracciolus Regens,	*Capycius Latro Regens.*

Prouisum per S.E. die 3. Decembris 1644.

Grimaldus.

Iudicium Don Ferdinandi Arias de Mesa . In Supremo Iustitiæ Senatu Neapolitano, Regij Consiliarij . Olim apud Salmanticenses perpetuæ Iuris Pontificij Cathedræ Antecessoris : Nunc verò, apud Neapolitanos, Primarij Iuris Ciuilis Interpretis, & ex Delegatione, Regia Librorum Censoris, pro tuenda Regia Iurisdictione.

PErlegi Librum singularem P. Antonij Caraccioli Clerici Regularis. *De Sacris Ecclesiæ Neapolitanæ Monumentis*, opus posthumum, magno studio, & diligentia eruditissimi P. Francisci Boluiti Clerici item Regularis congestum. Opus, iuditio, & ingenio digestum, eruditione pictum, ac varium, materiæ fastigio excelsum est, ac tanto Auctore dignum. Qui veteribus, & iunioribus quibusque, si conceptus veræ historiæ speculer, suspicitur accuratior, si verba, floridior, si argumentorum robur, efficacior. Si libri huius inscriptio nomen Auctoris subticeret, eruditio summa, qua abundat, exprimeret, acumina manifestarent. Periodi singulæ exuberant ingenio Auctoris, cum tota scriptio clara, & distincta sit, rationibus solida, auctoritatibus robusta. Hæc est sententia mea. Auctor, & liber, Reipublicæ, præsertim Sacræ Neapolitanæ, non solùm sunt vtiles, sed maximoperè necessarij. Sileat æmulatio, non audeat detrahere honorem Nobilissimo Auctori *De Sacris Ecclesiæ Neapolitanæ Monumentis*, egregiè differenti. Pendat maxima Ciuitatum Neapolis eximio Scriptori obsequia, non laudes: nulla enim maior, quàm, inuita inuidia, sacra isthæc monumenta ab antiquitatis tenebris eruta in lucem prodere. Manes Auctoris applausu maiores redduntur, cum laudes iam ambire non possunt: est enim meruisse, quàm laudes audiuisse, excellentius. Non audeant extrinsecas: siquidem eius ingenio egregio, erunt periodi encomio, acumina laudi, conceptus famæ, sacra monumenta nomini, libri splendori, opera æternitati. Sic sentio, sic scribo.

D. *Ferdinandus Arias de Mesa.*

SYLLABVS
CAPITVM.

§. IX.

Sect.V.

Syllabus Capitum.

Con-

F I N I S.

ANTONII CARACCIOLI CLERICI REGVLARIS

De Sacris Neapolitanę Ecclesię Monumentis Liber singularis.

DE PRÆSTANTIA ECCLESIÆ NEAPOLITANÆ CAPVT PRIMVM.

Eapolitanæ Ecclesiæ,in Operis titulo memoratæ, decoram faciem,calamo vt cumque nostro delineatam, propius,& ante omnia aspectandam proponimus. Id siquidem, cum per se præclarum sit, cognituque iucundum, tum etiam mihi conciuibusque meis omnibus,valdè conueniens erit.Eo quòd,iustissimum sanè videatur,adeo nobilem matrem,cuius charo sinu,per summam Dei benignitatem, pioque lacte nutriti sumus,modis omnibus exornare,eique magnas, meritasque grates officiosè referre. Huius igitur Ecclesiæ præstantiam, ab his capitibus inuestigabimus.

Sectio I.Commendatur Ecclesia Neapolitana, à peculiari VIRGINIS MATRIS Tutela.
Sect.II.A dignitate eorum,qui primi eam condiderunt.
Sect.III.Ab antiquitate.
Sect.IV.Ab inconcussa in Fidei petra firmitate.
Sect.V.A plurimis Sanctorum lipsanis,quę habet,& colit.
Sect.VI. A Diuorum Neapolitanorum celebritate.
Sect.VII.A Sanctorum virorum incolatu.
Sect. VIII. Ab amplitudine Vrbis Neapolitanæ.
Sect.IX. A multitudine Basilicarum,earumq; splendore.
Sect. X. Ab antiquitate Metropoleos, & suffraganeis Episcopis.

Sect. XI. A Canonicorum, aliorumque sacrorum Administrorum numero, & varia dignitate.

Sect. XII. A multitudine Christianorum, ac densis Religiosorum turmis.

Commendatur Ecclesia Neapolitana, à peculiari VIRGINIS MATRIS Tutela.
Sectio I.

SEd vnde nam gloriosius, Neapolitanæ Ecclesiæ maiestatem aggrediar describere, quàm à peculiari VIRGINIS MATRIS tutela? A me quoque, iure, ac merito, primum in hoc opere, animi, & calami mei studium, ipsa sibi vendicat, quæ Magna PATRONA nostra est, ac Tutelaris Princeps. In hac verò re, felicem prorsus temporum, ac Templorum vicem, lætus ipse considero. Imbuti enim olim, falsa idolorum religione Neapolirani ciues, Sirenem Parthenopem, quæ vetus nomen Patriæ dederat, impensè coluisse dicuntur. Et condito illi Fano, marmoreum excitasse simulacrum, cuius Lycophro Cassandræ, & Dionysius Afer in Periegesi Orbis meminerunt. At posteaquam, docente Petro, Christianam Religionem amplexi sunt, iam nō emollis, & ambigua Siren, propinquum mare è colle prospectans, in cultu est, sed æterna illa Virgo, ætheris summi habitatrix, non vno tantum, sed viginti circiter supra centum, quà Tēplis, quà Sacellis extructis, iugi nobis veneratione suspicitur: quæ Syriaca voce, *Miriam*, hoc est, *Domina maris* interpretatur. Hæc namque, & nunc, & nuper, & olim, exortas hic procellarum tempestates, nutu suo tranquillare visa est, & motum omnem fluctuum mitigare. Frequenter id sumus experti. Legantur veteres, recentesque historiæ. Euoluantur patrij annales. Oculi attollantur ad pendentes è Templorum parietibus, votiuas tabellas, & sacrorum anathematum omne genus: perfectè constabit, nil frequentius, aut manifestius occurrere, quàm benefacta Deiparæ, publicè, priuatimque collata. Pergit namque ipsa semper esse benefica. Gaudetque iterare dona. Ergo, habeant alij Diui Patroni, quos appellare possumus, Deiparæ huius Reginæ famulitium, suum quisque annum, quo initi patrocinij titulus signetur. At Maxima hæc Patrona nostra, omnibus præcurrit. Quia, ipso penè principio temporis, quo Neapolis, Christianam amplexa est fidem, adeo benignè dignata est, ingerere se piorum, & primorum ex hac vrbe Christianorum mentibus; vt in domus B. Candidæ penetralibus, eam, quam animo deuoto conceperant, musiuo opere expressam, & obtutui expositam, impensè ipsi coluerint: indito postea, vt fit, sacræ imagini, cognomine, *De Principio*.

Adaucto postmodum credentium numero, habuit ipsa, ab his, qui eius opem, & solatium essent experti, à suæ vitæ Actibus, siue à Priuilegijs, denominata Templa. Sic, in vno istorum appellatur Dei Mater. In alio, à Spiritu sancto, qui in eam superuenit. Vel, à Filio Iesu. Et multa sun[illegible]us immaculata Conceptione: à Natiuitate: ab angelica salutatu: à Purificatione: à Passionis solitudine: ab in cœlum Assumptione:

ptione : à Coronatione, Deo dicata. Et, cum in agro Lauretano colatur sacra Ædicula:& in Serrato monte, sacra imago: Colitur & hic vtraque. Quasi amauerit Virgo, cultus in celeberrimis locis sibi exhibiti, haberi & Neapoli quoque, imitamentum aliquod.

Tædet me, per singulas, quæ in Virgine explendescunt, virtutes, percurrere; vt demonstrem, pro quibusuis ipsarum, inuocari Mariam, in Templis Deo, sub eius nomine dicatis. Aut humani generis calamitates enarrare, quas illa præuertit,& auertit, inuocata deuotè. Regina cœli est, & Angelorum, Scala Paradisi, Porta cœli, imo Vertens cœlum, A pœnis inferni liberans, Miseris succurrens, Pauperes visitans, Captiuos redimēs, Nauigantium portus, Afflictorum consolatrix, Miserorum refugium, Reorum aduocata, Gratiarum largitrix,& Omnis boni. Charitatem, Spem, Pacem, Misericordiam, Sapientiam, Patientiam, Pietatem, Victoriam, Salutē, Sanitatem, Vitam, eius precibus consequi speramus: & ecce Templa, & Sacella Mariana, sic denominata: quæ arcta hac pagina non sunt constringenda.

Quid? quòd nulla ferè est Ecclesia, alieno licet, & non Mariano nomine dicata, in qua aliqua non sit Virginis imago, miraculorum effectrix, gratiarum dispensatrix, arbitris sensibus ipsis. Vbi tanquam ad publicam miserorum tutelam, mortales confugisse, nisi impudentia neget, aut impietas cauilletur. Trophæa Mariana appellaueris, pretiosa illa donaria, & anathemata, de triumphatis cæcitatibus, claudicationibus, varijsque animi,& corporis languoribus.

Multoties etiam, ipsamet Virgo, sese Neapolitanis ciuibus fecit manifestam, vt faceret adiuuam. Vetus est illud exemplum anni millesimi trecentesimi quinquagesimi tertij. Nam, in Crypta illa Puteolana (cuius adhuc incertus est auctor, rectè sic opinantibus Blondo, & Capacio lib. 2. histor. Neapol.) imaguncula Virginis latebat, obscura in obscuro loco. Sed in somnis ipsa visa Eremitæ cuidam, ac Mariæ Dyrrachiensi nobilissimæ matronæ, quo esset loco effodiendum, docuit. Effosso loco, imago reperta est, atque in Templo collocata, quod in maris littore extructum, Canonici postea Regulares Lateranenses incoluere. Vides, ipsam, littoralem plagam elegisse, quasi futuram deuiorum Pharum, nauigantium cynosurā. Vnde factum, vt nauigantes, religionis perduelles se existiment, nisi salutatum illam veniant, tormentorum explosionibus.

Accipe aliud exemplum in solo. Anno vigesimo octauo elapsi sæculi, dira lues Neapolim afflixit, breui tempore, plusquam sexaginta millia hominum depopulata. Et, serpente morbo, arbitrabatur quisque, cuncta esse peritura. Virgo, quæ ciuitatem amabat, piæ cuidam vetulæ dormienti apparuit, locumque indigitauit, qui prope erat ciuitatis mœnia ad Septentrionem: iussitque quam inuenirent sui imaginem, honesto collocari loco. Subdiditque, cessaturam luem, nec vlterius Ciuitatem depopulaturam. Factum illico. Et fidem seruauit Deipara. Non enim ab illa tantum lue, sed ab ea, quæ anno septuagesimo quinto eius sæculi, per totam Italiam grassata fuit, Neapolis facta est immunis. Vti etiam posterioribus hisce temporibus. Quando ob infecta finitima Regna, valde nobis erat timendum. In Virginis deinde honorem Templum postea extructum, & instructum fuit; adiuncto etiam Parthenone octoginta Virginum: & à Cōstantinopoli dictum. Exemplo fortassè Constantinopolitani Templi, à

Pulcheria Augusta excitati: & imagine Virginis à D. Luca depictæ decorati. Quod illa, tertia quaque hebdomadę feria adire consueuit. Vti hodieque nostri ciues in hoc deuotè factitant, quorum plerique, ea die, in Deiparæ cultum, à carnibus abstinent.

Recentius est illud, quod ineunte Iunio anni vigesimi, labentis sæculi contigit: ideoque cunctis notissimum. Eo enim tempore, concordi fama, multa circumferebantur, ad ciuitatis exitium, & excidium tentata. Non discutiam ego, quęnam, & quo auctore effrænis plebs infimæque sortis homines machinarentur. Id certum est, tunc afflictim omnes, bonos præcipuè, merore fuisse confectos; terrore perculsos. Vidit hoc Virgo Parens: &, quæ in angulo parietis antiqui, ad gradus Ecclesiæ Sancti Ioannis ad Carbonariam latebat, caput erexit, & nota insurrexit. Iure proinde *Consolatricis Afflictorum*, nomen adepta: quòd ipsa precibus suis Deum interpellante, spes eorum, qui talibus incumbebant, redditæ fuerint euanidæ, irritique conatus. Ac tranquillatis omnibus, discussoque mœrore, lætitiæ materies fuerit abundè suffecta.

Quo, tandem, dilucidiore signo, Virginis erga Neapolim patrocinium inuestigare possumus, quàm, quòd plures habeantur in hac vna ciuitate eius Reliquiæ (liceat eas sic appellare) quàm alibi in alijs multis? Recepta est traditio, multorum quoque Patrum sententia roborata, ipsam, non anima sola beatam, sed & corpore, cœlestem patriam inijsse. Nihil ergo Reliquiarum eius hic habere possumus. Ad nostrum tamen solamen, id reliquum est, vt cęlis donato corpore ipsius, quæ pretiosissimo illi tabernaculo proxima fuerunt, Reliquiarum possideamus loco. Porrò, cum pleræque ciuitates glorientur, quòd vna aliquid eius habeat, aliud alia. Exultandum nobis est, quòd in nostris Templis, multa ipsius, venerabundi asseruemus. Pars namque Veli ipsius, recensetur in Reliquijs Sanctæ Mariæ Maioris, apud Patres Clericos Minores. Capillos, hierothecæ conseruant S. Pauli apud Nostros, S. Seuerini Cassinensium, S. Gaudiosi, & S. Patritiæ Moniali͠u Ordinis S. Benedicti, Clarissarum, & S. Mariæ de Sapientia, & S. Catarinæ Senensis Dominicanarum, & Ecclesiæ S. Bartholomæi. Ex Veste, habetur in D. Ludouici, Ordinis Minimorum, & SS. Bartholomæi, & Catarinæ Senensis. Ex Zona, in Domnæ Aromatæ. Ex Sudario, quo inuoluta fuit, apud Chartusienses. Lactis autem guttulas aliquas, habent moniales Clarissę, & Benedictinæ, Patricianæ, S. Gaudiosi, & Domnæ Aromatæ. Et Minimi Patres, ad D. Ludouici. Vbi peculiarius Virgo se Matrem nostram ostendit. In suæ namque Assumptionis solennitate, inque nostris publicis calamitatibus, colliquefieri conspicitur. Illo nimirum tempore, velut suaui quodã epulo, nos pascens: isto autem, vt terrorem auferat; & horrorem. Sic, in nupero Vesuuiano incendio experti sumus. Consternati animo tunc percellebamur. Verum, tanquam infantes lactanei, ad matrem accurrimus. In sinum illa nos recepit suum; vbera admouit: sicque terrorem excussit. Ipsius enim intercessu, vorax illa flamma, ciuitatem à Virgine protectam, attingere non fuit ausa.

Ista sunt, quæ Tutelaris hæc Diua, in suam Neapolim patrat beneuolentiæ signa. Meritò proinde Primùm à nobis commemorata, ad Ecclesiæ nostræ maiestatem amplificandam.

A dignitate eorum, qui primi eam condiderunt.
Sect. II.

CAmpaniæ nostræ, atque adeo Neapoli, *Felicis* cognomentum inuidendum, &, si Arabiam excipias, singulare, nos quidem, neque primi, neque immeritò damus: sed iam ab antiquis vsitatum, tritumque Epitheton, iure suo tribuimus, amœnissimæ huic regioni: quam idcirco Plinius, *Lætantis naturæ opus* appellat. *Felicem* igitur nuncupant, Strabo lib. 5. Plinius lib. 3. cap. 5. Dionysius Afer, de situ orbis, Frontinus de Colonijs, Alijque veterum, quorum verba, quòd studioso cuique facilè sit illa inuenire, referre omitto. Omittere tamen non debeo, floridum illum Florum, Campaniæ fertilitatem, amœnitatem, ac felicitatem, elegantissimè describentem, lib. 1. cap. 16. *Omnium*, inquit, *non modo Italia, sed toto Orbe terrarum pulcberrima Campania plaga est. Nil mollius Cœlo. Denique bis floribus vernat. Nihil vberius solo: ideo Liberi, Cererisque certamen est. Nihil hospitalius mari. Hinc illi nobiles portus, Caieta, Misenus, & tepentes fontibus Baiæ. Lucrinus, & Auernus, quadam maris otia. Hic amicti vitibus montes, Gaurus, Falernus, Massicus, & pulcherrimus omnium Vesuuius, Aetnæi ignis imitator. Vrbes ad mare, Formia, Cumæ, Puteoli, Neapolis, Herculaneum, Pompeij, & ipsa caput Vrbium Capua, quondam inter tres maximas, Romam, Carthaginemque numerata.* Hactenus Florus. Qui tamen, quæ de Capua, postremò scripsit, tunc verè affirmare potuit. Sed

O parum constans status
Rerum inclytarum sortis! O vitream fidem!

Non Capua illa vetus: ea enim, sede sua dimota, & prorsus excisa est: sed altera illi vicina, nunc extat Capua: quæ certè, neque veteri illi, neque recenti Neapoli comparari potest. Nunc itaque Caput Vrbium Campaniæ, & Regni totius, Neapolis nostra est: in cuius sinum, felicia omnia videntur à natura, & immo à Deo ipso naturæ parente, congesta. Quod Angerianus noster exponit disertis his versiculis:

Diceris extructa à dulci Sirene, Phaleri.
Diceris, & felix Imperitantis opus.
Diceris, & Veneris gratissimus hortus, & Veris,
Alcidis Campus, diceris esse nouus.
Diceris, & flauæ Cereris mitissima tellus,
Diceris, intonsi vinea pulchra Dei.
Non mirum, ipsa Vrbes superas dulcedine cunctas,
Imperio, forma, robore, delicijs.

Hæc Angerianus. Pontanus verò, fortassis altiore cothurno, in Lyricis, Antinianam Nympham, ad cantandas Vrbis Neapolis laudes inuitat,

Sume age intactam citharam, atque ab alto
Colle descende Antiniana in Vrbem:
Et nouos chordis numeros, nouumq;
Concipe carmen.
Vrbi, & assurge, ò Dea, quam superba
Muniunt turres, rigat vnda, subterq;
Et specus Sebethiadum sororum,
Ditat, & aquor.

Aurag;

Antraq; & dulces charitum receſſus,
Et ſacri colles, Cereri, ac Lyao,
Veſtiunt hanc, & nemora: & ſerena
Temperat aura.
Ver & æternum, tepidiq; rores
Temperant, Diſque otia grata, & alma
Lucis auctor ſol fouet, atque amico,
Spectat ab alto.
Præficit regnis, pater hanc Deorum;
Præficit bellis, animoſa Virgo;
Auctor & Mars militia, ac virorum
Bella gerentium.
Hanc domum Muſa ſibi vendicarunt,
Et bona hanc artes ſtudijs, boniq;
Cultus, & recti ſimul & ſacrorum,
Iuſtitiaq;
Templaq; & Regum monumenta, & arces
Aedium inſignes aditus adornant:
Et Dijs gratam, & Patribus viriſq; &
Plebe frequentem.

Porrò hanc Deus regionem, hanc Ciuitatem, vt re vera *Felicem* faceret, & quæ aëre amœna, glebaque fæcunda erat, ſupremi etiam cœli, Numiniſque veri cognitione, beatam redderet, dignatus eſt luce Euangelica, per Apoſtolorum ſuorum Principem Petrum, illuſtrare. Sanè verò; ideo, vti iam diximus, *Felicem* appellarunt, breui quidem, ſed magno, & inuidendo epitheto, noſtram Campaniam Hiſtorici, & Poetæ Græci, Latiniq; complures, quòd terram, amœnitate omnem Orbis ambitum ſuperantem haberet. At rerum pondera, æqua lance librando, multò ſane iuſtius appellabunt *Felicem*, noſtram Neapolim illi, qui Chriſtianæ fidei, tam antiquam, tam vberem ſationem, diuinitùs huic Ciuitati eueniſſe ſuſpexerint. In ijs profectò, apud Procopium lib. 1. de bello Goth. Belliſarius Dux ille fortiſſimus eſt: qui Neapolim, ob id præcipuè laudat, celebratque, quod *incolas Chriſtianos Romanoſque*, hoc eſt *Catholicos*, ab antiquo nacta ſit. Nempè à primo Chriſti ſæculo. Enimuero, diſperſis per Orbem Apoſtolis, diſcipuliſque eorum, vt Chriſti fidem longè lateque diſſeminarent, nemo negauerit, feliciter quidem ceſſiſſe ijs regionibus, & ciuitatibus, quæ aliquem è priſcis illis diſcipulis: feliciſſimè vero ijs, quæ, ex Apoſtolis ipſis, aliquem habuerunt, Euangelicæ vitæ ſatorem. Itaque, feliciſſima in primis Roma, quæ Petrum, & Paulum, & Ioannem: Feliciſſimum Bizantium, quod Petrum, & Andream: Feliciſſimum Mediolanum, quod Petrum ſimiliter, & Barnabam: & vt finiam (quis enim omnes ab Apoſtolis, Apoſtolorumque diſcipulis fundatas numeret Eccleſias?) Feliciſſimam quoque Neapolim, quæ Petrum, & Paulum, & poſt eos Ignatium, & Patrobam, vt infra oſtendam, excepit, vidit, audiuit, habuit, Chriſtianæ fidei conditores. Gratulor equidem tibi, Patria, quæ cùm ſis multis nominibus celebris, hoc tamen iubare præcipuè prænites, quòd Petrum, quòd Paulum glorioſos Principes terræ, ipſa habeas, colaſque Chriſtianæ religionis ſatores. Denique (ò rem inuidendam!) quòd dici Neapolitanis à Petro, & Paulo poſſit, id

quod

quod solis Paulus Corinthijs dixit, 1. Cor.4. *In Christo Iesu,per Euangelium ego vos genui.*

Magnum itaque,& inuidendum est decus:posse videlicet, vt Tertullianus differit lib.Præscript.aduersus hæret.cap.32. *Euoluere ordinem Episcoporum suorum,ita per successiones ab initio decurrentem,vt primus ille Episcopus, aliquem ex Apostolis,vel Apostolicis viris, qui cum Apostolis perseuerauerint, habuerit auctorem,& antecessorem.Hoc enim modo Apostolicæ Ecclesiæ,census suos deferunt.Sicut Smyrneorum Ecclesia,habēs Polycarpum,à Ioanne collocatum refert. Sicut Romanorum, Clementem, à Petro ordinatum edit. Proinde vtique, & cætera exhibent, quos ab Apostolis in Episcopatum constitutos, Apostolici seminis traduces habent.* Hæc vetustus ille Afer Tertullianus. Itaque,vt nemo negauerit, feliciter cessisse Ciuitatibus,Oppidisque ijs,quibus vnum aliquem è priscis Apostolorum discipulis, contigit habere Euangelicæ legis præconem, multò sanè felicior Neapolis nostra censenda est: quæ & plurimos eiusmodi viros meruit audire,Christiana dogmata prædicantes. Et,quod maximum profectò est,Apostolorum,& Christianorum omnium Principem, ac Ianitorem Empyrei Cœli,Petrum,venientem è Syria ad Vrbem Romam,ipsa, quamquã in transitu vidit,excepit,audiuit,atque complexa est veræ fidei, Religionisque satorem.Quocirca,sicut Sanctus Agapetus PP. literis recitatis in Sancta Synodo Act.2.de Bizantina Ciuitate scripsit,& congratulatus est: videlicet, quòd *Stachin primum Episcopum,primi Apostoli electione ordinatum receperit.* Idipsum de felicissima nostra Neapoli dici posse, etiam atque etiam cum exultatione dicendum. Quòd si Petrus,Romam,summum Dei cultum,multos annos docuit: atque (quod magnopere inuidendum est) suo etiam aspersam,atque abstersam sanguine fęcundauit: Idem ipse tamen Apostolorum Summus,Neapolitanam Ecclesiam, & si non sanguine,at certè spiritu,voce, exemplo, diuinisque Sacramentis, cumulatè imbuit,atque ditauit

Ab antiquitate.
Sect.III.

HIc autem mihi considera,cordate Lector,quàm longinqua, & veneranda antiquitate, nostra hæc prædita sit Ecclesia: quæ ipso primo Beati Petri in Italiam aduentu,decimo videlicet,vti infra docebitur à Christi morte anno,prima omnium Campaniæ Vrbium, imò si duas,aut tres excipias,prima omnium vniuersæ Italiæ Ciuitatum,Euangelij luce perfusa est. Non est quidem mihi animus,ista hoc loco diducere specialius,aut latius exponere: id nihilominus ego apertè, vereque profiteor,si Neapolitanam Ecclesiam,cum antiquioribus Italicis componamus, hanc dubio procul,ante Capuanam,quæ à Prisco: Ante Puteolanam, quæ à Celso: Ante Suessanam, quæ à Symisio: Ante Tarracinensem, quę ab Epaphrodito: Ante Atinensem,quæ à Marco: Ante Beneuentanam,quæ à Photino: Ante Sutrinam, quæ à Ptolomæo: &,si ad remotiores Ciuitates Italas pergere liceat,Ante Fesulanam, quæ à Romulo: Ante Lucensem, quæ à Paulino: Ante Rauennensem,quæ ab Apollinari:Ante Genuensem, & Tycinensem, quæ à Syro: Ante Aquileiensem, & Patauinam, quæ ab Hermagora: Ante Veronensem,quæ ab Euprepio: Ante Mediolanensem,

quæ

quæ à Barnaba,& Anatholio,ſiue Anatholone: Atque,vt finiam, Ante ipſam aliarum omnium Principem,Romanam Eccleſiam , fundatam fuiſſe , comperiemus. Etenim Romam peruenit Petrus,aliquot dies, poſtquam Neapolitanam inſtituit Eccleſiam : dato huic inclytæ Ciuitati primo Epiſcopo Aſprenate.

Sed iſtos,alioſque Epiſcopos à Petro delectos, & ad varias Terrarum plagas amandatos,infra paulo diligentius exequar,& loca Scriptorum,qui hæc tradunt,indicabo : interim hos Italiæ ſolius primos paſtores, recenſuiſſe contentus.

Ab inconcuſſa in Fidei petra firmitate. *Sect. IV.*

SEruauerunt noſtrates Diui,hanc ſibi deuotam Vrbem , clienteſque Ciues,ab impietatis,atque hæreſum lue,per tota ſexdecim ſæcula , quæ à fata his terris,per Beatum Petrum, Catholica fide , præterierunt. Vt meritò proinde à Clemente VII.Pontifice Maximo, gemino bullato diplomate,altero ſcilicet, quod de anno Iubilei Neapoli celebrando edidit. Altero vero,ad Paulum IV. Carafam, vnum ex noſtræ Religionis cōditorem,tunc Epiſcopum Theatinum,anno Chriſti M.D.XXXIV.ſcripto , FIDELISSIMÆ CIVITATIS , præclaro ſane elogio , fuerit noſtra Neapolis decorata . Quo elogio , ipſamet Neapolis , in diplomatibus, aliiſque publicis ſcripturis,etiamnum gaudet appellari.

Quocirca,faceſſat hinc,oportet,frigida illa calumnia, quam ex hiſtoria quadam Garganici Templi,re non benè conſiderata , auſus quidam fuit,aduerſus Chriſtianiſſimam Neapolim euibrare,apud Sur.Tom.3. die 8.Maij. Ob id,ſcilicet,quòd,ibi,Neapolitani appellentur ***Pagani***: & infandis Paganorum ſacrificijs,eos dediſſe operam tradatur.Hanc autem ſuſpicionem,ne quis animo concipere , & in calumniam vertere poſſit , prohibuerunt primo Baronius Cardinalis in Ann.493. deinde Capacius Hiſtor. Neap.lib.1.cap.20. Qui,flabello veritatis prauam eiuſmodi interpretationem,longè diſpulerunt . Quòd ſi rurſus quis rixari velit , dicatque,Commentarium illum,& antiquum valde eſſe,& ſincerum : vt proinde exiſtimari debeat,non de nihilo ſic loqui: prodibo ego in arenam,ac veluti ſuccedaneus miles,hac ratione frangam vnicum hoc , idemque plumbeum, & ſæpè retuſum telum. Videlicet,Neapolitanorum vocabulo , neminem iure poſſe,eo loco , Neapolitanos ciues intelligere , ſed Paganos milites, quos Neapolitani in ſubſidium aduerſus hoſtes Apulos adſciuerant.Erant enim eo tempore,Campaniæ pagi referti turmis Paganorum, quos ***Barbaricinos*** tunc appellatos,circa annum Chriſti 590.Gregorius Magnus,Ioanne Diac.referente,ad fidem Chriſtianam traduxiſſe perhibetur.Ex his igitur Paganis,Neapoli vicinis,facilè fuit, in eo imminenti diſcrimine , nonnullas auxiliares copias,Neapolim contraxiſſe.

Hæc profectò interpretatio,neque abſona eſt,neque inuſitata.Nonne enim paſſim dicimus,Hiſpanos prælium commiſiſſe,viciſſe,aut victos fuiſſe,etiam cùm,Hiſpanorum nomine,intelligimus Italos, Heluetioſque, ſub Hiſpano Duce,aut Rege militantes? Vulgaris ea phraſis eſt,& omnium ferè gentium linguis,& calamis vſurpata.Vnicum,ſatis mihi erit , proferre exem-

exemplum. Eodem propemodum sæculo, quo prælium illud inter Sipontinos,& Neapolitanos commissum est, Dux Græcorum militum Bellisarius,referente Procop.de Bell. Goth. lib. 1. Neapolim obsedit: &, cum Neapolitanos ad deditionem hortaretur, *Ciuitatem*,inquit,*vetustissimam,& incolas Christianos,Romanosque,vt ab antiquo iam nactam,ita & intra se continentem,in miseram hanc fortunam incidere, haudquaquam optauerim*.Sicur igitur Bellisarius,Neapolitanos,hoc loco vocat *Romanos*,quia Romanæ fidei vexilla sequebantur,ita Scriptor illius historiæ,*Paganos* vocat Neapolitanos, quia sub Neapolitanis Ducibus,vexillisque militabant. Vniuersè autem,illud verum,certumque est,inclytam Neapolim,adeo auerso semper animo,in omnes cuiuscumque,aut nationis,aut sectæ essent,infideles,extitisse: vt, si quando,tuendæ Vrbi opus fuit, ex eo genere hominum conscribere milites,numquam eos permiserit, intra mœnia habitare. Itaque extorres à Christi fide, in suburbijs detinebantur:vt Auctor Descriptionis vetustæ Parthenopes,quæ apud nos M.S.extat,firmè asseuerat.

Tentata verò haud rarò fuit,Neapolitanorum in Deum pietas,eorũque religio,infandis modis lacessita:vt auerterent se à Romana fide, quam olim Beatus Petrus,Neapoli seuerat:vt Græcis quibusdam Imperatoribus schismaticis,alijsue sectarijs impijs adhærerent. Sed per Dei gratiam,nulla vnquam,aut vi frangi,aut blanditijs emolliri potuit,fidelissimę Ciuitatis antiqua constantia. Nam, neque sub Imperatore Constantio Ariano, vti Marcellin.presb.lib.de schism.Vrsicini tradit,Zosimus Pseudoepiscopus, quem Ariani quidam satellites, in huius Ecclesiæ Sedem, per vim intruserant; Neque Pelagius hæresiarcha, & eius Symmystes Iulianus ille,testimonio Augustini ep.105.& Prosper.lib.de promiss. Dei cap.6. Nolæ per hebdomadas aliquot nidulatus,hic verò,& voce,& nefarijs scriptis, Pelagianam hæresim,per Campaniam occultè dispergens: Neque, vt Ioannes Diac.notat in Chron.Sergius,qui sub Leone Iconomacho à schismatico, vt credere est,Anastasio Patriarcha,post Sancti Laurẽtij Episcopi obitum, ordinatus fuit:Neque vt Anastas.Biblioth. ait in vita S. Gregorij II. & ex eo Baron. Tom.9. Exhilarati Ducis, & Adriani filij eius immanitas, quî Neapolitanis copijs, Summum, Sanctumque Pontificum Gregorium II. occidere moliebantur:Neque Constantinus Copronymus,Leonis Isaurici filius,mali corui,malum ouum,eiusque impij administri,qui,Io.Diacon.in Chron.teste,Paulum Episcopum catholicum,Neapoli expulerũt, vt Iconomachiam in hanc Vrbem introducerent: Neq; vt idem ibid.tradit,Ducis,nomine quidem Boni,re autem improbi,& scelerati, successorumque eius Sergij,& Athanasij iunioris, rabidæ tyrannides, qui sanctos Episcopos Tiberium,& Athanasium seniorem, Clerumque vniuersum, dirissimè diuexauerunt,& sacras ædes,Ecclesiastico instrumento, ac diuite supellectile,per summum nefas expoliauerunt:Neque,Falco teste in Chron. Rogerij schismatici Regis,&,vt illum S.Bernardus argutè vocat, epist.130. 139.& 140. tyranni Siculi, nefariæ artes, & hostilia in catholicos vaframenta:Neque insanus furor,atque insidiæ,vt legere est in Diar.Duc.Mõtis Leonis,Antipapæ Fundani,qui se,Clementem VII.appellitabat,quemque perdita illa,ac prorsus infœlix Regina Ioanna, eius nominis prima, Neapolim inuitauit,& regio apparatu,in insulam,arcemque Lucullanam excœpit,potuit Neapolitanam Ecclesiam,quamuis variè,multumque exagitatam,à vera Christi Religione,& legitimi Pontificis obsequio,ac vene-

ratione diuellere. Imo, Pseudopapæ, contra quàm schismatici optabant, & arbitrabantur, res euenit. Nam vt Vrbani VI. Pontificis verba referam in epist. ad Cler. Leodien. apud Bzou. tom. 15. ad an. 1379. §. 8. *Neapolitani, zelo deuotionis accensi, prædictum hæresiarcham Antipapam, & Catholicæ fidei subuersorem de Ciuitate Neapolitana, in qua sperabat in pestilentiæ Cathedra residere, cum magno opprobrio fugauerunt.* Denique (vt ad posteriora tempora, & nostræ huic ætati propinqua descendam) neque Ioannes VValdesius; Neque Petrus pseudomartyr, Neque Bernardinus Ochinus, qui Lutherianas hæreses, Neapoli, & vicinis Oppidis clanculum disseminabant: Neque quorumdã Marranorũ superfidia, qui Iudaicis superstitionibus, Neapolim inficere conabantur, valuit Neapolitanæ Vrbis, in Catholica religione firmitatem, tametsi paucos, eosque non ciues, sed incolas, eosque imperitos, & incautos seduxissent, vllatenus labefactare. Præsto quippe fuerunt, Beati nostri Patres, Caietanus Thienæus, & Ioannes Marinonius, alijque ex eodem nostro Clericorum Regularium Ordine insequentes viri: quorum consilio, industria, Diuini Verbi prædicatione, &, quod primo loco dicendum erat, sollicitis apud Deum precibus, fugati sunt hæresum magistri, & omnis illa animorum pestilitas, breui sublata est. Vide Acta Beatificationis Beati Caietani, nostræ Religionis Parentis; necnõ & Vitæ ipsius Scriptores, ac Beati Ioannis Marinonij. Quænam igitur laus, maiorque gloria huic Ecclesiæ desiderari, aut excogitari potest, quàm, per tot sæculorum spatia, inter tot incursiones, atque impetus impiorum, stetisse velut inter fluctus scopulum, in Catholica fide firmam, atque immotam?

A plurimis Sanctorum lipsanis, quæ habet, & colit. Sect. V.

QVid verò memorem, sanctorum corpora, aut insignia lipsana, quibus Archiepiscopalis Basilica, & aliæ permultæ Neapolis sacræ ædes, ditantur, & muniuntur? Horum profectò numerus, omnem propè arbitratum excedit. Vna iam dicta Metropolitana Basilica, præter quamplurima variorum Diuorum officula, vndecim habet integra Sanctorum corpora; videlicet Ianuarij, Agrippini, Acutij, Eutycetis, Maximi Leuitæ, Athanasij, Laurentij, Aspreni, Restitutæ, Ioannis Episcopi, & Beati Nicolai Eremitæ. Apud Capuccinos Patres, in S. Euphebij Ecclesia, tres sunt Sancti Episcopi contumulati: videlicet, Euphebius, Maximus, & Fortunatus. Apud Benedictinos Cassinensis Instituti Monachos, duo quiescunt Diui, Sosius, & Seuerinus. Apud forum vetus, in Diui Georgij, Seuerus Episcopus. Apud S. Saluatoris Canonicos Regulares, Agnellus Abbas, Et, vti ex Actis antiquæ Visitationis constat, sex alij incerti nominis Diui. Apud Virgines sacras in S. Gaudiosi, ipse Gaudiosus, & Quoduultdeus Episcopi. Item Fortunata Virgo, & fratres eius, Carponius, Euaristus, & Priscianus Martyres; Mitto alios, atque alios, maximèque eos (& plurimi sanè sunt) qui è veteribus sepulchris Neapolim sunt adducti.

A Diuorum Neapolitanorum celebritate.
Sect. VI.

OBſeruare autem debeo, è Neapolitanis Diuis, non paucos, adeo celebri fama,quaquauerſum inclaruiſſe,vt,quod ferè nullis finitimarum Prouinciarum Diuis accidit, eos, etiam extra proprios fines,longè gentium,Templa,Oppidaque multa,ipſorum nominibus nuncupata,habuerint,atque habeāt. Itaque aliquot hic referam. Noſtri Diui Ianuarij,Soſius,Seuerinus,Agnellus,& Thomas, ſacris ædibus ſinguli ſingulis cohoneſtati,cultique ſunt.Nam de Ianuarij Baſilicis, deque ipſarum ædificandarum cauſa, hæc ſcribit Baronius, notatione ad 19.Septembris. *Ea de cauſa*, nempè, quòd B.Ianuarij precibus, extinctum fuiſſet Veſuuianum incendium,*ex remotis vndique Vrbibus,frequentes cœtu populorum, ad venerandum ſepulchrum Martyris aduentaſſe Neapolim, & in honorem Sancti Ianuarij, paſſim erectas eſſe Eccleſias.* Porrò,eodem arbitrante Baronio,erat etiam Romæ in ſuburbijs,via Tiburtina, Templum Sancti Ianuarij, cuius meminit Sanctus Gregorius lib.4.dialog.cap.26.& 54. Licet id ego,in Ianuarij vita,non ſim approbaturus. Vt proindè,ſeptemplices illas celeberrimas litanias Gregorianas,quæ inuocant Ianuarium vna cum ſocijs, exiſtimauerint aliqui, non alium Ianuarium, quàm hunc noſtrum Patronum, & ſex eius Beatos ſocios inuocaſſe. Deniquè,in ipſo Hiſpaniarũ vmbilico M.ille Dux Albanus, Ferdinandus Toletus, poſt tot bellorum exantlata diſcrimina, Templum ſanctiſſimo Ianuario, curauit ædificandum. Vt qui Neapoli,dum Regis Vicesgereret eius Diui,aliorumque noſtratium Diuorum, condendis reliquijs, pretioſum Agiophylacium, quod vulgò Theſaurum dicimus,exornauerat, in ſuam etiam Patriam, tanti Martyris cultum inueheret.Sic Antonin.Caſtald.lib.de Neap.tumultu,pag.117. Soſio autem,ædificatæ Eccleſiæ ſunt, Sacellaque complura, cum in Samnij, Lucaniæque Prouincijs, tum etiam Romæ ſeorſim cõſtructum eſt Oratorium à Symmacho Papa:qui & confeſſionem exornauit argento, vt ait Anaſtaſius lib. de Romanis Pontificibus, in Symmacho. De B.autem Seuerini, Romæ conſtructa Baſilica,meminit Sanctiſſimus PP. Gregorius lib.2. Regiſt.epiſt.19.ad Petrum Subdiaconum ſcribens.Vt prætereaṁ, complures alias ſacras ædes,per Italiæ,& Germaniæ Prouincias,ab eodem B.Seuerino denominatas, quas rerum Boicarum, atque Italicarum Scriptores, M. Velſerus,Georgius Heruuart, & alij, hubertim enarrant. At verò, huius Diui celebri nomini, par propemodum eſt S.Abbatis Agnelli famæ celebritas,ædiumque ſacrarum numerus; quibus Agnelli nomen inditum eſt. In Siculis faſtis,Agnellus, vtpotè à Syracuſis genus ducens, adſcriptus eſt ab Octau.Caetan.in Idea Sanct.Siciliæ.In Apuliæ Monte Gargano,in quo Eremiticam vitam ſeptemnio egit, Agnelli viget hodieque memoria. In Etruria etiam,apud Lucenſes,caput B.Agnelli pulchro ſacello,ſumma religione ſeruatur,& colitur.In Campania,in Samnio, in Picentinis, præter complures ædiculas,Eccleſiaſque,multa ſunt Oppida,ab Agnelli vocabulo nuncupata.Teſtes ſunt Ferrarius lib.de Sanctis Italiæ. Regius in vita Agnelli. Bacchus in deſcriptione Neapolitani Regni.Et Michael Monachus,in notationibus ad Breuiarij Capuani Kalendarium.

Denique, de nostri Sancti Thomæ Aquinatis splendidissima fama, cultuque, vbique gentium, atq; terrarum celeberrimo, quid opus est quicquam dicere? Nulla est propemodum in toto Orbe Christiano Ciuitas, quæ tanti Diui Basilicam aliquam non habeat, aut Sacellum. In laudem certè Neapolitanæ Ciuitatis. Quæ dedit Cassinatibus enutriendum, purissimum puellum. Inclyto Dominicano Ordini, ingentem virtutis, & doctrinæ Thesaurum. Louanio in Brabantia, egregium Castimoniæ Leuitam. Eidemque, Dominicanorum in ea Vrbe Monasterij, vna cum Alberto Magno Fundatorem. Lutetiæ Parisiorum, Cathedræ Theologicæ exornandæ Magistrum. Neapolitanæ Academiæ decorandæ, & illustrandæ, Sydus nobilissimum. Vaticano Diui Petri Templo, eximium concionatorem. Molariæ in Latio, Iudæorum quorumdam perfidiæ acerrimum confutatorem, & ad Christi fidem adductorem. Ecclesiæ Catholicæ, Doctorem incomparabilem. Patribus Cistercienfibus Fossæ nouæ, Diuinum Cygnum suauissimè in ipsa morte canentem. Orbi denique vniuerso, Solem animorum splendidissimum. Nostra, vt dixi, hunc dedit Napolis. Nostra, inquam, Neapolis, hunc scientia Cherubinum, sanctitate Seraphinum, & omnino Angelicum Doctorem dedit: quia Neapoli natus est: nõ inter Calabros, aut Samnites, vt quidam opinati sunt.

Ex ea igitur nostratium Diuorum percelebri fama, existimandum est euenisse, vt (nisi me memoria decipit) nulla sit Ciuitas, cuius Basilicarum, ac Diuorum, adeo frequenter meminerint antiqui Summi Pontifices, atq; Neapolis. Mitto (ne sim prolixa enumeratione molestior) excutere Ioannis VIII. Gregorij VII. Pascalis II. Innocentij IV. Clementis IV. Anastasij IV. Ioannis XXII. Vrbani VI. Diplomata, varijs sacrarum ædium, quæ Neapoli sunt, referta nominibus. Vnum Gregorij Primi Epistolarum Regestum, propono legendum. In eo, nihil sanè crebrius legeti occurret, quam Neapolitanæ Basilicæ, Monasteriaque Diuorum Neapolitanorum, vel Neapoli cultorum vocabulis nuncupata. Constat itaque ex ijs alijsque indicijs, peculiarem, atque præcipuam de Neapolitana Ecclesia, ædibusque sacris, quæ in ea erant, Magnum Gregorium gessisse curam. Quin etiam non semel legitur in eiusdem Magni Diui epistolis, expetijsse illum, Sanctorum Neapolitanorum reliquias: vt nostris pignoribus sacris, Romana Templa ditaret, ijsq; Romana Altaria, nostrorum Diuorum cultor eximius, consecrarer. Loca Regesti non dico. Alibi fortasse dicam, & abundè implebo, quæ hic omisi, aut strictim attigi. Ad alia nunc pergit oratio.

A Sanctorum virorum incolatu.
Sect. VII.

PEr omnem seculorum memoriam, non à vulgari plebe solummodo, sed à primarijs quoque viris, ijsque vel dignitate summis, vel eruditione, ac sapientia præclaris, fixam fuisse Neapoli sedem, apud Veteres, celeberrimum est. Obsequuti quippe sunt, vocanti amoenæ Neapoli, Campaniæque huic nostræ: Nec repugnarunt inuitanti tam liberaliter, atque humanè. Vide Tranquillum in Augusto, cap. 98. & in Tiberio, cap. 6. Hic Claudius, Nero, Vespasianus, Adrianus, Constantinus cum Helena matre habitarunt. Mitto alios minores Cæsares, & transeo ad cele-

bres,

bres,ob gesta præclara,viros,& doctrina præstantes, quos mixtim enumero: nempe Liuium,Tullium,Virgilium,Ouidium,Horatium,Stellam,Senecam,Lucillum,Iulianum Rhetorem,Aulum Gellium,Symmachum Consilem,& Oratorem,vtrumque Plinium,Silium Italicum,Ælianum, Palladū, Petronium Arbitrum,Lucillium,Claudianum,Fenestellam. Atque his longo temporum interuallo posteriores,Petrarcham,Boccacium,Marullum, Pontanum,Crinitum, Grauinam, Ianum, Tarchaniotam,Altinium, Flaminium,aliosque complures. Statium autem,& Archiam non recensui,qui Neapolitani fuere ciues.

Strabonem autem,extra seriem pono. Hic enim,non solùm Neapoli diù fuit, & Campanas oras lustrauit diligentissimè, sed causam etiam disertè aperit,qua Neapolis,Campaniaque magis, quàm aliæ Orbis partes, petendæ fuerint,veteribus omne genus hominibus, quibus studium esse, vacare literis,aut quietè viuere,post exantlatos labores in iuuentute lib. *Vita autem*,inquit,*Græcanicam rationem*,Neapoli *augent ij,qui ab ineunte ætate, laboribus functi sunt: siue alioquin ob imbecillitatem,aut senectutem,cupiūt vitam sanliorem degere. Et Romanorum nonnulli,hoc vitæ genere gaudentes, vbi vident multitudinem hominum, qui eius instituti causa ibi versantur, lubentes locum eum amplectuntur,ibique victitant.* Græcanicam vitæ rationem, Neapolitanos tenuisse, idcircò ait,quia Ciuitas à Græcis condita,& ab ijsdem per longa temporis spatia inhabitata,mores,ritusque Græcanicos,etiam cùm Romanæ Reipublicæ fœderata,atque amica esset,retinuit. Quocirca Tacitus lib. Annalis 15. de Nerone ait,*Non tamē Roma incipere scænas ausus*,Neapolim *quasi Græcam Vrbem delegit.* Porrò hæc,quæ Strabo scripsit, paucioribus complexus est noster Statius.

Pax secura locis: & desidis otia vitæ:
Et numquam turbata quies.

Sed quid ego in ijs recensendis distineor,qui huius amœnitate, felicitateque telluris allecti,huc se receperunt,& non potius enumerem eos,qui verè Reges,verè Augusti Cæsares,verè Philosophi, doctique dici possunt & porrò fuerunt viri? Diuos dico illos,qui olim has terras, nunc Cœlum incolunt felicissimè. *Iniqua est*,Orator ille ait,*prætermissis bonis,malorum enumeratio*. Ad illos igitur deuenio, veluti in agmen festinatè cogendos. Hæc loca, hanc Neapolitanam Diœcesim olim inhabitauerunt B. Chromatius Vrbis Præfecti filius: & cum eo mille,& quadringenti Christiani à S.Caio Papa huc missi: quò tutius latitarent: qui tamen postea, à persecutoribus detecti,omnes pro Christo necati sunt: vti copiosius suo loco narrabo. Huc SS.Pinianus,& Melania vxor accesserunt. Pallad.Hist.Laus. Hos campos agrosque incoluerunt,hi Beati coniuges: vt semoti à mundi pompis,vitam religiosè degerent,cœlo dignam. Huc Diui Possidius, & Alypius. Huc Prosper Aquitanius. Huc Philippus Chrysostomi discipulus.Huc Iacobus Presbyter à S. Ambrosio, S. Seuero nostro Episcopo commendatus. Huc Eugippius. Huc Adrianus,insignes Oppido viri Afri,appulsi sunt, hasque oras diutius inhabitarunt,ille Luculani,Arethiani iste Monasterij Abbas: ambo ob doctrinam,& vitæ sanctimoniam laudandi. Ad hæc littora, quibus,Floro teste lib.1.cap.16. *Nihil est hospitalius*, magnus Sanctorum Confessorum numerus Deo duce peruenerunt,eiecti ex Africa,vnà cum Beatis Episcopis Gaudioso,& QuodvultDeo: atque vt Fasti Romani memorant Kal. Septembris *Christianam doctrinam in his locis dispersi, diuersisque Ecclesijs præfecti,mirificè propagarunt.* De-

Denique,si descendamus ad posteriora tempora,& Romanos quoque Põtifices,cum cœlitibus misceamus,hæc loca,hos Campos,hanc Ciuitatẽ, ac Diœcesim, diu incoluerunt, Innocentius IV. Alexander IV. Clemens IV. D. Cęlestinus V. Bonifacius VIII. S. Elzearius Ariani Comes, cum purissima Virgine coniuge sua Delphina. B. Nicolaus Insuber. S. Brigitta cum filijs eius Catharina,& Carolo beatissimis. Sanctus item Antoninus Florentinus. B. Iacobus Picenus. Et,qui,non meritis,sed ætate postremi fuere Beati,& Religiosissimi viri,Caietanus Thiæneus,Andreas Auellinus,Ioannes Marinonius,Aloysius Gonzaga. His ego claudo hoc nobile agmen. Nam si vellem,eos quoque,qui Neapolim obiter attigerunt eximios viros adnumerare,nullus sanè esset finis.

Ab amplitudine Vrbis Neapolitanæ.
Sect. VIII.

CVm Neapolitana Ecclesia,ab Apostolorum Principe constituta, in dies magis,magisque excreuerit: ea proinde amplitudo, à nobis hac dissertatione considerabitur,vt in Ciuitate,eiusque suburbijs est. Vel,vt complectitur Diœcesim. Vel denique,vt in totam suam Prouinciam,se latè exerit,atque extendit.

Primum itaque,Neapolitana Ecclesia, quamuis intra Vrbem, suburbiaque conclusa consideretur, ingentem nihilominus loci amplitudinem, & vix credibilem ciuium, incolarumque numerum complecti videbitur: præsertim,si eam postquam Regibus subiecta est,inspiciamus. Miro quippe factum est modo,vt,quanquam Neapolis,suam illam qualẽ qualẽ libertatem,ac Reipublicæ imaginem,amiserit,posteaquã à Regibus est occupata,Græcis,Gothis,Northmannis,Sueuis,Gallis,Hispanis,maximum tamen, ab eo tempore,ad nostram vsque ætatem incrementum habitatorum accesserit. Nam ea,quæ anno Christi D.XXXIII. quando à Bellisario obsessa est, *parua Ciuitas* audiebat. Procop. de bello Goth. lib. 1. teste, vtpote, quæ quatuor tantummodo paræcijs,& tribus regionibus,vijsque constaret, vti Falcus asserit Topograph. Neap. pag. 21. Eadem nihilominus, adeo postea excreuit,vt,non semel proferre pomœrium,& muros finitimis campis, cliuisque circumducere oportuerit. Id verò existimandum est euenisse, cum, ob loci incredibilem fertilitatem,& in media ipsa hyeme,vernantem Cœli temperiem,tum etiam,quia situs Vrbis mare prospiciens,*quo*,teste L. Flori, *nihil hospitalius est*,vicinas,remotasque nationes adeò efficaciter inuitauit, *maxuque pro,longiqua reuinxit*; & diuersarum gentium homines,Græcos nempe,Iudæos,Pœnos,Arabes,Gothos,VVandalos,Longobardos,Northmannos,Sueuos,Hungaros,Gallos,& Hispanos, ita crebro dulcique commercio cicurauit; vt,non secus ac quondam ingens illa Roma, *Compendium Orbis,& communis Patria*,audire nunc Neapolis mereatur. Tot autem exteras nationes,& ex eis,plerasque agrestes,immites, barbaras (Gothos, VVandalos,Longobardos ferè intelligo) ad morum amęnitatem,& (quod maius est) ad veri Dei cultum,Neapolis nostra felicissimè transtulit. Neque enim passa est, diu continere mœnibus, nisi eos, qui abiuratis superstitionibus impijs,manus Christo dedissent. Itaque Iudæos obstinatè perfidos, primùm exclusos mœnibus,in suburbijs nidulari,vix aliquandiu tolerauit. Deinde verò,

verò,quia experimento constabat,magna detrimenta publicis, priuatisque rebus,& maximè Christianorum animis, per huiusmodi hominum fœda commercia importari,nostrorum Patrum memoria an. 1510. primùm Ferdinando Catholico Rege,postea autem Carolo V.Imperatore in an. 1539. expulit vnà eos omnes. Arabes verò,siue Sarraceni,qui Frederico,& Manfredo Regibus impijs,Neapolim, imò Campaniam, & Regnum pœnè totum miserè presserant, à duobus Carolis Andegauensibus strenuis vindicibus impietatum,& scelerum,debellati,profligati,cæsique sunt. At Pœnos, Gothos,VVandalos,Longobardos,adeò humanis,& Christianis moribus, Neapolis imbuit,vt nequeas nunc,eorum posteros,à conterraneis,indigenisque secernere. Cum autem dico,esse etiamnum Neapoli,horum barbarorum posteros,ne frontem contrahas,Neapolitanę lector.Seruatur enim, apud Patricianas Virgines, Ordinis D.Benedicti, & in nostra etiam SS. Apostolorum Bibliotheca M.S.codex,in quo vetustum Emortuale Diariū legitur,nominibus hominū quorundam Neapoli defunctorum, Gothicis, VVandalicis,Longobardicis refertissimum. Quid miraris? Nonne & Roma, suos habuit Gothos Christianos? Nonne etiam ex ijs, Senatores, & Consules,Vrbs ipsa vidit,& tulit?Nonne Longobardorum quamplurimi à SS.Episcopis Barbato Beneuentano,& Decoroso Capuano, ad Christi fidem traducti,vnà cum Samnitibus, & Campanis, piè, & laudabiliter per multas annorum decades,in his oris versati fuerunt? Lege Baronij notationes ad 2.Mart.& Michaelē cognomento Monachum,in Sanctuario Capuano:vt per auctores ab his citatos,hæc ipsa certius scias.

A multitudine Basilicarum,earumq; splendore.
Sect. IX.

IN quantam verò amplitudinem hæc Ciuitas, ex ijs, alijsque accolis excreuerit,nemo,arbitror,ignorat, nisi is,qui animaduertere incuriosus nolit,hac ætate, Neapoli Christianorum numerum, penè esse innumerum.Videbis namque aduena quisquis es, in magna hac Ciuitate,& passim ipse incurres,in quamplurimas sacras ædes,Templa,Sacella,Xenodochia,Nosocomia,Parthenones,Monasteria,& Oratoria,densis Christianorum turmis,vno,eodemque tempore refertissima.Magna certè laus hæc est,& summus honor, non tot millibus hominum repletam esse, sed hominum Christianorum. Alioquin dicerem cum Diuo Chrysostomo hom.17. ad Pop.Antioch. ***Mihi Ciuitas non habens pios ciues, omni villa vilior est, & quacunque spelunca ignobilior.*** Porro percensere sacra ea habitacula diligenter, animus sanè mihi,nequaquam est.Satis fuerit,æram proferre numeri.Si liceat igitur ex patrijs antiquitatibus arbitrari, fuerunt Neapoli, Mauritij, Cœsaris,&,quod excurrit tempore, hoc est, dum adhuc esset, vti Procop. de bell. Goth. lib. 1. loquitur ***exigua Ciuitas,*** & vix decimam partem nunc extantis æquaret, sacræ ædes circiter sexaginta.Ioannis verò Neapolitani Diaconi ætate(is vixit,& scripsit nono Christi sæculo) non erat admodum auctus Ecclesiarum numerus:quia ciuitas ipsa nondum incrementum magnum acceperat, pressa videlicet,nunc Græcorum, nunc Gothorum, nunc Sarracenorum,aliarumq; gentium,barbaricis incursionibus: ob quas,pristinis

ftinis se continere spatijs coacta est. Primus autem, qui Neapolim Regijs, atque adeo magnificis augere ædificijs cœperit, fuit è Northmannorum Dynastis Rex Gulielmus II. re, & cognomine Bonus. Is quippe extructa in Insula Saluatoris, & ad Capuanam portam regijs arcibus, atque intra ciuitatis mœnia, Diui Augustini sublimi Templo, à Carolo II. postmodum aucto, successoribus, quasi protenso digito demonstrauit, qua via ad veræ magnificentiæ laudem, gloriamque pertendere deberent. Et verò, Reges Galli, qui successere Northmannis, ijsdem exemplis egregiè instituerunt. Quippe qui, & Carthusiensibus B. Martini Episcopi, & Prædicatoribus, Diuorum Dominici, & Petri Martyris, & Sancti Francisci sodalibus, Diui Laurentij, & Carmelitis fratribus, Deiparæ Virginis Templa ædificarunt. Atque, vt alia complura sacra ædificia ab ijsdem excitata prætercam, Carolus I. & II. toti Vrbi, amplissimoq; Clero, Archiepiscopalem Basilicam, præcelsa, & ampla mole spectandam, extruxerunt.

Igitur, id vniuersè à me dici posse arbitror, adeò deinceps auctam sacris ædificijs esse Neapolim, vt paucas, & fortasse nullam, in vniuerso Christiano Orbe (absit verbo inuidia) sit reperire Ciuitatem, quæ maiori Ecclesiarum, Monasteriorum, Ædiumq; sacrarum numero sit referta. Nam præter quamplurimas priuatas ædiculas, Oratoriaque domestica, Ecclesias habet ab vna Deipara Virgine varijs cognomentis nuncupatas, supra centum, ac viginti: vti in prima huius Capitis Sectione docui. Alias itidem ducentas ferè numerare est, à Dei Optimi Maximi, Diuorumque diuersorum nominibus appellatas.

Omnium autem, & titulo, & dignitate præstantissima est, iam dicta Archiepiscopalis Basilica, in Cœlum Assumptæ Virgini dicata. Quam, quòd Sedes Episcopi sit, vulgus Græco propemodum vocabulo appellitat *Piscopium*. Ea pone vetustam illam Sanctæ Restitutæ Ecclesiam, à Constantino Magno constructam, post mille ferè annos, à Carolo Rege in sublimiorem, & ampliorem excitata molem, & magnificentissimæ portæ, ab Antistite Minutulo Cardinali, mirificis molibus communita, in antiqui Episcopij locum, nomenque successit. Eamdemque post ducentos fermè annos auxit marmoreo hypogæo, insigni sculptura, & columnati operis structura conspicuo, Magnus ille Oliuerius Carafa, Purpuratorum Romanæ Ecclesię Patrum, & Neapolitanorum procerum immortale decus. Præcelsam verò eius Templi absidem, sacris ijsque graphicè pictis imaginibus, egregiè exornauit Alphonsus Gesualdus Cardinalis Sac. Collegij Decanus, vir munificentia in egenos, & corporis, animique puritate præstantissimus. Pronuper verò, marmoreis Diuorum statuis, peramplo Odæo, rei sacræ diuite instrumento, &, quod spectantium oculos mirificè oblectat, pulcherrimo lacunari sacris imaginibus decorè picto, auroque abundè perfuso, splendidissimè condecorauit: ac vetus item Baptisterium, columellis è maculoso marmore circumpositis, augustius reddidit: atque amplis prætereà collatis censibus, sacrum vestiarium præclarè locupletauit, pijssimus, atque optimus Cardinalis Decius Carafa, grata commemoratione dignus Antistes. Quin etiam, ipsomet Neapolitanæ Ecclesiæ clauum tenente, fastigium impositum est, magnificentissimo mausoleo Beati Ianuarij Patroni Principis, aliorumque Diuorum lipsanis decenter reponendis excitato. Cuius operis formator, & architectus extitit, Religiosus è nostro Sodalitio presbyter Franciscus Niger. Quod postmodum ædificium, alij, atque alij artifi-

tifices,selectorum marmorum incrustatione, auratis signis, eximiè pictis imaginibus,& omne genus ornamentis, Francisco Boncompagno Eminētissimo Cardinali feliciter sedente,& virtutum radijs coruscante, decore pergunt instruere:Regia hac,in pietatem prona Vrbe,affatim suggerente sumptus,vt teterrimam pestilentiam,superiore sæculo,diuinitus,Beato Ianuario deprecante sublatam,aliaque ingentia, quæ idem Diuus Patronus Magnus,publicè, priuatimque in eam contulit, & in dies conferre pergit, beneficia,stabili,& præclaro hoc monumento testificetur.

Verùm,ne,dum ego nouam Archiepiscopalem Basilicam narro,veteris,quæ *Stephania* vocabatur,oblitus esse videar, ad illos commemorandos Episcopos conuerto sermonem,qui antiquum Neapolitanum Episcopion, variè exornasse,aut ædificijs sacellorum,atque Oratoriorum locupletasse, & circummunijsse leguntur.Hinc quippe,lectores poterunt fieri certiores, Ecclesiam Neapolitanam,non à Gallorum Regum ætate,sed multis etiam retro sæculis,fuisse præstantissimam.Quanquam enim, nō tam magna olim Neapolis esset Ciuitas, vti nunc est, dici tamen meruit à Theodorico Rege,apud Cassiod.lib.6.epist.23.*Vrbs ornata multitudine ciuium.*Quocirca,primarium eius Templum,Episcopi illi antiqui certatim exornare contendebant.

In quorum serie, agmen mihi ducet Episcopus Ioannes II. qui circa annum Christi XXXIII.Ioanne II. Romano Pontifice, Neapolitanam regere cœpit Ecclesiam. Quamquam enim, haud dubitem, fuisse aliquot alios, isto antiquiores Episcopos, in suam hanc sponsam æque munificos: is tamen primus est,apud Historicos nostrates,quos ego legerim,eiusmodi liberalitatis nomine commendatus.*Hic*,inquit Diaconus in suo Episcoporum Chronico in M.S.Cod.Vatic. *absidem Ecclesiæ Stephaniæ lapsam ex incendio,reformauit:in qua ex musiuo depinxit Transfigurationem D.N.Iesu Christi.*

Pone hunc,Vincentius I.eodem Diacono teste *fecit baptisterium fontis minoris intus Episcopium:et accubitum iuxta positum,grandi opere depictum.*Accubitum appellat conclaue,quo baptizati excipiebant conuiuio Initiatores: hoc est,Episcopum,Ministrosque initiantes,& Susceptores.

Ioannes autem III.circa annum Domini D.C.XV.*Consignatorium Albatorum:* nempe cubiculum, vbi neophyti Chrismatis Sacramento confirmarentur,& nonnulla alia fecisse, tradit idem Diaconus.

Quartus autem ob sacram munificentiam memorandus,Leōtius Præsul in eodem Chronico legitur. Qui Eugenio Primo Summo Pontifice, & Constante III.Imperatore Neapolitano, Basilicam, insigni cruce aurea, pretiosis gemmis ornata,locupletauit. *In cuius medio*,Diaconi verba sunt, *reclusit portionem viuifici ligni,in quo Dominus noster pendere pro salute humani generis dignatus est.Cuius venerationis gratia, sexta feria hebdomada maioris, & festis diebus, Inuentionis, & Exaltationis Sanctæ Crucis, omnes promiscui sexus confluunt,deuotè flagitantes auxilium.* His verbis profectò, significat, haud exiguam fuisse eam sacri ligni portionem,ad quam videlicet adorandam, tota propemodum ciuitas conflueret: ijsdem quidem festis diebus, quibus Romæ ad Sacrosanctæ Crucis adorandum lignum, quod Sergio I. Pontif. Max.repertum est, Anast.Bibliothec.in Sergio I. teste, concurrere solebat magna caterua ciuium, atque exterorum.

Leontium, longo interuallo secutus est Stephanus II. qui, vt idem Diaconus refert,& alteram crucem auream, & sacrorum Euangelij libro-

rum ornatiſſima loculamenta,& velamina,palliaque altaris,auro gemmiſque decorata dono dedit.Ac ſublimem prætereaabſidem,& geminas hinc inde turres,ad Sancti Petri ædiculam muniendam,ædificauit. Compluraq; inſuper à ſe coempta mancipia,Cleri ſeruitio deſtinauit.

Porrò, hiſce inſignibus certè ædificijs, atque ornamentis, æmulator Leontij,Paulus Epiſcopus eo nomine II. horreum adiecit, quo, vt puto, frumentum alendis pauperibus ſeruaretur. Id ſimiliter ab alijs quibuſdam probis Epiſcopis,& præcipuè à Sancto Spiridione Cypri Antiſtite factum, ſacræ hiſtoriæ memorant,& Vita eius à Triphyllio Epiſcopo ſcripta. *Aedificauit & cubiculum idem Paulus.* Hoc eſt,vel Sacellum aliquod,vel prope abſidem,iuxta antiquarum Baſilicarum ſtructuram, Cellam, quam vocabant *Secretarium*:quo ſcilicet,ſacræ veſtes,librique reconderentur. Nec ſatis illi fuit,noua hæc ædificia extruxiſſe: vetera etiã inſtaurauit mirificè,& exornauit. *Nam ex argento,* inquit Diaconus, *quod prædeceſſor eius Stephanus reliquerat, Sanctum induit, & decorauit Altarium Eccleſia Stephania. De reliquo vero fecit ceraptatas,* lego, *ceroſtatas quinque.* Hoc eſt,vt Panuinius interpretatur,ad cornuum formam candelabra: *ex quibus duas deaurauit. Depinxit quoque Turrim, qua eſt ante Eccleſiam S.Petri.* Erat ea Eccleſia propè Stephaniam: *& reliquias in altari eiuſdem Eccleſia poſuit. Quia præuentus morte Dominus Petrus, illud non dedicauit.* Hæc fecit Epiſcopus Paulus,ad Cathedralis Baſilicę,quam Stephaniam vocabant,vel ornamentum,vel incrementum. Eius nos antiquæ Baſilicæ formam,infra cum de Conſtantini Magni ædificijs,quæ Neapoli cõdidit,agemus,conabimur exprimere diligenter.

Pauli II.iam dicti ſedem,excepit Tiberius laudatiſſimus Præſul. Qui, vbi primùm ex Vrbe Roma redijt, à Paſchali II. Summo Pontifice conſecratus, *Altarium Sancta Stephania aneis circumcinxit quintanis,* Hoc eſt annulis: *& multas fecit areas ibidem coronas,* è quibus ſcilicet lucernæ ſeriatim diſpoſitæ dependerent.

Poſt hunc,Beatus Ioannes,cognomento Aquarolius, *ad ſanctum Chriſma conficiendum,fecit vnam deauratam ampullam,in cuius labro,nomen ſuum deſcripſit.* In illa enim temporum calamitate,quando videlicet, peſſimus ille Bonus Dux Neapolis,Tiberium Ioannis prædeceſſorem,tetro carceri mancipauit,& Eccleſiæ facultates,atque inſtrumenta ſacra confiſcauit,adeo depauperatus fuit Antiſtitum cenſus,vt non potuerit ſucceſſor eius Ioannes, quamquam pietate,& ſanctimonia præſtantiſſimus,valdè,vti cupiebat,eſſe munificus. Sed,qui illi ſubrogatus eſt Athanaſius,primis quidem ſui Epiſcopatus annis,quibus tranquillè vixit, videlicet antequam ab impio Duce Sergio eius ex frate nepote, perſecutio mota eſſet, ſuperiorum propemodum omnium liberalitatem,pietatemque ſuperauit. Primo quippe, *Clericorum Seminarium inſtituit. Baſilica deinde Epiſcopali tredecim cortinas,qua Chriſti geſta affabilè picta,exprimebant,liberaliter cõtulit,iuſſitque columnis eius appendi.* Vt eo videlicet pio ſpectaculo,Chriſtianorum oculi paſcerentur. Omitto hic recenſere ſacra pallia,& velamina,auro,gemmiſque pretioſa:argentea item magni põderis vaſa eximij operis, Xenodochij ædificium,Bibliothecæ ſacræ ſtructuram,aliaq; penè innumera, à Beatiſſimo Præſule,in ſuam Eccleſiam benefacta. Nam de ijs,alias

Hactenus antiqua,& noua emolumenta, atque ornamenta,in Metropolitanam ædem,ab eius Præſulibus,varijs temporibus modiſque collata, collegi breuiter. Tu verò lector,ne expectes, vt his alia quæuis donaria ſubiun-

subiungam. Quid enim opus, laicorum etiam votiuas, aut spontiuas oblationes, omnisque generis ἀναθήματα, oratione persequi, & cum lectorum fastidio, catalogum sacrarum vestium sericarum, vel aurearum, cortinarum, vasorumque pertexere? Sunt quidem hæ cortinæ, magno ornamento, eæque Neapolitanorum Templorum decora quodammodo propria. Vix enim alibi cortinas istas cernes: sed cum omnium oculis prostent, eæ profectò non egent indice.

Porrò si quæras, quonam, antiqua illa Ecclesię Episcopalis suppellex, atque instrumenta, & prisci schematis ornamenta abierint, in promptu responsio est. Ter expilatam, direptamque fuisse, primariam hanc Basilicam. Primùm ante annos, vti ex Ioanne Diacono colligitur in Tiberio Episcopo, propemodum septingentos, ab improbo Duce Bono. Qui, vt Tiberium optimum Episcopum depauperaret, & sibi lucrum addiceret, bona Ecclesiæ, quotquot reperire potuit, confiscauit. Secundò autem, paulò post, vti idem in D. Athan. Episcopo asserit, ab iniquissimo Sergio Duce, fratris sui B. Athanasij persecutore. Tertio denique post annos à prima direptione circiter quadringentos, Hoc est, anno Christi 1387. à nefarijs satellitibus Clementis VII. Antipapæ, qui Neapolim se receperat. Is quippe, schismatis auctor atrocissimi, satanico abreptus furore, quo suos asseclas magis, magisque sibi deuinciret, & in officio contineret, potestatem ijs fecit, spoliandi altaria, prædandi sacrum vestiarium, conflandi omne genus vasa aurea, atque argentea: & census, prouentusque Ecclesiæ, inter se diuidendi: vti ex Diar. Ducis Montis Leonis M.S. Bzouius tom. XV. ad annum iam dictum. Sed ego omitto funesta hæc narrare: atque ad alia Ecclesiæ Neapolitanæ insignia decora describenda, conuertor.

Ab antiquitate Metropoleos, & suffraganeis Episcopis. *Sect. X.*

Deuenio ad Ecclesiæ Neapolitanæ pręstantiam, ex eo, quia Metropolis est, considerandam. In quo argumento, duo mihi differenda sunt. Primum, quo anno, ea in Metropolitanam dignitatem euecta fuerit. Secundum verò, quàm latè se extendat Prouincia Neapolitano Metropolite subiecta.

Et de primo quidem, variæ sunt Scriptorum sententiæ: ideoque haud facilè mihi fuit, certum constituere annum, quo Neapolis facta est Metropolis. Post diutinam nihilominus rei huius disquisitionem, mihi videor, posse affirmare, eam dignitatem, datam fuisse Neapoli, ab Ioãne IX. Pont. Max. circa annum salutis 904. Id namque tradit Ioannes Monachus illorum temporum auctor, qui scripsit Auctarium ad m. s. Chronicon Authberti Abbatis Monasterij S. Vincentij ad fontes Vulturni siti: quod legi cùm essem Romæ, per paucas horas mihi commodatum, à perito Cassinensium antiquitatum viro, Constantino Caietano S. Baronti Abbate: citaturque id Chronicon à Baronio, si benè memini, non semel. Portò Ioannes IX. gessit Pontificatum ab anno 903. ad 905. Itaque cum hunc satis antiquum Scriptorem habeamus, qui id, sua ætate factam, firmè asserit, nihil prætcrea dubitandum, aut disquirendum erit: sed argumentis solummodò, quæ lectorem, in diuersum trahere possent, respondendum.

Primum argumentum conflari posse videtur, ex verbis Tertulliani lib. de præscript. adu. Heret. cap. 21. vbi eas Ecclesias, quæ fundatæ sunt ab Apostolis, vocat *Matrices*: hoc est, Pamelio interprete *Metropoles*: quibus videlicet, aliæ, *atque aliæ subsunt*. Atqui, nemo nescit, Neapolitanā Ecclesiam, fundatam fuisse à Petro, qui, Neapolitanis aliquot ad Christi fidem traductis, Asprenum Episcopum constituit. Ab illo igitur tempore, dicet quis, Neapolis hanc dignitatem nacta est. Verum huic argumento occurrit ipsemet Pamelius, dicens, ob id appellari à Tertulliano eiusmodi ciuitates, *Matrices, & Originales fidei*, quia ab ijs promanauit fides Christi, ad vicina Oppida, & Municipia. Vti equidem, de Neapoli par est credere, prodijsse doctrinam fidei, ad suburbanos Pagos, Oppidaque vicina. Alioquin, si detur, omnes ab Apostolis fundatas Ecclesias, fuisse Metropoles, etiam Puteoli, Tarracina, Atina, aliaque compluria Oppida, quibus Apostoli ipsi, dederunt Episcopos, fuissent ætate ipsa Petri, Metropoles. Accedit his, Archiepiscopi vocabulum, diù post illa Apostolica sæcula prodijsse: vt Ecclesiasticæ antiquitatis periti probè sciunt. Non fuit igitur Neapolitano Præsuli, Titulus, nomenque Archiepiscopi, datus ab antiquo illo tempore: ac proinde, nec vicinæ ciuitates illi subiectæ fuerunt.

Sunt nihilominus Scriptores quidam, qui volunt, vel ante Gregorij Papæ Pontificatum, quem ille iniјt anno 590. vel saltem ab ipsomet Gregorio, Neapolim factam fuisse Metropolim. Nam, inquiunt, Gregorius ipse apud Gratianum cap. 1. de Relig. domibus, vocat Victorem Neapolis Prę̨sulem, *Archiepiscopum*. Quo circa, doctus vir Authbertus Miræus, Eccl. Polit. lib. 1. c. 3. pag. 22. asserit (vtique huius ad Victorem Epistolæ nixus auctoritate) Archiepiscopatum Neapolitanum, à Gregorio Magno fuisse institutum. Idque satis probabiliter, sibi videbatur affirmare posse, qui sciret, non multò antè Gregorij Magni ætatem, nempe post Longobardorum in Italiā irruptionem, Neapolim Duces habere cæpisse. Ducis autem dignitati, socia quodammodo erat Archiepiscopi dignitas. Quippe, eius temporis Duces, complures Prouinciæ Ciuitates sub se habebant. Comites verò, vnam tantummodò Ciuitatem. Inde est, quòd in legibus Visogothicis, Dux, Prouinciæ dicitur; Comes, Ciuitatis. Quo circa Fortunatus Sigoaldo Comiti optat, vt,

Rex Childebertus crescens, te crescere cogat:
Qui modo dat Comitis, det tibi iura Ducis.

Iam verò huc facit Petrus Diaconus Cassinensis, qui in vita S. Athanasij, Neapolim Græca ethymologia vocat Εννάπολιν. Quòd videlicet, ab antiquo, nouem sub se habuerit ciuitates: vt ipse Diaconus declarat his verbis. *Eam Virgilius Parthenopem, hoc est, Virginem appellauit. Hanc denique Octauianus Augustus Enneapolim, id est, nouem Ciuitatum dominatricem.* Ex his autem, licebit mihi eruditum Lectorem obiter admonere, perperam scriptum, Neapolim ab Augusto sic nuncupatā fuisse, in Solini antiquo Cod. è quo in excusis libris error: & reponendum esse, *Enneapolim*. Alioquin, quis sibi persuadeat, tam doctum, & antiquum Historiarum auctorem, nesciuisse, quod vel pueri sciunt, *Neapolis* vocabulum, multis sæculis ante Augusti imperium fuisse Parthenope inditum à Cumanis, cum hanc Vrbem, quam pridem euerterant, ipsimet, iubente Apollinis Oraculo, magnificentius instaurassent? Hæc autem, eò tendunt, vt Neapolis nostra, quæ etiam Augusti Cæsaris ætate, adeo insignis erat Campaniæ Ciuitas, vt nouem Ciuitatibus domina-

minaretur, Capua videlicet iam ante id tempus à Romanis domita, & in Præfecturam redacta, digna prorsus censeri debeat, quæ Metropolis esset, & Archiepiscopali titulo à Gregorio Magno decoraretur. Nam ab Ecclesiasticis Scriptoribus nonnullis, puta VValafrido Strabo, apud Bignonium in Marculphum Notis, comparantur cum Comitibus, Episcopi; cum Ducibus, Archiepiscopi. Nempe, quia Episcopi singularum Ciuitarum, Archiepiscopi autem, totius Prouinciæ sunt Antistites. Quæ verò fuerint hæ nouē Vrbes æuo Augusti Cæsaris subiectæ Neapoli, siue Enneapoli, si liceat diuinare, fortèan à vero non admodum aberrabit is, qui arbitretur fuisse finitimas, & circa Craterem sitas. Videlicet Pompeios, Herculanum, Acerras, Nolam, Puteolos, Cumas, Misenum, Baias, & Pythecusas. Miror ego interea, negasse doctum virum Antonium Sanfelicium, Baias fuisse Oppidum, sed nudum existimasse ameni situs vocabulum à Baio Vlyssis socio, loco illo sepulto, inditum. Nam Baias, Græci, Latinique Scriptores, indubiè Oppidum vocanr. Strabo videlicet lib. 5. Iosephus lib. 14. Antiq. cap. 18. Vitruuius apud Orrelium, & Cassiodorus lib. 9. ep. 6. ad Primiscrinium: quos recentiores Historici, ac Geographi multi sequuntur.

Verum, ista omnia simul congesta, & si valdè faciunt ad Neapolitanæ Vrbis Ecclesiæque præstantiam, atque amplitudinem ostendendam, nullatenus tamen euincunt, Neapolim æuo Sancti Gregorij fuisse Prouinciæ Metropolim. Discutiamus breuiter singula, quæ adducta sunt. In primis, Titulus ille Episcopi, qui apud Gratiani Codicem, Victori affigitur, non è manu, aut ex ore Gregorij Pontificis, sed è calamo oscitantis librarij, diu post scribentis, proculdubio prodijt. Non enim habetur iste titulus, in Gregorij Epistolarum Regesto, nostra ætate Romæ recognito, & emendatè procuso. Præterea, Duces non necessariò inferebant in Ciuitates, quarum Duces erant, Metropoliticam dignitatem Ecclesiasticam: de hac quippe nunc agimus. Neque id iuris, aut potestatis illi habebant. Exemplo sint Spoletum, Brixia, Tridentum, & Campaniæ propemodum confine, Beneuentum. Quæ quidem, alioquin præclarę Vrbes, quanquam Ducatus titulo à Longobardis Principibus cohonestatæ fuerint, non eodem tamen tempore factæ sunt Metropoles, sed diu post. Imò nec Brixia, nec Spoletum, id honoris, & dignitatis, hactenus acquisiuerunt. Neque etiam semper, ex Vrbium dignitate, accessit Episcopis sublimior Titulus, ac dignitas. Quod doctè quidem aduertunt Aleander de Region. suburb. dissert. 2. & Bertherius Diatibe 2. cap. vltimo. Ex his autem, cætera etiam, quæ producta sunt Neapolitanæ amplitudinis indicia, similiter inualida redduntur, ad Metropoliticam dignitatem, ante Ioannis IX. Pontificatum, ipsi adstruendam.

Verum, quid dicemus de S. Vualspurgis nobilissimæ, & religiosissimæ Virginis testimonio? Hæc enim Diua in Hodæporico Sancti Vuillibaldi fratris, tradit eū, cùm Hierosolyma reuertisset, inuenisse Neapoli Archiepiscopum. *Nauigantes*, inquit apud Canis. tom. 4. var. lect. *venerunt ad vnam Vrbem, quæ vocatur Neapolis. Ibi erant Vuillibaldus, eiusque comites multos dies. Ibi est sedes Archiepiscopi, & magna dignitas eius illic habetur.* Quid potest videri clarius? Nihilominus tamen, cùm subijciat hæc verba. *Et inde venit ad Vrbem Capuam, & ille Archiepiscopus misit eum ad aliam Vrbem:* constetque Capuam, diu post illa tempora, ad gradum Metropoleos fuisse euectam (Nam SS. Vualspurges, & Vuillibaldus, Gregorio III. Summo Pontifice, hoc est, circa an. 740. floruerūt: Capua autem facta est Metropolis, à Ioanne XIII. an. 968.

an.968. vti Leo Oſtienſis lib.2. Chronic. Caſſinenſ. cap.9. & ex eo Baronius tom.X. Annal. aſſerunt) fatendum omnino eſt, aut librarij vitio, Archiepiſcopi vocabulum, pro Epiſcopo vtrobique fuiſſe ſcriptum: aut B. Vualpurgem, vtpote in Anglia natam, & rerum Campanarum ignaram, exiſtimaſſe, & ſcripſiſſe Archiepiſcopos, qui erant Epiſcopi. Alioquin, huius dignitatis profectò meminiſſet, & Chronico ſuo, id Neapolitanæ Eccleſiæ decus adnotaſſet, Ioannes Diaconus, longè Vualpurga poſterior, ſi Neapolis, ſua ætate habuiſſet Archiepiſcopos.

Reſtat denique argumentum illud, quod, Miræo referente Notit. Epiſcop. pag. 227. ex Leone Imperatore deſumi poſſet. Nam ex diſpoſitione Leonis Imperatoris cognomento Philoſophi, à Leunclauio edita tom.2. Iuris Græco Romani, liquet, inter Archiepiſcopos Patriarchæ Conſtantinopolitano ea ætate ſubiectos, adnumerari Archiepiſcopum Neapolitanum: & poſt eum Archiepiſcopum Meſſanenſem in Sicilia.

Firmare verò videtur hanc rem, elogium illud inſigne, quod de Neapoli noſtra habetur in Chronico Alexandrino ab Radero translato pag. 83. Quo loco, Petrus Alexandrinus illius Chronici, Radero arbitrante auctor, recenſens præcipuas Vrbes ſeptem Orbis climatum ait. *Quinti Climatis Vrbes Italiæ Principes, Neapolis, Roma, Sicilia vero Meßana.* Viuebat autem iam dictus auctor Chronici Petrus Alexandrinus, an. 640. vt ex Chronologia Iuris Græco Romani colligitur. Augetur etiam coniectura: quòd ſcilicet Neapolis antiquitus Metropolis fuerit, ex eo quòd, Ciuitas appellata ſit, tum à Belliſario apud Procopium, vocante eam *Ciuitatem vetuſtiſſimam*: Tū etiam à Theodorico Gothorum Rege, qui ante mille, & ducentos annos, Italiam, ipſamque Neapolim poſſedit. Is quippe apud Caſſiod. lib.6. epiſt. 23. eam laudans, *Vrbem ornatam*, ait, *multitudine Ciuium, abundantem marinis, terrenisque delicijs.* Quibus profectò elogijs ſignificatur, iampridem fuiſſe recenſitam Neapolim noſtram inter Italiæ præcipuas Ciuitates. Ac proinde, niſi fallat opinatio, iam tum extitiſſe *Metropolim.* Etenim id, vt plurimum, ſibi volebat vox *Ciuitas*, ſiue *Vrbs* antiquis illis temporibus: quibus videlicet, non Municipia, Oppidaue ea nomenciatura gaudebant, ſed capita, & vertices ſolummodò Prouinciarum: in quibus nimirum Præſides, aut Proconſulares viri reſiderent: vti indicat Tertullianus initio capitis primi Apologetici, & ad Nationes lib. 1. cap. 1. obſeruante Gothofredo in ſuis nuper editis notis. Eæ igitur tunc vocabantur Ciuitates, quæ finitimis Municipijs, Oppidiſque præeminerent, atque præeſſent. Iamverò Neapolim, ijs & ſequentibus etiam aliquot ſæculis, extitiſſe talem, patere poterit ex Epiſtolis D. Gregorij Papæ, ſcribentis ad Anthenium, alioſque Campaniæ Subdiaconos, aut Defenſores (his vocabulis, Pontificij quidam primores Adminiſtri appellabantur) itemque ad Magiſtros militum, Duceſque Neapolis. Quippe qui, ex ea vrbe, tamquam ex Arce primaria, toti Campaniæ proſpicerent. Iam enim, multo ante Gregorij tempora, Capua à ſua illa priſtina dignitate, qua huic Prouinciæ præſtabat, plane deſciuerat. Quin etiam, Duces ipſi Neapolis, quid aliud erant, niſi Præſides quidam Auguſtales, ſumma cum auctoritate Vrbem iſtam, atque illi ſubiectam ditionem, Imperatorum Orientis nomine, ſed libera fermè poteſtate moderantes?

Verum enim vero, grandia licet hæc ſint rerum pondera, & magnæ prorſus præſtantiæ argumenta: ipſa tamen, vt verum fatear, non inferunt,

Nea-

Neapolim eo ipso tempore,quo Ciuitas vocata est,fuisse etiam Ecclesiasticam Metropolim:hoc est,habuisse finitimarum Ciuitatum Episcopos, sibi Archiepiscopali prærogatiua subiectos.Sed id solummodo ex his, quæ allata sunt,fortasse colligetur, Neapolitanæ Ecclesiæ Antistites, fuisse olim ea prouectos prærogatiua,eoque splendore ornatos, vt nullis quidem suffraganeis Episcopis,tunc iure Archiepiscopali præpositi, reliquos nihilominus eiusdem Prouinciæ Episcopis,honore sedis antecederent. Facit,vt hoc arbitrer,non solum, id, quod de Neapolis, ac Neapolitanæ Ecclesiæ ampla ditione,& decoris titulis, compluribus argumentis, testimonijsque iam docuimus,& iterum docebimus,sed id quoque,quod tradit Balsamon in Respon.de Patriarchis:quo loco docet: *Quosdam Antistites,non propterea vocari Archiepiscopos quod Episcoporum Principes,& Ordinatores sint:sed quod primi Episcoporum habeantur*:titulo scilicet, & honore precedentiæ.Quem quidem Græcorum morem, & si Phil. Berterius Pithan. Diatr. 2.cap.1. reprehendat,nobis tamen lucem prebet,qua nosse possimus, ritus à Græcis Patriarchis inuectos fuisse,non solum in Orientis,sed etiam in illas Siciliæ,& Italiæ Prouincias,atque Vrbes,quibus Græci Imperatores dominabantur. E quarum numero extitisse Neapolim nostram,certum est.Quo circa,obseruat Aurhbertus Miræus Not. Episcop. lib.3.in serie Episcoporum,sub Patriarcha Constantinopolitano ex dispositione Leonis Imperatoris fuisse eo tempore 39.Archiepiscopos eiusmodi, hoc est, solo Archiepiscopi vocabulo cohonestatos:quibus quidem, nulli suffraganei Episcopi attribuerentur. Itaque non est mirandum, id quod supra produxi:nempè,Leonis Imperatoris æuo,Neapolim etiam habuisse eiusmodi honorarium Archiepiscopum.Hoc enim,non alibi legitur,præterquam apud Græcos Scriptores,eosque iuxtà fastuosos Græcorum titulos,ritusque loquentes.

Stet igitur firmum, ratumque Chronici Vulturniensis testimonium à me relatum. Nimirum, Neapolitanam Ecclesiam, non ante Ioannem IX. Summum Pontificem,ad Archiepiscopalem dignitatem fuisse euectam.

Quot verò, quosque Episcopos, Neapolitano Metropolitæ, Ioannes IX.Pontifex attribuerit,nunc restat exquirere. Sunt qui septem recenseant, Nolanum,Acerranum,Puteolanum,Isclanum,Misenatem,Cumanũ, Atellanum,siue Auersanum.Autbertus autem Miræus,ex vet. Cod.Prouinciali,sex enumerat,Auersanum,quem tamen asterisco notat, quòd exemptus sit,Nolanum,Puteolanum,Cumanum,Acerranum,Isclanum.Hericus Bacchus, siue quis alius auctor Descriptionis Regni Neapolitani toties euulgatæ,pauciores attribuit:videlicet,Nolanum, Puteolanum, Acerranum, Pythecusanum,siue Isclanum. Ego verò,distinguenda esse tempora arbitror,vt hi Scriptores vtcumque concilientur.Antiquitus,Neapolitanę Ecclesiæ,plures Episcopi attribuebantur. Nunc pauciores. Nam ante quadringentos circiter annos,nempe antequam Cumæ,Misenus,& Baiæ Ciuitates, quas supra memoraui, in parietinas abijssent, istarum etiam Ciuitatum Episcopos sibi suffraganeos, Neapolitanum Archiepiscopum habuisse,ex D.Gregorij epistolis,atque ex veteri Cod.Prouinciali,videtur colligi posse.Postea verò quàm eæ excisæ sunt Vrbes,augusta illa, & perampla ditio,restricta aliquanto est.Sed quantum multitudinis hominum,Prouincia Neapolitana,ob iam dictarum Ciuitatum clades amisit,certè, non modò par, sed decuplo etiam maior numerus Vrbi Neapoli postea accreuit ciuium,& incolarum.Habeant igitur sibi, Capua decem, & Beneuentum viginti

viginti Comprouinciales Episcopos. Vna nostra Neapolis, vtramque exuperat Prouinciam: non solum magnificis ædibus, & maris, terræque delicijs, sed celebritate etiam, & frequentia populorum. Nam Metropoles illæ, suis Ciuitatulis eminus positis laxè ambiuntur. Neapolis autem, multas, vt iam dicam, Ciuitates, pomerio suo ipsa ambit, & claudit. Vt, quod de Roma olim dictum est à Polemo Sophista, de Neapoli nunc verissimè dici possit. *Multa Vrbes in illa Vrbe.*

A Canonicorum, aliorumque sacrorum Administrorum numero, & varia dignitate.
Sect. XI.

Ex his, in præsenti se mihi offert, Triginta Canonicorum sacrum, & perillustre Collegium. Quos ponè adsunt viginti duo, (vti nunc loquimur) Hebdomadarij sacerdotes. Præter alios diuersorum graduum, atque indutuum administros; quos, ne sim fastidio, proprijs eos officiorum appellando vocabulis, supersedeo recensere. Hos verò Ecclesiæ Neapolitanæ proceres, Io. Vill. Hist. Neapol. lib. 1. teste, Cosmus Neapolis Episcopus, reddita iam Christiano Orbi pace, Basilicæ Cathedralis exaugendo splendori, Syluestro Summo Pontifice annuente, & Magno Constātino procurante, si Historicis nostratibus, monumentisque antiquis, vti par est, credimus, primus instituit.

Ex hoc autem honorifico Canonicorum ordine, præter Cimeliarchā, hoc est, rerum pretiosarum custodem, aliquos etiam Presbyteros, atque Diaconos, *Cardinales*, nobili titulo legimus fuisse olim nuncupatos. Nam, vt vnicum, idque satis vetus, ac locuples, de ijs proferam testimonium, in diplomate, quod etiamnum extat, Petri Archiepiscopi Neapolitani, Ecclesiam Sancti Archangeli cognomento ad Morfisam, Dominicanis Fratribus anno 1231. concedentis, leguntur quatuordecim Canonicorum nomina, qui post Episcopum, illi subscripserunt: & ex ijs, quatuor, *Cardinales*, appellati. Posterioribus quoque temporibus, idem factitatum, constat ex antiqua inscriptione sepulchrali in Ecclesia Sanctæ Restitutæ, his verbis. *Dominus Petrus Nicolaus de Marchesijs* Neap. *sacerdos, alma Ecclesia Canonicus Diaconus Cardinalis, hic situs est, anima cuius migrauit ad Cælos anno* 1472. *die* 14. *Ianuarij.* Ad eumdem profectò modum, in Compostellana nobilissima Hispaniarum Ecclesia, licet complures sint Canonici, sex tamen, vel septem soli, *Cardinales Canonici*, Ioanne Mariana teste lib. 10. de reb. Hisp. cap. 6. vocantur. Quibus proinde solis, concessu Paschalis II. Romani Pontificis, Sacrum solemni ritu facere licet, in Ara maxima, sub qua, Beati Iacobi Apostoli pretiosa lipsana iacent. Scio etiam, teste Beroldo, lib. de ritibus, & post eum Germonio lib. 3. de sacrar. immunit. cap. 6. olim in Italiæ primoribus Ecclesijs, & post Romanam præstantissimis, videlicet, Aquileiensi, Rauennensi, Mediolanensi, Pisana, Capuana, & Beneuentana, Canonicos aliquot, vocari solitos *Cardinales*. Idque factum est, vt decoro, eo vocabulo, significaretur, Ecclesiarum illos *Cardinalium*, hoc est, principalium, esse Canonicos. Vel (quod propiùs verò est) quia reliquis eiusdem Collegij Canonicis, in rebus aliquibus antecellerent, à quibus, nonnullis etiam honorificis insignibus discernebantur.

Por-

Porrò non hic subsistit Diuina largitas, in exornandis Neapolitanæ Ecclesiæ Canonicis. Quippe ex eodem præclaro,& ingentibus priuilegijs cumulato Collegio,multos ad longè sublimiores dignitatum gradus,fuisse prouectos,certum est.Ex eo namque Canonicorum numero,Episcopi,& Archiepiscopi plurimi,multi etiam S.R.E.Cardinales prodierunt.

Sed,quod omnem excedit dignitatem,in suprema quoque Orbis vniuersi sede,aliquos,qui Canonici Neapolitanæ Ecclesiæ antea fuerant,insedisse,vetera,& recentia monumenta confirmant.Et quidem,si de antiquioribus loquamur, Vrbanum VI. qui antea Bartholomæus Prignanus dicebatur, Neapolitanum fuisse Canonicum, ex instrumento colligimus anno 1362.confecto,quod ab Illustrissimo D.D.Stephano Castelblanco, ex nostra Religione,ad Sarnensẽ Episcopatũ in eius EcclesięArchiuo assumpto, conseruatur. In quo, cùm de beneficio quodam orta esset controuersia, eiusce litis decisio,Bartholomæo Prignano Neapolitano committitur,Decretorum Doctori,& Ecclesiæ Neapolitanæ Canonico.Posterioribus temporibus,Bonifacium IX.è stirpe Capycia Tomacella habemus, & ipsum antea,Metropolitanæ huius Ecclesiæ Canonicum. Recentius est,quod de Paulo IV.Carafa verissimè asseritur.Nempe, ipsum anno millesimo quingentesimo quinto,quando à Iulio II.Theatinus Episcopus electus fuit,Canonicatu,& Primiceriatu huius Ecclesiæ,extitisse insignitum.Vnde,obiter obserua Lector,quàm fuerit fabulosum illud commentum,de Pauli Monachatu Benedictino,antequam Religionis nostræ fundamenta,cum B.Caietano Thiæneo iaceret,olim à me in Collectaneis Vitæ Pauli IV.explosum, vtpote per se deciduum. Quòd si intimius, vanitatem huius opinationis optas agnoscere,lege exiguam quidem, sed accuratam de ea scriptionem, Nostri Ioannis Baptistæ Castaldi: qui falsitatis eam redarguit.I.Ex nostrorum Scriptorum sinceritate. II Ex externorum Scriptorum silentio. III.Ex Pauli aduersariorum obmutescentia. IV. Ex matriculis (vt vocant) Ordinis Diui Benedicti. V.Ex Archiuo Metropolitanæ Ecclesiæ Neapolitanæ. VI.Ex Diplomatæ Iulij Papæ II·Episcopatum illi conferentis.VII.Ex Gestis Pauli erga Benedictinum Ordinem, VIII.Ex iudicio de Folengi dictis, & Arnoldi scriptis. Ipsum adi.

A multitudine Christianorum, ac densis Religiosorum turmis. Sect. XII.

IAm verò,si libeat Vrbis huius Inclytæ excedere mœnibus, & Ecclesiæ Neapolitanæ amplitudinem,qua Diœcesis latè patet,inspicere, eius profectò præstantia,gloriaque magis,ac magis elucescet. Quippe quę quinque,& quadraginta Oppidis præsidet,veluti supra colles, cliuosque minores,mons sublimis,rutilum attollens caput. Legimus Theodoretum Cyri in Syria bonum,& doctum Episcopum,vt,ditionis, cui præerat, amplitudinem,ac proinde suę fructum operæ, & rectionis grauissimum onus, Leoni Magno Romano Pontifici declararet, scripsisse illi, octingentas παροικίας se habere subiectas. Quam Græcam vocem, alij Oppida, aut Vicos: alij,vt in Conc.Ancyrani Can.18. accipitur,Ecclesias interpretantur. Eiusmodi videlicet Ecclesias,quales hodie, Parochiales appellamus.

Et (quod verum,& magnum decus est) certiorem ille fecit Summum Pastorem,omnes illos populorum turmas, octingentis Oppidis,siue paræcijs vix compræhensas,esse Catholicas. Hoc est,Romanæ Religioni addictas, nihilque zizanij,quod Marcio Hæresiarcha insperserat,ijs terris remansisse. At verò,si res iusto iudicio ponderetur, hæc ipsa certè laus, Neapolitanæ quoque Diœcesi, tribui debet. Compertum quippe est,solam propemodum Ciuitatem Neapolim,vtpote,quæ amplissimo suo gremio,sexcenta circiter Christianorum millia continet, omnes illas Cyrensis Diœcesis paræcias,si nunc extarent,explere posse,& ijs forsitan superesse.

Quis verò præterea, numerando percenseat,Neapolitanæ Vrbis, ac Diœcesis Presbyteros,Clericosque,& Religiosorum virorum,sacrarumq; Virginum capita,pœnè innumera,diuersis Ordinibus, Vestibus,Institutisque distincta? Tradunt Neapolitana Diaria Passari ad ann. 1494. in Ferdinandi I.Regis exequijs celeberrimè actis, adfuisse è Regni Prouincijs accersitos,quinquies mille Monachos: Presbyteros verò, Clericosque quatuor mille: Abbates circiter mille. Magnus sanè numerus,& vix credibilis. At verò id,& credibile,& certum est, si hoc tempore eiusmodi funebrem celebritatem fieri contingeret, non fore opus defatigare tabellarios, & è longinquo aduocare Ecclesiasticum cœtum. Vna Neapolis cum sua Diœcesi,totidem extemplo producere posset viros religiosos, totidemq; Clericos,ac Presbyteros sæculares. Quinimo (si me non fallit æstimatio) haud fortassè pauciores,quàm illa Thebaidis Ciuitas Oxyrinchus,quam xx.m. sacras Virgines,& x.m. Monachos,à Rufino presbytero traditur habuisse, lib. 2. de Vit. Patr. cap. 5.

Vniuersè autem, feracissima quidem hæc regio est, omne genus frugum: sed non minus ferax est hominum,siue nobiles censere velis,siue plebeios. Et tamen,quasi paucos pariat, alatque populares, brachia hinc inde porrigit hæc nostra Syren,quò prætereuntes,& præternauigantes adse vndique aduocet,& porrò trahat. Nonne enim sunt quędam expapillata brachia,amœnissimi illi colles Pausilypus,Mergelline, Antinianum, Conicli, Capimontium? Dicam cum Plinio, Italiam, & in primis Campaniam collaudante,lib. 3. cap. 5. *Quid tota ea vitalis ac perennis salubritatis cœli temperies? Quid fertiles illi campi,aprici colles, innoxij saltus, opaca nemora, munifica syluarum genera? Quid tot montium afflatus,tanta frugum, & vitium, olearumque fertilitas?* Quid verò Pagi,Oppidaque circa Neapolim sita? Quid fertilissimus ager? Quid Neapolitanæ Diœcesis latissimi campi,placidissima littora? Nonne *lætantis* quodam *naturæ* risu,delicijsque blandis,& vicinas,& remotas gentes inuitant, vt huc veniant, hic maneant, hic quietè, ac placidè consenescant?

MISE-

MISERANDA MONVMENTORVM

Campaniæ iactura.

CAPVT SECVNDVM.

Sect.I. MM.SS.Codd.clades à Diocletiano, Barbaris, Iuliano Apostata, Geiserico, & alijs.

Sect.II. Nonnullorum Campaniæ Martyrum agones, orbati nunc narratione historica.

Sect.III. De Sinuessano Concilio, & Episcopis Campaniæ, qui illi interfuerunt.

Sect.IV. Capuani Concilij Acta, quanto Catholicæ Reipublicæ damno perierint.

Sect.V. Nolanæ Ciuitati, alijsque, idem malum accidisse.

MM.SS.Codd.clades à Diocletiano, Barbaris, Iuliano Apostata, Geiserico, & alijs.
Sect. I.

MIrabuntur fortasse nonnulli, qui factum sit, vt in tanta Campaniæ, ac Parthenopes nostræ amplitudine, & celebritate, tantam nihilominus obscuritatem, & tam miseram calamitatem, Ecclesiastica huius regionis Monumenta incurrerint, vt vix pauca aliquot, veluti ex fędo, atque immani naufragio, tabularum fragmina superfuerint. Verùm enim verò, si ad teterrima retro lapsa tempora, oculos conuertamus, mirandum sanè potius erit, quomodo hæc ipsa vetera scripta, quæ nunc habemus pauca, cladem tantam ab impijs, barbarisue gentibus, Campanię nostræ continenter illatam, euitare potuerint. Præsertim si recogitemus impium illud bellum, quod Diocletianus Imperator, sacris Christianorum libris indixisse legitur apud Euseb.lib.8.cap.3. Is enim, cum secum statuisset, penitus extirpare Christianum nomen, anno suæ tyrannidis decimonono, nefario edicto promulgato, iussit, vt Christianorum Sacri Codices diligentissimè conquisiti, & aceruatim collecti, comburerentur. Vidisses itaque, eo truci tempore, quouis gētium, impios emissarios excurrere, in ędes piorum hominum irrumpere, capsas, pluteos, latibulaque omnia excutere: in adyta ipsa, & sacraria diuinorum Templorum penetrare, vt immane Cęsaris Decretum exequerentur. Si quos verò Christianos, impij Præsides

adorati essent, libros eiusmodi apud se habere absconditos, eos vt proferrent in lucem, atrocissimis tormentis subijciebant. Et plurimis quidem, a quibus diuinæ gratiæ pondus animum aduersus omnem vim contrariorum fluctuum sabutrauerat;

Mens immota stetit, scelere non subdere colla,
Et Christo seruare fidem; seruare depositum.

Itaque cruciatus quoslibet, diramque mortem subire, quàm sancta canibus, & margaritas porcis tradere maluerunt. At multi contrà fuerunt, heu miseri! qui victi doloribus, sacros Codices exhibuerunt: atque inde, turpe *Traditorum* cognomentum adepti sunt. Itaque animo tuo perpende, Lector, quàm atrox in turbulentissima illa tempestate Ecclesiasticorum librorum iactura contigerit. Videlicet, cùm, tot sæculis, Notariorum, siue Religiosorum hominum calamo exarata; atque, Ecclesiarum Secretarijs, Archiuisque seruata Volumina, repente direpta, igni tradita, & consumpta sunt.

Cæterum post Diocletiani immanissimam persecutionem, & si post Magnum Constantinum Augustum, Respublica Christiana, pace tandem frui cæpit: paulò post tamen à Constantio eius filio in Arianam hæresim lapso, Christi Ecclesia, non solùm piorum hominum, sed sacrorum etiam librorum, magnam cladem passa est: direptis videlicet per Christianum Orbem tot Ædibus Sacris, profanatisque Templorum Christi Secretarijs, in queis Ecclesiastica Monumenta condebantur. Tunc quippe, & sequentibus quoque temporibus, adimpleta est Magni Antonij Prophetia, & visio illa horribilis, ferocium mulorum aduersus Christi Altaria calcitrantium. Hoc est, Arianorum hæreticorum sacra omnia profanare, atque euertere connitentium: vti Athan. narrat in vit. Antonij. Contendit quidem Baronius cap. 3. Tract. de Martyrol. Rom. nullam à Constantio, alijsque Arianis Principibus, qui Vrbem Romam obsederunt, aut inierunt, illatam fuisse ibi vim in Acta Martyrum. Negari tamen non potest, alibi illatam; per illam videlicet barbarã gentium colluuiem, quæ non Romam solummodo, aut diripuit, aut saltem vexauit, sed totam etiam Italiam depopulata est. Etsi enim, non primario intenderunt Barbari libros Ecclesiasticos abolere, ex accidenti tamen, illam, quam impiè ipsi patrasse leguntur, Monasteriorum, & Ecclesiarum direptionem, atque euersionem, secuta est Bibliothecarum, Codicumque veterum ea clades, quam nos in præsentia, tristes, dolentesque memoramus. Sed redeo ad lineam.

Constantio igitur Imperatore mortuo (vt mala ex malis progigni solent) Iulianus ille impius, Imperium adeptus, cùm idolatriam iam penè funditus sublatam, in pristinum statum erigere statuisset, quid non nefaria illa sua calliditate, & veteratorio vafrámento molitus est, vt Christianos à litterarum studijs, ad ignauam humanarum, diuinarumque rerum inscitiam traduceret? Prohibuit itaque Christianos bonas artes profiteri: atq; adeo, dum professoribus carerent, addiscere. Iisdem, præclaros quosque libros ademit: aduersus diuina Euangelia, & ipse calumnias struxit teterrimas; &, vt alij gregales eius, impio studio idem facerent, procurauit. Denique, nullum non mouit lapidem, vt Christianam omnem doctrinam, omnes sacros Codices, hoc est, vniuersam veræ sapientiæ officinam destrueret, penitusq; deleret.

Post huius autem impij Desertoris, &, qui illi successit, Valentis Ariani, qui paulò post imperauit, miseram, & promeritam mortem; secuta sunt, si Ita-

si Italiam spectemus, fortassis deteriora tempora. Prim... ab Alarico, mox à Genserico, tertiò à Totila Gothorum Regibus Ariana perfidia imbutis, direpta Vrbe Roma, Italia penè tota Barbarorum, atque hæreticorum populationibus vexata, & quassata est. Et exinde Campania maximè varijs externis dominis, Græcis, Ostrogothis, VVandalis, Lõgobardis, Saracenis, Francis, Germanis, Hungaris, Nortmannis, Sueuis, magno suæ dignitatis, libertatisque damno seruiuit: quousque Gallis, Hispanisque Principibus ea regio cessit. Illi verò, dum se inuicem, ex hoc pugnarum campo pellunt, atque extrudunt, quot, putamus, vetusti Codices, imò quot integræ Bibliothecæ direptæ, vastatæ, atque incensæ fuerunt? Nam, quibus euertere, & deuastare Vrbes totas libido fuit, ij quid de Ecclesijs, Monasterijs, librisque fecerint, tu ipse prudens Lector existima.

Certè de Genserici persecutione, non in homines solummodo catholicos, sed in libros etiam grassante diuinos, hæc habet S. Victor Vticensis Episcopus lib. 1. *Accenditur propter hæc, miracula, iaduersus Dei Ecclesiam Gensericus. Mittit Proculum quendam in Prouinciam Zeugitanam, qui coarctaret ad tradendum ministeria diuina, vel libros, cunctos Domini Sacerdotes, vt primo armis nudaret, & ita facilius inermes, hostis callidus captiuaret.* Hæc S. Victor. Qui & ad finem libri scribit, non solùm in Africa, sed in alijs etiam Regionibus, hoc est (vt eius verbis enumerem) *In Hispania, Italia, Dalmatia, Calabria, Apulia, Sicilia, Sardinia, Brutiis, Lucania, Epiro, vel Hellada*, impium Gensericum similiter sæuijsse in libros. Certè Sarracenorum crebras excursiones per Campaniam, Latium, Lucaniam, Calabriam, atque Apuliam, magnam fecisse cladem, non ego solus lamentor: sed etiam Oct. Caiet. in Idæa Siculorum SS. pag. 27. de suæ Siciliæ clade lamentatur.

Denique præter hæc mala, aliud, si rem ipsam spectemus, & nuncupare, & his iam dictis admunerare malum, æquum fortasse erit. Anno Christi 1440. vt Fulgosius tradit lib. 8. Argentorati in Germania, ars Typographica ingeniosè quidem, &, si operarum lucellum æstimetur, vtiliter reperta est. Ea nihilominus, quantam MM. SS. Codicibus cladem intulerit, haud facilè dici, æstimariue potest. Libris enim quotidie è prælo prodeuntibus, spreta, &, ab indoctis maximè, abiecta sunt manu exarata volumina; ac proinde antiqua Monumenta miserè distracta, lacerata, & in vilissimum quęque vsum adhibita. Hanc itaque antiquæ literaturæ perniciem, quam ego vltimam, & maximam voco, ea solummodo Monumenta euaserunt, quæ summi, & cordati Principes, doctis viris procurantibus, in suas Bibliothecas, bono publico ædificatas, conuectanda, & conseruanda curarunt. In his profectò, digna laude extitit industria sapientissimi Regis Alphonsi hoc nomine Primi. Qui ornatissimam, & omnigenam MM.SS. Codicibus refertissimam, Neapoli in Regia Arce condidit Bibliothecam. Sed ea paulò post miserè perijt. Nam à Gallorum exercitu Arcem illam inuadentium, dissipata, dilacerata, in mare (proh fera rabies!) demersa est.

Non-

Nonnullorum Martyrum Campanorum agones orbati nunc narratione historica.
Sect. II.

Martyrologium Romanum, & Menologium Græcorum ad diem sextum Iulij, quorundam Christi Martyrum, sola aliquot exhibent vocabula orbata narratione historica. Hi sunt Rixius, Antoninus, Seuerinus, Diodorus, Dion, Apollonius, Papianus, Cotyus, Oroxus, Dapincus, Satyrus, Victor, Lucia: quæ natione Campana Rixium conuertit ad Christum. Aliorum verò nouem, qui iam dictorum, in cruciatuum perpessione, ibidem leguntur fuisse collegæ, & in corona consortes, ne ipsa quidem vocabula exprimuntur. Multò minus scire poterimus, quo Campaniæ loco, quo Imperatore, quo tempore, quoue mortis genere ijdem interempti sint, nullo videlicet (quòd sciam) nunc extante Codice, Monumentoue vetere, hæc narrante.

Eadem sexta Iulij, Romani Fasti, Dominicam Virginem in Campania Martyrium subijsse nobiliter memorant. Acta, iniuria temporum exciderunt. Itaque gestorum insignis huius Martyris, nō apud Campanos solùm, sed etiam apud Calabros, qui sacrum eius corpus possidere dicuntur, magna ignoratio est; sed ob Scriptorum Monumentorumque penuriam excusabilis.

Inclyta illa Romana Virgo Victoria, non, vt quidam putant, & scribunt Baron. nempe ad 9. Iulij, & Octauius Pancirolus in fine illius Romanæ Ædis XLV. quæ Mariæ Maioris dicitur, Trebulæ, quæ Sabinorum est Oppidum; sed Tribulæ in Campania, durum exilium, & pro Christi fide necem, Decio Imperatore passa est, quamquam nunc corpus eius Oppidum Piceni, quod Sancta Victoria nuncupatur, meritò se possidere congaudet; translatum videlicet illuc è Campania. Sicut etiam è Campania, Dominicæ Virginis, & Martyris Tropæam: & Vitaliani Episcopi Capuani Catanzarium: & Felicis Nolani Martyris, ac Germani itidē Capuani Episcopi (Ferrario atteſtante) Placentiam, aliorumque etiam Sanctorum lipsana, alia in loca translata sunt. Tribulæ itaque in Campania passa est Victoria, Beato Aldhelmo Episcopo teste, qui carmine de virginitate ita canit; tom. 7. Bibliothecæ veterum Patrum.

Interea Romam linquens Victoria Virgo
Exul in exitium Tribulana ducitur Vrbi.

Quocirca, non bene recentiores quidam, hanc nostram Tribulam, Trebulam vocant. Nam Halicarnassæus, & Ptolemæus, Τριβύλαμ, per, υ, constanter enūciant, Trebulam autem, Τρεβύλαμ, per, ε, legit in Sabinis Strabo. Quòd si apud Liuium lib. 10. & 23. atque Plinium lib. 3. cap. 4. hæc etiam Campana Ciuitas, Trebula nunc in aliquot Codicibus legitur, id mendum forte, ex vocum propinquitate, vt fit, contractum fuisse, eruditus Lector intelliget. Porrò Tribulanam in Campania Vrbem, nobilis ille Descriptor Campaniæ Sanfelicius, inter Suessulam, & Capuam olim extitisse meritò existimat, Liuio atteſtante lib. 23. Combulteriam, Tribulam, & Austiculam Vrbes fuisse circa Capuam. Mihi verò suspicio est, eam corruisse funditus terremotu illo ingenti, quod contigit An. Christi 345. Amantio, & Albino Consu-

Consulibus. Eo quippe duodecim, sine, vti Cedrenus ait (qui tamen multò citius figit) tredecim Campaniæ Vrbes euersæ traduntur. Quid mirum igitur, si & Codices MM.SS. veteraque monumenta, non Tribulanę Vrbis solummodo, sed etiam totius propemodum Campaniæ, ipsis excisis Vrbibus perierunt?

Narrant præterea Diui Sebastiani Martyris acta, multa Christianorum millia, B. Caij Papę monitu, Duce Chromatio nobilissimo viro, ex Vrbe ad Campaniæ litora secessisse. Martyrologium tamen Romanum, & Suessana Ecclesia, decem tantummodo ex tanto Martyrum numero nominatim celebrat. Alij verò omnes, quam Campaniæ Vrbem, aut Oppidum incoluerint, quid interea egerint, quem signatè locum suo sanguine consecrauerint, ecquis nunc hominum, nulla præeunte luce Historiæ, rescire certò poterit?

In Romano item Martyrologio ad diem 21. Augusti, de Paterno Martyre tantùm legitur, illum ab Ægypti Alexandria, in Italiã, & Campaniam aduenisse, atque in agro Fundano, occisorum pro Christo Martyrum, curasse sepulturam. M.S. autem Codex Fundanæ Ecclesiæ, è quo excerpta aliquot, Illustrissimo Episcopo Belmosto mandante, nuper ad me missa sunt, paulò sanè latius hæc digerit, traditque, necatos per ea loca fuisse, Decio, & Valeriano Imperatoribus, Christianos bis mille quingentos nonaginta septem. Quo autem anno, quo Præside, quoue mortis genere interempti fuerint, nulla adsunt monumenta, quæ tradant. At eiusmodi tamen, & merito, & numero hi sunt, de quibus certa, distinctaque memoria, & cognitio Fundis extare deberet. Vah, quàm multa tempus atrox falce metit!

Sinuessæ item, quæ clara olim Campaniæ ciuitas extitit, Martyrium perpessi sunt, aut Episcopatu dignè perfuncti Sancti viri non pauci. Qui nihilominus adeo nunc sunt obliuione, tenebrisque obruti, vt, ne ipsa quidem ciuitas Sinuessa, quo loco extiterit, certò, signatèque possit agnosci. Adeo illa, Iuit *in antiquas syluas, stabula alta ferarum.* Itaque vix duo soli, Castus videlicet, & Secundinus, hodie memorantur Sinuessæ Episcopi, Martyresque. Porrò Casti Martyris Acta quædam, Caietana seruat Ecclesia, Secundini autem gesta omnia, & tempus, quo floruit, genusque necis, ob Scriptorum penuriam ignorantur.

De Sinuessano Concilio, & Episcopis Campaniæ, qui illi interfuerunt. Sect. III.

Sed quis pro merito deplorabit, trecentorum illorum Præsulum, qui Sinuessanum Concilium celebrasse leguntur, adeo memoriam omnẽ interijsse, vt vix nunc ieiuna vocabula aliquot (nam de trecentis circiter, centum solummodo ibi nomina proferuntur) veluti arida quædam folia ex arboribus autumnali tempestate decussa supersint? Quantum verò nunc Italiæ, & Campaniæ nostræ potissimum decus accederet, quanta lux Campanis antiquitatibus sacris effulgeret, si tam antiqui Concilij, in media ipsa Diocletiani persecutione, ex Italia præcipuè, vti par est credere, congregati, plenam, perfectamque Historiam haberemus? Liceret nobis pro-

profectò nosse Campanos Episcopos multos, quos modò nescimus, eorumque gesta, dictaque ad imitandum proponere. Et ex ijs plurimos peracto Concilio, iussu Diocletiani Imperatoris occisos, meritis laudibus extollere possemus, qui nunc in obscuro latitant, & Deo tantùm, atque Cœlitibus noti sunt. Quid? Tantùm abest, vt de Episcopis, qui Concilio illi interfuisse dicuntur, notitia vlla distinctior habeatur, vt, ne Concilium quidē ipsum Sinuessæ celebratum vnquam fuisse, nunc certò constare possit. Adeo multa, & in specie valida argumenta sunt, quæ aduersus eiusmodi historiam (quam ego tamen veram existimo) ij, qui apud Baronium anno 303. illam pernegare audent, intorquent. Reperi nihilominus vestigia aliquot iam dicti Concilij, quibus sanè (vt alia omittam) eius veritas persuaderi posse videtur. Siquidem præter Flauij Dextri, in fragmento, quod extat, Chronici de hoc Concilio ab Hispanis etiam Episcopis, vti narrat, celebrato, quale quale sit, testimonium. In antiquis Actis B. Felicis Episcopi Hispalensis, quæ in Ecclesia Hispalensi haberi Ferrarius lib. de Sanctis Italię, ad diem 18. Maij testatur, legere est, ipsum Felicem vnà cum Ioanne Episcopo Spoletino adfuisse Concilio Sinuessano, quo Marcellinus Papa crimen suum proprio ore confessus est. Ex hoc autem tam vetusto, & tam aperto testimonio, quo Concilium Sinuessanum nequaquam fictitium, sed verum esse ostenditur, gradum mihi facere posse arbitror, ad indagandos Præsules Campaniæ aliquot, quos eidem Concilio interfuisse, non absque ratione conijcimus.

Itaque, cum in eiusdem Concilij Episcoporum catalogo, duo legantur Episcopi nomine Maximi, probabile existimo, vnum ex ijs fuisse Maximum illum Nolæ Episcopum, cuius Martyrologium Romanum 18. Kal. Februarij, & Fasti Nolani 7. Idus Februarij meminerunt. Tempus sanè congruit, nam iste Diocletiano imperante Nolanam Ecclesiam sanctissimè rexit, & verisimile non est, à Concilio Sinuessæ, hoc est, Nolæ vicina Vrbe congregato, Nolanum Episcopum absfuisse. Nihil in hac re pro certo asseto: sed cordatus Lector, sat scio, mecum sentiet. Præterea Sanctus Aristæus Episcopus, & Martyr, quo tempore Capuæ sederit, neque ipsi Capuani, neque in ijs Bellarminus eruditissimus Præsul, qui Episcoporum Capuæ catalogo digerendo incubuit, scire hactenus potuerunt. Mihi nihilominus suspicio est haud prorsus vana, hunc esse Aristonem (nam magna est MM.SS. Codicum in ijs nominibus variatio) qui iam dicti Concilij Sinuessani primæ sessioni subscripsit. Illud certum est Aristæum, siue Aristonem, ante Protum sedisse. Protus enim Capuæ Episcopus subscriptus reperitur Conc. 1. Arelatensi An. Christi, vti Baronius signat 316. celebrato. Conciliū autem Sinuessanum coactum est Anno 303. quo non Protus, sed forte Aristæus, siue Aristo sedebat; Sed hæc coniectanea sunt: quæ tamen, & si planè firmare non possum, reijcere profectò, aut negligere nequaquam debeo.

Ca-

Capuani Concilij Acta, quanto Catholicæ Reipublicæ damno perierint.
Sect. IV.

MErito Cardinalis Baronius sacræ Antiquitatis studiosissimus, suis in Martyrologium Romanum Notationibus ad 3. Septembris pronunciauit. Monumenta vetera nobilissimæ Ecclesiæ Capuanæ, ob tot Bellorum turbines fuisse deperdita; indeque factum, vt Acta SS. Martyrum Aristæi, & Antonini, quæ Beda, & Vsuardus, suo tempore extitisse testantur, nunc neque in ipsamet Ecclesia Capuana reperiantur. Inde itaque cuenit, vt omisso penitus, & obliuioni propemodum tradito Aristęo, tantùm de Antonino breuissimè agatur in Breuiario Capuano. Hoc ipsum accidisse dolemus eiusdem Campanæ Vrbis Martyribus Quinctio, Archōtio, Donato. Quorum, & si Beda, & Vsuardus, & Martyrologia quædam Capuana meminerunt, in Breuiarium tamen Ecclesiæ Capuanæ, magnum de ijs silentium est: ob eam videlicet causam (vt etiam Ferrarius arbitratur) quod nullum extet Capuæ, de ijs Martyribus vetus monumentum, siue vestigium. Legitur etiam in Notationibus Molani ad Vsuardi Martyrologiū, S. Quintinus in Campania Episcopus: sed quisnam iste fuerit, & cuius Cāpaniæ Ciuitatis Episcopus, nemo prodit.

Synodus item illa celeberrima Capuana, siue, vt olim vocata est, Capuensis, ad schisma, quod inter Euagrium, & Flauianum Antiochenos exarserat, auertendum, agentibus Syricio Papa, & Valentiniano, ac Theodosio Imperatoribus, coacta est circa Annum Domini 389. In ea, grauissimæ causæ, videlicet, iam dicti Antiocheni schismatis, atque etiam Bonosi Heresiarchæ tum primùm insurgentis, latè discussæ, & salutaria Decreta nonnulla sancita sunt. Ea tamen Sancta Synodus, eiusque Acta omnia, vno excepto argumento, quod Baronius breuissimè refert tom. 4. ann. 389. adeo perierunt, vt, ne quo quidem Anno Patres Capuam conuenerint, nunc definitè scire possumus. Vah infandam Sacræ Antiquitatis iacturam, quæ posteris tot Sanctorum Virorum, & *tantorum*, vt Beatus Ambrosius vocat, *Sacerdotum*, qui Capuam adierunt, Virtutem, Sapiētiam, Labores, Gesta, Dictaque, immo Nomina ipsa, & memoriam prorsus omnem ademit; atque adeo magna proinde gloria Campaniam nostram à Diuinis illis Præsulibus, sua ipsorum præsentia cohonestatam orbauit! Enimuerò plurimos Occidentis Episcopos sanctitate, & doctrina percelebres, ac Romanis Sanctorum Fastis adscriptos, ea ætate floruisse, inque Concilijs Arelatensi, Aquileiensi, & Mediolanensi, non multò ante quàm Capuanum celebraretur adfuisse, clarè patet ex ipsorum subscriptionibus, atque ex Epistola illa Synodica ad Siricium Papam, quæ extat inter Ambrosianas Epistolas n. 89. In ijs (vt aliquot Italos tantummodo Diuis adnumeratos, modò recenseam) fuerunt SS. Eusebius Bononiensis, Philaster Brixiēsis, Heliodorus Altinensis, Chromatius Aquileiensis, Diogenes Genuensis, Bassianus Laudensis, Sabinus Placentinus, Geminianus, fortasse ille Sanctus Episcopus Mutinensis. Alijque complures: inter quos, vt illustrissimum sydus effulgebat Sanctissimus Mediolanensis Antistes Ambrosius. Hos propemodum omnes, aliosque etiam, præcipuè iam dictum sanctum Ambrosium venisse ad nostram Cam-

E pa-

paniam, inijsse Capuam,& Capuensem Synodum cum alijs celebrasse, ipsemet significat Ambrosius epist.78. In qua meritò conquestus,quòd Flauianus Episcopus Antiochenus,iudicio Capuanę Synodi stare noluisset,atque ad Imperialium Rescriptorum suffragia confugisset,vt videlicet,Imperatores iuberent,aliam Synodum in Oriente celebrari , ad quam ipse conuenire,& causam suam in eo coram agere posset,B.Ambrosius lamentabundus hæc subijcit. *Frustra ergo tantorum Sacerdotum fusus labor : Iterum ad sæculi huius iudicia reuertendum. Iterum vexabuntur Sacerdotes senes,transfretabunt maria Iterum inualidi corpore, Patriam peregrino mutabunt solo. Iterum Sacrosancta Altaria deserentur,vt in longinqua proficiscamur. Iterum pauperum turba Episcoporũ, quibus ante onerosa paupertas non erat,externa opis egentes, compellentur inopiam gerere,aut certè victum inopium itineris vsurpare. Interea solus exlex Flauianus (vt illi videtur) non venit,quando omnes conuenimus.* Enimuerò , si paulò diligentius hæc verba considerabis,Lector,profectò animaduertes , clarè significasse Ambrosium,se,suosque Collegas ad Concilium Capuense venisse: cum accusans Flauianum,quod ipse solus, ad quem tamen maximè venisse pertinebat,ad eam Synodum non venerit, ait. *Solus ex lex Flauianus (vt illi videtur) non venit,quando omnes conuenimus.*Et paulò superius.*Iterum Sacrosancta Altaria deserentur,vt in longinqua proficiscamur. Conuenimus,* inquit. Et,*iterum proficiscamur,* in prima verbi persona,vt se cum alijs Episcopis iam Capuam conuenisse,& iterum proficiscendum sibi esse in longinqua significet, si altera irerum Synodus,vt Flauianus petierat,cogeretur . Et bene , inquit, *in longinqua* se,aliosque Præsules fuisse profectos,cum ad Campaniam vsque, & ad Campaniæ celebrem Vrbem Capuam venerunt.Nam ex Africa,Hispania,Illyrico,Gallia,Insubria,alijsque Orientis regionibus profectos Episcopos,oportuit vtique,*& maria transfretare, & in longinqua abire.* Iam verò quis nunc nobis,tanti Concilij Actis miserè orbatis , enarrabit, quamdiu Capuæ ij viri Sancti manserint; quibus Christianæ prudentiæ,& sacrę Doctrinæ neruis sententiam,& suffragium quisque suum instruxerit; quos iuibi Campanos Episcopos congregatos inuenerint: quæ integritatis, constãtiæ,paupertatis,humilitatis,studij propagandæ Christi fidei,aliaque heroicarum virtutum exempla reliquerint.

Quæ vel nota valent addere maximos
Virtutis cumulos,& Sapientia.
Vel neglecta,beata
Vita perdere præmium.

Cæterum mirari non debemus , adeo priscum Concilium perijsse , quando & duæ aliæ multò recentiores Capuanæ Synodi , altera videlicet anno Christi 1083. Victore 3. altera autem Anno 1118. Gelasio 2. Summis Pontificibus celebratæ,siue hominum negligentia, siue temporum iniuria pariter perierunt.

No:

Nolanæ Ciuitati, alijsque, idem malum accidisse. *Sect. V.*

SEd iam è Capuana Ciuitate, ad vicinam Nolam, modico flexu oculos diuertere libet. Ibi sanè haud multo minorem veterum Scriptorum amissionem, paucis nunc reliquis, veluti dissoluti, & laceri magni voluminis chartis, contuebimur. Ad Sancti Felicis sepulchrum soliti passim accurrere viri ex omni Christiano Orbe quamplurimi, fama miraculorum eius, virtuteque permoti. In ijs, & Beatissimum Damasum Romanum Pontificem, eò aliquando iuisse, apertè colligitur ex eius carmine Eucharistico, apud Albertum Hungerum Theologum Ingolstadiensem, in Thesauro Christianarum precationum cap. 11. Qui scholijs ad oram libri scriptis, probè obseruat, iam dictum Beatum Pontificem, ad Sancti Felicis tumulum aliquando profectum, & ipsius ope, mortis periculo ereptum, vota soluisse his versiculis,

Corpore, mente, animo pariter, re, & nomine Felix
Sanctorum in numero Christi sacrate triumphis,
Qui ad te sollicitè venientibus, omnia præstas:
Nec quemquam pateris, tristem repedare viantem.
Te duce seruatus, mortis quod vincula rupi,
Versibus his, Damasus, supplex tibi vota rependo.

Idipsum verò, etiam Breuiarium Salernitanum vetus, à Romualdo Episcopo anno Christi 1166. editum, disertè tradit, lectione de S. Maximo, die 6. Februarij. Num autem autea, an verò, postquam Romanus Pontifex factus est Damasus, Nolam adierit, non est facilè arbitrari. Ego tamen verisimilius puto, id antea contigisse. Quia nullibi hactenus legi Sanctum hunc Pontificem, per decem, & octo annos, quibus Ecclesiæ prefuit, longius ab Vrbe fuisse digressum. Nisi velimus (quod ratio suggerit) conijcere, ipsum quoque Sanctum Pontificem, ad Concilium Capuense venisse. Quod, si conceditur, potuit vtique tunc Nolam Capuæ vicinam adire. Sed Breuiarium Salernitanum tradit, venisse eum Nolam, vt de Vrsicini schismate profligato, vota redderet. Quod quidem, multis annis ante Capuense Cōcilium, sed post aditum à Damaso Pontificatum contigit.

Vetus Capuanæ Ecclesiæ Breuiarium, die 14. Ianuarij, tres simul habet Nolanos Felices. Sed sic eorum gesta, atque obitum narrat, vt & quartum, si illi aures prebeamus, opus sit adijcere. Tradit enim, Felicem Presbyterum, Præside Dracco (sic scriptum) ob Christi confessionem, capite plexum, corpusque eius inhumatum coruis, & canibus fuisse derelictum. Fratrem verò illi cognominem, post Christi editam confessionem, ad Circeium deportatum. Ibi post duodecim exilij annos, die Dominico, data populo pace, peractisque mysterijs expirasse. Tertium autem Felicem, patre Hermia in Oriente natum, Nolam profectum, eiusdemque Vrbis creatum Episcopum: post multos in Præsulatu pro Christo labores, quieuisse in Domino. At verò Felix Presbyter à B. Paulino tantopere cultus, & toto Orbe celebratus, neque capite plexus, neque sepultura priuatus, sed à Christianis honorificentissimè tumulatus fuisse in Pincis, à Beda, alijsque vetustis scriptoribus traditur. Esset igitur reperiendus, atque eruendus è

latebris Campanarum, siue Nolanarum antiquitatum, Felix ille Martyr truncatus capite, & corpore laceratus, quem habet Breuiarium Capuanũ. Aut (quod ego veriùs existimo) non adeò multiplicandus numerus Felicium Nolanorum est, vt quartum, opus sit reperire. Istam, aliasque historicas dubitationes, quæ de Nolanis rebus sacris suboriri possunt, quis liquidò soluet, antiquorum eius Ecclesiæ Codicum subsidio destitutus? Peruenit quidem ad manus Antonij Agellij nostri, Codex quidam ex Nolano Archiuo depromptus, sed nihil inde exscribere potuit, noua luce dignum, nisi B. Paulini Epistolam vnam ad Amandum, quam Baronio tradidit in suis Annalibus inserendam. Cætera, aut iam typis expressa fuerant, aut (cum Apuleio dicam) *Litteris ignorabilibus prænotata*, nulli vsui esse potuerunt.

Puteolis, nullus cultus est, nulla memoria Sancti Zosimi Episcopi. Illum tamen reperi in vetusto M. S. Martyrologio nostræ Bibliothecæ Sanctorum Apostolorum his verbis adnotatum, XIII *Kal. Nouembris Puteolis Ciuitate, Natalis Zosimi Episcopi, qui translatus est in Monasterio in Monte Petroso*. Non aliunde igitur Puteolis tantum silentium de suo hoc Episcopo est, nisi ex iniuria temporum, quæ vetusta eius Vrbis obruit monumenta.

Romanorum nobilissimi Pinianus, & Melania coniuges, vna cum seniore Albina, in Campaniam, teste Palladio, secesserunt. Nempe, vt soluti curis omnibus, diuino Numini aliquandiù religiosè seruirent. De iis igitur sic Palladius. *Habitant in agro, aliquando quidem Siciliæ, aliquando vero Campania cum Eunuchis quindecim & Virginibus, & Ancillis. Habet autem* Melania, *secum quoque Matrem Albinam, qua similiter exercetur*. Melania hæc iunior, senioris Melaniæ neptis, & vir eius nobilissimus Pinianus, adeò sanctam vitam in Campania, in Sicilia, in Africa, & denique Ierosolymis gesserunt, vt Romanis Fastis Diuorum adscribi meruerint 31. Decembris. Et Melaniam quidem ad Christianam perfectionem à B. Paulino institutam esse, Metaphrastes tradit in vita Melaniæ. Atq; adeo diu in Campania commoratos hos Sanctos Coniuges fuisse, dicere oportet. Ad eundem item Beatum Pinianum, dum asceta in Campania nostra ageret, visendum, atque imitandum aduenisse Sanctum Pammachium Proconsularem Virum, ac Diuis Hieronymo, Paulino, & Augustino notissimum, testis est eodem lib. Palladius ita scribens, cap. 122. *Ad eum* Pinianum ascetam *accessit vir Proconsularis nomine Pammachius, qui, cum mundo renunciasset, vitam egit optimam, & suas opes, partim quidem viuus dispersit, partim autem moriens reliquit pauperibus*. Et tamen, capita tam præclara, tam sancta, nulla nunc extat Campana pagella, quæ memoret. Sicut, neque apud quemquam nostratium Auctorum, scriptum aliquod reperitur, Campaniam eo tempore, hoc est, ad finem circiter quarti Christianorum sæculi, viris sanctissimis fuisse repletam. Quod tamẽ adeo verum, certumque est, vt eo nomine hanc regionem Ægypto, Syriæ, Mesopotamiæ, alijsque nobilibus Eremitarum, & Monachorum receptaculis, Palladius ad Laudum scribens adnumerauerit, his verbis: *Necessarium existimaui, spiritualis vtilitatis gratia, tibi cupienti, in scriptis narrare, quæ à SS. PP. rectè, & ex virtute gesta sunt, tam masculis, quam fœminis, quos & ipse vidi, & de quibus audiui ab animis fidelissimis, cum quibus versatus sum in Aegypti solitudine, & in Lybia, & in Thebaide, & Syrene: sub qua sunt etiam qui dicuntur Tabennesiota. Deinde in Mesopotamia, Palæstina, & Syria, & in partibus Occidentis, & Roma, & in Campania, & in ijs, quæ sunt circa eas, partibus*. Hæc ille: postremis his verbis,

non

non solùm Campanos,sed etiam finitimos illis populos, hoc est, Sabinos, Latinos,Volscos,Samnites,Picentinos, & Lucanos proculdubio designãs, & laudans.Multis quippe viris,& fœminis sanctis,refertas fuisse has etiam regiones,verisimile est:eo potissimum tempore, quo post vitam B.Antonij ab Athanasio in Italia ex Ægypto illatam, innumerabiles viri, atque mulieres,religiosum vitæ genus,Ægyptios imitati Monachos, arripuerunt.

Et,quod ad Lucanos profectò attinet(vt hoc obiter,& præter institutum,quod nunc mihi de sola Campania est,attingam) valde dolendum esse videtur,ob penuriam Scriptorum intercidisse memoriam Sancti Lucani Episcopi,Exuperij,& fratris eius Vrsacij. His quippe elogijs eos exornat Vranius in vita Sancti Paulini cap.2. qui & duos alios Sanctos Episcopos memorat,videlicet *Sãctum Symmachum,& benedictum Hyacinthum, siue Hyacinthinum*,qui ad moribundum B.Paulinum accurrerunt. Hos è vicinis Ciuitatibus, Nolam aduenisse, ac proinde,vel Lucanos, vel Picentinos, vel etiam Campanos Episcopos fuisse ego existimo. Eximios verò hos fuisse, non dignitate solùm,sed etiam vitæ sanctitate, colligo ex eo, quod *sanctos, & benedictos*,Vranius eos appellat.Quamquam enim *sancti*,ea ætate,Episcopi promiscuè propemodum audiebant, *benedictos* tamen, nonnisi excellentes probitate viros,& pro Christo,cruciatu aliquo affectos, appellari solitos, obseruat apud Tertullianum doctissimus Pamelius lib. ad Martyres cap.2.num.3.& cap.3.num.41. & de præscriptionibus aduersus Hæreticos cap.30.num.167.Nouit id certè Baronius, ideoq; Notat.ad 30.Maij,Exuperium iam dictum, fuẽ,vt ille vocat,Exuperãtium,*sanctitate insignem* fuisse scripsit. Idemque proculdubio de Symmacho, & Hyacintho iudicium tulisset,si de his quoqꝫ,scribendi occasio ipsi fuisset oblata.

Sanctissimi Ioannis Chrysostomi,factione Theophili, & cum eo conspirãtium Episcoporũ,ab Arcadio Imperatore in exilium extrusi,sectatores, amicique omnes,variè vexati, & in longinquas terras immaniter ablegati sunt,vt Palladius in Dialogo de vita Chrysostomi fusè narrat. In ijs, discipulus quidam Chrysostomi nomine Philippus, *Monachus,& Presbyter sanctissimus* Palladij verba sunt, *graui ægritudine pressus in Campaniam secessit.* Extatque inter epistolas Chrysostomi pronuper editas, epistola ad hunc Philippum ab eo iam inexilium truso scripta: in qua eius constantiam laudat,eumque suæ valetudini incumbere admonet.epist.213. Quid de eo postmodum contigerit,Codex nullus extat,qui referat:cum tamen certum sit, matronas, & viros plurimos eo nomine vexatos, mortuosque, fuisse postmodum numero Diuorum adscriptos. Exempli gratia, Tygrius, & Eutropius 12.Ianuar.Atque Olimpias Virgo 17. Decembris. Et meritò quidem. Nam sanctissimi Ioannis,sede sua iniustè deiecti causam constantissimè defenderunt;&.cum intruso, & schismatico Arsacio communicare noluerunt.Enimuerò Sancti Dionysij Alexandrini ad Nouatum schismaticum scribentis,notabilis sententi est.*Martyrium quisquis patitur,ne dirimatur Ecclesia consensio,non minus certè,sed multo plus, meo quidem iudicio habet commendationis,quam illud,quod suscipitur, ne idolis omnino immoletur.* Eusebius sic loquitur lib.6.cap.37.

De Sanctis Quoduultdeo,& Gaudioso Africanis Episcopis,socijsque eorum Castrense,Tammaro,Rosio, Heraclio, Secundino, Adiutore, Marco,Augusto,Elpidio,Canione,& Vindonio, & qui apud Bedam his adiungitur, Habetdeo, qui à Genserico Rege VVandalorum,ob fidem catholi-

cam

eam ex Africa pulsi, in Campaniam peruenerũt, pręter nuda nomina, pauca admodum, eaque externorum potius, quam nostratium relatu historicorum habemus. Gesta autem præclara, quæ varijs Campanorum, & Picẽtinorum Oppidis dispersos, patrasse credendum est, neque Baronius habuit, neque ego hactenus reperi.

Ob eandem Campanorum Scriptorum inopiam, puto contigisse, vt Sanctus Siluinus in Campania quondam Episcopus, de quo Martyrologium Roman. ad diem decimum Febr. cuiusnam Ciuitatis Antistes fuerit, in præsentia nescimus. Immo Cardinalis Baronius, hunc Diuum adimere Campanis nititur, & addicere Veliternis Volscorum. Cùm illi tamen, nullam de eo memoriam faciant: ac ne vestigium quidem aliquod ostendant, quo, vel suspicari quis possit, iam dictum Siluinum fuisse Episcopum Veliternorũ. Bene sit igitur erudito, & diligenti viro Philippo Ferrario, qui antiquum hunc, & Sanctum Præsulem, Campaniæ nostræ restituit lib. de Sanctis Italiæ, quamquam ipse non sit Campanus.

Sanctum item Cœlestinum Romanum Põtificem, quo auctore, Ephesina Synodus coacta est, & Nestoriana, ac Pelagiana Hæreses profligatæ, Anastasio Bibliothecario, & Abbone Floriacensi testantibus, Campanum agnosco, tametsi Baronius Luitprandum secutus, Romanum fuisse scripserit. Nos interea neminem habemus nostratium Historicorum, cuius auctoritate hæc dubitatio, & controuersia dirimatur.

Sed quisnam est ille Amphelicus, quem Ado, siue quis alius antiquus Benedictini Ordinis Monachus, Adonis sectator, in eius Martyrologio habet, x. Kal. Maij, & in Campania collocat?

Quis item nos docere poterit post tantã Cãpanorũ Monumentorũ cladẽ, cuiusnã Cãpanæ ciuitatis Episcopus fuerit, & quo tẽpore vixerit Sãctus ille Docibilis, cuius nudũ nomen legi in fragmento quodã vetustissimi Codicis Neapolitani, Monasterij S. Marcellini? Et de Amphelico quidẽ, nihil hactenus nobis, neque coniectura ipsa, aut suspicio suggerit, quod in mediũ proferre audeam. Vocabulum autem Docibilis crebrum olim apud Caetanos maximè fuisse scimus. Anne igitur iste, Caietanus Patria fuit, & Caietæ Episcopus? Arbitror: Prisci enim, sæpe è ciuibus, suos Antistites eligebant. Verùm, cum ego hæc iam scripsissem, accepi literas ad me Romæ missas, à Cõstantino Abbate Benedictini Ordinis, viro è stirpe illustri Caietana, quibus significauit, esse apud se scriptum, quo constat, hunc Sãctum Docibilem, fuisse primùm Formiæ Abbatem Sancti Erasmi, & postea Episcopum Caietanum.

Legitur in Martyrologio Romano die 23. Martij, Benedictus Monachus in Campania, qui à Gothis ardenti clibano inclusus, sequenti die repertus est illæsus. Ferrarius tamen id non in Campania, sed in Latio contigisse existimat. Quo argumento? Quia, inquit, clibanus ille 40. tantùm milliaribus distans ab Vrbe Roma describitur à B. Gregorio 3. Dial. cap. 18. Et verum id quidem est; haud tamen is Diuus, Campaniæ nostræ auferetur. Etenim, quænam isthæc collectio est, clibanus in Latio fuit; ergò & Martyr ipse, Latinus fuit, & in Latio obijt? Penuria nihilominus veterum Campaniæ Monumentorum facit, vt Patria eius, tempusque beatæ mortis, nos penitus lateant. Id solùm ex Gregorio scimus, fuisse Campanum.

Similiter, nequaquam licet veterũ Scriptorũ subsidio priuatis, Martyrum illorum, qui à Longobardis, vt B. Gregor. lib. 3. Dial. cap. 27. & 28. refert

refert, occisi sunt, non solùm quinam ij fuerint, & qua Vrbe, locoue pro Christo necati, sed ne numerum quidem expedire. Quamquam enim, octoginta fuisse, & in Campania passi legantur in Romanis Fastis 6. Non. Martij, neutrum tamen, vt acutè Ferrarius aduertit, è Gregorio haberi potest. Nam Sanctus Gregorius, cum iam dicti libri cap. 27. quadraginta rusticos à Longobardis, quòd carnes immolatas comedere nollent, interemptos præmisisset, idem postea cap. sequenti, ex alijs quadraginta captiuis, maximam partem interemptam fuisse, quòd caput capræ adorare contempsissent, apertè scribit. Cùm itaque non omnes hi quadraginta, sed maxima eorum pars, occisi fuerint, vtique hi cum illis quadraginta, non octoginta fuerunt, sed pauciores. Itaque, ex alijs fortasse antiquis Monumentis, quæ modo non extant, Martyrologium Romanum hæc accepisse videtur.

Abundium Episcopum, & Martyrem, Cumis Campanorum adscribũt nonnulli Scriptores, veteris cuiusdam Martyrologij Topographiæ auctoritate subnixi. Alij refragantur, & Como Insubrum adiudicant. Verum quis litem hanc dirimet, vetere, qui de his fusè agat, codice nullo extante? In re tamen ambigua, & obscura, dicam equidem quòd sentio. Abundium Episcopum, non verò Martyrem, Como tribuere profectò necesse est. Quoniam ex Concilio Calcedonensi id liquidò constat. Alterum nihilominus Abundium, qui non modò Episcopus, sed Martyr quoque fuerit, Cumis Campanis reddere, quid prohibet?

Ad nostram quoque Campaniam spectare videtur Diuus Antoninus Abbas. Quamquam enim incolatu, obituque Surrentinus, si tamen verum est eũ, Casinatẽ fuisse Monachũ, Campanus rectè dicitur: eo quòd, Casinum à Geographis, Campaniæ attribuitur.

Cuiusdam B. Oliuæ, siue Oliuatæ corpus se habere Pythecusani existimant. Quænam autem illa fuerit, quoue tempore vixerit, nullo nunc superstite de vita, gestisque eius commentario antiquo, ne ipsi quidem Insulani scire hactenus potuerunt.

Ab eadem Insula fuit Maxima illa Vidua, quam libellus de Beati Ianuarij Martyris miraculis, sanctissimam vocat. Eius tamen nulla prorsus, eo loci veneratio, aut memoria est: nihilque habetur, nisi quod, eximium sanè miraculum, Sanctus Ianuarius à Vidua hac exoratus edidit: vt videlicet, vnici filij corpus exanime, linteo, quo Imago Beatissimi Martyris depicta fuerat, obuoluto, illico surrexerit rediuiuum.

Denique nouimus ex antiquis Scripturis Ecclesiæ Spoletanæ apud Ferrarium lib. de Sanctis Italiæ in Ioanne Abbate Pennarensi, trecentos eximiæ probitatis Patres, Iustiniano Imperatore è Syria in Italiam, atque adeò etiam in Campaniam aduenisse, & has regiones tum numero, tum virtute complesse. Tantarum rerum tamen, vix leuicula hæc memoriæ aura peruenit ad posteros. Qui id factum? Non, opinor, quòd literis ea mandatæ non fuerint, quandoquidem Iustiniano Principe Christianæ legis zelum præseferente, Religionis, & pietatis studia toto propemodum Christiano Orbe, atque in Italia, & in Campania maximè, quæ illi subdita erat, magis quàm Anastasij, & Zenonis impiorum Cæsarum turbidis temporibus emicuerunt. Scripta igitur ea esse arbitror, sed Barbarorum, qui in Italiam postea irruperunt, colluuie obruta, non extare.

Multa

Multa præterea commemorare dolenter possem, de nonnullis alijs Campaniæ Ciuitatibus, Oppidisque: quorum antiqua Commentaria miserè deperdita, magnam profectò lucem nostris ademit Historicis: Ac præcipuè cum de Neapoli nostra agendum esset. Sed, ne paritate exemplorum, fastidio sim Lectoribus, ea sciens, ac prudens omitto, & huic Capiti finem impono.

PETRI

S. PETRI NEAPOLIM ADVENTVS.

CAPVT TERTIVM.

F

§. 13. *An*

§. 13. *An plurimas vestium sarcinas, & commeatum gestarint Apostoli.*

Sect. XII. *Quanam praterea Neapoli Beatus Petrus egerit.*

Sect. XIII. *Vtrum alias Neapolim Petrus reuiserit.*

Petrum eodem die, & Romam iniisse, & Cathedram ibi fixisse demonstratur.

Sect. I.

HOc primùm statuendum est, quod Petri gesta reliqua respicit. Eodem prorsus die, quo ipse Romam adijt, & Cathedram quoque in ea Orbis Domina Ciuitate fixisse. Is porrò veterum Patrum sensus fuit? nempè eodem die decimooctauo Ianuarij, qui ex cyclo Dionysij incidit in Sabbathum, & Vrbem ingressum Petrum, & Cathedram ibi fixisse. Vt proinde mihi semper displicuerit, Recentiorum aliquot, quãquam alioqui Virorum apprimè eruditorum opinatio, scribentium, Petrũ Apostolum, anno Christi 44. Romam ingressum, sed 45. ineunte, & Claudij secũdo extremo, Romanã Cathedrã statuisse. Quòd profectò placitum, si semel concedatur, ruet proculdubio, ea, quam ex Historicorum nostrorum consensu statuimus epocha, de qua fusius infra. Nempe accessum Petri ad nostram Neapolim, Decembri mense, anni Christi 44. contigisse. Quippe si Petrus anno eodem 44. sed incertum quo mense, Romam inijt, incertum etiam erit, quo is mense, antequam Vrbem Romam iniret, Neapolim accesserit. Sed, præter ista, nostram sententiam, satis apertè confirmant Scriptores veteres. Quamuis enim, Petri ingressum, & sedem, alij anno Christi 44. alij 45. ineunte, statuant, omnes tamen, ingressum in Vrbem, & Cathedræ fixionem, vno, eodemque anno coniungunt.

In primis, antiquus ille historicus, qui annos Christi ad Eusebij chronicon adiecit, is quidem ab vno, eodemque anno Christi 44. numerat annos Romanæ sedis.

Præterea Abbas Vrspergensis, *Satis*, inquit, *apparet, quod eodem anno, quo Petrus Romam venit, etiam Sedem Pontificatus accepit.* Hoc est, eodem Christi anno, qui circiter Ianuarij Kalendas incipit (nam per Christi annos, Chronicon suum digerit Vrspergensis) ergo non diuersis annis, vt iam dicti recentiores putant, sed vno, eodemque anno Christi 45. vtrumque accidit. Nempe ingressus Petri in Vrbem, & constitutio Cathedræ.

Idipsum ex Paulo VVarnefrido est colligere. Qui cum ante scripsisset, Christum natum esse V.C.D.CC.LI. deinde ait, Petrum Romam adijsse V.C.D.CCC.V. Hoc est, Christi XLIV. ineunte. Et mox subdit. Exin Christiani Romæ esse cœperunt. Hoc est. Ab eo tempore, Episcopalis Cathedra in Vrbe instituta est.

Romualdus quoque Salernitanus Archiepiscopus, vetus & ipse historicus, è VVarnefrido fortasse excipiens, sic habet in suo Chronico M. S. *Petrus Apostolus, cum prius Antiochenam fundasset Ecclesiam, Romam pergit in exordio Regni Claudij. Ibique 25. annis Cathedram tenet generalem: idest vsque ad vltimum Neronis annum. Exinde Christiani Romæ esse cœperunt.* Et iure quidẽ,

rem sic isti digerunt. Non enim grex sine pastore: Et Ecclesia absque Episcopo,& Sede Episcopali Romæ statuta dari debet. *Exin*,inquiunt:nempe à Petri ingressu. Quamuis itaque & Eusebianus ille Chronographus, & VVarnefridus,à nobis,tum etiam,vt puto,à veritate ipsa discordent,in eo, quod ponunt,Petri ingressum in Vrbem anno Christi 44. (is quippe non conuenit cum anno 2. Claudij, sed cum anno primo) tamen ex ijs apertè habetur,id,qnod nunc quærimus. Nempe,eodem anno figendum esse ingressum Petri in Vrbem,& Cathedræ constitutionem.

Hoc ipsum in Cassiodori Chronico,& in Anastasij,& Luitprandi lib. de Romanor.Pontific.vitis,obseruare est. Immo, si Eusebium his multo antiquiorem attentè legamus, profectò habebimus, neque ipsum distinguere tempus ingressus Petri in Vrbem, à tempore Cathedræ constitutæ. Sic enim scribit. *Secundo Claudij anno, Petrus Romam mittitur,vbi Euangelium prædicans 25.annis eiusdem Vrbis Episcopus perseuerat.* Hi autem 25.Episcopatus, hoc est Cathedræ Romanæ anni, vtique à die ingressus numerantur apud Eusebium. Ea videlicet ratione, quod nimirum eadem sit Cathedræ ingressus Epoche,iuxta quam,priscos nonnullos historicos, annos numerasse,legimus,vt faciunt Marcellinus Comes ad Consulatum Philoxeni,& Probi: atque Anonymus ille græcus historicus,quem laudat Baron.ad annum 536.

Probè itaque hi iam dicti,alijque historici,non distinctis,vt facit Baronius,annis,sed vno,eodemque anno,ac tempore,vtrumque simul ponũt. Nam profectò nihil expectandum erat Petro,totius Christiani Orbis Episcopo, vt Sedem,Romam iam ingressus,Romæ figeret. Sicut neque Antiochiæ quidquam expectauit,vt colligitur ex antiquo Chronico Alexandrino,cuius hic recitabo verba. *Tiberij XXII.Laeliano & Plauto Coss. quarto post Christum in cœlum assumptum anno,Petrus Hierosolymis profectus,Antiochia verbum Dei publicè docuit. Et Pontificatus cura suscepta,à Christianis è Iudæa oriundis inductus seipsum in Throno Episcopatus collocauit.A Christianis*,inquit,*è Iudæa oriundis*. E Iudaismo,videlicet,pridem conuersis. Ne fortè putares, Petrum non fixisse ibi Cathedram, nisi posteaquam, sua prædicatione magnam Antiochenorum multitudinem Christo aggregasset. Idipsum,& alibi quoque ipsum fecisse constat: quoties,scilicet,varijs Vrbibus Episcopos dedit. Nam, Marcum præfecit Alexandriæ,etiam antequam eò ille proficisceretur. Et Apollinarem Rauennæ. Et Martialem Lemouicis,cum Romæ esset, creauit Antistites,antequam eæ vrbes,Christianos haberent. Id autem eo consilio fecit,vt istorum opera postmodum in ijs vrbibus, grex fidelium Christo Domino acquireretur. Sicut itaque Antiochiæ,& alibi factum est,ita & Romæ Petrum fecisse,merito quidem,vna cum iam dictis grauissimis historicis arbitramur.

Hinc profectò est,quod Ecclesia Romana in officio Romanæ Cathedræ, quod iniuria temporum intermissum, Sanctissimus Pontifex Paulus IV.nostri Ordinis cum B. Caietano Thienæo Conditor, felicissimè restituit,illa Leonis Papæ verba recitat,quæ eiusdem ingressum in Vrbem narrant. Vt,scilicet,intelligeremus,non esse dirimendum tempus in Vrbem ingressus,à tempore Cathedræ constitutæ. Ac proinde, cum celebratur ingressus,eadem opera,& Cathedræ fixionem celebrari. Verba Leonis hæc sunt. *Ad hanc Vrbem tu Beatissime Apostole Petre venire non metuis, &cæt.* Mox subdit.*Eamque constantior,quam cum supra mare graderetis,ingrederis.*

Accedit denique ratio,mea quidem sententia, valdè conueniens. Si alio tempore,& anno,Petrus ingressus est Romam, alio autem Sedem Romanam statuit, tempus quidem constitutæ Cathedræ exploratè sciremus, & certè scimus. Sed,quo mense,& die,Petrus Vrbem inijt,prorsus ignoraremus. Ac proinde veteres historicos Ecclesiasticos,meritò negligentiæ in re tanta accusare possemus,qui diem adeo memorabilem, reliquissent in obscuro. Quin etiam,quis sibi persuadeat,Pauli quidem in Vrbem ingressum,adeo certum,& celebrem esse,vt die 6.Iulij,qua id contigit,iam pridè fuerit perpetuis monumentis notata in Martyrologio Romano veteri,& in Martyrologijs Bedæ,& Vsuardi,aliorumq; ferè omnibus: Petri verò Apostolorum omnium Principis, in eandem Vrbem ingressionis dies, prorsus lateat in tenebris? Latere quippe fatendum,si alio die,ac mense, quàm 18. Ianuarij,quo Cathedram fixit,Romam inijsse arbitrabimur. Quocirca,cordatè,& eruditè,vt solet,Onuphrius in suis Fastis,eodem die XV. Kal. Februarij,quo celebratur Romana Cathedra, figit primum Petri in Vrbem ingressum,his verbis. *Sanctus Simon Petrus,Christianorum Episcopus primus,15. Kal.Februarii,Romam primum ingressus,sedit in Pontificatu Romano ann.24. mens. 3.d.12.*

Porrò,tanti æstimata est à priscis Christianis ingressio Petri,& Cathedræ fixio Romana, vt inde annos numerare consueuerint. Vt constat ex Anonymo scriptore de gestis Agapeti Papæ,in Vaticana Bibliotheca apud Baronium anno 536.circa medium. Neque id mirum cuiquam videri debet. Cum constet ex Diodoro Siculo Biblioth. lib.16. Syracusios,instituto nouo Magistratu Iouis Olimpij Amphipolios, idest famulatus, inde annos auspicatos. Quidni ergo Petrus, veri Numinis famulus, annos apud nos numeret?

Italicam Apostolorum expeditionem, quanam Vaticinia prædixerint. Sect. II.

VEnturos fore ad Occidentis regiones Apostolos aliquot,& signatè Beatissimum Petrum ad Italiam, atque ad ipsam Vrbem Romam abiturum,multa prænuntiarunt Oracula,tùm Hebræorum, tùm Gentilium Vatum.

Tanta molis erat Romanum condere Thronum.

Illic enim(cùm magno Leone dicam serm.1.de Apost.)*Conculcanda Philosophiæ opiniones.Illic dissoluenda erant,terrena sapientia vanitates.Illic confutandi Dæmonum cultus.Illic omnium sacrilegiorum impietas destruenda,vbi diligentissima superstitione habebatur collectum, quidquid vsquam fuerat vanis erroribus institutum.* Enimuerò, magnum aliquod bonum,Occidentalibus plagis portendit illud in primis Christi Iesu notabile factum. Quòd ipse,non casu,sed diuino consilio, cùm esset in Caluario Monte, affigi voluit Cruci, eo situ positæ, quo Hierosolymis terga, Italiæ autem, & vniuerso Occidenti vultum obuerteret.Mysterio scilicet admirando. Adi Adricomium in Ecphrasi Ierosol.pag.148. Sed profectò, eo positu, ostendens,quod paulò post,rerum euentus apertius declarauit.Missurum se videlicet ad Occidentis,& in primis ad Italiæ tractus,complures Apostolos, Discipulosque suos,qui dere-

licta in tenebris,perfida,& obstinata Iudæa,Italiam,Hispaniam,Galliam, Germaniam, Britanniam, aliasque Occidentis plagas, suo Euangelio, hoc est,æternæ veritatis luce perfunderent. Quod quidem D.Maximus Taurinensis Episcopus,his verbis scriptum reliquit.Hom.5.de Apost.*Cùm Dominus Orientis regionem propria illustrauerit passione, Occidentis plagam, ne quid minus esset,vice sui,Apostolorum sanguine illuminare dignatus est*. Mirum itaque videri non debet,tantos rerum motus,& tam felices in Occidente,Christianæ legis satus,multis Sibyllarum, ac Prophetarum Vaticinijs, varijsque ostentis,iam olim fuisse prænunciatos, enumerabo ea.

Sibylla Tiburtina, illustre Vaticinium edidit de Apostolis Orbem peragraturis, cùm ait. Carmin. Sibyll.apud Obsopæum pag.515. *Quintus autem Sol, quinta generatio est. Eliget sibi Deus duos piscatores de Galilea,& leges suas docebit,ad eos dicens. Ite,& doctrinam,quam accepistis a me,docete omnes gentes, & per septuaginta,& duas linguas, subijcientur mihi omnes nationes*. Hæc illa Vates.Ego verò suspicor inesse hic mendum,aut librarij,aut tralatoris:& pro, *duos piscatores* reponendum esse *binos piscatores*:quippe facilè fuit pro συνδύο scribere δύο omisso συν:etenim,non duos tantum, sed binos vocauit Christus piscatores,Petrum videlicet,& Andream,Iacobum,& Ioannem:immò alios insuper, nempè Thomam, & Nathanaelem cognomento Bartholomæum, ac fortasse Philippum. Nam hunc quoque piscatorem fuisse, ex Euangelio,historijsque Apostolorum elicitur:adeoque multi ex duodecim illis viris,fuerunt piscatores:vt, teste Clemente lib.3. pæd. cap.11. per piscantes,quos annulis solebant insculpere, Apostolos intellexerint, prisci illi Christiani.

Sibyllæ verò Erithreæ, non ipsa verba, sed verborum sensum habemus apud D. Antoninum Florentiæ Præsulem, Histor. Par.1. Tit.3.cap.9. §.14.*Christum* videlicet,*non bello,& gladio Aeneadum Vrbem*, hoc est Romam, *sibi subiecturum:sed hamo piscantis*.Petri scilicet, qui Romam Christo acquisiuit, & in ea Imperij Principe vrbe, Apostolicam Cathedram constituit. Hoc Vaticinium, tanti fecit præclarissimus sacrarum controuersiarum auctor Bellarminus,vt ipsum hæreticis nostri temporis,Petri Cathedræ infensissimis hostibus obiecerit.Scio equidem,hodie non extare hoc Vaticinium inter Oracula Sibyllina. Sed scio etiam,permulta eiusmodi prisca responsa,& monumenta, temporum iniuria, siue potius feritate hæreticorum Germanorum,& Gallorum, qui post B.Antonini ætatem prodierunt, & per quos, tot Monasteria diruta sunt, tot Bibliothecæ combustæ, cum magno literarum damno perijsse.

His accedat tertium Oraculum,siuè potius Ostentum, ab aliqua fortè Sibylla descriptum, quod refert Zonaras lib.3. & in compendium redegit Curopalates his verbis.*Erat Oraculum Sybillinum, in quodam Imperatoria Bibliotheca libro exaratum:qui non Oracula tantùm continebat,sed etiam formas,& figuras eorum,qui crearentur Imperatores.Erat autem fera, leonis ferma prædita in eo libro: & super ipsius dorsi spinam,inscripta erat X.litera,quæ vsque ad ipsum ventrem pertinebat.A tergo,quidam vir accurrens,lethalem plagam hasta ipsi feræ, per medium X.infligebat*. Hoc vetus Oraculum,& figurā futuræ rei,etsi ad impij Imperatoris Leonis cædem,quæ anno Christi DCC.XLI.contigit,tunc vtcumque ab aliquibus aptata sint, existimo tamen multo certius, atque germanius,Neronem Imperatorem designasse. Constat enim ex antiquis notis, atque inscriptionibus,literam X.Christum significare.Constat Apostolum

Pau-

Paulum 2.Tim.4.17.vocabulo Leonis,Neronem intellexisse. Constat denique,Neronem eo ipso anno, quo Apostolis necem intulit, seipsum interemisse. Is igitur,qui lethalem plagam truci feræ illi, hasta inflixit, Petrus sanè fuit. Qui Crucis sua valida hasta, paulò postquam in cœlum abijt, Leonem, hoc est, Neronem percussisse, & Orco dedisse visus est. Facit profectò huc Linus in vita Petri, narrans, paulò postquam in crucem Petrus actus est,eius iussu,fetum illum Neronem grauiter fuisse plexum.

Vniuersè verò,eiusmodi Sibyllarum Oracula prænunciasse in vrbe Roma idololatriæ interitum (qui quidem Petri potissimum opera illatus est)Cicero ipse præuidit:ideoque scriptum reliquit lib.de diuinat. *Sibyllinis libris,vti debere Romanos,ad deponendas potius, quàm ad suscipiendas religiones.* Et in Antonium agẽs,Romanis suaserat. *Ne inexpiabiles religiones in Rempub. inducerentur.* Nouerat enim,tam esse fœdas, vt expurgari nullatenus possent,aut expiari.Falsarum itaque religionum vanitatem,quarum magnum numerum in Vrbem, Romani inuexerant, adeò spreuit,atque contempsit sapiens ille Orator,vt nullam vellet deinceps Romam introduci idolomaniam,ac nullam propemodum iam inuectarum retineri.

Porrò,aut vnum ex iam dictis, aut potius aliud quoddam incerti Vatis Oraculum(nisi fortè nostris Sanctis Prophetis id tribui debeat) fuisse puto illud,quod in toto penè Orbe,& in Oriente maximè adeò celebri fama percrebuit, vt ingentes varijs regionibus turbas,cladesque conciuerit. *Percrebuerat*, inquit Suetonius Vespaſ.cap.4.*Oriente toti,vetus, & constans opinio,esse in fatis,vt eo tempore Iudaa profecti,Roma potirentur.* In quæ verba Leuinus Torrentius prudenter obseruat, neque Iudæos, neque Romanos, id Oraculum tunc intellexisse. Enimuerò,Iudæi nequaquam intellexerunt: quia id ad Theudam primò,deinde ad Iudam Galilæum, egregios eo tempore impostores, stulto consilio adaptauerunt, spe vana capti, Iudaicum Regnum,quod Romani deiecerant,per hos fore restituendum.Ij autem,in quantam calamitatem, Iudaicam gentem induxerint, cùm Gamaliel apud Lucam Act.5.tùm etiam Iosephus ipsorum Historicus, lib.18.cap.1.& lib. 20.cap.2.fusè narrant.De Romanis verò quid dicam?Certè si rem accuratè consideremus,neque ipsi Romani, qui ad Vespasianum id pertinere arbitrati sunt,ad Oraculi scopum collineauerunt.Primò,quia is,non est profectus Iudæa,sed inde reuersus.Impropriè quippe dixeris,quempiam Florentia profectum,qui Roma Florentiam adiens,reuertit inde Romam.Etenim cùm expeditio subiugandæ cuiuspiam Prouinciæ suscipitur, ex ea Orbis regione,aut Ciuitate,dicitur Dux proficisci,in qua,comparando gerẽdoque bello,militum copias conscripserit:& è qua, exercitum primò mouerit.Vespasianus autem,nemo propemodum ignorat,quin Romanũ exercitum,Roma profectus duxerit in Orientem. Secundò,quia si Nicephoro creditur,*id Oraculum in sacris Templi monumentis inuentum, significabat ex popularibus eorum,quendam,eo ipso tempore, vniuerso Orbi imperaturum.* Vespasianus autem,R[illegible]nus erat,non Palęstinus. Contrà mentem igitur Vatis est,id Oraculum Vespasiano tribuere: quasi fuerit Iudæus aliquis profectus ab Oriente, qui contrà ab Occidente ad Orientem iuit, & inde redijt ad Occidentem. Accedit his, Suetonium referre,non vnum,sed plures è Iudæa profectos,Roma potituros.Qua quidem ratione,neque Christo ipsi,immediatè,si verba pressè,& propriè interpretemur,id conuenire apparet.Quãquam enim Christus, Apostolos in mundum vniuersum misit prædicatum

omni

omni creaturæ Euangelium,nunquam tamen ipse, vt Romam peteret, discessit à Iudæa. Aduertunt hoc Eusebius, & Nicephorus, & de Apostolis à Christo missis,interpretati sunt. *Nam,eodem ipso tempore, inquit, sonus, & vox Sanctorum Apostolorum,in omnem terram exiuerat, & in fines Orbis terræ verborum.* Quocirca in solos Apostolos id Vaticinium aptè quadrare dicẽdum est:in Petrum videlicet,qui primus omnium,Romam appetijt. In Paulum deinde,& Barnabam,Andræam,Thomam, Ioannem, atq; in Apostolorum Discipulos,Comitesque Marcum,Lucam,Ignatium,Timotheum,Clementem,Dionysium,Polycarpum,aliosque nonnullos,quos vtique diuersis tẽporibus Romam adijsse,historiæ tradunt. De Petro quidem,& Paulo,atq; Ioanne,nemo dubitare potest,eos Romam accessisse. Aduentum quoque Barnabæ,quotquot de gestis eius scripsere,testificantur. Andræam item,ad has Italiæ oras, & Romam ipsam peruenisse, ex Slauorum priscis Annalibus refert Orbilius lib.de Regno Slauorum, narrans è Thracia transgressum ad Roxolanos populos, qui nunc Russi vocantur, & vicina etiam Regna prǽteruectum,aduenisse demum ad Italiam,& ad vrbem Romã. Quem itineris filum,diligentius exequitur Robertus Guagninus ex Russorum historijs. Russi præterea hodieque gloriãtur,se fidem Christi à SS.Thadæo,& Bartholomæo Apostolis accepisse. Vt vir disertus Abrahamus Bzouius in Ecclesiæ Annalibus tradit,Tom.13.ad an.1233. Nõ erit igitur absurdum, opinari, hos etiam in Italiam deuenisse, vbi Apostolicam Sedem fuisse à Petro positam, firmatamque, & Christianam fidem late propagatam, ipsi probè scirent.

Porrò omnibus propemodum Apostolis, primoribusque discipulis, Orientales regiones peragentibus,solemne fuisse videtur,Italiam, & in primis ipsam vrbem Romam inuisere, ijs maximè, qui recto tramite, ab Oriente per Thraciam,& Ionium mare iter haberent. Itaque & Thomam Apostolum, magnum illum cœli alitem, quem Germaniam adijsse,Hieronymus, & Sophronius in Catalogo tradunt,per Italiam nostrã,illuc fuisse appulsum,æquũ est arbitrari. Habemus autẽ per Dei gratiã nunc in Italia, horum Apostolorũ ferè omniũ,sacra corpora,præterquã Ioannis(quem in cœlum è sepulchro Ephesino rediuiuum trãslatum fuisse,existimant grauissimi Scriptores)videlicet Petri,Pauli,Bartholomæi, Philippi,& Iacobi Romæ:Andreæ Amalphiæ apud Picentinos: Thomæ apud Frentanos Ortonæ. Vt proinde, restitutos potius nobis hos Apostolos,quàm huc primò translatos,meritò dici possit. Habet etiam Salernum corpus B. Matthæi, quamuis Italiã ipse dum viueret,non attigerit,sed hæc obiter. Ad lineam redeo:atque affirmo,Vaticinium iam dictum,quod Suetonius memorat,in neminem alium,nisi in hos Beatos Apostolos,& in Petrum maximè,qui ex Oriente ad Italiam,& Romam primus venit,& Roma admirandum in modum potitus est,probè quadrare. Hactenus Sibyllina Oracula.

Transeo ad Prophetica: quorum tamen pauca annotabo. In primis, mihi se obijcit Dauidica illa Prophetia,Psalmo 67.scripta. *Iter facite ei qui ascendit super Occasum, Dominus nomen illi.* Quibus profectò verbis,Apostolos Christi,ad Occidẽtalia Regna,magnis itineribus progressuros, & veri Dei cognitionem,nostris istis regionibus illaturos,poetico dicẽdi modo, Psaltes vaticinatur. Designat enim Apostolos, veluti generosos quosdam equos;& Christum Dominum ijs insidentem,atque equitantem. Nã,quòd Vulg. habet, *ascendit*, Hebr. est, *equitat. Locus sane valde consolatorius nobis,qui* ver-

versamur in Occidente, ait hic doctissimus Genebrardus. Rectè itaque Theodoretus putat, ea verba, *esse hortationem ad Apostolos, vt ad gentes currant, iterque Christo praeparent. Iter facite Christo*, inquit Augustinus, *vt per speciosos pedes Euangelizantium, peruia fiant etiam corda credentium.* Etenim per ipsorum praedicationem, deuectus est Christus ad Italos, ad Gallos, ad Hispanos, ad Germanos, ad Britannos, aliosque Populos Occidentis. Porrò eadem fermè metaphora, alibi in sacra Scriptura equi vocantur Praedicatores Euangelij. Diuo Gregorio teste lib. 31. moral. cap. 11. Ea quippe vsi sunt, tum Iobus cap. 39. tum etiam Zacharias cap. 10.

Sed ad Prophetas conuertamur. Horum vnus Isaias, satis nobis pro omnibus erit. Is itaque cap. 18. sic vaticinatur. *Vae terrae cymbalo alarum, quae est trās flumina Aethiopiae, quae mittit in mare legatos, & in vasis papyri super aquas. Ite Angeli veloces ad gentem conuulsam, & dilaceratam. Ad populum terribilem, post quem non est alius. Ad gentem expectantem, & conculcatam.* Huius nobilissimi vaticinij, alij alias expositiones promant. Ego cum Leone Castrio, doctissimo Isaiae interprete, Oecumenium sequar. Qui in Prolegomenis Epistolae ad Roman. hunc locum ita explanat. *Inuenimus in veterum commentariis*, Eusebij, scilicet, & Iustini Martyris, è quibus, & Procopius sumpsisse videtur, *quòd Sacerdotes, Scribae, & Seniores, qui Hierosolymam inhabitabant, exaratas literas, per omnes nationes transmiserint ad Iudaeos, vbicumque terrarum dispersi essent, Christi doctrinam calumniantes, tanquam à Deo alienam. Iisque Epistolis admonebant, ne illam susciperent. Quod Esaias praesignificat, illis verbis, Vae terrae nauium alae*, interpretationem LXX. hic recitat Oecumenius: *Quae mittit per mare foedera, & epistolas papyraceas super aquas. His enim verbis significat, quòd vbicumque terrarum, etiam vltra Aethiopum regiones, & nouissimos terrae fines, sonus malitiae eorum, qui in Iudaea erant, per quaedam veluti alata nauigia processerit. Et illorum nuncii, ac legati, literas papyraceas deferentes, super aquas nauigantes, mareque transeuntes, discurrebāt, famam, quae de Saluatore nostro erat, calumniantes.* Sic Oecumenius. Mihi verò, vim verborum prophetae cùm eodem Castrio, & cū Clario, Vatablo, alijsq; nonnullis, liber nunc breuiter sic explicare. *Vae terrae Iudaeae, ob alatas naues, quae percussae ventis, sonum reddunt veluti totidem cymbala, quas mittit in omnes partes Orbis terrarum, atque adeo, vltra Aethiopiam quoque sunt profecti nuntii Iudaeorum, vt abducant Iudaeos, & nationes à Christo.* Obseruanda autem est hic, synecdoche, quam & Tertullianus lib. de spectaculis aduertit, Aethiopiā scilicet posse pro omnibus extremis terminis Orbis terrarum intelligi. *Vasa* autem *papyri super aquam*, LXX. interpretati sunt, epistolas papyraceas Iudaeorum, per mare quoquouersum missas. Quod certè Oraculum, videtur pepulisse Beatissimum Petrum, aliosque Apostolos, maritimas potissimùm adire regiones: atque in primis, eas gentes, & Ciuitates, quae ad oras maris iacebāt, vt inter alias sunt, Iapygia, Calabria, Sicilia, Campania, & ipsa denique proxima mari, Neapolis, Puteoli, Roma.

Confirmat verò hanc Esaiae expositionem, antiquissimus ille, quem laudaui, Apostolis proximus, Iustinus Martyr. Qui, quòd à Syria, vbi natus est, hoc est, ab Oriente venerit ad Occidentem, diuque Romae fuerit, & Campaniae Ciuitates maritimas peragrauerit, facilè potuit insanas Iudaeorum insectatorum Christi molitiones, deprehendere: atque eiusmodi Iudaeorum nefarias epistolas, cùm Esaiae vaticinio iam dicto, probè conferre. Etenim, in Dialogo aduersus Triphonem, apertè tradit, Iudaeos misisse legatos per totum Orbem, vt omne hominum genus, à Christo auerterent,

varijs

varijs fraudibus,& calumnijs. Qui etiam Lucas Euangelista, primi illius Apostolici sæculi diuinus historicus,cùm narrat congressum Pauli cùm Iudæis,qui Romæ erant,Procopio exponente, haud obscurè significat id sibi voluisse Iudæorum Principes, cùm dixerunt Paulo, à quo Christi fidem docebantur Act.28. 21. *Nos,neq; literas de te à Iudæa accepimus:neque aduenient aliquis Fratrum nunciauit,aut loquutus est quid de te malum.* Et panlò post. *De secta hac,notum est nobis,quod vbiq; ei contradicitur.* Quasi dicerent. De te quidem signatè,ò Paule,& de accusationibus aduersum te,à Iudæis Palęstinæ productis,nihil audiuimus. At verò,de Christiana hac tua secta vniuersa, abūdè nouimus,quòd vbique ei contradicitur. Id quippe videtur sciuisse ex eo quòd,scriptis à Iudæis, qui in Palęstina essent, literis, significatum fuerit alijs Iudæis per Orbem dispersis,Christianam sectam non debere admitti. Vide studiose lector,quàm perspicuè, ipse rei euentus, à Luca, primo illo sæculo,& rursus sequenti,à Iustino natratus, declaret germanum sensum Esaiæ vaticinij.

Sed non hic sistit Esaias. Nam posteaquam nequitiam Iudęorum prophetauit,statim ad Christi Apostolos, discipulosque sermonem conuertit: quos,quia omnibus hominibus essent futuri Nuntij cœlestium donorum, meritò Angelos leues appellat: eosque ad totum Orbem peragrandum, Christique Euangelium vbique disseminandum, vehementer incitat,hisce verbis. *Ite Angeli veloces ad gentem conuulsam,& dilaceratam. Ad populum terribilem post quem non est alius. Ad gentem expectantem,& conculcatam.* Verba hæc,ab interpretibus sic exponuntur breuiter (neque enim hic est locus prolixius dissetendi) Ite Apostoli,Nuntijque Christi veloces,ad omnes gētes, etiam remotissimas,quæ diaboli tyrannide,& sua infidelitate, ac sceleribus,conuulsæ erant,& dilaceratæ. Ad Romanum præcipuè innumerabilem, & terribilem populum,ob robur scilicet,quo omnibus præualebat,ita dictum. Nam,Hieronymo interprete,*Roma* idem est,ac *Valentia*,& *Fortitudo*. Trahit quidem hæc verba, sed prorsus inuita,Viuarius Fl. Dexrri commentator, ad ann.Christi 37.comm.2.num.10. ad suam,vt alias semper facit, Hispaniam. Excuso ego hominem amore Patriæ penè insanientem. Sed qui potest Hispania,illo tempore quo eam Iacobus inijt,dici terribilis, cùm sciamus,tunc debellatam fuisse, & prostratam subditamque prorsus Romanis Ducibus,legibusque? Pergo igitur, de Roma, Isaiæ verba conuenientius interpretari,*post quem*, inquit,*populum,non est alius*. Quartum enim,& vltimum Imperium à Daniele descriptum,Romanum profectò fuit. *Ad gentem expectantem,& conculcatam*. Hebr. *Gens linea,linea,& conculcationis*. Hoc est,quæ pedetentim euertitur,& corruit. Nam τὸ *linea,& linea*, prouerbialis in sacra Scriptura locutio est,idem significans,atque apud nos,*à filo à filo*. Vt Clarius,& Vatablus benè explicant. Et verò,sic euentus ipse probauit. Nam Romana Monarchia, paulatim subuersa est, & ciuilibus, atque intestinis bellis,sensim conculcata,non autem de repente,& vna die, vt Persico Imperio contigit. Summa itaque est. Hoc Vaticinio, Apostolos, Petrum,Paulum,cæterosque Romam à Christo fore mittendos: vt in ea perturbata,& conculcata ciuitate,Christianam legem fererent,& veram animis pacem, securitatemque inferrent. Hoc enim Deus,paulò post Romanis promittit, iuxta LXX.interpretes. *Quia sic dixit Dominus mihi. Securitas erit in mea Ciuitate.* Quid? Nonne idem Propheta prędicit,hos Apostolos,ad Occidentem, Romamque ipsam,Occidentis caput,nauigio Gentilium appulsuros? San-

ctus Cyrillus quidem,ad cap. 11. Isaiæ sic exponit illa verba. *Et extendentur in nauibus alienigenarum,mare simul prędabunt. In nauigijs*, inquit, *alienigenarum*, *hoc est, Gentilium Idolatrarum Orbem Apostoli peragrabunt*. Vt constat de Paulo, qui in naui vehebatur,quæ insigne gerebat Castoris,& Pollucis. Idemque de Petro factum,adeò probabile est,vt nemo sit,qui neget.Itaque pulchrè repensum est Iudæis. Illi nauigia commodauerunt Legatis suis,vt Synagogæ epistolas Christo aduersas,ad varias Orbis partes hostiliter ferrent, Et è contrario Gentiles, Petro, ac Paulo, Christi Apostolis, naues suas exhibuerũt, vt citius Christi Iesu nomẽ,eiusq; Euangelium, per totum Orbem ferrent. Omnia hæc diuinissimus Vates Esaias,his paucis verbis prędixit, & scripsit.

Alias item,harum rerum prædictionem Esaias consignauit,cap. 26. sic dicens, *Incuruabit* Deus *habitantes in excelso,ciuitatem sublimem humiliabit. Humiliabit eam vsque ad terram,detrahet eam vsque ad puluerem: Conculcabit eam pes, pedes pauperis gressus egenorum*: exponam breuiter,& clarè. *Habitantes in excelso*, Imperatores Romani sunt, Romanæ vrbis colles, suis palatijs occupantes. *Ciuitas sublimis*, ipsa proculdubio Roma est: non autem alia ciuitas. Nam Hieronymo interprete, *Roma, aut fortitudinis nomen apud Græcos est, aut sublimitatis apud Hebræos*. Quocirca, miror recentiores nonnullos, de Hierosolyma hunc locum interpretari: cuius nec vocabulum *sublimitatem*, nec Apostolorum pedes, eam vrbem protriuerunt, aut destruxerunt. Immò Apostoli eorumque Discipuli, inde discesserunt, & Pellam Galileæ vrbem, se receperunt, eo tempore, quo illa obsessa, & demum destructa est à Romanis, vt Eusebius iterum à me citandus tradit. *Humiliauit* autem illam, *& conculcauit vsque ad terram*, quia impia illa, & fœda idolatriæ dedita Roma, funditus subuersa, & deleta est: Eadem verò, cùm nouis Christi legibus instaurata, est, noua quædam Roma excitata, & ædificata fuisse videtur. Id sibi voluit B. Leo cùm ait. *Hic conculcandæ fuerunt philosophiæ opiniones. Hic dissoluendæ terrenæ sapientiæ vanitates. Hic confutandi dæmonum cultus. Hic omnium sacrilegiorum impietas destruenda*. Pes, denique *pauperis*, & *pedes egenorum*, Apostolorum quidem pedes sunt, Petri in primis, deinde Pauli, Andreæ, Ioannis, & aliorum, quos supra commemoraui. Ad tantum enim opus, diuina potius, quàm humana virtute perficiẽdum, primus omnium electus est Petrus, pauper quidem censu, sed diues diuina gratia, & potestate. Quocirca, Hebræi ipsi huius loci expositores, *ciuitatem sublimem*, Romam interpretãtur: malo quidem illi sensu, & animo peruicaci: nempè, existimantes, ac sperantes, à pseudo ipsorum Messia, fore expugnandam Romam, & diruendam. Sed si rectè, ad Prophetæ mentem intelligatur, pro vrbe idolorum cultrice, in bonum vertetur ista *ciuitatis sublimis* significatio. Et quidem, ad hunc modũ, alibi etiam in sacra Scriptura vsurpatur vocabulum *ciuitas* pro ciuibus, incolisque. Videlicet, à Christo ipso, apud Matth. 19. cum ait *Hierusalem Hierusalem, quæ occidis Prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt*. *Hierusalem*, inquit Hieronymus, *non saxa, & ædificia ciuitatis, sed habitatores vocat. Sublimem* itaque *ciuitatem* Romã *pes pauperis* Petri, & *gressus egenorũ ad puluerẽ detraxisse*: dicitur cũ Romæ habitatores idololatræ deuicti, oppressi, ac denique extincti sunt, ipsorum cœlesti prædicatione, & virtute victrice.

Sed & tertium quoque de hac re Vaticinium, idque præstantissimum, scriptum reliquit Isaias, *Mittam*, inquit cap. 66. *ex eis, qui saluati fuerint, ad gẽtes in mare, in Africam, & Lydiam tenentes sagittam: In Italiam, & Græciam, ad Insulas*

sulas

ſulas longè:ad eos,qui non audierunt de me,& non viderunt gloriam meam. Iam ſupra vaticinatus fuerat,de Spiritus ſancti miſſione,& de dono linguarum, quo loco Spiritum ſanctum,ſic loquentem inducit, *Et ego venio congregare omnes gentes,& linguas,& venient, & videbunt gloriam meam: & dimittam ſuper eos ſignum.* Quis non videat hoc adimpletum fuiſſe,die Pentecoſtes,quo tẽpore,inquit Lucas.*Erant in Hieruſalem ex omni natione,quæ ſub cœlo eſt. Et repleti ſunt omnes*, Apoſtoli Diſcipulique Domini, *Spiritu ſancto: & cœperunt loqui varijs linguis,prout Spiritus ſanctus dabat eloqui illis*? Pergit igitur Iſaias prædicare Apoſtolorum profectionem ad omnes Orbis regiones,dicens.*Mittam ex eis ad gentes*,& cætera,quæ ſequuntur. *Completa eſt hæc prophetia*, inquit Theodoretus, *cùm Matt.28 dixit Dominus.Euntes docete omnes gentes, & Marci cap.16.Euntes in mundum vniuerſum,prædicate Euangeliũ omni creaturæ.* Et Theodoreto adſtipulantur omnes propemodum huius loci expoſitores, Cyrillus,Hieronymus,Auguſtinus: & ante hos,duo antiquiſſimi Patres,Cyprianus lib.1.adu.Iudæos cap.21.& Euſebius Demonſtr. Euang. lib.6. cap.35. Recentiores item penè innumeri,his iam dictis adſtipulãtur: ij etiam,quos alioquin ſœpè delectat ſequi placita Rabbinorum:nempè Oleaſter, Vatablus,Clarius,Montanus, Adamus, & Foretius: cuius inſignis in Eſaiam commentarius,mihi quidem valdè placet, & in hunc locum maximè. Ipſum igitur excerpendo referam. *Mittam ex eis*, ex ipſis, inquit, Iſraelitis, *mittam,qui ſaluati fuerint:vel qui ſaluent,& euadere faciant, & auctores ſint euaſionis:conuenit enim hoc loco,vt actiuè accipiamus.* Et poſt pauca ſubdit *Forerius. Per Lydas intelligere oportet,ſagittandi peritiſſimos,per quos quoque Etruria intelligitur, Italiæ pars,quæ Lydorum eſt Colonia.Iubal autem vulgatus,Italiam dixit. Nomine autem Græcia, comprehenditur bona Italiæ pars,quæ magna Græcia olim dicebatur. Tandem,nomine longinquarum inſularum, reliquæ regiones intelliguntur, ad quas, ex Iudæa per mare ibatur.Per Apoſtolos itaque,iſtæ omnes gentes, Chriſto congregatæ ſũt.* Hactenus Forerius. Iam verò,ſi quis interroget, quinam fuerint illi, per quos,Chriſti Euangelium prędicatum primum eſt in Lydia,& in tota Gręcia,tùm illa,quæ ad Ægeum mare,tùm etiam iſta,quæ in Italiæ ora maritima ſita,dicta eſt magna Græcia,& prætereà in Etruria,& in Italia tota. Reſponderi debet,fuiſſe Petrum in primis, & Paulum, ac deinde alios, atque alios Chriſti diſcipulos. Petrus enim, vt infra dicetur latius, peragratis Aſiæ Prouincijs, deuenit ad *Iapygas*, ad *Salentinos*, ad *Calabros*: & inde ad *Campanos*,vicinaſque gentes,quas omnes,magna illa Græcia, quam,iuxta Forerium,memorat hic Eſaias,profectò comprehendebatur. Mox verò, à *Campania* oris,hoc eſt,à *Neapoli* Ciuitate,Petrus migrauit ad Volſcos,& ad Latios populos. Ac denique peruenit ad vrbem Romam.Hactenus ex Forerio aliiſque iam dictis.

Libet verò,eadem diuina huius Vaticinij verba referre,ex Muſa Ioãnis Carpentei Atrebatij, Poetæ nitidiſſimi:qui in fine ſuæ paraphraſis in Iſaiam,Chriſtum ſic inducit loquentem.

Interea mihi ſeruatos ſignoq; notatos,
Per mare,per terras,totum ire iubebo per Orbem,
Legatos. Alius ſitientes ibit ad Afros.
Lydia Regna alius. Doctos hic tendere neruum,
Cappadocas,Thracaſque petet. Nec Græcia morum
Optima formatrix. Nec tu,cui bellica virtus
Imperium iam promittit, terraq; mariſq;

G 2 *Italia;*

Italia, ò tellus armis memoranda virisque!
Explodes ad te missos cùm pace prophetas.

Quibus cum comitibus B. Petrus ex Oriente profectus sit. *Sect.* III.

EX *Oriente* itaque, *ad Occidentis oras tenebrosiores, missus est Petrus:* inquit his ipsis verbis discipulus eius Clemens epist. 1. Id verò contigit, Eusebio teste, cui in hac re ferè omnes assentiuntur, anno 2. Claudij. Verùm exeunte eo anno id factum oportuit: quia ineunte, hoc est, eiusdem anni vere, Petrus, vt ex Actorum cap. 12. colligitur, in Agrippæo carcere erat. Ex eo igitur ab Angelo liberatus, vrbem Romam, ad fundandum Ecclesiæ firmamentum, & ad debellandum Simonem magum, ait Hieron. de script. Eccles. abire cogitauit. Eò quippe diuinitus vocabatur, vt Leo Pontifex tradit, *Ad arcem*, inquiens, *Romani destinabatur Imperij, quò illum, diuinis ordinationibus, anteibant honor potestatis, & gloria passionis*. Tantam igitur prouinciam aggressurus Petrus, sumit secum aliquot itineris socios. Nempe Clementem, vt scribit Ignat. Epist. ad Antiochen. Marcum, Apollinarē, Martialem, & alios multos mox dicendos. Et verò vnà cum Petro, venisse iam dictum Clementem Mathidiæ filium, nobilissimum Romanorum, & Augustorum consanguineum, aperte tradit Iulianus presbyter, qui floruit anno 1550. in Aduersarijs ad suum Chronicon §. 102. his verbis. *Clemens primo adhæsit S. Petro, illum Romam vsque comitatus*. De alijs autem tribus, testem profectò habemus Simeonem Metaphrastem, qui oratione de B. Petro, totum hoc iter, quamquàm in aliquibus à Baronio meritò confutatus, fusè describit. Antiochia autem Petrum profectum, secum duxisse etiam Priscum, qui Capuæ, Pancratium, qui Tauromenijs, & Marcianum, qui Syracusis postea Episcopi ab eo sunt ordinati, Baronius diligenter, vt solet, ex eorū Actis elicit, atque affirmat. Quod quidem, multò probabilius est, quā id quod Metaphrastes scribit: videlicet, Petrum ex ipsa Antiochia, misisse in Siciliam Pancratium, & Marcianum. Nam si Romam abiens Petrus, accessurus erat, vt postea dicemus, ad Salentinos, Calabros, Siculosque, certè oportunius potuit, in Sicilia ipsemet præficere, & relinquere, vel summùm ex Vrbe Roma, illo mittere iam dictos socios, quàm è Syria, hoc est, è regione tanto à Siculis dissita interuallo, solitarios amandare.

Quòd si quis huc, maioris ponderis momentum adferri cupiat, profecto in medium id quod caput est, & antea proferre debueram. Videlicet, nō posse quempiam in Ecclesiastica historia probè versatum, affirmare, Christianum vllum, Euangelium propagaturum, in Italiam venisse, ante Petrum. *Primus enim Petrus in Italia prædicauit Euangelium*, inquit Oecumenius. Tract. de 12. Apostolis. *Et ad illuminandas Occidentis oras tenebrosiores*, hoc est, nōdùm luce Christi perfusas, *missus est Petrus* teste Clemente eius discipulo, paulò ante citato. Fuerunt quidem nonnulli, qui de Barnaba id asseruerunt. Sed eorum argumenta omnia, iam euertit doctissimus Baronius. Nec magno sanè nisu opus fuit, ad explodendum Clementis Itinerarium, è quo turbido fonte, id haustum est à recentioribus. Quis enim ignorat, multa tum falsa, tum insulsa, & fabulis similia, in eo opere contineri? Adi Baronium tom. 1. Annal. & Notation. in Martyrolog. ad 12. Iunij. A Petro igitur effulsit prima

ma Euangelij lux nostræ Italiæ,& Insulis eius. Ac proinde dicendum est, non ante Petrum,sed vna cum ipso,venisse Pancratium,& Marcianum Vrbibus Siciliæ præficiendos. Idipsum quoque dicendum,atque existimandū est,de Prosdocimo. Patauinæ enim Ecclesiæ vetera monumenta tradunt, Prosdocimum audiuisse Petrum,Antiochiæ,illumque Romam vsque fuisse secutum. Inde verò, à Petro datum Episcopum Patauinis. Ptolomæum quoque patria Antiochenum,Romam cùm Petro venisse, indeque Pantopolis in Tuscia (ea Vrbs Nepete, & Sutrio finitima ponitur) factum Episcopum,Sutrinæ,& Nepetinæ Ecclesiæ archiua restantur. Præterea, gesta Paulini primi Lucensium Præsulis à Petro ordinati, habent, ipsum fuisse ciuem Antiochenum. Est igitur verisimile,hunc etiam, vnà cum Petro ex Oriente in Italiam aduenisse. Denique cùm lego apud VVarnefridum in Chronico Episcoporum Metensium,Petrum misisse Mediolanum Anathalonem, inclinat animus credere,illum Petri prius fuisse socium,& discipulum: postea verò Barnabæ adhæsisse. Et quidem fuisse græcum hominem, nomen ipsum indicat,& Alciatus comment.de Antiquit. Mediol. atque ex eo Baronius Notat. in Martyrolog. ad 27. Septembris,apertè affirmant. Certè Epitaphiū vetustissimum à Mirocle Episcopo scriptum, prodit Anathalonem fuisse tunc Petri hospitem,& deinde socium Barnabæ. Illud legere quisque poterit apud eundem Baronium loco citatò. Inde autē conijcio,etiam hunc Anathalonem,è Syria,aut ex aliqua Græciæ Ciuitate, fuisse assumptum à Petro sui huius itineris socium. Sed hæc coniectanea sūt. Illa quæ superius diximus, certiora. Porrò diligens perquisitor, reperiet fortassè nonnullos alios in hac Occidentali expeditione, D. Petro fuisse comites: ex tanto videlicet discipulorum eius numero,quos postea, in varias Orbis plagas destinatos,quamplurimis ab eo ciuitatibus, legimus datos Episcopos: quorum pars cùm eo venit: pars obiter inuenta est.

Interea libet mixtim enumerare, & nominare complures, indicatis Scriptorum locis, vt cuique facilè sit, illos adire: & nosse Summi Pastoris progeniē pastoralem.Præfecit igitur Petrus Episcopos, Byzātio, Strachin, Agap.Papa epist.ad Constantinopolitanos. Alexandriæ,alterum Marcum, Hieron.de script.Eccles.Salonæ Dalmatam Domnionem. Tomcus lib. degente Valeria pag.79.Amasianum, Tarento,Tab. Ecclesiæ Tarentin. apud Iuuenem lib.8.cap.1.Neap. Asprenatem. Brundusio, Leucium,VVarnefr. de Episcopis Meten. Puteolis, Celsum, Vetus traditio Puteolana, apud Ferrar.in Martyrol.Photinum,Beneuento, Vetus traditio apud Beneuentanos.Triocalæ,Peregrinum, Octau. Caiet. in Idea de SS.Siculis, pag.28. Caranæ,Beryllum.Menolog.Græc.21.Martij.Treueris, Valerium Martyr. Roman.29.Ianuarij ex Beda alijsq; multis. Capuæ,Priscum,Beda in Martyrolog.Suessæ,Symisium,L.Saccus Histor.Suess.cap.8. ex Adricomio in Theatro Terræ Sanctæ. Bettoniæ, Chrispolitum,Ferrar. Topograph. Tauromenijs,Maximum,& deinde Pancratium,Metaphr.Etherianus: & ex his Octauius Caietan.pag. 103.Patauio,Prosdocimum,Martyrolog. Roman.7. Nouemb.Tarracinæ, Epaphroditum,Metaphr.& ex eo Baron. 22.Martij. Atinæ, Marcum, Martyrol. Roman. 28.Aprilis.Fesul,Romulum,Martyrolog.Rom.6.Iulij.Euprepium,Veronæ,Aug.Valer.pag.6.& Baron.21.Augusti.Ticino,Syrum,Tab.Ecclesiæ Ticinensis. Cœnomanensibus, Iulianū, Martyrol.Rom.26.Ianuarij.Senonensibus,Sabinianum,Beda, & Ado apud Saussaium lib.1.Chronic.Aurelian,cap.3.Rhemensibus,Xystum,Martyrolog.

log.Rom.1.Septembris.Saturninum,Tolosatibus, Acta apud Trugillum tom.2.Catalaunensibus,Memmium,Martyrol.Rom.5.Augusti.Nestorium, Claromontanis, Tabulæ Claromont.Eccles.die 9.Decembris. Georgium, Velaunensibus,Ferrar.ad 10.Nouembr.Auenionensibus,Rufum,Martyrol. 12.Nouembris. Frontonem,Petragoricensibus, Martyrol. Rom. 25. Octobris. Clementem,Metensibus,Democh.de Episcop.Met.ex VVarnefr.Petrus de Natalib.10.cap.13.Aruernẽsibus,Austremonium,nisi is sit idem,ac Nestorius supradictus,Vita apud Surium,tom.7.Tullensibus, Mansuetum, Democh.tom.2.Arelatensibus,Trophimum, Martyrol.Rom.vetus 29.Decembr.Lemouicensibus,& finitimis Galliarum populis,Martialem,Democh.de Episcopis Lemouic. Aurelianensibus, Altinum, Beda, Ado, Sauss. lib.1.cap.3.Amplissimis Hispaniarum Regionibus,septem illos Episcopos, quos Romanum enumerat Martyrologium die 15.Maij,videlicet,Torquatum,Ctesiphontem,Secundinum,Indaletium, Cæcilium, Hesychium, Euphrasium. Britannis,Aristobulum Christi discipulum è LXXII. Baron. 15. Martij,ex Dorotheo in Synopsi,& Græcorum Menologio.Treuerensi Prouinciç,Eucharium,Maternum,& Valerium,Martyrol.3.Decembris,29.Ianuarij,& 14.Septembris. Et fortè alios alibi. Inter hos verò,Asprenum,siue Asprenatem debebit meritò quisque recensere, Neapoli à Petro repertum, & Episcopum ordinatum, ijs edoctus testibus,quos supra produxi. Verum B.Petri discipulorum,nuda hic vocabula dedi. Alius cui id pro argumento fuerit,gesta eorum,diligentius,latiusque exponet.

Petri iter ex Oriente describitur. *Sect IV.*

MVltis igitur discipulis comitatus Princeps Apostolorum, dùm Hierosolymis pergeret Antiochiã, maritimas Palęstinæ Ecclesias,Vrbesque visitauit. Quæ cum illum amicè excepissent, ob eam humanitatem,iram immitis tyranni meruerunt. Nam,vt probè Baronius arbitratur,de hac re intelligendus est Lucas cùm ait Act.12. 20. *Erat iderco Agrippa iratus Tyrijs,& Sidonijs*. Nempe quod Petrum è carcere diuinitus liberatum,humaniter excepissent.Petrus verò aliquantisper moratus Antiochiæ, inde per Asiam minorem, iter suum prosequens, multas fidelium turmas Christo peperit:quas postea Ioannes Apostolus educauit. Testatur id S.Sophronius, siue ille Hierosolymorum Episcopus, qui vixit,& floruit Heraclio Imp. siue alter ille B.Hieronymo amicus; eiusdemq; operum aliquot,iu Græcum sermonem translator. Is itaque,libello de certaminibus,& peregrinatione SS.Apostolorum, cuius nunc vix paruum extat fragmentum.tom.7.Bibl.veter.Patrum,ità scribit de hoc itinere Petri.*Carceri mancipatus,soluitur ab Angelo: & occasione perfidia Simonis Magi, Syriam discurrit. Ad hac autem,& Pontum,& Asiam,& Galatiam: & vbique seminando verbum vita,Romam peruenit,*Quæ quidem,& si Leo Magnus etiam retulit,cùm, ad Petrum sermonem dirigens,ait:serm.1.de Apostolis. *Iam populos, qui ex circumcisione crediderant,erudieras. Iam Antiochenam Ecclesiam,vbi primum Christiani nominis dignitas orta est,fundaueras. Iam Pontum,Asiam,Cappadociam,Bithyniam,legibus Euangelica pradicationis impleueras*,&c. Ex his tamen cordatus lector intelliget,non haberi ita clarè à Leone, vt habetur à Sophronio, eas

Pro-

Prouincias,hoc ipso itinere, quo Romam pergeret, fuisse à Petto peragratas.Quippe cum S.Leo misceat Ecclesiæ Antiochenæ fundationem, cùm prædicatione Euangelij per Pontum, Galatiam, reliquasque Prouincias, quas enumerat. Et scimus nihilominus,septem propemodum annis,antequam Romam Petrus pergeret,iam ab eo,Anthiochenam Ecclesiam fuisse fundatam. Complura item de hoc Petri itinere, distinctus narrare pergit Metaphrastes,sed quia, vt, certis argumentis Baronius ostendit, is non vsquequaque fidus est auctor,tutius nos Leonem,& Sophronium audiemus, quamuis de his breuissimè scripserint. Porrò Princeps Apostolorum,cum iam dictas Prouincias inuisisset, in Thraciam profectus, Byzantinam fundauit Ecclesiam:quæ proinde,meritò gaudet,*quòd primum Episcopum*, verba sunt Epistolæ S.Agapeti in V.Syn.act.2.recitatæ,*primi Apostoli electione ordinatum receperit*. Postmodum è Thracia cum socijs in Italiam nauigantem, primum venisse Brundusium:inde prædicata Christi fide,acceessisse Hydrũtum,inde Tarentum, inde Rhegium: & transuecto Scyllæo freto, Siculos inuisisse,moxque Neapolim nauigio appulsum esse, nobis nunc est è vetustis monumentis,traditionibus,librisque firmandum. Porrò,vt ab antiquissimis ad posteriora testimonia descendamus,Oecumenius in suo breui cõment.de XII.Apostolis vniuersè scribit,Petrum peragrata Asia,prædicasse primum in Italia,& postea Romæ.*Primus*,ait, *Petrus in Ponto, Galatia, Cappadocia, Bithynia, Italia prædicans Euangelium Romæ tandem sub Nerone crucifigitur*. Itaque quod vniuersè Oecumenius dixit,distinctè est nobis,ab alijs Scriptoribus, & Monumentis eliciendum.

Et primò quidem,aduenisse Petrum Brundusium, suadet portus ille insignis:& vetus,ac ferè perpetua consuetudo, ex Vrbe in Orientem profecturis,Brundusium appellendi: atque illinc,soluto nauigio per mare Ionium,abeundi ad Orientales plagas. Exemplis id demonstrare,superfluum iudico.Certè via Appia,vti ex Antonini Odæporico patet,eo potissimùm scopo eousque producta est, quòd Romanis, Italisque tritissimus olim esset,ex ea ciuitate,in Græciam transitus; & vicissim è Græcia per eandem reditus.Fauent verò monumenta vetera Ecclesiæ Bruudusinæ: quæ traditione firmata,Principem Apostolorum, Brundusium accessisse, constanter produnt.

Brundusio autem, Hydtuntum abijsse Petrum, & itineris rectus cursus,& in primis vetustissima illa Ecclesia,quæ B.Petri nomine, & in ipsius illuc aduenientis memoriam,dicata est,vt tradit Rosellus in Hermetis Pymandrum lib.5.comment.II. Dial.5. ac denique vetera Hydruntinæ vrbis scripta,traditioque testantur. Hinc autem, Tarentum adijsse, ibique dies aliquot mansisse,& illi ciuitati Amasianum,quē in suburbij pomario quodam repererat,ac deinde baptizauerat, Episcopum designasse, & secum Romam vsque duxisse, Ioannes Iuuenis lib.vlt. Hist.Tarentinæ cap.1.firmis spectatisque argumentis ostendit. Nixus videlicet,tum antiquis eius vrbis Commentarijs, tùm verò maximè S.Cataldi Tarentini Episcopi,vetere Romæ probato M.S.Lectionario.Idipsum Rhegini profitentur: tantique Apostoli hospitio,ipsiquoque iure,ac meritò gloriantur.Nam & Cardinalis Sirletus Calaber(nomen dixi,& satis est ad laudem viri toto Christiano Orbe clarissimi) ciuitatem illam Brettiorum, cui S. Marci vocabulum est,ita vocatam,eodem Iuuene teste dicebat,quia Marcus Euangelista discipulus,& comes Petri,eo accessit, & fidē Christi vna cum Petro, Rhe-

ginis,

ginis,& Brettijs prædicauit. Quod quidem latius narratur in illo ipsomet Lectionatio,à Iuuene verbatim exſcripto.

Cæterum aduerſus iam dictam, itineris Petri deſcriptionem, inſurgere poſſe videntur Tranenſes,Vrienſes,Andrienſes,& Sipontini. Atque adeo vniuerſi ferè Peucetij,Daunijque Apuli: B.Apoſtolum Petrum ad ſe certatim trahentes:qui illum,non nauigio, ad Campaniam, & Neapolim abijſſe,ſed vbi ex Ionio mari, littus Italiæ attigit, terreſtre iter, ad dexteram tenuiſſe,& per Daunios,ac Beneuentanos fines,perrexiſſe Neapolim, aſſerunt. Et verò,ipſi quoque oſtendunt vetera Eccleſiarum eius Prouinciæ monumenta. Eccleſias,videlicet,Vritani territorij,atque alibi ædificatas:quæ Petrum ijs locis excepiſſe teſtantur: & nonnullos etiam MM. SS. Codd. In queis præcipuum eſt vetus officium S. Richardi primi Andrienſium Epiſcopi,Romæ examinatum,& probatum. Horum illi auctoritate, aſſeuerant,B.Petrum Andriæ,& Siponti,prima Chriſtianæ fidei fundamẽta iecisse. His itaque perpenſis Hiſtorijs,ſic litem ego dirimere percupio, vt nulli tamen harum Vrbium videar refragari. Ac proinde, exiſtimo Beatiſsimum Petrum,non hoc primo itinere,neque hoc anno ſal.44. inuiſiſſe Apulos:ſed illac tranſiſſe,poſt quam fixa iam Romę Cathedra,Vrbe diſceſſit,diuerſas Orbis partes peragraturus. Quod quidem iter, ſæpe illum feciſſe,inferius oſtendetur.Hac mihi ratione,viſum eſt omnia facillimè poſſe conciliari:nihilque obſtare, quin Petrus, primo Brunduſium, deinde Hydruntum,mox Tarentum abierit. Inde verò Regium, Siculoſque petierit: Denique Neapolim,nauigio aduectus, Romam pedeſtri itinere peruenerit. Alioquin,ſi dixerimus,quod aliqui,vt Summont.lib.1.tom.1.pag.299. minus conſideratè dicunt, B. Apoſtolum primo Tarentum veniſſe, inde Hydruntum,inde Tranium, Sipontum, & Andriam, & ex Apulis ad Bruttios, Rheginoſque fuiſſe profectum, in magnas ſanè difficultates incidemus.Quis enim ſibi,aut alijs perſuadeat, B.Petrum poſteaquam Tarento, Hydruntum abijt,& inde Tranium,Andriam, ac Sipontum peruenit, rurſus per immane terræ mariſue ſpatium,quaſi turbine retroactum,ad Bruttios,Rheginoſque,hoc eſt,è ſupero mari,ad oras inferi,ſiue Siculi freti,deſcendiſſe?Neque ego ſolo meo arbitrio ſic digero acceſſum Petri,vt illum non primo hoc itinere, ſed ſecundo, aut tertio Apulos inuiſiſſe aſſeram. Nitor enim teſtimonio Apuleæ antiquitatis, à Franco in Hiſtoria S.Mariæ Andrienſis relatæ:in qua ille ſcribit. Petrum non ante annum à Chriſto reſurgente 24.iuiſſe Tranium,atq; Andriam. At verò quis neſcit primum Petri acceſſum in Italiam,longè ante ann.24.hoc eſt,decimo, aut vndecimo contigiſſe?

Maritimo ne, an terreſtri itinere, è Calabria Neapolim Petrus venerit. *Sect.V.*

EVeſtigijs aliquot antiquis,quæ, vt ſuperius dictum eſt, Petri terreſtre iter,per Daunios, Peucetioſque ductum ſignificant, nonnulli ex ea regione arguunt, Petrum terreſtri itinere Neapolim acceſſiſſe.Quod quidem,ſi de primo eius aduentu intelligunt, falſum ſanè eſt: & tum antiqui illius Anonymi auctoris à me ſuperius laudati, qui ſcripſit

Tra-

Tractatum de aduentu Petri ad Ciuitatem Neapolim: atque Ioannis Villani Hist.Neap. Scriptoris lib. 1. cap. 35. tum verò Baronij, quos Regius, Summontius, Romæus, Gordonus in Chron. & Panicarola libello de gestis S.Petri magno consensu secuti sunt, sententiæ refragatur. Ea verò hac etiã coniectura firmari potest.

Ex recto, scilicet, itineris filo, quod iam supra ab Oriente vsque deduximus. Adsunt quippe, exempla quamplurima, & mos penè perpetuus, ex Oriente Romam petentium, qui legũtur Campanum littus nauigio per Tyrrhenum æquor attigisse. Proferam pauca aliquot, sed illustriora. In primis, ille vt vetustissimus, ita & clarissimus se nobis offert, Parthenopes filiæ Eumeli Regis aduentus: non quidem terrestri itinere, quem tamen ingredi poterat, sed nauigio ad Campanum hoc littus Columba duce delatæ: vbi postea ob eiusdem nobilissimæ, & pudicissimæ Virginis memoriam, Ciuitatem conditam Græci illi παρθενοπην nuncuparunt. Sic quippe noster Papinius Statius cecinit.

Parthenope, cui mite solum trans æquora vecta,
Ipse Dionea monstrauit Apollo Columba.

Vecta igitur huc est, trans æquora Parthenope: non autem per terram accessit. Romanis item è Græcia frequentissimè in Vrbem redeũtibus, solemne propemodum fuit, postquam Iapygium littus attigissent, ad Tyrrhenum deuergere: indeque nauigio Neapolim, Misenumue, aut Puteolos, & dehinc Vrbem Romam appellere. Sic Titus Imp. ait Sueton. cap. 5. *Festinans in Italiam, cum Rhegium, dehinc Puteolos oneraria naue appulisset, Romam inde contendit expeditissimus.* Et verò Alexandrinos nautas, quotannis commeatum frumenti, ad Italiam conuectare solitos, Neapolim adijsse, idem auctor his verbis planè significat. Neron. cap. 20. *Captus etiam* Nero Cæsar. *modulatis Alexandrinorum laudationibus, qui de nouo commeatu Neapolim confluxerunt.* Sic etiam Constantinus Magnus, vt Genebristus quidam antiquus, & hactenus ineditus Scriptor. lib. de Vitis Imperatorum, apud Iordanum, qui apud Nos est M.S. refert. *Ad Vrbem rediturus, primò in Adriaticum, mox enauigato Ionio, in Tyrrhenum descendit, & Calabram, atque Picentinam oram eradens, Neapolim deductus est. Ipse statim vna cum Matre Helena, è portu soluens, plenis velis intra paucos dies Brundusium appulsus est: vbi necesse fuit, vt classis hybernaret. Inde soluens, Tarentum peruenit: Et mari tandem Ionio enauigato, in Baianum sinum descendit. Nouus Cæsaris aduentus, Neapolitanam Rempublicam summa lætitia perfudit, illique obuiam sollemni pompa, vt in Vrbem exciperet, ritè processit.* Hæc ille, quisquis fuit. Et Luciferum similiter Caralitanum Episcopum, ab Oriente, quo exul fuerat, reuertentem, Neapolim peruenisse, Marcellinus presbyter testatur in Epistola ad Valentinianum, quæ extat Tom. 9. Bibliothecæ Patrum quartæ editionis. Sic denique, vt aliud idque sanè conspicuum afferamus exemplum, anno Christi 397. Melania senior, ex Orientali peregrinatione Romam petens, Neapolim nauigio aducta describitur à D. Paulino Nolano Episcopo epist. 10. ad Seuerum his verbis. *Neapolim Vrbem breui spatio, à Nolana, qua degimus Ciuitate, distantem, adducta est.* Beata denique Virgo Patritia, è Græcia Romam aditura, Neapolitanum tenuisse littus, scribit Leo Presbyter in vita eius. Quòd si qui leguntur apprehenso Brũdusino portu, triuisse viam Appiam, & per Daunios, Peucetios, Hirpinos, Campanos, Latinosq; ad Vrbem perrexisse, ijs certè animus non fuit Cãpanum littus, aut littorales Campaniæ Ciuitates attingere, sed propiore

montibus itinere, inire Romam. Verum, quotquot è Græcia fretum Siculum, & hinc Romam profecti sunt, omnes propemodum ad Vrbes Campani littoris, hoc est, Neapolim, Puteolos, seu Misenum nauigio appulsi esse leguntur. Petrus igitur, quem Neapolim venisse probauimus, nauigio huc deuectus dicendus est.

Petri Neapolim accessus argumentis firmatur. Sect. VI.

APostolorum Principem venisse Neapolim, ibique Euangelium Christi disseminasse, iam hoc loco, multiplici, eoque solido testimoniorum genere fortiùs confirmare, erit quidem operæ pretiū. Id igitur quatuor sunt, quæ probent. Traditio, Lapides, MM.SS. Codd. & magnus numerus editorum Historicorum.

Et primò quidem traditio hæc, antiquissima est, quippe cuius initium, omnem hominum memoriam excedit: quamque cum lacte propemodum exsuxerunt, atque exsugunt Neapolitani Ciues: eandemque senes iunioribus, veluti per manus prebent, posterisque maiores. Huic planè traditioni patriæ, mirè consonat, & fauet, ea traditio, quam apud Puteolanos, hodieque vigere, literis eius vrbis Ciuium, ætate, & morum grauitate præstantium, dudum accepi. Videlicet, Petrum, cum Neapolim venit, & Aspreno Præsuli, regendam Neapolitanam Ecclesiam dedit, Puteolis similiter Celsum primum Episcopū ordinasse, de quo ibi festum quotannis agitur Prid. Non. Nouemb. idque etiam ex antiqua institutione: sicut consignatum legimus in peruetusto Martyrologio Monialium Sanctæ Patritiæ, Ordinis D. Benedicti.

Adde lapides duos, qui in Diui Petri ad Aram: quorum Græcis alter, literis exaratus, in dextro cornu Aræ maximæ cernebatur: vt testatur Petrus de Stephano libro de Neapolitanis Ecclesijs. Latinus verò lapis, hęc habet carmina, à Schradero, libro de Monumētis Italiæ descripta, & euulgata:

Quòd prima in Latio, Christo pia colla subegit
Parthenope, hic Petri præstitit Ara fidem.

Extabat præterea, his longè vetustior lapis, turri campanariæ, iam dictæ Aedis confabricatus: isque aduentum Petri Neapolim, hodieque præclaro elogio testaretur, nisi Barbarorum exercitus, quo tempore ab eis capta, & possessa Neapolis est, hostili illum manu fregisset. Tantæ tamen antiquitatis memoriam, publicis tabulis conscribi iussit Carolus hoc nomine Primus, Rex Neapolis. Verum enim verò quodnam, aut antiquius, aut illustrius reperiri, siue optari potest, de Petri aduentu testimonium, quàm ipsum Templum, quod Sancti Petri ad Aram dicitur, in tantæ rei memoriam iampridem extructum, ac dedicatum, quod Canonici Regulares incolunt, ipso vocabulo asseuerans, quòd Neapoli à B. Petro.

Ara panomphæo vetus est sacrata Tonanti?

Liceat hunc versiculum ab Ouidio mutuari 7. Metamorph. Vera quippe, & constanti fama perhibetur, inque vetustissimis Codicibus scriptum legitur, eo loco, qui non admodum à mari remotus est, Principem Apostolorū, vbi nauigio exscendit, diuinum sacrificium celebrasse. Quod factum, nos infrà

infrà fusius exponemus, ac roborabimus. His prætereà, libens adijcerem, quod recentiores nonnulli afferunt, è vetustissimi Resinensis Templi antiquitatibus testimonium. Viri cuiusdam nomine Ampelonis, à Petro ad Christi fidem conuersi. Est enim Resina Oppidum Neapoli finitimum, vt proinde, Petrum accessisse etiam Neapolim, inde proculdubio cognosci queat. Verùm quia illa narratio multas habet ἀνιστορισίαις. Et quia tradit, Petrum eo accessisse, anno post Christi passionem vigesimo, idcircò, cùm, non ad primum, sed potius ad secundum B. Apostoli ad hanc ciuitatem aduentum spectare videatur, meritò eiusmodi Resinense testimonium nunc omittimus.

Tertiò, Codices MM. SS. ego ipse vidi legique permultos: & quisque alius poterit, qui diligenter Archiua, ac Bibliothecas excutiat Campaniæ, Italiæque. Recensebo equidem ad præsens aliquot solummodo, prisco charactere insigniores. Antiquissimum sanè, & ante octingentos propemodum annos (vt harum rerũ periti iudicant) literis Langobardicis scriptum, habebat in suo Museolo, Amplissimus, idemque eruditissimus Vrbini Archiepiscopus Paulus Æmilius Sanctorius, celeberrimi illius Sanctę Seuerinæ Cardinalis ex fratre nepos. Alterum item, æquè fortassis antiquum Codicem apud Diui Renati in Picentinis, aliquot Neapolitanos Surrentinosque Diuos enarrantem legerunt, atque exscripserunt è Nostratibus multi: eiúsdemque exemplum, ante centum annos exceptum seruat nostra Torensis in agro Vicano Domus. Nunc è Diui Renati, aliò exportatum fuisse prototypon audiui, ac planè indolui. Porrò, ambo hi vetustissimi codices, vitam habent S. Asprenatis, siue, vt alij vocant, Aspreni, primi Neapolis Episcopi. Qua profectò, si non eleganter, dilucidè tamen, & distinctè narratur, B. Petrum, ab Oriente aduenisse Neapolim: & Neapolitanæ Ecclesiæ à se fundatæ, præfecisse Episcopum Asprenatem. His quoque adstipulantur summo consensu, vetera eiusdem Ecclesiæ MM. SS. Lectionaria, Martyrologia, Kalendaria, & sacræ Tabulæ fide dignissimæ. Quid? Nonnè & Atinensis Ecclesia in vetusto quodam codice, quo S. Marci primi Atinẽsium Præsulis gesta narrantur, apertè scriptum habet, Petrum terrestri itinere Neapoli Romam abijsse, & Atinam in Volscis vrbem, obiter inuisisse? Ego sanè codicem iam dictum non legi: sed iure, ac merito habenda à me fides fuit Baronio, & Florio Vrbinati integerrimis Viris: qui ex eo desumptum huius facti testimonium, cum fide retulerunt: ille Annali primo ad ann. Christi 44. num. 16. Iste verò in libello de Atinensibus Diuis.

Ingens denique numerus est euulgatorum scriptorum omnis generis: qui rem hanc breuius fusius testificantur. Porrò Beatum Lucam Euangelistam nunc profero: quem post Isaiæ Vaticinium cap. præcedenti huc adductum, nefas est promiscuè cùm cæteris numerare: sed meritò dicere possumus, eum prælucere reliquis omnibus. Ipse enim, cùm in Actibus Apostolorum describit aduentum B. Pauli Puteolos, Act. 28. vers. 14. prædicationem quoque Beati Petri videtur indicare, his verbis. *Flante Austro secunda die venimus Puteolos. Vbi inuentis fratribus, rogati sumus manere dies septem Puteolis.* Paulus inuenit fratres, hoc est, Christianos. Id quippe, vigente tunc charitate, cognomen habebant Christianæ legis Sectatores. Aderant iam igitur in ea ciuitate, ac regione Christiani. Quæso, quisnam illos ad Christi fidem traduxerat ante Pauli aduentum? Certè non alius nisi Petrus. Nemo enim è Christi discipulis Italiam, Campaniamque legitur peragras-

ie ante Petrum, vt sacræ Historiæ periti, atque in ijs Baronius Cardinalis Not. ad 11. Iunij probè notant, & adstruunt. Itaque, ij Christiani, quos Paulus in Campanis vrbibus reperit, Petri Apostoli fuere discipuli: ipso videlicet, Neapoli, locisque finitimis prædicante, ad veram fidem conuersi. Hoc sacrarum literarum insigne testimonium, de Beatissimi Petri ad Neapolitanos accessu, ex illis Actorum verbis, elicuit etiam diligens explanator Ioannes Lorinus, atque his verbis expressit. *Celebratur in Romano Martyrologio Sancta Candida Neapolitana Senior: quæ Sancto Petro ad eam vrbem venienti, prima occurrit, atque ab eo baptizata est. Id accidisse, Neapolitani annales ferunt, cum primum, Petrus, Antiochia Romam venit. Et simul Asprenum conuertit. qui primus eius vrbis Episcopus fuit. Quare potuit Paulus, Puteolis Neapoli finitimis fideles reperire.* Obseruandum verò est, id argumentum esse adeo firmum, & efficax, vt doctissimus ille Card. Bellarminus, prorsus huic simile conflauerit, ad Petri aduentum ad vrbem Romam, aduersus hæreticos insanè illum inficiantes, adstruendum. *Certum est*, inquit tom. 1. lib. 2. controu. *ante Pauli aduentum, Roma plurimos fuisse Christianos. Quis ergo eos Christo lucratus fuerat? Nō alius nisi Petrus.* Vniuersè autem, id docuit Summus, & Sanctus Pontifex Innocentius Primus, in Epistola ad Decentium Episcopum Eugubinum: vbi, *Manifestum esse*, asserit, *omnem Italiam, Siciliamque, non ab alio, quàm à Petro, aut ab eo missis, fuisse Christi legibus institutam.*

Neque minus appositè, hoc ipsum elici fortasse poterit, ex vniuersali illo incliti Bellisarij pronuntiato, quod Procopius lib. 1. de bello Gothico disertè refert. Id sanè, & si, superius memorauimus, hoc tamen loco, præstat diligentius excutere. Bellisarius igitur, cum responsum legatis Neapolitanis daret, suaderetque, deditionem potius facere, quàm ancipitem belli aleam, & duræ obsidionis ærumnam experiri, sic inquit. *Neapolitanam ciuitatem vetustissimam, ac incolas Christianos Romanosque, vt ab antiquo iam nactam, ita & ad id tempus, intra se continentem, in miseram hāc fortunam incidere, haudquaquam optauerim.* Asserit itaque Bellisarius, Neapolim *ab antiquo habuisse incolas Christianos*. In quæ verba expendo illud *ab antiquo*, quod initium ipsum rei, temporisque de quo loquimur, planè significat: idemque est, atque, A primordio. Sic enim sumitur Act. 15. vers. 21. (vt omissis alijs compluribus exemplis, quæ ex Iureconsultis proferre possem, hoc vnum, quod instar multorum est adducam) quo sanè loco, *ab antiquis temporibus* siue, vt græcè est ἐκ γενεῶν proculdubio, significat principium legis Mosaicæ, de qua tunc sermo erat, B. Iacobo Apostolo in Concilio Hyerosolimitano perorante. *Moses, inquit, à temporibus antiquis, habet in singulis ciuitatibus, qui eum prædicent in Synagogis.* Paulò item superius, cùm Beatus Petrus inquit. *Viri fratres, vos scitis, quoniam ab antiquis diebus, Deus, in nobis elegit, per os meum, audire gentes verbum Euangelij, & credere:* quis non videt, his verbis tempus illud, quo Christus prædicare cœpit, & quo Petro prædixit, se homines deinceps, Euangelicis retibus esse capturum, apertè significari? Id quidem præclarè denotant exemplaria græca, quæ hoc loco habent, ἀφ' ἡμερῶν ἀρχαίων hoc est. *A diebus primis.* Quocircà vertit Syrus *Kadmaie:* quæ vox, non significat, nisi id quod iam pridem ab ipso penè rerum initio factum est. Ad hunc igitur modum, iure arbitror græco τὸ *ab antiquo*, in iam dicto Bellisarij Principis oraculo, idipsum significare, ac si dixisset. *Ab ipso legis Christianæ initio*, Neapolim habuisse incolas Christianos. O præclarum, & inuidendum elogium!

Sed

Sed accedunt præterea Scriptores alij antiqui, & recentiores ferè innumeri: qui rem hanc indubitanter asseuerant. In primis extat Procopij Chartophilacis Tom. 2. Surij ad diem 25. April. encomium de B. Marco Euangelista: quo, cùm illum Italis, hoc est, Calabris præcipuè, & Campanis prædicasse tradat Christianam fidem, nos, non alio tempore, quàm cùm is Petrum ex Oriente Romã vsq; comitatus est, id accidisse, latè docebimus, cùm de hac ipsa re inferius sermo redibit.

Porrò, præter hunc græcum oratorem, adsunt quamplures latini Historici, Nostrates, scilicet, ac exteri. Videlicet duo Ioannes Neapolitani, alter S. Ianuarij Diaconus, in vita Aspreni. Alter cognomento Villanus, in suo Chronico Neapolitano. Petrus item Subdiaconus Neapolitanus: & Petrus alter Diac. Cassinensis: Atq; longo post hos interuallo, Volaterranus lib. 6. Geograph. Sigonius, Petrus de Stephano, de locis sacris, Lindanus de Missa B. Petri, Leander in sua Italia, Maurolycus, & Galesinus in Martyrol. Guliel. Spirensis Centenario I. Cont. Magdeburg. Baronius in Martyrologio, & in Annalibus. Pighius Herc. Prodicio. Stengelius in Vita Petri, alijque satis multi, id apertè testificantes. Quorum ego Scriptorum, idem prorsus affirmantium, verba ipsa referre, superfluum, ac molestum iudico.

Nihilominus haud debeo Clementis VII. Pont. Max. grauissimum dictum, præter Diploma de Iubilæo Neapoli concesso, vllatenus omittere. Is quippe, in literis Apostolicis ad Ioannem Petrũ Carafam tunc Theatinum Episcopum, & B. Caietanum Thienæum, aliosque eorum Socios, Clericos Regulares Venetias, anno Christi 1534. scriptis. *Vobis*, inquit, *in virtute sanctæ obedientiæ præcipiendo mandamus, vt aliquot ex vestris Clericis, ad eandem* Ciuitatem *Neapolitanam, quam citius destinetis. Qui loca quæcumque oblata recipere, atque in ijs, diuino cultui, atque humanæ saluti seruendo, iuxta Clericalia instituta, & vestras laudabiles consuetudines, Altissimo valeant, in virtutum exercitio famulari. Ne illius fidelissimæ* Ciuitatis, *quæ fidem* Catholicam *ab ipso Beatissimo Petro Apostolorum Principe, vt pie ibi creditur, acceptam, semper constantissimè fidelissimèque seruauit, deuota desideria, diutius differantur.* Hactenus Romanus Pontifex Clemens. In cuius verbis, illud præterea obseruatu dignissimum est, Epitethon *fidelissimæ*, quod Neapoli nostræ, hodieque tribuitur, ob id illi potissimum inhæsisse, quia religionem Catholicam, à primo Christi sæculo, ad hanc vsque diem, summa fide, constantiaque retinuit: hæresesq; in ea clanculum satæ, statim iuuante Deo, euulsæ, atque extirpatæ sunt. Sed redeo ad lineam.

Hoc itaque quadripartito testimoniorum genere, adstruitur aduentus B. Petri Neapolim: atque adeo ipsa Neapolitana Ecclesia, his firmamentis solidè fundata consistit. Verùm si & coniecturæ etiam rationabili, vti par est, detur locus, addere his pro coronide possum, Neapolim eiusmodi esse, & tunc fuisse ciuitatem, quæ adeunte Romam Summo Pastore Petro, Episcopalis sedes constitui quodammodo mereretur. Nam, si in fundandis Ecclesijs primoribus, habita plerumque sæcularis politiæ ratio est, vti sanè habitam ab Apostolis esse, Clemens I. epist. 1. tradit, quis neget nostram Neapolim fuisse visam Apostolorum Principi, dignam in qua Christianam Cathedram figeret? Vtpote cui Forum, Prætorium, Duum viros, Archontes, Stadium, Theatrum, Gymnasium, & quod dici prius debuit, Templa, & multa, & ampla inesse cernebat? Hæc etenim illustrem, & celebrem arguere

guere ciuitatem, Modestinus in lib. 6. ff. de excus. tutorum, & Pausanias in Phocid. docent. Videsis Pancirolum in Thes. var. lect. lib. 2. c. 154. & 259.

Annus Christianæ salutis statuitur, Petri Neapolim aduentus. Sect. VII.

ANno Christi XLIV. Claudij verò Imperatoris II. Claudio II. & Licinio Largo Coss. Petrus ex Oriente Romam petens, multis discipulis comitatus, huc appulit.

Rem istam sic breuiter colligo. Cõstat ex Eusebij Chronico, Apostolum Petrum inijsse Romam, anno secundo Claudij Cæsaris. Is verò annus, vti communior, meliorque chronologorum supputatio, nempe Onuphrij, Genebrardi, Baronij, & aliorum multorum, incidit maiore sui parte in annum Christi quadragesimum quartum, terminaturq; VIII. Kal. Februarij, anniquadragesimi quinti. Extendebantur enim anni Claudiani, vsque ad IX. Kal. Februarij: quo videlicet die, Caius Caligula occisus est. Ineunte igitur anno Christi quadragesimo quinto, die decima octaua Ianuarij: videlicet, durante adhuc anno secundo Claudij, B. Petrus Romam ingressus, Cathedram ibi fixit Pontificiam. Ac proinde, ad finem anni à Christo nato quadragesimi quarti, & Claudij Imperatoris anno secundo, illũ Neapolim adijsse, benè scripsimus.

Ex Gymnico quinquennali ludo, qui Neapoli ad Olympiadum rerum imaginem, Octauiano Augusto imperante institutus est, possem id etiam tempus diducere, si de anno constaret, quo primum ludus cœpit. De qua re, adeundus Strabo lib. 5. & Sueton. Octauian. cap. 98.

Coss. scripsi eũdem Claudium II. & Licinium Largum. Hi fuere Coss. an. 795. ab V.C. vt Dio lib. 58. & Fasti Græci consignant. Itaq; cum Christus natus sit ab V.C. secundum Varronianam supputationem, an. 751. sequitur, vt anno Christi 44. hi iam dicti, fuerint Coss. Siquidem annis 751. adiecti 44. faciunt 795.

Porrò, in hoc loco, obseruare est, Neapolim Ethnicam in Liciniorum fuisse clientela. Vt lib. 5. Genial. dier. cap. 24. Alexander Neapolitanus asserit. Vtq; vetus testatur inscriptio, à Capacio lib. 1. Hist. Neapol. c. 8. edita, his verbis.

ALFIO. LICINIO. V. P.
PATRONO. COLONIÆ. EX
COMITIBVS. REGIO THERMEN
SIVM. VERE PATRONO.

In Græca enim vrbe Neapoli, non est mirum, extitisse Thermenses, hoc est, Cilices. Nam ij, Pisidiæ Ciliciæ sunt populi. Vt idem Capacius, græcæ antiquitatis apprime gnarus, ex antiquis lapidibus eo loco demonstrat. Mos autem fuit, Appiano tradente lib. 2. de bello ciuili, vt singulę nationes, atq; adeo, populi omnes, Romanæ Reipublicæ subiecti, Patronos Romæ peculiares haberent: qui vicissim, clientibus, parentum loco essent. Hoc igitur anno, quo Licinius Consulatum gerebat, facilè est credere, Neapolim sperauisse, non solum tutam se fore ab iniurijs, sed beneficijs insuper maximis cumulandam. Atqui, faciente Deo, hoc ipso anno, in medio Neapolis Ethnicæ,

nicæ,excitata eſt Neapolis Chriſtiana: quæ non iam Licinium,Romanum Conſulem,ſed Bethſai denſem Petrum, totius Chriſtianæ Reipublicæ Dictatorem verum,& cœlitus datum ſibi,Patronum,& parentem experta eſt. Et,quod ſupplices vouemus,ad nouiſſimum vſque diem, maximo omnium ciuium bono, experietur.

Annus item aſtruitur condita Parthenopes,ingrediente Neapolim Petro.
Sect. VIII.

INueſtigabit curioſulus aliquis,quiſnam annus Neapoli flueret ab eius ædificio,quando Apoſtolorum Princeps feliciter illam inijt? Cui reſpondendam cenſeo,fuiſſe ſeptuageſimum tertium, ſuprà milleſimũ. Quam temporum rationem,ex Euſebij chronico,ſic colligo, quamuis ea ſit,diuerſis recentiorum ſententijs implicata. Euſebius igitur, Cumas in Italia conditas refert in annum Dauidici Regni 25. Troiæ exciſæ 131. Hoc eſt dictu,in annum mundi Euſebianum 3004. Diluuijque Noetici 1348.videlicet,ante Vrbem Romam,annis 298. ſiuè,vt alij 250. circiter. Et ante Capuam 606. Si verum eſt,quod à Diodoro, Nomenclator hiſtoricus tradit,Capuam fuiſſe extructam M.Genutio Agrippa, ſiue, vt alij, Augurino, & Curtio Philone Coſſ. Hi ſiquidem,ann.308.ab V.C.geſſere conſulatum. Colligitur item,extructas fuiſſe Cumas,antè Chriſti natiuitatem,an.1049. & ante Romanam Petri Cathedram 1094. Hæc de Cumarum, ſiue, vt in Euſebio eſt Cymarum origine,breuiter dicta ſint.

Parthenopen verò noſtram,fuiſſe conditam,anno circiter 20.poſt Cumas,hac ratione mihi videor euidẽter poſſe colligere. Liuius ſcribit,Chalcidenſes, qui Cumas ædificauerant, ea ipſa claſſe nauigijſque, quibus è Chalcide vecti,appulſique ad littus Campanum fuerant, occupaſſe prius Inſulam Pithecuſas,atque Ænariam. Deinde,& continentem mari proximam: hoc eſt,littoralem oram,vbi Neapolis eſt,acquiſiuiſſe. Ipſa Liuij verba libet repræſentare. *Palæpolis,* inquit, *fuit,haud procul inde,vbi nũc Neapolis ſita eſt. Duabus Vrbibus,populus idem habitabat. Ab Chalcide Euboica originem trahens, claſſe,qua aduecti ab domo fuerant,multum in ora maris eius,quod accolunt potuere. Primùm in Inſulam Aenariam,& Pithecuſas egreſſi: deindè in continentem, auſi ſedes transferre.* Hæc Liuius. Quem,extremis his verbis,Neapolitanam,ac finitimas littorales oras intellexiſſe,facile eſt cognoſcere ex Strabone,&Plinio: qui & ipſi,tum Cumas,tum Neapolim,Chalcidenſium opus fuiſſe ſcribunt. Nempè eorundem virorum, qui Cumas,aliquot annis antè condidiſſent. Quocirca,nonnulli veterum,qui ab Cumanis, Parthenopem ducere originem tradunt,nullatenus mihi diſſentire videntur ab ijs, qui Chalcidenſes aſſerunt auctores pulcherrimæ huius Ciuitatis. Ab ijs quippe,Chalcidenſes,Cumani appellantur,quod Chalcidenſes iàm Cumas condiderant,eaſque plurimis annis incoluerant: poſtquam, videlicet,ſedes fixiſſent in Campaniæ continente. Cùm igitur conſtet,conditam fuiſſe Parthenopem,ab illis ipſis Chalcidenſibus, qui Cumas condiderant, iiſdemque eos nauigijs, quibus è Chalcide aducti,ad Cumanum primum,poſteaque ad Parthenopæum littus appulſos fuiſſe,profectò conſequitur,vt rectè exiſtimare poſſimus,nonniſi aliquot annis (viginti videlicet plus minus) poſt Cumas ædificatis,

ficatas, ipsos Parthenopem ædificasse: Idque viginti, aut triginta annorum spatium, satisfuit Velleio Paterculo, vt scribere potuerit. *Pars horum Ciuium, Cumano Chalcidensium, magno post interuallo Neapolim condidit.* Magnum quippe est, viginti, aut triginta annorum interuallum, in hominis ætate, quę septuaginta, aut octoginta circiter annis ferè concluditur.

Neque me repræhendere, Lector, Iure poteris, cernens in incerto anno, conditæ Parthenopes, nos fundare, & statuere tempus. Accidit quippe, vetustis valdè rebus, & cinerosa canicie venerandis, vt sublimium montiũ instar, nube caput abscondant. Nam, vt Capuæ, & Carthaginis incerta primordia nunc prætercam, Romam ipsam, Vrbium omnium celeberrimam, simili morbo dubiæ originis, palam est laborare. Videsis Historicorum dissonantiam. L. Tarruntius, cui consentiunt plurimi, docuit Romam fuisse cõditam sextæ Olympiadis anno tertio. Appollodorus cum Dionysio Halicarnassæo, & Theophilo Antiocheno, Olympiadis septimæ anno primo. Polybius, & Diodorus Siculus, Olimp. VII. an. secũdo, Fabius Pictor, Olymp. VIII. an. primo, L. Cincius Olymp. XII. anno quarto. Quidni, igitur, licebit mihi, cum longè minore temporis incertitudine, ad instar Romanorum Fastorum, eius fundationis tempus extruere?

Dicet aliquis: Ergò Cumanis, Parthenopes ędificationem ego tribuo? Ità profectò: & cum tua, Lector, bona venia, prolixius id conabor adstruere. Huius itaque Vrbis, quæ postmodum à Cumanis, qui eam diruerant, restituta, Neapolis dicta est, antiquissimam esse originem, illud sanè declarat, quod diù ante Romam, & Capuam, celeberrimas illas toto Orbe Ciuitates, & de Imperio vniuersi, ad proprium vsque excidium cõtendentes, fuerit felicissimè excitata. Quocirca V. C. Bellisarius, Parthenopem hanc nostram, ab antiquitate potissimum laudat, apud Procopium lib. 1. de bell. Goth. & merito. Nam, Velleius Paterculus, Procopio longè clarior, & antiquior, non Roma solum, sed Capua, Carthagine etiam, quæ ab Elissa Tyria, & Nola Campanorum, quæ à Tuscis, antiquissimum ortum habuere, Neapolim vetustiorem fecisse videtur. Vt, historiæ eius Romanæ librum primum attentè legenti, patebit.

Non sum equidem nescius, nonnullos Strabonem secutos lib. 4. Geographiæ, Rhodijs eius ædificationem tribuere. Nonnulli item scripsere, Neapolim, vel ante Æneam, vel ab ipso, post excisam Troiam, fuisse conditam. Illud sanè videtur censuisse Ouidius 14. Metam. Cùm describens iter Æneæ Romam petentis dixit. *Parthenopeia dextra Mœnia deserit.* Sed profectò, eo loco Ouidius, figura prolepsi vsus est, quam Poetæ, atque etiam interdum Oratores, immò ipsæ quoque sacræ litteræ vsurpant. Non itaque de Parthenope, quæ Æneæ tempore iam existeret, sed de ea, sua ætate florente, loquebatur Ouidius. Alioquin enim, Velleius, qui, vt probè Lipsius obseruat, res Troiano excidio antiquiores, non attingit, & alij pleriq; omnes, qui Campanarum Vrbium origines tradiderũt, falsi fuissent, si Parthenope ante Troiæ cladem, diceretur ædificata. Neque etiam ab Ænea ipso, fuisse Parthenopen extructam, quod scribit Alexander Abbas Cælestinus, lib. 3. de gestis Rogerij Ducis Apuliæ, verius est, quàm quod idem sæpè φιλόμυθος eodem libro narrat, eius Vrbis Dominum olim, Octauiano Augusto annuente, Virgilium extitisse.

Itaque vetustissimus Lycophro in sua Cassandra, Phalerum eam ædificasse probabilius asserit. Vocatque idcircò Parthenopen φαλήρου τύρσιν, idest,

ideſt *Phaleri murum*,vel,vt alij vertunt *Arcem:* eadem nimirum phraſi,qua Virgilius vrbem Romanam ab Euandro Rege in Palatino fundatam, ſiue ampliatam,Æneid.8.verſ.313.Euandri Arcem appellat.Nimirùm,quod in ſublimi loco inſtar Arcis emineret.

Tùm Rex Euander,Romanæ conditor Arcis.

Quocirca,Stephano quoque de Vrbibus, & nouiſsimè Abrahamo Ortelio viſum eſt,Neapolim,Phalerum olim fuiſſe vocatam: quod apertiſsimè ante Stephanum, Pauſanias dixit: quem ſequutus Stephanus Niger Græcè exculti ſsimus,& Leoni X.P.M. charus, ita ex Pauſania ſcribit in Dialogo pag.70. *Phalerus etiam eſt ciuitas in Opicis: in quam Parthenope ex Syrenibus vna, eiecta eſt,quæ Neapolis appellatur.*

Quis autem fuerit iſte Phalerus, nemo ex omnibus, quos legi ad veri ſcopum hactenus mihi collineaſſe videtur. Non quidem Iſaacius Tzetzes, græcus Lycophronis interpres, qui Phalerum Siciliæ Tyrannum eſt interpretatus.At nullum reperire eſt in tota Siculorum hiſtoria Regem,aut Tyrannum,nomine Phalerum.Ac miror id non vidiſſe, & Stephanũ Pighium Herc.Prodicio,atque Meurſium Schol.in Lycophr.ſed eos Tzetzis græculi litterionis errorem,clauſis oculis imbibiſſe. Alij verò recentiores,Phalaridem pro Phalero Lycophroni,& Tzetzi ſuppoſuerunt. Hoc eſt,amœniſsimæ, & humaniſsimæ Neapolis, truculentiſsimum illum Tyrannum Phalaridem(ſi Deo placet) conditorem faciunt. Quod tamen craſſum erratum,facilè eſt refellere,& apertæ falſitatis euincere. Tùm quia,ſcriptor nullus antiquus,nuperuſuè,tradit Phalaridem illum Agrigentinũ,aliquam extra Siciliæ fines,aut ædificaſſe,aut cœpiſſe ciuitatem. Tùm etiam,quod vniuersè,nuſquam gẽtium reperire eſt,Inſulæ Siciliæ Tyrannum aliquem, Campaniæ noſtræ quidpiam, Parthenopes temporibus, aut poſtea poſſediſse:excepto Hierone Syracuſano,qui per hebdomadas fortè aliquot,Pithecuſas habuiſſe legitur:vndè tamen ſtatim, vi erumpentium incendiorũ, abacti ſunt ij,quos illuc miſerat:vt tradit Strabo lib.5. E contrario autem, Campanos,qui Mamertini,hoc eſt Martiales,ſeù Bellatores dicti ſunt, ſub Agathocle in Sicilia militaſſe, & partem quandam Siciliæ ad Pelorum regionis poſſediſſe,auctor eſt Polybius lib.1. Atque eoſdem Campanos,iterum in Siciliam irrumpentes,Entellam, & Ætnam Vrbes occupaſſe, tradit Siculus ipſe Hiſtoricus Diodorus lib.1.& 16.Dicendum eſt igitur, Phalerum, quem Lycophrò memorat, non fuiſſe illum Phalaridem Siciliæ Tyrannum, ſed vnum ex ijs heroibus, qui ad Colchicam expeditionem traduntur profecti,& Argonautæ exindè vocati. Et certè omnes,qui eam deſcripſere,tùm Poetæ, tùm Hiſtorici, nempè Orpheus, Apollonius Flaccus lib.1. Argonaut. & Pauſanias in Atticis lib.1. vna cum Hercule, Iaſone, Theſeo,cæteriſque Ducibus,recenſent etiam hunc Phalerum: ipſumque, non ſolum in Campania Parthenopen, quod Lycophro ſcribit,ſed in Boetiâ quoque Cyrthonem vrbem ædificaſſe tradit Orpheus.

Venit, & Alconis, Eſepo ab omne Phalerus.

Cyrtonem,validis muris,qui condidit vrbem.

Magnus igitur hic Heros,magnarum extitit Vrbium ædificator,Cyrthonis ſcilicet,& Parthenopes.

Porrò in eadem prorſus incidunt antiqua tempora, ſcriptores illi, ſi qui ſunt,vt Angerianus,& alij quidam, qui ab Hercule extructam Parthenopen volunt.Hercules enim, Phaleri ſocius,non eſt profectò Phalero vetuſtior:

tustior. Quanquam,vt liberè dicam, ij qui Herculem, Parthenopes auctorem faciunt,longè falluntur. Neque enim,vt putant, Herculis Campus Parthenope dicta est,sed Cumę sic dictę,& Cumanus ager,Bauli.Eo quippe,Diodoro teste lib.5. Iberos boum greges, Hercules duxit, indeque hi boues Baulis fecere vocabulum,quasi *boum Caulis:* vt noster Sanfelicius in Chorographia Campaniæ doctè adnotat. Quin etiam,Marcianus Capella lib.6.Philol.cap.de conditoribus Vrbium, Herculem, Oppidi Herculanij ad radices Vesuuij,auctorem fuisse tradit, non Parthenopes. Hanc enim ab Syrenis sepulchro dictam,rectè Capella existimat,& tradit.

Igitur maximè omnium probabilis, ac celebris sententia est, à Chalcidensibus Attica ortis,Cumanisque,fuisse conditam. Nimirum,ab ijs ipsis, qui profecti Chalcide Euboæ Insulæ vrbe primaria, Cumas Campaniæ, primi condiderunt, atque inhabitarunt. In hanc conueniunt Liuius lib.8.Velleius lib.1. Plinius lib.3. cap.5. Strabo lib.5. Stephanus de vrbibus, & Dionysius Afer in Periegesi, & ipse etiam priscus Latinus Poeta Neapolitanus Statius lib.5. Silu.Plinius quidem breui compendio id narrat egregiè lib.3.cap.5.his verbis.*Littore autem Neapolis Chalcidensium,& ipsa Parthenopes a tumulo Sirenis appellata*. Hoc autem ideò dicit,quod Chalcidenses,qui Cumas condiderant, cum eo loco, vbi nunc Neapolis est,Parthenopes sepulchrum reperissent, nomen eius Vrbi indiderunt. Sed Cumani, postquam loci vbertate, atque amœnitate maiorem in modum frequentari Ciuitas cœpit,veriti,ne Cumæ desererentur,diruendi Parthenopen consilium iniere. Quo facto,mox immani pestilentia vexati,oraculo, vti ferunt,admoniti,vrbem restituerunt,eamque *Neapolim*,hoc est,nouam vrbem vocauere.

Hæc porrò,præter auctoritatem sanè maximam,tot, tantorumq; Scriptorum antiquorum, firmari nonnihil quoque posse, mihi videtur illustri illo monumento Chalcidicæ originis,quod ad hanc vsque diem Neapolis seruat.Equo videlicet priscæ Parthenopes, eiusque antiquioris nobilitatis, hoc est Capuanæ,& Nilensis insigni. Quippe,& Chalcidensibus Equum fuisse παράσημον tradit, docetque VVaserus lib. de Nummis: quod miror Vlyssis Aldourandi diligentiam prætérijsse. Verisimile igitur est,Parthenopenses à Chalcidensibus,præter vrbis originem, habuisse etiam insigne bellacem equum: qui videlicet equitandi, & bellandi eximiam peritiam in ijsdem ciuibus olim futuram, bono omine præsagiret: vt & ab ijsdem Chalcidensibus,& Athenienfibus,insigne noctuam accepisse,antiquus nũmus apud Capacium lib.2.cap.20.ostendit: quo,altera parte,Parthenopes vultus, altera bos, Hebon,cum superstante noctua cernuntur insculpti, his adiectis literis, Νεαπολιτων. At vtinam numus aliquis antiquus extaret, qui id nobis repræsentaret!Hæc verò tametsi coniectanea sint, probabiliora tamen,& veriora fortasse ijs sunt,quæ à quibusdam,nullo auctore prisco laudato,adducta,atque edita leguntur.Opinantibus istum equum,Neapolis vetustum insigne, prodijsse è Dioscuris Neapoli peculiariter cultis,in quorum patrocinio equi.Id quippe,ad hoc probandum,pertenue est argumentum. Quanquam enim non sim nescius, Cyllaro equo Castorem insedisse,cuius Seneca in Hyppolito,Arnobius lib.1. contra gentes, & Suidas meminerunt. Constat tamen Castorum equum non nigrum,neq; badium, sed album extitisse,Luciano teste in Deorum Dialogo propè finem. Neapolis igitur niger equus,nequit referri ad Castores. Nostram autem opinionem

nionem valdè probabilem facit vetus mos priscarum coloniarum, suorum conditorum insignia, ad perpetuam originis memoriam retinentium: de quo ritu, legendus P.Vict.variar.lect.lib.36. pag.419. Videri quoq; posset Neapolitanos cultores Mithræ, cui Iustino teste lib. 1. Equus est Sacer. exindè equum in insignibus prætulisse: sed quia, vt tradit Apollod. lib. 1. Mithræ equus albus erat, Neapolitanus autem ater, siue spadiceus, illum proindè huc referre, nisi coactè, non licet. Cur autem Capuani Sedilis nobilitas, equum aureum pro insigni vsurpet, Nilensis verò atrum, adhuc me latet.

Quo nam anni tempore Neapolim Petrus aduenerit. Sect. IX.

DE anno quidem, nihil opus dicere. Iam enim supra probatum est, B.Petrum anno Christi 44. Neapolim accessisse. Sed quo mense aut die? Dies certè hactenus ignoratur. Digna profectò, si sciri posset, quæ perpetuis Fastorum Neapolitanorum notata monumentis, anniuersaria solemnitate celebraretur. Quemadmodum, dies, qua Petrus, itemque dies altera, qua Paulus Romam inierunt, Romanæ Ecclesiæ Fastis consignatæ leguntur.

Mensem autem, Nostratum quidam Scriptores affirmant fuisse Decẽbrem, Summont.to.1.lib.1.pag.300. Attamen enodanda est nonnulla, quæ hic obijcitur difficultas. Nam ex Actis S.Cataldi, Romæ probatis, atque à Ioanne Iuuene in Historia Tarentina productis colligitur, Petrum venisse Tarentum æstiuo tempore, hoc est, Iulio, vel Augusto circiter mense. Sic enim Acta illa lib.8.Iuuenis cap.1.*Ingressus iterum scapham Petrus, per eundem sinum* Tarentinum, *iterum nauigauit: cumque in Reguli ipsius Vrbis pomarium descendisset, rogauit horti cultorem, vt aliquantisper, dum æstiuus deferuesceret ignis, ibi se vna cum suis, quiescere pateretur.* Quid igitur, inquies, illum ad Vrbem Romã, vt par est credere, properantem, totos quatuor menses, hoc est, ab Augusto ad Decembrem distinere potuit, in ijs Iapygiæ, Calabriæque locis? Verum enimuerò, si ea quæ superius dicta sunt, recolamus, profectò colligemus, peragrandos fuisse Petro, non solum Iapygios, & Salentinos, sed Brutios quoque, &, vt Sicula monumenta testantur, nonnullam etiam Siciliæ partem. Quod certè per se satis lõgum est iter, & Euangelij insuper, singulis ijs locis prædicatione, magis magisque productum. Itaque verisimile est, id non minore trium mensium spatio confici potuisse. Quinimmò, ex Ipsis iam laudatis S.Cataldi Actis, atque ex Historia Tarentina, liquido habetur, diù illum in Brutijs fuisse. *Prospiciens demum Petrus*, subijcit eodem libro, & capite Iuuenis, *fore, vt post hæc vniuersus populus Tarentinus, qui frequens erat, & pronus ad pietatis cultum, in Iesum Christum crederet, Rhegium vetustissimum Calabriæ Oppidum commeaturus, reliquit ibi Marcum. Is multos in prædicatione menses expendit: & nullus illucescebat dies, quo Tarentini illi veteres cum accolis, ad fidem non aduolarent.* Et post nonnulla alia narrara, hæc subdit. *His omnibus, ea qua dictum est ratione, peractis, & omnibus iam in fide confirmatis, B. Marcus ad præceptorem suum Petrum, qui Rhegij commorabatur, abiuit.* Ecce, multos menses, & Marcus Tarenti commoratus est: & in Brutijs Siculisque fundandis Ecclesijs, eos B.Petrus expendit. Tunc quippe, transuadato freto Scyllæo, Tauromeniũ,

vt Pancratij primi eius Vrbis Episcopi Acta habent, & fortassis Syracusas, Catanamque,atq; in primis Messanam,præsens adiisse dicendus est. Legatur harum Ecclesiarum Tabulæ, ab Octauio Caietano in sua Siculorum Diuorum Idea recensitæ.

Quot, & quinam fuerint B. Petri comites? *Sect. X.*

QVibus cùm socijs,Petrus è Palestina,atque Antiochia discesserit, iam dictum est.Neapolim autem(quantum fas est arbitrari)illum venisse censeo vna cum Marco Euãgelij Scriptore:& cum Apollinare,Martiale,Prisco,Pancratio,Marciano, Birillo, Amasano, Prosdocimo,Ptolemæo,Paulino,Anathalone.Cũ Leucio etiam,& Clemẽte,alijsque nonnullis.Clemente,inquam,non illo,qui tertius à Petro,Pontifex Romanus fuit,sed eiusdem nominis altero, qui postea Metensem Vrbem Episcopus rexit. Nam nobilissimum illum Flauium Clementem, redijsse ex Oriente Romam,ante hæc tempora,facilè colligitur ex Recognitionum libris,si modò illi Operi fides debeat adhiberi. De singulis, quos nominaui,agendum diligenter hoc mihi loco est. Quòd tot profectò tamque insignes comites,Principis Apostolorum ad Campaniam, Neapolimque accessum,quamquam per se satis illustrem,magis magisque condecorarint.

In primis,cum quolibet Apostolorum,missum fuisse aliquem è LXX. discipulis Domini in ministerium, his ipsis verbis tradit Prochorus in vita Ioannis Apost.cap.1.Prætereà vetera Acta B. Apollinaris primi Rauennatum Episcopi,vniuersè significant, multos B. Petro accessisse comites. *In diebus Claudij Cæsaris*, ita incipiunt ea Acta à vetustissimo scriptore literis mandata,fideque dignissima,*Petrus Apostolus Iesu Christi Nazareni,Romam venit,cum multis Christianis ei ministrantibus*. Si cum multis Christianis Romam venit,vtique & Neapolim,cùm ijsdem venit. Nam Neapoli Romam pergens,vno tantum,præter eos,quos secum duxerat,nempe Marco illo altero,Atinæ post modum creato Episcopo,auctus est socio.Sed id vniuersè in eo commentario scriptum est. Nos ad singulos nunc descendamus.

De B.*Marco* Euangelista,nulla potest esse dubitatio. Cum enim certum sit,illum cum Petro discessisse ex Oriente,& venisse Romam: certè,& cum Petro,Neapolim inijsse,credẽdum est:Sed & historici veteres, apertè id produnt.Nam, præter scriptorem illum vetustum vitæ,& gestorum Sancti Cataldi,quem superius adduximus, Græcus auctor Procopius Chartophilax Laudatione in Marcum,apud Surium Tom.2.disertè scribit,B.Marcum Euangelistam,in Italiam cum Petro venisse,atque Euangelium Christi,vna cum eodem,Italis prædicasse. *Ita*, inquit,*erant splendida tua Diuine Marce facta,ita illustria,& admiranda victoriarum trophæa. His enim,captiuos duxisti aduersantis exercitus Imperatores,tu,idiota ille,& olim rudis. His gentium errorum expugnasti,tu inermis,& vnica vtens veste.His armis vna cum Petro ipso,& Petri filius,Italorum gentem subiecisti, ab Oriente Sole motus, & ad Occidentem aduolans, prædicationisq; eloquium latè fundens,qua parte & Sol ipse radios suos in extremos mundi fines spargit:Non sophistica argumentorum vi, & rationem comptis, & communis argumentationibus, sed simplici oratione, & veritate sola vsus, qua om-*

nium

virum victoriam inexpugnabilem reportat. Extremis his verbis (vt id obiter adnotem) ad illud 3. Esdr. 4. 41. pulchrè adludit. *Magna est veritas, & preualet.* Pergit verò Procopius: ac prætereà significat, B. Petrum Apostolũ, & Marcum eius discipulum sociumque, in illis præsertim regionibus Christiana dogmata prædicasse, in quibus Pythagoricam philosophiam, quæ ideò Italica dicta est, vigere sciuissent. Eæ autem regiones fuerunt, non solum Iapygia, & Calabria, vbi Pythagoras scholam aperuit, sed tota propemodum Italia, & potissimum vicinæ Calabris regiones: videlicet, Apulia, Lucania, & Campania fermè tota: inque ea Cyme, Dicæarchia, & Parthenope, Grecanicę ciuitates: Immò totam Italiam percepisse Pythagoricam disciplinã, testis est græcus, & grauis auctor Constantinus Lascares lib. de philosophis Calabris, Alphonso Calabriæ Duci dedicato. Nam Pythagoræ legibus, Italicæ quæque ciuitates per 300. eius discipulos, vt Diog. Laertius scribit, reformatæ sunt, & Aristocraticam in rebus publicis administrationem acceptarunt, tenueruntque per sæcula aliquot. Adeò feliciter, vt ea, quæ nunc ciuitas est exigua Puteoli, olim à Samijs condita, in magnam vrbem creuerit: atque quod caput est, ac iustitiæ principatu, rectisque Samij Pythagore legibus, eo inuectis, Dicæarchia meruerit nuncupari. Easdem itaque Pythagoræ leges, vicinam Parthenopen fuisse amplexatam, diuque seruasse, nullus equidem dubito. Norunt quippe veterum historiarum periti, quantum Parthenope nostra (vt de Cumis nunc taceam) græcis facultatibus imbuta fuerit. Quãtumque in Neapolitano illo celebri Gymnasio, quod græca, latinaque lingua personasse, Aulus Gellius lib. 9. c. 15. tradit, græcorum Philosophorum, & in ijs Pythagoræ viri, vt ita dixerim, Græco--Itali, doctrina, institutioque inualuerit. Diogenes sanè Laertius, in vita Pythagoræ, scriptum reliquit, illum *non in Calabria solummodò: sed passim etiam per Italiam, non paucos reddidisse bonos*, vt ille putabat, *& doctos viros*, eundemque adire solitos, disciplinæ studiorumque causa; è multisque varijsque Italiæ prouincijs, virtutis amantes viros, adeò confertim, vt non pauciores sexcentis essent, qui noctu ad illum audiendum confluerent. Quamquam, sub vano Philosophiæ nomine fanaticam suam μετεμψύχωσιν, atque nouos sacrificandi Dæmonibus modos, aliaque veræ sapientiæ prorsus contraria dogmata, hoc est, teterrima inficiendis animis venena, auditoribus suis Pythagoras instillaret. Egebat igitur Italia, & in primis Campania, cœlesti illa Christi Domini disciplina: quæ vanas huiusmodi, falsasque Philosophorum institutiones confutaret, &, vt Sol Oriens, terræ noctis tenebras, diuina veritate dispelleret. *Quod enim* subijcit iam dictus Procopius, *omnis ratio expugnari facilè possit, nisi, ea quæ vera sunt colat, & prædicet, ex hoc ipso cognoscere poteris. Pythagoras ille, cum falsas opiniones fortiter defenderet, & multas fabulas disputaret, Italis persuadere non potuit, vt illas retinerent. Illud idem, & Democritus cum ageret, Abderitam suis dictis auscultantem habuit neminem. Orpheus autem ille, qui sermone feras ipsas mulcere dicebatur, ciuibus suis Thracibus non persuasit. Atqui, omnes isti, multa orationis copia redundabant, & inani quadam sapientia elati, nimium sibi placebant: in qua & omnes perierunt, & alto ac sempiterno silentio obruti sunt. Talis enim est falsa, & imbecilla gloria. Marcus verò ea proponens, quę absunt ab omni infectione, & à Spiritu sancto edocentur, illos etiam ipsos, quos aduersarios habebat, ad sibi obediendum, faciles reddidit.* Hactenus ex Procopio. Quem non est mirum dixisse, Pythagorę institutã, atque doctrinam, non retinuisse Italos. Nam ex Laertio, in Proœmio ad Philosophorum vitas, liquidò constat,

ſtat,Italicam philoſophiam à Pythagora inſtitutam,deſijſſe tandem in Epicurum.Qui praua doctrina,& voluptuoſa vita ſua, totam ferè Græciam, Italiamque miſerè corruperat.Hæc autem Procopij verba, nos huc adduximus, vt B.Marcum,vniuerſos pœnè Italos, hoc eſt, non ſolos Calabros, Salentinoſque,ſed etiam Campanos, Romanos, & aliarũ Italiæ regionum homines,à Philoſophis Epicuræis antea malè inſtitutos, ad veram Chriſti philoſophiam,Euangelij luce traduxiſſe,demõſtraremus.Procopius enim, cum Pythagora,Orpheo, & Democrito, B.Marcum comparat. Quòd vir iſte Apoſtolicus,eo potiſſimum tempore,quo ex Oriente, vna cum Petro, Romam venit,Iapygiam,Calabriamque,& noſtram Campaniam,græcanicas ſcilicet prouincias,vbi quondam Pythagoras: & Thraciam, ac Bithyniam, vbi Orpheus, & Democritus docuerant, Euangelium prædicando peragrauerit:iſtaſque prouincias,Chriſtianæ philoſophię inſtitutis imbuerit. Sed de Marco hactenus.

De *Apollinari* autem,idipſum tradunt vetera monumenta,atque recẽtes etiam Hiſtorici paſſim.Adi Baronium Tom.I. Annalium ad ann. Chriſti 44. Gordonum in Chronico,Sanctorium in vita Petri: alioſque harum rerum tractatores. Et verò,Paulus Diaconus in Chron. Epiſcoporum Metenſium,cum ſcribit, B.Petrum ſtatimac Romam peruenit, ex ſuo conſortio deſtinaſſe, atque ablegaſſe Rauennam Apollinarem, apertè ſignificat, illum iampridem in Petri ſocietate fuiſſe: hoc eſt, ab Oriente cum Petro veniſſe. Quod & Ado Treuerenſis in ſuo Martyrologio planè aſſerit, dicens. *Hic ab Antiochia ſecutus Apoſtolum Petrum,& ab eodem Apoſtolo ab vrbe Roma miſſus Rauennam,rexit Eccleſiam annis* 28 &c. Inuiſit igitur Apollinaris Neapolim,vna cum Petro,cùm ambo Romam pergerent.

Martialem quoque fuiſſe Petri ex Oriente,Romam vſque comitem, nemo eſt qui neget,aut ambigat: Multi autem ſunt,qui adſtruũt. Nempe Ioannes à Monte,Canonicus Lemouicenſis, & ex eo Demochares Tom.2. de ſacrificio Miſſæ pag.43. Quippe qui, cùm aſſerant eum vnum fuiſſe è ſeptuaginta duobus Chriſti diſcipulis,& anno Chriſti 47. hoc eſt, duobus annis poſt fundatam à Petro Romę Cathedram,inſtituiſſe illum Eccleſiam Lemouicenſem,aliaſque complures,vtique ſignificant, cum Petro è Palæſtina Orienteque veniſſe. Sed ante hos, Gregorius Turonenſis lib.1. Hiſt. Franc.cap.30.& de Gloria Confeſſ.c.27.& 28. ac Petrus Epiſcopus Equilinus lib.6.Catalogi Sanctorum c.29.apertè ſcribunt, vna cum Petro, Romam vſq; veniſſe Martialem,indeq; ab eo fuiſſe miſſum in Galliam.

Venio ad *Priſcum* noſtræ Campaniæ Epiſcopũ: quem vnum è ſeptuaginta duobus Chriſti diſcipulis extitiſſe,tradunt quotquot de eo ſcribunt: videlicet Beda,Vſuardus,Ado in Martyrolog.Petrus Equilinus lib.8. Catalog.Sanct.cap.17.& alij,atque alij.Hunc verò à Petro ab Oriente ductũ, & Capuæ datum Epiſcopum,non autem,vt nonnemo recentiorum ſcribit, Rufum,patet.Tum ex iam dictis Martyrologiorum ſcriptoribus: qui cum Priſcum, antiquum Chriſti diſcipulum fuiſſe aſſerant, vtique ſignificant, non poſt Rufum,ſed multo ante, hoc eſt, in prima illa Chriſtianæ fidei in Campania prædicatione,Capuanæ vrbi præfectum. Tum etiam,quod Rufus ille,qui Capuæ fuit Epiſcopus, non ad hæc, ſed ad multo poſteriora tempora pertineat.Nam diu poſt B.Petri acceſſum ad vrbem Romam,immò etiam,poſt eiuſdem obitum,Rufus à B.Apollinari, ex Patricio Rauennate,Chriſti ſeruus effectus,Capuam miſſus eſt,circa annum Domini octogeſimum.

gesimum. Vt in Catalogo Capuanorum Episcoporum, à doctissimo Card. Bellarmino, dum sedem illam tenuit, recognito, signatum est. Et Episcopus quidem Equilinus, id apertissimè affirmat his verbis. *Hic*, Priscus, *post Ascensionem Domini veniens Romam cum Apostolo Petro, in partibus Campaniæ Euangelium prædicauit. Qui & apud Capuam via Aquaria depositus est Kal. Septembris: vt dicit Ado*. Venit igitur Priscus cùm B. Petro ab Oriente Romam. Ergo eo itinere Neapolim obiter adijt. Num verò Priscus Latinus fuerit, an Græcus, non est hic locus perquirendi. Dicam solummodò, lateres eius vetustæ Ædis, quæ in vereri Capua erat, insculptum Prisci nomen habuisse ad Romanum modū L. ANSI PRISCI. Est apud me, vnus ex ijs lateribus, quem seruandum seposui, dum rudera dirutæ cuiusdam Ædis peruolutarem. Sed de his alijsque Capuanæ Ecclesiæ monumentis, diligens & doctus vir Michael Monachus primarij Tēpli Capuani Canonicus, fusè tractauit. Quem tamen non sequor in iam dicti nominis interpretatione τὸ enim *Ansi* Romanum est, non autem, vt ipse existimat, Hebræum cognomen. Est quippe apud Gruterum inscript. DCI. 3. *Ansius Cæs. Ministrat.* & sparsim alibi apud eundem. *C. Antius Magius, M. Antius Apollonius, M. Antius Ennius Sergianus*. Ergo is later scriptus, significat, eam Ædem esse *Lucij Ansi Prisci* Sancti Petri comitis, & discipuli Christi. Sicur, cum dicimus, ad Diui Pauli, ad Diui Ioannis, intelligimus, Ædem, aut Templum Pauli, & Ioannis. Porrò iam cœperant Hebræi, postquam Græcis, & Romanis assueti sunt, nomina illorum indere filijs, græca, aut Romana, cuiusmodi sunt Timotheus, Stephanus, Onesimus, Eleazarus, Æneas, græca vocabula: & Titus, Paulus, Lucius, Marcus, Romana.

De *Pancratio*, siue, vt apud Sophronium, sed mendosè Brancatio: & de *Martiano*, varia est scriptorum opinio. Metaphrastes Comment. de peregrinat. SS. Apostolorum Petri, & Pauli, apud Surium to. 3. ad 29. Iunij, auctor est, à Petro, dùm esset Antiochiæ, in Siciliam eos missos, ordinatosque, illum Tauromeniorum, hunc verò Syracusarum Episcopos. Ar verò illud absurdum, & planè falsum ex hac opinione sequetur, vt ante Petrum non solùm Barnabas, quod quidem auctores Græci, Alex. Monach. Encomio de S. Barnaba, & Dorotheus in Synopsi, apocrypho Clementis Itinerario fidem inconsideratè præstantes, perperam opinati sunt, & à Baronio doctissimè confurari, Notat. in Martyrolog. ad diem 11. Iunij, & Io. I. Annalium. Sed etiam hi duo Siculorum Episcopi, in Occidentem, atque in Italiam peruenisse, & prædicasse dicendi essent. Immeritò autem pro hac sententia citantur Martyrologium Rom. & Menologium Græcorum, ab Octauio Caietano in sua Idea Sanctorum Siciliæ pag. 120. Nam, legitur quidem in Martyrologio, & Menologio, missum fuisse Pancratium in Siciliam à Petro: sed non ab Antiochia. Itaque mitti ab eo potuerunt, postquam in Italiam venit. Itaque multò probabilius est, id quod significauit Baronius, to. 1. Annal. ad ann. Christi 44. §. 10. videlicet, hos sanctissimos viros, venisse Romam vna cum Petro, atque ab eodem postea, ex vrbe Roma fuisse amandatos ad Siculos. Nam B. Marciani Acta à Baronio Not. in Martyrolog. die 14. Iunij, & à Capacio lib. 2. Hist. Neap. pag. 606. laudata, testantur, hunc, & B. Pancratium, fuisse creatos Episcopos, & in Siciliam missos, postquam Petrus, Marcum Alexandriam, & Apollinarem Rauennam amandauit. Hoc est dictu, postquam Romam Petrus peruenit, & Romanam Cathedram statuit. Quid? Nonnè Sophronius libello de certamin. & peregrin.

Apostol.

Apostol. ait *Episcopos, ex ijs qui eum comitabantur ordinauit*, quorum multis enumeratis, subdit *Martianum in Syracusa Siciliæ, Pancratium Tauromenii*. Hi igitur Diui, ex ijs qui Petrum comitabantur fuerunt: atque adeò, postquam Italicam expeditionem Petrus absoluit, Episcopi Siciliæ vrbium facti sunt. Atque hoc pacto verum erit, id quod initio huius capitis dicebamus, hos etiam Diuos, vna cum Principe Apostolorum in trãsitu adijsse Neapolim.

Id ipsum asseri debet de *Biryllo*, Catanensi Episcopo. Nam is etiam Antiochenus erat, & cum Petro se iunxit ad vrbem profecturo: vt Catanæ antiqua traditio docet. Id etiam de B. *Prosdocimo* dici sanè potest. Ex Patauinis enim antiquitatibus, Scardeonius refert, illum, Apostoli Petri fuisse discipulum: & ab eo, Antiochia Romam ductum, iuuenem adhuc, ob eruditionem, & vitæ sanctitatem, Patauinæ Ecclesiæ ordinatum Episcopum, illuc abijsse, quo tempore Marcus Aquileiam, & Apollinaris Rauennam destinati sunt.

De *Ptolomæo*, & *Paulino* iam superius satis opinor probatum est, eos similiter, fuisse Petri discipulos, & cum eodem Antiochia Romam profectos, indeque alterum missum fuisse Pantopolim, alterum vero Lucam, antiquas Tusciæ ciuitates. Itaque non est hoc loco, idipsum, cum lectoris fastidio repetendum. Illud nihilominus ex iam dictis liquido sequitur, hos Beatos viros, antequam Romam accederent, Neapolim Campaniãq; simul cum Petro propemodum peragrasse.

De *Hermagora* item, qui Aquileiæ fuit Episcopus, idipsum asseri posse, aliquis fortasse arbitrabitur. Eo quod, vti ex Ecclesiæ Nepesinæ, & Sutrinæ antiquitatibus, Ferrarius lib. de Sanctis Italiæ refert, is etiam cum Apollinare, & Ptolemæo, atque alijs multis, B. Petrum ex Oriente traditur esse comitatus. Verùm enimuerò, huic ego opinioni non facilè consenserim. Quippe qui sciam, primum Aquileiæ Episcopum, censeri Marcum: Hermagoram verò, Marci potius, quam Petri fuisse discipulum: atque à Marco, Romam ductum ad Petrum, vt illum postmodum præficeret Aquileiensibus. Quod ex Breuiario Aquileiensis Ecclesiæ, is ipse Ferrarius tradit.

Omisso igitur *Hermogora*, venio denique ad *Leucium*, & *Clementem*. De quibus equidem habeo granem, & vetustum Historicum Paulum VVarnefridum, initio Chronici Episcoporum Metensium ita scribentem. *Igitur cum Petrus Romam peruenisset, illico quæ summas quasque vrbes in Occiduo positas, Christo Domino per verbum fidei subiugarent, optimos eruditosque viros, ex suo consortio direxit. Tunc denique Apollinarem, Rauennam, Leucium, Brundusium, Anatolium, Mediolanum misit. Marcum verò, qui præcipuus inter eius discipulos habebatur, Aquileiam destinauit. Quibus, cum Hermagoram suum comitem, Marcus præfecisset, ad B. Petrum reuersus, Alexandriam missus est. Ea igitur tempestate, cum apud Galliam Belgicam, Mediomatricum, quæ etiam Metis appellatur, ciuitas in ipsa Mosellæ amnis ripa posita, copiosis populorum turmis abundaret, ad eandem B. Petrus Apostolus vrbem, Clementem nomine virum egregium, ac meritis probatum, sublimatum pontificali dignitate direxit*. Hactenus ex VVarnefrido exscripsimus. Vt ex his cognoscere liceat, nos haud immeritò existimare, etiam Clementem istum, & Leucium, vna cum Petro inuisisse Neapolim. Quippe cum VVarnefridus dicat, eos fuisse ex consortio Petri: hoc est, eius socios domesticosque, & statim ac Romam peruenit, ab eo fuisse ablegatos, illum ad Mediomatrices, istum verò Brundusium, quis neget, eosdem Petri fuisse comites, antequam Ro-

mam

nam intrasset, ac proinde vna cum eodem Petro, Neapolim adijsse? Nec verò quis, & VVarnefrido, & mihi obijcere poterit, Leucisi Brūdusij Episcopum, multò posteriorem his temporibus, hoc est, Imperatore Theodosio, vt ex vet. Capuano Breuiario, & ex monumentis Ecclesiæ Brundusinæ habetur, extitisse. Nam ego, duos Leucios, Brundusij Episcopos fuisse non dubito. Alterum confessorem, qui Theodosio Imperat. vixit. Alterum verò Martyrem, de quo S. Gregorius Papa lib. 9. Reg. epist. 73. & VVarnefridus loco iam dicto loquuntur. Neque opus est, hos duos, vt aliqui faciunt, in vnum compingere, quos tempus, professio, & fortè etiam nomen (hunc enim *Leontium* Gregorius appellat) diuersos facit. Sed licet quis contendat, vtrique fuisse nomen Leucio, nihilominus, quia in alijs non conueniūt, duos extitisse Brundusij Episcopos Leucios existimandum est. Sicut Veronæ, duos Zenones, & duos Perusiæ Herculanos Episcopos, doctè Baronius censet. Eadem denique ratione colligitur *Anatholium*, siue *Anatbalonem*, *Amasianum*, aliosque nonnullos, quos Petrum tunc secutos, apud VVarnefridum, & Ioannem Iuuenem iam supra citatos legimus, cum eodem Petro obiter inijsse Neapolim, & in ea, vti par est credere, publicè, & per domos docuisse Euangeliū: testificantes *Iudæis, atque Gentilibus in Deum pœnitentiam, & fidem in Dominum nostrum Iesum Christum*, sicut Paulum in Asia fecisse testatur Lucas, Act. 20.

O igitur verè Felicem Neapolim. Quæ tot simul, tantosque Diuos, sinu suo, eo anno complexa est! Non possum equidem me reprimere, quin mutuatus ex Prudentio περὶ στεφ. Hymn. IV. hos versiculos canam.

Omnibus portis militum sacrata
Phalanx, excludit genus inuidorum
Dæmonum: & nigras pepulit tenebras,
Vrbe piata.
Nullus vmbrarum, latet intus horror.
Pulsa nam pestis, populum refugit.
Christus in totis habitat plateis:
Christus vbique est.

Petri Neapolim ingredientis Aetas, Vultus, Cultusque corporis exterior.
Sect. XI.

§. 1. *Aetas.*
§. 2. *Forma, & Vultus.*
§. 3. *Capillatura.*
§. 4. *Vestimenta in genere.*
§. 5. *Tunica.*
§. 6. *Pallium.*
§. 7. *Color.*
§. 8. *Cingulus.*
§. 9. *Calcei.*

§. 10. *Pileus.*
§. 11. *Baculus.*
§. 12. *Subucula, & subligacula.*
§. 13 *An plurimas sarcinas vestium, & commeatum gestarint Apostoli.*

PEtrus itaque, ad vrbem Romam abiturus, per summum Dei erga nos beneficium, ecce Neapolim nostram ingreditur. Gliscit profectò animus, gestitque festinus occurrere pre de siderio videndi magnum hunc *Cœli clauigerum: qui infernas leges, & tartari portas, atque omnia mortis claustra dissoluit*: vt Hilar. loquitur in Matth. 16. Accedant itaque propius examina populorum: & nostri maximè ciues: atque discant à paginis istis nuncijs vetustatis, id quod oculis non datum est intueri. iucundum apprimè erit nosse, quænam vitæ eius tunc fuerit Ætas, cum felicem Neapolim Galilæus ille *Mortalium summus adiuit.* Quis item eius vultus, & oris habitus. Quæ statura corporis, & quale illius indumentum. Si productior erit hæc descriptio, excusa me Lector. Verbum est, *Longam musicam docet amor.*

Ætas.
§. I.

ET quidem, cum Neapolim Petrus venit, fuisse eum ætate integra, possumus arbitrari. Attamen quotum ageret vitæ annũ, neminem reperi, qui signatè constituat. In causa est, sciri non posse, quo anno natus sit: quanquam probè sciamus, obijsse eum anno Neronis decimo tertio: qui quidem annus, incidit in Christi sexagesimum nonum: vt Baronius supputat. Nam, quod S. Hieronymus, & Eusebius dicunt, eum obijsse anno Neronis quartodecimo, id Baronius negat constare posse (& bene negat, si annos à Ianuario mense supputat inchoatos) Nero enim, inijt Imperium mense Octobris, Marcello, & Auiola Coss. ergo decimus tertius completus est eodem mense Octobris. Annum autem quartumdecimum, inchoauit quidem Nero, sed non peruenit ad 29. Iunij: quippe cum obierit die 10. eiusdem mensis. Petrus igitur, quotum ætatis suæ annum tunc ageret, difficilè est constituere. Gerardus Vossius, in comment. ad Homiliam Chrysostomi de duodecim Apost. Petrum, asserit, obijsse octogenarium: aitq; se id alibi demonstrasse. Nullibi tamen inueni id ab illo factum. Porrò, si compertum id esset, indubiè sciremus, egisse B. Petrum annum quintum supra quinquagesimum, quando Neapolim inijt. Nam certum est, ab anno quo Romam petens, ingressus est Neapolim, vsque ad necem ipsius, defluxisse annos viginti quinque: qui adiuncti annis quinquaginta quinq; iam dictis, faciunt annos octoginta. Sed reuera, supputatio Vossij prorsus incerta est. Bellarminus lib. 2. de Rom. Pontif. cap. 9. concedit vitam produxisse Petrum ad annum octogesimum sextum: Quod est dictu, egisse annum circiter sexagesimum, cum Neapolim, & Romam primum venit. Nihiltamen ad id probandum Bellarminus affert: sed tantùm affirmat, Petrum valde prouectiorem ætate fuisse Paulo. Paulus autem, annum sexagesimum octauum expleuerat, cum à Nerone vna cum Petro interemptus est: vti

Chry-

Chryſoſtomus tradit Orat. de Princip. Apoſtolor.

Poſſet nihilominus, hoc ſaltem explorari: ſcilicet quòd Petrus cæteros Apoſtolos omnes ætate excesſerit: facta videlicet comparatione cum ætate ſingulorum Apoſtolorum, & præſertim Andreæ fratris eius. Tradunt enim Chryſoſtomus Orat. de laud. B. Andreæ, apud Surium, & Proclus in Panegyrica oratione de S. Andrea, ac rurſus idem Chryſoſtomus, atq; eius ſequaces, videlicet Titus Boſtrenſis, Euthymius, & Theophylactus comment. ad illa Chriſti verba Matth. 17. *Inuenies ſtaterem: illum ſumens, da eis pro me, & te*, pro Petro ſolo, inter Apoſtolos ſolutum fuiſſe tributum, eo quod primogenitus eſſet, hoc eſt, Andrea fratre ſuo, ætate maior. Quod & Beda in illa verba Ioannis cap. 1. *Duxit illum ad Ieſum*, apertè affirmat. Immò Ioānes Caſſianus lib. 3. de Incarnat. Domini cap. 12. ediſſerens illud diuinum Petri reſponſum. *Tu es Chriſtus Filius Dei viui* Matth. 16. aſſerit, Petrum non dignitate ſolummodo, ſed etiam ætate, cæteris Apoſtolis fuiſſe maiorem. *Primum*, inquit, *Petrum decuit reſpondere: vt idem eſſet ordo reſponſionis, qui & honoris, & ipſe antecederet confeſſione, qui antecedebat ætate.* Sed hæc quoque via, in incertum ducit. Nam fuiſſe Petrum in domo ſua primogenitum, etſi valde probabile eſt, non eſt tamen prorſus indubitatum, refragante his auctoribus Epiphanio Iudaicarum rerum peritiſſimo, Hæreſi quæ eſt Alogorum: & affirmante, Andream fuiſſe Zebedæi primogenitum. Itaque & illud vniuerſale Caſſiani dictum, pariter corruit: aut certè vacillat. Ex his igitur cōcludo, illud mihi eſſe certum, nihil certi proferre me poſſe de Petri ætate. Si quis autem certius quidpiam conijciet proferetque, habebo gratiam coniectori.

Forma, & Vultus.

§. II.

REpreſentabo nunc Petri formam, cum Nicephori verbis: *Staturam, & corporis formam, quantum per deſcriptionem ſimplicem aſſequi licet, talem habuit Petrus. Non craſſa corporis ſtatura fuit, ſed quæ, aliquanto eſſet erectior. Facie ſubpallida, & alba admodum. Capilli capitis, & barbæ, criſpi, ac denſi, ſed non admodum prominentes fuere. Oculi quaſi ſanguine aſperſi, & nigri. Supercilia propè euulſa. Naſus autem, longior ille quidem, non tamen in acutum deſinens, ſed preſſus ſimuſque magis.* Hæc Nicephorus. Addo. Vultu eum fuiſſe benigniſſimo: hoc eſt, valde blando, & ſuaui. Sic enim B. Gregorius deſcribit apparentem Sanctæ Gallæ Symmachi Conſulis filiæ, quæ defuncto marito, ſeſe in Monaſterium apud Vaticanam B. Petri Baſilicam incluſerat. *Hæc itaque*, inquit, Gregorius Dial. lib. 4. cap. 13. *Nocte quadam, vidit B. Petrum Apoſtolum, inter duo candelabra ante ſuum lectum conſtitiſſe: nec perterrita timuit, ſed ex amore ſumens audaciam, exultauit, eique dixit. Quid eſt Domine mi? Dimiſſa ſunt mihi peccata mea? Cui ille benigniſſimo, vt eſt vultus inclinato capite annuit, dicens. Dimiſſa, Veni.* Cœterum colligere quoque eſt ex his verbis, ipſum etiam B. Gregorium, qui hæc refert, vidiſſe aliquando vultum Beatiſſimi Petri. Alioquin non dixiſſet, *vt eſt*, ſed quia, & ipſe eum vidit, potuit certò affirmare, vultū Apoſtolorum Principis eſſe *benigniſſimum*. Quin etiam, tum Petrum, tum Paulum (de cuius etiam Neapolim acceſſu infra erit nobis tractatio) Nicephorus ſcribit, diuini propemodum, & vt ita dicam, flexanimi, vel cum morta-

les essent, fuisse conspectus. *Ambo*, inquit loco supra citato, *Christi discipuli, cum inspicerentur, diuinum quiddam præseferebant, Spiritu sancto, & diuina gratia ita referti, vt, qui eos viderent fideles, & ex aspectu solo, arcanam quandam, & latentem conciperent gratiam, moresque, & vitam, vna cum fide, rite conformarent, & in melius conuerterent.*

Cur verò B. Petrus, oculos haberet *veluti sanguine conspersos*, diligenter expressit Ioannes Carpathiorum Episcopus, in Hortatorio ad Monachos Indos cap. 81. his verbis. *Petrus, firma illa petra, horribili casu depressus, non deflexit à tramite, nec fracto animo desperauit; sed sustulit se, & è corde contrito, amarissimas lacrymas obtulit, ipsisque vt flammis rapidissimis, oculis ardentes habens, resiluit longè fugiens, & acerbè eiulans.*

Capillatura.

§. *III.*

PEtrum item, non extitisse caluum, vt quidam recentiores scribunt, aut pingunt, multa sunt, quæ probent. In primis, occurrit is, quem paulò ante appellaui, Nicephorus, apertè caluitiem in Petro negans, cum ait. *Capilli capitis, & barbæ, crispi, ac densi.* Quid enim est caluitium, nisi destuuium capillorum à capite, capitisque nuditas? Inde, *caluata* dicitur vinea, à Catone lib. de re rust. cap. 33. & à Plinio lib. 17. cap. 22. in qua scilicet, vites quidem sunt, verum paucæ, vt in caluitio capilli. Præterea, extant hodieque nonnullæ vetustæ Petri imagines, quæ Nicephoro mirè cõsentiunt. Vt proinde putem, illum nonnisi ab antiquissima aliqua, & vera Apostoli effigie, descripsisse eam, quam adeò diligenter, ac minutè exequitur, Summi Pastoris iconem. His accedunt, venerabilis Beda Histor. Angl. lib. 5. cap. 22. & Germanus C. Politanus in Theoria rer. Eccles. Tom. 6. Bibl. Patr. Qui, eo ipso, quòd Petrum aliquando ad cutem rasum fuisse tradunt, caluum profectò negant. Nullos quippe capillos caluities habet, qui deradantur. Ab hac autem rasura qua B. Petrus decaluatus apparuit, suspicor D. Clementem scripsisse nescio quid de Petri caluitie. Idque Beatus Hieronymus referens, in illa Pauli verba ad Galatas. *Veni Hierosolymam videre Petrum.* *Non vt aspiceret*, inquit, *vtrum frontem vestiret comis, an, vt Clemens in periodis eius refert, caluitiem haberet in capite.* Quod quidem Clementis testimonium (si tamen Clementis liber ille est, quem, teste Epiphanio Hæres. 30. Clemens ipse explodit, vtpote ab Hæreticis deprauatum) facilè interpretabimur, sumpsisse illum caluitiem, pro rasura. Sicut sumpsisse videtur, & is, qui in vita S. Brunonis ait, apparuisse B. Petrum caluo capite, & crispo capillo. Frequentissima videlicet acceptione hac apud sacros profanosque scriptores. Sic Deus Deuter. 14. 1. *Nec facietis caluitium super mortuos.* In eos scilicet, qui luctu immodico, capitis, & superciliorum capillos resecabant, quos offerrent defunctis: vt docet Theodoretus quæst. 14. Sic etiam caluitium accipiunt Isaias, Ieremias, Ezechiel, Amos, Micheas, & in eos B. Hieronymus, alijque interpretes. Sic S. Augustinus serm. 1. de Sampsone: *Quare*, inquit, *decaluatus est Sampson?* hoc est, capite rasus. Sic denique Plautus Act. 1. scæ. 1. v. vlt. in Amphitruone: alijq; innumeri, quos prætereo.

Meritò igitur, pictorum recentiorum turbam qui Petrum caluum faciunt ego nihilipendo. Quippe qui, eadem licentia poetis, vt ille ait, atque

pictoribus

pictoribus vsitata, omnes ferè Diuos, & Pontifices maximè, amant dedecorare caluitie. Quos contra D. Ambrosius 6. Hexam cap. 9. vniuersè deprædicat, *cæsarie venerandos*. Sane quidem ipsemet Petrus, Constantino apparuit ad eandem vultus comæque formam, quam imago apud Siluestrum Pontificem seruata, & Constantino Imperatori postmodum, cælesti apparitioni firmandæ ostensa, repræsentabat. Ea verò, vetustate cariosa, etiamnū, in Vrbe extare perhibetur; & exempla inde diligenter excepta, circunferuntur innumera, quæ profectò non comatum modo, sed triplici etiam comæ gradu, felici videlicet naturæ prodigio, diadematum Petrum ostendunt. Vt proinde, non sine causa, Francisco Riberæ de Templo lib. 3. c. 14. & alijs quibusdam pijs eruditisque viris, eiusmodi triplicem comæ suggestum, triplicem thiaræ gemmatæ coronam, quæ in eius successoribus emicat, feliciter portendisse videatur.

An, quia sceptra tenet dominati ditia mundi.
Rex, Pater, Augustus per tria Regna potens?
An, quoniam triplici Ter maximus imperat Orbi;
Cælitibus, Terra, Tartareoque gregi?

Affirmo. Scio equidem olim, nonnullos, decoris augendi gratia, crines certis gradibus artificiosè distinctos, in altum solitos fuisse attollere: quod Virgilius triplicem iubam dixit.

Cui triplici crinita iuba galea alta Chimæram,
Sustinet.

Et Statius noster Theb. 4.

Arduus Hippomedon capiti tremit area cassis;
Ter niuea scandente iuba.

At B. Petro, capillitij gradus, natiui erant, nullo suggestum comæ distinguente calamistro. Hic, inuidendam dico faustam sortem Ecclesiæ Hirsaugiensis, ad quam, an. sal. MXCI. de sacra Petri cæsarie, tres crines è Palæstina delati sunt, & honorificè seruati: vt Trithemius narrat in Chron. Hirsaug. pag. 89. & 90.

Nunc de Christi, & Apostolorum, atque adeò Petri vestimētis agendum.

Vestimenta in genere.
§. *IV.*

SVnt nonnulli è recentioribus, pij alioqui & docti viri, qui Christum Dominum discipulosque eius, vestibus circumspectè cohonestatos, & tantum non graphicè comptos imaginantur, & scribunt. Auctores, vt puto, propemodum imitantes, qui Christum Apostolosque vestitu non eleganti solùm, & sinuoso, sed etiam pretioso, atque Indicis coloribus pellucido repræsentant. Excusandi fortassè isti sunt, quia id faciūt, vt Dei Filium, Diuosque Cœli, eiusmodi ornamentis reddant aspectanti populo magis venerabiles. Theologos autem, atq; Historicos, quorum partes sunt, solidæ semper inhærere veritati, equidem excusare non possum. Præsertim, quòd aduerterim, illos, vt suam ipsorum sententiam roborent, inuitos huc trahere antiquos aliquot scriptores, eosque quandoque apocryphos. Cuiusmodi est, spurius ille Abdias, à Paulo nostro Quarto, meritò ac iure pro-

proſcriptus. Qui Bartholomæum Apoſtolum, auſus eſt depingere ſerica, & gemmata veſte ornatum. Hinc fortè, vt mendacium mendacium parit, orta eſt fabella illa quorundam imperitorum, Bartholomæum Ptolomæi Regis fuiſſe filium, ſomniantium. Sed hæc alias. Ego verò ſtrictim, & obiter, de Chriſti loquor veſtimentis: alijs enim id relinquo copioſè differendum, Apoſtolica mihi indumenta pro Operis argumento reſeruans.

Igitur vniuersè dico, Apoſtolos, eorumque diſcipulos, admodum vili, & abiecto panno fuiſſe conueſtitos. Id namque nobis tradit antiquitas. In primis Lucianus ille Samoſatenus, qui ſcribebat nefarios ſuos Dialogos Traiano Imperante: hoc eſt, non multò poſt Apoſtolorum necem, ita Chriſti ſectatorem irridendo depingit in Philopatro. *Pallium putre, ſine calceis, at tegmine: capite nudo incedens, detonſa coma. Pallium*, inquit, *putre*: hoc eſt, valde detritum, & maculis fœdum, quale pauperrimi quique mendici gerunt. Iacobus autem Apoſtolus, diu ante Lucianum (ne quis putet illum odioſè rem amplificaſſe, vt Chriſtianorum oſorem) vno verbo idem propemodum ſignificauit. Cum Fratres, hoc eſt, primitiuos illos Chriſtianos conſolando, ait cap. 1. verſ. 3. *Glorietur autem frater humilis in exaltatione ſua: diues autem in humilitate ſua. Exaltationem* vocat vitam pauperem, atque ægeſtate ærumniſque vexatam. Vel per pulchram quandam ironiam, vel per metonymiam, eo quòd veræ, & æternæ ſublimitatis cauſa ſit, ipſa paupertas, vilitas, & ærumnoſa egeſtas, propter Chriſtum forti animo tolerata. Quemadmodum è contrario, *humilitatem* vocat, diuitis factum, & elati animi ſuperbas opes. Quia in futuro ſæculo, humiliatio illum manet, ac inenarrabilis contemptus, & abiectio. *Glorietur* itaque *frater humilis*, græcè ταπεινὸς, id eſt, abiectus, vili indutu cultuque, & ob id deſpectus ab omnibus. Hæc enim erat omnis tentatio, & tribulatio Chriſtianorum: quod ab omnibus deſpicerentur quaſi viles, abiecti, pannoſi, fæx hominum, ac Paulino verbo; *omnium peripſemata*, hoc eſt, reiectamenta, & ſcobes. Idipſum etiam de primis illis Chriſti ſectatoribus, tradunt Sancti, & antiqui Patres. Et magno conſenſu aſſerunt, Apoſtolos, cæteroſque illius ſæculi Chriſtianos, extremam pauperiem in rebus omnibus, & præcipuè in vili indumento cultuque corporis præſetuliſſe. Itaque Hieronymus epiſt. 11. ad Ageruchiam, *Apoſtoli*, inquit, *toto orbe peregrini, non æs in zona, non virgam in manu, non caligas habuere in pedibus*. Ex Euangelio Matthæi hæc B. Hieronymus excepit: poteratque addere ex eodem Matthæo. *Non peram in via, neq; duas tunicas*, mutatorias videlicet, quibus, diuerſis temporibus induerentur: vt Hieronymus ipſe in hunc locum interpretatur. Et hæc perpetuò Apoſtolis prohibita fuiſſe, intelligenda ſunt, iuxta mentem, tum Hieronymi, tum etiam Hilarij, Chryſoſtomi, Ambroſij, & Auguſtini: quos in hanc ſententiam rectè adducunt Eſtius, & Maldonatus. Nempe, non in illa prima ſolummodo, & quaſi velitaria Apoſtolorum ad Iſraelitas miſſione, vt nonnulli non benè exponunt: ſed in ea etiã, quæ ad Gentes, à Chriſto facta eſt, expeditione, Matth. 28. 19. Quod nonnulli, vt dixi, è recentioribus, hos Patres probè ſecutis, ſolidis argumẽtis euincunt.

Ij igitur, qui non binis veſtimentis, ſed vnico pallio, vnica tantum tunica, eaque non vlterius, quàm ad medium crus promiſſa (quam *veſtem operariam* vocat vetus auctor Cyprianus, vel quis alius, tractatu de cœnæ diſpoſitione, hoc eſt, breuem, & ad operandum aptam) non pluribus calceorum paribus, vti poterant: certè conſequitur, eos, ſicut pauperes faciunt, eadem

dem vestimenta, & calceamenta, longo vsu detriuisse, ac sic detrita gestasse. Consentit his Anonymus Orator orat. de caten. & glad. Petri, apud Surium tom. 4. *Apostolorum*, inquit cap. 23. *vestes, atq; indumenta, multum illa quidem vilia sunt, atq; abiecta. Sed si quis eorum decorem, & magnificentiam, quæ mente comprehenditur, inspexerit, Diuina, & Cælesti gratia repleta esse, & Apostolicis miraculis nihil inferiora inueniet.* Idemque auctor inducens Christum, de hac re laudantem Apostolos, ait. *Vna fide consentientes voluntaria animi submissione, æternis digna muneribus, sese occultantes. Vestitu deniq; ipso summam animi humilitatem præseferentes, multa ad me discipulorum millia traduxerunt, me tanquam insigne ferentium.* Quid est autem *Vestitu ipso, summam animi humilitatem præsetulisse*, nisi vili, ac detrito indumento, interiorem animi demissionem ostendisse? Et Chrysostomus, homil. 5. in 2. ad Timot. Paulo Apostolo, *senuē, abiectamq; vestem* attribuit. Et hom. 35. in Genes. *Philippus* Diaconus, inquit, *in speciem vilis, & vestitu abiectus videbatur.* Et in eandem sententiam scripsit, hom. 9. in epistol. ad Phil. Deum voluisse Apostolos non venerabiles vestitu præstare, sed abiectos: nimirum vt nobis essent exemplo. Sed multo clarius homil. 56. ad Pop. & hom. 69. in Matthæum, Eliam, Elisæum, & Ioannem Baptistam, *è camelorum setis, Apostolos verò è caprarum pilis*, vestitos fuisse tradit. Cuius auctoritate freti Caietan. in Psal. 34. & Lyranus in Ioan. cap. 10. inconsutilem illam Christi tunicam, asperam fuisse opinati sunt: *qualis est saccus, aut cilicium.*

Porrò dicta hæc, possunt valdè confirmari, Isidori Pelusiotæ dicto: qui Chrysostomi discipulus fuit, ac eruditione, & sanctitate conspicuus. Hic igitur epistol. 74. vniuersè docet, plebeios è Galilæa gestare solitos vile quoddam *indumenti* genus, idque *retractim contextum ad instar pectoralium*. Sic vertendum puto participium illud ὑφαινόμενον non autem consutum: vti apud Billium, fortè librarij, aut typographi culpa legitur. Nam de veste inconsutili loquitur, quæ certè dici non potest consuta, sed contexta. Texebatur itaque id genus vestis *retractim*, & cessim. Nempe à superiori parte ad inferiorem. *Instar*, inquit, *pectoralium*. In hunc quippe modum thoraces lanei, siue linei, vel cannabini, quos Isidorus vocat *pectoralia* supernè texuntur, deorsum versus. Quocirca, illam Christi tunicam inconsutilem tradit Ioannes cap. 19. 23. fuisse, *desuper contextam per totum*. Ad quam certè B. Isidor explicationem, palàm est accedere Scaligerum schol. ad Festum arbitrantem, hoc genus vestis esse, quod à Festo, & Isidoro Hispalensi lib. 19. etymol. cap. 22. *tunica recta* vocatur, græcè ὀρθοστάδιον, quòd à stantibus supernè deorsum versus texeretur. Plura non debeo ego aggerere, explicando iam dicto Ioannis loco: quem antiqui recentioresque eruditissimè explanarunt. Colligo tamen ex iam recitatis Pelusiotæ verbis, quibus Iesum Christum (vtpotè in Galilæa montana, & paupere domo adultum) eiusmodi rudi, & vili tunica indutum scribit, Apostolos quoque, qui fermè omnes fuere Galilæi, & vilis artificij homines, ijsdem vilibus, & pannosis vestimētis, tum more gentis, tum exemplo sui Diuini Magistri, toto vitæ curriculo fuisse indutos. Nempe illos, vt profectò decebat, qui adeo pauperes fuerunt, vt B. Hieronymus absolutè pronūciauerit: *Nemo Apostolis pauperior fuit.*

Claudat autem insignium horum testium agmen, B. Petrus cognomēto Chrysologus. Qui serm. 20. hæc, vt solet, ornatè dicit: *Petrus, & Andreas, Iacobus, & Ioannes, germanitas combinata, immò congeminata paupertas, in Apostolorum Principes eliguntur, pauperes censu, obscuri vita, loco humiles, viles arte, præsidio*

retis,

retis, soloque pistium captu, victum vestitumque conquirentes. Quod quidem, extremæ paupertatis encomium, cæteris quoque Apostolis potuisse Chrysologum aptare, nemo puto negabit. Hæc igitur reddebant eos populo honorabiles, non decora vestimenta: vt Petrus Lintrensis vir alioqui valde doctus, Comment. suo ad Act. cap. 3. existimat.

Tunica.
§. *V.*

HIs itaque vniuersè dictis, nunc deuenio ad Petrum: quem more Iudæorum vestitum fuisse tunica, & pallio, nefas est dubitare. Id quippe ex Christi Euangelio, & ex Actis Apostolorũ clarum est. Cuiusmodi verò vestes eius fuerint, viles nè, an pretio aliquo commendabiles, ipse Petrus dicat. *Mea vita institutum est,* inquit Clementi Romano loquens, *solo pane, & oliuis, raroq; oleribus vti. Vnaq; veste, & pallio attrito, hoc ipso quo me amictum vides, contentus.* Et adducens tantæ paupertatis causam, subijcit. *Ego enim, & Andreas frater, à puero, non solùm in pupillorum vita educati, sed etiã inopia, & paupertate coacti, ita in opere, & labore versati sumus, & assuefacti, vt facilem nunc illum tam longi itineris laborem feramus.* Hæc B. Petri verba retulit Clemens in Epitome, quam edidit latinè à se versam Perionius. Opusculum haud certè spernendum. Inde enim apparet sumpsisse B. Gregorium Nazianzenum, id quod in Oratione de amore pauperum scriptum reliquit: nempè, Petrum adeò angustam seruasse parsimoniam, *vt lupini se asse aluerit.* Quid igitur? plebeiæ sortis hominem, quique sibi victum, illumq; quotidiano labore, ac tenuissimum, vna cum Andrea fratre comparabat: & vt Apringius Pacēsis Episcopus tradit in cap. 3. Apocal. *Callosas manus,* vtique ob remigandi assiduitatem *habebat,* describere poterimus, vt quidam recentiores, leuiculis ducti argumentis faciunt, circumspecta veste conspicuum? Equidem non faciam ego. Sed, cum istorum, quos attuli, aliorumque antiquorum Patrum auctoritate, describam Beatissimum Petrum, eo modo, quo seipse descripsit, paupere scilicet tunica, & *pallio detrito vestitum.* Adeoque vili, vt id spolium, carceri præfectus, sibi vendicare contempserit. Quod elicitur ex illis Angeli verbis Act. 6. *Circunda tibi vestimentum tuum,* hoc est pallium, *& sequere me.*

Pallium.
§. *VI.*

ID verò pallium (vt & hoc minutissimum dicam) nullum habebat collare: sic quippe Iudaicæ genti consuetum erat: oblonga videlicet pallia, absq; additamento aliquo simpliciter definita gestare. Sic & Pœnis qui Iudæorum propemodum imitatores. Nam Tertullianus Afrorum pallium describens, de pall. cap. 1. *Pallium,* inquit, *extrinsecus habitus, & ipse quadrangulus.* Hoc est, simplex panni porrio, vt videlicet à textrina sumebatur, nullo adiecto artificio, nulla supernè adsuta panni plaga, siue collare. Fibulis tamen id erat supernè instructum, vt in fibulæ morem, quotiescũq; *liberet,* cum Tertulliano dicam *ab vtroque laterum regestus, & ceruicibus circumscriptus,*

scriptus,humeris acquiesceret. Sic Afrorum,& Tyriorum,atque adeò & Iudæorum gestamen describit,vir ille doctissimus,& latinorum Patrum antiquissimus. Simplex igitur eiusmodi pallium,iaciebant in humeros Iudæi,Phœnices,& qui ab Phœnicibus, Pœni:vt, cùm *liberes,vnico,* inquit Tertull. *Circumiectu,omnia hominis contegeret.* Vidi ego Romæ Orientales aliquot huius simplicis formæ,& sine collare aliquo,pallijs obuolutos: qui quadrangulis:hoc est, vt benè Bullengerus contra Causab. Diatribe 3. docet,quatuor pannis inter se iunctis constabat:ob id tetragonon ab Halicarnasseo dictū. Quocirca, nullo negotio, pallium Christi in quatuor partes scissum est: quia,quatuor pannis inter se consutis constabat. Ex his, ni fallor, elicitur,non admodum benè,pallia Iudæorum descripsisse Lucam Brugensem, virum alioquin eruditissimum:cùm ait ad Matth.cap.23. ea nō fuisse aperta ante,sed in lateribus. Ac proinde is, vt quatuor angulos, quos sacra Scriptura edicit,in pallio vtcumque reperiret,non pallium, sed Iudæorum colobium quadrilaterum vna cum Serario Trihær. cap.3. designasse videtur. Sed hæc mitto:& cum Tertulliani verbis,gratulor Petri pallio. *Gaude pallium,& exulta. Melior te iam philosophia dignata est:ex quo, Christianum* immò Christianorum Principem *vestire cœpisti.*

Color.
§.VI.

SEd cuiusnam coloris,Apostolicæ hæ vestes longiores? Breuiter dico. Petrum, & plerosque Apostolos,tunicam, subrufam siue pullam, pallium,album gestasse arbitror, Plerosque inquam,non enim puto omnes fuisse concolores:vt posteà Monachi fuerunt,hodieque sunt. Enimuerò,vt varia fuit Apostolorum ars,atque institutum, ita vario indutu, varieque coloratas gessisse vestes, & antiquæ ipsorum imagines, & vestium reliquiæ produnt. Extant enim Romæ, Apostolorum aliquot vestium frusta. Videlicet,testibus Pancirol.de Thesaur.Rom.absconditis,& Hugon.de station.Vrb.Petri in Sancti Matthæi,& S.Pudentianæ:Pauli,in S.Matth.& S.Eustachij:Ioannis,in Basilica Lateranensi, & Diuæ Mariæ de Campitellis,Thomæ Colobium,in Æde SS.Apostolorum. Hæc pretiosa scruta Romę seruantur, ostenduntur que incolis, atque ex omni Christiano Orbe illuc confluentibus peregrinis. Varius profectò color, quamquam præ vetustate fugiens in his cernitur. Scribit quidem Alemanus Lateran. Pariet. pag.80. Petri imaginem,quæ in Leonis III. Triclinio visitur,referre illum cum tunica,& penula albi coloris. At id exemplum frustra est. Nam eo loco Petrus,non vt nauta proponitur, sed, vt Romanæ Sedis Pontifex,ac proinde Pontificalibus infulis,hoc est,Hierarchico pallio,& triplici claue decorus.

Et quidem, priuatam Petri tunicam fuisse subrufam, siue pullā,quod idem est,præter vestium scruta,quæ attuli,hæc etiam probāt indicia. Quod pauperum vestes,vt diximus,sunt vt plurimū natiui coloris:hoc est, subrufi,*leonato cupo*,quem B.Hieronymus vocat,*fusciorem*. Pauperibus enim,sat est deferre vestimenta non arte, aut fuco, sed natura ipsa colorata: vt sunt albæ,aut subrufæ lacernæ,tunicæque. Alterum indicium est:quòd antiquissimi illi Monachi Antoniani, Pachomiani, & Basiliani, in vestium forma,& colore,Apostolos imitabantur:vt Cassian.lib.1. de inst. t. monac. cap.2. &

fusius atque clarius Gulielmus Duran. in Rationali diuin. offic. lib. 5. c. 3. testificantur. Cùm igitur, & ex imaginibus antiquis, & ex Monachorum indumentis, abundè constet, eorum tunicas fuisse pulli, siue subrufi coloris, hoc est ex rubeo nigricantes, affirmandum est, & Petri quoque tunicam, fuisse subrufam. Denique (quod primo loco ponendum erat) Petri professio, maritimæ artis fuit. Cui certè, ferrugineum colorem, hoc est, rubiginosum, & subrufum conuenire, Plautus apertè ostendit. In Milite enim glorioso Act. 4. Scen. 4. causia, hoc est, nautico pileo, vestibusque ferruginei, & subrufi coloris, Pleusidem instruit, naucleri personam induentem.

Tunica igitur nautæ Petri, subrufa, & pulla fuit: Annè, & pallium? Videri posset fuisse tunicæ concolor, si ex Plauto coniicere liceret. Sed auertunt me, imagines, & illa præsertim antiquissima, quam D. Siluester Constantino Magno ostendit, Petrum, & Paulum Apostolos, sibi per quietem visos, recognoscere cupienti: quæ hodieque in Vaticana Basilica seruatur, exponiturque quandoque populo veneranda: quæ albo amictum pallio Petrum refert: tametsi, albus color, in subalbidum, & ferè croceum, ob vetustatem abiecit. Non multo autem post, D. Ioanni Chrysostomo adolescenti, apparuerũt Apostolorum Principes, albis indutí vestibus. Albatus item, Theodoro Mansionario, apparuit Petrus solus. Greg. Dial. lib. 3. cap. 19. Sicut & albatos vidit per somnium, Theodosius Imperator, Ioannem, & Philippum, qui & ipsi nautæ, & Petro conterranei extiterunt. Albatos præterea, antiquæ Romæ imagines, in Templorum absidibus, Apostolos propemodum representant. Denique ex Cod. Arabico de vitis Apostolorum, non ita pridem typis expresso, Petrus Chirchenius editor tradit pag. 16. Apostolos vocatos fuisse *albos* in Arabiæ prima Ecclesia, à vestibus albis. In Vaticano etiam Codice vetusto, & carioso, adeò, vt ex Leonis Allacij viri græcis literis, & varijs facultatibus excultissimi sententia, ætate Iustini II. Imperatoris, scriptus fuisse videatur, prostat imago Petri tunicati, & palliati.

In qua, duo eximia antiquitatis monumenta obseruanda sunt. Alterum, quòd tunica sit coloris thalassici: hoc est, vt supradixi, ferruginei. Pallium verò exalbidi, candore, à temporis corruptione nitorem suum amittente. Et certè si Petrus, vt Apostolus, hoc est, vt Doctor Orbis, & Euangelij sator consideretur, non alio colore, in extimo saltem indumento, vti debuit, quàm albo. Tradit enim R. Selomo in caput 5. Canticorum, apud Iudæos, literarum professores Doctoresque, candidam vestem gestasse. Alterum, quod in extremo limbo, intextum habeat Γ gamma: illum nempe, quod à sutoribus amputari solet, cùm è panno, vestem formant. Sed, quòd Princeps Apostolorum, ad paupertatis, & humilitatis indicium retinuit, transiuit postea in gloriam. Nam apud Græcos cautum fuit, vt Hierarchicum pallium, quod in Sacrorum solemnijs Episcopi gerunt, duas tantum notas habeat insutas Γ videlicet, & +. Idque cernere, & obseruare est, in Epiphanij, & aliorum hierarchicis vestibus. Hoc ipsum videtur insinuasse Abdias, in sua Historia Apostolorum. Quamuis enim ille liber existimetur spurius, auctorem tamen antiquum, quisquis ille fuit, redolet, ob multos vetustos ritus, & antiqua monumenta, quæ habet. Is igitur lib. 8. Bartholomæi Apostoli habitum sic describit. *Induitur pallio albo, habente per singulos angulos, singulas gemmas.* Suspicor, aut Codicis greci, aut latini interpretis errore, scriptum esse *singulas gemmas*, pro *singulas gammas*. Vel, si mauis legere

gere gemmas, intelligendus forte est, non de lapillis pretiosis, sed de iam dictis Γ notis, intextis rudi panno. Accedit huic ritui antiquo firmando, quod de vestibus dictis Gammadijs, siue Gammatijs, in quibus Γ gamma intexebatur, ab Anastasio Bibliothecario dicitur in Leone IV.

Cingulus.
§. *VIII*.

NVnc de Petri cingulo agendum est. Licet autem potius dicere, præcinctum zona, quàm cingulo, Petrum. Tum quia, hoc vsus est vocabulo Christus Matth. 10, 9. Marc. 6. 8. cum Apostolis inhibuit pecuniam gerere. Tum etiam, quia zonæ Orientalium, & maximè Iudæorum, vt plurimùm lineæ eæque latiores, quàm cinguli, qui ferè funicei, aut pellicei. Non ignoro confundi aliquoties cum cingulo zonam. Attamen lego Hieremiam gestasse *lumbare lineum:* hoc est, zonam. Hierem. c. 31. Et Monachos præterea omnes, ex Pachomij, & Oresiesis instituto, linea zona præcinctos. Arbitror id factum à viris illis religiosis, vt Christi Apostolos discipulosque, cinctus quoque genere vocabuloque imitarentur. Eiusmodi verò lumbari, siue zona linea, præcinxit se Petrus, vt Angelo obediret, qui dixerat. *Præcingere, & calcea te caligas tuas.* Et vniuersè quidem, omnes qui tunicis vtuntur, indigent cinctu: quo, vt Tertullianus ait, De Pall. cap. 4. *tunicam corripiant.* Ne videlicet diffluat ad pedes vsque, & gressum impediat. Quin etiam, longum iter aggressuri, apertæ tunicæ alas, hinc inde sublatas, zona religant, aut cingulo quouis. Noctu verò, si non libeat, aut non liceat lecto discumbere expoliatos, laxato, vel amoto cingulo, tunicam defluere sinunt ad talos. Quod in carcere Herodiano fecisse Petrum, Chrysostomus adnotat Hom. 3. in epist. ad Ephes. *Propter carceris rigorem,* inquit, *ligamenta* tunicæ *ad horam laxauerat Petrus. Vt tunicam,* infit Beda *circa pedes dimissa frigus noctis vtcumq; temperaret.*

Habemus igitur, Apostolorum Principem palliatum, tunicatum, linea zona præcinctum. è qua tamen pependisse gladium, quod græculus quidam commentus est, falsum ego existimo. Quippe qui, ex antiquis Patribus, atque ex ipso Euangelio, sciam, vt infrà demonstrabo, ne baculum quidem cuspidatum, Apostolis licuisse deferre. Is verò, qui Petrum gladio armatum inijsse Romam scripsit, neque Chrysostomus fuit, neque Proclus, neq; Germanus Cōstantinopolitani Antistites: sed ignotus quidā declamator: & inter opera Simeonis Metaphrastę immeritò à græculo aliquo collocatus, sub Chrysostomi nomine.

Calcei.
§. *IX*.

PEdibus Petri contegendis, caligas damus. Caligas, hoc est, gregariorum militum, & rusticorum calceos, atque adeò pauperum hominum soleas: quas idem sæpè apud scriptores esse, ac sandalia, B. Hieronymus in Isai. cap. 20. probè censet. Differunt verò à pedum integumentis ditiorum: quòd illa totum pedem, caligæ autem plantam solummodo

modò muniant. Itaque si Cassianum audiamus, illa Apostolis, Matthæi cap. 10. Christus prohibuit. Has verò caligas, siue sandalia, Marci cap. 6. permisit. Immò & Christus ipse, his vsus esse sandalijs perhibetur. Tradit enim S. Paschasius Abbas lib. 6. in Matthæum, sua ætate, Romæ monstrari calceos Christi, siue sandalia cancellata. Viuebat autem hic Diuus, ante annum Christi nongentesimum. Sanè quidem, Petrum Apostolum gestasse caligas, Lucas apertè narrat: cùm tradit, ipsi concluso in carcerem Herodianum, dixisse Angelum, *Præcingere, & calcea te caligas tuas*. Quo loco Græcus, ac Syrus, *sandalia* habent. Vt proinde, magis magisque pateat, caligas à vilioribus, & inornatis sandalijs, in sacris maximè literis, non differre. Porrò vsitatæ Hebræis caligę fuisse legũtur, siue sãdalia, quę ad pedẽ ligulis vinciebantur: quemadmodum hac etiam ætate, in Hispania gregarij milites: & rustici quoque nostrates faciunt. Crura quippe tibialibus non tegebant prisci, ne locupletes quidem. Sed hi ad summum fascijs decorè vinciebant, quæ ob id dictæ sunt *crurales* in l. argumento, ff. de auro, & arg. leg. Deque his Cicero in Clodium. Cato apud Nonium. Plinius lib. 8. cap. 57. Columella lib. 7. Val. Max. lib. 6. cap. 2. Breuiter eas describit Quintilianus lib. 2. cap. 3. *Fascias esse, quibus crura vestiuntur*. Tenuiores autem, vt dixi, supernam tantummodo pedum faciem, vittis siue etiam chordulis alligabant, crura alioquin tegere non curantes. Singula hæc, antiquæ statuę, optimè repræsentant: & Apostolorum quoque imagines. Immo etiamnum seruantur istiusmodi sandalia, siue soleæ, Andreæ, & Petri: illa Treueris, hę verò Romæ, testibus Cornelio, & Lorino in Act. cap. 12. Inde ortæ sũt apud Christianos, crebræ pedum lotiones, Apostolorum ætate, & sequentibus quoque temporibus vsurpatæ. Nimirum, vt immunditiæ seminudis viatorum pedibus inhærentes, abluerentur. Quando & sordes quoque ipsas pedum, ante lotionem exosculabantur ij, qui pedes lauabant. Vt B. Laurentium factitasse, Acta eius produnt. Viguit enim hæc pietas, atque charitas erga hospites, beatis illis sæculis, quibus tamen, non vt conuiuis (quod nonnulli putant) loti sunt pedes hospitibus: sed tanquam peregrinis fessis, ac puluerulentis de via: & ob id *lotio pedum Sanctorum*, hoc est, Christianorum, à Paulo commendatur, Tim. 5.

Cæterum, an præterea Petrus, alijque Apostoli, caligas soleasque suas, clauis suffixerint, tunc præsertim cum longissimo se itineri commiserunt, incertum quidem est. Ipsorum tamen exquisita pauperies, id credere persuadet. Nota quippe res est, rusticos pauperesque, clauatis incedere calceis: qui mos antiquissimus memoratur à Theophraste Charact. mor. cap. 5. laudaturque in Equitio Abbate, à Gregorio lib. 1. Dial. cap. 4. & 5. Vt recentiora taceam exempla. S. Bernardini Senensis, & B. Andreæ Auellini Ordinis nostri, quorum ego clauis munita calceamenta, huius Neapoli, illius Romæ, vidi, & osculatus sum.

Pileus.
§. X.

SEd quæres: Gessit ne pileum Petrus, an verò intecto capite semper fuit? Profectò, nisi me fallit opinio, neutrum absolutè asseri potest. Nam, si viri Romani, vt prisci scriptores produnt, aperto quidem capita

pite,ſed non omnes,aut ſemper,& vbique apud Lipſium inSaturnal.erant. Quoniam in ſacris ipſorum,in ludis,in Saturnalibus,in peregrinatione, & militia: præterea liberti,ægroti, ſenes, conuiuæ, & ad nonnullum tempus prodeuntes è balneis,caput operiebant,vel lacinia togæ,vel petaſo contrà ventum,& æſtum: vtique de Iudæis quoque,& ſignatè de Apoſtolis,cum eadem propemodum diſtinctione locorum, & temporum,reſpondi huic quæſito debere,res ipſa exigit: & antiqui etiam ſcriptores iconeſque ſatis oſtendunt. Nam,vt plurimum,hos aperto inceſſiſſe capite,tum veteres repræſentant imagines,tum Lucianus iam ſupra appellatus ſignificare videtur,deſcribens habitum Chriſtiani,*ſine tegmine,& capite nudo*. At verò, cùm domo longius abirent,vel imber arcendus eſſet,aut æſtus,pileato, aut ſaltem palliolato capite erant. Quocirca, Tertullianus latinorum Patrum antiquiſſimus,caput pallio tectos,deſcribit Chriſtianos,his verbis pallium laudans. *Vt ſuper omnes exuuias auguſta veſtis pallium Chriſtianorum, ita ſuper omnes apices,& tutulos,acer ſuggeſtus*. Inquies lector. Quid pallio cum apicibus,& tutulis? Multum equidem. Apices enim,& tutuli,operimenta quędam decora erant,& nobilium capitum ornamenta,maximè Sacerdotum: vt Varro docet,& Feſtus. Affirmat igitur eruditiſſimus illeAfer,omnibus capitis operimentis,& ornamentis,palliorum lacinias, quibus Chriſtiani, præſertim cum plueret,aut Sol æſtuaret,in caput reiectis vtebantur,longo interuallo excellere:& id ſuggeſtum eſſe omnium ſacratiſſimum. Verum enimuerò,Beatiſſimum Petrum, cæteroſque Chriſti Apoſtolos, etſi alias ſimiliter palliorum lacinijs vſos pro capitis tegmine fas eſt, ex his quæ diximus arbitrari,in itinere tamen longo,aut cum nauticæ rei ſtuderent, pileum operiendo vertici adhibuiſſe, iure exiſtimo. Quis enim credat,totum Orbem peragraſſe Apoſtolos ſine pileo,quo imbres æſtuſque ſolis auerterent? Petro quidem,vt addicto maritimæ arti, hac etiam ratione tribuendus eſt pileus. Nam Plautus,non latinorum modò, ſed Punicorum etiam, addo & Hebraicorum morum & veſtium, probè gnarus (nam cum Hannone in Pœnulo hæbraizat adeò benè, vt in Iudæa fuiſſe natus propemodum videatur: quod certè eruditiſſimi quidam eius commentatores in Pœnulo demonſtrarunt) In Milite Act.4.Sce.4. nauitæ veſtimenta deſcribens,nauigaturo Pleuſidi,*cauſiam* ponit, & *pallium*: Capitis ſcilicet operimentum,& corporis.

Quod ſi aliquis obijciat,Nullam Apoſtolorum imaginem, exhibere illos capite opertos. Fateor. Cauſa tamen non eſt, quòd nunquam ſint vſi pileo: ſed quod,cœlitum capita,vice pilei,Diuinis radijs redimita, & reſplendentia debeant repræſentari. Ipſimet tamen Apoſtoli, cùm in terris viuerent,eo veſtimento,& capitis tegumento vtebantur, quod, pro gentis more,ſuæ ſorti & arti,eſſet conueniens. Vide Romanas antiquitates typis æneis inſculptas. Ibi,inter alios, quamplurimos vario capitum tegmine pileatos,eſt cernere:antiqui.ſ.piſcatoris,calamū hamis inſtructum in mare mergentis,preſſo pileolo opertum caput. Atqui,piſcator erat Petrus: igitur pileatus. Neque enim,in pilei vſu diſcrimen fuiſſe arbitror, inter Romanos,Iudæoſque piſcatores: præſertim cùm Palæſtina ſeuiore æſtu ferueat,quàm Roma.

Ba-

Baculus.
§. XI.

Qvòd verò Petrus, baculo nixus iter facere solitus fuerit, cùm nauigio egressus, viam pedibus tereret, constat ex Actis, Vitaque S. Frontonis primi Petragoricensis Episcopi, & ex Martyrologijs, Bedæ, Vsuardi, Adonis, NotKeri, atque aliorum complurium, narrantium Sanctum Frontonem, à Petro Romæ ordinatum Episcopum, & in Galliam, vna cum B. Georgio presbytero missum, hunc ipsum socium suum in itinere mortuum, baculo Principis Apostolorum cadaueri superposito, ad vitam resuscitasse. Enimuerò, Apostolis omnibus, Christi concessu, licuisse virgam, hoc est, baculum in itinere gerere, palam est ex Marco cap. 6. *Præcepit*, inquit, *eis ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum.*

Neque obstant Christi verba illa, apud Matth. Apostolis, *virgam in via prohibentis.* Nam, est baculus ad sustentandum in itinere corpus: & est baculus ad defensionem armatus ferro: quem olim vocatum, *infuste spathā*, ex Ennodio liquet Epist. 131. Hunc, Procopio interprete in Isai. 18. illis prohibet, illum concedit. *Etenim, quia Domini habemus auxilium*, infit Hieronymus de baculo armato, *baculi præsidium cur quæramus*? Ille autem cōuenit Apostolis, vtpotè insigne paupertatis, & vitæ laboriosæ. Quod & in Iacobo Patriarcha, qui similiter baculo nixus, Iordanem tranasse legitur Gen. 31. v. 10. notant expositores: inter quos optimè Oleaster. *Dicit Iacob, se in baculo suo, idest, sine vlla suppellectili, sine diuitijs, sine armentis, & pecudibus, sine seruis: sed solo baculi comitatu, transijsse Iordanem.* Certè Apostoli, veri Israelitæ fuerunt, & generosa Iacobæa proles: qui ob Christi Iesu amorem, & honorem, omni humanarum rerum copia destituti, in toto Orbe peragrando, & Euangelij legibus vbique prædicandis, se longè pauperiores Iacobo præstiterunt, nudo baculo nixi. Vtque Ambrosius lib. 6. in cap. 9. Lucæ ait, *Nulla subsidii sæcularis adminicula requirentes. Quippe qui, fide tuti, putarent sibi quominus ea requirerent, magis posse suppetere.*

Subucula, & subligacula.
§. XII.

Exteriora hactenus B. Petri vestimenta digessi, Nunc interiora, & quæ cuti hærent propius, libet exquirere. Et verò, an Apostoli, & præsertim ij, qui nautæ fuerunt, Petrus videlicet, Andreas, Iacobus, Ioānes, Thomas, Nathanael, siue Bartholomæus, et si quis alius maritimæ deditus arti, subuculam gesserint necnè, in vtramque partem sunt argumenta. Negantem arripuit Scriptor quidam recentior. Eò quod putet, Apostolos in vili, & paupere cultu corporis, Cynicos illos Sophos, aut superasse, aut saltem imitatos fuisse. Cynici autem, laneam tunicam è rudi panno, super nudum corpus ferebant. Quod hodieque sanctè faciunt Monachi plerique arctioris instituti. Addi huic argumento posset. Si præter tunicam è panno, alteram è lino interiorem admisissent Apostoli, videri potuissent Christi præceptum violasse, duas tunicas prohibentis: quod quidem

dem non est dicendum. Denique tunica Christi inconsutilis,de qua Ioannes cap.19.v.23.lanea profectò erat: vt ij qui frustum eius aliquod, vel totam ipsam inspexerunt,testari possunt. Eaque intima fuit,& carni hærens, vt Arias Montanus tradit in Ioan.21. *Tunicam*,inquiens, *id est subuculam acceperunt,vt nudus omnino esset*. Videtur igitur verisimile, Apostolos in hoc etiam vestium genere,Christi exemplum esse secutos. Pro affirmante autē parte,facit,quod subuculam lineam,super nudo gestare,non est præter nauitarum institutum,& fortem. Videmus enim,vel pauperiores nautas, indutos subuculis è crassiore tamen lino,aut cānabe. Orientales verò homines omne genus,adeò gaudent indusio lineo,vt pęne in prouerbium apud eos abierit. Nam obseruaui in Prato Sophronij,siue Ioannis Moschi, adagium sapere,id quod B.Abbas Cosmas in Laura Pharan, hoc est in Palęstina degens dixit Ioanni Moscho cap.40. *Cum inueneris aliquid ex Opusculis S. Athanasij,nec habueris chartas ad scribendum,in vestimentis tuis scribe illud*. Ex quo dicto,id profectò colligi potest. In Palæstina,adeò vsitata fuisse indusia linea (lanea quippe inepta scripturæ sunt) vt in adagium,siue certè ingnomam abierit,*scribere in vestimentis*. Præterea fauet his, Philonis Iudæi de Therapeutis narratio,quòd interulam lineam gererent.In Ægypto quidem illi degebant,Iudæi tamen erant,hoc est patrij ritus cultusque tenacissimi. Hæc vniuersè dicta à me sunto.

Deuenio nunc ad Petrum. Scribit Ioannes cap.21. Cum audiuisset Petrus, quod is, qui ipsis piscantibus, & nihil piscium illa nocte capientibus dixerat. *Mittite in dexteram nauigij rete, & inuenietis*, Christus Dominus esset,*statim tunica succinxit se (erat enim nudus) & misit se in mare*. Omnes loci huius Expositores,negant intelligi posse Petrum,dum piscaretur,fuisse penitùs nudum: aiuntque, accipi debere *τὸ nudus*, pro seminudus,more piscatorū. *Neq; enim conueniebat*, inquit Euthymius, *vt omnino nudus esset propter turpitudinem* Igitur cum piscaretur, vestimento aliquo nonnullam corporis partem Petrus operiebat,cætero corpore nudo relicto.Hoc est,cruribus & fortasse brachijs à cubito. Euthymius, tuniculam quandam imaginatur, manicis carentem,quæ corpus ad genua vsque contegeret, eamque ab ijs, qui in mari degerent vsitatam. Sed lanea nè,an linea fuerit tunicula ista, nequaquā exponit.Nonnus Panopolita,coriaceū fuisse tradit indumentū: *Marinum indumentum circa nates voluens corium,quod geminorum demissum ad finus fœmorum,piscatores gestant, occultorum munimentum pudendorum*. Albertus autem Magnus,suo in hunc Ioannis locum commentario, paucis, & meo quidem iudicio optimè,rem expedit.*Erat*,inquit,*nudus: hoc est, nudalijs interulis,& femoralibus vestitur*. *τὸ nudalijs*, ea profectò significans indumenta, quæ nudo corpori proximè hærent. Hæc autem linea esse, maximè apud piscatores,nemo ignorat.Lanea namque,aut coriacea, marinis aquis iniecta,& madefacta,fracescunt facilè,& consumuntur. Habemus itaque,Beatum Petrum,lineam gestasse interulam, linea fœmoralia, vtpote piscatorem,& feruidè tunc ad Christum adnantem.Quod certè ex recentioribus, & Contzenus,& Brugensis,viri apprimè docti asserunt. Ille cum describit Petrum,*leuibus vestitum, & ad opus piscationis habilibus indumentis*.Hic autem, *erat*,inquit,*nudus,id est,quasi nudus,solis ventre, & genitalibus velatis, illo subucula,his subligaculo*. Deque his fortasse linteis vestibus, dixit vetus ille, sed incertus Auctor Encomij vinculorum Petri. *Vmbra, & lintea Petri morbos profligarunt*.Adde his,honestum pudorem profectò persuadere, vt Petro, alijsq;

etiam

etiam Apostolis, interulam, & subligacula tribuamus. Nam si Cicerone teste, *Scenicorum mos tantam habet à vetere disciplina verecundiam, vt in scenam, sine subligaculo prodeat nemo.* Quantò magis id dicēdum est de Christi Apostolis?

Ea autem argumenta, quæ pro parte negante protuli, haud difficilè diluuntur. Nam, quòd Apostoli imitati sint in vestitu philosophos Cynicos, id quidem dici non debet. Non enim Cynicorum, hoc est, eorum qui sub specie spernendi diuitias, & nobilitatem generis, humanam gloriam vanissimè aucupabantur, sed Christi exemplum sectabantur Apostoli, & illius ætatis Apostolici viri. Christum autem gestasse tunicam exteriorem, nulla alia supposita interula, quæ carni hæreret, quamuis Arias Montanus ita fuisse arbitretur, id profectò, neque è sacra Scriptura, neque ex antiquis Patribus, probari posse puto. Et scio præterea, in Basilica Lateranēsi, asseruari Christi tuniculam lineam: cuiusmodi indusio, per totam etiam vitæ ætatem vsum fuisse, non est cur dubitemus. Denique non obstat illud præceptum Christi iubentis, ne duas tunicas Apostoli gererent. Nam sicut, Iuuenco interprete, Christus non prohibuit calceos, sed duo paria calceorum. *Nec plantis,* inquit, *tegmina bina*, ad eundem modum intelligendus est, non prohibuisse subuculam, & tunicam, sed eiusdem formæ duas tunicas, quibus, diuersis temporibus vterentur, vt solent diuites habere vnam in præsentem vsum, alteram in futurum. Quod & B. Hieronymus probè obseruat, hoc ipsum Christi præceptum edisserens. Quocirca, vnam, ipsos gerere tunicam laneam, & sub ea alteram lineam, id quidem, neque Christi exemplo, neque præcepto aduersabatur.

An plurimas sarcinas vestium, & commeatum gestarint Apostoli.
§. *XIII.*

Nequaquam placet mihi Apostolicæ paupertatis professionem attentè inuestiganti, id quod nonnulli recentiorum imaginantur: Apostolos scilicet duabus simul tunicis, si necessitas, & frigus postularet, solitos indui, siue (vt verbo D. Bernardi dicam) *suffarcinari*. Refellit hos, Procopius Chartophilax Encomio in Marcum, dum admiratur, *inermem & vnica veste indutum Marcum, vna cum Petro, Italorum gentem Christo subiecisse.* Adde Ioannem Chrysostomum, rationem etiam adducentem, cur Christus adeò pauperes, & incultos miserit, hom. 34. in Matth. post initium. *Iam verò,* inquit, *vt intelligant* Apostoli, *nouum hoc esse belli genus, & insolitum praeliandi morem, cum illos nudos mitteret vna indutos tunica, sine calceis, absque virga, et absque zona, & pera, & ab excipientibus ali iuberet: non fecit hic dicendi finem, sed inexplicabilem virtutem suam proferens, etiam sic euntes, inquit, mansuetudinem tamen ouium ostendite, quamuis ad lupos ituri. Sic enim virtutem meam maximè ostendam, cum ab ouibus lupi superabuntur.*

Hāc autem, si aperire liceat ianuam, multa quoque alia permittentur: omne, scilicet penu, & quicquid esculenti poculentique ad vitæ vsum seruamus. Penora quippe eiusmodi, definiente Festo, sunt *res omnes necessaria ad victum quotidianum*. Itaque, si dicamus licuisse Apostolis sibi comparare in hyemem alteram, atque alteram tunicam: Licuit quoque prouiderem frumentariam, quia necessaria: Licuit res omnes pariter necessarias,

ad futuri temporis vsum,maturè conquirere:Licuit denique in itinere viaticum secum circumferre,& ante cœptum iter,pecuniam cibosque hinc inde corradere. Hæc enim omnia,aliaque multa consequentur, si illud ijs licuisse affirmetur.Acriorem enim necessitatem prebet dura fames ex inopia cibi,quàm frigus ex inopia indumentorum.At verò esculenta vlla secum tulisse Apostolos,neque Euangelia, neque sacræ Historiæ tradunt. Enimuerò scimus,Apostolos,suas omnes facultates spontè reliquisse, vt Christi Iesu monita,atque exempla in paupertate, & omnium rerum egestate amplectenda sequerentur.Quocirca omnes Apostolicos viros,ex Christi pręscripto,*sine pane,sine pecunia* describit Ambrosius lib.6.in Lucam. Qui,non solùm pecunia,& viatico omni à se prouiso, & comparato, sed signatè altera etiam tunica,discipulos Christi priuat, his verbis. *Neque vt duabus induantur tunicis,sed per viam omnia facillimè, & frugalissimè sumant. Frugalissimè,* inquit,*sumant.*Quæ sanè verba,significant, non solum non debere eos è suo sibi pœnu,de vestibus,& commeatu prouidere:sed ea etiam,quę alij spontè offerrent,nonnisi parcissimè sumere. Vidit hoc Victor Antiochenus, & Marcum Euangelistam exponens,ita scribit. *Tantum(ait seruator Apostolis)ab omni cogenda pecuniæ studio, auaritiaque suspicione, alienos vos esse volo, vt ne commeatus quidem causa(quæ tamen res maximè necessaria vulgò haberi solet)quidquam omnino ab iis,apud quos hospitii gratia diuertitis,accipere vos sinam.* Hæc ille.Cui profectò subscribit Euthymius,Inquiens. *Qui Regnum Cælorum annunciabāt, oportebat eos quasi Angelos de cælo descendentes,leues,atque expeditos incedere.* Iudicem te nunc facio, Lector, sitne leuis, & expeditus ille dicendus, qui pedibus(vt Apostoli)viam longam terens,præter subuculam,duabus insuper tunicis,& crasso pallio,incedit onustus?Hæc profectò vestium sarcina, non modo Apostolicæ paupertatis limen excedit, sed incommoda quoq; & molesta videri potest.

Beatus autem Hieronymus, à recentiore quodam, sententiæ nostræ obiectus,nobis potius fauere conspicitur,cùm ait. *In duabus tunicis* à Christo prohibitis,*videtur mihi duplex ostendere vestimentum: non quo in locis Scythia, & glaciali niue rigentibus,vna quis tunica debeat esse contentus:sed quo in tunica,vestimentum intelligamus:ne alio vestiti,aliud nobis futurorum timore seruemus.* Animaduerte Lector B.Hieronymum,cum ait,non sufficere tunicam vnam,in locis præsertim niue rigentibus, nequaquam accipere *tunicam*, pro longa illa Iudæorum, atque Orientalium veste, supra quam pallium geritur: ac proinde,non posse colligi,binas eiusmodi tunicas,Apostolis eum indulgere.Sed pro altera tunica,pallium intellexisse.Lata enim significatio tunicę est:adeò vt,Plinio teste,arborum quoque & fruticum membranas, tunicas appellemus.Quicquid enim operit,tunica dici solet. Alioquin,si id vocabulum presè sumatur, nemo vnquam vidit Apostolum aliquem pictum, aut sculptum,duplici talari tunica,& longo pallio obuolutum.Quinimmo, Andreas,& Thomas,qui Scythiam,& Aquilonares frigidissimas terræ plagas peragrasse leguntur, vnica, & paupere tunica vestiti, in vetustissimis etiam imaginibus, apud Græcos, Ruthenosque, antiquitatum valde tenaces apparent. Porrò, hæc ipsa, non de Petro solum, sed de Paulo etiam Apostolo,imò magis magisq; asseri debent: vt alias dicemus.

Sed quid plura huc de Petro congero, cum Petrus ipse, se descripserit, vt supra retuli, *Vna veste*,hoc est tunica,*& pallio indutum attrito?* Quocirca, hinc etiam colligo,non minus Apostolos pauperiem vestimentorum

amasse, quàm Diuum illum Cappadocē, qui toto vitæ suæ curriculo, Apostolos imitatus est, Basilium Magnum intelligo, Euangelij preconem eximium, & splendidissimum Christiani Orbis sidus. Illi enim Gregorio contubernali eius teste, *tunica vna, & pallium vnum, stratus humi lectus.* His quippe verbis, Basilij paupertatē, ac terrenarum rerum despicientiam, iste describit Orat. 20. Meminisse autem oportet, Basilium multo tempore incoluisse frigida Euxini Ponti littora, & glacialia illa Armeniæ minoris confinia: nunquam tamen is, & nusquam, plures tunicas legitur induisse: sed tunicam *vnam, & pallium vnum.* O verè Apostolicum virum!

Quænam præterea B. Petrus Neapoli egerit. Sect. XII.

DE conuersis ad Christi fidem Candida, & Aspreno, dicemus infrà. Sed cum in vita S. Asspreni ab Alberico conscripta, quæ apud nos extat m. s. dicatur, *Ad preces Neapolitanæ plebis*, Asprenum fuisse factum Episcopum Neapolitanum, ea verba indicant magnum numerum ciuium Neapolitanorum, ad Christi Domini fidem, B. Petri prædicatione, atque miraculis, per illos paucos dies, quibus Neapoli mansit, fuisse conuersum. Tam verò cita, & copiosa conuersio, felicissimam arguit Neapolitanæ plebis facilitatem: immò efficacissimam diuinæ gratiæ suauitatem. Videlicet, vt sanguinis Christi virtus appareret, qui prędixerat, Io. 12. 32. omnia ad se tracturum, si à terra exaltaretur. Præstat autem nunc inquirere.

An B. Petrus diuinæ Missæ sacrum Neapoli fecerit? Quod quidem indubitanter affirmo. Si enim rem altius repetere libeat: antiquissimum habemus Noe Patriarchæ idemq; sacris literis signatum exemplum. Is enim statim ac, nauigatio illa magnæ arcæ, feliciter desijt, sacrificium sospitatori Deo legitur obtulisse. Quod fuisse pergratum Numini, verba illa declarāt, Gen. 8. *Nequaquam vltra maledicam terræ propter homines.* Petrum igitur, finita iam nauigatione, Missæ sacrum fecisse Neapoli, congruum est arbitrari. Præsertim, cum idipsum alibi, & antea, & deinceps, ipsum aliosque Apostolos crebro fecisse, in antiquis probatisque historijs legatur: pro more, scilicet rituque primi illius Euangelici sæculi Sacerdotum: quos, statim ac Christus in cœlum ascendit, sacrificasse quotidiè Christi corpus, non vno testimonio liquet.

In primis, Acta Apostolorum id apertè significant cap. 2. ad fin. his verbis. *Erant autem perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione, & fractione panis, & orationibus.* Mox paucis interiectis: *quotidie quoq; perseuerantes vnanimiter in Templo, & frangentes circa domos*, vel (vt græcè sonat) *per singulas domos panem, sumebant cibum, cum exultatione, & simplicitate cordis, collaudantes Deum.* Quem vtrumque locum Syrus interpres, vt infra dicam fusius, de pane Eucharistico accipit. Præterea extat B. Andreæ Apostoli, illustris coram Ægea Proconsule cōfessio, relata à Presbyteris Achaiæ, qui eius martyrio interfuerunt. *Ego*, inquit, *Omnipotenti Deo, qui vnus, & verus est, immolo quotidie, non taurorum carnes, nec hircorum sanguinem, sed immaculatum Agnum in altari. Cuius carnem, postea quam omnis populus credentium manducauerit, Agnus, qui sacrificatus est, integer perseuerat, & viuus.* Hæc B. Andreas. Quotidie igitur liturgiam celebrabant Apostoli, & apostolici eius ætatis viri. Atque eo nomine,

mine, à Christo iudice laudibus, & premijs æternæ felicitatis fore cumulandos, tradit S. Hippolytus Portuensis Episcopus, & Martyr, in Oratione de consumatione sæculi: Iesum Christum affirmans, hæc verba dicturum. *Venite Pontifices, qui purum mihi sacrificium die noctuq; obtulistis quotidie*. Quis igitur nunc dubitet, B. Petrum, à quo, vt S. Anacletus Papa docet epist. 3. *post Christum in nouo testamento, Sacerdotalis ordo cœpit*, si quando post longam nauigationem, optatum littus attigisset, diuinum sacrificium statim cœpisse celebrare, & pro more veteris Ecclesiæ, socijs suis cœlestem panem administrasse?

Quid? In ipsis etiã nauigijs, secũ gestasse Apostolos, Christi Corpus, verisimile est. Ab ijs enim id moris accepisse posteros, qui illud gestarunt, credi profectò debet. Satyrũ videlicet Ambrosij fratrem, teste Ambros. in eius orat. funebri. Maximianũ Syracusarum Episcopum apud Greg. lib. 3. Dial. c. 37. & alios multos, quos vetustæ laudant Historiæ. Solenne quippe erat antiquis itineri se dedentibus, Eucharistiam secũ deferre. Quod abũde constat ex Actis S. Tharsicij Acolythi, & Martyris, S. Stephani I. Papæ, & Martyris, S. Laurentij Episcopi Dublinensis: & aliorum quos habet Suriana collectio. Quocirca, vetustus ille Auctor Cõmentarij imperfecti in Matthæum, qui inter Chrysostomi opera extat, tradit, Paulum Apostolum c[illegible] et in naui sanctificatum panem, hoc est, Eucharistiam, manu sua porrexisse Lucæ [illegible]que fidelibus secum in Italiam nauigantibus. *Quod Sacerdos de manu sua dat* [illegible] uit Hom. 17. *non solum sanctificatum est, sed etiam sanctificatio est* [illegible] *solum datur, quod videtur: sed etiam illud, quod intelligitur. Vnde & Dominus* [illegible] *solùm benedixit panẽ, sed de manu sua dedit Cleophæ, &* [illegible] *eius. Et P*[illegible] *Act. 27. non solùm benedixit panem, sed de manu sua po*[illegible] *Lucæ, & cæter*[illegible]*is*. Scio à plerisque Patribus, hunc locum Actuum Apostol[illegible] Eucharistico, sed de vsuali pane accipi, atque exponi. [illegible] qui perpendunt, improbabile videatur, Paulum in [illegible] crificijs loco, adeò sacrum mysterium peregisse. [illegible] et, Incerti huius sic exponere verba, vt velit dicer[illegible]cum, alibi antequã nauem conscenderet, à Paulo confect[illegible]um postea in naui degente, socijs fidelibus, pro salutari cibo fui[illegible]rrectum. Neque enim cogimur, ipsius verba intelligere, vt dicat, Paulum in naui, & sacrificasse, & sacratum, ac mysticum panem alijs porrexisse. Nihil ego nunc quæro, an ad Lucæ sententiã, ea Incerti auctoris expositio collineet: sed satis mihi est, adeò grauem, & antiquum interpretem, censuisse Paulum Apostolum, secum pro cœlesti viatico habuisse, diuinum Christi Corporis Sacramentum. Quid? Nonnè hanc ipsam expositionem B. Lucæ in Concil. Constantiensi, totum Ecclesię Pragensis Capitulum produxit, in disputatione contra Boemos? Adeatur Tomus tertius Antiquarum Lect. Canisij par. 2. pag. 493. ibi profectò reperietur, ex hoc præcipuè B. Lucæ loco, probasse Theologos in eo Concilio, communionem vnius speciei, contra Hæreticos illius temporis.

Sed, vt ad B. Petrum reuertamur, quocunque propemodum loco ipsum degere contigit, sacra Missarum mysteria celebrasse, Historici passim, & Traditio produnt apertissimè. In primis, ipso in domo Ioannis, in Monte Sion sita, Missas celebrante, aduenit Spiritus Sanctus: vt de eo, alijsque Apostolis, vniuersè tradunt Hesychius Presbyter in cap. 19. Leuitici lib. 2. Bertharius Abbas in serm. de S. Matthia, Proclus Episcopus C. Politanus

de traditione diuinæ Missæ, & antiquus quidam Anonymus apud Metaphrastem, de laudibus B. Virginis. Deinde, Petrus Antiochiam profectus, ibidem omnium primus, Sacrificium nouæ legis celebrasse, testantur Octaua Synodus Act. 1. & Remigius Antisiodorensis Episcopus lib. 1. de celebratione Missæ. Ab Antiochia autem, post multos annos Romam pergens, vt in Orbis vertice fundaret Ecclesiam, quotiescumque naui descendit, vbique propemodum vestigia celebratæ ab eo Missæ reliquit. Ædiculis, in tantæ rei memoriam, mox extructis, & fama, ac Traditione, ad hæc vsque tempora conseruata. Nam, cum ad Salentinos, atque Apulos venit, tum & Brundusij, & Tarenti, & Vriæ, & Andriæ, & Siponti diuinam Missam, ipsum fecisse, earum regionum Historici, & vetera monumenta testantur. In Calabriæ etiam, & Siciliæ littore, compluribus locis, & postea Liburni, ac Pisis, ad quas Vrbes tempestate delatus fuisse perhibetur, Sacris operatus est. Vti post Metaphrasten, & rerum Etruscarum nonnullos scriptores, Baronius Cardinalis in suis Annalibus meminit ad ann. Christi 44. Barnabas item Apostolus, vna cum Caio, & Anathalone, nauigio ad Ligusticum littus appulsus, cum Brixiam peruenisset, ibi sacrum fecit, in eo altari, quod supra montem Clineum etiamnum extat, & turmis populorum frequentibus, quotannis aditur: teste Mutio in Historia de Sanctis Ecclesiæ Bergomensis. Quod etiam, monumenta Brixiana apud Rubeum Brixiensem affirmant. Vtinam extarent Apostolorum Historiæ certiores, quàm eæ quas Abdias ille nescio quis, inter apocryphos à Paulo IV. nostro reiectus, chartis fabulosis illeuit. Haberemus profectò, & Ioannem Apostolum, & eius fratrem Iacobum, sæpè diuinam Missam in vtraque Hesperia confecisse. Porrò Casula, & Calix Ioannis Apostoli, nonnè apud Lateranum habentur? Quæ certè monumenta sacra, haud parum huic, de quo nunc agimus, argumento adstipulantur. Itaque Petrus Apostolus, cuius quidem, non adeò obscura, vti aliorum Apostolorum, extant itinera, tot Italiæ locis, sacrum subinde fecisse perhiberi, mirum cuique videri non debet. Quippe cum Romam peruenit, eundem seruasse morem in domo Pudentis sita in Viminali colle, celebris Traditio, & constans fama est. De qua re sic Baronius notat. ad 19. Maij *Maiorum firma Traditione præscriptum est, domum Pudentis Romæ fuisse primum hospitium* S. *Petri Principis Apostolorum; illucque primum Christianos conuenisse ad* Synaxim, *coactam Ecclesiam, vetustissimumq; omnium titulum Pudentis nomine appellatum: qui item & Pastoris nomine dictus reperitur: hodie vulgo, Ecclesia S. Pudentiana nuncupatur.*

Cum hæc igitur, quæ produxi, & vera, & recepta sint, meritò etiam ac iure, videntur recipi debere nostrates Traditiones, & monumēta: quæ summo consensu afferunt, B. Petrum Neapoli, in eo loco qui nunc dicitur *Ara Petri*, diuinum Missæ sacrificium celebrasse. Id & antiqua Traditio, & eius loci antiqui, & literati lapides quos Schraderus in suis Italiæ monumentis refert, disertè testantur. *Siste Fidelis: & priusque Templum ingrediaris, Petrum sacrificantem venerare. Hic enim primo, mox Romæ filios per Euangelium genuit, Paneque illo suauissimo cibauit.*

Idipsum asseritur in publicis tabulis Neapoli exaratis an. 1409. die 29. Nouembris, Ladislao Rege, & Ioanna eius sorore præsentibus, ac iubentibus, & Tabellione testibusque legitimè consignatis. In quibus alterum antiquius publicum diploma recitatur, quod Carolo III. Rege confectum est, & in Archiuo Regiæ Siclæ seruabatur. In illo igitur diplomate,

inter

inter Ecclesias Neapolitanas,quarum ibi census,iuraque notantur fit mẽtio Ecclesiæ S.Petri ad Aram: & diuinæ Missæ à Petro eo loco celebratæ, præsentibus Asspreno,& Candida,atque alijs Christianis.His accedit eiusdem rei narratio,à nobili viro Antonio Pappansonio, iussu Caroli III. Regis an.1383. die 5. Octobris descripta, & testium obsignatione firmata: vt iustæ petitioni Thesæi Sicolæ satisfieret, vtpote, qui ex D.Aspreni antiquissima stirpe fuisse prognatus,publica,& probabili fama diceretur.Ioannes item Villanus,rerum suæ ætatis fidus Historicus,lib.5. Neap.histor. & post eum alij, atque alij multi, idipsum summo consensu adstruunt. Quorum sanè præcipui sunt, & primo loco ponendi, Alexander VI. & Clemens VII. ac Iulius III. Summi Pontifices, in Bullatis Diplomatibus de Iubileis anno 1500.1525.& 1550. Ecclesiæ, & Vrbi Neapolitanæ concessis. In his enim,ob id potissimum se ei concedere asserunt,quòd Neapoli B.Petrus Euangelium seminasse,& Ecclesiam,cui Asprenus præesset,instituisse,ac Missæ sacrum eo loco, vbi nunc B. Petri Templum est,celebrasse perhiberetur. Alexius deinde, ac Ianuatius, & post hos Stephanus, Romæus,Regius,Summontius, Surgentius, Lindanus, Baronius,Ciacconius, Schraderus,alijque plurimi (nam omnes referre non est operæ) hoc ipsum asserunt indubitanter.

Vndè Templum,quod hodie appellamus *S. Petri ad Aram*, olim dicebatur,*Ara Petri*:ea nimirũ de causa,quòd ibi S.Petrus sacrificauerit. Habemus consimilium nomenclationum exempla. Arianum ciuitas Episcopalis huius Regni Neapolitani,sic dicta est,quasi *Ara Iani*: vt & aliud Oppidum in Flaminia. Vide Blondum Etruria,& in Aprutio. Arelatam ciuitatem Galliæ Narbonẽsis,*vt Geruasius scribit*, ait Robertus Guagninus in Historia Francorum in Carolo V. *Aram latam* prisci appellabant. Nam in eo loco propè ciuitatem,qui Rocheta dicebatur,duæ columnæ extructæ erant, & super eas,ara imposita.Vbi quotannis ad Kalendas Maias, frequens vndique populus,Romanas hostias pro sua sospitate mactare consueuerat.

Iam verò, eo facto ex antiquis recentibusque scriptoribus abundè constabilito, altera quoque emergit,haud contemnenda ratio,hoc ipsum magis magisque corroborans. Quòd scilicet,cum B.Petrus Asprenum, & Candidam,aliosque fortè complures,à se ad Christi fidem traductos, esset baptizaturus,liquido consequitur, non voluisse solummodo, sed etiam pro more,debuisse diuinum sacrificium celebrare. Norunt enim rei Ecclesiasticæ consulti viri,antiquissimum illum ritum,ab ipsis videlicet Apostolis seruatum,& ad posteros propagatum, fidelibus recens baptismate tinctis,sacram Eucharistiam administrandi.Hoc est,filios Christo renatos, diuino lacte cibandi. Qui quidem Sacer ritus, videtur habuisse ortum à Christo. Quippe qui,postquam Petrum,vt S.Euodius Petri discipulus tradit,ipse baptizauit,& eo mandante,à Petro Andreas,& filij Zebedæi, atque ab his,alij Apostoli baptizati fuerunt,Eucharistiam in cœna illa postrema instituit: eaque baptizatos Apostolos vberrimè pauit. Id verò institutum Apostolico maximè sæculo,inuiolatè fuisse seruatum,constat plurimis,ijsque grauissimis Patrum documentis, atque exemplis: quæ nouissimè diligenter collegit Ioannes Vicecomes lib.5.de Ritibus Baptismi. cap. 34. E quibus,vt aliquot hic memorẽ sũt,S.Dionysius Areopagita lib.de Eccles. Hier. cap.de Baptismo. Clemens PP.discipulus Petri,Epistola 3. Acta SS. Syri,& Euentij,Marci Euangelistæ discipulorum: & Vita S.Systi Papæ, ac

Mar-

Martyris apud Surium. Præterea Tertullianus lib. 1. adu. Marcion. & de Pudicitia cap. 19. ac de Baptismo cap. vlt. eiusmodi ritum ab ineunte Ecclesia sanctè seruatum apertè declarant. Sed locus ille cap. 2. Apostolicorum Actuum, quem supra protulimus, his omnibus testimonijs, meritò est præferendus. *Erant*, inquit Lucas, *perseuerantes in doctrina Apostolorum, & communicatione, & fractione panis, & orationibus*. Hæc verba, mox à baptismo tot millium hominum, à Petro ad Christum conuersorum, à Luca ponuntur. Eo certè scopo, vt, iam dictum Apostolicum morem significent, tunc fuisse seruatum, reficiendi scilicet, Eucharistico pane, baptizatos. Nam de Eucharistico, iam dicta verba, & ea, quæ paulò inferius Lucas habet, exposuit Interpres Syrus: qui pro *fractione panis*, posuit, *in fractione Eucharistiæ*, eumque secuti sunt Lyranus, Hugo Carensis, Glossa interlinearis hic, & Ionas Aurel. lib. 3. de Imag. ac B. Antoninus. 1. par. Hist. Tit. 6. cap. 2. vnà cum alijs multis recentioribus. Hi sunt Gagnæus, Montanus, Harlemius, Salmeron, Lorinus, Estius. Vnus repugnat Petrus Lintrensis. Sed is profectò, non considerauit *fractionem panis* à Luca positã, inter doctrinam Apostolorum, & Orationem, immeritò, & importunè intelligi posse, de alio, quàm de mystico, & Eucharistico pane. At bene est. Is ipse Lintrensis paulò post exponens illud, *& Oratione*, docet significari Sacrificium Eucharistiæ. Quo quidem sensu, etiam Tertullianus Latinorum Patrum antiquissimus, libro de Oratione, & ipse Lucas alibi, eodem Lintrense exponente, id vocabulum sumunt. Iam verò B. Petrus, non Hierosolymis solummodò, sed Romæ etiam, recens baptizatos, diuino pauit pane. Actis SS. Processi, & Martiniani Martyrum apud Surium Tom 4. id clarè testantibus, hisce verbis. *Cuncti qui erant in custodia prostrauerunt se ad pedes B. Petri Apostoli, & baptizati sunt, promiscui sexus, & diuersæ ætatis numero quadraginta septem. Obtulit autem pro eis sacrificium laudis: & participes ea effecit Corporis, & Sanguinis Domini nostri Iesu Christi*. Non est igitur dubitandum, B. Petrum Neapoli, diuinæ Missæ Sacrum celebrasse. Cum certum sit, Asprenum, & Candidam ab ipso baptizatos, mox debuisse, sacræ etiam Eucharistiæ participes fieri.

Quæret etiam aliquis. An Dioscurorum marmorea simulacra, quæ nunc ad Templum D. Pauli, quod Nostri incolũt, iacere dicuntur, ipse deiecerit? Item. An, eo Neapoli existente, Ecclesia aliqua ædificata sit? Respondebo breuiter: & vnica negatione, veluti vnico spongię tractu, vtrumq; hoc vulgi opinamentum, nullo sanè veteri scripto, aut solida traditione stabilitum, abolebo. Petrus enim neque Neapoli, neq; alibi, aut Idolorum Fanum aliquod, statuamue deiecisse, aut vero Deo publicam Ædem excitasse legitur. Pacificis namque temporibus, eiusmodi facta seruabantur. Interea autem, toto terrarum Orbe, Christianos persequente, satis fuit primis illis Christianis, aut subterraneum cœmeterium, aut intimum aliquod pij hominis cubiculum, colendo Numini, clam adire. Primus, qui non Tẽplum, aut Basilicam, sed Memoriam Romæ extruxerit, Anacletus fuit quintus à Petro Pontifex. Euseb. lib. 3. cap. 24. Legendum est Breuiarium Romanum ad 9. Nouembris.

An Pe-

An Petrus Neapolim alias reuiserit. Sect XIII.

Vniuersè certum est, Petrum postquam in Vrbem peruenit, nequaquam illic hæsisse ad obitum vsque perpetuò. Nam eius quidem, duæ minimum reperiuntur apud Ecclesiasticos Scriptores, veteraque monumenta, consignatæ ex Vrbe profectiones. Primam tradunt contigisse anno nono Claudij Imp. Christi quinquagesimo primo, quo tēpore Claudius, vt Suetonius scribit cap. 25. *Iudaeos, impulsore Chresto, assiduè tumultuantes, Roma expulit:* atque adeò, vt nostri Historici omnes existimant, eos etiam, qui ex Iudæis, Christi fidem sectati essent, videlicet Petrum, Aquilam, Priscillam vxorem eius, cæterosque è Iudæa Christianos. Verum enimuerò, illud Cæsaris edictum, quo Petrus quoq; ex Vrbe discessit, valde fuit rei Christianæ, eo tamen nesciente, proficuum. Illum quippe, qui vniuersi gregis curam, à Pastorum Principe Christo suscepisset, quemque elegisset Deus, *per os eius audire gentes verbum Euangelij, & credere* Act. 15. ver. 7. non erat conducibile, vno in loco consistere. Itaque expedijt, quantùm mortali liceret, vniuersum peragrare Orbem: & nondum credentes, ad Christi fidem perducere: credentes verò, in fide eius, magis, magisque roborare.

Porrò anno iam dicto à Christo nato quinquagesimo primo, quo Vrbe Petrus excessit, reuertisse etiam per eandem viam ad Oriētales plagas, hoc est, per Latinos, Campanosque descendisse Neapolim, vt inde nauigio vectus, vlterius pergeret, equidem non ausim affirmare. Quamuis enim exploratum sit, hoc ipso anno abijsse eum in Orientem, & Hierosolymitano Concilio, quod de abolendis legalibus coactum est, interfuisse: vt ex recta ratione temporum Beda in Act. 15. colligit, tamen cum Cāpaniæ, & Apuliæ vetera monumenta, quorum ego superius memini, apertè testentur, non hoc anno, qui fuit à Christi Ascensione decimus octauus, sed eo qui fuit vigesimus, Petrum abijsse Resinam, siue Retinam Oppidulum Neapoli vicinum (de qua re infra sermo redibit) Et anno Christi quinquagesimo septimo, qui fuit ab eiusdem ascensu vigesimus quartus, Apuliam peragrasse, profectò haud poterit quispiam certò affirmare, hoc etiam anno, quo Petrus Roma abijt, inuisisse Campanos. Itaque cum Simeon Metaphrastes tradat, hoc anno, Petrum cum Romā discessit, in Africam nauigasse, indeq; Alexandriam, mox Thebas, demum Hierosolymam peruenisse: istaque narratio de abitu Petri ad Pœnos, etiam Gregorij Magni testimōnio lib. 2. ep. 75. & lib. 3. ep. 32. roboretur, verisimilius sanè est (recta insuper, & vsitata itineris id suadente linea) illum potius per mare Sardoum, quam longius circumacto nauigio, per Campanum, & Siculum littus, Africam petijsse. Affirmamus igitur, B. Petrum, non quidem anno Christi quinquagesimo primo, quo Roma discessit, sed biennio post, nempe anno à Christo quinquagesimo qnarto, Resinam, atque adeo Neapolim accessisse: quamuis qua occasione in has tunc oras redierit, haud sit mihi certum.

Itinera quippe Apostolorum adeo fuerunt multa, varia, sinuosa, perplexa, vt mirum non sit, certo ea filo à nemine hactenus potuisse describi. Multò minus occasiones, ob quas nunc huc, nunc illuc excurrerint, distin-

ctè

atè cognosci:in tanta maximè penuria veterum scriptorum,etiam à B.Ioãne Chrysostomo Præfat.in epist.ad Philem.deplorata,qui nobis Apostolorum vitas,resque ab eis præclarè gestas ennarrent.Nam pauci illi,quos habemus,quàm multa prætereant,atque ea,quæ de ijs memorant, quàm breuiter summatimque percurrant,nemo non videt.*Vtinam*,inquit Chrysostomus,*non defuisset,qui nobis Apostolorum historiam diligentissimè traderet. Non tantum,quid scripserint, quidue locuti sint:sed,vt sese per omnem vitam habuerint. Quid, & quando comederint. Quando sederint. Quo ierint. Quid diebus singulis gesserint:& in quibus partibus vixerint. Quam introierint domum. Quo nauigauerint. Vbi nam applicauerint. Atque omnia diligenter exponeret. Adeo illorum omnia eximia vtilitate referta sunt.* Hæc diuinus ille vir. Cui ego subscribens.Vtinam,inquam, B. Ioannis Apostoli, cum Romam Domitiano Imperatore ductus est ex Asia,scriptum Odœporicon haberemus!Haud dubito, quin eum accessisse Neapolim, non ambiguo arbitratu, sed certa relatione sciremus. Nunc coniecturis,& indicijs vtcumque id consequi, hoc est,rei vmbram amplecti,necesse habemus.

Petrus itaque, Italiæ Christianas turmas, in dies magis magis magisque virtute,& numero succrescentes,anno à Christi passione vigesimo,hoc est Claudij Imper.vndecimo reuisit.Iam enim postquam Roma abijt,Orietis Ecclesias iterum perlustrauerat: multasque prætereà alias,diuersis in locis erexerat:vt bene Cardin.Baronius adnotauit. Anno autem à Christi passione vigesimo quarto, qui fuit Neronis primus, iterum atque iterum Italiam peragrauit:si non illam vniuersam,at certè saltem Apulos, Peucetios,atque Daunios:apud quos,vt supra tetigimus, certa etiamnum supersunt vestigia, & monumenta, quæ B.Petrum ad eos adijsse significant. Id verò,anno iam dicto contigisse, vetustus Codex Andriensis tradit. Prætererea,eiusdem rei vestigia sunt, Ecclesiarum Andriensis, Sipontinæ, & Traniensis fundationes, & origines ab ipso Petro, vt traditio, & libri veteres supra producti loquuntur, instituræ. An verò, non solùm anno à Christo nato 57.& ab eodem passo 24. sed etiam postremo eius ad Vrbem reditu, qui incidit in annum Domini sexagesimum septimum,Neapolim Petrus venerit,id vt verisimile quidem,sed non adeo certum, lectoribus iudicandum relinquo.Certè Diuus Epiphanius Hæresi 27.vniuersè significat,non semel tantùm,aut iterum,sed sæpè Beatos Apostolos, Petrum,& Paulum Vrbe profectos esse:nempe,vt Orbis Christiani Prouincias, crebrò reuiserent:& adhuc tenellas Christi oues,Pastores illi,lacte charitatis pleni, benignè fouerent.*Sæpe*,inquit,*Apostoli ex Vrbe ad alias terras ablegabantur. Paulus enim in Hispaniam profectus est: Petrus verò sæpe Pontum, & Bithyniam visitauit.* Si itaque sæpenumero Petrus Pontum, & Bithyniam,hoc est,Asianas, atq; adeo Orientales Ecclesias visitauit,quidnam quæso prohibebit existimare, sæpè etiam Neapolim, nempe quotiescumque ferè ex Vrbe ad Orientem pergeret,pertransisse?Sanè quidem Ioannes III.Pontifex Maximus,epistola ad Episcopos Germaniæ,asserit,quòd Romæ ea de causa Linum,& Cletum sibiCoadiutores Petrus instituit:vt eo absente,Pontificio munere fungerentur,eiusque vices gererent. Nimirum, quòd Petrus Roma sæpè discedens,per nouem subsequentes annos(quippe à Lini,& Cleti ordinatione,ad Petri in Vrbem postremum reditum,nouem anni intercesserunt)Occidentalem,& Orientalem plagam identidem repeteret. Sicque contigit, vt nec per totum id spatium,semper Roma absuerit,nec semper Romæ cōstiterit.

ſtiterit. Nimirum,Sol ille Euangelicus, Chriſtianum Orbem indefeſſus,& feruidus perluſtrabat:&,*vbi ferebat impetus ſpiritus,illuc gradiebatur.*

Sœpè igitur profectum Roma Petrum, ſœpè etiam Campaniam, & Neapolim,valde veriſimile eſt,petijſſe. Nam,quod etiam ſuperius dictum eſt,ſicut rectum,atque vſitatum iter ex Oriente Romam,erat, nauigium ad Neapolitanum,ſiue Puteolanum littus appellere: ita etiam, migrantibus Roma ad Orientis plagas,eodem itinere eundum fuiſſe conſtat.Quocirca (vt hoc vnum è multis exemplum proferam) cum Abramius ille Alexandrinus(apud B.Gregorium lib.8.Ind.3.ep.42.ad Eulogium) Alexandriam Roma repeteret, Neapolim venit,ibique manſit, donec mare tranquillaretur. *Ante hos autem,* inquit, *dies, Abramio Alexandrino veniente ſanctitati veſtra reſcripſeram.Sed Abramius nauigij neceſsitate compulſus,diu perhibetur in Neapolitana ciuitate commoratus.*

Equidem huic exemplo,Syluestrum I. aliosque multos Petri ſucceſſores poſſem adijcere:ſed vnus Cõſtantinus Papa mihi ſat erit.Qui cũ anno 709.Roma Cõſtantinopolim petijt,Neapolim adijſſe,&,vtiB.Petrus fecerat,nauigio Siciliam,Calabriam,& Salentinos attigiſſe ſcribitur ab Albone Floriacenſi lib.de vitis Pontif.Roman. Et ante eum ab Anaſtaſio fuſius. Itaque ſimiliter B. Petrum Roma profectum, Neapolim etiam acceſſiſſe,nequeo propemodum dubitare.

N SANCTI

S. PAVLI NEAPOLIM ADVENTVS.

CAPVT QVARTVM.

Nefas esset à Petro Paulum disiungere: cum ij, vt Ecclesia canit, *in vita se diligentes, in morte quoque non sint separati.* Spreto itaque Chronologiæ ordine, de ipsius in hanc Vrbem accessu, qui dicitur contigisse, anno Christiano quinquagesimo nono, cum ipse ex Oriente Romam veniret, & Puteolis aliquot dies mansisset, Mihi, hæc peculiarius sunt dispicienda.

Sect. I. An Paulus, Neapolim aliquando venerit.
Sect. II. Quinam Pauli fuerint socij.
Sect. III. Quo tempore Neapolim venerit, indeque Romam petierit.
Sect. IV. Num ipse, ac Timotheus, suus ad Hebræos Legatus, Neapolim aliquando reuiserint.

An Paulus Neapolim aliquando venerit?
Sect. I.

Septem diebus mansisse Puteolis Paulum, Lucas tradit, Act. cap. 21. Magna hæc Puteolanorum laus est: ipsos scilicet, maturè Christi fidem suscepisse: ac tanti Apostoli præsentia fuisse decoratos. Inter cætera autem, quæ verisimile est, ipsum Puteolis patrasse, à Fratre Hyppolito Donesmondo Ordinis Minorum de Obseruantia, in sua Historia sacra Mantuanæ Ciuitatis, traditur, Virgilij sepulchrum visitasse: atque cum lacrymis dixisse. *O qualem te reliquissem, si te viuum inuenissem, Poetarum maxime!* Sed, cum tot eruditi viri, qui in Virgilium commentaria ediderunt: eiusque gesta, diligentissimè inuestigarunt, nihil de eiusmodi visitatione testificentur, fides sit penès auctorem.

Cum itaque septem dies Puteolis manserit Paulus, verisimile profectò est, illum tunc Neapolim accessisse. Nam, sicut, Galesinio teste, Simon Logotheta tradit, Ignatium non Puteolis modo, sed etiam Neapoli religionem Christianam disseminasse: ita & de Paulo dicere, nihil profectò prohibet. Et verò Neapolitanos etiam, eiusdem præclaræ laudis, quæ Puteolis data est, esse participes, nemo puto dubitauerit, nisi qui antiquam traditionem de Pauli ad hanc Vrbem accessu, deque eo haud incerta etiamnum extare monumenta, prorsus ignoret. Meritò proinde

Lorin.in Acta.*Tradunt*,inquit,N*eapolitani, nec huius rei vestigia obscura demonstrant,ad eos etiam Paulum in transitu diuertisse. Probabile id est, ob vicinitatem,& quia Romam Puteolis tendentes,modicè illac deflectunt*. Hæc ille. Solenne enim erat Apostolis, & Apostolicis viris, quod etsi aliquo principaliter tenderent,per viam tamen, ad alia vicina Oppida dextrorsum, & sinixtrorsum deflecterent,prædicandi Euangelij gratia. Sic Petrum,& Paulum Romam ex Oriente tendentes fecisse in Asiæ, & Græciæ partibus, obseruari potest apud Lucam in Actibus:& Sophronium, ac Metaphrastem locis iam supra cap.præcedenti citatis. Sic etiam eodem sæculo, Syrum,& Iuuentium,ab Hermagora,Marci discipulo Ticinum missos, Insubres,Venetos, & Ligures circumquaque lustrasse, testantur Romani Fasti ad 12. Septembris, his verbis.*Etiam vicinas Vrbes diuinis operibus illustrarunt*.Sic Martialis:sic Maternus:S. Prosdocimus:vt habent Acta apud Equilinum. Quid igitur prohibet,quin existimemus,hunc etiam morem seruasse Paulum in nostra Campania?Iulius profectò Centurio,nobili illa, & Romano viro digna pietate, sinebat illum quacunque vellet,diuertere,Act.27.3. Porrò Paulus non nauigio amplius detentus est,sed pedes Neapolim, & postea Romam petijt. Terrestre enim hoc fuisse iter, tradit Euthalius Episcopus Sulcensis in cõmentario de Peregrinatione Pauli. Id ex ipso Luca elicitur scribente, Act. 28.15.*Fratres*,hoc est,Christianos,occurrisse Paulo, & socijs vsque ad Appij Forum,ac tres Tabernas. Occurrere autem illi non potuissent ijs locis B.Paulo,si is nauigio Romam petijsset. Appij enim Forum, erat vbi nunc Monasterium Fossæ nouæ,si Fl.Blondo credimus.Tres autem Tabernæ,ibi sitæ,vbi nunc Cisterna,Oppidum Ducum Caietanorum. Adde ex Lorino, quod *potuit sanè Paulus,Puteolis* Neapoli *finitimis,Christianos aliquot reperire:vtpote sata iam in ijs locis,ante annos multos à B. Petro, Christi* Domini *fide: multo itaque magis,potuit Paulus fideles Neapoli reperire*.

Quæ certè valdè probabilia sunt. Video enim Papinium Statium, Neapolitanum ciuem,& incolam,breuiter quidem, vt fit in re vulgò nota, sed tamen significare,eos qui Puteolos appellerent, Neapolim quoque adire solitos. Tradit enim lib.3.Silu.carm.5.adeo magnam aduentantium frequentiam,ijs fuisse ciuitatibus,vt vocet earum *littora,mundi hospita*.Cum igitur iungat Statius, in hac celebritatis laude Neapolim simul, & Puteolos:vtique ijsdem verbis indicat, morem olim extitisse accolis, & iter per eas oras facientibus,vtramque inuisendi ciuitatem.Sic ille igitur canit.De Neapoli primum.*Hac auspice cõdita Phœbo Tecta*. Mox de Puteolis,*Dicearchæi portus*.Demum de vtraque simul,*& littora mundi hospita*. Statioque concinit Cicero, qui Neapolim, *celeberrimum* nuncupat *municipium*,Orat. pro Rabirio. Hoc est,quo celeberrima semper esset, accolarum aduenarumque frequentia.Morem igitur fuisse Paulo,hoc præsertim itinere, quamquam militum lictorumque custodia vallato,inuisere fideles Christianos, sicubi eos reperisset,planè colligitur ex Luca cap.27. ver.3. narrante, adeo humanè tractatum à Iulio Centurione cohortis Augustę,cui traditus fuerat à Festo Præside,ad Cæsarẽ deuehẽdus : vt eo permittẽte,libuerit Beato Apostolo, *ad amicos ire,& curam sui agere*.Hoc est,vinculis solutum (custodiente eum tamen aliquo militum)abire ad vicina loca: tum vt Christianos consolaretur sua præsentia,& in fide firmaret:tum etiam,vt ab ijs vicissim (quod eo loco obseruant Strabus, Hugo, & Lyranus) acciperet necessarium itineri commeatum,pro se,& socijs.Quamquam enim Gagnæus existimet,stipen-

dijs Imperatoris, tam longam nauigationem fuisse susceptam: ea tamen non erant eiusmodi, quæ recreandis Paulo, socijsque tot vexatis molestijs, sufficerent. *Erat namque Paulus*, inquit Chrysostomus *valdè affectus à vinculis, à metu, à circumductione: quocirca non siluit Lucas, humano more, Paulum sui curam egisse.* Quid igitur vetuit, aut impedimento fuit, quin ardentissimus ille Pauli spiritus, sciens Neapoli, tot eo tempore esse Christianos (hos enim *amicorum* vocabulo significat Lucas eo loco) eamque ciuitatem à Petro collega suo charissimo, & Apostolorum vertice summo, fuisse ante annos quatuordecim Christo Domino subiugatam, Neapolim & ipse inuiseret, ac recẽtem Christi sobolem, suo illo suauissimo lacte, hoc est exemplo, & prædicatione, in Christi fide firmaret, numeroque augeret? Certè non alio argumento Messanenses, ad se Beatum Paulum aduenisse affirmãt, nisi quòd, cum Rhegium ille adijt, verisimile sit, transfretasse, & vicinam Messanam vrbem obiter inuisisse. Quocirca de ea re M.M.SS.monumenta, & traditio Messanensis Ecclesiæ, citantur ab Octauio Caietano in Martyrologio suo Siculo ad diem 30. Iunij.

Et verò, quod obijci posset ex Luca, scribente Paulum septem diebus mansisse Puteolis, & mox Romam abijsse: id profectò non tollit, quin intra septem illos dies, Neapolim diuerterit. Præsertim cum Arator Romanæ Ecclesiæ Sebdiaconus, qui ante mille annos scripsit Poeticam paraphrasim in Acta Apostolorum, apertè tradat, Paulum cum Romam pergeret, ad plurima Oppida Vicosque diuertisse.

Plurima quæq; legens, distinctis Oppida Vicis,
Venit ad excelsæ sublimia culmina Romæ.

Et verò ad eundem modum, cum idem Lucas, Act. 18. 11. dicat. *Sedit autem* Corinthi *annum, & sex menses, docens apud eos verbum* **Dei**, non tollit, quin interea, alio atque alio, vti occasio prebebatur, abierit: vt eruditè Baronius to. 1. Annal. ex ipsiusmet Pauli verbis ad Corinthios scribentis, euincit.

Illud præterea ad nos Paulum accessisse, magis magisque ostendit, quòd videlicet, solenne fuerit Maioribus nostris, ingruente aliqua calamitate, Petrum & Paulum, veluti suos Tutelares Diuos, præcipua veneratione fideque, publicè inuocare. Sic factum, & cum eximio, & admirando rei optatæ euentu, tum Leone IV. Pontifice Maximo, Neapolitana classe aduersus Sarracænos obtendente: tum etiam Ioanne X. aduersus eosdem impios Christi hostes, qui Campaniam, & Apuliam occupauerant, Neapolitano exercitu ab eo in sacri belli fœdus impetrato. Meritò itaque Fl. Blõdus in descript. Campaniæ, vti antea Anastasius Bibliothecarius, & alij in vitis horum Pontificum memorant, Neapolitanos, quòd Romanarum Petri, & Pauli Basilicarum, ac Sedis Apostolicæ defensores vindicesque fuerint, his verbis extollit. *Nullis maioribus, ex omni Italia, quàm* **Neapolitanorum** *viribus, & seruata est* **Roma**, *& Barbari sunt expulsi.*

Quinam Pauli fuerint socij?
Sect. II.

DE Luca quidem, nulla potest esse dubitatio, quin Paulo in hoc itinere comes fuerit. Nam in Actis, quæ scripsit, de se, & Paulo plurali numero loquitur. cap. 28. 13. 14. *Flante Austro, secunda die venimus*

venimus Puteolos: vbi inuentis fratribus, rogati sumus manere apud eos dies septem. Quocirca, rectè S. Epiphanius, Hær. 31. scriptum reliquit, B. Lucam Euangelium in Italia disseminasse.

De Aristarcho item certum est: his verbis attestante Luca cap. 27. 1. *Vt autem iudicatum est, nauigare eum in Italiam, & tradi Paulum cum reliquis custodiis, Centurioni nomine Iulio, cohortis Augustæ, ascendentes nauem Adrumetinam incipientem nauigare circa Asiæ loca sustulimus, perseuerāte nobiscum Aristarcho Macedone Thessalonicensi.* Aristarchus itaque nobilis ille, & fidus Pauli discipulus, vna cum Paulo in Italiam, atque adeo Puteolos, & Neapolim venit. Eius elogium in Martyrologio Romano 4. Augusti scriptum, hoc est, *Thessalonicæ natalis B. Aristarchi, discipuli, & comitis indiuidui S. Pauli Apostoli: de quo ipse ad Colossenses scribit, salutat vos Aristarchus concaptiuus meus. Is deinde ab eodem Apostolo Thessalonicensium Episcopus ordinatus, post longos agones, sub Nerone coronatus a Christo, quieuit.* Debui hoc loco, istud Romanæ Ecclesiæ de B. Aristarcho illustre testimonium recitare, quòd ex eo poterunt pij lectores, quis ille, quantusque fuerit, agnoscere. Simulque probabiliter conijcere, virum qui Pauli concaptiuus comesque indiuiduus extiterit, Paulo Puteolis excurrente Neapolim, & ipsum vna cū Paulo huc excurrisse. Mos enim fuit Pauli, vt locis compluribus Actorum apparet, discipulos secum ducere.

Ex verbis autem Lucæ paulò ante relatis, suspicabitur fortasse quispiam, quod & Incertus ille imperfecti in Matthæum commentarij auctor Hom. 17. apertè significat, alios etiam præter Lucam, atque Aristarchum, fuisse Pauli socios: quosdam videlicet ex ijs vinctis, quos *custodias* Lucas appellat: vsitato nimirum, Suetonio quoque, ac Senecæ vocabulo. Maximè cum græcus Lucæ sermo hoc loco clarior sit latino vulgato. Habet enim *καὶ τινας ἑτέρυς δεσμώτας*. Hoc est, *& quosdam alios vinctos*. Quocirca Oecumenius ad Act. cap. 27. 37. scribit, Lucam, & alios quosdam discipulos, fuisse cum Paulo. Et quamquam nullum nominatim memoret, nonnemo tamen recentiorum expositorum est, nempè Io: Mariana in Ephes. 6. qui existimat, Tychicum, qui vnus erat ex LXX. Christi discipulis, fuisse Paulo comitem, cùm ex Oriente in Italiam venit. Lucas igitur, Aristarchus, Tychicus, & plerique alij, Paulum in naui vinctum comitati sunt: & ipsi cum Apostolo vincti simul cum alijs criminosis: exemplo Christi, qui *cum iniquis reputatus est.* Fuisse enim socios quoque Pauli, vinculis alligatos, persuadent verba illa Lucæ Act. 27. 7. *Venimus Myram, quæ est Lyciæ: & ibi inueniens Centurio nauem Alexandrinam nauigantem in Italiam, transposuit nos in eam.* Non, inquit, nos in eam transiuimus, vt dicendum fuisset de nauigantibus liberis, & suæ spontis: sed ait, *transposuit nos in eam*: vt de sarcinis, & qui instar sarcinarum sunt, de vinctis constrictisque dici solet.

Quo tempore Neapolim venerit, indeque Romam petierit. Sect. III.

De anno iam diximus eū fuisse Christi quinquagesimum nonum, Me'sem verò aditæ Campaniæ, colligere est ex accessu Pauli ad Vrbem Romam. Baronius ad ann. Christi 59. scribit probabile esse, Iunio, aut forte citius, nempè Maio mense, B. Apostolum Romam peruenisse.

uenisse. Miramur non stare eum,grauissimo testimonio tot veterum Martyrologiorum,B.Pauli in Vrbem ingressum,sexta die Iulij consignantium. Martyrologia enim Bedæ,Vsuardi,ac Rabani:Item Martyrologium Ecclesiæ Pulsanensis literis Longobardicis scriptum, quod in nostra Bibliotheca MM.SS. Sanctor. Apostolorum asseruatur,& Florentinum anno 1486. editum,sic habent.*Prid.Non.Iulij,Octaua Apostolorum,& primus Apostoli Pauli ingressus in Vrbem Romam, anno secundo Neronis Imperij*. Quid clarius dici poterat? Libuit nihilominus Baronio,veteribus refragari: ea ducto coniectura: quòd,vt legitur in Actis cap.28.11.*hyems esset,ac frigus*,cum Melitam appulsus est,vna cum vectoribus alijs. Cæterum nos Martyrologijs adhærentes,ita ratiocinamur. Die sexta Iulij,Paulus Romam inijt: ergo ad finē Iunij videtur fuisse Puteolis,& Neapoli.Vt hinc proinde intelligere liceat geminum Euangelij solem,Petrum,& Paulum,geminum Solstitium,illum hybernum,hunc æstiuum,in nostra,tunc verè felici Campania,ea commoratione fixisse. Enimuerò Lucas dicit,iam præcipiti vere,Paulum Melita solui sse,& Puteolos aduenisse. Constat præterea ipsum, Neapoli alijsque Campaniæ Oppidis peragratis, fuisse commoratum dies septem: hoc est vsque ad Iunium circiter extremum.

Certè cum cogito id, quod Dausquius in Vita Pauli scribit: idcircò eum abijsse ad Hispanias, quod nouisset, eam regionem tunc temporis Apollonij Thianæi veneno magiæ fuisse respersam (legendus est de hac re Philostratus lib.5.cap.3.) Eadem ratione reor,debuisse Paulum, dies aliquot in Campania demorari. Nimirum, vt si qua semina demonolatriæ Magus ille, ex Oriente Romam adiens,perque Campaniam transiens,Cāpanorū animis adspersisset,Christiano antidoto,ex tēplo discuteret.Suspicionem præterea inijcere Paulo potuerunt, & celebre illud Cumani Oraculi Tripus,ac tot fana,& teterrima antra,cubiculaque subterranea, diuinationibus magijsque post Sibyllæ obitum,apta domicilia: quæ tractus illos,toto Orbe celebres fecerant.

Obseruare autem hoc loco mihi licet,ex Lucæ verbis *à Fratribus*, id est,à Christianis, qui è tota Campania, Puteolos ad Paulum visendum conuenerant,fuisse certiores factos,eos qui Romæ erant fratres,de aduentu Pauli: ac de die,qua Puteolis esset ipse discessurus.

Num ipse,ac Timotheus suus ad Hebræos Legatus Neapolim aliquando reuiserint. Sect.IV.

Repetenda sunt,quæ de Petro diximus cap.præcedenti. De Paulo nunc agens,breuiter dicam.Post primum suum ad Vrbem,quem superius ex Luca descripsimus,aduentum, non semper ipsum,ad obitum vsque Romæ mansisse:sed biennio in Vrbe peracto,varias Occidētis,atque Orientis oras prædicandò peragrasse, testantibus id Eusebio, & Hieronymo,certum est. An verò,& Neapolim aliquoties reuiserit,nemo, quem equidem sciam,literis id expresse mandauit. Nihilominus,Neapolim illum repetijsse,vt paulò ante de B.Petro diximus,verisimile est: quāquam coniectura id potius, atque arbitrio, quàm certo aliquo, vel famæ, vel monumenti veteris testimonio possimus affirmare.Porrò Eusebius Cæ-

sariensis,

fariénsis, B. Pauli liberationem, ac prædicationem sic narrat, lib. 2. cap. 21. *Paulus Romæ cum pro iudicio respondisset, traditum est, eum ad Euangelium passim prædicandum, se denuo recepisse.* Similia scribit B. Hieronymus, lib. de scriptoribus Ecclesiasticis in Paulo. *Post passionem*, inquit, *Domini vigesimo quarto anno, id est secũdo Neronis, eo tempore, quo Festus Procurator Iudeæ successit Felici, Paulus Romam vinctus mittitur: & biennium in libera manens custodia, aduersus Iudæos, de aduentu Christi, quotidie disputauit. Necdum autem Neronis Imperio roborato, nec in tanta erumpens scelera, quanta de eo narrant Historiæ, Paulus a Nerone dimissus est, & Euangelium Christi, in Occidentis quoque partibus prædicauit.* Hæc B. Hieronymus. Quin, & ipse Paulus, præter Ecclesias Orientis, quas cùm liberatus esset à primis illis suis Romanis vinculis, se aditurum, ad Philippenses cap. 1. & ad Philemonem scribens, pollicitus est: Italiæ etiam Ecclesias, & Christianos, qui in Italia essent, se iam tum præsentem cernere, & inuisere affirmauit ad Hebræos cap. vlt. sic scribens. *Cognoscite fratrem nostrum Timotheum: cum quo, si celerius venerit, videbo vos. Salutant vos de Italia fratres.* In quem locum meritò obseruat Theodoretus, ideò dictum, *De Italia, vt ostendat, vndenam scripserit epistolam: simulque significet, prædicationem Euangelicam, breui tempore omnia peruasisse: & gentes, ex promissione Abrahæ facta, assecutas esse benedictionem.* Itaque his verbis Theodoretus significat, omnem Italiam, ab Apostolo, eo tempore fuisse lustratam. Succinitque Theodoreto Ribera sic scribens. *Quod ait, de Italia, non de Roma, vel de altero certo Italiæ Oppido, aut Vico; nam fera prosecta salutatio esset, nisi Paulus Italiam vniuersam breui percurrisset, vt optabat: & quidem optasse constat ex 2. Thessal. 3. Orate pro nobis, vt sermo Dei currat, currebat ergo Paulus tamquam fulgur, aut tamquam si esset spiritus sine corporis mole, vt ita resisteret, & repugnaret illi qui celerrimè circuit, ac perambulat terram, vt deuoret, mactet, ac perdat* Iob. 1. & 2. & 2. *Petri* 1. Iraque B. Apostolus Paulus, vniuersa Italia velocissimè peragrata, Romam se recepit: indèque, vt omnes propemodum expositores docent, nempe Sedulius, Primasius, D. Thomas, Hugo Card. Carthusianus, & recentiores quamplurimi, epistolam hanc ad Hebræos scripsit. Quis igitur sibi persuadeat, Paulum, in ea totius Italiæ lustratione, Neapolim nostram, quæ vel tunc inter primarias Italiæ ciuitates numerabatur, veluti inhospitam, & inaccessam præteriisse? Et, cum postremò Paulus Romam reuersus est, diuino numine missus, vt vna cum Petro illam Vrbium Reginam, Apostolico sanguine purpuraret, credibile valde est, illum ex Oriente venientem, Neapolim, Timotheo, Patroba, Tito, alijsque comitatum discipulis transijsse.

Et quidem de Timotheo, id asseritur. Quia epistolam Pauli ad Hebræos, per ipsum missam fuisse, Græci Codices ad finem epistolæ habent. Idque ipsemet Apostolus apertè dicit ijs verbis. *Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum*: hoc est: à me cum hac ad vos epistola missum. Quamquam enim Chrysostomus, vel, qui eius Diui conciones collegit, alio ea verba trahat: Theodoretus tamen Chrysostomi discipulus, & breuiator, apertissimè in hunc locum ait. *Ostendit Paulus, fuisse missam per ipsum epistolam.* Porrò Theodoreti expositionem, quamplures grauissimi expositores sequuti sunt. Inter quos D. Thomas. *A me*, inquit, *dimissum ad prædicandum, & ad vos missum cognoscite: idest, gratiosè recipite.* Et Iacobus Faber, cum sanè mẽtis esset, ita scriptum reliquit. *Quid est: Cognoscite fratrẽ nostrum Timotheum dimissum, nisi, qui a me cum literis, & mandatis ad vos dimissus est?* Immò testatur Vatablus, hunc ipsum Lucæ textũ à nonnullis sic legi. *Agnoscite Timotheum*

fratrem

fratrem nostrum, ad vos delegatum. Horum igitur, aliorumque quos prætereo, doctissimorum virorum auctoritas, planè facit, vt minus equidem probem Theophylactum, Oecumenium, & qui hos sequuntur, Estium, Cornelium, & Benedictum Iustinianum, negantes epistolam hanc, missam fuisse per Timotheum ad Hebræos. Quòd autem Iustinianus ait, ex ijs verbis, *Cum quo si celerius venerit, vos reuisam*, colligi posse, Timotheum abfuisse, cùm hanc epistolam Paulus scriberet, id profectò, non ego solus, sed prisci nuperique expositores permulti, videntur explodere: atque docere, Paulum ijs verbis, hoc sibi velle. *Si vos ad me citò remittetis Timotheum, cum eo vos reuisam. Sin verò moram fecerit, ego adeo percupio vos quamprimum reuisere, vt sine illo istuc redire statuerim*. Ita explicant Ribera, Baronius, Faber, Gorranus, Lombardus, Haymo, atque Lyranus. Et Baronius quidem sic euincit, Timotheum esse missum eo tempore à Paulo in Orienté, ad visitandas formandasque Ecclesias. *Nam hoc*, inquit, *anno Christi sexagesimo, scribens Paulus ad Philippenses, de mittendo in Orientem Timotheo, quem superiori anno Romam accersiuerat, consilium se inijsse tradit, his verbis cap. 2. Spero autem in Domino Iesu, Timotheum cito remittere ad vos: vt & ego bono animo sim, cognitis, quæ circa vos sunt. Immò & se eo venturum pollicitum esse, cum ait. Confido autem in Domino, quoniam & ipse veniam ad vos cito. Scribens verò ad Hebræos, hæc habet, eodem prope argumēto cap. 13. Cognoscite fratrem nostrum Timotheum dimissum: cum quo, si celerius venerit, videbo vos*. Baronius itaque ex collatione verborum Pauli in epistola ad Philippenses, cum his quæ scribit in epistola ad Hebræos, solidissimè colligit, iam dictam nostram, illorumque quos protuli, expositionem, esse Pauli sententiæ valde consentaneam. Quin etiam, rationem reddit Lyranus profectò germanissimam, cur per Timotheum potius, quàm per alium quemuis mitti epistolam ad Hebræos debuit. *Timotheus enim*, inquit, *erat circumcisus, & ex matre Iudæa: vt patet Act. 16. ideò per ipsum misit Apostolus epistolam Iudæis: & per hominem Gentilem, & incircumcisum, noluit eam mittere, quia Iudæi consortium Gentilium abhorrebant: vt habetur Act. cap. 10. & 11.* Hæc Lyranus. Ex horum autem germana, vt ego existimo, interpretatione, id equidem mihi videor posse colligere: nempe, Timotheum Roma Hierosolymam petentem, si rectum vsitatumq; vti par est credere, iter tenuit, Neapolim proculdubio primùm se contulisse: indeque in Græciam, atque in Orientem perrexisse: sicut & quamplurimi diuersis temporibus olim fecisse leguntur.

Quin etiam, cum iam satis probauerim, per Timotheum à Paulo missam fuisse epistolam ad Hebræos: vlterius efferri me à coniectura aliqua patior. Videlicet: vt opiner, eam epistolam, vel Neapoli, vel Puteolis fuisse ab Apostolo scriptam. Ab Italia quidem missa legitur apud Græcos in calce epistolæ. Sed à quanam vrbe Italiæ? Profectò non Roma: vt benè Ribera censet. Ergo rationi consentaneum est dicere, ibi scriptam, vbi pluries, & diutius Paulus fuit: nempe, aut Puteolis, aut Neapoli.

De Patroba dicemus postea.

De Tito profero id quod Acta vitæ eius in Græcis Menæis habent; *Egressi è Creta Paulus, & Titus, venerunt in Asiam: & inde cum Paulo peregrinatur vsq; ad necem eius per Neronem*. Igitur in secundo Pauli accessu ad Vrbem, Titus cum Paulo Neapolim obiter adijsse dicendus est.

Hactenus de Beatorum Petri, & Pauli ad nostram Neapolim iteratis accessibus dixisse sufficiat. Illud verò ego prorsus fieri debere censeo, vt sicut Messanenses statuerunt vigesimum quintum diem Iunij, quo memo-

riam

riam aduentus Pauli Messanam, vbi Bacchylum Episcopum ordinasse traditum est, solemniter celebrarent: vt patet ex Fastis Siculis, & ex Kalendario Messanensi: ita etiam Neapolitana Ecclesia, diem aliquem Decembris, & Iunij ritè designet: quibus, tum Petri aduentum, tum Pauli, quotannis piè, & officiosè Neapolitani ciues recolant, & perpetuas summo Numini, de tanto beneficio referant grates. Quid enim prohibet, vt cum olim ethnica Neapolis III.Id. Ianuarij, Dei Patrij (Hebonis puto) Natalia commemorauerit, Gruter. Inscriptione CCCCLXXXIV. 6. quæ etiamnum extat ad D. Ioannis Maioris, nunc B. Petrum, qui nos circa idem anni tempus Christo genuit: atque adeo nostrum verè Patrium Tutelarem Diuum, stata quotannis die, cultu omnimodis debito prosequamur? O quando id ego videro institutum!

Interea verò, dum hæc decernenda speramus, libet diuina ista Empyrei Sidera, quæ Neapolitanis oris fausto iubare illuxerunt, breui, sed nitido Matthæi Cariophyli Archiepiscopi Iconiensis, eruditissimi certè viri, eruditissimo carmine celebrare.

Sole brumalem repetente metam,
Et renascentem generante lucem,
Lucis aductor, Petrus ex Eois
Appulit oris.

Rursus, æstiuam repetente metam,
Lucis & plenum iaculante robur,
Affuit lucis sator, ille cælos
Qui penetrauit.

Principes terræ, Fidei Parentes,
Gentium sacris spolijs onusti,
Dum petunt Vrbem, petiere primam
Parthenopæam.

Primus hic Petrus dedit instruentum
Munus: Asprenum dedit & sacrorum
Præsulem, sancto comitante cætu
Discipulorum.

Cœpit hinc primum populis salutem
Italis Paulus resonare Iesum:
Perq; Campanos spargere nouales
Semina verbi.

Gnata sic matrem præit ante nata,
Roma post illam, fidei quòd altrix;
Vna Syrenas ferat, vt salubres
Parthenopæa.

PRIMITIAE CHRISTIANITATIS NEAPOLIT.

CANDIDA.

CAPVT QVINTVM.

Onsideranti mihi,felicissimam Candidæ,& Aspreni,ad Christi fidem,Petri hortaru,conuersionem,occurrunt animo pulchra illa S.Procli verba, initio Laudationis S. Andreæ scripta. *Αντὶ σκάφης τὸ θυσιαστήριον κατέλαβον*. *Nacti sunt pro scapha Altare*. Quadrant enim mirificè in D.Petrum. Qui, vbi ad Neapolitanum littus descendir, inuenit Aram: quo loco ad veri Dei cultum consecrato,ibidemque,vt mox dicam,Candida,& Aspren per baptismum regeneratis, apposité dici potest, eo *Altari*, velut piscatoria quadam *scapha*,ipsum hos duos magnos pisces, deindè complures alios Neapolitanos ciues,fuisse expiscatum. De his, nunc scribendum: & de Candida primum.

Hæc enim prima omnium Neapoli Petrum adijt, & audiuit. Prima per baptismi aquam,de cœlo renata est. Prima cœlestem lucem, quam viderat,Aspreno indicauit. Verè & præclarè Paulus 1.Cor.1.27. *Quæ stulta sunt mundi,elegit Deus,vt confundat fortia: & ignobilia mundi, & contemptibilia elegit Deus: & ea,quæ non sunt,vt ea,quæ sunt, destrueret: vt non glorietur omnis caro in conspectu eius*. Sic olim,Magdalenam potius,quàm virum aliquem elegit diuina Sapientia, vt Christi Resurrectionem Apostolis nunciaret. Sic per Apostolos,rudes alioqui homines,Euangelium in Orbem vniuersum inuectum est:innumerique sapientes,Christo subacti sunt. Sic etiam sub Constantino Imperatore,testibus Rufino lib.5. cap.10. Theodoret. lib.1. c.24. & Sozomen.lib.2.cap.6. Iberi agrestes populi, ad mare Caspium habitantes,à Christiana quadam,ad euangelicæ lucis agnitionem traducti fuerunt. Cuius cum ignoraretur nomen, *Christiana Ancilla* dicta est, erat enim haud liberæ,sed seruilis conditionis. Sed, vt obiter hoc dicam, compertum est apud Iberos,illi fuisse nomen *Ninò*. Id ego ex litteris accepi,nostri Iacobi de Stephano Neapolitani, qui à S.D.N.Vrbano Papa 8. ad barbaras illas gentes,cum alijs nostris operarijs missus fuit. Ad quas,diuino plane nutu, post ingentes labores,peruenit pridie natalis eius Diuæ, qui in Fastis Ecclesiasticis figitur decimo octauo Kal. Ianuar. Cumque per multos annos ibi commoratus esset,indefesso semper spiritu,in Dei gloria,per animarum conuersionem procuranda,mortalitatem exuit, postridie solennitatis eiusdem Diuæ.Dignus profectò cuius fortia facta, aliquis ex Nostris, copiosa narratione posteris tradat.Hæc obiter.

Candi-

Candidam, Neapolitanam fuisse ciuem, ipsamet testatur: vt ex Commentariolo Incerti auctoris, *Qualiter B. Petrus Apostolus, primò venit in ciuitatem Neapolitanam*, abundè constat: quod M.S. apud Canonicos Cathedralis Ecclesiæ, & in nostra quoque Bibliotheca M.S. SS. Apostolorum asseruatur. Cuius ego auctorem, si è stylo conijcere liceat, facio Petrum Subdiaconum, qui S. Agnelli miracula scripsit. Vt id existimem, facit quæ vtrobique cernitur poetica, sed inculta phrasis, sermonis ruditas, Mixo-Barbara: & quæ ea ætate Neapoli grassabatur græcanica latinitas, Cùm scilicet è sua dialecto, ad latinam linguam græculi sensim commigrantes, infeliciter vtrobique versarentur. Vixit Petrus Subdiaconus, circa annum Christi millesimum ducentesimum. Ibi etiam vt vetula describitur.

Fuisse verò etiam nobilem, & vt nonnulli putant, Aspreni consanguineam, apud me certum est: apud aliquos dubium: ex eo quia, Albericus qui vitam Aspreni scripsit, & Petro Archiepiscopo Neapolitano circa annum Christi 1205. dicauit, vocat eam *muliterculam*: & asserentem, amicum sibi esse Asprenum, non autem genere coniunctum. Puto nihilominus, neutrum obstare, quin Matrona nobilis, & Aspreno propinqua existimetur. Non illud prius. Nam vox *muliercula*, non semper vilem, & è plebe, sed interdum etiam, vel *delicatam*, ac *debilem*: vel, vt apud Lucretium lib. 4. *Sequioris forma* fœminam significat. Alterum verò sic diluo. Certum est, ex antiqua Ecclesię Neapolitanę consuetudine, vtpotè è græcis ferè constantis, Acta Diuorum nostratium, & Candidæ maximè, quę omnium prima est, gręcè fuisse descripta: è quibus postea, medij temporis Historici Ioannes Diac. Petrus Subdiac. Leo, Albericus, Ioannes Cimiliarcha, alijque nonnulli, suas historias composuerunt. Conijcio igitur; non de nihilo esse, id quod quidam scripserunt, & etiam vulgus autumat, Candidam fuisse Aspreno consanguineam: sed imperitum aliquem interpretem, qui in græcis Candidæ Actis fortè legit *ἀγχιστεὺς*, quod genere propinquum, siuè necessarium, vertendum fuerat, amicum vertisse, siue potius peruertisse. Vtinā græci Codd. quos, vt audiui, Monialium S. Marcellini, & SS. Sergij, & Bacchi, Archiuia seruabant, nunc extarent. Multa profectò nobis patefierent, quæ nunc velut in tenebris palpando conquirimus. Intereà tamen, non video cur credere non debeamus Summontio, scriptori sanè diligenti: qui affirmat, se in vetustis Neapolitanæ Ecclesiæ monumentis legisse, Candidam fuisse Aspreni consanguineam.

Porrò, quod nunc Petro accidit, quo Neapolim appellente, prima omnium credidit Candida, accidit etiam postea, & Paulo. Hoc enim Philippis in Macedonia prædicante, S. Lydia Purpuraria, prima omnium credidit Euangelio, vt habetur in Romano Martyrologio die 3. Augusti.

Obijt Candida bonorum meritis cumulata An. Christi LXXVIII. Lini Papæ IX. Eius reliquias in Ara Petri veneramur. In veteri M.S. Rituali Ecclesiæ Neapolitanæ, in Litanijs, quę pro Agonizantibus, dicebantur, inuocabatur, & Candida, cum alijs Sanctis Virginibus. Quòd si, inter Virgines esset ipsa collocanda, obseruatione dignum esset, Neapolim à virgine natam, Parthenope scilicet, à virgine quoque renatam in Christo: ab hac nimirum Candida. Sed, cum in Officio Ecclesiastico colatur, vt mulier sancta, talem ipsam fuisse existimamus, quamquam virginitatis corona haud ornatam.

O 2 DE

DE
S. ASPRENO
Primo Neapolis Episcopo.

CAPVT SEXTVM.

Quę de Asprеno dicturi sumus,his fermè titulis concludantur.

Sect.I. Asprеni Patria.
*Sect.*II. *Nomen.*
*Sect.*III. *Genus.*
*Sect.*IV. *Dignitas.*
Sect.V. Gesta.
Sect.VI. Aetas, & Obitus.

Asprеni Patria.
Sect. I.

EAm assero fuisse Neapolim. Quoniam autem Baronius Notat.in Martyrolog.ad 3.August.Asprenatem,eum vocat,docetque nomẽ hoc,Romanum fuisse,debeo equidem,ne quis,tanti viri auctoritate abusus,hunc primum Antistitem nostrum,non Neapolitanum, sed Romanum Ciuem extitisse arbitretur,opinioni huic,statim occurrere. Certè, omnium qui hactenus hac de re scripserunt sententia, Neapolitanum cum fuisse testatur. Et ante annos trecentos,id apertè asseruit, velutque antiquam traditionem, publico diplomate munijt Theseus Sicola Caroli III. Neapolitani Regis Comestabulus: Neapolitanum, scilicet fuisse Asprenum,eiusque quatuor germanos fratres, Sicolæ genti dedisse principium. Er Rogerius Pappansonius, in suo illo qualecunque sit, Theatri Montani Chronico,quod ante ducentos annos se scripsisse, eoque antiquitates nostrates collegisse memorat,idipsum affirmat. Vtinam vero Codices illi vetusti,è quibus has ille antiquitates hausit,Maiores nostri perire nõ siuissēt, spretis malè fontibus,contenti turbidis riuis!Hos posteà sequuti sunt Tarchaniota lib.1.de situ Neapolis: & Falcus in Descriprione Neapolis pag. 23.Ac nouissimè Gualterius in Chronicis Tabulis:qui eum Neapolitanum Ciuem appellat. Nec dissentit Baronius,vt alicui,verbis eius parum considerati,fortassè videbitur. Ait enim ***nomen quidem***, hoc est,Stirpem,cui hoc cognomenrum ***Asprenatium*** hæsit, esse ***Romanum***: atque ad id firmandũ, Dionem, Suetonium,Plinium,Senecam,&Cassiodorum allegat.Quod quidem ego non nego, Sed de Viro ipso,& Antistite nostro Asprenate,

Nea-

Neapolitanus necnè fuerit,nihil ille dicit. Iam verò præter allata testimonia,ratio quoque ipsa nobis profectò fauet.Nam noster Alprenus,Neapolis Prætor fuit: vt inferius demonstrabimus. Erat igitur Neapolitanus Ciuis. Quod hac ratione concluditur. Neapoli,Polijbij testimonio,Romana Præfectura nunquam fuit. Nam alioqui,Romanis exulibus nequaquam licuisset ibi tutò morari. At idem Polijbius scribit Ciues Romanos exilio pulsos,Neapolim, Prænestẽ,ac Tybur petere solitos esse, ibiq; sedẽ figere, vti liberis in locis. Itaque suis hæ ciuitates viuebant legibus:atque sibi ipsæ Magistratus è suis ciuibus eligebant. Maximè hæ tres dudum dictæ, quas proinde Polybius *fœderatas cum Romanis ciuitates* appellat. Neque hoc à Liuio etiam,alijsque scriptum,labefactare poterit,id quod, apud ipsummet Liuium Dec.lib.3.legitur:Iunium,videlicet Silanum, ciuem Romanũ Præfectum fuisse Neapoli,eo tempore, quo Annibal eam obsidere moliebatur. Accitus quippe is Roma ab ipsis Neapolitanis fuerat: vt consilio,& subsidio periclitantem ciuitatem ex fœdere sociam adiuuaret:non autem à Senatu Romano ad regendam ordinario iure Neapolim, cum potestate missus. Sic enim Liuius, *Cæterum postquàm Neapolim à Præfecto Romano teneri Annibal accepit, M. Iunius Silanus erat ab ipsis Neapolitanis accitus Neapoli quoque,sicut Nola,non admissus,petit Nuceriam.* Portò,Romana Respub.adeò gratam habuit,Neapolis in tuenda societate,& in tanto belli discrimine constantiam,vt Capua,Puteolis,alijsque nonnullis ciuitatibus,quòd Annibali præter ius fasquo adhæsissent,seuerè mulctatis, iisque impositis quotannis à Populo Romano Præfectis, Neapoli nihilominus ius Magistratuum, & condendarum legum potestatem, atque antiquam Reipublicæ libertatem sanctè seruauerit. Adi Liuium Dec.1.lib.8. & Dec.3. lib.3. & 6. Accedit his,an.V.C.556.Colonias quinque deductas fuisse, ab Vrbe Roma in Campaniæ oras maritimas:videlicet,Duas ad Ostia fluminum Vulturni,Linternique:Tertiã Puteolos: Quartã ad Castrum Salerni:Quintam Buxentum. Neapolim verò,quanquam ad mare sitam,non est deducta Colonia. Cur ita? Quia,scilicet,sua gaudebat,vtpote fœderata cum Roma ciuitas, libertate. Quocirca poterat etiam Neapolis tunc gloriari, & dicere de se, id quod olim Locri,seu Hieracium,marmori adhuc existenti, insculpserunt, *Soli Deo subdita,& populi Romani amica.* Gualt. antiq.Tab.pag.54.n.374.

Quod si præterea dicas,Neapolim post legem Iuliam, Municipium euasisse: hoc equidem,haud inficior:quippe qui sciam à Cicerone ad Acilium Famil.lib.13.epist.30. atque ad Atticum lib.10.epist.14.scribente, id apertè affirmari. Hinc nihilominus, tantùm abest,vt Neapolis, post eam legem,Magistratus Romanos acceperit, vt potius nostra inde opinio validè roborari queat. Municipes enim, siue citra, siue vltra Tribuum Romanorum terminos consisterent,ij sanè non Romanis,sed suis legibus, Magistratibus, & Sacris vtebantur. Vti nemo ferè paulò rerum Romanarum studiosior ignorat. Vtque, vel ex ipsa vocabuli notione potest elici.Siquidem,Gellio teste,Municipes dicti sunt, quòd Populi Romani munera caperent: non quidem damnosa,vt est collatio tributorum, & id genus alia, sed quæ ad honorem vtilitatemque pertinerent. De qua re videndus Agellius lib.16.c.13.Adde his Andream Alciatum,qui lib.2.Hist.Mediolan.fol.mihi 86.Galliæ Cisalpinæ libertatem, ex Municipalibus Magistratibus confirmat.

Sed rursus instabit quispiam, ab Augusto **Coloniam Neapolim** du-

ctam:

ctam:ac proinde,cum certum ſit,Petrum adueniſſe Neapolim,poſt Augu- ſti tempora, concludi non poſſe, ex eo quòd Aſprenus Prætor Neapolis fuerit, continuò eundem fuiſſe Neapolitanum ciuem: ſed potius inde haberi,fuiſſe Romanum. Notum ſiquidem, certumque eſt,ad Colonias quaſque,Magiſtratus ab Vrbe Roma fuiſſe miſſos,etiam ad duodetriginta illas, quas,Suetonio teſte cap.46. ab Auguſto per Italiam factas, iure & dignatione,vrbi quodammodo pro parte aliqua adæquauit. Eæ ſiquidem,non habuere facultatem eligendorum ſibi è ſuo corpore Magiſtratuum: ſed tantummodo (quod idem Suetonius tradit) id eis conceſſit Auguſtus,vt Decuriones in Colonijs ſuffragium ferrent de Magiſtratibus, qui Romæ crearentur,eaque ad tempus dierum comitialium, Romam mitterent obſignata:hoc eſt,ſigillis appoſitis clauſa.

Hũc ego nodũ ſoluturus, inuitus profectò adducor, ad Fuluij Vrſini, viri alioqui rerũ antiquarũ peritiſſimi auctoritatẽ, hoc loco nõnihil deprimendã. Sed parcãt mihi docti viri manes:veritas,& ipſe in Patriam amor, huc me adigunt.

Is igitur,vel primus, vel ſolus,ſuo illo de Nummis laudatiſſimo opere,cum de familia Petronia ageret,affirmauit,Neapolim factam fuiſſe Coloniã ab Octauio Auguſto. Sed planè in hac re fallitur. Nam,quãquam verum ſit,huius Ciuitatis muros turreſque inſtauratas ab Auguſto fuiſſe: vt teſtatur vetus lapis ad Diui Iacobi Italorum, in Platea Ormea,ſiue vt vulgò dicitur,Vlmea(de quo Summontius lib. 1. fol. 63.)non tamen conſequitur,ab Auguſto huc fuiſſe Coloniam deductam. Certè Suetonius loco iam citato, me inſtruit, vt tutò negem, Neapolim inter Auguſtæas Colonias poſſe numerari. Tradit ſiquidem in Octauio cap.46. Oppida illa, in quæ Coloniæ deductæ ſunt,aucta fuiſſe ab Auguſto,tum Colonicis Decurionibus,tum etiam iure ſuffragij ad creandos eo modo,quo diximus, in Vrbe Magiſtratus. At quis non videat,ſi Neapolis ex Municipio, aut ex fœderata,& libera ciuitate,Colonia euaſiſſet, non auctam iure aliquo dici potuiſſe, ſed potius maximè diminutam, ſuiſque priuilegijs, ac libertate ſpoliatam? Vis hæc noſſe vberius? Lege Gellium, imò vt melius dicam, audi apud Gellium, Adrianum Imper. Oratione ad Italicenſes:& affatim perſpicies, quàm valdè inferior ſit Coloniæ conditio, Municipijs. Neapolis igitur,inter eas 28. Colonias cenſeri nullatenus poteſt. Significat præterea Suetonius, vti Sabellicus in eum locum notat, ideò Colonias viginti octo deduxiſſe Auguſtum,ne Italia in vaſtitate illa, & ſolitudine, diutius eſſet, quam Syllana ſcilicet, & Mariana pluſquam ciuilia bella, immaniter fecerant. Atqui,nullam propemodum noxam, multoque minus ſolitudinem, Neapolis diris illis tẽporibus perpeſſa legitur: vt proinde, opus fuerit Coloniam eo deducere,ne infrequentia laboraret.

Quæ autem doctiſſimo viro Ful. Vrſino perſuadere potuerit, vt Neapolim ab Auguſto Coloniam deductam crederet,ſcriberetque, ea ego hoc loco diluere operæpretium exiſtimo. Primum,potuit id ei perſuadere, inſcriptio reperta Neapoli, quam à Grutero exſcriptam legere quiſque poteſt pag. 227. cui ſanè Titulus eſt AB. COLONIA. DEDVCTA. AN. XC. At ea tabula,non Neapoli,ſed Puteolis exarata:& teſte Pighio to. 3. Rom. Annalium,ab agro Puteolano,Neapolim aduecta eſt. Quin etiam, ipſa inſcriptio ad finem, Puteolos nominat,his verbis. *Hoc Opus omne facito arbitratu Duumvir. & Duumviratuum, qui in Conſilio eſſe ſolet Puteolis, &c.* Illa item inſcri-

Inscriptio,quæ ex Panuinij Roma,ab eodem adducitur pag.CX. *Genio Coloniæ Neap.* Cum nihil aliud habeat,præter tria hæc verba, ea sanè neque alium quempiam doctum virum mouere debet,vt Neapolim nostram potius,quàm Siciliæ,aut Sardiniæ,aut Africæ,eiusdem nominis ciuitates,designare asserat. Maximè cum eam Inscriptionem, neque nunc Neapolis nostra habeat,neque vnquam retro habuisse legatur.

Arbitror itaque F.Vrsinum, illa potissimum Inscriptione, quæ apud Gruterum num.CCCLXXIII.2.recensetur,motum vt id assereret. Ea siquidem sic habet:

S.P.Q.NEAPOLITANVS L.BÆBIO L.F.
GAL. COMINIO PATRONO COLONIÆ.

Quid clarius? inquies. Atqui ego, nequaquam inficior, ex ea clarissimè haberi, Neapolim nostram fuisse tandem aliquando Coloniam. Sed ab Augusto deductam,id equidem est,quod constantissimè pernego. Hæc siquidem Tabula,quæ Neapoli est,non ad Augusti Octauij,sed ad Vespasiani,vel certè ad multò posteriora tempora,referenda erit: consideranti, eadem pag.num.1.haberi L.Bæbium L. Filium ab Vespasiano adlectum inter Prætorios Prouinciæ Lusitaniæ.Si quis autem velit,hunc ab illo diuersum esse,quòd huic addatur *Gal.Auitus*,ille verò *Gal.Cominius* dicatur, nihil id quidem nostræ sententię obstabit: immo eam firmabit magis,magisque. Galerij etenim homines,nusquam comparent in RomanaHistoria,nisi post Nerones.Hoc est,diu post Petri ad Campaniæ Neapolim accessum, atque adeò post *Asprení* nostri Præturam. Idipsum dici potest ad Inscriptionem supra positam,ex Capacio desumptam. Ea quippe, & posterior Augusto est: & non Neapolis Vrbis,sed eius,quæ in ea erat,Thermensium, hoc est, Cilicum Sodalitatis,censeri debet.

Denique Neapoli,Senatus,& Reipublicæ vocabula, etiam post Nerones,passim leguntur in vetustis lapidibus. Inde ergo arguere possumus, prisco eo tempore,suis illam legibus, & Magistratibus vsam: ac proinde Neapolitanam Rempublicam,non ex Vrbe Roma, sed è suis ipsam Ciuibus,sibi Prætorem,aliosque Magistratus delegisse. Nam, vt accuratè Sigonius obseruauit lib.De iure ciuit.Neapolis,Velia,& Heraclea,erant fęderatæ ciuitates Italico fœdere cum Roma obstrictæ. Id verò Italicum fędus,vt libertatem maiorem,quàm Gallicum,sic etiam dignitatem ampliorem exhibebat: vt videlicet, & suam Rempublicam, & leges suas,& suos Magistratus haberent: & in eas,dum fœderatæ essent,Coloniæ non mitterentur.

Stet igitur, Neapolim nequaquam fuisse Coloniam ab Augusto deductam,vti Ful.Vrsinus arbitrabatur. Quin etiam,si mihi longiùs excurrere liberet,apertè ostenderem,tantùm à vero abesse,hanc ciuitatem Augusto Imp.Coloniam euasisse,vt per eadem propemodum tempora,ipsos potius Neapolitanos ex S.C.alibi Colonias fixisse, certo asseri possit. Duobus nimirum vetustis lapidibus id clarè testantibus. Altero Cumis reperto.Altero autem à Parisio in Topographia Regni Neapolitani descripto: vtroque verò à Summontio relato lib.1.Hist.Neap. c.6. At hæc ego non persequor: sed illud solummodo assero, ac tueor,Asprenum, non solummodò fuisse nostrum Episcopum, sed ciuem etiam nostrum: Neapolitanum extitisse.

Asprenì Nomen.
Sect. II.

VArie illud effertur Veteres Neapolitani Codd. & Ioannes Diaconus in Chronico dicunt, *Aspren* indeclinabile: & sic vsus hactenus obtinuit huius Prouinciæ Ecclesiarum, cùm Orationem in eius Festo recitant, aut cantant. *Da quæsumus Omnipotens Deus, vt B. Aspren Confessoris tui, atque Pontificis, &c.* Laudo equidem studium seruandæ, vt putant, antiquitatis: sed si coniecturæ detur locus, id nomen, siue cognomen breuiatum iudico: vt à notarijs solet: integrumque olim fuisse *Asprenum*, siue *Asprenatem*. Id sanè sentire videtur Baronius, cum inquit, vocabulum *Aspren*, sonare quid barbarum: ipse autem effert, *Asprenas*. Itaque cùm ea ætate nondum irrupissent Barbari in Italiam, dicendum videtur, nec fuisse, eo culto sæculo, Neapoli cuiquam inditum huiusmodi barbarum nomen: atque adeò, nostrum hunc Episcopum, non *Aspren*, sed *Asprenum*, vel *Asprenatem* tūc appellatum. Errore igitur vulgi euenisse videtur, vt *Aspren* vsurparetur. Sic posterioribus sæculis accidisse in cognomine Stephani Parisiens, is rectè suspicatur doctissimus Bellarminus lib. de Script. Eccles. quod nunc corruptè, atque detruncatè vulgus appellat, *Stephanum* Paris. In *Aspren* autem nostro, coniectura hæc, non de nihilo sumpta mihi est. Nam præter iam dictam rationem, quam Baronius indicat, legi ego vetus quoddam M.S. Kalendarium, quod die 3. Augusti habet hoc modo: *Aspren. Episcopi Neapolitani*: vbi punctus additus dictioni *Aspren.* breuiatam proculdubio dictionem hanc arguit, & integrum viro nomen olim extitisse *Asprenum*, siue *Asprenatem*. Suspicari itaque licet, ex eiusmodi decurtato scribendi more accidisse, vt, ablato puncto, id vocabulum breuiatum, pro integro ab indoctis acciperetur: imo, vt & alijs viris sic detruncatum imponeretur. Nam lego in Nostratibus, quamquam non admodum antiquis scriptoribus *Aspren Sicolam*, apud Pappansonium Chronico de Sedili Montano pag. 1. Regis Legatum, & apud Matthæum Spinellum, in Diario ad ann. 1. Manfredi Regis. In antiquioribus autem, nusquam mihi hactenus reperta est eiusmodi mutila vox, *Aspren*, siue *Asprem*, sed potius *Asprenas*, vetus cognomentum Calpurnijs, Nonijsque, & Asper Æmilijs datum. Et post hos *Asprilis* Episcopi Nucerini nomen, in Romana, sub Symmacho Synodo: quod Codd. quidam corruptè habent Aprilis. Legitur quidem, ruentis Reipublicæ ætate, in Cassiodori Chronico, *Aspar* cum Ariouindo Consul, imperantibus Theodosio iuniore, & Valentiniano 3. Et rursus apud Iornandem lib. 1. Regnorum, Aspar Patritius, Anthemio, & Leone Principibus. (Mitto autem duos illos apud Panuinium Consules Aspros: Nam mendum ibi subolet: eò quod Fasti Siculi, non Aspros, sed Apros habent) sed id vocabulum apud antiquos auctores latinos græcosque in Asparis, & in reliquos subinde casus inflectitur: vt Chronicon facit Alexandrinum, quod sic habet. *Hoc anno*, nempè Leonis Aug. X. Pusæo, & Ioanne Coss. *tyrannidem quispiam meditatus*. Asparem Patritium, & Principem Senatus intra Palatiū occidit, græcè est Ἀσπαρα τον πατρικιον. Finio igitur hanc dissertatiunculā: & laudo recentiores eruditos viros, qui nomen istud Sancti nostri Episcopi, quod sic mutilum, nescio quid barbarum sonat, ad Romanum modum inuer-

inuertunt:dicuntque,vel *Asprenus*: vt Volaterranus lib.6. Geograph. & Lindanus lib.de Missa B.Petri. Vel *Aspremus*,vt Romæus in eius vita,& Spinellus Opere Mariano. Vel *Asprenius*,vt Galesinius Notis in suum Martyrologium,die primo Februarij. Vel *Aspres*,vt Iordanus in suo apographo libro de Vitis SS.aliquot Neapolitanorum. Vel *Asprenus*, vt Inuenis Histor.Tarent.lib.8. cap.1. & nouissimè Stengelius in vita B.Petri cap.41. Vel denique *Asprenas*,vt Baronius Notat. in Martyrolog. Rom. ad diem 3.Augusti, & Sanctorius in vita B.Petri. Quouis autem ex his modo id vocabulum pronuncietur,benefactum iudico:vt nimirum,obsolescente iam indeclinabili, & asperrimo illo vocabulo *Aspren*, deinceps latina aliqua inflexione emolliatur.Mihi quidem *Asprenus* pariter,& *Asprenas*, posthac, vti libuerit, appellabitur.

Verum, antequam à nomine discedamus, breuiter disquirendum hic est. An vocabulum hoc *Asprenas* nomen proprium nostri Antistitis fuerit necnè. Nam,quia in Romanis illis priscis *Asprenatibus* cognomen id sanè fuit,non autem prænomen, aut nomen, ideo meritò quis suspicari poterit, non fuisse id nostri Episcopi nomen proprium,sed cognomen. Nihilominus tamen dicimus,id fuisse nomen eius proprium. Quippe,vti rerum nominumque Romanorum periti docent, etsi florente Repub. id priscis Romanis erat nomen proprium,quod primo locoponebatur,& ob id prænomen dicebatur,vt Ciceroni,Marcus proprium nomen erat, & Cæsari, Caius:Sequiore tamen tempore,& Repub.in peius ruente,contrarius vsus inualuit.Vt nempe,non quod primo,sed quod vltimo poneretur, id esset cuiusque proprium nomen:eoque vno,si quando pluribus abstinere placuisset,vnusquisque designaretur. Sic in Fastis,Rufus ille Domitiani collega in nono eius Consulatu,nunc Rufus tantùm, nunc omnibus nominibus, vt ex lapide Romano patet, Q. Petilius Rufus dicebatur.Item Philippi collega sub Honorio,idemque Proconsul,nostræ Campaniæ,nunc Bassus, nũc Anicius Auchenius Bassus dictus est.Illi igitur,Rufus postremò positus,nomen proprium fuit:huic verò Bassus. Atque idipsum de nostro Antistite, qui certè post corruptam euersamque Remp.vixit, dicendum est. Nempe *Asprenatem* fuisse eius nomen proprium. Et quia vbique id vocabulum legitur solitarium,& nulli alij coniunctum, ideò nomen eiusdem, & prænomen ignorari. Quòd verò florente Repub.Romana, *Asprenas* cognomen fuerit,non autem nomen proprium,id non obstat, quin è cognomine,proprium nomen potuerit euadere.Idipsum enim in multis alijs euenisse,fusè, & eruditè docet apud Macrobium Prætextatus lib.1.Saturnal. cap.6. Atque hoc ipsum,quod de *Asprenate* nostro diximus,existimandum etiam est, de priscorum aliorum Antistitum vocabulis nudè positis: nempe de *Agrippino, Fortunato, Maximo, Seuero*,& huiusmodi cæteris.

Venio nunc ad Prænomen. Atque ne te,mi lector,diutius morer,fateor, nullibi me legisse,quodnam *Asprenatis* Prænomen fuerit. Neque id mirum,aut insolens videri debet.Frequens is mos apud Romanos,exterosque ex solo cognomine,aut nomine, Prænomen intelligere. Ita Nerone nudè posito,Neronem Claudium significamus: & Cicerone, M.Tullium Ciceronem. Idipsum posterioribus sæculis accidit, inter alios plurimos, Petronio Bononiæ Episcopo, & Gaudioso Præsuli Bytinensi, viris sanctissimis(profero hæc duo exempla tamquam nobis notiora.) Ille enim Sextus Petronius vocatus est, vt Baronius doctè adnotat, ad 4. Octobris in

P Mar-

Martyrologio. Iste verò, septimus Cælius Gaudiosus: teste eodem Baronio ad 28. Octobris, qui id ex B. Agnelli Actis elicuit. Vulgò tamen, nudè nominantur, ille Petronius, iste Gaudiosus. Eiusmodi igitur locutionis cōpendio vocabulum *Asprenas* nudè prolatum, vicem nominis Prænominisq; subiuit, illis videlicet, ex hominum ore memoriaque dilapsis. Si quis tamen eum vocauerit *Nonium Aspremtem*, is rectè faciet: constat enim cognomen fuisse Noniæ gentis, quod & Lipsius ad Tac. Annal. lib. 1. notat.

Asprеni Genus.
Sect. II.

SEd numquid & Gens Neapoli duxit? Baronius, & ij qui *Asprenatem* vocant, Romanisque *Aspremtibus* adiungunt, profectò respondebunt, saltem genus stirpenque *cui Asprenas* cognomen tum adhæsit, fuisse Romanam. Quippe *Asprena* cognomen fuit Noniorum, & Calphurniorum: vt Pighius docet in Rom. Hist. penu. Et hæc quidem doctissimi Baronij sententia vera est. *Asprenatium* enim, crebrò fit mentio, tum in Romanis Fastis, qui habent *Asprenatem* cum Clemente gessisse Romæ Consulatum, anno XIII. Domitiani, tum etiam apud Romanæ Historiæ Scriptores, Dionē lib. 56. Suetonium Augusto cap. 43. Qui id quoque adijcit, ab eo tempore adhæsisse *Asprenatibus* cognomen aliud, *Torquatorum*. Cæterum, vt ostendamus, qua ratione ijs origine Romanis, licuerit, Neapoli libera tùm, & fœderata Ciuitate Magistratū gerere, probabiliter possumus: possumus *Asprenates* aliquot, iam diu ante nostrū *Asprenū*, siue mauis *Asprenatē*, Roma profectos concessisse Neapolim, atque in Neapolitanum Municipium fuisse adscriptos. Licebat enim cuique pro libito, ad aliam migrare ciuitatem. Audi Ciceronem Oratione pro Cornelio Balbo. *Omnes mutare ciuitatem possunt: modo asciscantur ab ea ciuitate*. Asciti igitur *Asprenatis* nostri maiores fuere à ciuitate Neapolis. Id profectò non caret exemplis: è quibus vnum idque illustre nunc satis esto. M. Cicero ad Acilium scribens, cum dixisset L. Manlium Catinensem, factum fuisse Neapoli Decurionem, subitò ostendit, qua ratione fieri potuerit, vt in eo Municipio adeò nobili, & fœderata, ac libera Vrbe, externus homo Magistratum adipisceretur: subditque hoc ideò contigisse, quòd is iampridem in eam ciuitatem adscriptus fuisset. *Erat enim*, inquit, *adscriptus in id Municipium, ante ciuitatem socijs & latinis datam*: significans his verbis, illum, quamquam à Catina Vrbe genus duceret, attamen non iam Catinensem, sed Neapolitanum fuisse existimatum. Quocirca alio loco, nempè lib. 13. ad Attic. epist. 31. Cicero, hunc ipsum L. Manlium simpliciter appellat Neapolitanum. Similiter igitur, existimandum est aliquem *Asprenatium*, Neapolitanam ciuitatem fuisse olim adeptum: è quo postmodum *Asprenas* hic noster, Neapoli ortus est. Id verò ex eo, quod narrat Liuius, magis magisque euadit probabile. Is enim lib. 3. Decad. 3. disertè tradit, & plurimos nobiles equites fuisse Neapoli: & ciues Romanos, cùm Nobilibus è Campania crebra inijsse connubia. Itaque facilè *Asprenates* aliqui, *Calphurnij*, siue *Nonij*, cum Neapolitana Nobilitate coniugio iuncti, nostrum hunc *Asprenatem* Neapoli genuere.

Aſpreni Dignitas.
Sect. IV.

DE Parentibus noſtri *Aſprenatis*, adoleſcentiaque eius, cum nihil vſpiam ſcriptum, aut traditum reperiam, tranſeo ad honores dignitateſque, quibus in ſua Patria Neapoli, antequam Chriſtum noſſet, perfunctum lego. In primis autem, id vniuersè mecum lectores obſeruare velim: Apoſtolos, etſi ipſi, magnam partem fuerint genere ignobiles, in id tamen animum vireſque omnes intendiſſe, vt nobiles viros, & dignitate auctoritateque primores, Euangelij ſagena, Chriſto Domino expiſcarentur. Id quidem teſtatur antiquiſſimus Irenæus lib. 4. cap. 49. num. 5. cum ait. *In ipſa Cæſaris regali aula extitiſſe Chriſtianos viros, valdè potentes* Et verò, expediebat cunabulis Chriſtianæ fidei fouendis, & magnificè exornandis, vt Summatum virorum ſplendor, celebritas, diuitiæque, Apoſtolorum paupertati, atque humilitati præſto eſſent: diſceretque vniuerſus Orbis, Chriſtum Ieſum paucis antea annis patibulo crucis ignominioſè cõfixum, Regem eſſe omnipotentem: cui, vt prædixit Iſaias cap. 45. v. 23. *Curuabitur omne genu, & iurabit omnis lingua*. Apoſtolos quoque imitati ſunt poſterioris æui Apoſtolici viri. Inter quos (vt cæteros prætercam) Noſter B. Andreas Auellinus, Nonus Neapolitanæ Ciuitatis Patronus. De quo hæc Noſter Boluitus, lib. 2. vitæ eius cap. 17. *Quamquam præclarum opera compendium exiſtimaret, quoties illa apud præcelſos viros collocaretur: grande momentum ratus, ſi hi, Deo cernerentur conuerſi, aut auerſi. Nimirum, quòd ex eorum imitamento, multorum exoriretur virtus, & profectu, irriti redderentur dæmonis conatus, ad eorum perniciem ſeſe ſtudioſius enitentis. Votis autem ipſius abundè à Deo factum ſatis, adiuncta ſemper Nobilium caterua, quæ ipſum in ſpiritu ductorem, ac doctorem ſequebatur*. Eius itaque ciuitatis Præturam geſſiſſe ſcribitur in illis ipſis, quales quales exiſtimandi ſint, MM. SS. antiquis commentarijs Ioannis Villani, Theſei Sicolæ, & Rogetij Pappanſonij: quibus, etſi non admodum vetuſtis authoribus, in his tamen rebus credere, nihil prohibet. Etant ſiquidem, ea ætate rerum Neapolitanarum multò illi peritiores, addo & ſinceriores, ſcriptoribus nuperis. Certè Baronius, quo ſolidiorem, & grauiorem Hiſtoricum haud reperies, è Romana nobilitate inſignem præclarumque virum *Aſprenatem* noſtrum fuiſſe exiſtimat. Ipſummet itaque haud abſurdum fuerit cum ijs ſcriptoribus opinari, Neapolis Municipij antequam Epiſcopus fieret, geſſiſſe præturam: qui inclytos Conſules Romæ habuiſſet progenitores.

Fuit autem Prætura, *primarius Magiſtratus, penès quem omnis publici priuatiq; iuris poteſtas, vt & nouum ius condere, & vetera abrogare, facultas eſſet*. His verbis Vrbanam Præturam definit Liuius lib. 5. Nec minorem à Neapolitana Republica ius poteſtatemque Prætoribus datam, veriſimile ex eo fit, quòd è Græcis Romaniſque coalita ciuitas, partim Athenis, partim Roma ſuas leges formamque regendorum ciuium, & ſeruandæ, augendæque ditionis acceperit. Non eſt modo nobis eundum per ſingula, ne ab noſtro ſcribendi inſtituto, æquo longius abripiamur. Exempla nihilominus magis conſpicua ſunt, Archontes, Phretarchi, Demarchi, aliaque Magiſtratuum græca vocabula, ad Athenienſis Reipublicæ formam, de quibus officijs in Campaniam è Græcia inuectis diſertè agit Strabo Geograph. lib. 5. & ex

eo,aliiſque priſcis ſcriptoribus,noſter Alexãder ab Alexandro lib.4. c.23. Prætores verò,Æ diles,Cenſores,& Decuriones,ad inſtar Romanæ Reipublicæ habuit. Adde his.Theatra,Nobilium videlicet virorum ſedes, Parthenope ſumpſit è Græcis illis ingenuorum hominum conuentibus. Aut ſi mauis, è Romanis Baſilicis, in ſimilem propemodum formam vſumque conſtructis. Sed de his fortaſſe aliàs. Ad *Aſprenatem* redeo,Prætura, vt Hiſtorici illi tradunt, Neapoli functum. Summo ſcilicet Magiſtratu digno ſummate Viro. Quocirca Virgam eximiæ poteſtatis inſigne gerens,& Prętorianis inſulis conſpicuus,idem deſcribitur à iam dicto Rogerio antiquiorum proculdubiò Hiſtoricorum noſtratium,qui ſua ętate extabant(vtinam & nunc exſtarent!) ſecuto ſincerам fidem. Enimuerò de virgis Magiſtratuum,quæ erant ex betulla,meminit Plinius lib.16. cap.18. Benè autem ſe in eo munere prudenterque geſſiſſe,credendus eſt *Aſprenas*: vti virum decebat nobilem, & patriæ amantem, & mox Christiana fide imbuendum.

Aſpreni Geſta.
Sect. V.

EA hoc loco prætereo: quòd pauca,quæ extant, illa vel in Hiſtoria de S.Petri in Campaniam aduentu, ſupra tetigerim, vel quòd in vita ipſius,& Candidæ apud Regium videri poſſint. Idem dico de miraculis,quæ poſt eius mortem,eiuſdem apud Deum potenti prece, patrata ſunt.Iſtud pro omnibus ſufficiat,quòd in eius vita M.S.legitur. *Cæpitque Aſpren magiſtri ſui cooperator eſſe.ad clamationem nominis Saluatoris, ſigna, & prodigia facere,cæcos illuminare,claudos conſolidare,alioſque infirmos, & debiles confortare.* Erant quippe ea miracula neceſſaria chriſtianæ fidei recẽs ſatæ, firmandæ.vti Gregor.Papa,exemplo arbuſtorum inſinuauit.Homiſ.29.in Euang.Sed ſatis fuit dixiſſe, Ipſum ab Apoſtolo Petro Epiſcopum patriæ ſuæ creatum fuiſſe. Nam eius in Epiſcopatu geſta aliquot,Anonymus ille,fuſiore narratione tradit. Quod ad Neapolim attinet,Certè eius amplitudo,eiuſmodi vel tũc erat, vt iuxta id quod Anacletus Epiſ.2.ad Epiſcopos Italiæ, ex præſcripto proculdubio Petri decreuit, omitti nullo modo potuerit,aut debuerit,quin ſaltẽ Epõ decoraretur.Nã ante cõplures annos Cicero Orat.pro Rab. Poſth.iam vocauerat Neapolim *Celeberrimum Oppidum*. Id autem multò celebrius,& ciuibus auctius,poſt tempora Ciceronis euaſit: ſublatis ſcilicet ciuilibus Romæ bellis, & ſæuis illis proſcriptionibus,quæ omnem propemodum Orbem,& maximè Italiam,diu afflixerant, atque immani depopulatione,penè ad vaſtitatem adduxerant. Firmat hæc illud Hugonis Ætheriani generale dictum lib.3.de proceſſ. Spiritus Sancti cap.17.Beatiſſimum Petrum in omnibus ferè Italię Ciuitatibus,Epiſcopos ordinaſſe. Ciuitatibus,inquam,quæ re,& nomine tales eſſent.

Aſ-

Afpreni Aetas, & Obitus. *Sect.VI.*

DE ætate autem Afprenatis,varia veterum Codd.lectio. Ferè omnes habent,vixiffe eum vfque ad annum Chrifti LXXX. Hoc eft, decem annis,poft Sanctorum Petri,& Pauli Apoftolorum necem. Hiftoria tamen de vita,& geftis Sancti Afprenatis,quam ab Alberico olim fcriptam,in vet.Cod.legimus,habet,deceffiffe anno Chrifti LXIX. *Dierum, inquit,fenex obiit,3.Nonas Augufti,anno Domini fexagefimo nono.* Sed mendum id effe librarij exiftimamus. Alioquin, quo id modo ftare poffet, cum eo, quod paulò fuperius in eodem Codice legitur,ipfum fuiffe Neapolis Epifcopum annis XXXIII? Conftat fiquidem,anno 2.Claudij,hoc eft, Chrifti 45.fiue,vt aliqui noftrates Hiftorici,fed malè fupputant 46.Petrum veniffe ad Italiam,atque ad Vrbem Romam. His itaque fi addantur anni 33. fiunt anni 79. non autem 69. Corrigendus eft igitur in nota numeri mendofus Codex. Sed id facilè emendatu eft. Illud verò difficilius extricabitur, fi anno Chrifti 79. Afprenas obijt, qua videlicet ratione fubftitui illi poffit Patrobas Pauli difcipulus? Quippe Dorotheus in Synopfi,vt in emendatis Codicibus legitur,clarè tradit,Patrobam fuiffe Neapolis Campanorum Epifcopum. Vt igitur exiftimare poffimus, noftrum Præfulem Afprenatem vixiffe vfque ad Chrifti iam dictum annum 79. dicere opus erit,Patrobam,non ab Apoftolo Paulo, qui iam obierat anno 69. fed à B.Lino Petri fucceffore, præfectum fuiffe Neapolitanæ Ecclefiæ, eo ipfo Chrifti anno 79.quo obijt Afprenas.Sed de Patroba fufior inferius fermo redibit.

DE

DE
AMPELONE
Et trecentis alijs à Petro ad Christi fidem conuersis.

CAPVT SEPTIMVM.

ST Resina, siue Retina, Oppidulum Neapoli vicinum. Hoc Petrum adijsse, præter ea, quæ superius scripsi, comprobatur ex traditione, Ædiculaque in tantæ rei memoriam S. Petri ad Calastrum vocitata, (De Calastro Ortelius Thesaur. Geograph. in Retina) adhuc extante ad maris littus extructa. Ac item, Diplomatis antiquissimi testimonio. Legit iam dictum Diploma, Constantino Magno Imperatore exaratum, Archiepiscopus Nicolaus, dum Diœcesanas Ecclesias, anno Christi 1423. lustraret: cuius rei memoriam transmisit ad posteros N. Rogerius Pappansonius: qui & ipse, atque alij Diœcesanæ Visitationis commissarij, idem vetustissimum Diploma legerunt, probarunt, & exscripserunt in hæc verba. ***Anno à Passione Domini Nostri Iesu Christi XX. veniens Beatus Petrus Neapolim, per Villam Resinam transijt. Quo loco probum virum nomine Ampelonem, ad Christi fidem conuertit; & post eum, vno eodemque die, plusquam trecentos alios eiusdem Villæ populares.*** Sciens, ac prudens omitto reliqua: quod immanes prochronismos, & crebra sphalmata, à plebeiæ mentis, & linguæ scriptore, miserè deprauata cõtineant. Certè marmor illud primæuum, ijs fabulosis appendicibus, vt par est credere, omninò carebat.

In his tamen Diplomatis verbis, quæ exscripsi, operæ pretium erit obseruare aliqua. Primùm, *Resina*, vt benè Ortelius obseruat, eadem est, ac *Retina*. Illa videlicet Villa, quam Plinius iunior memorat epist. 16. lib. 6. ad Tacitum. Falluntur autem Hermolaus Barbarus, & qui illam sequuntur, Cataneus, & Capacius, Retinam hanc nostram, propè Misenum ponentes. Significat enim Plinius, eam Villam non ab Occidente, vbi Misenus, sed ab Oriente sitam esse, Neapoli finitimam, cum ait, Villam eam subiacuisse Vesuuio Monti, vnde periculum oriebatur: subditque hæc verba. ***Deducit*** auunculus meus ***quadriremes: ascendit ipse, non*** Retinæ ***modo, sed multis (erat enim frequens amœnitas ora) laturus auxilium. Properat illuc, vnde alii fugiunt, rectumque cursum, recta gubernacula, in periculum tenet: adeo solutus metu, vt omnes illius mali motus, omnes figuras, vt deprehenderat, oculis dictaret, notaretque. Iam nauibus cinis inciderat, quo propius accederet, calidior, & densior. Iam pumices etiam, nigriq; & ambusti, & fracti igne lapides: &c.*** Quæ sanè, atque alia verba, quibus deindè significat,

f

gnificat, Plinium Stabias propius accessisse, apertè indicant, Retinam non adeò remotam à Vesuuo fuisse, vti isti putant, qui eam Miseno propinquam faciunt. Misenum enim, Puteolos, Cumam, & totam illam oram Neapoli Occidentalem, operuerunt quidem cineres, non autem lapides ambusti, ac pumices: superfuissent quippe, ac cernerentur adhuc vsque diem, vt Resinæ, & finitimis locis hodieque cernuntur, terræ aridæ faciem contegentes.

Prætereà, iste Ampelo, qui eo vetusto monumento memoratur, vir Græcus fortasse, vel potius græco vocabulo Campanus fuit. Passim namq; ea, & superiore ætate, græca nomina, Neapolitanis, Campanisque indebātur. Etenim ἀμπελών vinea, & ἄμπελος. vitis est. Hinc illud Christi Domini Ioan. 15. Ἐγώ εἰμι ἡ ἄμπελος· καὶ ὑμεῖς τὰ κλήματα. *Ego sum vitis, vos palmites.* Et, nōnè noster etiam Ἄμπελος, siue Ἀμπελών, Resinæ fructificasse, palmitesque multos, exemplo suo, ac prædicatione post Petri discessum produxisse credendus est? Quin etiam, eousq; in eo viro, religionis Christianæ cultus creuisse traditur, vt post multos à Petri aduentu annos, sacram Ædem Deiparæ Virgini Resinæ construxerit: & in eius Ara maxima, sacram eiusdem Deiparæ imaginem, Christum puerulum complectentem, sicuti per quietem aspexerat, depingi curauerit. Ea hodieque extare dicitur, magno enim populorum concursu quotannis Paschæ festo frequentatur.

Porrò Mediolanū etiā, habuit D. Ampelū suū: cuius sacrū corpus, D. Carolus solēniter trāstulit: egregio quoque carmine ad nominis ethymō ad ludēte (illud Ferrarius lib. de Sāctis Ital. refert) tūc tēporis celebratum.

Iamuerò, quod in ea inscriptione habetur, *plusquam trecentos* simul populares ad Christum fuisse à B. Petro conuersos, id sanè arguit, eam Villam fuisse olim frequentem incolis, & aduenis. Plinij quidem verba, magnam eius oræ prædicant frequentiam: ob loci videlicet saluberrimum aerem: atque latam amœnitatem. Addo, abire illuc solitos phthisi laborantes, ex omni Italia plurimos: quod Galenus alijque multi disertè testantur.

DE

DE SANCTO
PATROBA
Neapolitano Episcopo,& Pauli discipulo.

CAPVT OCTAVVM.

Atrobius ille Neronianus emissarius, de quo Suetonius in Galba cap.20.quamquam vocabulo cum Patroba nostro conuenire aliquibus fortasse videatur, aliam tamen à Patroba habet interpretationem.Grecè enim πατρόβιος,*Patris vita* est. At noster Patrobas, *Paternus*, siue *Paternalis*, Pagnino teste in Nomenclatore Bibliaco interpretatur. Itaque nec nomine quidem,Sanctus iste Episcopus, cum scelesto illo Neronis administro conuenit. Patrobæ autem huic nostro Antistiti,apposité inditum id nomen puto. Is etenim,vti Christianorum Episcopum decebat, paterno prorsus animo,populos sibi commissos instituit,& educauit. Porrò paucissima de eo leguntur. Duo videlicet solummodo. Nempè, quòd Pauli Apostoli discipulus fuerit.Et Puteolos,siue Neapolim,atque vt mecum docti quidam Historici sentiunt,ambas simul has ciuitates,Episcopus rexerit. Nam,quòd Pelorum fuerit Episcopus,nescio vnde Demochares hauserit.

Quoad primum, extant Martyrologij Romani luculenta verba, Patrobam Pauli Apostoli discipulum fuisse testantia. Sic enim habet: 4. Nouembris.*Natalis SS.Philologi,& Patrobæ Pauli discipulorum.*In Menologio autem,tres alij adiuncti leguntur,hoc modo.Die 5.Nouembris*Commemoratio Sanctorum Martyrum Hermæ,Lini,Caii,Philologi,& Patrobæ: qui Christianæ fidei confessione insignes,multa propter pietatem perpessi,ac plurimis ad Christi fidem conuersis,quieuerunt in Domino*. Fuit igitur Patrobas Pauli discipulus. Imò & Christi discipulus fuerat,antequam Pauli esset sectator. Id quippe tradit Chronicon Alexandrinum pag.507.quo loco recenset LXXII. Christi discipulos,& illorum vigesimum ponit Patrobam, eique adiungit Rufum, Asyncritum,Phlegontem,Hermam.Non igitur posthæc Capuæ Neapolis inuidebit: quòd illa Priscum Christi discipulum habuisse glorietur: Habuit enim,& Neapolis,Christi Iesu discipulum,videlicet Beatissimum hũc Patrobam.

Nolim autem,quempiam ex Menologij verbis colligere,Patrobam, sociosque eius, Christi Martyres extitisse. Licet enim Galesinius in suo Martyrologio, & Ferrar. lib. de SS. Italiæ ad 4. Nouembris,probabiliter scribant,multa illum passum esse incommoda à Gentilibus,dum Christum annuntians, complures ad rectam fidem perducere t, propriè tamen nec

ipse,

ipse,nec socij Martyres dici potuerunt. Nam præter scriptorum omnium de eorum martyrio silentium,Ecclesia Puteolana,Patrobam, vt Confessorem Pontificem, non autem vt Martyrem celebrat: ex decreto Episcopi Leonardi Vairi,viri eruditissimi. Itaque candidis,non autem rubeis indumentis,colendus nobis esset dies S. Patrobæ Natalis, si quando, vti cupimus,hunc antiquissimum, & Sanctissimum Præsulem,qui Puteolis nunc solummodò colitur, inter Neapolitanos etiam Diuos adsciscendus, & Neapoli deinceps celebrandus esset.

Et quidem illud obstare non poterit, quòd Puteolani eundem Patrobam, tamquam eius ciuitatis Episcopum celebrent. Quamplurima enim suppetunt prorsus simillima antiquorum Pontificum exempla: qui multarum ciuitatum Episcopi,in ijs tamen omnibus ritè coluntur:ob id nimirum (vt sæpè olim contigit)quòd vnus idemque Episcopus,Apostolico more complurium ciuitatum,imò & Prouinciarum Ecclesias,primis illis Christi sæculis fundauerit,instituerit, rexerit. Sic vnus Martialis Christi discipulus,non solum Lemouicensis, sed etiam, vt Baron.ad 30.Iunij, & Gulielmus Spirensis Centen.1.adnotant, Pictauiensis, Engolismensis, Burdegalensis,Bituricensis,Sanctonensis,Viennensis,Aniciensis,Ruthenēsis, & Mimatensis Ecclesiarum fuit Episcopus, atque in ijs hoc etiam tempore solēni officio celebratur. Sic Maternus Petri discipulus, & Treuerensium, & Tungrorum, & Coloniensium, & aliorum finitimorum populorum fuit simul doctor,& Præsul.Martyrol.Rom.14.Septembris. Sic Syrus,& Iuuentius,non Ticinensem solummodo,sed & Vicentinam, aliasque vicinarum ciuitatum fundarunt,atque instituerunt Ecclesias. Plura huiuscemodi occurrunt exempla in sacra Historia,sed in re clara hæc satis sunto.Redeo ad lineam.

Paulus Apostolus,in epistola ad Romanos,Patrobam, aliosque discipulos suos saluere iubet,his verbis.*Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermam, Patrobam,Hermen,& qui cum eis sunt fratres*. Sic loquitur Apostolus: quòd ij omnes,ad vnam eandemque familiam pertinerent. Id nempe indicare visus est Paulus,cum addit.*Et qui cum eis sunt fratres*. Significans nimirum,eos omnes,vnam vitam ducere ad Apostolicam formam.Prætereà,si verum sit, vt nonnulli etiam veterum scriptorum sentiunt, Hermam,qui inter hos ab Apostolo nominatur,Romæ vixisse in titulo Pastoris,facilè etiam conijcere poterimus,hos omnes,B. Petro Apostolo, qui in eiusdem Pastoris Titulo,antea Pudentis æde dicto,habitasse traditur,aliquandiu fuisse contubernales.Ac proinde magnam certè gloriam nostro Patrobę euenisse,qui meruerit esse Principis Apostolorum *conuictor*,vt ille ait,*densoq; domesticus vsu*, multis iam annis,antequam Paulus Romam venisset.Nam epistola ad Romanos, è qua hoc de Patroba Romæ tunc manente testimonium produximus,scripta est ab Apostolo, vt Baronius ex Origene, & Chrysostomo rectè colligit,anno Christi 58. Hoc est,14. annis postquam Petrus Romam adijt:& Apostolicam Cathedram insedit. Et verò florebat,tunc magnopere Romana Ecclesia: vtpotè prædicatione Petri mirificè propagata. Hinc illa Paulus elogia de eâ scripta reliquit cap.1.v.8. *Fides vestra annuntiatur in vniuerso mundo*. Et cap.15.v.15. *Pleni estis dilectione,repleti omni scientia*. Et cap.16.v.19.*Vestra obedientia,in omnem locum diuulgata est*. Ideò mirum non est,tot Christianorum turmas,familiasque Romæ consistentes,à Paulo hac epistola fuisse salutatas.Quāquam certè non omnes nominauit:(quis enim

singulos recensere potuisset?)sed præcipuos tantummodo, &, vt B.Anselmus ait, *Famosos in Religione*. Porrò(quod idem Anselmus obseruat) *Omnes quos salutauit Paulus*,inter quos Patrobas noster fuit,*intelliguntur præclari fuisse,& fide,& meritis:vt eos iure deberēt Romani honorare.& credere verbis eorū*.Sanè quidē eximium est Patrobæ, & sociorū eius encomium,*fratres* à Paulo fuisse appellatos. *Magnum est*, inquit Theodulus Caelesyriæ Presbyter cōmentario in hanc epistolam,*quòd isti,Diui Pauli fratres dicantur*.Hoc est,tanto Apostolo chari sodales.

Hic igitur talis,ac tantus vir,& tam charus Apostolis, Puteolanam,& Neapolitanam vrbem Episcopus rexit. Sic quippe Diuum Hippolytum Episcopum Portuensem,qui Puteolorū,cum Dorotheo,qui Neapolis eum fuisse Episcopum asserunt,facillimè conciliat lib.de SS.Italiæ ad 4.Nouēbris Philippus Ferrarius, quem in hac re sequi, iure, ac meritò debeo, & volo.

Quod si quis quærat,cur,si Neapolis Episcopus fuit, nulla de eo mētio in Neapolitana extet Ecclesia?Quæram ab eo ego vicissim. Cur & Puteolis ante Episcopum Vairum, Hoc est, ante annum Christi circiter 1590. nulla commemoratio de hoc ipso Patroba, qui certè alterutrius fuit ciuitatis Episcopus facta est? Tantæ igitur obliuionis,non aliam adduxerim causam,quàm vel hominum negligentiam, vel nostratium veterum monumentorum,Diocletiano sæuiente iacturam. Et,quod communius malum est,ipsam antiquitatem suo se dente miserè corrodentem. Nam benè Pelignus ille ait.15.Metamorph.

Tempus edax rerum, tuq; inuidiosa vetustas,
Omnia destruitis.

Suspicabatur aliquis, Ioannem Diaconum in suo Neapolitanorum Episcoporum Chronico huius Patrobæ meminisse.Sed librarium ex *Patroba* fecisse *Probum*:quasi scripserit Ioannes, *Prōbas*, librariū autem, sublata linea superiore,scripsisse *Probum*. Repugnat tamen elogium appositum: quod manifesta allusione ad nomen.Probo tantum conuenit; nempè,*Omni probitate perspicuus,nominis sui claritatem,operibus cumulans,placida morte quieuit.*

ILLVS-

ILLVSTRATVM NEAPOLIS

SS. Ignatij, & Iustini MM. præsentia.

CAPVT NONVM.

Lures è Christi discipulis, Neapolitanas hasce oras sua præsentia illustrasse, diximus supra, cum de B. Petri in eas accessu egimus. Par nunc Sanctorum, fortissimorumque Christianæ fidei testium, huc etiam aduenisse, docebimus. Sunt ij, Ignatius, & Iustinus.

Et sanctissimum quidem Christi martyrem Ignatium, quo tempore Romam, ex Antiochia missus est (erat tum Iesu Christi annus CIX.) non solum Puteolos accessisse nauigio, vt apertè Simeon Metaphrastes tradit tom. 5. Lippomani pag. 312. sed etiam Neapolim, vtpote Puteolis vicinam, & finitimam vrbem inuisisse, censet Galesinus in Notationibus ad suum Martyrologium 7. Idus Ianuarij. Ponam hoc loco ipsa Galesini, quamquā haud sanè antiqui Scriptoris verba. *Alia*, inquit, *præterea illustris Regiaque Vrbs Neapolis hæc Campaniæ est, quam Parthenopem antiqui nominarunt. Cuius vrbis primus Episcopus à B. Petro Apostolorum Principe consecratus fuit Asprenius, qui Neapolitanam Ecclesiam sibi concreditam, Euangelica prædicatione, & fidei Christiana præceptis instruxit. Sanctumque Ignatium B. Ioannis Euangelistæ discipulum, hoc loco, sicut Puteolis, religionem Christianam disseminasse, ex Simone Logotheta cognosci licet.* Hæc ille. Porrò si Simon iste Logotheta, diuersus est à Simeone Metaphraste (vti sanè cùm Gesnerus damnatæ memoriæ auctor in Bibliotheca, tum etiam Posseuinus in Apparatu sacro, distinctè de vtroque agentes, diuersos eos esse significant) magna mihi cupido inest, Logothetam videndi, & hoc eius de Ignatio Neapolim accedente testimonium, verbatim hoc loco repræsentandi. Verùm, Gnomica illa, quæ sola eum scripsisse, & græcè in Italia extare, Gesnerus, & Posseuinus asserunt, nusquam comparent. Galesinus, fortasse ea vidit, cuius interim testificationem nos iuuat amplecti.

Sed & Simeon Metaphrastes, quē Lippomanus, & Surius lectoribus exhibent, non quidem apertissimè, attamen haud prorsus obscurè, hunc ipsum accessum Ignatij Neapolim significare videtur. Is quippe auctor, antequam Ignatium aduenisse Puteolos narret, indicat Ignatio in more fuisse, quacumque transiret, confirmare in Christi fide credentes. Hoc est, illū non fixum manere solitum domi, & in hospitio quo recipi contigisset: sed circumquaque, quoad liceret, excurrere ad Christianam religionem disseminandam, vel confirmandam. *Ipse autem Ignatius*, inquit Simeon Metaphrastes, *è Smyrna deductus à militibus, cum appulisset Troadem, et* Neapolim, Phrygiæ Vrbes, *transiit pedes per Philippos, & Macedonas: eas quæ sunt in via inuisens*

Eccleſias: & in eis docens, exhortans, differens: fratres qui erant paulò ſimpliciores, & imbecilliores confirmans: & efficiens, vt omnes vigilarent & eſſent ſobrti. Cùm verò tranſiſſet Epirum, *& mare tranſmiſiſſet* Adriaticum, *&* Tyrrenum, *appellit* Puteolos. *Hoſpitio autem exceptus ſimul cum militibus, ab iis, qui illic erant fidelibus: & cũ eis quoque valere iuſſiſſet in* Domino, *venit Romam.* Hactenus Metaphraſtes: ex quo præterea colligendum, ex ipſomet itinere B. Ignatij, quem deſcribit, haberi ſanctiſſimum Martyrem, etiam Neapolim attigiſſe. Nam, vt ex Antonini Itinerario patet, à Cãpano littore petituri terreſtri itinere Romam, aut inde redituri, vt vlterius pergerent, Neapolim, vtpote celebrem, & cõmodam commeantibus ciuitatem, ſibi quendam terminum ſtatuebant. Hoc ipſum ſuperius, adducto Abramij exemplo ex B. Gregorij lib. 8. ep. 42. qui Roma abſcedens, vt Alexandriam peteret, Neapolim venit, manifeſtè oſtẽdimus. Alijſque innumeris ex antiquitate petitis oſtendi hic poſſet, ſi res adeò clara, eiuſmodi indigeret exemplis. Eadem igitur itineris ratio fuit, ex Oriente ad Campaniæ littora appulſis, Vrbem Romam ituris: nempè, vt Neapoli pertranſirent, inde Capuam, inde Sueſſam, vel Sinueſſam, & cæteras Romanæ viæ ſtationes attingerent: quemadmodum B. Petrum anno Chriſti 45. feciſſe, ex Capuæ Atinæque antiquis monumentis traditioneq; firma, probatum eſt.

Sanctum autem Iuſtinum philoſophum, & Martyrem eximium, atque vt ipſemet ſe vocat Epiſtola ad Diognetum, Apoſtolorum diſcipulum, antequam Cohortationem ad Gentes ſcriberet, Cumas, & Baias inuiſiſſe, ipſiuſmet relatu ſcimus. *Vidimus ſanè*, inquit Cohortatione ad Gẽtes, *ea Cumarum vrbe cum eſſemus, locum quendam, vbi Baſilicam ingentem, vno fabrefactam ſexo conſpeximus: rem profectò maximam, & omni admiratione digniſſimam, vbi oracula eam Sybillam edidiſſe, ii qui res patrias à maioribus ſuis, quaſi per manus traditas acceperunt, affirmabant.* Hæc Iuſtinus. Diſquirenda nunc mihi eſt, quonam anno id cõtigerit. Certè Iuſtinum ſcripſiſſe Cohortationem ad Gentes, antequam contra Tryphonem Iudæum ſcriberet, ipſemet ſignificat, Dialogo cum Tryphone, quem biduo habuit Epheſi: ac item epiſtola ad Zonam, & Serenam. Euſebius verò lib. 4. Hiſt. c. 11. tradit, Iuſtinum fuiſſe Romæ, Antonino Pio Imperatore: cui, & Senatui Romano Apologiam porrexit pro Chriſtianis: quod ipſemet Iuſtinus reijcit in annum Chriſti 150. Acceſſit igitur Romam, poſt dimicationem Epheſi habitam cum iam dicto Tryphone. Ac proinde arbitrari licet, an. Chriſti 149. Teleſphori Papæ 8. Antonini Imperatoris 10. Largo, & Meſſacino Coſſ. veniſſe eum ab Oriente Romam: & nauigio appulſum ad Campaniæ littus, inuiſiſſe, vt ipſe ſcribit, Cumas, & Baias. Addo ego, & Neapolim ex toties repetitis coniecturis, & exemplis conſuetudine perpetua ſeruatis, ac Parthenopenſis ciuitatis celebritate.

Quis nunc nobis referat, ignitos Ignatij ſermones, & potentes Iuſtini perſuaſiones ad Chriſtianam fidem propagandam? Clarior eorum memoria perijt: *longiſq;* vt ille ait, *intercidit annis.*

Et hæc de Iuſtino ſatis: quem nolui ab Ignatio ſeiungere; quamuis martyrio ipſe, poſt Fauſtinum, & Iouitam, de quibus mox dicemus, fuerit coronatus.

DE

DE SS. MM.

FAVSTINO

ET IOVITA.

Et num à carnificina fuerit Neapolis immunis.

CAPVT DECIMVM.

Cta horum Sanctorum Martyrum olim cum fide scripta, legere est apud Surium to. 1. de Vitis Sanctorum. Ex ijs illud vnũ excerpere debeo, quod ad Neapolim spectat nẽpè, hos fortissimos viros, non solum Brixiæ, quæ patria ipsorum fuit, & Mediolani, ac Romæ, immanes variosque cruciatus constantissimè pro Christiana fide tolerasse, sed etiam Neapoli illustre testimonium Iesu Christo dedisse. Quod Ado Treuirensis his verbis narrat. *Quo facto*, idest ordinato ab Euaristo Papa, Calimero, Mediolani Episcopo: vt B. Faustinus poposcerat, *iterum sub custodia Aureliani Comitis ducti sunt Neapolim: & ibi multa, ac varia tormenta perpessi, plurimis miraculorum ostentis, Domino iuuante, multos ad fidem conuerterunt. Postea verò manibus pedibusque ligatis, in mare demersi, ab Angelis Dei liberati, & ad littus deducti sunt. Nouissimè verò Brixiam reducti sunt, & ibi à præfato Aureliano, post multa iterum tormenta, amputatis capitibus, Christi martyres effecti sunt.* Ex his verbis, mihi tria, quæ ad rem faciunt, maximè colligere licebit. Primum est, hos Beatos Martyres venisse Neapolim, vel eo ipso anno Christi 121. vel certè non post hunc annum. Nam cum Ado scribat, ductos eos fuisse Neapolim, statim post ordinatum ab Euaristo Papa Calimerum, Euaristus autem, hoc ipso anno ad 26. Octobris martyrium passus migrauerit in cœlum, vti ex Honorij Indice M.S. qui in Vaticana Bibliotheca seruatur, rectè colligit Baronius: sequitur, vt hoc anno 121. qui fuit secundus Adriani Imperatoris, non autem post, id debeat assignari. Ex quo etiam redarguitur Ioannes Deius, siue quis alius auctor libelli de successoribus Barnabę, Calimerum à Xisto primo ordinatum, & Faustinum, ac Iouitam, initio imperantis Adriani, martyrio affectos scribens. Longè quippe distant, initiũ imperij Adriani, & Sixti Primi Pontificatus. Adeat lector Onuphrium, & Baronium.

Alterum, quod ex Adone colligo, hoc est. Facillimè hinc confutari posse recentiorum quorundam opinionem, sibi persuadentium, imò & gloriabundè iactantium, Neapolim nullius vnquam perfusam cruore Martyris. Idque hi tribuunt, pacificæ, atque exemptæ, vt putant, à persecutionum turbi-

turbinibus ciuitati. Sed eiusmodi profectò opinio, tum vana prorsus apparet, tum etiam falsissima est. Quid enim magis vanum, quàm gloriari priuatum se esse honore, & decore maximo? Enimuerò, si martyribus carere, qui solum vrbis suo cruore perfuderint, decus & ornamentum esset, immeritò sanè Prudentius suam patriam Cæsaraugustam laudasset hoc nomine, & præ alijs vrbibus celebrasset, carmine illo nitidissimo: quòd videlicet, multò plures, quàm aliæ vrbes, Martyres Christi protulerit. Hymn. 4. Peri Steph.

Singulis pauca, tribus, aut duobus,
Forsan, & quinis aliqua placebunt,
Testibus Christi prius hostiarum,
Pignore functa.
Tu decem Sanctos reuehes, & octo,
Cæsaraugusta studiosa Christi,
Verticem flauis oleis reuincta,
Pacis honore.
Sola in occursum, numerosiores
Martyrum turbas Domino parasti,
Sola prædiues pietate, multa
Luce frueris.
Vix parens Orbis populosa Pœni,
Ipsa vix Roma in solio locata,
Te decus nostrum superare in isto
Munere digna est.

Viden' quantùm gaudeat & exultet Prudentius, Cæsaraugustam suam patriam, præter alios innumeros varijs temporibus ibi pro Christo necatos, decem & octo simul Martyrum fuisse sanguine decoratam? Et verò, cur tantopere de ea re gaudeat, mox subijcit rationem. Nimirum, quod is locus, vbi sacer ille cruor pro Christo fusus est, extemplo expiatus reddatur spiritali labe, ac diabolica lue: & ex receptaculo Dæmonum, Christi domicilium euadat.

Omnibus portis, sacer immolatus
Sanguis, exclusit genus inuidorum
Dæmonum, & nigras pepulit tenebras,
Vrbe piata.
Nullus vmbrarum latet intus horror,
Pulsa nam pestis populum refugit:
Christus in totis habitat plateis:
Christus vbiq; est.

Præterea Emeritam Lusitaniæ vrbem, ob id maximè laudat Prudentius, Peri Steph. Hym. 3. quòd Eulalia Virgo, in ea sanguinem pro Christi fide effuderit.

Proximus Occiduo locus est,
Qui tulit hoc decus egregium:
Vrbe potens populis locuplex,
Sed mage sanguine Martyrij,
Virgineoq; potens titulo.

I nunc igitur delicatule Neapolitane, & gloriare, si potes, patrium Neapolis solum, nullius, vt putas sanguine madefactum.

Nè

Ne verò mihi dicere queas, gloriari quidem posse ciuitates Martyribus ijs,qui sui ciues fuerint:nequaquam autem, quòd externis etiam occidendis extiterint lanienæ,& sæuæ,atque impiæ cædis officinæ. Vnam ego, ne te his diutius distineam, Vrbem Romam profero : quam etsi multi Romani ciues martyrio decorauerunt, longè tamen fuerunt plures exteri, & longinquo etiam solo,ac cœlo nati, qui illuc, aut ipsi euntes,aut à lictoribus ducti tractique,Romanam illam tellurem,copioso sanguinis imbre fecundarunt.In ijs Petrus,& Paulus maximè elucent:de quibus,etsi non Romanis genere,aut patria, sed Iudæis, audi tamen quid canat Poetria illa inclyta Elpis.

O felix Roma, quæ tantorum Principum
Es purpurata pretioso sanguine !
Non tua laude, sed ipsorum meritis,
Excellis omnem mundi pulchritudinem.

Quin, & de Laurentio Hispano, Romæ martyrium passo, sic Prudentius Hymn. 2.

O terq; quaterq; ò septies
Beatus Vrbis incola,
Qui te,ac tuorum cominus
Sedem celebrat ossium,
Cui propter aduolui licet,
Qui fletibus spargit locum,
Qui pectus in terram premit,
Qui vota fundit murmure.

Gratulatur igitur Romæ, & Romanis Prudentius, tanto cœlitus dignatis munere,quòd Laurentium Hispanum, hoc est, è remota admodum regione,Romam adeuntem,habere Martyrem meruerint,& eius ambire, & colere sepulchrum possint. Vt è contra, sibi Hispanisque suis condolet, quòd tanto commodo gloriaque careant.

Nos qui caremus bonis,
Nec sanguinis vestigia
Videre coram possumus,
Cælum intuemur eminus.

Itaque quod alicubi cædem in Christianos exercuerint Tyranni illi Nero, Decius,Diocletianus,cæteri,id locum probro vllo non afficit : sed in ipsorummet Tyrannorum redundat summum dedecus, atque æternam infamiam.

His accedit,non solùm vanè,sed etiam mendaciter ista vulgò iactari. Nam falsum prorsus est,quod dicunt : scilicet, Neapoli nullum vnquam fuisse martyrio affectum, nullumque in ea ciuitate profudisse pro Christo sanguinem. Hoc est dictu,omnes qui Christo Neapoli militarunt,eos non cæde,& vulnere,sed sicca morte fuisse defunctos. Quod profectò,quis credat?Quamquam enim(haud inficior) ob scripturarum veterum naufragiū, quod nobis nostrorum Martyrum notitiam abstulit, non admodum multi legantur,qui Neapoli cruciatus pro Christiana religione subierint,mortēque obierint:multa tamen proferri poterunt argumenta,quæ hanc istorum opinionem falsitatis redarguant,atque euincant.

In primis,Neapolis, vt & tota Campania, iampridem in clientelam Romanorum cesserat. Imò,Plinio teste lib.3.cap.5. prima omnium Italiæ Regio-

Regionum ab Augusto, Campania descripta est. Non licet igitur arbitrari, Neapolim, vel tunc, vt eam vocat Cicero pro C. Rabirio, celeberrimũ Oppidum, exemptam fuisse insequentium Augustorum, in cædendis Christianis imperio. Præsertim cum in hanc rem, omni studio per totum Orbem incubuerint Christi persecutores, Nero, Domitianus, cæteri. In cuius quidem rei certissimum testimonium proferri primò potest, biga ista Sanctorum Martyrum Faustini, & Iouitæ Brixiensium germanorum: quos cũ Ado, multa & varia tormenta Neapoli perpessos, apertè affirmet, nemo, puto, adeò peruicax erit, vt perstare nihilominus in sua sententia, & aduersus tã conspicuam veritatem, quidpiam obtẽdere deinceps audeat. Maximè quia nullus antiquus, & grauis auctor adduci potest, qui idipsum opinatus, hanc inanem, & falsam laudem Neapoli nostræ tribuerit. Quid enim est, multa, & varia tormenta perpessos esse, nisi per varia supplicia sanguinem Neapoli crebrò fudisse? Siquidem flagella, fustes, vnci ferrei, vngulæ, scorpiones, laminæ candentes, plumbatæ, & bestiarum laniatus, aliaque id genus crudelitatis instrumenta, eiusmodi fuisse, quæ à lacerato corpore copiosum cruorem haurirent, id quidem, vel non expertis constat. Quin etiam eculeus ipse, qui ad distendenda potius, quàm ad laceranda membra comparatus cuiquam videri possẽt, eo nihilominus distentum corpus vncis, atque vngulis euiscerari solitum, Prudentius disertè tradit, Peri steph. Hymno 10. quo Sancti Romani Antiocheni Martyris supplicium fusè describit.

Incensus his Asclepiades, iusserat
Euiscerandum corpus eculeo eminus
Pendere, & vncis vngulisq; crescere.

Neque verò, quia Acta iam dicta, vniuersè solum indicant SS. Faustinum, & Iouitam, sæpè & variè Neapoli cruciatos, non autem distinctè proferunt suppliciorum vocabula, ideò ea nos penitus ignorare necesse erit. Habemus namque Eusebium grauissimum, & antiquissimum Historicum, qui nos abundè doceat, quibus cruciatibus, & quo ordine Christiani homines, sæuissimis illis temporibus torquerentur. *Exquirebantur*, inquit lib. 8. cap. 7. *diuersa tormentorum genera sibi inuicem succedentia. Flagris primum, per omne corpus, Dei Martyres carpebantur. Deinde tradebantur ad bestias. Adhibebantur Leones, Vrsi, Pardi, Apri, Tauri, atque omne ferarum genus: quibus etiam ferro, atque igni feritas addebatur. Præparabantur hæc omnia aduersus Dei cultores, & omnis contra eos hominum bestiarumq; & elementorum crudelitas armabatur.* Hæc Eusebius. Siue igitur flagris, quod primum erat Christianæ constantiæ experimẽtum, Beati isti Martyres Neapoli lacerati sint, siue bestiarum dentibus traditi, siue vario ferreorum instrumentorum genere laniati, eos certè sanguinem in ea vrbe abundè fudisse, compertum est. Sed præter hos, quos certum est Neapoli fuisse excruciatos, idipsum conijci, ac fortasse certò arbitrari licebit de plurimis SS. Martyribus, qui Roma, Duce Chromatio, ad Campaniæ littora profecti, Neapoli, aut certè in suburbijs, vt infra dicetur, martyrio sunt coronati.

Coniecturæ prætereà adsunt profectò efficaces, & viuidæ, quæ plurimos Neapoli martyrio olim coronatos fuisse persuadent. Nam, quis negare potest, truces illas persecutiones, ab Ethnicis Imperatoribus, Ecclesiæ Christi illatas, adeò per totum Christianum Orbem fuisse grassatas, vt non dico Neapolis, aut Campania, quæ prope Romam sitæ sunt, sed ne remotissimæ quidem regiones, ab eiusmodi Gentilium rabie, liberæ fuerint? Sanè verò,

nè verò, vt de cæteris taceam, Decij persecutio, omnem Romanum Orbem peruasit: & in Italia potissimum, adeò perturbauit Christianos, vt occiso Fabiano Pontifice, diu Sedes Romana vacauerit: quòd ob persecutionis acerbitatem, Romani Presbyteri in carcerem conclusi, vel vrbe abacti, ad eligendum Fabiani successorem coire non possent. De Diocletiani autem persecutione profero Seuerum lib. 2. Hist. asserẽtem ea tempestate omnem ferè Orbem, Martyrum cruore infectum fuisse. Et (vt domestica etiam exẽpla depromam) ita legitur in Actis Sanctæ Restitutæ Virginis, & Martyris. *Ille igitur Diocletianus, dum adhuc regnaret, atq; suam tyrannidem in sublime eleuari cuperet, à Christi Ecclesia incohoans, per omnes Prouincias suæ ditioni subiectas, Iudices, ac Præfectos destinare studuit: præcipiendo crudeliter, vt vbicumq; Christi cultores inuenire valerent, igne, ferro, fame, cæterisq; pœnarum generibus, laniando trucidarent, nisi celerius Christum negarent, & Deorum (hoc est Dæmonum) simulacris studerent flectere colla.* Putasnè igitur, quòd eo tempore, quo Diocletiani generale edictum, tam atrociter per totum Orbem sæuijt, tunc Neapolis ciuitas tam vicina Tyranno, summa tranquillitate, & pace frueretur?

Sed venio præterea ad ipsa Ianuarij, & Maximi Campanorum Martyrum Acta: vt inde lucidius, persecutionis atrocitas, in hac ipsa Campania vniuersa, nulla excepta ciuitate, aut pago, oculis propemodum nostris videamus. Acta itaque Sancti Martyris Ianuarij sic habent. *Conuocans Diocletianus Imperator Timotheum quendam paganum crudelissimum, iussit eum in Prouincia Campania Præsidatum agere: & secundum decreta ipsius improbissimi Diocletiani, sacrificia Idolis immolare, & omnes qui in Christo crederent, ad sacrificia simulacrorum conuertere. Factum est autem, dum ex more inuiseret ciuitates, venit in ciuitatem Nolam. Tunc iubet Timotheus Tyrannus, officia sibi præsentari,* & cętera. Acta autem Sancti Maximi Leuitæ Cumani, hæc tradunt. *Quidam Antonius totius calliditatis vir, ab eis* Diocletiano, & Maximiano *Vrbi Præfectus, tãta inhumanitate obduruit, vt circa domos, circa lymphas, & vt breuiter dicam, circa omnem locum, vbi alicuius negotiationis mercimonium esse poterat, simulacra erigeret. Nempe, vt omnes qui illuc accederent, non emerent, aut venderent aliquid, nisi prius sacrificassent. Et hæc non solum in Romulea Vrbe factitarunt, sed etiam per vniuersum mundum transmissi sunt cruentissimi homines, qui omne genus humanum, tanto compellerent sacrilegio maculari. Ob id ergo, & Cumas directus est quidam nomine Fabianus, obstinatissimus Christiani nominis inimicus. Qui cum venisset, & solium sua iussisset præparari dementia, continuò ad se vniuersum populum, voce preconis fecit acciri. Mox illis veluti ad nouum Præsidem confluentibus, Tribunal ascendit, & facto silentio sic exorsus est loqui. Audiat populus omnis: audiat paruus, & magnus, quod inuictissimi Imperatores, viuificandi, & mortificandi potestatem mihi tribuerunt. Vt illum, qui sacrificare contempserit, diuersis interficiam pœnis. Illum verò, qui decretis ipsorum obtemperauerit, magnis ditem diuitijs, magnisque sublimem honoribus. Accedat ergo vnusquisque, & thura offerat, ne inuitus cogatur perficere, quod sponte recusat.* Si ergò Nolæ, Puteolis, Cumis, atque vt ex alijs Historijs, Actisque Martyrum patet, Tarracinæ, Fundis, Caietæ, Atinæ, Formijs, Suessæ, Sinuessæ, Miseni, Capuæ, & vt breuiter dicam, in tota reliqua Campania, tantam carnificinam, æuo Neronis, & insequentium Imperatorum, sæuissimi illi Præsides exercuerunt, quisnam erit, qui sibi persuadeat, solam ciuitatem Neapolim, veluti in Insulam Vtopiam prodigiosè trãsuectam, fuisse ab ea vniuersali clade exemptam? Maximè cum Neapolis, antiquo eo tempore, vel fœderata ciuitas, vel Municipium esset celeberrimum, quod ipsi Romani Imperatores,

tores, & Senatores, vt Cicero testatur pro C. Rabirio, libentissime incolerent, vtpotè totius Campaniæ tunc facilè principem: domita videlicet iamdudum à Romanis Capua, & tantumnon funditus euersa. Plura autem in rem istam suppeterent: sed cordatis lectoribus hæc satis erunt.

Vtinam verò Acta omnia Campanorum Martyrum nunc extarent! Magnus certè SS. Martyrum numerus, Neapolim cruentasse, hoc est, purpurasse, legeretur. Porrò, in paucis aliquot veteris Historiæ Indiculis MM. SS. quos habemus, nonnullos quidem Neapolitanos Martyres recensitos cernimus. Nam, in vetustis Ecclesiæ Neapolitanæ Litanijs, & Kalendarijs leguntur *Marianus Martyr Neapolitanus: & Rufus Martyr Neapolitanus*: quorum tamen Acta, nusquam comparent. Quamquam S. Mariano, Ecclesia antiquitus dicata extiterit, nunc diruta.

Quod si dixeris, negari non posse, paucos Neapoli pro Christo necatos, præ illis, qui Nolæ, Puteolis, & Capuæ perempti sunt: id equidem facilè concedam. Nam Neapoli fœderata ciuitate, & liberæ Reipublicæ formam, etiam Diocletiano Imperatore, retinente, non poterat residere Præses, Roma ad Campaniam missus.

Postremò adnotare debeo, ex Actis horum SS. supra relatis, permultos Neapolitanos ciues, constantia horum Sanctorum Martyrum, & miraculorum magnitudine permotos, sese ad Christum, relicto nefario Idolorum cultu conuertisse. Quocirca, post Apostolos, & nonnullos Apostolorum discipulos, quos Neapoli fuisse, & Christi Euangelium prædicasse probauimus, fotam auctamque Christianæ fidei religionem, his debet antiquissimis, & Sanctissimis Martyribus nostra Neapolis. Et verò, quàm magnus ciuium Mediolanensium numerus, ob horum Martyrum constantiam mox se Christo addixerit Ado Episcopus Viennensis declarat hisce verbis. *Faustinus, & Iouita sub Adriano Imp. examinati, dixerunt ei. Audi Adriane tortuose coluber, imò & saeuissime anguis, per ambages, & anfractus cursitas, ut nos à recto possis deuiare. Hoc tibi sit agnitum, quod latratui tuo non obediamus: nec Dijs tuis thura ponemus: sed thura simul & libamina, Domino Creatori nostro iugiter immolamus. Quod audientes populi ex Mediolanensium vrbe, propter Sanctorum constantiam conglobantes se mutuo, venerunt ad Beatos Martyres, & baptizari se fecerunt.* Hæc Ado. Probè igitur tradunt, idem contigisse Neapolitanis, horum Beatorum Martyrum exemplo, ac prædicatione succensis. Quin etiam ex eorum item Actis aduertere est, quatuor nobilissimas Italiæ vrbes, fuisse ipsorum præsentia, & publica Christianitatis professione illustratas, Brixiam, Mediolanū, Romā, Neapolim, eosq; quinquies, vt ita dicā, Martyres extitisse. Postquam enim Neapoli variè excruciati sunt, & è Campani maris gurgitibus ab Angelo liberati, rursus Brixiam vincti pro Christo catenatique reducti, ibidem securi cædente, coronam à Domino perceperunt.

Libet autem subijcere nitidum carmen Sfortiadis illius, in pangendis Diuorum laudibus nequaquàm muti, sed sanè diserti Mutij.

Nunc Brixiæ vos lumina
Faustine, & Iouita inclyti,
Multis coronis fulgidos,
Læto canamus pectore.
Tormenta passi Martyres,
Semel cruento sæculo,
Victo volarunt ad Deum;

Partis

Partis coronis nobiles.
At vos per vrbes Italas,
Tracti catenis asperis,
Tormenta sæpe plurima,
Tulistis ob Christi fidem.
Hoc asseris iam Brixia,
Testisq; adest Insubria,
Negare Roma non potest,
Testatur & Neapolis.
Videre quæ vos bestias,
Pœnasq; & æquor & globos
Ardentis ignis, sospites
Virtute Christi euadere.
Sed tuta vestris ossibus
Foretq; læta, vt patria,
Tandem bipennis Brixia
Caput reuersis amputat.
Non vos satis laudauimus
O quinquies iam Martyres,
Sed nos perenni laurea
Dignos precamur, reddite.
Te nunc Redemptor quæsumus,
Vt Martyrum consortio,
Iungas precantes seruulos
In sempiterna sæcula. Amen.

DE
S. AGRIPPINO
EPISCOPO.

CAPVT VNDECIMVM.

QVoniam B. Agrippini Acta pœnè omnia interciderunt, nihilq; de eius vita nobis est reliquum, nisi antiquum Neapolitanæ Ecclesiæ Lectionarium, & breue illud Elogium, quod Ioannes Diaconus libello de Neapolitanis Episcopis posteritati transmisit, ac Incerti narratio miraculorum eius, cogimur idcircò, ex his paucis, ea carpere, & huc inserere, quæ pro operis instituto, ad rem facere videbuntur. Agemus autem de hoc Diuo, paulò diligentius. Tum quod si spectetur antiquitas, secundus Neapolis Patronus est: nempe Ianuario, Seuero, cæterisque, vno excepto Aspreno vetustior. Tum etiam, quòd, cum eius vetus Historia perierit, operæ pretium duximus, damnum hoc, nostra qualicumque diligentia ex parte saltem aliqua compensare. Hæc itaque sunt mihi examinanda.

Sect. I. Agrippini Patria, & Genus.
Sect. II. Agrippini Aetas, & Gesta aliquot.
Sect. III. Agrippini obitus, & honorifica tumulatio.

Agrippini Patria, & Genus.
Sect. I.

BEato Agrippino, Patria Neapolis fuisse scribitur ab Incerto, sed vetusto Auctore Homiliæ, siue Narrationis miraculorum eius: qui eum ortum asserit è Regione Herculea, ad Plateam, siue Aream Furcillensem.

Herculem, quem vana Gentilium superstitio Deum fecerat, Neapoli eximiè cultum, cum scriptores rerum nostratium, tum etiam complura vetera Monumenta indubiè produnt. Causa Religionis, seu verius, superstitionis, ea fuisse perhibetur, quòd, vti Diodorus in Bibliotheca, & Oppianus tradunt, ea ciuitas, Parthenope antea dicta, ab Hercule, non quidem, vt aliqui falsò scripserunt, primum extructa, sed egregiè instaurata etiam fuerit. Inde ijs locis passim Herculis Monumenta cernũtur, videlicet. 1. Via Herculéa, à tergo Ecclesiæ Sancti Augustini. 2. Ædicula D. Mariæ ad Herculem: de qua an S. Greg. lib. 2. epist. 97. scripserit, alibi dicam. 3. Oppidum Neapoli vicinum ἡράκλεια dictum, quod latinè sonat, ***Herculanium*** iuxta Põpeios:

Pe]ios:de quibus, Vesuuij eruptione obrutis, scribit Plinius epistola ad Tacitum. 4. Fontes Herculani, ad quos, vrbem Ἡρακλείαν Hercules ipse ędificasse traditur. Demum in Septentrionali Neapolis parte, Echia, gręcè Εὐχεία: regio ita nuncupata, quòd eo colle amœnissimo, vt aliquibus placet, boues Gerioni ereptos, Hercules pauerit, tenuerit, stabulauerit. Ijs etiam locis, superato in Latio prædone Caco, cum ad Auernum Hercules peruenisset, obstruxit aggeribus ostium, per quod in mare diffluebat, vti ex Diodoro, & Strabone notauit Ioannes Pontanus. Itaque & Neapoli, & locis finitimis, multa eaque egregia opera patrasse Herculem, palam est. Inde in ipso vrbis propemodum meditullio, regio dicta Herculea, insigniter olim Neapoli cultum fuisse Herculem, clarè significat. Ea ad forum vsque vetus, & ædem Sanctæ Mariæ ad Plateam sese extendens, hodie cognomine antiquato, Furcillensis dicitur: quòd in ea, Furcillæ Nobilium ciuium Porticus, siue, vt nunc vocant, sedile diu extiterit.

Furcillēsis autem Regio, à Pythagorę litera Y sic vocata, quam etiam pro insigni habuisse memoratur, ab ipso primo Neapolis Sanctissimo Episcopo Asprenate, quem itidem eiusdem Regionis fuisse tradunt, vsque ad annum salutis 1335. integra stetit. Postea verò, Montano sedili vnita, & numerum simul, & nomen prorsus amisit. Ex ea igitur nobili Regione, ortus est noster B. Episcopus Agrippinus: vti iam dictus Anonymus Auctor libelli miraculorum eius, scriptum reliquit: & ex eo Villanus in Chron. c. 55. qui etiam B. Ianuarium, indidem ortum fuisse tradit. Ianuarius autem fuit longo æuo posterior Agrippino.

Agrippini Aetas, & Gesta aliquot.
Sect. II.

CVm Agrippinus, sextus Neapolis Episcopus fuisse legatur apud Ioannem Diaconum: atque id solummodò de æuo quo vixit habeamus indicium, certam proindè inire rationem haud sanè possumus, siue temporis, quo Episcopatum inijt, siue quo defunctus est vita. Itaque nihil est reliquum, nisi, vt aliquod temporis spatium, quod quinque Episcopis assignari possit, conijciendo decernamus: annorum videlicet CXVI. totidem enim superfluunt, ab anno Christi 44. quo Petrus Neapolis Antistitem creauit Asprenum, ad annum CLX. Agrippino Episcopo assignandum. Quamquam enim, vera sit Tulliana illa sententia, lib. 2. de Diuinat. ***Coniectura, quæ in varias partes duci potest, nonnumquam etiam in contrarias, nihil incertius.*** Nihilominus, subtractis ex eo numero annis 35. Episcopatus Asprenatis, vicenos circiter Præsulatus annos, singulis reliquis quatuor Episcopis, & totidem etiam Eustasio, qui Agrippino successit distribuere, vt nos facimus, spero, vt æquis lectoribus, videatur cum ratione facta partitio. Ad hunc enim modum etiam Baronius Anno Christi 76. & 109. & post eum Bocherius Differt. Areop. tempora Episcoporum aliquot, verisimili annorum spatio metiuntur. Stet igitur arbitraria lege Chronologia hæc, quandiu alia certior emerserit. Interim verò prudēs, ac doctus lector, existimare poterit, Beatum Agrippinum circa annum Christi CLX. Neapolitanam Ecclesiam gubernasse. Eo videlicet tempore, quo Antoninus Pius, Romanum Imperium moderabatur. Quamquam autem, Tertulliano teste

teste in Apolog. nullam is aduersus Christi nos legem scripserit, eius tamē imperium, cæde Christianorum non fuisse vacuum, haud paruus Martyrum numerus, qui sub eo passi leguntur, ostendit. Sed idem tamen Antoninus, conterritus tandem aduersis grauissimis casibus, quos Capitolinus recenset, quasi verum Deum, Gentilium impietatem vlciscentem, experimento senserit, dato Rescripto, quod D. Iustinus recitat, inhibuit Christicolarum persecutionem.

Verùm, repressis, diuino Numine Gentilibus, Hæretici insidias Ecclesiæ tetenderunt. Nam Valentinus, Cerdo, Marcio, viuente Hygino Papa, Romam adeūtes, ibique vsque ad Eleutherij tempora permanētes, non Romæ solùm, sed & per Italiam, hæreses suas latenter spargere cœperunt. Tert. de Præscript. cap. 30. Euseb. Hist. lib. 4. cap. 10. Irenæus lib. 1. cap. 28. & lib. 3. cap. 3. Encratitæ quoque, Tatiano auctore, per eadem fermè tempora exorti sunt, Euseb. Chron. Vtrùm autem eæ Hereses, Cāpaniam etiam nostram infecerint, in ambiguo est. Cum nullus qui nunc extet Historicus, id prodat. At suspicari me tamen facit, Epistola à Sotere Campano, Pontif. Max. & Sanctissimo, ad Episcopos Campaniæ, atque ad eundem Agrippinum nostrum scripta, Campanum etiam agrum ijs zizanijs nonnihil fuisse respersum. Vel (quòd libentius mihi persuadeo) de vicinæ hæreseos periculo, ea Soterem Campanum Epistola, pro sua in omnes, & in Campanas maximè vigilantia pastorali præmonuisse Ecclesias. Nam illa sanè epistola, tota fermè est in demonstranda ex diuinorum librorum sententijs, Christi Iesu diuinitate, & vera Christi carne ex matre desumpta. Porrò adeo antiquam, & insignem Epistolam à Romano Pontifice, & conterraneo nostro ad Agrippinum Episcopum Neapolitanum, aliosque Campanos Præsules scriptam, legere quisque poterit tomo primo Epistol. Decretal. folio 83. editionis Romanæ. Cuius hoc est initium. *Soter Apostolicæ Sedis Archiepiscopus, Campanis omnibus Episcopis, salutem in Domino. Gaudere vos oportet, Fratres, &c.* Quam Epistolam Nonis Maij datam, Rustico, & Aquilino Coss. cōstat Sotere, triduo postquam creatus est Pontifex scriptam ad suos conterraneos Campanos Episcopos. Nam, Onuphrio teste, quem meritò hic sequimur, is factus est Romanus Pontifex anno salutis CLXIII. 3. Nonas Maij Quinto Iunio Rustico, & Vettio Aquilino Coss. Scripsit verò ipsis Nonis Maij eiusdem anni, vt dixi, ijsdem Coss. & ab Anastasio, Luitprando, Abbone, & Onuphrio recensitis.

Anno verò Sancti Soteris vltimo, dum adhuc, vt putamus, viueret noster Episcopus Agrippinus, scripsit B. Pontifex alteram ad Episcopos Italiæ Epistolam: quæ habetur eodem tomo primo, pag. 84. & multa sanè continet, quæ ad priorem Epistolam roborandum, atque adeo ad eosdem iam dictorum Hæresiarcharum errores, latè per Italiam tunc serpentes, cōfutandos, spectare videntur. Est eius initium. *Dilectissimis Fratribus per Italiæ Prouincias Sanctis constitutis Episcopis, Soter Papa. Diuinis præceptis, & Apostolicis monitis informamur*, & cæt. *Data 10. Kal. Iunij, Cethego, & Claro V.V.CC. Coss.*

Videbis, erudite lector, his duabus epistolis, repressas impij Valentini, & turpium Gnosticorum infandas hæreses. Nam cum in eis B. Soter, ex Paulo, ac Ioanne Apostolis, solidè probet, Iesum Christum factum esse ex semine Dauid secundum carnem: & Deum Patrem misisse Filium suum ex muliere, atque in similitudinem hominum factum, & habitu inuentum, vt

homi-

hominem. Verbum item, quod Ioannes ait, carnem factum, habitasse in nobis, vtique Valentinum euertit, stultè docentem, Iesum Christum sic natum de Virgine, vt ex ea nihil acceperit, sed per eam, veluti per canalem transierit, carnemque secum de cœlo deuexerit. Confodit etiam Marcionem, qui, vt Tert. ait 1. contr. Marc. cap. 15. cum carnem à malo principio diceret esse exortam, negabat Christi carnem, & omnem eius generationem humanam. Atque ex Ioannis verbis illis. *Et habitauit in nobis*, eundem Marcionem confutauit, delirè affirmantem, Christum apparuisse solùm veluti phantasma quoddam, non autem in vera carnis substantia vixisse nobiscum: teste Tert. de Præscript. cap. 51. In eo autem, quod Soter prohibet, fœminas sacra vasa, vel sacras pallas contingere, & altaria incendere, aditum præcludit profanis turpibusque Marcionistarum, & Gnosticorum ritibus, adhibētium fœminas ad Altare, easque, & baptizare, & ad sacra mysteria sese ingerere concedentium, vti Epiph. ait hæres 47. & 48. ex quo fœminarum commercio, fædi cum Gnosticis complexus, & concubitus, ac veneficia, etiam infanda, præstigiaque prouenerunt. In ijs, hoc eodem Aniceti, & Soteris tempore, venit, fuitque Romæ quædam Marcellina, ex nefanda Gnosticorum secta procacissima fœmina, quam multos in Italia seduxisse, atq; infecisse, Sancti Irenæus lib. 1. cap. 24. & Epiphanius Hæres. 27. alijque testantur. Annè, eadem in nostra Campania aliquot animarum stragem edidit? Suspicor.

Vigilabant, itaque in Campanos maximè populos, & Romæ Soter, & Neapoli Agrippinus. Ac proindè, de hoc, meritò scriptum à Ioāne Diacono est. *Plurimam autem Domino turbam credentium, & gremio Sanctæ Matris Ecclesiæ collocauit.* Quæ verba, non de Gentilibus solummodo ad Christianam fidem ab Agrippino conuersis, sed fortassis etiam, de seductis, & lapsis, ab eo ad fidem Catholicam reuocatis, intelligi possunt. Negari enim non potest, hæreticos adeò in Campania, & Tuscia, primis ijs sæculis succreuisse, vt Eusebius Papa, Constantio Consule, scripserit ad harum Prouinciarum Episcopos, Hæreticos ritè baptizatos, per manuum tantum impositionem, ab Episcopis solis faciendam, debere in Ecclesiam recipi. Quod quidem, Summi Pontificis Decretum, Campanis potissimum Episcopis scriptum, apertè significat, plurimos in ea regione olim fuisse seductos, & postea relictis erroribus, ad veram Religionem, & Ecclesiæ Catholicæ caulas redijsse. Verumenimuerò, compertum explicatumque est, grassante in priuatos quosdam errore, Vrbem nihilominus, & Ecclesiam Neapolitanam (quod olim Bellisarius apud Procopium, & nostra propemodum ætate Clemens VII. Pontifex Maximus, disertè testati sunt) Christi fidem, quam ab Apostolorum Principe acceperat, ad hæc vsque tempora illibatam seruasse. Quid? Hegesippus ipse doctus, & Sanctus Historicus, qui Marcionis, & Valentini ætate Romæ fuit, vniuersè asserit apud Euseb. lib. 4. cap. 21. nullam eo tempore Ecclesiam à fide Catholica desciuisse. Quod tamen effatum, de tota Ecclesia intelligi debet: non autem de personis aliquibus, quæ velut in tritici messe zizania succreuerunt.

Agrip-

Agrippini Obitus, & honorifica tumulatio. *Sect. III.*

QVinto Idus Nouembris obijsse B. Antistitem Agrippinum, vetera Ecclesiæ Neapolitanæ Kalendaria, & Martyrologia indicant. Vtinam, vt diem, ita annum, quo obijt, ætatemque eius, ac præclara gesta viuentis prodidissent! De eius verò sãctissimo ex hac vita decessu, & sepultura, hæc Ioannes Diaconus scripsit in Chronico. *Plurimam auxit Domino turbam credentium, & gremio Sanctæ Matris Ecclesiæ collocauit. Vndè meritò audire meruit. Euge serue bone, quia in modico fidelis fuisti, supra multa te constituam: Intra in gaudium Domini tui. Denique in Ecclesia Stephania translatus, merito cum honore quiescit.* Quod ait, sepultum fuisse *in Ecclesia Stephania*, id profectò intelligi debet, non de prima Agrippini tumulatione, sed de secunda, à Sancto Ioanne Episcopo celebrata, vt infra dicemus. Enimuerò fuisse B. Agrippinum in cæmeterio primùm sepultum, ex veteri more probari potest. Priscis enim illis temporibus, sæuiente Infidelium persecutione, rarò in Ecclesijs, aut Oratorijs, vt plurimum verò, in Cryptis, Arenarijs, ac Cæmeterijs, Sanctorum, & Christianorum corpora condebãtur. Fauet huic nostræ sententiæ, vetus Sancti Agrippini effigies, quæ in cæmeterio Sancti Ianuarij hodieque visitur, rudi, sed antiquo schemate venerãda. Nec verò Neapoli fuit infrequẽs in cęmeterijs extra Vrbis mœnia tumulatio. Nã in cæmeterio, quod dictum est, S. Gaudiosi, multa fidelium, immò & nonnulla Diuorum corpora sepulta fuisse, tum vetustæ effigies ex musiuo expressæ, quas Baronius, se, cum Neapoli fuit, vidisse testatur, Notat. in Martyrologium Rom. die 28. Octobris, palam ostendunt: tum etiam ex eo colligitur, quòd sæpe apud Ioannem Diaconum, aliosque antiquos scriptores, Episcopi, aut alij Neapolitani ciues, leguntur extra mœnia conditi. Ex his itaque alijsque nonnullis antiquissimis vestigijs, probabiliter mihi videor posse affirmare, B. Agrippinum, fuisse primo extra mœnia sepultum, in ipso fortè cæmeterio, quod postea Sancti Ianuarij vocatum. Deinde verò, pace per Constantinum Ecclesiæ reddita, in Ædem Sancti Ianuarij extra mœnia à B. Seuero constructam, ab eodem fortasse Seuero translatum, nonnemo existimat. Enimuerò, diu iacuisse Agrippini sacrum corpus in iam dicta Ecclesia Sancti Ianuarij extra mœnia, illud argumento esse videtur aliquibus, quòd Ædes illa, non Ianuarij solummodo, sed etiam Agrippini nomine, Deo dicata olim fuit: vt tradit Ioannes Diaconus in Chronico Episcoporum, dum agit de Victore Episcopo, his verbis. *Hic fecit Basilicas duas foris ciuitatem Neapolim: vnam longius ab Vrbe ad milliarii vnum, ante Ecclesiam B. Ianuarij Martyris, & S. Agrippini Confessoris, ad nomen S. Stephani, &c.* Quem S. Episcopum in Basilicam Stephaniæ fuisse translatum tradit iam dictus Ioannes Diaconus, *in Ecclesiam*, inquit, *Stephania translatus, merito cum honore quiescit*. Ibi namque erat S. Agrippini corpus, cum ea scriberet Ioannes: hoc est, nono Christi sæculo. At verò posterioribus sæculis, in Cathedralem Ecclesiam à Regibus Carolo Primo, & Secundo Andegauensibus magnificentissimè ædificatam, transuectum est: & vna cum reliquijs Sanctorum Martyrum Eutycetis, & Acutij, honorificè sub Aram maximam collocatum. Caput autem eius, theca inclusum argẽtea, in Cappella, quam vocant Thesaurum, decorè seruatur.

Ha-

Habemus in nostra Bibliotheca SS. Apostolorum, Homiliam M.S. de miraculis S. Agrippini, cuius initium est. *Fratres dilectissimi*, cuius auctorem censeo fuisse Io. Diaconum, illum ipsum, qui de Neapolitanis Episcopis Chronicon scripsit. Nec mihi negotium facessit, quòd Io. Diaconus videatur multo antiquior, Homiliæ huius scriptore. Quippe cum Ioannes, Chronicon suum deducat ad D. Athanasium vsque, qui obijt, vt rectè Baronius supputat, anno Christi 872. quod sanè arguit, non admodum vlterius vixisse Ioannem: alioquin successorem Athanasij huius nominis primi à se narrati, suo ipse Chronico attexuisset. Itaq; cum certum sit, auctorem eius opusculi, vixisse temporibus Athanasij III. hoc est, circa annum salutis 960. nam id ipse affirmat illis verbis, *& quæ nostris temporibus gesta sunt, regnante Romano, & Constantino Imperatoribus, & residente in Sede B. Petri XII. Ioanne Papa, & in hac Ciuitate Parthenopensi. III. Præsule Athanasio, & Ioanne Consule, ac Duce.* Ex his, inquam, verbis, videtur posse colligi, Ioannem Diaconum auctorem Chronici Episcoporum, non scripsisse historiam miraculorum B. Agrippini. Hoc, inquam, haud mihi negotium facessit. Id enim bifariam diluo. Primò, si dicamus, Ioannem Diaconum, scripsisse quidem aliorum Episcoporum vitas, ab Athanasio primo ad tertium, quæ tamē temporum iniuria perierunt: vt proinde, opus fuerit Petro Subdiacono, qui post annos ducentos vixit, absoluere Io. Diaconi Chronicon, quod imperfectum reperit. Secundò, si dicamus, Io. Diaconum, potuisse quidem producere Chronicon vsque ad Athanasium III. nō tamen produxisse. Exempla sunt passim obuia. Freculphus vixit vsque ad annum Domini 840. vt notat Bellarm. lib. de Scriptor. Eccles. Chronicon tamen suum non produxit vltra annum Domini 600. Amoinus scripsit de rebus gestis Francorum, à primo Rege Pharamundo, vsq; ad obitum Ludouici Pij, & annum Domini 840. Ipse tamen, multò diutius vixit, & promisit quidem vlteriora scribere, non tamen scripsit. Luitprandus quoque viuebat anno salutis 963. & quod excurrit. Non tamen produxit suam historiam, ad illum vsq; annum, sed desijt multò ante, vt doctè Baronius aduertit tomo 10. ad annum Christi 963. Hæc tantum exempla, cæteris relictis, adduxi de auctoribus Io. Diacono Synchronis: ex quibus demonstratur, non posse colligi ætatem scriptoris, à fine sui Chronici, vel Historiæ.

Illud autem in ea Homilia obseruandum, eam, ex parte saltem, solitam legi in Ecclesia è superiore loco, seu pulpito, ad fideles ibi in eius solemnitate congregatos. Id enim significant verba illa circa medium Homeliæ. *Et hoc ad honorem, & gloriam nominis Dei, eiusdemque Pontificis reuerentiam: & vestra Fraternitatis gaudium, qui deuotè ad eius solemnia peruenistis.*

Obseruandum etiam est, ex antiquis monumentis, Diuos Ianuarium, & Agrippinum, vti præcipuos Neapolitanæ Ciuitatis Tutelares, coniunctim olim fuisse inuocatos. Vt in Lectionario S. Gaudiosi Episcopi Salernitani, & alibi videre est. Memini præterea, vidisse me, in Archiuo Ædis Archiepiscopalis Neapolitanæ, Missalem codicem M. S. valdè antiquum, & cariosum, ac lacerum. In eoque legisse, eos Diuos, & solos è Nostratibus, inuocari solitos, vna cum cæteris Sanctis, quos habet Romanæ Missæ antiquus Canon.

Inclaruit verò hic eximius Sanctus, non Neapoli tantùm, sed in alijs etiam Vrbibus, & Prouincijs. Nam Surrenti Picentinorum, Ecclesia extitit, & Monasterium ab hoc Diuo nuncupatum, cui præfuit S. Abbas Anto-

ninus. Oppida item nonnulla S. *Arpini*, hoc est, *Agrippini* nomen habent. Visitur quoque eius effigies admodum vetusta, tum in iam dicta Æde S. Ianuarij extra mœnia, tum etiam in antiqua Ædicula S. Mariæ ad circulum. Vt omittam, insignem in hac ciuitate nostra huius Sanctissimi Præsulis Ecclesiam, quam Basiliani Patres incolũt: Et vbi etiam, anno millesimo quingentesimo quinquagesimo sexto Noster B. Andreas Auellinus, dum oraret, impijssimi sicarij mentem perterruit, ad eius se cædem conantis, in gratiam procacis adolescentis, à sacrilego amore per ipsum deturbati. Vti Tusius, Castaldus, Boluitus, ac cæteri Vitæ illius Scriptores narrant.

DE

DE S. POTITO MARTYRE.

Qui Euangelium Neapoli disseminauit.

CAPVT DVODECIMVM.

Habeo apud me Acta Diui Potiti ex tribus mmm. ss. Codicibus, totidemque antiquis Lectionarijs, à me conflata. Quibus priscis monumentis, accesserunt nuperi Scriptores aliqui: nimirum, Leo Baptista Albertius, Dimas Serpius, Antonius Sanfelicius, vel quisquis ille fuit, auctor Hymnorum in laudem S. Potiti, qui canebantur in eius officio. Lippeolus præterea Carthusianus, & Philippus Ferrarius: Vitæ eius, atque Actorum martyrij abbreuiatores.

Præter multa, emendaui in ijs Nomina idolorum, ad quorum cultum Potitus cogebatur. Nimirum *Arpham, Anienem*, vel, vt alius codex habet *Arphon*. Vtrobique enim, vt puto, mendosè. Nusquam enim reperio monstruosa hæc vocabula. Itaque reposui *Harpyn*: quæ vox, *cupidinem* significat apud Parthenium in Crynagora: aduotante Cælio lib. 29. cap. 27. *Anienem* quoque aliud idoli nomen, luxatam dictionem censui: & reposui *Herienem*, quæ Diua, vt pote Martis vxor, in comprecationibus, quæ Romano ritu fiebant, inuocabatur: eius meminerunt Licinius in Hexra fabula. Ennius lib. 1. Annal. Varro in Satyr. Mænippea, Gell. lib. 13. & Porphirion in Horat.

Hunc verò Diuum, quamquam genere & patria valdè longinquum, ac planè exterum, inter Neapolitanæ tamen Ecclesiæ tabulas ascribi debere, à duplici causa est. Altera, quòd Neapolim legitur adijsse, fidemque Christi, adhuc puellum, hic prædicasse. Altera verò, quòd insigne sacri illius corporis membrum, brachium scilicet, nunc Neapolis possidet.

Serdicā ciuitatē eius patriam fuisse, habent plerique Codd. Quidam autem, *Sardicam*. Sed perinde est: vti ex Ortelio, & Goltzio liquet. At Flaminius Tricaricensis, qui Acta S. Potiti carmine panxit, videtur in antiquo aliquo Cod. legisse *Sardis*, pro *Sardica*. Vtrolibet autem modo legatur, certum est, inde colligi, non in *Sardinia*, aut alia Italiæ, siue vicina Italiæ parte, natum esse B. Potitum. Sed vel in Thracia, vbi est *Sardica*, celebri illo Concilio Sardicensi nobilis: Vel in Lydia, cuius primaria, & Lydorum Regum sedes fuit *Sardis*, ad Timoli Montis radices sita: vnaque è septem minoris

Asiæ Vrbibus, à Ioanne Apostolo in Apocalypsi memoratas. Neque Sardi Scriptores, Serpius, & Fara, possunt modo aliquo, nisi ego valdè fallor, Sardiniæ suæ tribuere, vt faciunt, Potiti natalia, etiam si loco *Sardicæ* legant *Sardiniæ*: quod tamen in nullo ego reperi Codice. Nam in sequentibus, Acta Potiti apertissimè clamant, patriam eius fuisse in *Oriente*. Vel, vt vnus ex ijs Codd. innuit, in *Thracia*. Ex quibus Codd. hęc habemus in principio. *Beatissimus Martyr Potitus, Orientalium partium ciuis, sub paterno iure adhuc puerulus*. Quin etiam, ipsemet Potitus, ab Antonino Imperatore interrogatus, respondit his verbis. *Ex Orientalibus partibus oriundus, Christi seruus sum*. Porrò nè ex dictione *oriundus*, quis eliciat, genus quidem duxisse eum ex Orientali plaga, non autem in Oriente fuisse natum, volo meminerit *τὸ Oriundum*, non semper significare locum, vnde originem suæ stirpis aliquis ducit, sed quandoque idem esse *oriundum*, atque *ortum*, siue *natum*. Quod doctissimus Paulus Manutius, ex illo potissimum Columellæ loco clarè desumit. *Si liberis parentibus est oriundus*. Hoc est, *ortus natusque*. Affert etiam Ciceronis verba. Sed non est opus, in tantilla re, plura congerere testimonia. Præsertim, cum illud prius, *Orientalium partium ciuis*, profectò euincat, non posse hoc posterius dictum, alio detorqueri.

Præterea, hoc ipsum sanè significat Lectionarium antiquum Monasterij Potitiani, Ordinis D. Benedicti, quod Neapoli est. In vna enim Lectionum infra Octauam S. Potiti recitandarum, sic habetur. *Deus qui de spinis elicit rosam, praueniens puerulum suum rore benedictionis suæ: & futurum sibi ministrum fidelem, non solum in Oriente, sed per totum Occidentem, tanquam vas electionis, quod portet nomen Filij sui Iesu, coram gentibus, & regibus, & filijs Israel ornauit omni lapide pretioso*. Ex quibus verbis, satis apertè significatur, S. Potitum, qui Orientem, sua natiuitate, & pueritia, ac prædicatione, Christianæ legis illustrauerat, missum fuisse à Deo, ad Occidentales plagas Euangelio pariter imbuendas. Denique, Hymni eiusdem Potitiani officij, testimonia de hac re prebent sole ipso lucidiora. *Claret Eois puer ortus oris. Claret illustri patre, Claret alta matre, &c.* & item. *A Solis Ortu puellulus, E stirpe praui germinis*, sed & alijs verbis hoc ipsum ostendunt Acta Potiti, cum dicunt, in antiquo Breuiario Ecclesiæ Capuanæ. *Orta est quarta persecutio, videlicet per totum Orbem Christianorum, à Nerone Imperatore, & maximè in Asiæ partibus sic excreuerat, vt iussu impijssimi Imperatoris, simulacra vbique posita essent. In hoc vero edicto B. Potitus in puerili ætate, iure paterno subiectus, &c.* Quis non videat, ob id narrari persecutionem in Asia potissimum, contra Christianos sæuisse, quia Martyrium B. Potiti narrandum erat? Alioquin, si is in Italia, aut in Sardiniæ Insula natus fuisset, frustra Actorum Scriptor exagerasset Asianam vexationem. Vnus quidem ex Codd. pro *Asia*, habet, *Isauria*. Sed ad excludendam Sardiniam, aliasque istas Occidentis Prouincias, tantundem est, siue *Asia*, siue *Isauria* legas.

Hinc etiam excluditur Asculanorum opinio, arbitrantium *Serdicam*, vbi natus est B. Potitus, locum esse in agro Asculano, sic olim vocatum. Vt enim id eis concesserim, quomodo cum Orientali plaga, Asculanum agrum conciliabunt? Et, quam, quæso, affinitatem cum Asia, aut Isauria, Asculani proferre poterunt? Stet igitur, B. Potitum, non in istis Occidentalibus regionibus nostris, sed in Orientali plaga, hoc est, siue *Serdica*, siue *Sardis*, habuisse natale solum. Quamuis autem Serdica, & tota Thracia in Europa à Geographis collocetur, vulgus tamen, & cum eo Scriptor Actorum Potiti, longin-

longinquas ab Italia regiones, etiam si in Europa sint, in Asia, imperitè ponunt haud raro. Est autem Serdica inter Meldiam, & Burcuracam à Philippopoli distans M.P.CIIII. Itiner. Antonin. pag.8.

Quod verò Neapolim accesserit, & hic Christi Euangelium disseminauerit, consentiunt omnia eius Acta, & Codd. M.M.S.S. Lectionarium quoq; Potitiani Monasterij, id videtur significare, cum, Hymno ad Vesperam canit. *Claret Eois puer ortus oris. Claret illustri patre. Claret alta matre, quid mirum, quod in vrbe clara clareat infans? Vrbem claram,* Neapolim interpretor: in qua Hymni illi compositi sunt in Monialium gratiam: de quibus, & quandoque sermo instruitur: vt ibi, *Martyr ò mi, dum frueris tonante, Virgines cura tibi sint quotannis, Festa condentes tibi, dexter adsis. Dum sacra complent, Dum tibi dulces modulantur Hymnos, &c.* Accedit, quòd rectum iter, ex Oriente Italiam petentibus, Neapolitanum littus fuit. Vt sepè alias dixi: atque adductis exemplis plurimis, citatisque Scriptorum veterum locis, apertè demonstraui. Huc etiam faciunt nomina Oppidorum, ad quæ Potitus, Angeli ductu translatus fuit. Nempe *Ephyrum*, vt correctiores Codd. habent, & *Valerianum*: vtrumque in Campania. Vnde corruit Ferrarij quoque opinatio, arbitrantis, *Ephyrum* non Oppidum, aut ciuitatem aliquam fuisse, sed solitarium in Sardinia montem. In Actis enim adijcitur. *Ibique Christum prædicans*: quod de deserto loco verificari non potest. Denique, & ab ipso Dima, Potiti aduentus Neapolim asseritur, scribente cap. 19. *Fue con feliz nauigacion à la ciudad de Napoles* Quamuis, in eo quod subdit, valdè fallatur, *y luego alli busco si hauia algunos Christianos Y como el Emperador M. Antonino, uno de los mas impios, y crueles persequidores de los Christianos gouernaua, no pudo alli hallar lo que deseaua. Partiose della.* Erroris enim redarguitur, ex epistola Soteris Papæ, ea ipsa ætate, qua Antonini persecutio grassabatur, ad omnes Campaniæ Episcopos, de qua supra, commendantis illis plebes sibi cōmissas, Virginesque Christo sacratas. Quo etiam tempore erant Agrippinus, & postea Eustasius, Neapolis Episcopi, sanctitate celebres. Ergo & ibi Christiani plurimi. Nec enim pastor est, vbi non sunt oues.

Tandem apud Asculum Apuliæ Vrbem martyrium consumauit. De qua re, nulla est apud Scriptores dubitatio. Sardi ipsi, alioqui Potitum modis omnibus sibi attribuere conantes, apertè fatentur ab Vrbe Roma, eum Apuliam ductum: ibique ad ripam Calbij fluminis, abscisso capite, inuictum spiritum Cœlo tradidisse. *Sentianum* etiam, & *Iulianum*, in Actis commemorata, Oppida sunt propè Asculum, & flumē *Calabium*, Asculanis *Calagium*: quorum nunc vix parietinæ extant. Brachium eius in Æde Potitiana Neapolis asseruatur: vti literatus lapis in dicta Æde sacra attestatur: Tricaricensium pietatem, vbi integrum Martyris corpus reconditur, ac Virginum vota dilaudans. Id sub Clemente VIII. factum dicitur, mense Maio anni MDXCVI.

DE

DE
S. EVSTASIO
Episcopo, & Confess.

CAPVT DECIMVMTERTIVM.

Nno Christi CLXXX. Eleutherij verò Papæ, II. Eustasius Agrippini successor, Neapolitanæ Ecclesiæ Sedem præclaris virtutibus illustrat. De quo tamen præter paucissima verba, quæ Ioannes Diaconus scripsit in Chronico, nihil propemodum habemus, quod edaci superfuerit vetustati. Diaconus hæc dicit. *Eustasius, septimus Episcopus Neapolitanus, in Altari Dei Genitricis, semperque Virginis Mariæ, quæ dicitur Cosmedin, populis deuotè exequentibus, conditus est, atque translatus.* Quæ verba, hoc loco diligenter examinãda sunt: vt ex his, quidpiam, quod ad rẽ faciat, excutiatur.

In primis, Eustasium, septimum fuisse Neapolitanum Episcopum, negabunt mecum ij, qui ex Dorotheo in Synopsi, Patrobam Pauli discipulũ, Neapolis Episcopum agnoscunt. Hunc quippe, cùm præterierit Ioannes Diaconus, consequitur, Eustasium, non septimo, sed octauo loco esse statuendum. Et verò, non Patrobam solum omisit Diaconus, sed nonnullos alios Episcopos, videlicet, Calepodium, Riuarium, siue, vt alij vocant Ricchardum, & quosdam fortasse alios. Eustasius igitur, non septimo, sed minimum octauo loco numerandus profectò est.

Porrò quod Diaconus tradit, Eustasij sacrum corpus, magna populorum comitantium frequentia fuisse translatum in Ecclesiam Sanctæ Mariæ in Cosmedin, & in Altari reconditum, duo nobis exhibet considerãda.

Primum, obseruo hanc translationem, non statim ab obitu Sancti Eustasij contigisse, sed diu post: alioquin, si intelligeret ijs verbis exprimere B. Eustasium statim ab obitu fuisse in eo Templo sepultum, id falsum esse facilè euinci posset. Nam, quo tempore Eustasius obijt, ea sanè ædes nondum erat constructa. Quandoquidem si Calepodius Neapolis Episcopus, qui secundus ab Eustasio sedit, interfuit Concilio Laodiceno, anno salutis 347. qui fuit decimus post Constantini mortem, quo pacto stare potest, in eam Ædem, quam summum à Constantino ædificatam volunt, Eustasiũ, qui diu ante ea tempora vixit, & obijt, statim à morte fuisse translatum? Itaque existimandum est, primum iacuisse S. Eustasij corpus in cœmeterio aliquo extra Vrbem (ijs quippe locis sepeliri solitos veteres Neapolitanos Episcopos, ex ipsomet Ioannis Diaconi Chronico palam est) Deinde verò, tranquillato per Magnum Constantinum, Christiano Orbe, & ædificata iam dicta B. Mariæ Basilica, ad eam, solemni pompa translatum fuisse.

Alterum notatione dignum est, ijs verbis, breuiter significari, atque describi, antiquum in Diuos referendi, siue vt vulgo loquimur, canonizãdi, modum. Priscus enim Ecclesiæ Catholicæ mos fuit, vt colligitur ex

S.Hieronymo aduersus Vigilantium, Prudentio Hymn.2.Perist. Paulino epist.2. ad Seuerum, Ambrosio exhortatione ad Virgines, & clarissimè ex Augustino sermone 2.de Sanctis mox verbatim referendo,tribuere Diuis sepulturæ locum, ipsummet Sanctum Altare, quo sacrificia Domini celebrantur:iuxta illud Apoc.6. *Sub Altare Dei vidi animas interfectorum propter verbum Dei.*In quem locum Augustinus,iam dicto serm.2.de Sanctis testatur,veterem esse Ecclesiæ consuetudinem, Sanctorum corpora, sub altaribus condere,& sepelire. *Rectè*,inquit,*sub altari Sanctorum animæ requiescunt, quia super altari corpus Domini offertur.Quid reuerentius,quid honorabilius dici potest,quàm sub illa Ara requiescere Sanctos,in qua Deo sacrificium celebratur: in qua offeruntur hostia: in qua Dominus ipse Sacerdos est,de quo scriptum fuit: Tu es Sacerdos in æternum,secundum ordinem Melchisedech? Conuenienter itaque & quasi pro bono consortio, ibi sepultura Martyribus decreta est, vbi mors Domini quotidie celebratur:sicut Paulus dixit,Quotiescumque hæc feceritis, mortem Domini annunciabitis donec veniat.Vt quippe, qui propter mortem eius mortui fuerunt,sub sacramenti eius mysterio requiescant.Et illic,occisi,tumulus constituatur,vbi occisionis Dominicæ commemoratio celebratur. Et quos,cum Christo vnius passionis causa deuinxerat, vnius etiam loci religio copularet.* Hactenus ex B.Augustino. Qui, etsi solos Martyres nominet sub altari sepultos, quia priscis illis Ecclesiæ sæculis frequentissimus erat Sanctorum Martyrum numerus,idipsum tamen dicẽdum esse de Sanctis Christi seruis, qui sanguinem pro eius confessione non fuderunt, patet ex Pontificali Romano, in Rub. de Altarium consecratione: vbi indistinctè de cuiuscumque Sancti Reliquijs sub altari sepeliendis,hæc habentur.*Parantur prius Reliquiæ Sanctorum,& deferuntur ad altare,in quo est factum sepulcrum ad Reliquias custodiendas:& Pontifex,pollice Chrismate intincto,cruce signat quatuor angulos sepulcri,dicens. Consecretur & sanctificetur hoc sepulchrum in nomine Patris,& Filij,& Spiritus Sancti.Amen.*Et meritò quidem,alij etiam Sancti, præter Martyres, hoc magno honore dignati sunt:vt,sicut in eodem libro Pontificali legitur,*sub altare Dei sedes acceperint:* quia & ipsi,vt S.Augustinus docet,eod.ser.2.si non aperto,saltẽ tamen occulto martyrio mortui sũt.*Sẽper*,videlicet,*mortificationẽ Iesu Christi in corpore suo circũferentes.*Ex his igitur habemus,quod dicere cæperã:sepulturam sub sacro altari,argumentũ olim fuisse,hodieq; esse,notæ, atq; vindicatæ sanctitatis. Eoq; significari, quemquã Diuis adscriptum fuisse, plurimis patet exẽplis,quæ antiquitatis Historicæ Penuaria abũdè suggerũt. Quippe Sãctorum Episcoporum Godehardi Helmethedensis, Suiberti VVerdensis, Romualdi Camerinensis,Amici Ratisbonensis,Guidonis Pomposiani,Firmani Firmensis,& alterius Romualdi Camaldulensis sacra corpora,eo tãtum ritu,vt bene Baronius to.ij.Annal.ann.1027. §.penult. de Sancto Romualdo loquens,obseruat,in Sanctorum numerum adscripti sunt: qui videlicet tũc erat in vsu. Nempe,Vt ex tacita saltem cõcessione Sedis Apostolicæ,super corpus,vel reliquias sacras,altare cõstrueretur. Quod B.Petrus Damianus in vita S.Romualdi cap.79. factum narrat, cum iam dictus S.Romualdus,Sanctorum numero adscriptus est.Hunc ipsum ritum seruatum scribunt Arnoldus in vita Sancti Tohebardi pag.65, Berno Abbas in vit.Sancti Vldarici,& Sanctus Lugderus lib.de canonizat. Suiberti cap.3. Denique ab hac quoque mente est illud, quod Sigonius scribit lib.8. de Regno Italiæ. *Eodem anno 1027. Bononius Abbas Locedensis vitæ suæ sanctitatem mortuus,multis miraculis editis probauit: Vnde meritò Aram ab Episcopo Vercellen-*

si

6, Arderico, *cum esset à Pontifice consecratus accepit*. Hoc est, tunc primum S. Boñonij corpus, sub Ara collocatum est. Quo circa ijs maximè temporibus, eleuatio, siue Translatio, pro ipsa Apotheosi accepta est. Probè igitur Ioãnes noster Diaconus literarum monumentis tradidit, B. Episcopum Eustasium, *populis deuotè exequentibus*, hoc est, prosequentibus (nisi malis legere *exequiantibus*, participio scilicet apud Varronem,) conditum fuisse sub altari S. Mariæ in Cosmedin. Vt inde eruditus lector intelligat, tum primum illi diuinos honores publicè fuisse tributos.

Ea autem sacra Ædes (ne quid indiscussum prætercam) corruptè appellatur in *Cosmedin* quippe ἀκουσμάτων græco olim vocabulo hoc est *exauditorum*, scilicet hominum, vel *exauditarum*, supple precum, dicta videtur; & ita sanè, Falco teste in descript. Neap. fol. 56. legebatur, in vetusto eius Ecclesiæ titulo. Eiusdem profectò appellationis, Romæ, in prima Vrbis Regione, Basilica extat, quam vulgò *Scholam græcam*, recentiores indigetant. Itemque Rauennæ alia: vt scribit Rubeus lib. 1. Hist. Rauenn. pag. 38. In ea igitur Basilica sacra, B. Eustasij ossa, à venerandis Patribus Clericis Regularibus Sancti Pauli, sub eadem Ara maxima, qua olim condita fuerant, reperta sunt, anno sal. 1616. 16. Kal. Decembris, cum vetusta hac inscriptione, vrnæ incisa marmoreæ. *Hic requiescit corpus S. Eustas: Confessoris*. Tu verò, lector, cum Confessorem legis, ne ambigas de Præsulatu. Nam, sic & alij complures Episcopi olim appellati sunt: inque ijs Isidorus, Hilarius, Martinus: vetere scilicet formula, & acceptione: qua is, qui Christi fidem interrogatus coram fidei hostibus confessus esset, eo nomine appellabatur. Vt Cyprianus hanc vocem, notante Pamelio, sæpè accipit: & Iacobus Alphæi apud Clementem lib. 8. Apostol. constit. cap. 23. accipiendam esse definit.

Iam verò, ijs sanè temporibus Eustasius noster, Episcopus fuit, quando ob persecutionis acerbitatem, in quibusdam Prouincijs, ex immani populorum impetu, in Christianos excitatam, innumeri fideles, non Confessores solummodo, sed etiam sanguine fuso, Martyres euaserunt: Sotere ipso Pont. Max. in Vrbe Roma pro Christi fide necato, & Christianis, Clericis maximè, aut fuga dispersis, aut cæde peremptis. Quid autem specialiter B. Eustasius eo tempore fecerit, siue perpessus sit, ignoramus. Verùm ex ea veteri appellatione, aliquid de illo conijcere fas est, & tacitis cogitationibus commentari.

Porrò viget in ea Basilica cultus huius Sancti Præsulis, die præsertim 29. Martij, quo eius commemoratio solemniter celebratur, frequenti piorum cœtu, ad iam dictam Ædem accurrente, vt sepulcrum, quo conditus est, deuotè veneretur. Soluitur autem illi ea potissimum luce, solemne officium, quia, cum ob temporis vetustatem, & scriptorum inopiam, Natalem eius diem ignoremus, ideò ad 29. Martij, quo etiam Diui Eustasij Luxouiensis Abbatis Natalitia celebrantur, appositè relatum est, ea nominis similitudine. Sic alias crebro factum. S. Columba Hispana Virgo, & Martyr, cuius dies natalis est 17. Septembris, diu tamen celebrata est prid. Id. Ianuar. qua item die agitur de S. Columba Senonēsi. Antonius Monachus Romanus, quòd dies obitus eius nesciretur, collocatus est in Martyrologio die 17. Ianuarij, quo Magnus Antonius Abbas in cœlum abijt. Et ob eandem causam, Capuæ, Episcopo Prisco, in Romano Martyrologio iunctus est Priscus alter: & cum Ruso Episcopo, & Martyre, Rusus alter, &

Car-

Carpophorus Martyres. Atque, vt domesticum adducam exemplum, cum Candida seniore Neapolitana, Candida altera iunior iuncta est. Alia item suppetunt exempla quamplurima, sed hæc lectori satis erunt.

Denique, si diuinare liceat, ab hoc nostro Eustasio, cognomen forsan accepisse dicendus est, Rapolto ille de S. Eustasio, Beneuentanus ciuis primarius, & apprimè Catholicus: ideoque Anacleto Antipapæ infensissimus: & à Falcone Beneuentano in suo Chronico sæpiùs laudatus. Porrò de Eustasio Scalensis Ecclesiæ Titulari, an sit idem cum nostro, anceps sum.

Quamuis non sim nescius, non fuisse olim insolens, Sanctis nostris Diuis, Templa etiam extra Neapolim excitari: vti iam de Agrippino vidimus: quod etiam de B. Ianuario sumus dicturi.

DE S. EVPHEBIO EPISCOPO.

CAPVT DECIMVMQVARTTVM.

VAriè huius Sancti Epiſcopi nomen profertur, nempè *Euphimus, Eupheuus*, Euphremus, *Efrimus, Euphramus, Euphebius*. In veteri Lectionario, *Euphimus Hodie namque Beatiſſimus Pater noſter Euphemus, corporea depoſita ſarcina, feliciter volauit ad cœli palatia*. Ioannes Diaconus in Chronico Epiſcoporum, *Ephevum* vocat. Vetus M.S. Kalendarium, *Ephremus* habet. Vulgò denique *Euphremus* correpta media, nunc appellatur. Scriptum etiam alicubi reperi, *Efimus*, & *Euphramus*: ſed corruptè, vt puto. Vſitatius hodiè in ſacro eius officio vocabulum eſt, *Euphebius*: & ſic nominatur hic Diuus, in Hiſtoria Miraculorum, quæ ab eo poſt obitum patrata ſunt, vbi ita habetur. *Hic Sanctiſſimus Chriſti Confeſſor Euphebius poſt multa annorum curricula*, &c. Inter tot autem nuncupationes, nulla ſignificantior, quàm *Euphimus*: quæ vox, *benè ominatum gloriosum conſpicuum* & aliquando etiã *ſpecioſum*, latinè ſonat. Erat verò noſter hic Præſul, florido vultu, & venuſta admodum ſpecie: vt de eo Diaconus ſcripſerit. *Pulcher corpore, pulchrior, & mente, plebi Dei ſanctiſſimè præfuit, & fideliter miniſtrauit*. Neque inſolens eſt, ſpeciem corporis, vultuſque, etiam in Epiſcopo commendari. Nam eo nomine S. Epiphanius Epiſcopus Ticinenſis laudatus eſt à Beato Ennodio pag. 361. edit. Pariſien. *Illud verò*, inquit, *libandum eſſe non abnuo, quòd formoſitas in illo lucis corporeæ, index animæ fuit: & tantum contra ſtudium illius, forma decus enituit, vt nec forti viro poſſet oppugnante ſubuerti. Ridebant genæ, etiam cum animus mœſtitudine torpuiſſet*. Et alia multa Ennodius habet, quæ hoc loco referre non eſt neceſſe. Meritò igitur, hoc etiam nomine commendatur noſter Euphebius, verè *Chryſooras, aureæ pulchritudinis*, quod cognomen B. Ioanni Damaſcæno adhæſiſſe, palam eſt ex Theophane, Hiſt. Miſcel. lib. 22.

Cæterum, quo tempore Euphebius vixerit, aut Epiſcopus fuerit, ſignatè quidem ſciri non poteſt, nulla extante de eius vita geſtiſque narratione. Id ſolùm nouimus, admodum antiquum fuiſſe Neapolis Antiſtitem. Nam Ioannes Diaconus, octauum Epiſcopum numerat Epheuum. Neque alium deinde habet, qui Euphebius, ſiue Euphremus appelletur. Itaque nonnulli recentiores, qui hunc Sanctum Præſulem figunt ad ann. Chriſti 717. Conſtantino Summo Pontifice, cum nullus antiquus auctor id tradat, neſcio quo fundamento illud aſſerant: ac proinde puto illum affingi ab eis potius, quàm verè figi ad illud tempus. Ad iam dictam verò æui, quo Sanctus Euphebius vixit antiquitatem vtcumque ſignificandam, commodè arbitror illum veteres, vna cum Sanctis *Fortunato*, & *Maximo*. Euphebij, longo licet interuallo, in Sede Neapolitana ſucceſſoribus, ſepeliuerunt. Atqui

For-

Fortunatus, erat sanè Neapolis Episcopus anno Christi 348. Huic quippe, alijsque Catholicis Episcopis, oblata fuit Epistola quædam Sardicēsis, seu veriùs Philippopolitani conciliabuli, vti ex Diuo Hilario refert Baronius tom. 8. Annal. ad fin. Maximus verò, floruit sanctitate, circa annum salutis 359. actusque in exilium est, quòd Arrianæ fidei formulæ, in Cōuentu Ariminensi, nefario vaframento concinnatæ, subscribere noluit. Itaque diu ante hæc tempora, vixisse Euphebium, & Ioannes Diaconus prodit, & ipsa tumulatio cum Fortunato, & Maximo, aliquo modo significat. Cum nullus Neapolis Episcopus sanctitate clarus, inter hos medius intercesserit. Idipsum autem cernimus interdum antiquitus factum, in quibusdam alijs Sanctis Episcopis: vt scilicet, tempore, & sanctitate proximos, vnus sepulturæ locus exciperet. Sic etenim, Episcopus Neapolitanus Maro, *ob sanctitatis*, inquit Io. Diaconus *meritum cum Epitimito, & Aspreno*. Sic Nostrianus, cum Gaudioso, & Quoduultdeo. Sic Athanasius cum Laurentio, Neapoli olim sepulti fuisse leguntur. Porrò, nonnulli recensent Euphebium inter Neapolis Patronos, & Tutelares Diuos, sextum, aut septimum, sed reuera, tempore considerato quo vixit, secundus fuit. Cur verò factum, vt variè temporis ordo in Sanctis Patronis enumerandis inuerteretur, non est huius loci disquirere. Intereà Philippus Ferrarius lib. de Sanctis Italiæ, hunc Diuum, ob id potissimum adscitum à Neapolitanis Patronum narrat, quòd ciuitatem ingenti miraculo à Saracenorum incursione, ac depopulatione liberauerit. Quod, quia, vt dixi, ingens fuit, ex ipsa Historia miraculorum eius, ab Anonymo olim scripta narrabo.

Cum quidam presbyter, extra Neapolitana mœnia, in Sancti Euphebij nomine cōditam Ecclesiam, sedulè visitaret: & illic quotidie sacra Missarum solemnia exhiberet: contigit, vt Agarenorum impetus, improuisè adueniens, quia intrinsecus non poterat, extrinsecus vicina quæque vastaret. Quod prædictus audiens presbyter, Nullus, *inquit me terror ab obsequio nostri Patris, & Domini, poterit cohibere. Intentus, inquam, ad Missarum solemnia, si dignus sum, solito more perficiam. Verumtamen, illius virtutis efficaciam, hoc volo probare inditio. Si me sedulè obsequentem, inter iniquorum hostium gladios, & tela poterit custodire. Et hæc dicens, insertam baculo sportulam, ecclesiasticis refertam monilibus, collotenus gestans, intrepidus iter arripuit. Ad Ecclesiam verò veniens, priusquam ingrederetur, breue ad hunc modum carmen composuit. Præsul amande, tui sim tutus numine Templi. En tibi deuotus, solitas paro reddere laudes. Et hæc dicens, casula indutus, Missarum solemnia, solito constantior inchoauit Nec dum prece finita*, Agarenorum *manus illius sacri Templi ædificia vndique circumdedit. Verum Omnipotens* Deus, *ob meritum Sanctissimi Præsulis* Euphebij, *tanta eos cæcitate percussit, vt per Ecclesiæ aditum introspicerent, & sacra mysteria celebrantem presbyterum non viderent. Illis itaque forinsecus vacantibus, presbyter Missarum solemnia consumauit.* E*xpletis verò Missarum solemnijs, vocem de cœlo dicentem sibi audiuit prædictus presbyter.* Ne *formides: nec paueas: constanter proprium accipe baculum: & quoscumque obuios habueris, intrepidus percute. Ego enim eos, te aliquo modo feriente, prosternam Quo firmatus oraculo, baculum, vt sibi fuerat iussum, arripiens, extra Ecclesiæ ianuam audacter exiuit, & quos ante fores Ecclesiæ reperit, ictu baculi ferientis extinxit. Dehinc recto tramite, contra ciuitatis mœnia proficiscens, quoscumque hostium obuios habuit, eiusdem virga tactu deleuit.* C*æteri verò videntes corpora suorum, sine telorum percussionibus strata, terroris nimietate fugati, ad* Classes *redeunt, ac mucronibus raptim retinacula truncantes, nauium velis remisque, prout poterant, marina sulcantes æquora, ad priora remeare, morsbundi festinant;*

Mira enim Dei clementia, & incomprehensibilis, quod totius ciuitatis populus, gladijs, & telis armatus non posset præsumere, vnius tantum inermis presbyteri baculus, ipso auxiliante, alios in terram strauit, alios in fugam vertit. Prædictus verò presbyter, ad ciuitatem rediens, suos conciues ad currendum, & insitata videnda miracula hortans, aiebat: Currite Christicole alacriter properate securi. Hoc baculo plures iam credite morte peremptos. Nullus in vrbe metus, voce liberante Diuina. Iamque alij furtim fugiendo per æquora currunt. Cumque populus ciuitatis, de inaudito miraculo titubaret, nec presbytero talia referenti, credulitatis assensum preberet. Ite, inquit presbyter, & pariter hinc vsque ad Ecclesiam properate: & dum quod dixi, verū esse probaueritis, non mihi, sed conditori omnium Christo Domino, & Sanctissimo Confessori suo Euphebio, munera persoluite laudis: cuius munere fretus, alios hostium extinxi, alios in fugam verti. Cumque incredibilis multitudo, per verbum presbyteri, ad hoc spectaculum curreret, & plurimorum corpora per viam, sicut presbyter dixerat, extincta videret, volucri cursu ad ciuitatem rediens, Omnipotenti Domino, & Sancto Euphebio illius dilectissimo Confessori, laudes innumeras referebat. Hæc Anonymus. Porrò de anno, quo tale miraculum patratum fuerit, nihil equidem certi statuere possum. Conijcio tamen id factum, paulò post annum salutis 878. Nam postquam Docibilis Dux Caietanus anno 877. inijr fœdus cùm Saracenis, tradiditque eis arcem Gariliani munitissimam, quam per quadraginta annos tenuerunt, ij ex ea arce crebrò excurrebant populabundi, in Campaniam totam. Leo Ostien. lib. 1. & ex eo Sigonius, alijque.

Ergo antiquissima censenda est Ædes sacra Euphebio dicata. Eauerò anno 1530. à Vincentio Carafa Archiepiscopo, tradita est Religiosissimis Patribus Cappuccinis, qui tum Neapolim, ductu F. Ludouici Forosempronienfis, viri sanctitate conspicui aduenerant. Non debeo tamen silentio præterire, præclaram sacri corporis Diui Euphebij inuentionem, quæ anno Domini 1589. Xysto V. Sum. Pont. contigit. Nam annuit Deus F. Euangelistæ Lupiensis, Euphebiani Monasterij Vicarij pijs votis, summopere exoptantis, sacra Sanctorum lipsana, quę in ea vetusta Ecclesia olim tumulata nouerat, reperire, & honestiore loco reponere. Itaque die 20. Nouembris, sub eius Ædis parastite, detectum est S. Euphebij corpus, lignea capsa conclusum, quam ferrei circuli ambiebant. Caput verò non repererūt: nam id iam antea, seiunctum à corpore, tralatum intra vrbem seruatumque fuerat in Æde Archiepiscopali. Die autem sequenti, coram Alexandro Gloriero, Pontificiæ Cameræ Clerico, & Apostolico Nuntio, qui ad eam Ecclesiam, vna cum Lęlio Brancatio, alijsque nobilibus viris accesserat, ibique sacrum peregerat, sub eadem parastite Aræ maximæ proxima, reperta sunt cum ingenti adstantium voluptate, atque effosa, SS. Fortunati, & Maximi, antiquorum Neapolis Episcoporum, veneranda corpora, cum hac epigraphe. *Hic iacēt Sanctorum Maximi, & Fortunati corpora sub Paulo Primo.* Porrò, cum vnum ex his Diuis ad Ædem Conceptionis Deiparæ Virginis, Cappuccini Patres transferre cuperēt, Xysto V. rem omnem deferunt: eumque exorant, vt transferendi sacri corporis licentiam impertiret. Pontificem verò respondisse ferunt, se per quietem, à Diuis iam dictis monitū, ne, qui per octingentos circiter annos coniuncti quieuissent, disiungi vllatenus permitteret. Itaque sub Ara eiusdem Euphebianæ Ædis primaria, tres hi Diui honorificum è pario marmore tumulum habuerunt, solemni supplicatione per Religiosum agmen, dum eo inferrentur, ritè pieque celebrata. Sic habent Acta inuentionis apud Regium. Ex quibus, alijsque

Eccle-

Ecclesiæ Neapolitanæ monumentis,licet colligere, Diui Euphebij corpus primo sepultum fuisse,vt mos antiquus,in cœmeterio(quod Ioannes Diaconus in Vrso Episcopo tradit).Deinde translatum ad Stephaniam Basilicam,vt idem habet in Epheuo Episcopo. Demum in Ædem sui nominis, vbi nunc cum Sanctis collegis suis, Maximo, & Fortunato iacet, fuisse transuectum.

Porrò,non solùm Neapoli,sed Capuæ etiam,& Salerni, D.Euphebij nomen, atque annui cultus diem, Breuiaria illarum Ecclesiarum abundè testantur. Libet autem ex Salernitano à Grimoaldo II. Archiepiscopo, anno salutis 1166. edito, Orationem, hic subnectere,quam in eius festo recitare consueuerant (nam tres de ipsa Lectiones,nihil peculiare continent.) Ea est huiusmodi. *Deus qui perennem gloriam Sanctissimi Euphebij Confessoris tui, atque Pontificis anima constituisti, tribue quæsumus, eius apud te, ita patrocinijs subleuari,vt cum eo, vitam possideamus æternam. Per Dominum nostrum.* Gesta autem Sancti huius Episcopi,& totam eius vitę seriem,tempus nobis, cum ingenti nostro damno,abstulit.

D E.

DE S. RESTITVTA VIRGINE, ET MARTYRE.

CAPVT DECIMVMQVINTVM.

MVlta se offerunt, de hac purissima Virgine, & fortissima Christi Martyre hoc loco disquirenda. Nempe

Sect. I. Fuerit ne Sancta Restituta S. Cypriani Carthaginiensis Episcopi discipula.

Sect. II. Quonam imperante Martyrium subierit.

Sect. III. Restitutæ Aedes Carthagine existentes, vtrum à nostra hac Restituta nomen habuerint.

Sect. IV. Vtrum Neapolitanam Basilicam B. Restitutæ, Constantinus Magnus Imperator ædificauerit.

Sect. V. Sit ne corpus S. Restitutæ Neapoli nunc, an verò in Insula Aenaria.

Fuerit ne Restituta S. Cypriani Carthaginiensis Episcopi discipula. Sect. I.

QVatuor Diuas Restitutas, in Sanctorum Actis habemus: duas in Africa, tertiam in Sardinia, quartam verò Soræ in Italia. De Sorana nihil mihi agendum est: nullum quippe periculum imminet, posse eam quoquomodo cum hac nostra confundi, Imperatore, Iudice, Tempore, Mortis genere, Loco, satis superque se discriminãt. Rursus, ea quæ in Sardinia est, cum mater fuerit Sancti Eusebij Vercellensis, ac deinde vidua, nequit pro hac nostra Virgine accipi. Illa item Sancta matrona Restituta Africana, quam Sancti martyres Donatus, & Felix, eiecto à filio eius tortore dœmone, ad Christi fidem traduxerunt, facilè ab hac nostra distinguitur. De ista igitur B. Martyre, sic ab alijs eiusdem nominis Diuis discreta, vestigandum primo est. An verum sit quod recentiores nonnulli fidenter asserunt, fuisse discipulam Cypriani. Id equidem verum esse percuperem: nihil tamen eiusmodi vspiam reperire mihi hactenus licuit. Quamuis & vetus Lectionarium, quo, typis superiore sæculo im-

impresso, olim vtebatur Ecclesia Neapolitana, & Acta etiam ipsa Restitutæ, eaque ad tres MM.SS.Codd.collata perlegerim. Præterea, id sanè non conuenit cum Numeriani Augusti tempore: quo, vt Acta eius legitima præferunt, Restituta tunc puella passa est. Numerianus enim, vno circiter anno, hoc est 283. siue 284. imperauit. Si igitur eo tempore Restituta virgo, puella erat, quomodo dici poterit discipula Cypriani, qui ante totos triginta annos, Decianam persecutionem fugiens, Carthagine excessit, & ante 22. annos capite plexus est? Porrò Dauid Romæus prochronismi huius primus scriptor, & auctor fuit: quem deinde Regius, Capacius, alijque scriptores, vno excepto Ludouico Pisauriensi, sunt sequti.

Quonam imperante martyrium Restituta subierit. Sect. II.

IAm prædicta Romæi opinione reiecta, non erit opus, Restitutam ad tempora Valeriani Imperatoris, quo etiam Cyprianus vixit, euehere, maximè cum vetus Lectionarium, & MM. SS. Restitutæ Acta, eam Numeriano imperante, martyrium passam, constanter tradant. Neque verò suspicari quis poterit, ex librarij errore, & nominum similitudine, Numerianum pro Valeriano fuisse scriptum. Integra enim series verborum, quam ex vet. cod. hic repræsento, profectò prohibet alium quemuis Augustum, quàm Numerianum intelligere. *Cum Romani Imperij Cæsar, Carus nomine, moderaretur habenas, & Persarum gentes victor exsuperasset in superbiæ fascibus elatus, dum super Tygridem fluuium castra poneret diuino iudicio fulminis ictu percussus interijt. Huius itaque filij Numerianus, & Carinus, in Regno succedentes, atque iniqui patris vestigia sequentes, diuinam & ipsi experti sunt vltionem. Nam Carinus prælio victus, apud Argum occiditur. Numerianus autem, oculorum dolore percussus, dum in lectica portaretur, ab Apro Socero suo peremptus est. Sed Diocletianus Cæsar cum successisset in Regnum, statim prædictum Aprum interemit, iurans sine suo scelere Numerianum fuisse percussum. Iste igitur Numerianus, dum adhuc regnaret, atque suam tyrannidem in sublime eleuare cuperet, à Christi Ecclesia inchoans, per omnes Prouincias suæ ditioni subiectas, Iudices & Præfectos destinare studuit: præcipiendo crudeliter, vt vbicumque Christi cultorem inuenire valerent, igne, ferro, fame, cæterisque pœnarum generibus, ipsos laniando trucidarent, nisi celerius Christum negarent, & dæmonum simulacris studerent flectere colla. Eo itaque tempore, quo hæc gerebantur, & Romanam Ecclesiam Caius Dei Pontifex, & Martyr, optimè gubernaret, erat quædam Virgo in Prouincia Africæ, in loco qui dicitur Ponizarius, nobili genere exorta, & sacris scripturis studijs optimè erudita, nomine Restituta,* &c. An hæc verba, aliqua ratione, Valeriani tempora significare possint, tui iudicij facio, erudite lector. Quòd verò, sacris literis instructam beatam hanc virginem fuisse narrant, id fortè Romæo, & Regio nuperis scriptoribus, laciniæ assuendæ occasionem præbuit, eam, scilicet, non ab alio, quàm à Cypriano doctissimo Episcopo, & Martyre celeberrimo institutam. Sic etiam in gestis Sanctorum Martyrum duodecim Fratrum Adrumetinorum, ab Alphano factum, siue potius confictum, eruditè detexit solertissimus Baronius, Notis ad 1. Septemb. eundem videlicet Cyprianum per immanem metachronismum, ab Alphano fuisse adductum ad animandos ad martyrium Beatos illos iuuenes, qui Maximiano Herculeo Imperatore, hoc est, multo post Cypriani tempora, martyrium consummarunt.

Resti-

Restitutæ Aedes Carthagine existentes, vtrum à nostra hac Restituta nomen habuerint. *Sect. III.*

BAronius quidem, suis in Martyrologium Notationibus, id dubio procul affirmat. *Non tantùm,* inquit, *Neapoli celebris fuit, quo translatum est venerandum corpus eius, sed & Carthagine in Africa, vbi passa, etus etenim nomine censetur illa Basilica Restitutæ dicta, in qua nonnulla Concilia celebrata habentur*. At tomo 5. Annal. ann. Christi 397. significat, hanc sibi displicuisse sententiam. Cùm enim tres adduxisset originationes Basilicæ Restitutæ, Vel videlicet à Restituta Martyre, Vel à Restituto Episcopo Carthaginiensi, Vel denique, quod ea Basilica Constantio Imperatore ablata fuit Donatistis, & restituta Catholicis, ipse in hanc tertiam propendet: adeò, vt alias duas à se dudum expositas, penitus abijcere videatur. Baronio, Binius Notis ad Cōcilia Carthag. 3. 4. & 5. vt solet, adstipulatur. Vterque verò, ob id maximè ad hanc tertiam originationem amplectēdam adductus est, quòd in Conc. 3. Carthaginiensi vocetur Basilica *Perpetua Restituta Perpetua*, inquiunt, *à sacro corpore Sanctæ Perpetuæ, quæ, teste S. Victore Vtic lib. 1. de persecut. VVandalica, in eo primario Templo, vna cum S. Felicitate quiescebat. Restituta autem, ex eo, vt dictum est, quòd restituta ea Basilica Catholicis fuerit*. Hæc illi. Atqui, nisi ego vehementer fallor, id argumentum non est tanti, vt nos ad tertiam istam Baronij, Binijque sententiam vi sua trahere possit. Nam, etsi probabilis sit eorum sententia, nonnullis tamen premitur difficultatibus. Nam, quòd dicunt, Basilicam hanc Carthaginiensem, diu fuisse possessam à Donatistis, & postea Catholicis restitutam: id profectò nullo auctore dicunt, sed ex proprij solummodo ingenij coniectura: quā sanè in rebus Historicis crebrius adhibere, abuti ingenio est, & viam sibi erroribus aperire. Refert quidem Baronius tomo 5. ann. 439. ex Vict. Vtic. lib. 1. eam maiorem Carthaginis Basilicam, vbi corpora Sanctarum Martyrum Perpetuæ, & Felicitatis sepulta sunt, ab VVandalis fuisse occupatā: atqui id contigit multo postquam, Restitutæ Basilica vocata est. Eam autem à Donatistis vnquam fuisse possessam, quisnam antiquus Historicus scripsit? Enimverò totam Historiam Donatistarum euoluenti, nusquam apparebit, Ecclesiam primariam Carthaginis, fuisse ab alijs, quàm à Catholicis ante iam dictum annum 439. quo eam VVandali occuparunt, aliquando possessam. Primum enim, ordinato in legitima Carthaginis Ecclesia, in locum Mensurij, Cæciliano, schismatici illi, qui Donatistæ postea appellati sunt, non in æde illa primaria Carthaginis, sed seorsum, suum schismaticum Episcopum Maiorinum ordinauerunt. Basilica autem Metropolitana Carthaginiensis, Catholicis eo vsq; seruata est, quod planè significat verba illa Optati lib. 1. aduersus Parmenianum, cùm agit de ordinatione Cæciliani in Episcopum Carthaginis. *Interea ad Basilicam, vbi cum Cæciliano tota ciuitas cum frequentia fuerat, nullus de supradictis schismaticis traditoribus accessit.* Et infra. *Cōferta erat Ecclesia populis, plena erat Cathedra Episcopalis, erat Altare loco suo. Sic exitum est foras à schismaticis, & altare contra altare erectum.* Hæc S. Optatus. Ergo eo tempore Cathedralem Carthaginis Ædem, Catholici tenuerunt, schismatici defugerunt. Nec postea vnquam legitur Donatistas

eam

eam occupasse. Nam nec in Actis Restituti Martyris, aut Aureoli, Caprecoli, aliorumque Episcoporum Carthaginis, id accidisse memoratur.

Praeterea obseruo, Templis ab hominum nominibus appellatis, ea, certè vocabula, non nominandi, sed gignendi casu adiungi solere. Sic Cōcilium Carthag. 3. legitur coactum, in Basilica Fausti: Concilium Chalcedonense primum, in Ecclesia Euphemiæ: & Concilium illud Romanum antiquissimum, Melchiade Pontifice, habitum est in ædibus Faustæ ad Lateranum. Ad hunc itaque modum, iam dictum Carthaginense Concilium, si vera esset originatio à Baronio allata, deberet efferri celebratum in Basilica Perpetuæ: non autem, vti in omnibus excusis Codicibus, quotquot mihi videre licuit, scriptum reperi, *in Basilica Perpetua*, ablatiuo casu. Id ergo indicat, non à Martyre Perpetua, cognomen accepisse, sed aliunde. Quòd si quis nihilominus suspicetur, in excusis libris corruptè scriptum, *Perpetua* pro *Perpetuæ*, legendumque *Basilica Perpetuæ restituta*: is ipse, qui eo modo conijcere, & corrigere audeat, vna eademque opera, aditum etiam mihi prebebit, sic emendandi, & legendi, *Basilicæ Perpetuæ, & Restitutæ*: præcipuè id nobis ea suadente ratione, quod dictio *Restituta* R. maiuscula ijs Concilijs scripta est, etiam apud Baronium ipsum. *In Secretario Basilicæ Restitutæ*. Alioquin enim si (quod Baronius censet) participium esset, non autem proprium fœminæ nomen, debuisset proculdubio cum *r* minuscula scribi. Sed hæc minutiora videntur, quàm vt debeant nos diutius distinere. Opiniones in medium allatæ sunt: cordatus lector censeat, & seligat.

Vtrum Neapolitanam Basilicam Beatæ Restitutæ Constantinus Imperator ædificauerit. Sect. IV.

MArtyrologium quidem Romanum, id luculenter his verbis asserit. *Et in eius honorem Constantinus Magnus, Basilicam postea Neapoli erigendam curauit.* Intelligendum igitur est, Constantinum Neapoli Basilicam illam, quæ *Stephania*, siue Επισκοπεῖον *Episcopium* dicta est, ædificasse: eandem enim, illato in eam (quod infra probabimus) corpore Sanctæ Restitutæ, Restitutæ Ecclesiam fuisse etiam antiquitus dictam, planè constat. Variè namque appellatam vnam istam eandemque Basilicam, ex antiquis Neapolis monumentis abundè probari potest. Exponam proindè hoc loco breuiter, quid de hac vocabulorum varietate dicendum existimem. Sanè verò, cùm ego Ioannis Villani Chronicon, Petri de Stephano de Ecclesijs Neap. Opusculum, aliorumque recentiorum super ea re placita legerim, ac perpenderim, statui mecum denique in vnius Ioannis Diaconi ire sententiam, quæ omnibus antiquior, & probabilior mihi videtur. Is igitur in Stephano primo Episcopo, hæc scribit. *Hic inter alia bonitatis studia, fecit Basilicam ad nomen Saluatoris, copulatam cum Episcopio, quæ vsitato nomine, Stephania vocatur.* Et in Stephano secundo. *His ita peractis, Ecclesia Saluatoris, quæ de nomine sui auctoris, Stephania vocitatur*, &c. Ex his itaque habemus, eandem esse Basilicam Saluatoris, atque Stephaniam. Habemus itē, Episcopium esse idem propemodum, ac Stephaniam, aut Ædem Saluatoris, videlicet Episcopio inclusas, coniunctasque. Habemus tertio, nomine Basilicæ, Ioannem hunc, suo more intelligere, non ædem aliquā integram

magnamque, sed Cappellam, Sacellum, Cellam. Sic quippe in hoc eodem Chronico accipit nomen Basilicæ, atque Ecclesiæ. In Fortunato Primo Episcopo. *Sepultus*, inquit, *foris vrbem ad stadia quatuor. Deinde post longum tempus, populi patrocinia eius petentes, ab Ecclesia suo nomini consecrata, per manus Pontificum collocarunt in Ecclesia Stephania*, &c. At constat tamen, eam quam dicit Ecclesiam Fortunati, non fuisse aliud, quàm Cappellam ante Ædem Sancti Ianuarij extra Vrbem. Idem in Nostriano Episcopo. *Sepultus est in Ecclesia Beati Gaudiosi Christi Confessoris foris Vrbem.* At ea, quam vocat Ecclesiam, Cappella fuit in porticu Ædis Sancti Ianuarij: quia subdit: *euntibus ad Sanctum Ianuarium Martyrem in porticu sita.* Et scriptor idem, in Victore Episcopo, vocat *Basilicas Stephani, & Euphemiæ*: quæ Cappellæ erant: siue, mauis, quædam parua oratoria. In hoc autem ferè differunt Cappellæ ab Oratorijs, quòd Cappella membrum Ecclesiæ est, Oratorium autem seiunctum ab Ecclesia, & quasi quædam parua Ecclesia. At eius æui Scriptores, passim hæc confundunt, vocantque Cappellas, Oratoria, & è contrario. Quin etiã, ipsemet Diaconus, quam dixit Basilicam Sancti Stephani, alibi (in Paulo Episcopo) sic eam describit, vt non Ecclesiam, sed Cappellam fuisse significet. *Mox*, inquit, *eius Pauli Episcopi exequias, totus Clerus, omnisque sexus, & ætas vna cum pueris eadem nocte baptizatis, vsque ad Basilicam Sancti Ianuarij deduxerunt: & ibidem in eius porticu, ante Ecclesiam Sancti Stephani sepelierunt.* Erat igitur Ecclesia Sancti Stephani, Cappella siue Oratorium paruum in porticu Sancti Ianuarij. Item in Stephano II. Episcopo Cappellam Sancti Petri, quam in Stephania struxit, idem Episcopus vocat Ecclesiã, & Cappellam Sanctæ Fortunatæ, intra Ecclesiam Sancti Gaudiosi sitam, vocat Basilicam. Eodem modo Petrus Diaconus Cassinensis, scriptor vitæ, & translationis Sancti Athanasij Episcopi Neapolitani, appellat Oratoriũ Laurentij, quod tamen erat Cappella in Æde Sancti Ianuarij. Denique Philippus Bergomas in Supplemento Chronicorum, narrat, Innocentium IV. Summum Pontificem, in Basilica Sancti Laurẽtij fuisse tumulatum. Et tamen scimus, illam, Sacellum, siue Oratorium, non autem Basilicam propriè vocari debere. Bene igitur Ioannes Villanus lib. 1. Chronic. Neap. c. 43. vocat Cappellam Sancti Ioannis in Fonte, ædiculam Stephaniæ attiguam. Et cap. 44. illud, quod dicitur, Oratorium Sancti Aspreni, ipse vocat, *Altare positum intus Cappellam Sanctæ Restitutæ, quod dicitur Sancta Maria de Principio.* Ex quibus verbis habemus, etiam, Beatæ Restitutæ Templum integrum, Cappellam fuisse aliquando vocatam. Hæc satis: ne plura afferens exempla, fastidio sim lectoribus.

Opinor itaque, vetus Episcopium, quod etiamnum extat, à Constantino fuisse ædificatum, cum ante videlicet ob persecutiones, non adeò licuisset publicè, magnificas Deo Ædes extruere, sed vtplurimum paruas Cellas, & Oratoria, intra piorum domos, aut cœmeteria, seu Cryptas inclusa. Episcopium autem istud, varias subinde appellationes olim sortitum est, à varijs ijsque pro tempore magnificis Sacellis in eo constructis. Nimirum ob Sacellum S. Restitutæ, eiusque corpus eo illatum, Sanctã Restitutã vocatum esse constat: eamque hodie nomenclationem obtinet. Ab abside verò, picturaque, *Saluatoris*, dictum est. Quod verò postea ibidem Ecclesia à Stephano Episcopo constructa fuit, *Stephania* nomen accepit: vt apertè scribit Ioannes Diaconus in Stephano Primo. Eademq; Stephania cum fortuito conflagrasset, & à Stephano Secundo reparata esset, & coronis

nis Apocalypſeos in abſide depictis ornata,Stephaniæ nomen,quod ante habebat,magis magiſque retinuit,adiuuante etiam nomen *Stephania* coronarum illarum pictura.Ea item à capite,& cruore (vtputo) & Sacello Sancti Ianuarij, Baſilica Sancti Ianuarij dicta eſt Petro Subdiacono ſcriptori translationis Sanctorum Iulianæ,& Maximi Martyrum. Quem Maximum translatum fuiſſe,ait,*in Baſilicam Sancti Ianuarij*:hoc eſt,proculdubio,in ipſud Epiſcopium: aut ſi mauis alio vocabulo,in Stephaniam. Similiter autem,eodem Diacono teſte,Eccleſia S.Georgij ad Forum,quæ antea vocabatur Baſilica Seueriana,poſtea propter Oratorium S.Georgij ibi factum, S.Georgij vocata eſt,& hodieque vocatur.*Nunc verò*,inquit in Seuero Epiſcopo,*Seuerus quieſcit in ea ipſa Eccleſia* Neapoli *conſtituta:quam alij Seuerianam, alij propter Oratorium ibi factum*,S.*Georgium vocant*.

Nec ſanè deſunt,in alijs etiam ciuitatibus,ſimillima veterum Eccleſiarum exempla:quæ varijs temporibus, varias habuerunt appellationes. Mediolani,antiquiſſimum,& primarium Templum, Saluatori,primo dicatum:poſtea Sanctæ Teclæ nuncupatum eſt.Beſut.libello de inſtrum.Chriſti paſſ.Romæ,Lateranenſis inclyta Ædes,à Saluatore primum dicta eſt:poſtea à Ioanne,vt nunc etiam ſolemus,appellata. Mutati autem vulgò vocabuli,ea potiſſimum,vt Hugonius lib.de ſtation.cēſet,cauſa extitit, quòd ponè ampliſſimam illam primariamque Baſilicam, Porphyreticum extet Conſtantini Auguſti Baptiſterium, nitidis lapidibus,aureq; prefulgidum. Vel etiam, vt idem ſubijcit, quod tum Baptiſtæ, tum etiam Euangeliſtæ Ioanni,geminum ornatiſſimumque Oratorium,à B.Hilaro Summo Pontifice,ibi fuerit olim ædificatum. Alia item huiuſmodi exempla ſuppetunt, ſed hæc ſatis erunt, monendo lectori,ne nouum, aut inſuetum exiſtimet, Templum aliquod,à Sacello,Oratorioue inibi conſtructo, hoc eſt, à parte totum,vocabulum ſumere.

Proinde cum apud iam dictum Ioannem Diaconum legis in vita Sancti Athanaſij Epiſcopi.*Eodem enim opere, in Eccleſia Stephania tredecim pānos fecit*.Et paulò infra.*Ordinauit etiam,vt in Eccleſia Saluatoris, omni die Miſſa publicè cum dypticis celebretur*,&c. Ne vacilles lector,neuè exiſtimes,de alia, atque alia Eccleſia,Ioannem verba facere:ſed ſcias de ipſa eadem eum loqui,quam ſupra vocauerat Stephaniam.Et eam quam Eccleſiam Saluatoris vocat,exiſtima fuiſſe cappellam,ſiue abſidem Epiſcopij, ac proinde nō aliud ſibi hic velle,niſi ſignificare, B.Epiſcopum Athanaſium ſtatuiſſe, vt in Altari Saluatoris,quod erat,vtputo, Ara Epiſcopij primaria, quotidie Miſſa ſolemniter celebraretur.Inde quoque eſt,quod Canonici Epiſcopij, *Canonici Saluatoris*,in aliquibus antiquis ſcripturis appellantur. Vt videre eſt,in vetuſto quod legi Diplomate M.S.donationis,cuiuſdam prædij,*Canonicis*,vt ibi dicitur,*Saluatoris*,hoc eſt,*Epiſcopij* factæ. Quocirca verba illa, quæ idem Diaconus,inter iam citata loca inſeruit. *In ipſo verò Epiſcopio ad quotidiana miniſteria in cochlearijs,ca terſque*,(lege pateriſque)*ferè centum libras contulit argenti*,hæc,inquam,verba,ſi probè perpendantur,ſignificant,ipſum Epiſcopium non aliam ædem fuiſſe,ab ipſa Saluatoris,& Stephaniæ. Nam eo loquendi modo,vti exemplis iam adductis oſtendimus,Ioannes Diaconus vtitur, vt varijs nominibus, vnam eandemque Baſilicam queat exprimere.Idipſum etiam patet,hoc validiſſimo,niſi fallimur,argumento. Nulli dubium eſſe poteſt,corpora Epiſcoporum,maximè Sanctorum, vt plurimum, tranſlata fuiſſe ad Epiſcopium. Atqui Ioannes Diaconus in ... a

Sancti Ioannis Episcopi narrat, ab eo illa translata fuisse in Ecclesiam Stephaniam. Ergo eadem erat Stephaniæ, atque Episcopij Ecclesia. Præterea in vita Athanasij, ita scribit. *Eodem quoque tempore Misenates Ecclesia, peccatis exigentibus à Paganis deuastata est, cuius omnes pené immobiles res, hoc Præsule Athanasio supplicante genitor eius Sergius Dux, Neapolitano concessit Episcopio Et in altari Ecclesia Stephania cooperuit velamen cum auro, & gemmis, atque listis ornatum quod ipsius, & vxoris eius Drusæ continet nomen.* Hic nisi fallor, dicitur, Stephaniæ altare fuisse in ipsomet Episcopio, ac proinde Stephaniæ vocabulo, Episcopium intelligendum est.

Tandem, & coniecturam adijciam, cur primaria sacra Ædes, Saluatori fuerit dicata, ac de eius nomine nuncupata. Puto enim id euenisse, quod æmula Athenarum Parthenope, Templum Ioui liberatori construxit: instar eius, quòd Athenis erat: in cuius porticum secedens Socrates apud Platonem, initio Theagesis, cum Demodoro, & Theagete, de Sapientia disserit. Id quippe Neapolis, & cum ethnica fuit, & cum postea Christiana facta est, æmulata fuit. Nam in primaria vrbis regione, ad altam semitam, quæ & Summa Platea dicta est, habuit Iouis Sospitatoris Templum. Postea autem eodem loco, optima rerum commutatione facta, ædes extructa est, Deo Christo Saluatori. Et illud quidem Athenis Templum, græcè appellat Plato τῦ Διος τοῦ ἐλευθερίου στοὰν. *Porticum Iouis Liberatoris*, siue *Saluatoris*. Inscriptiones verò Neapolitanæ apud Capacium libro primo, probãt Neapoli fuisse id Templum.

T. FLAVIVS. ANTIPATER.
VNA. CVM. FLAVIA. ARTEMISIA. VXORE.
ET. ALCIDE. LIB.
ASCLEPIVM. ET. HYGIAM. IOVI. EIAZIO. VOTVM.

Et in altera eiusdem basis parte.

T. FLAVIVS. ANTIPATER.
VNA. CVM. FLAVIA. ARTEMISIA. VXORE.
IOVI. EIAZIO. VOTVM. LIBENS. SOLVIT.

Et Capacius quidem græcæ linguæ peritissimus, perlustrata cuncta antiquitate, testatur se non inuenisse hunc *eiazium* Iouem. Vnde restituendam putat vocem *sabazio, tripudianti*: vel *abazo* taciturno: aut, *Permittenti*, vel *stabilienti* ab alijs græcis originationibus. At ego restituerem *Hygiazonti*, hoc est, *Sospitatori*: propriè autem, *Sanitatis restitutori*. Sic enim id vocabulũ vsurpat Aristoteles Polit. 3. Hoc verò *Iouis Sospitatoris*, siue signum, siue Templum, extitisse eo loco, vbi nunc Episcopium vetus est, suadet ipsa primaria vrbis regio, in qua conueniens erat coli primarium Diuum, Patremq; Diuum, à superstitiosa illius temporis gentilitate. Extabat olim apud Ioãnem Viucentium de Porta, numus æreus, in cuius vna parte erat Saluatoris imago: ex altera vero ΝΕΑΠΟΛΙΟ. Vnde colligere licet, quanta fuerit Neapolitanorum in Saluatorem fiducia, contra vanam olim illam in Sospitatorem Iouem.

Sitne corpus S. Restitutæ Neapoli nunc, an verò in Insula Aenaria.
Sect. V.

QVoniam Historia Sanctæ Restitutæ, liquidò narrat, sacrum eius corpus, diuino nutu ad Insulam Ænariam nauigio olim delatum: inque eius Insulæ littore, Templum Beatæ Martyri, quod etiamnum extat, fuisse constructum, opinari nonnemo facilè posset, illud & hodie quoque eodem loco iacere. Verum enimuerò, quamquam ossicula aliquot Beatæ Restitutæ, illic haberi, probabile sit, maiorem tamen sacrorum pignorum partem, Neapoli in eius Ecclesia nūc esse, nullus quidem dubitat. Id quippe in primis persuadet Basilica in vetustissimo Templo, quod Sanctæ Restitutæ vocabulum obtinet, à Constantino Magno religiosissimè exædificata. Cum enim Pithecusa, siue vt alij vocant, Ænaria Insula, ob permutationem cum Insula Caprearum ab Augusto, vt Suetonius testatur cap. 92. olim facta, Neapoli iam subdita esset: meritò proinde Neapolitanos, ad se illud pertinere censuisse, & suo quodammodo iure, Neapolim deferendum curasse, existimandum est. Alioquin, nulla propemodum occasio, Constantino Magno fuisset, cur Restitutæ potius, quàm alij cuipiam è Cœlitibus, Neapoli Basilicam extrueret.

Porrò ex Sancti Gregorij Epistolis 84. & 85. lib. 7. colligi potest, trecentis etiam propemodum post Constantinum annis, Neapolitano Episcopo, iam dictam Insulam subiectam fuisse. Fortunato enim Episcopo Beatus Gregorius Papa demandat, vt Oratorium in Massa Furiana (ea hodieque *Furia* vocatur) à Ianuaria Religiosa fœmina ædificatum, consecret. Idque non parum confirmare videtur Catalogus Episcoporum Pythecusæ inde acceptus. Is quique, primum Pythecusæ Episcopū ponit anno Christi 1204. vt proinde procliue sit existimare, ante id tempus, eam Insulam ad Neapolitanam Diœcesim pertinuisse: deinde verò præcisam, proprio Episcopo paruisse. Quin etiam, ex epistola eiusdē Beatissimi Pontificis ad Maurentium ostenditur, etiam Prochyten, quæ vtpote continua Ænariæ, eandē cum ea subiectionis sortem subire solita est, eo tempore Neapolis Demarcho paruisse.

Beatæ igitur Restitutæ sacra lipsana Neapolitani nunc possident, sub altari eius Ædis, olim condita. Vt præter officium vetus Beatæ Restitutæ, oculati etiā testes affirmāt. Nā cū extremis superioris sæculi annis, Alphōso Gesualdo Cardinale Neapolitanā Ecclesiam moderante, primaria Tēpli Sanctæ Restitutæ Ara, quæ parieti absidis contigua erat, vt citerius adduceretur, dimota loco fuisset: repertus est sub terram altè defossus loculus marmoreus columellæ marmoreę superpositus, ossibus, & cineribus ferè plenus: in quo, & phialæ aliquot sacri cruoris, qui ob temporis longitudinem, locique situm, in puluerem rubeum iam abierat. Loco item huic propinquo, capsa altera erat, qua Sancti Ioannis Episcopi Neapolitani ossa tegebantur. Omnium autem quotquot illic adfuerunt iudicio, existimatum est, loculo illo marmoreo, tum quia sub Ara maxima Templi Restitutæ repertum est, tum etiam, quia seruatus ampulla cruor, martyrium indicabat, B. Virginis, & Martyris Restitutæ sacra pignora contineri. Quamuis autem,

autem, corrosis ob vetustatem Notis, lapis ille quondam litteratus, nihil de ea re nobis testificari nunc possit: adsunt tamen in antiquo Officio Sanctæ Restitutæ, versiculi aliquot rythmici, qui sacrum eius corpus Neapoli iacere, non obscurè significant. Ecce hi sunt.

Transit rates diuino miraculo,
Nullo Duce, vel gubernaculo,
Prebens iter sacro corpusculo,
Vt quiescat prouiso loculo.
Iam Lucinæ thesaurus creditur,
Cuius manu dignè reconditur,
Inde nobis colendus traditur,
Quo festiuus hic dies agitur.

Viden' igitur Beatæ Restitutæ sacrum corpus, primò in Ænariam diuino nutu delatum, & à Lucina honorificè conditum. Postea verò, inde nobis fuisse traditum. Hoc est, ex ea Insula Neapolim translatum. Meritò proinde Volaterranus lib. 6. Geographiæ, inter sacra Diuorum corpora, quæ Neapoli esse scribit, Beatæ etiam Restitutæ corpus adnumerat. *Nulla*, inquit, *æquè ciuitas tot Præsulibus claret*, de Campania eo capite loquitur, *Aspreno ante omnes à Petro constituto. Deinde Seuero, Athanasio, Ioanne, Gaudioso, Confessoribus. Praterea Ianuarij Præsulis Beneuentani, & Agnelli Abbatis. Insuper & Restitutæ Virginis, & Martyris, cui dicata Basilica, Candidæ viduæ Neapolitanæ, Petri discipulæ, corporibus decorata*. Quod ipsum, & Petrus de Stephano lib. de Eccles. Neap. & Baronius Card. Notis ad Martyrol. 17. Maij: alijque nonnulli recentiores, indubiè asserunt.

Porrò cēset Ferrarius Indice topographico Ipsanorum, præfixo operi de SS. Italiæ, huius nostræ Restitutæ esse Reliquias quasdam, in primario Templo Pisarū asseruatas. Sed ego, ex eo quod Pisæ nō lōgè absunt à Sardinia, cuius etiam Primas aliquando fuisse dicitur Pisanus Archiepiscopus: quodque aliquot Potiti Martyris, aliorumque multorum è Sardinia Diuorum reliquias, Pisani habeant, probabilius existimo, non huius nostræ Restitutæ, sed alterius, quæ in Sardinia colitur, matris videlicet Sancti Eusebij Episcopi Vercellensis, esse illa ossicula.

De nostra hac Restituta, agunt vetera Kalendaria Neapolitanæ Ecclesiæ: & Martyrologium Patricianum ad 17. Maij. Quin etiam litaniæ antiquissimæ Beneuentanæ Ecclesiæ, nostram inuocant Restitutam. Eiusdem mentio est in Indiculo Reliquiarum Ecclesiæ Montis Virginis, vbi & capillos complures B. Restitutæ nunc esse, scribit Costus in Historia eius Monasterij superioribus annis typis expressa.

Quod autem in Fastis Sāctorum ab Heriberto Rosuueydo editis littera R legatur 17. *Maij eiusdem* Restitutæ Virginis, & Martyris *translatio ex Italia in Franciam*, eo nihil aliud significatur, nisi quòd aliquod ossiculum Neapoli in Franciam fuerit translatum. Sic enim sæpè legitur in eodem libro Fastorum. *Eiusdem* Hadriani Martyris, *Translatio Roma in Flandriam. Eiusdem*, Agnetis V. & M. *Translatio Roma Vltratectum Eiusdem* Christinæ V. & M. *Trāslatio è Tyro Beurariā apud Bethuniā, Eiusdē* Monicæ Viduæ *Translatio ad Monasteriū Aroasiēse in Artesia*. Quas tricas benè soluit Baronius explicās partē pro toto. Et verò tanti æstimabant, vel ossiculū alicuius sācti, vt eius Translationē in Martyrologio scripserint, ac diē Translationis ossiculi deuotè signauerint. Id legere, & obseruare est in Martyrologio Pulsanensi, Patriciano, Beneuentano, alijsque non paucis.

DE

Martyrium, & Translatio
S. IVLIANAE
NICOMEDIENSIS
VIRGINIS
Neapoli tumulatæ.

CAPVT DECIMVMSEXTVM.

Vlianæ Virginis, quæ Christi anno CCXCIV. Caij Papæ X. Diocletiani,& Maximiani Imp. XI. Constãtio, & Galerio Coss. Nicomediæ, delusis dœmonis artibus, ac Tyranni superata feritate, martyrij coronam adepta est, Nos Neapolitani sacra lipsana Cumis tralata possidemus. Decet igitur de ipsa aliquid effari. Et primò quidem eius martyrij tempus exquirere.

Quod Acta Martyrij B. Iulianæ à Petro Subdiacono, vt etiam Baronius notat, è Græco tralata, tradunt eam anno à Christi Incarnatione ferè 291. quod est dicere, à Christi natiuitate 290. subijsse martyrium, id equidẽ, vel adiectio est imperiti interpretis, vel (quod malim credere) nota numeri, vt contingere solet, vetustate corrupta. Facile enim accidisse potuit obliteratio vltimæ obliquæ litteræ, & ex CCXCIV. fieri CCXCI. Vtut res fuerit, certum apud me est, non posse stare annum Christi CCXC. cum ijs, quæ eadem Acta habent. Videlicet, Iulianam, Nicomediæ fuisse excruciatam, postquam Maximianus Galerius factus à Diocletiano Cæsar, in Orientis Prouincias fuit ablegatus: quod ipsum Metaphrastes in Actis Iulianæ videtur astruere. Scribens, tunc Iulianam dedisse Christo testimonium, cum Galerius, Nicomediam, captus vrbis pulchritudine, iam cæpisset incolere. Atqui non ante annum CCXCIV. Galerius in Oriente fuit. Quippe cum, Gordonio etiam consentiente, sequenti anno figenda sit victoria ab eo de Persis reportata, cuius occasione belli, è Danubij limitibus in Orientem abierat. Imò secundum alios, multò post esset ponenda ea de Persis victoria. Nam, Cedrenus eam collocat anno 17. Diocletiani, qui est CCC. Christi. Baronius ex Eusebio, anno CCCI. & Cassiodorus (perperã quidem, & ob id à Baronio reprehensus) anno CCCVII. Ego ex ijs adeo discrepantibus Chronologorum sententijs, eam, quæ & Gordono placuit, selegi. Posuique Iulianæ martyriũ anno Christi CCXCIV. Sic enim, verũ quoque erit, quod Petrus Subdiaconus scribit, Iulianæ martyrium, Marcellino Pontifice contigisse: qui iuxta Vaticanos Indices ab Anastasio, & Luithprando relatos, anno CCXCIV. sedere cæpisse dictus est. Hi enim, Caio eius prædecessori, non annos tredecim, vt recentiores nonnulli, sed vnde-

vndecim folummodò tribuunt. Ac proinde,initium Marcellini Pontificatus,ex anno Christi CCXCVI.ad annum CC.XCIV.retrotrahendum est, si Anastasium,quem Petrus Subdiaconus sequutus est, sequi velimus.

Sed cum Iuliana nostra,Nicomediæ martyrium passa referatur:& Eusebius,qui ea viuebat ætate,non omnia scripserit,existimo non ab re fore, ex ipso,alijsque Historicis,& ex ipsis Actis Martyrum,immanissimâ Christianorum stragem,ea vrbe factam,non quidem prolixè,quis enim possit? sed coacta saltem breuitate recensere.

Anno Christi 284. Diocletianus factus à militibus Imperator,vbi primum bellorum,quæ Gallias turbauerant,expeditus fuit curis,vt Christianum nomen,quod prius cogitauerat,prorsus deleret,anno 286. M. Aurelium Valerianum Maximianum,Sirmij vili genere ortum,hominem sæuũ, & Christiani sanguinis sitientissimum, Augustum appellat. Iunctis animis viribusque, tot hominum millia, crudelissima immanitate peremerunt,vt numerum propemodum omnem excedant. Ea quippe tempestate(vt Seuerus ait lib.2. *Omnis ferè sacro Martyrum cruore Orbis infectus est. Quippe certatim gloriosa in certamina ruebatur. Multoque auidius,tunc martyria gloriosis mortibus quærebantur,quam nunc Episcopatus,ambitionibus appetuntur. Nullis vnquam magis bellis,mundus exhaustus est. Neque maiore vnquam triumpho vicimus, quàm cum decem annorum stragibus vinci non potuimus.* Decem hos annos, Seuerus ab ea,quæ anno Christi 302.sæuius recruduit persecutione,computat. Sed vigintiseptem dicendi sunt, inito à priori Diocletiani Edicto, annorum persecutionis numero.

Duas verò præcipuè Vrbes,exercendæ lanienæ,Diocletianus constituisse visus est.Romam videlicet,& Nicomediam.Et de Romę quidẽ Martyribus,cum multi profusè scripserint,nihil opus est,hoc loco dicere. Nicomediæ autem stragem, vtcumq; repræsento depictam in Romanis, Grę cisque Fastis. Nam in solo Martyrologio Romano (quem tamen librum, non omnes complecti Martyres scimus)die 18.Martij,decem millia Christianorum. Et 27.Aprilis,vniuersam ferè cum Episcopo Anthemio ciuitatem.Et 25.Decembris,ipso scilicet Christi natali die,omnem Christianorum cœtum,qui ad Ecclesiam conuenerant(hi verò,vt Gręcorum Fasti numerant,fuere vigintimillia)pro Christo mortem oppetijsse leguntur.

In illa igitur immani persecutione, eaque Nicomediensi ciuitate, tot millium Martyrum irrigata cruore, virguncula Christi Iuliana, voce, gestis,ac sanguine testimonium euangelicæ dedit veritati. Et,quod Magnus ille Paulus IV.nostræ Religionis Clericorum Regularium,cum B.Caietano Thienæo Conditor huic Virgini valde deuotus obseruabat, illo ipso die sextodecimo Februarij,à Ioanne Christum baptizante quadragesimo, quo ante ducentos circiter annos, sponsus eius Christus, Dœmonem in deserto vicerat,eundem Virgo hæc fortissima vicit,& vinxit.Nam(vt martyrij Acta tradunt,)ipsismet catenis,quibus in carcere ligata erat, inaudito sæculis omnibus miraculo, Dœmonem, qui humana ei apparuerat specie,arctius illigauit. Imbellisque,ac delicatula fœmella, monstrum illud portentosum, & horrificum, vt cunctis ludibrio esset, tenuit fortiter catenatum.

Diuam istã, paruo interuallo,partim præcesserũt,partim secutæ sunt, beatæ aliquot virgines.Occisæ enim Nicomediæ pro Christi fide ea tẽpestatæ sunt,Antonia,Barbara,Basilissa,& Cyriaca cum alijs quinque, Eulápia

pia item, Domna, Agapes, Theophila, Patritia, Modesta, Iustina, Bassa. Sed quid numero, quæ numerum superant? Dicam, quod Nicephorus refert lib.7.cap.7. *Tyrannum, adeo in sacras Virgines exarsisse, vt Asteteria, & Monasteria omnia diruerit. Quo tempore puellæ multæ, quæ ijs locis, pio studio virginitatem conseruare studebant, in martyrij stadio constantissimè decurrerunt.* De ipsa Menologium Græcum, die 28. Decembris sic, *Commemoratio S. Martyris Iulianæ apud* Nicomediam, *sub Maximiano Imperatore.* Beda quoque ad 16. Februarij. *Passa est,* inquit *in Nicomedia: sed post paucum tempus, Deo disponente, in Campaniam est translata.*

Huius translationis historiam narrat Petrus Subdiaconus, qui eius passionem scripsit ad Petrum Episcopum Neapolitanum. Acta huiusmodi ex man. scrip. Cod. Langobardico Monasterij monialium Sancti Ioannis Baptistæ Capuanæ Ciuitatis, à Baronio laudata, qui ea è Græco tralata dicit, habemus in nostra Bibliotheca man. scrip. Domus nostræ Sanctorum Apostolorum. Quæ & diuersa sunt ab ijs, quæ Ioannes Hessellius vidit, & taxat, impressa Louanij anno 1485. Carent enim absurdis illis, ac fabulosis narrationibus, in dicta Louaniensi editione relatis. In horum calce, de translatione ex Nicomediensi ciuitate hæc leguntur. *Post hæc autem, quædam Senatrix nomine Sophronia,* Melaniam intelligit, *eum pax Sanctæ Ecclesiæ esset reddita, & Romam properaret, per ciuitatem Nicomediam transiens, & Beatæ Iulianæ,* sic eam semper appellat, *gloriosa miracula cognosceret, abstulit corpus eius, & condiens aromatibus, secum ferebat cum gaudio. Nauigante autem illa, tempestas magna exorta est, quæ ipsam nauem perduxit in finibus Campaniæ, iuxta ciuitatem Puteolanam, quæ distat ab vrbe Parthenope ferè milliaribus nouem. Cumque prudenti animo cognouisset,* Dei martyram illic velle habere oraculum, fortè sacrarium, *spontaneè illius patrociniis fauens, continuò Basilica in eius nomine constructa, corpus illius ibidem, cum hymnis, & laudibus nobiliter collocatum est. Postea verò imminente ethnica feritate, ne talis, tantusque thesaurus dehonestaretur, translatum est corpus eius in ciuitatem* Cumanam, *in ipsum Episcopium: & in B. Martyris* Maximi *Basilica cum gloria collocatũ. Vbi plurima petentibus beneficia, ad laudem Domini præstare non desinit, vsque in hodiernam diem.*

Solennior autem translatio Beatorum Iulianæ pignorum ad Ecclesiam Sanctæ Mariæ Domnæ Aromatæ, facta est anno Domini 1207. vt Acta eiusce translationis, quæ apud Nos sunt, testantur. Capacius quoque lib. 2. Histor. Neapolitanæ ex Officio sacrarum Virginum Domnæ Aromatæ sex Lectiones refert, historiam eiusce tralationis sub Anselmo Archiepiscopo Neapolitano factæ narrantes.

Huius Diuæ sacra lipsana certatim ad se rapiunt Veronenses, Rauennates, Comenses, Beneuentani: & in Hyrpinis Gulielmitæ Monachi Montis Virginis. Et Hispani quoque; qui proferunt nomen oppidi *Sanctiluna* Burgensis diœcesis, & vetustam ædem, in qua ossa eius antiquo cultu esse creduntur. Sed quando illuc fuerint translata, ignorant. Atqui Hispanum ego Pseudo Dexterum, vnde id cœteri hauserũt, nihil moror. Cõstat quippe fœda, & crebra ipsius ἀνιστορησία. Potuit item Veronensis Ecclesia, aut Rauennas, aut Comensis, alterius Iulianæ reliquias habere: illius scilicet orthodoxia celebris, de qua nuper Borghinus libro de Episcopis Florentinis pagina 375. quæ floruit imperante Anastasio. Vel, si id cordato lectori non placeat, facilè fuit ijs Ecclesijs, è vicina Florentia, aut Bononia, habere ossa aliquot D. Iulianæ Bononiensis, aut Iulianæ Florentinæ (nam Borghinus

ghinus has discriminat)& per errorem arbitrari,ea esse Iulianæ nostræ. A nobis certè stant Acta prædicta à Petro litteris mandata, sub Leone vltimo Cumarum Episcopo. Solenne item vetus officium,quod per Octauas D.Iulianæ à sacris Virginibus recitabatur. Lectionarium quoque,ex ipsis publicis scriptis concinnatum,atque ad Ecclesiæ vsum digestum.

Sed,dicet aliquis, habuisse quidem Cumas, Iulianæ ossa: vt ex Actis patet, & Gregorio Papa lib.7. Regesti epist.84. & 85. ad Neapolitanum Episcopum Fortunatum. Transuecta item ea fuisse è diruta illa ciuitate, Neapolim. Dubium autem esse,num illa nunc Neapoli extent. Cum nemo sciat,quonam loco extent. Surrepta igitur inde fuisse, alioque translata, aliquis opinabitur. Leuicula sanè coniectura:quæ,si alioqui solida esset,ac valida,conficeretur itidem,nec Romæ Hieronymi corpus, nec Mediolani, Ambrosij extare,dicendum. Nec apud Ticinenses, Augustini, nec apud Tolentinates,Nicolai. Quòd, vbi nam sacra ea pignora requiescant, nulli adhuc sit compertum. Fortè iacent illa in ædibus ijs, quas Moniales vendiderunt Nobilibus Nili viris,vt ibi Sedile suum,ampliori forma cōstruerent. Erant enim eæ veteris Monasterij,vnde Moniales ad nouum transmigrarunt. Vt ex publicis tabulis anno 1476.per Notarium Antonium Sportellum confectis,ostendit Engenius. Vel fortè iacent in quadam ædicula, ipsi Iulianæ sacra,sed nunc diruta,at certè tunc monasterio proxima. Exeret fortassè caput Iuliana,cum Deo visum, & nota insurget. Vtinam nostris id fiat diebus, & eam toto animi affectu venerari detur.

At, quoniam in hac tralatione dicitur, ea beata lipsana ad Ecclesiam Sanctæ Mariæ *Domna Aromata* fuisse translata,de ea nomenclatura, coniecturam meam adijciam. Prædictam Ecclesiam, appellatam quandoque Sanctæ Maria de Perceio:vel de Constātinopoli: vel Dominarum de Romania:vel Romitarum de Constantinopoli, vt ex Actis translationis, & ex Regestis Regum Neapolitanorum apparet: quasi nomen illi dederint deuotæ aliquæ mulieres Romitæ,vt vocant è Romania,vel Constantinopoli, ad hanc vrbem appulsæ. Illam verò nuncupationem,Sanctæ Mariæ *Domna Aromata*,puto esse corruptam. Et primo loco fuisse appellatam hac vocis impositione τῆς Μαρίας Κυρίας Ῥώματος, hoc est, Mariæ Dominæ potentis. Rhoma enim Græcè significat vim,robur,& fortitudinem. Vt ea nuncupatione, Virginis potentiam laudarent, quæ eas tutata fuisset in tam longo maritimo itinere. Vulgus postea græcissans, ex Κυρίας Ῥώματος fecit, Domna Romita. Sed tuum,expostulo in hac re iudicium, Lector.

TVRMÆ

TVRMAE CHRISTIANORVM

In littoralibus Campaniæ oris pro Chrifto cæforum.

CAPVT DECIMVMSEPTIMVM.

IRCA annum Chrifti CCXCV. & Caij Papæ XII. Diocletiani,& Maximiani Imperatoris XII.Tufco,& Anolino Coff. Hoc eft, tempore Chriftianis infenfiffimo, in Campaniæ littoralibus oris, propè Neapolim, magnus numerus Martyrum, cœlo infertus eft. Eorum videlicet, qui Chromatio, Arift one, & Crefcentiano Ducibus, ad vnum omnes interempti funt.

Hic primùm videndum,quænam fit Campaniæ littoralis ora. Antoninus certè Auguftus,in fuo Itinerario,fic digerit inferum littorale iter.

A Terracina Neapolim M.P.L.XXXVII.
nempè *Sinueffam M.P.XLIIII.*
Linternum M.P.XXIIII.
Cumas M.P.VI.
Puteolos M.P.III.
Neapolim M.P.X.

Hìc fiftit,& iter finit Antoninus. Eoque patet, Neapolim fuiffe terminum Romani itineris ad Campanum littus. Rarius verò,aut certè non tam frequens,Puteolos,aut Cumas. Pomponius item Mela,hæc ipfa Campana littora defcribit. Sed inuerfo ordine,ad hunc modum. *Neapolis, Puteoli, Lacus Lucrinus,& Auernus,Baia, Mifenum,id nunc loci, aliquando Phrygij militis nomen,Cuma,Linternum, Vulturnus amnis, Vulturnum Oppidum, amœna Campania littora.* Neapolis itaque,primaria tunc quoque vltra citroque commeantium meta. Quanquam enim, de vniuerfo Campaniæ agro,Polybius hoc elogium proferat. *Eft Campanus ager,copia rerum, & fertilitate regionis, ac amœnitate,& pulchritudine loci excellentiffimus: nam in littore maris pofitus eft: & eo ex vniuerfo terrarum Orbe venientes in Italiam innumera gentes confluunt.* Strabo tamen lib.5. eiufmodi aduentantium frequentiam, Neapoli vrbi præcipuæ attribuit. *Vita autem,* inquit, *gracanicam rationem Neapoli agunt, qui eo Roma fecedunt in otium: fiue qui ab ineunte atate laboribus defuncti funt: fiue qui ob imbecillitatem,aut fenectutem cupiunt vitam faciliorem degere. Et Romanorum nonnulli, hic vitam gerere gaudentes,vbi vident multitudinem hominum,qui eius inftituti caufa ibi verfantur,lubenter locum eum amplectuntur,ibique victitant.* Et eodem libro expeditè concludit. *Parthenopen ob vbertatem,& amœnitatem, magnopere frequentari pra cunctis.* Quo circa,meritò Cicero, Neapolim vocauit, *celeberrimum Oppidum,* hoc eft,frequentiffimum.

Hæc idcircò,huc attuli,vt mirari definat, (fi quis erit,qui fortè mirabitur)

bitur)quicunque me videbit affirmantem,ad nostram in primis Neapolim pertinere,turmas illas fortissimorum Martyrum,qui Chromatio, Aristone, & Crescentiano Ducibus,ex vrbe Roma, ad Campaniæ littora secederũt: & non multo post,in hoc ipso Campano agro, pro Christo cæsi, Laborios Campos proprio sanguine purpurarunt,ac fœcundarunt.

Res ad hunc se modum habuit. Cum Chromatius vrbis Præfectus, qui Beatum Sebastianum, eiusque socios Christianos primum insectatus fuerat,diuina postea luce perfusus,non ipse solum,sed etiam Tiburtius filius,ac de domo eius mille, & quadringenti serui, Christi baptismum suscepissent, B.Caius Pontifex Maximus, ne tanta Christianorum multitudo, persecutoribus, qui Romæ potissimum, latebras omnes explorabant, esset exposita, humanæque fragilitati consulens, cum Chromatio medelæ gratia Cãpanum littus ex Imperatoris Rescripto,petituro,eos omnes Roma abire iussit,& secedere ad oram Campaniæ littoralem. In Actis S.Caij nuper à Becillo editis,& annotationibus illustratis, hæc lego, *Occiso Carino ad Murgum,Maximo,& Aquilino Coss. tam immanis exorta est persecutio, vt nulli quidquam,vel vendere,vel emere liceret,nisi paruis quibusdam statuis, eo in loco positis,vbi emendi gratia conueniendum esset, thura incenderet. Tum etiam,circa Insulas,Vicos,& aquas,positi erant compulsores,qui neque molendi, neque aquas hauriendi potestatem facerent,nisi qui idolis libassent. Itaque ex S.Caij Pontificis consilio, Chromatius vir illustrissimus, Christianos omnes illos, qui nuper crediderant, in domum suam recepit.Cunctosque ita fouit,vt nullus omninò sacrificandi necessitate succumberet.Verum,quia tanta persecutionis extitit vis,vt opinio Christianæ Religionis ab eo susceptæ,celari iam non posset,meruit ex sacro rescripto Chromatius, vt medelæ gratia,in Campano littore,vbi lati cespitis erat Dominus,demoraretur. Fecitque copiam Christianis omnibus,cum ipso ire volentibus,& commigrandi, ad persecutionis rabiem fugiendam.* Et post narratam Polycarpi,& Sebastiani piam contẽtionem,quisnam in vrbe esset remansurus,& quis cum Chromatio iturus, qui tam multos receperat Christianos, Caij alloquium subdit ad omnes die Dominica in Chromatij domo habitum, cuius ea fuit conclusio. *Pergant,qui volunt vna cum filijs nostris Chromatio,& Tiburtio: & mecum in hac vrbe,qui voluerint,remaneant. Non enim nos terrarum spatia diuidunt, quos Christi gratia nectit. Neque absentiam vestram sentiunt oculi nostri,quia interioris hominis, vos intuemur aspectu.* Et post pauca. *Remanserunt autem cum venerabili Papa, Marcellinus,& Marcus,& pater eorum vir clarissimus Tranquillinus:itemque B.Sebastianus,& iuuenis corpore pulcherrimus sed mente pulchrior,S.Tiburtius. Tum quoq; Nicostratus protoscriniarius cum fratre suo Castorio,& coniuge Zoe. Et Claudius etiam cum fratre suo Victorino, & filio Symphoriano, qui fuerat ab hydropisis morbo liberatus. Hi soli,reliquis omnibus cum Chromatio proficiscentibus, in Vrbe cum Caio Pontifice remanserunt.* Hactenus Acta S.Caij.

At Martyrologiorum scriptores,ad VI. Non.Iulij,horum martyrium memorantes, qui ad Campaniæ littora, vna cum Chromatio secesserunt, ex aliquo alio monumento, nomina illa Sanctorum excepisse videntur, quæ his Actis nequaquam sunt scripta. Memorant enim Aristonem, Crescentianum,Euthychianum,Vrbanum,Vitalem,Iustum, Felicissimum, Felicem, Martiam, & Symphorosam in Campania sub Diocletiano Imperatore martyrium passos. Immo etiam,Petrus Episcopus Equilinus, etsi non admodum antiquus scriptor, videtur proculdubio habuisse Acta exilij, ac necis B.Chromatij,& aliorum mille,& quadringentorum,qui cum ipso,&

B.Po-

B.Polycarpo presbytero,ſub prætextu medelæ, hoc eſt, vt medicatas Cãpani littoris aquas experirentur, vrbe exceſſerunt, ſicut ſuperius dictum eſt. Narrat enim Equilinus (quamquam compendio,& ieiunè) Chromatium, aliosque iam dictos, à Diocletiano fuiſſe proſcriptione damnatos: eosque poſt longum tempus, martyrio coronatos. Ex eo autem Bzouius lib.4.Hiſt.Eccleſ.figit horum martyrium ad annum Chriſti 304.his verbis. *Eodem tempore degebat Chromatius vrbi Præfectus,Sancti Tiburtij pater,qui recuperandæ ſanitatis deſiderio incenſus, Polycarpum presbyterum aduocans, ab eo in fide inſtructus,confractis idolis,vna cum filio,& familia, in qua ex vtroq; ſexu erant, ſex millia ſupra quadringenta,eſt baptizatus: ſtatimque integram ſanitatem recuperauit. Cum verò ob perſecutionis acerbitatem,amplius latere non poſſet: nec domus ſua tantam nouorum Chriſtianorum, qui in dies conuertebantur, multitudinem capere poſſet,in Campaniam cum eis,qui ſe ſequi volebant,Caio Pontifice aſſentiente, ſeceſſit:exilioque ab Imperatore damnatus,ibi in pijs operibus,vitam ducens,ſancto fine quieuit.* Sic Bzouius. Idipſum,& aliquid amplius ſcribit in ſuo Martyrologio Maurolycus ad diem 11.Auguſti.Nam,poſt ſcriptum de Tiburtio elogium,ſubdit. *Item Chromatius Tiburtij pater, cum multis alijs,qui exilio, & inopia afflicti,ſub eadem Diocletiani perſecutione in Campania defecerunt. Qui à Sancto Sebaſtiano conuerſi,& à Polycarpo baptizati fuerant.* Addit autem Equilinus,horum natales dies,ignotos eſſe,ſed vndecima Auguſti de Chromatio mentionem fieri,quod ea die Tiburtius paſſus ſit martyrium: & in Martyrologio celebretur.

Iã verò videat ſincerus Lector,nihil prorſus obeſſe, quin nobis Neapolitanis,aſſerere poſſimus,& referre partem ſaltem aliquam tantæ multitudinis Martyrum.Primum enim,ſi rura quieta hi petierunt, profectò Cãpaniæ loca,Neapolitanum littus,& Neapolis ſuburbia, quiete fruebantur amœniſſima. Atque,hoc potiſſimum nomine lego laudatam fuiſſe Neapolim,non ſolum à Strabone,& Virgilio, qui Chriſtianæ perſecutionis tempora præceſſerunt,ſed etiam à Papinio Statio noſtro, qui Neronis, & Domitiani,fors,& Traiani vixit ætate.Nam Claudiam vxorem,Neapolim inuitans hoc modo canit Sylu.3.

Noſtra quoque,& proprijs tenuis,nec rara colonis
Parthenope,cui mite ſolum, trans æquora vecta
Ipſa Dionæa monſtrauit Apollo columba.
Has ego te ſedes(nam nec mihi Barbara Thrace,
Nec Lybia natale ſolum)transferre laboro.
Quas & mollis hyems, & frigida temperat æſtas.
Quas imbelle fretum,torpentibus alluit vndis.
Pax ſecura locis, & deſidis otia vitæ,
Et nunquam turbata quies,ſomnique peracti
Nulla foro rabies.

Et alia pluſcula concinnat in hanc ſententiam. Præſtat autem D. Ambroſij verba audire ad Seuerum Epiſcopum Neapolitanum ſcribentem lib.7. epiſt.57. *Ex vltimo Perſidis profectus ſinu, Iacobus frater,& compresbyter noſter,Campaniæ ſibi ad requieſcendum littora,& veſtras elegit amœnitates.* Vides,vt Neapolitanum ſeceſſum laudet Ambroſius, prædicetque à tumultibus tutum? Nec enim ceſſauerat Ambroſij tempore perſecutio Chriſtianorum.Nam,poſt pacem à Magno Conſtantino diuinitus prebitam,ſucceſſere immanes illi Catholicorum vexatores, Conſtantius,Iulianus,Valens,& (ſuo Ambroſij æuo)iniuſtiſſima illa Iuſtina, Maximinus,

minus, Eugeniusque tyranni. Qui cum Italiam fermè totam, vario turbine concuterent, Neapolis tamen, & Campana secessio, tuta propemodum, & tranquilla, Ambrosio visa fuit, ideoque & elogio illo celebrata. Quamquam igitur Diocletiani immanitas, Romani Orbis Regiones omnes, vltimis maximè eius annis penetrasset, Neapolis tamen aliquanto quietior locis Romæ vicinis visa est. Ac proinde nonnisi post longum tempus, vt Equilinus refert, B. Chromatius, eiusque in hoc exilio socij, martyrium subierunt.

Considera obiter, Lector, hos Christianos viros, thermas salubres, quas Statius scitè appellat *Lacus Medicos* petiuisse. Hoc quippe prætextu V. C. Vrbi Præfectus Chromatius, copiam vrbe cum sua familia commigrandi, sacro Cæsarum Rescripto obtinuerat. Inde vero etsi Baiana, & Puteolana balnea designari videantur, non tamen excludendæ, aut prætereundæ sunt, quæ Neapoli erant thermæ, Strabone teste, Baianis neutiquam concedentes. *Habet* Neapolis *etiam*, inquit, lib. 5. *calidarum aquarum scaturigines, & balneorum apparatus, Baianis non deteriores*. Porrò, quo loco extiterint haud satis liquet. Nam ab Oriente ad Vesuuij radices erupisse aquas calidas, Lucret. lib. 6. his versiculis tradit.

Qualis apud Cumas locus est, montemque Vesæuum,
Pompei calidis, vbi fumant fontibus auctas.

Sic enim, priore Lucretij editione Lambinus probè legit hos versus, quos, me iudice, immeritò in alteros demutauit. Lucretio subscribit Dio Nicæus in Tito. *Vesuuius*, inquiens, *mari imminens, propè Neapolim extat, fontesque habet perennes*. Potui scilicet, &, curandis quoque morbis, ex eo, quod *calidi* sint, idoneos. Permeat namque eius oræ viscera, absconditus ignis, vt proinde Phlegræos inde campos vocarit antiquitas, Polyb. lib. 3. Plinius lib. 8. c. 11. ἀπὸ τοῦ φλέγειν, quòd, vti Dalecampius ad Plinium notat, toto illo tractu passim ignis inesset: & tamquam accenso sub terris sulphure, ea regio deflagret. Occidentale etiam Neapolis latus, scaturijsse olim aquas, scripsit Pontan. lib. 6. de Bello Neapolitano his verbis. *Ipsius quoque ad collis ima, fontes tum manabant scatebrosi sub rupibus, qui nunc, etsi paucioribus locis, in ipsa tamen maris ora, subter ædificia defluentes scaturiunt.* Voluere aliqui, locum, qui hodie, corrupto vocabulo, appellatur **Chiatamone**, sed vero *Platamone* antrum fuisse, vbi salubres aquæ diffluebant. Quibus non assentior πλάταμον enim, licet fossam aquis plenam prope littus significet, seu latissimas lapides ad mare exundantes aquis, aut læuigatam petram, nullatenus tamen ea vox vsurpata fuit, ad aquas medicas significandas, seu pro conceptaculo aquæ medicæ, & non salsæ marinæ. Nec vllus vnquam dixit, è rupe illa tophacea, quæ hodieque visitur, promanasse olim has salutares vndas, plenam, latamque lapidum superficiem operientes. Aquas itaque illic fuisse, affirmo quidem, at eas salutares fuisse non audeo affirmare. Qualesquales tamen fuerint, perijsse nihil mirum. Nam, & quæ Surrenti erant his oppido similes, periere, sola illarum memoria Statio cantante, relicta, carm. ad Pollionem.

Curui tu littoris ora
Clausisti, calidas gemina testudine Syraphas.

Vtras aquas adierint Chromatius, & socij, Orientales ne, an Occidentales, incertum apud me est, nullo veterum monumentorum extante subsidio. Vero tamen videtur propius, ad Orientalem potius plagam secessisse.

Interlu-

Interlucet enim in his antiquitatis tenebris, haud prorſus contemnenda coniectura, à vetere vocabulo, quamquam, vt fit, luxato, deſumpta. Extat quippe eo loci Pagus, quem *Sancti Georgij ad Comanum*, vulgus appellat. Id autem cognomentum, cum dici nequeat, à crematis Veſuuij eruptione lapidibus, eſſe deriuatum (nulla enim ante poſtremum incēdium anni 1631. extabant igneæ illæ cladis veſtigia, ſed bene in vlteriore littoris plaga) reſtat ſuſpicioni locus, Pagum ita vocatum, quòd ibi olim extiterit ea Chromatij villa, ad quam Chriſtianorum beatæ illæ turmæ, D. Caio monente, vti dictum eſt, *medela gratia* ſeceſſerunt.

Habet nunc Sueſſana Eccleſia, horum ſanctorum aliquot corpora. Inde verò nemo, vt puto, iure colligere poterit, millè illos, & quadringentos viros, omnes in agro Sueſſano conſediſſe, & omnes inibi mortem oppetijſſe. Celebritas quippe loci, thermæque ſalutares, & vox ipſa *Chromatius* planè exigunt, vt ſi quis hoc ſerio perpendat, exiſtimet partem ſaltem aliquam tot Sanctorum, Neapoli, vel propè Neapolim conſediſſe, ac vitam ærumnis confectam inibi in Chriſti confeſſione, cum martyrij laurea conſumaſſe.

DE

DE S. MAXIMI LEVITAE MARTYRIO.

Cumana Ciuitate, Sybillis, & Eculeo.

CAPVT DECIMVM OCTAVVM.

VMÆ, Sybillino antro, & tripode celebres, Maximo Leuita, post eculeum, vngulas, ardentes laminas, aliaque tormenta tolerata, capite pro Christi fide truncato, magis, magisque clarescunt. Incidit fortissimi huius athletæ passio, anno Christi CCXCVIII. vti ex eius Actis licet colligere: in quibus legitur. *Passus est autem Beatissimus Martyr 3. Kal. Octob. post cuius obitum, quindecim ferè per annos, Christianorum infestatio mansit. Tum, vbi pax Christi Ecclesiæ restituta est, apparuit idem Martyr*, &c. Hæc quippe verba, designant annum Christi 312. quo videlicet Maximinus in Oriete, belli, & morbi cladibus consternatus, desijt Christianos vexare. Euseb. lib. 9. cap. 7. Et in Occidente Constantinus, deuicto Maxentio, edicta promulgauit pro Christianis, & bonorum ipsorum restitutione. Euseb. lib. 10. cap. 1. Socrates lib. 1. c. 1. Sozomen. Eutrop. & alij.

Nobis, antequam Martyris huius agonem, vtpote in cuius beata pignora in Cathedrali hac Ecclesia conseruantur, narremus, aliqua sunt de eius patria discutienda: & post hoc, de eculeo atrociori ipsius tormento, nonnulla differenda, hoc propemodum ordine.

Sitne

Sitne Cumana Ciuitas omnium Italicarum Vrbium antiquissima.
Sect. I.

CVmæ Ciuitas, siue, vt Statius noster ad Græcam formam extulit, Cymæ, si originem eius inquiramus, paulò ante Parthenopem ab Hyppocle Cumæo, & Megasthene Chalcidẽse ædificata est, ann. Orbis conditi 3004. A Troia excisa 130. quæ certè primordia, etsi valdè antiqua sint; nequaquam tamen eam Vrbem ideo παλαιότατον Strabo vocat lib. 5. quòd omnibus Italicis, Siculis, Græcisque, colonijs deductis, vti Capacius censet, antiquitate antecelleret. Nam, in promptu adsunt plures Italiæ Vrbes, Cumis antiquiores. Vt Cimmeriũ Cumis ipsis propinquum Campaniæ Oppidum, quod Sybillæ Cumeæ, ad quam Æneas diuertit, fuisse patriam, Varro tradit: atque adeo multò vetustius Cumis, quæ à Troiæ excidio, & Æneæ ab ea discessu ann. 131. vt dudum dictum est, extructæ sunt. Prætereà, antiquior est Sibaris ab Achiuis ædificata: qui paulò post Troiæ excidium, vi tempestatis, eò fuerunt appulsi. Steph. de Vrbibus. Itẽ Caieta, quæ ab Æneæ nutrice nomen sumpsit. Solin. & Virgil. Tum Sulmo, à Sosimo Æneæ comite. Ouid. 4. Fastor. Necnon Lauinium, Albanorum Metropolis, à Lauinia Æneæ vxore dictum, conditumque ab Æneæ socijs, Dionys. Antiq. 1. Denique Laurentum multò ante Æneam, ac Troianum excidium, à Pico Rege conditum memorat Priscian. Idque patet ex Liuio, Solino, & Dionysio: qui referunt, Æneam in agro Laurenti posuisse castra. Omnes itaque Vrbes istæ, seù Oppida, vel ante tempora Troiani excidij, vel paulò post, extructa, palàm est, multò antiquius Cumis Campanis habuisse principium.

Adhuc tamen, ob huius Vrbis antiquitatem factum fuit, vt ea Romæ subdita non fuerit, nisi postquam Imperatores Orbem fermè totum subiugarunt. Hinc Tarquinius superbus Romæ pulsus, Cumas se recepit: vtpotè in liberam, ac tutam ciuitatem, ibique reliquum vitæ suæ tempus exegit.

Ecclesiæ Cumanæ Antiquitas, & Dignitas.
Sect. II.

SI vera essent, quæ ex vulgi dictis narrat Stephanus Viuandus Pighius in Hercule Prodicio fol. mihi 512. & ex Poetarum dictis, maxima esset Cumanæ ciuitatis dignitas. Audiamus eum sic loquentẽ. *Haret adhuc opinio nunc temporis apud Campanos, & vulgus imperitum, ab Auerno, vel inferis, isthac Christum seruatorem nostrum, morte per mortem domita, retulisse spolia opima, Sanctorumque Patrum animas ex infernis carceribus extractas, per montem Auerno, & nouo monti vicinum traduxisse, qui propterea Christi mons nũc etiam appellatur. Suffragantur huic opinioni veteres item Poetæ quidam de balneis Puteolanis scribentes, vt Alcadmus.*

Est locus, effregit, quo portas Christus Auerni,
Et sanctos traxit lucidus inde Patres.

Item Eustasius quidam.

Est locus australis, quo portam Christus Auerni
Fregit, & eduxit mortuos inde suos.

Sed fabulosa sunt ista. Aliunde itaque Cumanæ Ecclesiæ Antiquitas inuestiganda est.

Eam certè arguunt Episcopi, Maxentius, qui Diocletiano Imperatore, & Caio Pontifice, eam rexisse legitur in Actis Sancti Maximi Leuitæ. Et Adeodatus in Concilio Romano sub Hilaro Papa celebrato subscribēs cum Sotere Neapolitano, & Tiburtio Capuano Episcopis. Ac præterea Sanctæ Iulianæ Virginis sacrum corpus, ab vsque Nicomedia, non multò post eius martyrium, quod annò Christi 290. contigit, eo translatum. Talis quippe in eam potissimum Vrbem sacrorum lipsanorum translatio, fuisse iam tū Christianis ipsū refertā, nō obscurè significat. Quocirca, haud prorsus absimile verò quis dixerit, Paulum Apostolum, cum Puteolis fuit, Cumas etiam proximam, & celebrem ciuitatem, Fidei Christianæ rudimentis instituisse. Eam certè vrbem, secundo Christi sæculo, Iustinus presbyter, & martyr inuisit: antiquum Sybillini oraculi antrum, Templum, aliaque vetustatis vestigia admiratus: vti cap. 9. diximus.

Sanè verò, quædam Christianæ Religionis præludia Cumis emicuisse videntur, cum ibi Sybillæ, tam disertè partum æterni Regis è Virgine, & felicia Christi sæcula sit vaticinata. Sed de hoc sectione sequenti.

De *Sybillarum Nominibus, Spiritu, Numero, & Aetate.*
Sect. III.

CVmanam Vatem, aliasque Symmistas, quamquam Aristotel. sect. 3. Problem. atra bile, Hilarius verò 1. Cor. 2. dœmone agitatas opinentur, id certè de Pythonissis, alijsque id genus bacchantibus fœminis, intelligendi sunt pronunciasse. Nam Sybillas, Deo extitisse plenas, non solùm Iustinus Martyr exhort. ad gentes, Augustin. lib. 8. de Ciuit. Dei cap. 23. & in epist. ad Roman. Hieron. contra Iouinian. Lactant. lib. 1. Diuinar. institut. Metaphrast. in vita S. Catherinæ Virgin. & Martyris. Sed ipse etiam Constantinus Imperator in Orat. ad Sanctor. cœt. cap. 18. beatas vocant. *Quam* inquit hic *Beatam Vatem, ad diuinandum, de sua in nos prouidentia delegit.* Immò Ethnicus ille Philosophus Heraclitus apud Clement. 1. Stromat. asserebat, eas non humanitus, sed *diuinitus*, hoc est, Deo mandante, apparuisse mortalibus. Vti Baronius refert in Apparatu Annal.

Quo circa, non assentior Delrio, qui tomo 2. Disquis. magicar. cap. 2. §. 6. sect. 1. ait, communiore sententia, Sybillas censeri dœmone possessas, & sola vaticinatione, ab energumenis distinctas. Quod quidem, si de pseudosybillis quibusdam, siue, vt alij vocant, Nymphis albis, Anconitana, Nursina, Kempiensi, Brabantina, & huiusmodi alijs intelligit, de quarum præstigijs ipsemet egerat, tom. 1. quæst. 27. sect. 2. verum quidem erit. Sin autem de antiquis loquitur, verisque Sybillis, quas Lactantius, Augustinus, alijque iam laudati, commemorant, falsum omninò id ego censeo. Quomodo enim, dœmone possessas arbitrabimur, quas cognomen ipsum, Deo fuisse plenas ostendit? Seruius certè in 4. Æneid. & Lactantius 1. Diuinar. Institut. ex Varrone dicunt, Sybillam, siue Sybullam nominatam esse, quasi, *Dei consilium*. Nam Æoles *σιοὺς* Deos vocant. & *βουλην*. Quocirca

D. Hie-

D.Hieron.1.contra Iouinian. *Quod si, ait, Aeolici genere sermonis Sybilla θεοβουλὴ appellatur, rectè consilium Dei sola scribitur nosse virginitas.* Augustinus verò, tantus Ecclesiæ Doctor, de nostra Sybilla Cumana concludit, eam ad ciuitatem Dei pertinere. *Hac autem Sybilla, inquit, siue Erythraea, siue, vt quidam magis credunt, Cumana, ita nihil habet in toto carmine suo, quod ad Deorum falsorum, siue factorum cultum pertineat: quinimmò ita contra eos, & contra cultores eorum loquitur, vt in eorum numerum deputanda videatur, qui pertinent ad Ciuitatem Dei.* Diuino itaque afflata spiritu Cumana Sybilla, quæ Christianæ religionis mysteria sexcentis, & eo amplius annis ante Christi aduentum, vaticinata est, Cumanam sanè vrbem, atque Campaniam totam, ad Christianam legem amplectẽdam disposuisse, Christoque Deo, quodammodo dedicasse videtur.

De hac Cumana Sybilla, tria profero. Primum, eandem fuisse Sybillam Cumanã, & Cumæam. Secundum, eandem esse, quæ belli Troiani fata cecinit: & quæ Tarquinio Regi Romanorum, libros venales obtulit. Tertium, hãc porrò fuisse olim apud Christianos celeberrimam: vtpotè, quam omnia propemodum, aut certè potiora Christianæ Religionis mysteria, vaticinijs suis cernerent esse complexam.

Primum sic ostendo. Non eo quidem in illorum sententiam, quos tacitis nominibus Onuphrius Panuinius libello de Sybillinis oraculis produxit in aciem: Opinantium scilicet, vnicam tantummodo in Orbe terrarum extitisse Sybillam. Ea enim opinio, mihi videtur prorsus improbabilis. Qui enim Cumana, Delphica, Hellespontiaca, Tyburtina, Samia, Erithræa, Lybica, Persica, in vnam compingi poterunt vatem, tot diuersis regionibus, ac temporibus natæ, atque distractæ? Ideo id ego non probo. Et meam nihilominus sententiam sic explico, vt multò eas pauciores fuisse arbitrer, quam quæ vulgò feruntur. Hactenus quippe, multi, ijque ferè recentiores, decẽ eas fuisse crediderunt. Verumtamen ego ex ijs decẽ, quas numerant, nominibus illas tantum inter se dissidere, cœtera conuenire cẽseo: idque his argumentis, & veterum Auctorum placitis ostendo. In primis, quam Erythræam vocant, eam Cumanam faciunt Aristotel. lib. de naturæ miracul. & Marcianus Capella de nupt. philolog. Rursus hanc eandem Cumanam, Virgil. Eclog. 4. Cumæam indigetat, cum ait. *Vltima Cumæi venit iam carminis ætas.* Tempus scilicet, quo per vaticinium, Romanarum rerum euentus, siue (vt nos verius) Christi in Orbem aduentus, & Christianæ Religionis progressus præsignificabatur. Porrò, illam etiam, quam Phrigiam Lactantius, & Varro dicunt, Marcianus Capella, eandem cum Cumana esse iudicauit. Præterea Iustinus Martyr, qui Cumis fuit, Cumanam appellat, eam Sybillam, quam Nicanor, Persicam, & Iustinus ipse, Chaldæam vocat, eamque ex Babylone Cumas profectam tradit. Quin etiam, Amalthæam, & Cumanam, eandem fecit ex Varrone Lactantius: vt benè Muret. in 2. lib. Tibulli obseruat. Habemus itaque, Persicam, Chaldæam, Phrygiam, Erithræam, Cumæam, & Cumanam, fuisse vnam, eandẽque Sybillam. Vocatam etiam, teste Suida, Heriphilem, siue, vt Marcianus habet, Herophilem. Nam, quod Virgilius Deiphobem eam vocet, id, puto, non proprium nomen esse, sed cognomen. Nempe, quòd Deo Phœbo afflatam fuisse, eo vocabulo voluerit declarare. Et Marcianus quidem Capella, qui duas tantum Sybillas extitisse censuit, mihi certè fauere dignoscitur. Quamquam enim ego, non duas tantummodo, sed fortasse plures

 opiner,

opiner, illud tamen Marciani placitum sequor, complura Sybillarum vocabula, vni eidemque vati, facilè attribui posse.

Neque ab hac sententia, me porrò dimouet, quod varijs locis, temporibusque vaticinatæ legantur. Quippequi, ex Seruio, alijsque didicerim, eam Vatem, quæ in Insula Erithra orta est, vocatam fuisse Erithræam. Eãdemque, quòd inde Cumas postea profecta sit, appellatam Cumæam. Immò eadem causa, Phrygiam, Persicam, & Chaldæam dictam esse existimãt: quòd antequam Cumas accesserit, in omnibus ijs regionibus, vaticinia fuderit sua. Vixit enim tam longo tempore, tamque longo sæculorum decursu, vt eas etiam regiones, diu inhabitare potuerit: quippe cui immensam pené ætatem veteres scriptores tribuerint. Itaque mirum videri non debet, eam mox ab excidio Troiano, vel etiam, vt alij quidam existimant, ante excidium illud natam, ad Prisci Tarquinij, siue ad L. Tarquinij tempora peruenisse: hoc est, plusquam trecentos annos, Deo Vatem suam conseruãte, peregisse. In quam profectò sententiam Seruius in 6. Æneid. eos iuisse tradit, qui libros illos fatidicos, Romam delatos, Cumanæ Sybillæ, quæ Æneæ locuta est, fuisse existimarunt. Sanè verò inter recentiores eruditos viros, qui idipsum censuere, adnumerandus est Philippus Beroaldus. Is etenim explanans illud Propertij lib. 4. *Auernalis cortina Sybillæ*, disertè docet, Cumanæ Sybillæ, quæ de Romano Imperio vaticinium Æneæ dedit, fuisse libros illos, Fata Romana continentes, quos Decemuiri adire solebant, cum in rebus arduis, quid opus facto esset, nosse cuperent. Scimus autem, hos libros à Decemuiris custoditos, fuisse à Sybilla prebitos, venditosque Tarquinio Regi. Itaque Beroaldus, tantam longæuitatem dedit Cumanæ Vati, quantum temporis est, ab Æneæ aduentu, ad priscos Reges. Hoc est dictu, circiter quingentos sexaginta annos. Id longissimum ætatis spatium, cum pené incredibile videretur, vni fœminæ potuisse contingere, in causa fuit, vt opinor, cur Acrostichos de Christo versus, quidam Sybillæ Ærithreæ, quæ Rege Romulo, vel vt alij tradunt, belli Troiani tempore vaticinata est, nonnulli verò Cumanæ, Augustino teste lib. 18. de Ciuit. Dei. cap. 23. tribuerint. Sed enim, ij quanquam diuersa sensisse videantur, in vnam tamen, eandemque sententiam facilè adduci possunt. Quòd videlicet, vna, eademque Sybilla, à bello Troiano vsque ad Romulum: siue etiã vsque ad Tarquinios, superstes esse quiuerit. Nam, & Virgilius 6. Æneid. vers. 321. & 628. Sybillam hanc Cumæam, *Longæuam Sacerdotem* appellat. Propertius quoque lib. 2. Eleg. 24. Sybillæ ætatem, pro quantumuis longa, Adagij instar posuit.

At me, non ætas mutabit tota Sybillæ. Et eleg. 2.
Hanc vtinam formam nolit mutare senectus;
Etsi Cumæa sæcula Vatis agat.

Quin & ipsamet Sybilla, sua de ætate loquens, apud Ouid. 14. Metamorph. mille propemodum vitæ annos sibi promittere non est verita.

Innuba permaneo, sed iam felicior ætas,
Terga dedit, tremuloque gradu, venit ægra senectus:
Quæ patienda diu est: nam iam mihi sæcula septem,
Acta vides: superest, numero vt pulueris æquem,
Ter centum messes, tercentum musta videre.

Ne verò quis, figmentum id esse poetarum suspicetur, meminerit, adeo illud fuisse certum olim apud omnes, vt Prouerbio locum fecerit, *Sybilla viuacior.*

natior. Et quidem cum legamus, & credamus, Nestorem vixisse trecentos totos annos:& Patrum nostrorum ætate, Ioannem Stampis, alias de Temporibus, trecenta sexaginta annorum curricula peregisse, nempè à tempore Caroli M. cuius ipse erat armiger, vsque ad Ludouicum iuniorem: vti Fasciculus temporum,& Genebrard.in Cœlestino 2.seu anno 1138. testātur.: & plures alios longissimo tempore: cuinam deinceps incredibile sit, Vatem hanc Cumanam,Gentilibus instruendis, prouidentia Numinis datam, complura exegisse sæcula, quò diuturnius, ac spectatius, de Christo Rege venturo,ab ea testimonium redderetur?

Postremum denique, quod proposui, nempe, permulta Christianæ Religionis mysteria,à Sybillis fuisse prædicta, id quidem fusè narratum, habes apud Lactantium,Augustinum,Sozomenum, & præcipuè apud Euseb.Constantini M.verba referentem in Oration. ad cœtum Sanctorum. Quos,quia passim prostant,& longiusculi sunt,piguit me breuitati studentem exscribere.Illud interea,quòd breue sit,haud prætoribo.Non esse aliter fabulam, sed veram, certamque historiam, quamquam à pædotribis quibusdam impiè irrisam, narrationem illam, quam Conradus in lib.1. Æneid.& alij quoque commemorant. De Secundino videlicet pictore,& Marcelliano Oratore, ex lectione Sybillinorum carminum, apud Virgil. Eclog.4.ad Christianam Religionem,mirè conuersis. Ea enim historia legitur in Actis iam dictorum Martyrum,tomo 4.Surij. Vt,vel ex hoc certè euentu colligi possit,ob id voluisse Deum, res Christianas à Sybillis prædici,vt idolatræ Ethnici,ad Euangelicam legem facilius allicerentur.

S.*Maximi Martyrium per anacephaleosim traditur: eiusque Neapolim Translatio.*
Sect. I*V.*

Codex M.S.nostræ Bibliothecæ SS.Apostolorum,passionem Sancti Maximi enarrans,nullum prodit auctorem. Existimo tamen ego, hunc fuisse Petrum Neapolitanæ Ecclesiæ Subdiaconum, qui & Translationem eius,ac Sanctæ Iulianæ Virginis, ex Ciuitate Cumana in hanc nostram dicitur scripsisse. Potuit ergo ipse,ex breuibus Actis Notariorum,hanc historiam fusius scribere.Nos eam summatim, & per facta tantùm,lectori tradimus.

Feruente Diocletiani edicto contra Christianos, missus est Cumas Fabianus Præses: qui accersito Maximo, incassum conatur ad idolorum cultum eum trahere. Ideo Maximus plumbatis ceditur, vt inter ea spiritum exhalet. Fatigantur in cedendo miuistri:at ipse hilarescit. Constringitur in nerno, donec Præses, lustrata Prouincia redeat. Decem ibi dies moratur,absque potu,& cibo. Aperiente ianuas Angelo, illuminatur carcer,ac sua,& aliorum ibi detentorum vincula soluuntur.Orat,vt Sacerdotis detur copia,qui illos baptizet. Maxentius Episcopus,qui ob persecutionis rabiem latitabat,per visum admonitus,ad carceris fores accurrit, & ducentos ferè ibi detentos,Christo regenerat.Ob istorum conuersionē, actus in rabiem Præses,sæuius in Maximum recrudescit. Iubetur super ardentes prunas nudis pedibus ambulare:& ambulat innocuus. Magicis artibus omnia tribuit Præses. Suspenditur in eculeo, vt membratim totus scinda-

scindatur. Suspenso apparet Dominus, ad constantiam illum roborans. Magiæ maculam abolere studet, oblata interrogatione infantis loqui nescij, qui respondeat, in cuius ea virtute fiant. Inuentus casu puer trimestris, respondet, In Dei virtute cuncta fieri, qui etiam Præsidem ad veræ fidei cognitionem adhortatur. Orto in populo murmure, tenellus puer articulatim retortus, ab ipsomet Præside sæuissimè interficitur: sed ab exultabunda matre tumulatus. Suspenditur iterum Maximus, capite deorsum, interim psallens. Veniunt ad illudendum ei, decem & octo milites, sed illuminati à Deo, baptismi aqua renouantur: qui decollari iubentur, eorumque cadauera feris, & auibus tradi, illæsa tamen, & à Christianis postea, odore fragrantia, tradita sepulturæ. In Maximum excandescit Præses, iubetque lāpadibus latera eius aduri: sed flamma in ministros conuersa, multi ex ijs Christo nomen dederunt. Non mouetur à sua constantia propter dignitates, & diuitias oblatas. Flagellatur, adeo vt riui cruoris eius terram impleant. Capite tandem cæditur, & ecce tonitrua, ac terræmotus, omnium corda percellens. Sepelitur in via Caballina, ad duo ferè milliaria extra Cumas. Post eius obitum, quindecim ferè per annos Christianorum infestatio mansit. Tum vbi pax est Christi Ecclesiæ restituta, apparuit cuidam fœminæ nomine Iulianæ, locum indigetās, vbi tumulatus, iubetque inde in decentiorē locum se trāsferri. Quod mox Clerici, & vniuersus populus exequuntur, totā integrum habitudine corpus sanctissimum reperientes, & miracula ab illo patrata, demirantes.

Alia sequitur narratio, eiusdem Petri Subdiaconi, vt arbitror, de Cumanæ Ciuitatis excidio, cuius hoc est initium. *Anno igitur ab Incarnatione Domini millesimo ducentesimo septimo V. Kal. Martij* 10. *Indictione*. *Cum ciuitas Cumana, quæ propter habitantium malitiam, ciuitatis nomen amiserat, & latrocināntium locus, & malorum omnium sentina effecta, &c.* Vbi Dei Omnipotentis ira, super eam, describitur, atq; cōcluditur. *Et sic locus ipse, qui tanto tempore scandali materia fuerat, & malitiæ causa, dirutus est per Dei gratiam, penitus, & euersus, dignam sua iniquitatis recipiens vltionem.* Ac de sanctarum reliquiarum Maximi, & Iulianæ ad Monasterium Neapolis Sanctæ Mariæ Domnæ Aromatæ, longissima instituitur narratio. Capacius lib. 2. Hist. Neapolit. nonnulla de hac Translatione tradit. Id vnum nobis est adnotandum: eam sub Anselmo Archiepiscopo Neapolitano contigisse. Ac pretiosa fortissimi huius athletæ pignora, in cathedrali Neapolitana religiosissimè condita esse.

Eculeum vno tantum stipite constitisse, non pluribus. Sect. V.

FRequens est eculei mentio in Actis SS. Martyrum. Quoniam autem nunc primùm, eius mentio incidit, occasione Sancti Maximi, qui vngulis excarnificatus, in eo fuit suspensus, de eiusmodi tormenti genere explicatè, ac diligenter, nobis tractandum est. Quamquam enim id olim tritissimum, notissimumque fuerit, hodie tamen, adeo desuetum, atque obscurum est, siue, (quod crebrò accidit) adeo varijs opinionibus, ceu nubibus obscuratum, vt, licet de eo, quamplurimi, ijque doctissimi viri scripserint, nihilominus (si dicere fas est) vix quisquam ad veri scopum profectò collineasse dicendus est. Conabor igitur post Beroaldum, Sigonium, Baro-

Baronium, Bozium, Gallonium, Cardulum, Magium, Hungarii, Meursium, & alios, atque alios, meam hoc loco proferre sententiam: eaque confirmata, oppositam, solidis, ni fallor, rationibus infringere.

Sed prius monebo, solenne olim fuisse, eculeo extensos deradere vngulis, & ardentibus laminis vstulare. Quocirca Tertull. Apologet. cap. 12. cum dixisset. *Crucibus, & stipitibus*, hoc est eculeis *impositis* Christianos, mox subdit. *Vngulis deraditis latera Christianorum.* Erant vngulæ, vt Pamelius De lapsis interpretatur, velut pecten ferreus. Prudentius verò eas vocat, *mucronem biulcum.* Nam in Romano, sic loquitur Tyrannus.

Scindunt vtrumque milites teterrimi
Mucrone biulco, pensilis latus viri.
Sulcant per artus longa tractim vulnera,
Obliqua rectis, recta transuersis secant.
Etiam retectis, pectus albet ossibus.

Hinc apud eundem Prudent. eodem hymno, *euiscerandum corpus eculeo*, dicitur.

Laminarum autem ardentium apud Cyprian. mentio est. lib. De laudib. martyr. vbi ait. *Hoc verò quòd eculeo corpus extensum, candentes stridet ad laminas, non exempti sanguinis, sed tentationis est causa.* Quin & Cicero huc facit Inuect. 7. in Verr. Nam de extenso, tortoque in eculeo loquitur, cum inquit, *Quid, cum ignis, ardentesque laminæ, cæterique cruciatus admouebantur?* Sed in re clara, hæc satis sit adduxisse.

Eculeum itaque, hoc est,

Vita tyrannum, belluonem funerum,
Sacerrumam generis humani luem.

vno tantum stipite constitisse, non pluribus intelligo. Vnicum inquam, & validum stipitem erectum. Siue, vt Tertullian. loquitur Apologet. cap. 16. *Erecta statione defixum*, & trochleatum, ad quem, manibus, pedibusque vinctum hominis corpus, sursum, ac deorsum distendebatur, tortoris arbitrio. Figuram hic habes.

Hanc descriptionem, ab Eusebio, seu verius à Philea Martyre apud Eusebium, cruciatus Martyrum lib. 8. cap. 16. narrante, desumpsi. Quo quidem viro, in hac maximè re, quam suis ipse oculis sæpè vsurpauit, nemo sanè locupletior, certiorque testis proferri potest. Phileas itaque, rem exequitur, vt non aliud tortorium instrumentum, nisi hunc, de quo loquimur, eculeum, ipso Baronio teste, eo loco describere certum sit. *Quidam*, ait, *primum manibus à tergo religatis, ligno appensi, & machinis quibusdam, membra eorum vniuersa distincta, distractaque*. Operæ pretium profectò erit, hæc verba perpendere. *Primum*, inquit, *ligno appensi*. Singulari vtique, & vnico, non autem pluribus, in vnius instrumenti compositionem compactis: vt recentiores effotmant. Eodem quippè modo, & Plaut. Asin. 2. trabem appellat: & Pruden. peristeph. 1. *noxialem stipitem*. Et Paulin. lib. 5. de vit. S. Martin. *Porrecti robora ligni*. Et Sozomen. Eccles. histor. lib. 5. cap. 9. *tortorium lignum*. Acta insuper S. Blasij sic loquuntur. *Iussit eũ in ligno suspendi*. Itẽ in passione S. Valeriani. *Præses stipiti appensum Sanctum Martyrẽ, vnguibus iussit ferreis laniari*. In

Ro-

Romano quoque Martyrologio VIII. Augusti *S. Marini senis, qui sub Diocletiano Imperatore flagris cæsus, & in ligno suspensus*. Et XX. Octob. *S. Maximi Leuita, qui in eculeo suspensus*. Et XXIX. Octob. S. *Saturninus senex in eculeum* scribitur *leuatus*. Videnda item Acta S. Abibi Martyris apud Metaphrast. XV. Nouembr. In Actis item S. Restitutæ lect. 2. habetur. *Iudex iussit eam poni in eculeo, & capillis suspendi in stipite, atque clauos in pedibus eius figi*. Ecce hic suspensio capillorũ, stipes, & claui in pedibus. Eulatalia quoq; in eculeo dicitur suspensa: vt & alij. Menologiũ deniq; Græcorũ, sæpe de eculeo intelligens, vnicũ fuisse stipitẽ significat. Præcipuè verò die vltimo Octobris. *In ligno suspensus Epimachus, ferreis vnguibus discerpitur*. Huc quoq; facit illustris locus Dionys. Halicarnas. à Petro Fabro germanè versus. Narrat enim lib. 48. Antigonum Regem, non cruci fuisse affixum, vt malus eius interpres habet, sed palo alligatum: hoc est, eculeo distentum, atq; excruciatum.

Ex his itaque, alijsque scriptoribus, quos, ne fastidio sim, referre supersedeo, abundè refelluntur ij, qui eculeum lignis nouem, præter trochleas, compositum descripsérũt, & hac, quã vides imagine, repræsentarũt.

Throcleis insuper, fuisse instructum eiusmodi stipitem, tum Eusebius, siue Phileas Martyr apud Eusebium significat: cum docet, machinis quibusdam, hominis membra distrahi solita. Tum etiam antiquissimus scriptor apud Nonium, versiculo isto declarat. *Et vbi insilui in trochleatum*, sic lege, non cochleatum *eculeum, ibi tollutim tortor*. Trochlearos quippe eculeos intelligere debemus, ex Actis martyrij Sanctæ Symphorosæ, & filiorum eius, apud Adonem Treuirensem, 27. Iunij: in quibus legitur. *Imperator iussit, septem figi stipites, ibique filios eius ad trochleas extendi*. Eculeus itaque, nihil aliud erat, nisi stipes, & trochlea: siue stipes trochleatus humi fixus. Idque adeo clarè apud Adonem exponitur, vt Fuluius Cardulus Notis ad Acta S. Symphorosæ, velut veritate conuictus, stipiti alligatam trochleam, vocarit eculeum. Imperitè igitur fecit, quisquis ille fuit, qui Romæ ad D. Vitalis, depinxit eculeum triplici ligno ad furcæ formam, & Vitalem ex eo pēdentem, distentum non trochlea, sed pondere lapidis.

Quod item, manibus à tergo religatis. Hoc est, non hinc inde distractis, sed retro vinctis appenderentur, & coniunctis pedibus infernè distenderentur, Prudentius asserit: apud quem fortissimus ille Martyr Romanus, ita de eculeo canit.

Miserum putatis, quòd retortis pendeo
Extentus vlnis, quòd reuelluntur pedes.
Compago neruis, quòd sonat crepantibus.

Et in Vincentij martyrio, apud eundem Prudent. Tyrannus loquitur:

Vinctum retortis brachijs
Sursum, & deorsum extendite;
Compago donec ossium,
Diuulsa membratim crepet.

Et clarissimè Acta Tergeminorum fratrum Speusippi, Eleusippi, & Meleusippi apud Adonem 17. Ianuarij. *Ligatis manibus sursum, & pedibus iusum*, idest deorsum, *ita extenti, vt penè putarentur ab ipsa membrorum compage separati.* His adiungendus B. Hieronymus, qui epist. 49. ad Innocent. *Cum eculeus*, inquit, *corpus extenderet: & sordidas fætore*, lege, *pædore*, fœtoris enim non est sordidare manus, sed olfactum lædere, *carceris manus, post tergum vincula cohiberent.* Hæc igitur prisci eculei forma erat.

Eam nihilominus recentiores aliqui, duabus ferè ratiunculis permoti, deserunt. Et de eculeo ad equuleum: hoc est, à simplici distēdendi hominis instrumento, ad lignei equi structuram, vocum vicinitate decepti, immerito transeunt. Vrgent itaque. Primùm, ipsam vocis etymologiam, qua persuasi arbitrantur, eculei figuram, equo fuisse similem: quam profectò, vt singularis ille, quem nos ponimus, stipes, repræsentare non potest, ita inquiunt, lignum quatuor pedibus fultum, adeo expressè repræsentat, vt, ob id, quadrupes eiusmodi stipes, vulgò apud Italos vocetur, *Caualletto*. Non aliam igitur antiqui eculei formam fuisse videri. Quin etiā ad hanc equulei notationem, inuitum Ciceronem trahit, & nescium, Pamel. Schol. ad Tertull. de lapsis num. 52. Sed profectò Cicero, neque eo lib. 5. Tusculan. QQ. Neque alibi id docuit, aut scripsit, vt ipsum attentè legenti, patere potest dilucidè.

Secundum autem, quod ex ipsorum scriptis elicui argumentum, huiusmodi est. Ammian. Marcellin. tum lib. 26. extremo, tum etiam lib. 27. narrat, *Eculeo tortos fletisse incuruos*. At recto, & vnico stipiti appensos, sum-

maque

maque vi distentos, nullo modo posse tergum incuruare, palam est. Sunt quippe curuus, & distentus, contraria. Non ex vno, igitur, stipite constabat eculeus, sed ex pluribus, ad equi effigiem compactis, sub quo laxatis aliquando funiculis, incuruum torti hominis corpus pendebat.

Verùm ista facilè diluentur. In primis enim, quod ad etymon eculei spectat, longè eos falli Isidor. Hispalens. euincit. Qui non *equuleus*, sed *eculeus* scribit: & non ab equo, sed à distentione deriuat. *Eculeus*, inquit, lib. 5. Origin. cap. 27. *dictus, quòd extendat*, sic enim lego, vt in Isidoro à Grialio, & Sigonio emendato legitur: non autem *extendatur*, vt in aliquibus Codd. corruptis. Prudenter igitur, & eruditè, complures docti viri, quos Paulus Manutius Dictionario Latino à se recognito, pressis nominibus laudat, in hac tortorij huius instrumenti significatione, malunt scribere *eculeus* per *e*, sicut in antiquis plerisque Martyrologijs M.M. S.S. docti illi Notarij scripserunt. Quod cernere, & obseruare est in Beneuentano, Plescano, Pulsanensi, & Sophiano in nostra Neapolitana Bibliotheca Sanctorum Apostolorum extantibus. Et verò, idipsum astruunt locutiones illæ apud antiquos scriptores frequentissimæ, quæ eculei tormentum, nonnisi immanem extensionem membrorum fuisse significant. Senec. epist. 67. *Eculeo longior factus*. Cyprian. Martyr. ep. 2. *Illic eculeus extendens*. & ser. 5. de lapsis. *Nunc eculeus extenderet*. Et de laude Martyrij. *Eculeo corpus extensum*. Prudentius verò idipsum non raro. Nunc, *Sursum, & deorsum extendite*. Nunc, *Pendeo extensis vlnis*. Nunc, *eculeo pendere, & crescere*. Et huiusmodi apud ipsum, aliosq; sexcenta. Ab extendendo igitur dictus est eculeus, vt benè Isidorus dicit. Quod videlicet, *culeum*, hoc est, corium, cutem, pellem, validè extenderet. Sanè quidem ad hunc eundem modum, plerisque vocabulis littera *E* præfixa, extensionem quandam importat. Sic *emansor*, miles est, qui mansionem extra castra, vltra quam liceat, extendit. Sic *erugare* Plin. lib. 11. cap. 19. est, *rugas siue pellem ablatis rugis extendere*. Denique, non mea ista eculei originatio est, sed B. Isidori Hispalensis, vetusti, & oppido eruditi viri: quam non alibi obiter, sed in doctissimo illo opere, quod de etymologijs edidit, ex professo posuit: & eculeum ab extendendo culeum scilicet, deriuauit. Eculeum igitur perperam ab equo deriuari, & perperam equuleum scribi, tam certum est, quam quod certissimum. Ab hoc turbido fonte, omnium manarunt errores.

Iam verò qui Marcellini narrationi adhærentes, reos scilicet eculeo tortos, stetisse incuruos, plura in eculeo ligna statuerunt, excusandi sunt. Videntur enim in valde deprauatum Ammiani codicem incidisse. Is quippe lib. 26. extremo, nequaquam scripsit, *sub eculeo capit incuruari*, vt isti legerunt, sed *sub eculeo caput incuruos*. Eius profectò verba, in editione Francofurtensi, veterum collatione codicum emendata diligenter, ac 2. Tomo Hist. Augustæ inserta, cui consentit editio Hamburgẽsis ann. 1609. ab Lindeburgio procurata, hæc sunt. *Innocentes tortoribus exhibuit multos, vel sub eculeo caput incuruos, vel ictu carnificis torui substrauit*. Quocirca illud Historici eiusdem lib. 27. *Quanquam incuruus sub eculeo staret, pertinaci negabat instantia*, eodem modo intelligendum esse, nempè *solo capite incuruu*, nemo, arbitror, ambigere poterit. Quæ sanè positio, & figura, optimè quadrat in nostrum, ex vno, & arrectario stipite eculeum. Da quippe mihi hominem iunctis, vinctisque post terga manibus, in sublime elatum, alligatumque stipiti, toto verò corpore, trochlearum vi infernè pertractum, statim profectò sic di-

stenti hominis caput in pectus decumbet. Hoc est, vt Marcellinus habet, fiet, vt caput incuruus pendeat. Quod quidem cõfirmat Tatianus scriptor antiquissimus, in Harmon. Quatuor Euangelist. dicens, Christum, *demisso in pectus capite*, spiritum emisisse, extenso enim in crucis ligno corpore, caput in pectus demittendum fuit. Ad hunc itaque modum emendata Marcellini verba, tantum abest, vt nostræ sententiæ officiant, vt potius magis, magisque eam declarent, valideque confirment.

At, qui eculeum in equuleum, stipitem in stipites, ac proinde simplex lignum in quinquemembrem quandam machinam, pro libito commutarunt, in quantas incurrant difficultates, cordatus lector dijudicet. Non enim in illum ipsorum equuleum, veterum illæ locutiones aptari poterũt, quibus verum nobis eculeum designarunt. Petam enim ab illis equinæ machinæ figuratoribus, Num dici poterit, hominem vel transuerso ligno iacentem, vel laxatis funiculis, toto propemodum corpore sub eo contractum, atque incuruum, *Longiorem eculeo fieri*, *Fixum in eculeo stare*, *Distentum pendere*? Vti passim Seneca, Hieron. Paulin. & alij loquuntur. Certè qui cõglobatus, & in seipsum quodammodo collectus iacet, is propriè, neque *stare*, neque *distentus pendere* dici potest. Similiter *surrectum fuisse ad stipitem*, quod de Mnestheo Vopiscus narrat in Aureliano, vtique nec de iacente super transuersum istius equulei lignum, neque de eodem, incuruo corpore sub eo pendente, verè pronunciabitur. Ab eiusmodi præterea equuleo, longè aberit illud Prudentij:

Vinctum retortis brachijs
Sursum, ac deorsum extendite:

quippecum in iacente, & transuerso homine, non sit reperire *sursum*, & *deorsum*. Et multo minus in conglobato, & collectis sub equuleo membris, incuruo.

Quid? Nonne ipsi fatentur, & docent, antiquum illum eculeum, Crucis quandam imaginem prætulisse? Certè, id, ipsis etiam tacentibus, Acta S. Andreæ Apostoli cap. 19. & S. Dorotheæ Virginis, apertè declarant. Immo Tertullian. id ipsum vniuersè docet, Apologet. cap. 16. *Pars Crucis est*, inquiens, *omne robur, quod erecta statione defigitur*. Porrò, nullam in ea equulei forma, quam isti commenti sunt, Crucis similitudinem reperiri, non meus tantum, sed cuiuscumque Lectoris oculus intuebitur. Noster autem eculeus, quamuis vno, eoque arreptario stipite constet, & transuersarijs lignis, siue brachijs careat, antiquam tamen crucem, optimè referre existimabitur: si meminerimus quod eruditissimus Lipsius lib. 1. de Cruc. cap. 5. probè vidit, & docuit. Duplex, videlicet, dari crucium genus. *Simplex, & compactum*. Illud antiquius. Hoc verò, ex illo factum. Et simplicem crucem, illam esse, *cum in vno, simplicique ligno fit affixio, aut infixio*. Quod Tertulliani auctoritate confirmat Apologet. cap. 16. componentis, & assimilantis cum cruce, rudem palum, & informe lignum: hoc est, ipsum nostrum è simplici stipite eculeum. *Quanto*, inquit, *distinguitur à Crucis stipite Pallas Attica, & Ceres farrea, quæ sine effigie, rudi palo, & informi ligno prastat? Pars crucis est, omne robur, quod erecta statione defigitur. Pars*, inquit, hoc est, species crucis. De cruce profectò se perdere, inque ea, se, Christo cruci affixo, similem quodãmodo redditam existimabat B. Felicula virgo, in eculeum leuata, vt ex Actis, & Martyrolog. Beneuentano, & Placentino die 13. Iunij. Hoc itaque solo, distat à simplici cruce eculeus, quòd in illa, reus funibus affigitur, seu clauis

tis infigitur. In isto autem, trochleis, per manus, ac pedes trahitur, dirumque in modum extenditur.

His adde, illud, quod nonnulli veterum narrant. Eculeo pendentibus, præter laminas ardentes, lateribus vstulandis, ignem quoque haud rarò ad pedes apponi solitum. Id sanè Hieron. epist. 49. factum scribit, innoxiæ illi Vercellensi mulieri excruciandæ, vt adulterium, quod non commiserat, fateretur. *Crines*, inquit, *ligantur ad stipitem, & toto corpore ad eculeum fortius alligato, vicinus pedibus ignis apponitur.* Et ante Hieron. Senec. lib. 3. de ira cap. 3. *Circumdati defixis corporibus ignes.* Et cap. 19. Eculeo ignem adiungit. *Torreat per omnia, quæ in natura tristissima sunt, fidiculis tribularibus, eculeo, igne, vultu suo.* Quo autem pacto, ad pedes non pendentis hominis, sed supernè, altequè iacentis, ignis adhiberi possit, profectò nō video. Sed in eculeo nostro simplici, & cruci persimili, pendenti reo, potuit sanè ignis ad pedes terræ proximos apponi. Quocirca, significanter Seneca dixit, *defixis corporibus.* Et B. Hieron. *vicinus pedibus ignis.* vt scilicet Lector perciperet, defixi corporis rectam stationem: ac item, pedes torti hominis per eculeum, non iacuisse longè à terra transuersos, vt illorum equuleus repræsentat: sed vtpotè vicinos terræ, facilè potuisse ignis tormenta subire.

Stet igitur, antiquum eculeum, vnicum, & simplex fuisse lignum, sed trochleatum. Ex quo, quandoque, pendentem non distendebant, sed trochleis in sublime eleuatum, ictu celeri super silices demittebant. Sic de Seruo, Romanum Martyrolog. 7. Decembris testatur his verbis. *Tuburbi in Africa Sancti Serui Martyris: qui in persecutione VVandalica sub Hunerico Rege Ariano, fustibus diutissimè cæsus, trochleis frequenter in sublime eleuatus, atque ictu celeri super silices, pondere corporis demissus, & lapidibus acutissimis perfricatus, martyrij palmam adeptus est.*

Hanc tandem veram eculei formam, vir eruditissimus Carolus Sigonius, probè assecutus videri posset. Sed eculeum cum crassa compede, minus consideratè confundens, rem perturbauit, ac diruit. Vt ante me Baronius aduertit. Qui tamen, in confutanda super ea re Sigonio, felicior fuit, quàm in vera eculei forma tradenda: quod & de Gallonio quoque dictum volo.

Catastæ, & Eculei differentia.
Sect. VI.

Affirmat Sigonius, eculeum esse catastam. Quem in hac re sequuti sunt Marcilius in Persij Satyr. 6. ad finem. Hungerus in Etymol. triplici, & Fuluius Cardulus, Notis ad SS. Abundij, & Abundātij Passionem. Baronius autem Notis ad 16. Martij, negat eculeum esse catastam. *Erat*, inquit, *& catasta instrumentum torquendi, diuersum tamen ab eculeo.* Et ad 22. Ianuat. de eculeo agens, ait. *Sigonius rem parum feliciter videtur assecutus, confundit enim eculeum cum catasta.* Verum, si Sigonium diligentius expendamus, patebit, immeritò illum à Baronio, & post eum à Scrario in cap. 6. lib. 2. Machab. fuisse repræhensum. Do eius verba, quibus eculeum describit lib. 3. de iudic. cap. 18. *Equuleus catasta fuit lignea coebleata, ad intendendum, & remittendum apta, atque ad torquendum homines, vt factis veritas eliceretur, instituta.* Quibus sanè verbis, non prorsus confundit eculeum cum catasta.

catasta. Sed in definitione, seu descriptione eculei, ponit catastam tanquam genus quoddam: eoque simul indicat, catastam non solum eculeum, sed & alia multa, sua significatione compræhendere. Ac fortasse Isidori Glossarium viderat Sigonius. Qui cum scripsisset *Catasta eculeus, genus pœna*, subiecit illico. *Catasta lectus ferreus. Item scala, in qua ligantur puniendi*. Vt, scillcet, ostenderet catastæ vocabulum, non eculeum solum, sed & lectum ferreum, & scalam, atque alia, & alia, vti mox dicam, latè complecti. Idipsum quidem, & Baronius ipse diligenter facit, iam dicto loco ad 16. Martij, docēs, Catastæ vocabulum multa comprehendere, nempè compedes, cratem ferream, lignum tortorium tabulatum. Idq; bene, & eruditè docet, cum enim catasta dicta sit à *καθιστάω*, hoc est, expono, mirum non est, catastæ vocabulum, ea omnia significare pegmata, atque instrumenta, exponendis vænum mancipijs, aut reis publico spectaculo puniendis adinuenta. Itaque si Baronius adiecisset, & eculeum quoque significare, profectò, neque ipse à Sigonio, neque ego ab eo in hac re dissentirem.

Idipsum propemodum de Tympano dici potest. Hanc enim vocem compertum est, multa extendēdi instrumenta cōpræhendere, nimirum cochleas, fidiculas, crucem simplicem, & catastam, vt benè docet Serar. loco citato: & eculeum quandoque significare. Vt apud Paul. Hebr. 11. quod græcè est *ἐτυμπανίσθησαν* apud vulgatum *distenti sunt*, id D. Thomas egregiè interpretatur. *In eculeo torti sunt.* Et verò, in eo loco, non aliud supplicij genus, quàm eculeum debere intelligi, haud dubito. Per illum enim, culeus, siue corium hominis, sicut tympanorum pelles vltra modum intenditur, & per cochleam vel tympanum, ductario fune, qui hominis pedes vinciat, trahatque ad tympanum, humanum corpus inhumanissimè cruciatur. Apud Demosthen. etiam Philipp. 3. & 4. Necnon, & apud Theodoret. lib. 8. de Græcan. affect. tympanum, eculeum significare, diligens, & eruditus lector facilè depræhendet: iudicabitq; eculeum esse tympani speciem: idest, distendendi machinam, atque instrumentum, quod & alia quoque distendendi instrumenta, velut genus quoddam, sua significatione complectatur.

Ad hunc igitur modum, concludere quoque licebit, eculeum vocari posse catastam: & ab ea tamen differre, vt speciem à genere, & simplex à multiplici. Ac proinde, non admodum benè negasse Baronium, eculeum esse catastam. Id enim Isidoro, quem alioqui in eiusmodi vocibus explicādis sequi solet, palàm aduersatur. Et Prudentij etiam versiculos, se tunc non meminisse indicat, quibus eculeum describens, catastam illum appellat. Nam perist. hymn. 10. cum Romanum Martyrem induxisset dicentem:

Emitto vocem de catasta celsior.

Mox subijcit, eculeum profectò describens:

Miserum putatis, quòd retortis pendeo
Extentus vlnis: quòd reuelluntur pedes,
Compago, neruis quòd sonat crepantibus.

Iam verò, quòd eundem Baronium, suppresso tamen nomine, infelix ille Burdo, superciliosè perstringat: id nimirum pro more hæreticorum facit, catholicorum quorumlibet scripta, sannis calumnijsque sugillantium. *Ridiculè*, ait ad Tibull. lib. 2. eleg. 6. *quidam magni nominis, catastam, compedem ligneam interpretatur. An non legit in suis Martyrologijs, catasta ferrea Martyres imponi?* Legit, legit Baronius, immò, & scripsit, & docuit: quem cum Burdo minimè legisse videatur, stultè deridet, ipse potius hoc nomine deridendus

dus

dus. Dicat, sodes, quænam ista consecutio est: Catastæ ferreæ impositi sunt Martyres, nequit igitur catasta, etiam compedes ferreos significare? Si eruditissimum Baronium diligenter legere typho Caluinico dedignabatur, adire tamen potuisset Tibullum ipsum, apud quem, suo illo commentario, Baronium repræhendit. Nam is, de ligneis sanè compedibus accepit, cum cecinit.

Nota loquor, regnum ipse tenet, quem sæpè coegit
Barbara gypsatus, ferre catasta pedes.

Neque aliter Plinius lib. 35. cap. 16. *Talem in catasta videre Chrysonum Syllæ*, &c. Hoc est, expositore Manutio, *in machina longæ, ac magnæ compedis formæ, qua serui vincti tenebantur*. Inde *catastas* seruos, Vitruuio dictos à Catasta, & compede, Gulielmus Philander docet cap. 4. lib. 8. qui in hanc sententiam Tibullum, Martialem, Persium, & Plinium laudat. Sed de re conspicua, satis multa. Ac de tota eculei nomenclatione, ad Acta martyriorum intelligenda, vt arbitror, necessaria.

D E

DE B. FORTVNATA ET FRATRIBVS EIVS.

CAPVT DECIMVM NONVM.

AD Neapolitanam Ecclesiam pertinere B.Fortunatam, Angeli declarasse videntur: quorum ductu, nautæ qui inclitæ Christi Martyris corpusculum pio furto suffurati fuerant, ad Campanum littus appulerunt. Accessit postea Stephani secundi Neapolitani Præsulis pietas: qui Linterno, vbi primum eius ossa condita fuerant, à Barbaris destructo, in Ædem sacram Sanctarum virginum, ea transtulit. Merito itaq; martyris eius tempus cum genere tormentorum, ac sacrarumq; eius reliquiarum translatio, nobis exquirenda sunt.

Autpertus presbyter, rogatu Stephani prædicti Neapolitani Episcopi, imitatusque, vt ait, DD. Ambrosium, & Gregorium, de SS. Agnete, & Felicitate locutos, Passionem Sanctæ Fortunatæ nobis scriptã reliquit: quam in nostra Neapolitana Bibliotheca SS. Apostolorum habemus. Sunt qui putent hunc fuisse Abbatem Casinensem: quod sola temporum conueniẽtia firmari posset.

Figendus est ante omnia, Martyrij eius tempus. Ego figendum puto ad annum Christi 303. qui fuit Diocletiani, & Maximiani vigesimus. Ratio sanè est, quia Vrbanus, quo iudice, illa cum fratribus suis, neci addicta fuit, iam anno Christi 303. inierat Palestinæ, atque adeo Cæsareæ, vbi Fortunata passa est, Præfecturam: quam tenuisse annis quatuor, hoc est, vsque ad suum obitum, testantur Eusebius, & ipse Cæsariensis, lib. 8. cap. 17. Eo igitur anno, & non ante, vt Autpertus facit, potuit ab Vrbano cædi B. Virgo Fortunata. Neque differri debet eius martyrium ad annum Christi 308. vt alius quidam facit. Nam, eo anno, non Vrbanus, sed Firmilianus, Palæstinam regebat. Porrò Fortunatam, sub Vrbano, & non sub Firmiliano passam, Acta eius, & Romanum Martyrologium testantur. Si quis verò alium Vrbanum producet, Palestinæ Præsidem, cuius Eusebius non meminerit, non è suo capite, sed ex scriptorum auctoritate, sententiam suam firmare cogetur.

Quoad Imperatores verò, rectè arbitror à me positos Diocletianum, & Maximianum. Hi quippe, nondum deposuerant Imperij fasces: quod fecerunt anno sequenti, nono videlicet Diocletiani Cõsulatu per duos mẽses inchoato. Paulò aliter possent hæc temporum discrimina definiri ex Eusebio, qui lib. 8. cap. 13. obscurè significat, Diocletianum, & Maximianum Augustos, anno secundo acerbioris persecutionis indicto, cessisse Imperio, non autem tertio: vt recentiores figunt. Sed malui pluribus inhærere.

Vrbanus autem iste Cæsareæ Palestinæ Præses, quo iudice passa est B. Fortunata, videtur esse ille Vrbanus, qui Kal. Iunij Sãctum Pamphilum marty-

Martyrem,eiusque socios in teterrimum carcerem trusit, atque excruciatos,Firmiliano successori reliquit occidendos.Quorum Acta describit Euseb.lib.8.cap.17. Quamuis enim Pamphilus sub Maximino Imperatore, Fortunata verò sub Diocletiano passa legatur:Nihil tamen prohibet,quin, vel idem Vrbanus,Præfecturam Cæsariensem,semel,atque iterum habuerit,videlicet,sub Maximino,& Diocletiano, Vel (quod mihi videtur probabilius) eo ipso tempore, quo Diocletiani perdurauit Imperium, Maximino Orientis Regna moderante, potuit Vrbanus præfici Cæsareæ. Crebro proinde de eo, in Martyrologio Romano fit mentio. Nempe die 2. Aprilis,1.Iunij,27.Iunij,19.Augusti,& 24.Augusti:& fortè aliàs.

De huius Vrbani in Christianos immanitate, agit Euseb. lib.8. c.17. Sed, vindice Deo', tot Christianorum, & Fortunatæ præcipuè nostræ lanius, miserandum vitæ exitum,eodem Maximino iubente sortitus est, anno quinto persecutionis,qui incidit in annum Christi 306. Id Eusebij ipsius verbis narrandum putaui.*Verum,qualem mercedem* Vrbanus,*ob tantam sæuitiam,& crudelitatem, qua tantoperè in Sanctos Dei, & Christi Martyres insultauit,ex iusta* Dei *ultione,& vindicta,post mortem quid habiturus esset,ex supplicijs illi in hac vita inflictis,qua erant tāquam futurorum procemia, facilè licebat animaduertere.Nam non longo tempore,post facinora,quæ in Pamphilum nefariè consciuerat, diuina vltio, dum adhuc Præfecturam gereret, eum ex inopinato adorta est, ad hunc modum.Qui iamdudum in sublimi,& excelso sedens solio,iudicia dabat. Qui satellitio militari stipatus.Qui vniuersæ Palestinorum genti præfectus.Qui conuictor Tyranni* Maximini Cæsaris,*tanquam ei intimus. Qui eiusdem mensæ cum illo particeps erat,vindicta* Dei, *vna nocte non solum fuit tantis dignitatis ornamentis orbatus,ignominia,& dedecori coram illorum oculis, qui eum vt Principem admirati fuerant,expositus,timidus,& ignauus factus,adeo vt voces muliebres funderet, & abiecto animo,vniuersæ genti,cui præfuerat,supplicaret, Verumetiam, Maximino, de cuius gratia antea insolens, & superbus, arroganter se extulerat (quippe eum egregiè præter cæteros ob facinora in nos crudeliter edita,amplexabatur) duro, & crudeli iudice vsus est.Adeo vt post turpem ignominiam,quam pro sceleribus,quorum erat conuictus subibat, sententia ab eo pronunciata,morti addiceretur.* Hæc Eusebius de funesto Vrbani exitu.

Ipsa nunc Martyris certamina audiamus ab Autperto descripta. Inter triginta septem Christianos ab Vrbano Cæsareæ compræhensos, tres erant Fortunatæ fratres,Carponius,Euaristus, & Priscianus: eòq;in Christi fide illustriores,quò & eorum mater infidelis erat.Carceris limina terebat Fortunata,vna tantùm puella comite,impendens eis,quantum pro viribus poterat:Et cum audisset, postridie fratres ante iudicem sistendos, Dominum enixè rogauit,vt daretur etiam sibi,cum martyribus sociari.Quæ pietatis erga fratres obsequia,& impensum martyrij desiderium, cum iudici fuissent delata,illam carceri mancipari iussit. Huius verò Iudicis minas,& oblatas filij nuptias respuens,matrisque inanes suasiones contemnens,data custodi carceris pecunia, ad interiorem carcerem, in quo fratres iacebant introducta,mutuis se exhortationibus roborantes, ne ab inuicem separarentur,à Deo petebant. Vox tum de cœlo audita est huiusmodi. Pax vobiscum'. Exaudita est oratio vestra, Vos per leuiora tormenta,illam per acerbiora suscipiam in vitam æternam. Postea nudatur Virgo,ac decaluata per ciuitatem ducitur.Iubeturque hirsutis ferreis dentibus,quasi lignum, in duas partes diuidi. Sed ministri iniquitatis dum toto nixu serram traherent,

herent,carnem eius tangere non valebant. Impetrauerat enim ipsa à Domino,ne hoc mortis genere periret. Non quidem pœnas refugiens, sed vt in se puella,diuinæ virtutis potentiam cognosceret Præses. Obijcitur feris in amphiteatro,ab ijs nihil læsa.Quinimo ipsarum morsus,expertus fuisset Præses,nisi Fortunata eas cohibuisset, Christi præceptis instituta. Non reddendum malum pro malo. Terebrantur tali eius, & ferreis clauis configuntur,adhuc ipsa victrice,& in propositi constantia immota. Capitalem tandem sententiam in eam, & fratres Iudex pronunciauit, gladio percutiendos. Quod,cum ingenti gaudio audiens,data pecunia viginti aureorū, quæ diuinitus ei collata fuit, obtinuit à carnifice, ne eorum corpora insepulta remanerent,aut igni cremata. Vti postea factum fuit. Ter à cœlo audit vocem istam,Veni,Veni,Veni Fortunata ad Regnum cum gloria. Decollatis fratribus, dum ad ipsam decollandam spiculator percussurus accessisset,tremefactus concidit,ac dixit. Video quosdam viros in albis, & Virginum choros te circundantes. Tunc illa pauẽs verba ferire renuentis, cum ingenti voce clamauit,& dixit. Deus,qui es veritas æterna, & neminem tuorum fallis: qui me nunc quoque ad Regnum tuum vocare dignatus es: Deus amator verus,& castus, cui suspiranr peregrinæ animæ, & in quem desiderāt Angeli prospicere,fac me sine aliqua dilatione, sarcinam corporeæ fragilitatis exuere, & ad capessendā tuæ diuinitatis dulcedinem peruenire. Quæ cum dixisset,placidè in Domino obdormiuit. Collecta fuere deinde à Christianis eorum corpora,& sepulturæ tradita.

Sed quonam pacto, ex Cæsarea, vbi passa fuit B. Fortunata, eius, & Fratrum ossa Linternum translata sint, ex ipso Autperto docendi sumus. Rem sic ipse narrat. *Quadam nocte venerunt nautæ, & notato sibi loco furati sunt eorum Fratrum, & Beatissimæ sororis exuuias: tuleruntque secum in nauicula, nullo sciente, & nauigauerunt longissima maris itinera. Et ecce,noctis medio descendentes Angeli de cœlo,sederunt in prora nauis,sedentesque psallebant,dicentes. Gloria hæc est omnibus sanctis eius. Has dum illi voces audissent,nimio timore collapsi, ceciderunt in facies suas,velut mortui. Et subito apparuit eis Beatissima Virgo Fortunata, dixitq; eis. Surgite,& nolite timere. Dominus de cœlo Angelicos spiritus misit,vt iter vestrum dirigat ad locum,quo ad illuminationem multarum animarum,corpora nostra sepulturæ tradatis. His dictis,ab oculis eorum visio sancta sublata est, antequam dies illucesceret. Ducatum itineris,Angelis prebentibus,venerunt nautæ,cum beatissimis Martyrum corporibus,in partes Campaniæ,ad locum,qui dicitur Patrias, ibique fodientes, sepelierunt illa: atque statim singuli reuersi sunt in ciuitates proprias.* A cœlitibus ergo, iubente Deo, & ipsismet Sanctis adiutoribus, hæc ad Linternum trāslatio procurata fuit. Quo postea Oppido per VVandalos euerso, Neapolim ea beata lipsana decorarunt. Euersionem Linterni sic describit Autpertus.

Anno ab Incarnatione Domini nostri Iesu Christi, ferè quadrigentesimo quinquagesimo secundo, post obitum scilicet Valentiniani, & Maximi Augustorum: cum Romanæ Ecclesiæ Beatissimus, ac primus Leo Pontificatum gereret, Rex VVandalorum Gensericus ex Africa veniens, fultus auxilio Maurorum, Romam obtinuit, occurrente sibi eodem Leone Pontifice. Cuius supplicatio ita eum pacificauit, vt ab igne, & cæde, atque supplicijs abstineretur. Deinde per Campaniam sese VVandali, Maurique effundentes, cuncta ferro, flammisque consumunt. Capuam primùm ciuitatem, ad solum vsque deijciunt. Nolam nihilominus vrbem, in qua erat Sanctissimus Paulinus Episcopus, pari ruina prosternunt. Hic dissimulare non debeo, malè ab

Autperto

Autperto in hac narratione coniungi Paulinum Nolæ Episcopum, cum anno Christi 452. Et rursus, hunc annum, cum Valentiniani nece, & cum clade vrbis Romæ à Genserico patrata. Hæc enim inuicem pugnant. Liquet enim per eruditos Chronographos, S. Paulinum obijsse anno 432. Geisericum diripuisse vrbem anno 455. Et Valentinianum dolo Maximi occisum anno eodem, sed ante aduentum Geiserici. Excusandus itaque Autpertus, quòd sæculo rudi, & prorsus illiterato vixerit, scripseritque. Vel dicendum, notam numeri ab exscriptoribus corruptam fuisse: & pro 452. 455. reponendum. Illudque, *in qua erat sanctissimus Paulinus*, legendum, *in qua fuerat*. Sequitur Autpertus. *Cum autem prædicta ciuitas* Patriensis, *penitus depopulata esset, nec debitam reuerentiam Sanctorum reliquia habere possent, multis iam euolutis temporibus, regnante scilicet* Constantino, *& Irene matre eius, ac præsidente Romanæ sedis Hadriano Pontifice, animaduertens Stephanus Parthenopæus Episcopus, hoc nimis decoris esse, inito consilio cum sancto* Clero, *simulque Magnatibus, quod ad protectionem suæ Vrbis, dignè, & gloriosè haberentur, missis exequijs, sacra martyris* Fortunatæ *corpusculum exinde educens, Monasterio puellarum Dei, quod B. Gaudiosus Africanus Episcopus, intus* Neapolim *olim construxerat, fugiendo scilicet VVandalorum sæuitiam, qui tunc Africam inuaserant, cum magna gloria, & honore, cum hymnis, & laudibus, in Ecclesiam scilicet, quæ ad honorem nominis eiusdem B. Fortunatæ optimè refulget, eam collocare curauit*. Porrò Basilicam D. Fortunatæ, de qua hic fit mentio, à Srephano Episcopo, in Monasterio Sancti Gaudiosi esse conditam, tradit etiam Ioannes Diaconus in Stephano. De ea etiam mentio fit in quodam Diplomate Longobardicis litteris scripto, his verbis. *Imperante Alexio Porphirogenita magno Imperatore anno 29. Sparanus Clericus Ecclesiæ Sanctæ Fortunatæ*, &c. apud Engenium in Ecclesia Sancti Georgij.

Ter igitur huius Sanctæ Martyris ossa translata sunt. Primò quidem, per nautas, ex Cæsarea, Linternum: vbi manserunt vsque ad Adriani primi Pontificatum. Hoc est, vt Summontius supputat, vsque ad annum 789. quãdo, vt iam dictum est, ad Ecclesiam Sancti Gaudiosi, Stephanus ea transtulit. Itaque, quod Notationibus ad 14. Octobris, Baronius scripsit, Puteolos primum fuisse translata, deinde Neapolim μνημοσύνης ἁμάρτημα, proculdubio censendum est. Tertia verò, eaque postrema, facta est anno 1561. Non. Martij. Quando videlicet, eæ venerabiles reliquiæ casu repertæ in Ecclesia Sancti Gaudiosi, breui locorum spatio, ex Ara veteri, & lapsabunda, in nouam longè ornatiorem, contumulatæ honorificè sunt, & reconditæ. Extant Acta eiusce inuentionis, in libello Neapoli impresso: quorum initium est. *Nos Frater Octauianus, Dei, & Apostolicæ sedis gratia Episcopus Monopolitanus, & Electus Arianensis*, &c.

Curiosulus quidam efflagitabat à me, quidnam causæ esset, quòd illustrior esset in Ecclesia, & Ecclesiastico officio, Fortunatæ memoria, quàm Fratrum. Atque adeo, cur fœmina viris præcederet, sororque fratribus? Respondi, fortè, Quia prior illa cæsa est: deinde fratres. Sic enim habet Martyrologium Romanum. *Post eam gladio iugulati, pariter martyrij coronam perceperunt*. Quamuis enim Autpertus significare videatur, ante Fortunatam cæsos esse fratres eius: id tamen, quod habet Romanum Martyrologium, iuuat nos arbitrari ex purioribus fortasse Codicibus desumptum esse. Secundò, quia maior virtus, audacia, & animi soliditas in Fortunata refulsit. Non enim vnum tantùm vicit hostem, sed multos simul: sexum videlicet

muliebrem,matris ethnicæ à Christo eam euocantis dolosa blandimenta: destinati viri nuptias,& promissos honores: Vrbani impij iudicis immanitatem,decaluationis illatam ignominiam, pudorem nuditatis, tormenta varia,eaque acerbiora ijs,quæ fratribus irrogata sunt. Ad hæc,oblata pecunia custodi carceris,fratres inuisit,& confirmauit. Imminente morte vocatur à Cœlo,ter audita voce,Veni. Carnifex insuper,qui eam percussurus erat,videt circa illam, Angelorum, & Virginum Choros. Hinc fortè factum, vt, cum Martyrologia ferè omnia non Nostratia solummodo, sed etiam extera, D.Fortunatæ copiosè meminerint, fratrem tamen eius, vix vnum,aut alterum, ac ieiunè nominent, solis eorum recitatis nominibus. Non desunt tamē exempla huic simillima. In Martyrologio Romano,multò fusius,ac splendidius memoratur die 28. Octobris Sancta Anastasia senior,quàm socius eius Cyrillus Martyr. Et illa,quamquam fœmina, prior isto punitur. In Ecclesia Reatina,potior,ac celebrior est D.Anatholia,quā Audax socius beati martyrij,Thoræ,siue Thioræ consumati. In Ecclesia Ludgunensi, atque in Martyrologio Romano, multò illustrius extat elogium B.Blandinæ, quàm sociorum, Lugduni sub Antonio Augusto coronatorum. Idipsum obseruare est, in Potamiæna virgine, quæ Plutarcho, alijsque martyrij consortibus,meritò maioris virtutis antecedit. Nam, *inter eos*,inquiunt Fasti Roman*i*, *præcipuè illa enituit, quæ primò immensos innumerosque agones, pro virginitate desudans, deinde etiam exquisita tormenta,& inaudita,pro* Fide *perpessa, ad vltimum,vna cum matre,igne consumpta est*. Mitto alia exempla: hæc enim quæ adduxi, satis esse possunt.

HISTO-

HISTORIA S. IANVARII

CAPVT VIGESIMVM.

CAMPANIÆ nostræ decus eximium, eiusque Beatorum Patronorum longè præstantissimum: magnorumque in Nos beneficiorum (Deiparam excipio) decumanam ianuam IANVARIVM descripturi sumus. Vtinam alteri hanc prouinciam demandare possem! Sed, quominus meis confido viribus, eo alacrius, ipsius fretus auxilio, operi manum admoueo.

De magno hoc Præsule, Ciueque nostro, hæc mihi occurrunt explicanda.

Sect. I. Ianuarij nomen.

Sect. II. Patria.

§. 1. *Quinam primùm asseruerint Ianuarium Beneuentanum fuisse.*

§. 2. *Quæ pro Beneuentanis afferri solent.*

§. 3. *Pauli Regij, Dauidis Romæi, & Bernardini Siculi dicta expenduntur.*

§. 4. *Refellitur argumentum à gente Ianuaria Beneuentana. Et ab Episcopali Beneuentana dignitate Ianuarij.*

§. 5. *Ostenditur, Traditionem nihil Beneuentanis prodesse: obesse plurimum.*

§. 6. *Quidnam de Domo, quæ Diui Ianuarij fuisse dicitur, sit sentiendum.*

§. 7 *Iudicium de Nou-antiquo Cyphij Epitaphio, Beneuenti, vt dicitur, reperto.*

§ 8. *Demonstratur, Coniecturas in Historijs locum habere.*

§. 9. *Solidissimis testimonijs probatur, Ianuarij patriam fuisse Neapolim.*

§. 10. *Collectio dictorum.*

Sect. III. Ianuarij Genus, Parentes, & Propinqui.

Sect. IV. Dignitas.

Sect. V.

Ianuarij Nomen.
Sect.I.

IAnuarij cognomentum, olim non solum Aurelijs, Flauijs, & Pomponijs adiectum fuisse, sed quamplurimis alijs Romanæ Vrbis familijs, nempe Ælijs, Æmilijs, Annijs, Antonijs, Cœsijs, Claudijs, Licinijs, cæterisque, Gruterianas Inscriptiones euoluenti, facilè erit reperire. Postea verò, id quod stirpis cognomen fuerat, viri nomen euasit: Quod in plerisque alijs euenisse, tradit Agell.lib.1.cap.23. Et, ne longius abeamus, idem videre est in nostris Episcopis Seuero, Pomponio, Asprenate. Quæ certè vocabula, præseferunt primùm extitisse gentis vocabula. Deinde verò, ob tempo-

temporum varietatem, mortalia hæc vitiantem, & corrumpentem, in priuatorum hominum nomina transijsse. Fuit igitur *Ianuarius*, Diuo huic Præsuli nomen, & proprium. Quod tamen & alia quędam, quæ nunc nescimus, præcessisse vocabula, mos eius sæculi, quo ipse vixit, mihi facilè persuadet. Non enim adeo tunc obsoleta erat antiquæ nomenclaturæ formula, vt, quemadmodum nunc ferè obseruamus, vnico singuli appellarentur vocabulo: sed duo, ac tria præibant, antequam proprium nomen exprimeretur. Ad hunc sanè modum, vti cum de Aspreno agerem dixi, Sanctus ille Bononiæ Episcopus, non nudè *Petronius*, sed *Sextus Probus Petronius*. Et Diuus Bitinensis Præsul, *Septimus Cœlius Gaudiosus*. Et primus Capuæ Antistes, *L. Ansius Priscus* audiebant. Vt prætercam, quos Baronius memorat, 24. Martij, & 25. Septembris, *Latinum*, & *Anatbalonem*: illum Brixiæ, Mediolani hunc Præsulem: quorum primus, *Flauius Latinus*, alter verò, *Atticus Secundus Anatbalon* vocabatur. Habemus etiam, Sanctam virginem *Eustochium*, aliquando *Iuliam* esse appellatam, vti Baronius obseruauit ad diem 28. Septembris: quòd scilicet ex Iulo, & gente Iulia, genus duceret, teste D. Hieron. in epitaphio Paulę epist. 27. Sic fortè dictus Ianuarius, quod ex gente Ianuaria genus duceret.

Ianuarij Patria.
Sect. II.

ANno 1633. Libellum Neapolitanis typis vulgaui, cuius hæc fuit epigraphe. *Historica Demonstratio, quòd Sancti Ianuarij patria, Neapolis fuit*: eumque Splendidissimis inclytæ Neapolis VII Viris dicaui. Eo illos cohonestans titulo, qui in antiquis Inscriptionibus legitur. Quarum vnam videre est in lapide ad D. Ioannis Maioris. Sciptionis occasio, atque adeo particulam illam, à tota hac narratione diuellendi, religiosi cuiusdam viri concio fuit, in principe Vrbis nostræ Templo, coram conferta auditorum multitudine, attestati, Ianuarij patriam, Beneuentum fuisse. A voce clamantis, commota sunt superliminaria Cardinum. Acerba siquidem illa, & auribus molesta ἀυσφημία, auditorum fremitum meritò excitauit. Me certè, additis quoque amicorum stimulis, coegit surculum illum, à maiore hac planta diuellere. Id cum ego meditarer, ecce per aliquorum manus circumlatum, Anonymi auctoris Scriptum, in Beneuetanorum fauorem. Vulgato libello meo, prodijt in lucem, Octauij Biloctæ Discursus Beneuentani ciuis, nobilitate generis, & morum nitore conspicui. Qui, hyperaspisten professus Anonymi, illum fuisse Marium de Vipera Beneuetanum Archidiaconum, doctrina, & probitate insignem, addo ego, & mei amantissimum, declarauit.

Quoniam autem, fusiore narratione, gesta Sancti Martyris Ianuarij cæpimus hic posteris tradere, operæ pretium erit, quæ olim in dicta Demonstratione, atque in Nou-antiqui cuiusdam epitaphij eiectione scripsimus, hic repetere: quamquam mutato aliquantulum ordine, imitati scholasticum, atque etiam idiomate. Nam, cum Bilocta vulgari Italica lingua scripsisset, vt par pari redderem, Italicè ego quoque de ipsius discursu iudicium protuli meum. Quod, inter has pagellas Latio donatum comparebit. Porro, vt pressius, veritatem nostræ sententiæ dilucidem, sectionem

nem istam in sectiunculas alias secabo: & vt Iuristæ loquuntur, paragraphos.

Qui nam primùm asseruerint Ianuarium Beneuētanum fuisse.
§. I.

Q Visquis ille Religiosus fuit, qui Incautè, Ianuarium fuisse Beneuentanum asseruit, dignus excusatione est. Tale enim erratum, non è suo capite, sed à Paulo hausit, scriptore illo, solo nomine *Regio*: cœtera autem, plebeio ingenio, & stylo. Regio adhæsit *David Romæus*: ne scilicet Regius in lutum caderet solus. Itaque hi duo fuerūt Beneuentanæ opinionis puppis, & prora. Ante quos, arbitror, ne ipsos quidem Beneuentanos ciues, auctorem aliquem typis exaratum, legere potuisse, suæ causæ fautorem. Siculus certè ille *Bernardinus* Ordinis Minorum, rudi illo, & patria lingua conscripto carmine, Beneuentanum faciens Ianuarium, minimè prostat impressus. Cœteri qui id asserunt, Neoterici sunt, & Regio posteriores.

Quæ pro Beneuentanis afferri solent.
§. II.

P Io quidem animo, sed nullo, vt ostendam, solido fulti præsidio, in suam, Beneuentani, asciscunt ciuitatem, sanctum illum Martyrem, his propemodum leuissimis ratiunculis.

Et primò quidem. Quòd Ianuaria gens, Beneuenti floruerit: vt vetusti in eo lapides in Arcu Æneæ, in officina Hieronymi Albani, & in angulo Horti de Masso, significare videntur. Ergo, si Ianuariorum stirps Beneuenti coaluit, verisimile quoque est, Ianuarium hunc Martyrem, Beneuentum patriam habuisse.

Secundò et Episcopali dignitate. Solebant enim antiquitus, ad eam dignitatem, ciues potius eligi, quàm exteri. Beneuentanus ergo Episcopus, Beneuentanum credendum est fuisse ciuem. Dignum autem obseruatione censendum, quòd cum Episcopi, ciues electi essent, in eis, patriæ nomen nequaquam apponeretur: sed solùm cum exteri essent. Ita Anonymus asserebat cap. 5.

Solidissimum præterea argumentum, vt putant, ex Traditione desumunt: quam Dominus Bilocta dicit *ab immemorabili tempore, ad vsque patrum nostrorum ætatem, ab omnibus, & absque discrepantia receptam: grauiumque scriptorum testimonio, vno excepto Ioanne Villano Neapolitano comprobatam*. Quam Traditionem, foueri aiunt à domo quadam hodieque superstite: quam Sanctissimi Ianuarij matrem inhabitasse fama est: fuisseque proprium Ianuariæ gentis domicilium.

Ad hæc, Vetus quoddam Epitaphium parieti Ecclesiæ S.Luciæ affixū, id prorsus videtur suadere: quod est huiusmodi.

IANVA-

D. M. i.& Desiderio 1.Beneuentanis
IANVARIO ET FESTO : : : : IDERIO BEN
VT QVOS IVNXIT VNA
AMOR, PATRIA, ET MORS
SERVARET MONVM.
: : : CYPH. S.EXORATA PLE
M. P.

Si quæ verò coniecturæ contrarium suadere videantur, nempe Ianuarium Neapolitanum fuisse, Auctor censuræ spernendas eas esse dixit: axiomate illo suo nixus. *Coniecturas non habere locum in Historia.*

Pauli Regij, Dauidis Romæi, & Bernardini Siculi dicta expenduntur.

§.III.

ANtequam veritatem, quam defendimus, validissimis comprobemus rationibus, eneruanda duxi, quæ Beneuentani opponunt. Ac primum, de Regio, primo Beneuentanorum fautore, hoc assero. Ipsum potius concionatoris partes sibi assumpsisse, quàm Historici. Hoc, prolixiores illæ orationes, hoc, longissimæ illæ narrationes tedium lectori ingerentes, manifestè produnt: quas si ex Vitis demas ab ipso conscriptis, ex longissimis breuissimæ inuenientur. Sed hi, naturæ defectus, tolerabiles vtcumque fuissent. *Nec verò terræ ferre omnes omnia possunt*, dixit Virgil.2.Georgic. At(parcant defuncti manes: Non enim laudabile est, in patriæ damno, ciuem esse patientem) quis-nam æquo animo ferat, tot illum crassis erroribus, tam crebris insulsisq; lacinijs, Nostratium Diuorum historias commaculasse? Certum est, in vno Ianuario describendo, illum decem, ac fortasse plura, qua sphalmata, qua somnia, chartis infelicibus illeuisse. Ecce illa

Ipso primo capite Vitæ S. Ianuarij asserit, ipsum vtroque parente Christiano natum. Si de matre loquutus est, verum dixit. Si de patre, res est dubia. Alebant enim tunc temporis, Neapolis, Beneuentum, & Roma ipsa, ac Italia tota, Ethnicos multos, & Paganos. Ipse Augustinus, post centenarium à Ianuarij cæde, non negauit, se patre ethnico progenitum, salutaribus aquis in ipso extremo vitæ limine abluto. Martinus, Patritius, & alij, gentilitatem patrum confessi sunt. Quis-nam Regio tradidit, quod scripsit? Anne pietas? Sed verum est illud Latomij pijssimum dictum. *Cara Deo pietas; sed veris consona rebus.* Cara autem esse non potest, quæ minimè vera est.

II. S.Ianuarij ad Episcopalem thronum assumptionem, collocat sub Caio Pontifice. Vide, quæso te, Lector, quo id modo constare possit. S.quippe Caius, in Petri sede sedit, à Christi anno ducètesimo octogesimo quarto, ad vsque ducentesimum nonagesimum sextum. S. Marcellinus, ab eo anno, ad trecentesimum quartum. Et ab hoc S.Marcellus, vsque ad trecentesimum nonum. At Ianuarius, martyrium passus est, anno Christi trecentesimo quinto. Ergo, si sub Caio factus fuit Episcopus, octo, vel saltem septem annis, Ecclesiam sibi desponsam rexit. Cum tamē, omnes Scriptores, eius Episcopatus tempus, non vltra annum producant. Incertum itaque tempus electionis eius est.

III. Vult Ianuarij in Epiſcopatu prædeceſſorem, in ſomnis illi appa-ruiſſe: exhortatumque eum eſſe, vt oblato Epiſcopatus oneri, ſubmitteret humeros. Quiſnam hoc ei ſomnium patefecit?

IV. Refert, Ianuarium, audito Timothei ſatellitum aduentu ad eum comprehendendum, genibus ante Crucifixi imaginem fixis, longiuſculam illam orationem fudiſſe, quam de ſuo ipſe Regius capite compoſuit. Fortè, ſubitarius ſatellitum frementium aduentus, omne illi orandi ſpatium abſtulit. Ex Actis certè, nil aliud exprimitur niſi hoc. *Timotheo Officiales diffamauerunt opinionem Beatiſſimi Ianuarij Beneuentanæ Ciuitatis Epiſcopi. Ipſe autem iniquiſſimus Timotheus, audiens opinionem Beatiſſimi Ianuarij, eum ſibi exhiberi iuſsit: & fuit præſentatus Nolæ ante tribunal Præſidis.*

V. Cap. 2. Introducit Ianuarium cum Præſide, de ſacroſancto Euchariſtiæ myſterio, ac confeſſionis Sacramento colloquentem: ac ſi eius eſſet catechiſtes. Quod, licet probabile ſit, ab eo tamen gratis dicitur, cum in Actis id non habeatur.

VI. Fingit Angelum neſcio quem, multa cum Ianuario in fornace colloquentem.

VII. Acta, Capitis ſententiam à Præſide in Ianuarium ſexque eius ſocios datam referunt. At Regius de ſuo addidit, eam, in eos quoque latam, qui quempiam ex damnatis ſepulturi eſſent.

VIII. Neſcio vnde hauſerit, mendicum illum ſenem, cui orariũ ſuum dedit, quo oculos ſibi obuelauerat, fuiſſe ciuem Puteolanum. Nam Acta tradunt ſolùm illi promiſſum, & exhibitum orarium. De parria verò nihil.

IX. Addit etiam, matrem audito filium in vincula fuiſſe coniectum, iuſſiſſe ſtatim, familiam totam lugubribus indui veſtibus. Quod, neque verum, neque veriſimile videtur. Audiamus Acta. *Subito nunciauerunt ei, quòd filius eius pro Dei amore in vinculis teneretur. At illa perterrita, proſternens ſe Domino, in oratione ſanctum reddidit ſpiritum.* Exultandum potius erat pijſſimæ matri, & mortem filio pro Chriſto optanti, quàm plorandum.

X. Narrat cap. 6. Siconem Principem, ex Neapolitana Epiſcopali Eccleſia, relicto ibi eius capite, ac ſanguine, corpus Beatiſſimi Martyris abſtuliſſe, Perbellè igitur Neapoli fauens, tributariam illam Siconi facit. Erratum porrò iſtud Regij, Anonymus ille ſcriptor, magno plauſu excepit. At ego oſtendam, nunquam ingreſſum fuiſſe Neapolim Siconem Principem. Erempertum audiamus. Hic quidem in fuſiore illo ſuo Chronico hęc narrat. *Sico Princeps, exercitus ſui copias adunari iuſsit: atque magno apparatu, Neapolim properauit: & eam vndique conſtrinxit, & incendijs à foris ſcilicet denudauit. Quam & obſidens aliquanto tempore, viriliter cum Beneuentano exercitu coarctauit. Tunc Vrſus Electus, Siconem deprecatus eſt, vt amplius malum non fieret, neque ſanguis Chriſtianorum effunderetur. Ad hæc Sico Longobardorum Princeps, admonitionem prædicti Electi audiens, deſtitit: & pacem inierunt, in ſcripto pacta exponentes mutuæ pacis Neapolitani, & Longobardi. Et obſides Neapolitanos idem Princeps abſtulit. Spopondit verò idem Neapolitanorum Dux, cum vniuerſis ſuis hominibus, ſub terribili, fortiſsimoque ſacramento, atque in eiuſdem pactis fœdere perſcriptam paginam affirmarunt, ſe daturos illicò, omni anno, tributum quod inter eos ſtatutum fuit, & quod ſuis numiſmatibus ad ipſam Ciuitatem pro mercimonijs graderentur.* Ex hac narratione ſe efferunt Beneuentani. Atque, vt egomet ex ipſis audiui, hæc Neapolitanis quandoque obijciunt ludibundi. Sed, quàm inanis, & verè ludicra ſit iſta gloriatio, idem Erempertus in ſua Epitome à me anno vi-

gesimo

gesimo sexto huius sæculi edita, & Nomenclatore, ac Propilæis illustrata, planè ostendit. *Ciuitas*, inquit fol. 34. *Neapolis penè capta esset, si non adfuisset ingenium*. Quænam autem fuerint illæ ingenij artes, breuius ego dicam, ne Lectorem diutius distineat Erempertus.

Pacta & promissa, quæ Vrsus Neapolis Dux, iuramento firmauit, quia per vim fuerunt extorta, aduerso animo, vt in eo casu licuit (cap. verum, ex. de iureiuran. l. 2. cap. si aduersus. D. Thom. 2. 2. q. 89. art. 7. ad 4. & cum eo Theologi) verbotenus expressit. Itaque in tanto discrimine, pollicitus est, postera luce patefacturum se Vrbis ianuas, & Siconem triumphali pompa excepturum. Credidit ille: & prælio, atque obsidione abstinuit. Sed Vrsi Ducis prouido ingenio, merito deceptus est: qui efferata manu, Neapolim immeritò presserat. Noctu enim, mœnia semidiruta Vrbis, Dux iste validissimè stabiliuit. Mox sub auroram armatas, & viriliter ad pugnam animatas ciuium acies, Siconi obiecit. Qui, siue rabie percitus, siue rubore perculsus, Beneuentum remeauit: onustus tamen sacra, & inuidenda præda, corpore videlicet Beatissimi Ianuarij: vt aliquam saltem victoriæ speciem, Beneuentanis occursantibus exhiberet. Postea autem, quamquam non destitit, per totos sexdecim annos, tum Sico Princeps, tum filius eius Sicardus, mali corui malum ouum, Neapolim varijs modis diuexare, & aliquoties vehementissimè obsidere, Neapolis tamen obstitit ei semper inuicta. Ac denique, Ludouici Imperatoris, & Optimatum Francorum subsidio protecta, & liberata est ab vncis vnguibus Tyrannorum. Nec mihi quisquam succensere poterit, quòd hos vocem Tyrannos. Sicardum namque sic vocatum lego in Martyrologio Romano: dum 9. Octobr. Deusdedit Casini Abbatem, inter Sanctos refert, ab ipso in carcerem trusum, vbi ærumnis confectus, spiritum Deo reddidit. Quin & ipse Erempertus Longobardus, æternas illi inussit maculas. Narrat enim, ipsum occidisse Grimoaldū Ducem, & Beneuentanos *bestiali feritate* fuisse persecutum: Aliaque id genus egregia illi elogia tribuit. Omnia hæc Erempertus narrat. Quodque pessimus vir fuerit iste Sichardus, etiam Chronicon Cassinense affirmat lib. 1. cap. 24. Quid verò factum sit de obsidibus ab Vrso Siconi datis, nemo tradit. Sed existimare debemus, quòd, si qua illis pernicies à Sicone contigisset, illam ab Eremperto non fuisse prætereundam. Mihi autem, dum hæc legerem, in mentem venit, pulcher ille Apologus de Vulpe aperto ore ad racemum vuæ vitreo vasi inclusum, inhiante. Is enim aptissimè conuenit Longobardo Siconi. Nam, lambere, & lingere phialam circumquaque potuit, racemum tamen Neapolis, vulpis illa famescens, vorare non potuit, Verumque est, id, quod ego in Notis ad vitam S. Antonini Abbatis, Not. X. scripsi. Neapolim nostrā, solis coronatis capitibus, ijsq; præcelsis, & potentissimis, fuisse subiectam: inferioribus verò Dynastis, nequaquam.

Hæc dicta sint, occasione eius, quod Regius è suo capite commentus est. Nempe, Siconem ex Episcopali Neapolitana Ecclēsia, corpus B. Martyris abstulisse: quasi ex ciuitate, suo iuri subiecta. Quòd autem Baronius, Regium quandoque in Martyrologij notis citet, inde nequaquam colligi potest, omnia illum, (intolerabili certe onere) eius dicta rata, firmaque habuisse. Sed satis illi fuisse, quod millies de alijs etiam scriptoribus facit, eū tanquam scriptorem vitæ Sancti cuiuspiam adduxisse.

De Dauide Romæo, nihil habeo quod dicam, nisi ipsum natione Ca-

labrum fuisse, Professione Grammaticum, & Neapoli anno ferè septuagesimo, præteriti sæculi, Grammaticam docuisse, quanquam non publicè, sed in priuatis Nobilium ædibus: vt mirandum non sit, ipsum Grammaticaliter, non Historicè Vitam S. Ianuarij scripsisse. Excusandus fortè, immò & laudandus, quòd pueris, qui scuticæ suæ obediebat, per narrata vtcumque Sanctorum gesta, lac virtutum voluerit instillare.

Bernardinum tandem Siculum, nimium extollens Dominus Bilocta, dicit eum fuisse Canonici iuris laureatum. Cum tamen, vulgari, & rudi sermone, de actis translationis S. Ianuarij, quæ anno 1497. contigit, scripserit. Cecinit hic poetaster,

Fù San Iennaro, como appare scripto,
In la città di Beneuento nato.

Ostendant rogo DD. Vipera, & Bilocta, vbi nam, & à quo, id sit scriptum. Id porrò nequeunt ostendere. Nam, ante Regium, qui posteriore sæculo vixit, nemo id scripsit. Num fortè in Cyphij epitaphio? Sustine paulisper, mi Lector, & mecum, epitaphij falsitatem agnosces.

Notandum autem est, quòd, eodem protsus tempore, quo Siculus ista cantillabat, insignes viri nobis tradiderunt, Ianuarij patriam fuisse Neapolim. Hi fuere Matthæus de Afflicto, Cæsar Carpanus, Antonius Alexius, Alphonsus Ianuarius, & alij, de quibus infra. Quorum lucubrationes, publici iuris factæ fuerunt, Siculo intra tenebras latitante. Quin, & ipse Alexander Carafa Archiepiscopus Neapolitanus, prælo subiecit aliquas Nostratium Diuorum Missas. Inter quas, Sequentia, quæ in D. Ianuarij Missa legebatur, Ianuarij patrocinium, pro suis Neapolitanis ciuibus implorat. Sed de his iterum sermo inferius redibit.

Existimo autem, rem gratam me prædictis DD. Viperæ, & Biloctæ facturum, si bina, eaque grauia Siculi errata numerabo: ea fini, vt hi periti viri, desinant deinceps eum, tanquam oraculum venerari.

Et primo quidem dicit, translationis occasionem fuisse timorem Friderici Ænobarbi, in Neapolitano Regno, ac præcipuè in Beneuentana regione, atrociter bellantis. Ecce eius verba.

Nel di di Federico Imperatore,
Da tutti Barbarossa nominato:
Era na guerra di magno terrore,

Sed, qui Ænorbarbi huius bellorum historiam euoluent, compertum habebunt, nunquam eum in hoc Regno belligeratum. Sed Fridericum secundum magnum Beneuentanis timorem incussisse. Legatur inter cæteros Richardus à S. Germano in suo Chronico.

Alterum erratum est. Ianuarium securi percussum: eum tamen gladio fuerit interemptus. *Accede iam*, dixit illi Timotheus, *& Dijs thura offer: si autem nolueris, gladio te iubeam interfici*. Imperitus ergo fuit Siculus rerum nostrarum, & Actorum Sancti Martyris. Fateor tamen Siculum istum verius scripsisse ea, quibus interfuit: Translationem enim ex Beneuentana ciuitate ad Montem Virginis, fideliter nobis tradit: vt suo mox loco dicemus.

Re-

Refellitur argumentum à gente Ianuaria Beneuentana. Et ab Episcopali Beneuentana dignitate Ianuarij.

§. IV.

IAnuariam gentem, Beneuenti coaluisse, nihil prodest ad Martyrem Ianuarium, Beneuentanæ ciuitati ascribendum. Nam, etsi detur, multos ibi de Ianuarijs sculptos extitisse lapides, qui postea in rudera abierunt: Quid ergo? Nonne, si litteratos lapides attendamus, Romæ, Mediolani, Capuæ, Nolæ, Puteolis, & hic Neapoli, in Inscriptionibus à Grutero editis, & in libro de stirpe Ianuaria, Ianuarios multos reperiemus recensitos? Ergo-ne, singulę hæ ciuitates, poterunt suum ciuem asserere, hūc, de quo loquimur, Martyrem Ianuarium? Certe, si quid in ea re momenti, lapides habent, longè plures Romæ, & Neapoli, quàm Beneuenti, olim, extitisse, aut nunc esse comperientur. Eos hoc loco verbatim non represento. Quandoquidem, historia Ianuariæ gentis, Neapoli anno 1623 typis expressa, curioso harum rerum Lectori, affatim eos exhibebit.

Quæ de Episcopali dignitate, pro patria asserenda, dicebantur, audiui ego Neapoli à Beneuentanis nonnullis affirmantibus, se debere existimare, Diuum illum, qui Episcopus Beneuenti fuit, fuisse quoque Beneuenti ciuem: eo quòd, antiquitus è ciuium potissimum cœtu, Antistites legerentur. Sed in tacito Auctoris breui scripto, qui paulò post, in meas deuenit manus, laudaui à prudentia virum: quòd infirmissimum ab Episcopatu argumentum omiserit. Nam, præterquam quòd in Ecclesiarum matre Roma, id nullatenus seruatum est, vt percurrenti Anastasij librum de Romanis Pontificibus innotescere potest, Ipsa etiam Mediolanensis Ecclesia, exteros multos reuerita est Episcopos. Et, quod caput est, ipsa Beneuentana Ecclesia, non vnum, aut duos, sed complures habuisse Episcopos exteros, Græcos, videlicet, Longobardos, atque ex Italia, Campanos, Samnites, Latinos, Etruscos, Insubres, ex Catalogo Episcoporum Beneuenti colligitur.

Ostenditur, Traditionem nihil Beneuentanis prodesse: obesse plurimum.

§. V.

TRaditioni, Beneuentani valdè nituntur. Per hanc enim semitam, suam causam dirigunt. Sed, vt video, eiusmodi ea est, vt minimè, ad id, quod desideratur, ducat. Vt autem verum fatear, turgida nimium, & ampullosa sunt verba illa Bilocti. *Ab immemorabili tempore, omnes, absque discrimine*, &c. in sui Discursus principio. Cum ea legissem, protinus dixi. *Quid dignum tanto feret hic promissor hiatu?* Sed aduerti, ipsum, expandere quidem dicta, sed minimè exponere facta. De Epitaphio Cyphij, & Domo Martyris, singillatim postea, nunc de ipsa Traditione in genere.

Perspiciendum primo est, vnde orta sit fama illa, siue Traditio, quam nunc promunt. Nam, si à leui vulgò exijt, ea certè inualida est, ad B. Ianuarium sibi asserendum ciuem. *Vulgus*, namque, vt Cic. Tuscul. lib. 4. ait *ex verita-*

veritate pauca, ex opinione multa aestimat. Ac, Varrone teste, de ling. lat. l. 2. *facilè ea, quæ placent, in mentem collabuntur.* Ea autem, maximè placent, quæ honori sunt, aut lucro. Videndum præterea est, an constans sit, & per sæculorum lineam continuata. Nisi enim talis fuerit, deserta æstimabitur, & à mentibus hominum eruditorum elapsa, velut marcida poma, per se, ex arboribus cadentia. Deserta, inquam, traditio & fama illa est, quam per longa temporum spatia, aut *Silentium*, aut *Dissentio* obsideat Historicorum. Per hæc igitur duo capita procedet examen Beneuentanæ Traditionis. Nam illud quod primo proposui, Nempe, an à leui vulgo orta sit, id ego inquirere non possum, cum penes Beneuentanos sit huiusce rei affirmatio, & negatio.

Itaq; quod ad silētium attinet, hāc doctrinā reperio apud Theologos in Tractatu de sacris Traditionibus: nempe Bellarmin. tom. 1. controuers. lib. 3. de Verbo Dei non scripto cap. 2. & lib. 4. c. 12. Matthæum Galenum catechesi 24. & alios. Præter diuinam Prouidentiam, quæ Traditiones in Ecclesia sua conseruat, adesse etiā quatuor causas adiuuātes, quibus eę cōseruantur. Quatum prima est, *Scriptio.* Etsi enim Traditiones sacræ non sint scriptæ in diuinis libris, sunt tamen scriptæ in monumentis veterum, & in libris Ecclesiasticis. Arcudius lib. 1. de Sacrament. cap. 9. docet eas vocari ἀγράφας, quia non sunt scriptæ in diuinis libris, non, quia non sunt scriptæ in alijs libris. Quod & Bellarm. docet. Hæc prima causa adiuuans, qua sacræ Traditiones conseruantur, mihi sufficit: alias tres omitto. Dico igitur, si scriptio adiumentum est primum, & maximum ad sacras Traditiones seruandas, quas scimus à diuina prouidentia seruari, & Christianorum animis foueri, multò magis Traditiones merè humanæ, cuiusmodi est ista Beneuentana, Scriptione indigent, vt seruentur & viuant: maximè cum nihil eæ pertineant ad nostram salutem. Ipsum *Traditionis* nomen, apud Latinos, scripturam significat. *Tradere* enim est *Scribere, referre, scriptis posteritati mandare.* Sic explicante Passeratio ex Cicerone, Suetonio, & Aulo Gellio. Oportet ergo Traditionem esse antiquam, vt *Scriptis mandet posteritati.* Alioquin posteritas auctoritate carebit, si quod dicit, ab antiqua non pendet Traditione, quæ facit principium.

Præterea, id facit Scriptio, vt rei narratio nequeat corrumpi fabulosis lacinijs. Est enim, quasi sigillum, quo veritas in paginis obsignatur. Alioquin, si soli famæ commēdetur, facilè variabitur, & ampliabitur. Nam Fama, vt Maro ait, *Mobilitate viget, viresque acquirit eundo.* Index igitur euanidæ, & falsæ Traditionis, est, iactari per ora virorum, per scripta autem fide digna conticeri. Digna vero fide erunt, ea magis, quæ magis antiquè scripta sunt: scilicet, paulo post rem natam. Magna enim est auctoritas antiquitatis. Legendus Suar. de Religione tom. 4. lib. 2. c. 2. explodens traditiones illas, quorum principia ignorantur.

Vt autem doctrina ista declaretur, conducibile puto erit, proferre exempla aliquot inanium Traditionum: quæ fallaci fama per ora mortalium euentilata, à cordatis, & eruditis viris explosa sunt.

Romæ, adeo vulgi animis acceptum fixumque est, sublime illud muri fragmentum, quod in Quirinali conspicitur, esse partem turris illius, è qua Nero, dum Vrbs conflagraret, suum poema, quod de Troiæ excidio panxerat decantauit, vt nihil propemodum sit frequentius Romani populi ore celebratum, nihil verius existimatum. Abest tamen à vero, quantum distat

à Con-

à Constantino optimo, pessimus Imperator Nero. Nam, apud eruditos, certum compertumque est, illas patietinas esse reliquias Thermarum Constantini, non autem turris Neronianæ, siue, vt Suetonius c.38. vocat, *Mecenatiana*. Hanc enim in Exquilino colle extitisse constat: illas in Quirinali.

Traiani animam, precibus D. Gregorij ab inferis liberatam, qui intuitus simulacrum eius, in Foro Traiani, ex equo desiliens, vt viduæ de occiso filio quærenti ius redderet, in eum compassione affectus, Deum pro illius animæ liberatione deprecatus fuit, fabulam esse ostendit Magnus Baronius, Annali octauo. Ex eo quòd Traianus impurissimus fuerit, vinique vorax, ac Christiani sanguinis auidissimus. Itemque, quòd ob Gothorum irruptiones, paucæ tunc essent in Foris statuæ. Atque, quòd D. Gregorij factum, doctrinæ eius fuisset aduersum. Præcipuè autem (quod ad rem nostram facis, qui Traditionum solida fundamenta quærimus) quia nullus antiquorum Historicorum, ac ne Plinium quidem Traiani Panegyristem, ostendere potest quisquis fabellæ assentitur, qui primò id asseruerit, quod post quingentos annos euulgatum fuit. Vide ipsum longius.

His adijcere possum, propinquum Beneuentanis exemplum. *Nucem* videlicet illam, quam vocant *Beneuentanam*. Eam quippe, si de antiquo tempore loquamur, immeritò infamat falsa Traditio, vulgique garrulitas. Nã reuera, domicilium illic fuit hominis magna virtute, sapientiaque percelebris: quod alia occasione in Beneuentanorum gratiam patefaciam.

Addam recentius exemplum. Inter Monachos Patauinos Ordinis Sancti Benedicti, & Venetos Franciscanos, magna lis vertebatur præteritis annis: vtra Ecclesia haberet sacrum corpus B. Lucæ Euangelistæ, Diuæ ne Iustinæ, quæ Patauij, an verò D. Iobi, quæ Venetijs est. Vtrinque allegabatur antiqua Traditio. Vtrobique frequens erat B. Lucæ cultus, ac veneratio ex conferta multitudine ciuium, & accolarum. Post diutinam tamen disquisitionem, Patauinis adijudicata causa est in Romana Curia. Et Venetis Franciscanis, nihil profuit producta, & vulgo iactata Traditio. Matthæus Lauretus hæc narrat Tract. de Translat. S. Bendicti cap. 17. Possem & alia exempla afferre. Sed hæc satis sint. Vnde colligitur, permultas esse quas nuperi, de suis patribus, & patrijs scriptitant narratiunculas, Traditionis vocabulo cohonestatas, quæ postmodum à doctis, & prudentibus viris, falsæ esse deprehenduntur, & fallaces. Quocirca, Tulliana verba huc aptari possunt. *Ijs se vocabulis*, Traditionis, & famæ, *locupletes nonnulli faciunt, cum habeant nihil*. Optimè S. Cyprianus ep. 63. si rectè recolo. *Consuetudo sine veritate, vetustas erroris est*.

Age nunc, & altum, ac diuturnum de hac re silentium, apud antiquos, ponderemus. Quàm verò sit validum hoc à silentio argumentum, præter Theologos, de quibus supra, docuit etiam Bartol. in l. final. C. de reb. credit. his verbis. *Probatio est aliquem non soluisse collectam, si in libro soluentium non reperiatur scriptus: nam soluentes collectam, in libro soluentium adnotantur*. Dico igitur: quod à nullo antiquo scriptore, neque Beneuentano, neque extero, est memorata ista Traditio. Ipseque Vipera nihil de scripto profert, quod B. Ianuarius sit Beneuenti natus, nisi quod Cyphius Senator, non solum sacra corpora SS. Festi, & Desiderij, sed etiam, venerabile corpus S. Ianuarij, ad se asportandum, per seruum suum curauit. Quod quidem etsi verum esset (multas quippe habet difficultates) nihil aliud probaret, nisi voluisse eum, illos duos sanctos clericos, cum ipsorum Episcopo sancto coniungere,

gere,& cõtumulare. Profectò,nõ omisisset Vipera citare antiquum Scriptorem aliquem,si habuisset,qui affirmaret,id quod caput est, & summa rei, de qua agitur.

Admirandum certè silentium:vt de tanto ciue, & per totam ferè Italiam,etiam tunc cum viueret celebri,nullus vetustus liber,nulla tractatio, nullus apex appareat illorum quos legi Beneuentanorum Scriptorum (nam de exterorum silentio,non est adeo admirandum) quo Beneuentana ista Traditio,& vaga fama firmetur. Non Acta B.Ianuarij,quæ Beneuentana legit Ecclesia. Non Erempertus,qui Beneuentanus fuit è stirpe Ducum. Non Falcus Beneuenti Chronologus. Non alius quispiam.Peruolui equidem multos Beneuenti MM.SS. Codices, Kalendaria videlicet, Lectionaria, Hymnaria, Emortualia, & antiquum etiam illius Ecclesiæ Martyrologium.Sæpè in ijs memoratum legi B. Ianuarium Beneuenti Episcopum,Ciuem autem nunquam,nusquam legi. Cum tamen (quod est valdè notandum) in historijs aliorum Beneuenti Sanctorum legatur, eos Beneuenti esse ciues:idemque affirmẽt,etiam exteri antiqui Scriptores. Reperi præterea ego,varios libros peruolutando,duos Sanctos, vnum Martyrem, alterum Episcopum(data occasione nomina dabo) quorum Acta, & Vitæ, produnt fuisse Beneuenti natos. Ergone solius Ianuarij ignota patria fuit, ignota incunabula,si Beneuentanus fuit? Nemo enim id scripsit,nemo vel leuiter memorauit.Exitiosa itaque Beneuẽtanis hæc taciturnitas est. Nam taciturnitas,quæ alioqui muta vocari solet,in hac re dici profectò poterit, valde loquax aduersum illos,& imbecillem illam Traditionem. Imbecillem,inquam:etenim iam supra exposui,quàm caduca sit illa Traditio,quæ graui Scriptorum auctoritate non saburratur.

Sed quid dico de scriptis,librisque mortuorum,qui silendo clamant? Ipsi etiam viuentes, viri alioqui,ore,& efficacia vocalissimi, cum de B.Ianuario sermo esset faciendus, de eius quidem Beneuentano Episcopatu, abundè loquuntur: de Beneuento autem patria, quam nunc Beneuentani dictitant,prorsus tacent.Et eo loco,& tempore tacent,quo,si id verum esset,verbis significare deberent.Capitur Episcopus Ianuarius à lictoribus, iussu Timothei Proconsulis,quod Acta antiqua narrant.Veniunt Festus,& Desiderius Beneuentani Clerici Nolam vsque. Rogo vos, Beneuentani. Quid illos mouit,vt B.Ianuarium tam officiosè inuiserent? Dicetis,Quia ipsorum erat Episcopus.Benè est:sed ad vestram causam tuendam,id non solum non sufficit,sed non parum officit. Anne igitur,respondebitis, Quia & ipse Ianuarius erat Beneuenti ciuis?At verò,vndè hoc habetis,cum Sãcti illi Clerici,nihil de hac re,sermone attigerint? Toti quippe sunt in deploranda facti indignitate, & Timothei in talem Sanctum Ecclesiæque vtilem Episcopum iniquitate.*Quare*,inquiunt,*tantus,& talis Præsul tenetur in vinculis? Quid enim criminis admisit? Vbi non subuenit periclitantibus? Quis ab eo æger visitatus,non statim sanatus est? Quis ad eum tristis aduenit, & non gaudens discessit?* Denique,nihil quod suum ciuem amiserint, lamentantes illi Beneuentani Clerici exponunt. Nullatenus commemorant Patriæ iacturam,sed solummodo recensent laudanda,& admiranda B.Ianuarij Episcopi,in gregem suum egregia facta.At verò,si is,non modo Episcopus,sed ciuis etiam Beneuenti fuisset,quis neget eosdem lamentaturos quoque fuisse,nobilissimi ciuis propinquum vitæ periculum, & imminentem Patriæ calamitatem?Arbitror certè, syncerum quoque Lectorem, qui seriò rem consideret,nostræ huic existimationi consensurum.

Si-

Simile argumentum sumi potest ex facto Siconis Beneuentani Principis, atque dicto. Euolui ego non semel illam vetustam narrationem ex MM. SS. Codicibus scriptam, Translationis venerandi corporis S. Ianuarij, quæ ante octingentos annos facta est à Basilica Neapoli propinqua, Beneuentum. In ea itaque Translatione Neapolitanis funestissima, si quæras, Quamobrem Sico D. Ianuarium Neapoli abstulerit, & Beneuentum ipsemet intulerit, illa vnica ratio adducetur, quòd Beneuenti Episcopus, suæ sedi iure, ac merito deberet vel mortuus reddi. Quocirca, is, qui scripsit Acta Translationis, illique interfuit, sic loquitur. *Lætatur Sico Princeps, quòd Patrem sibi, suisque reduceret, quem nullus poterat præcedentium* Principum *reuocare.* Cur *Patrem*, hoc est, Episcopum, vocat, non autem, & ciuem? Vis vt breuiter dicam? Quia B. Ianuarius Episcopus quidem Beneuenti fuerat, ciuis non fuerat. Valet enim hoc loco illud legale pronunciatum. *Qui de vno dicit, de alio negare videtur.* Nulla enim tunc fuit causa tacendi de ciue, immo omnis causa, & opportuna occasio id dicendi aderat, si fuisset ciuis.

Quocirca, valde frigida est responsio illa, quam Anonymus, ne nihil dicere videatur, adducit, inquiens. *Superfluum fuisset ciuem nominare, quia ciuis erat.* Non aduertens quòd, si hoc eius effatum verum esset, superfluum etiam fuisset vocare *Patrem*, siue Episcopum: iam enim omnes, qui illic erāt sciebant B. Ianuarium fuisse Episcopum. O quantum cæca est necessitas! Sensit se censor argumento obstrictum, nec viam videbat euadendi. Quid facit? Id negat de S. Ianuario debere dici, quod de Socijs eius, antiquus ille Actorum scriptor iterum, atque iterum dicit, his verbis. *S. Sosium Diaconum ciues sui Misenates tulerunt. Puteolani quoque, S. Proculum Diaconum, & S. Eutycetem, & S. Acutium ciues sui tulerunt.* Ecce, scriptor ille, non existimat superuacaneum istos Sāctos Ianuarij Socios, postquam Diaconos appellasset, appellare & ciues, quia verè erant ciues. Anonymo autem videtur superfluum, B. Ianuarium appellare ciuem, *quia erat ciuis.* Hanc etiam egregiam regulam adhibet, cum vult, Gualterium Tarentinum Archiepiscopum, ex ciue Neapolis, facere Beneuenti ciuem: cum tamen constet ex antiquis Ecclesiarum tabulis, & ex Summorum Pontificum Bullatis literis, quas Ferdinandus Vghellus Abbas Cisterciensis, vir Ecclesiasticarum antiquitatum peritissimus, propediem tradet imprimendas typis, fuisse Neapolitanum. Sistit tamen in sua hac regula Anonymus, docetq; esse ciuem, causam posse esse tacendi, quòd sit ciuis: &, quod est futilius, id nobis exēplo Catalogi Episcoporum Beneuentanæ Ecclesiæ nititur persuadere: asserens ideo in illo Catalogo, Episcopis exteris tantummodo fuisse patriæ nomen adiectum, ciuibus autem Beneuentanis nequaquam, quia id superuacaneum æstimaretur. Quasi verò, norma loquendi, & tacendi Catalogus ille sit. At in ipsomet Catalogo hallucinatus est. Nominat enim Catalogus ille, cuius exemplum apud me est, quosdam Beneuentanos ciues, vt Landulphum Radulphi Ducis filium, Franciscum de Rubino, & alios quosdam, quorum, eo ipso quòd prosapiam declarat, declarat & patriam. E contrario autem, quosdam exteros nominat, tacita ipsorum & patria, & prosapia.

Sunt præterea aduersus censuræ auctorem aliorum quorundam haud taciturna silentia, quæ consideranda erunt, animo nulla sinistra affectione præoccupato. Ecce enim tota plebs Beneuentana, cum sacrum Episcopi sui corpus à Sicone delatum læta celebratione exciperent, omnes fausta

voce dixerunt. *Benedictus qui venis in nomine Domini: qui post tot tempora, Patrem nostrum accipere meruimus.* Ecce, *Patrem nostrum*, inclamant, & congeminant: non, *ciuem nostrum*. Qui tamen, non minus gloriari potuissent, se tantum ciuem excipere, & habere, quàm Præsulem. Quid ita? Adeone obscurus & vilis est hic ciuis, vt memorari non sit conducibile? Neminem arbitror id dicturum. Silentij igitur Patriæ, alia causa extitit. Quænam? Quia non erat ciuis. Alioquin, quis non videt, quòd si B. Ianuarius non modo Episcopus, sed ciuis etiam Beneuenti fuisset, hoc proculdubio plebs illa, & Proceres expressissent? Nonne ipsa natura dictante, vniuersi Ordines Beneuentani, qui ad sacrum Ianuarij corpus excipiendum confluxerant, impensius conclamassent, suum Beatum ciuem, in suam caram Patriam reportari, & ad sua illum reponi cunabula? Nulla certè vnquam fuit, nullaque est, vel infima ciuitatula, cui si solemni celebritate excipiendus sit Episcopus, qui simul Præsul sit, & ciuis, non gloriabunda clamitet, se suum ciuem habere Pastorem. Et erit nihilominus, qui imaginari possit, adeo claram, & amplam Vrbem Beneuentum, si S. Ianuarij Patria fuit, ipsam solam desciuisse à naturali loquendi modo, à consuetudine omnium Vrbium, ab officio verbis exprimēdo, in omnibus patrijs, in suos ciues vsitato. Ipsamque solam, fuisse tanti ciuis in tam magna occasione, tam profundè oblitam? Profectò id mihi, & cordatis lectoribus persuadebit nemo.

Vis Lector plura? Plena enim est hæc materies argumentorum. Ipsemet inclytus Ianuarius, antequam Neapoli discessisset, fideli cuidam Neapolitanæ mulieri apparuit, vt Acta Translationis longiusculè à principio tradunt: eamque fecit certiorem, se Neapoli propediem discessurum. Mulieri verò sciscitanti, quonam abire vellet? Respondit, *Beneuentum: plebs enim mea est.* Expende mecum lector hæc verba. Non, inquit, Neapoli emigro, & Beneuentum abeo, quia ciuitas illa, mea patria est: sed, quia *plebs mea est:* Mihi scilicet Episcopo, à Pastorum Principe commendata. At verò, si ciuis etiam Beneuenti fuisset, procliue quidem est, vt, quisquis hoc leget, existimet illum fuisse dicturum, se Beneuentum abire, quia Pastor fuerat eius Vrbis, & ciuis. Non enim obliuiscuntur cœlites terrestris patriæ. Neque dedignantur ostendere se ciues, qui præcipuo studio solent, nisi peccata obstent, ab alto æthere ciues suos fouere. Audi D. Maximum Taurinensem Episcopum, & ciuem, serm. 85. *Mater quodammodo dulcis est patria, quæ alumnum suum, nusquam, & nunquam immemorem sinit esse sui.* Quare igitur B. Ianuarius, se Episcopum Beneuenti dicit, ciuem nō dicit? Quia, scilicet, quàm verum est Beneuenti Episcopum fuisse, tam à vero longinquum est, Beneuenti cunabula habuisse.

Hactenus, viuentium hominum taciturnitas, à me producta est, vt Traditionem Beneuentanorum, testibus esse destitutam clamet. Nunc autem, ipsorum etiam parietum silentium proferam, illis aduersum. Sed de hoc §. sequenti. Contendentibus Beneuentanis, domus cuiusdam testimonium, pro se stare.

Quidnam

Quidnam de Domo, quæ Diui Ianuarij fuisse dicitur, sit sentiendum.

§. *VI.*

EXtat Beneuenti Domus quædam, quam dictitant illam esse, in qua mater S. Ianuarij, cum audiuisset suum filium in Nolanum carcerem fuisse coniectum, illico beatum spiritum exhalauit. Neque hic sistunt Beneuentani. Sed, vt refert Anonymus, id insuper ex Traditione se habere affirmant. Videlicet, in ea Domo B. Ianuarium fuisse natum. Nullum tamen scriptorem proferunt, qui hoc asserat. Interroganda ergo Domus, &, quid silentio suo dicat, attendendum. Nam certè Beneuentanis minimè suffragabitur. Compertum enim mihi est, eam quam ostentant domum, etsi noua dici non potest, non esse tamen adeo vetustam, & cascam, vt ætatem sæculorum prope quatuordecim representet. Tot enim sæcula, illi danda sunt, si parentum Ianuarij domus fuit. Aspexi ego illam, cum Beneuenti essem, cominus: & mecum nonnulli alij. Mirum profectò visum est, ac prorsus difficile creditu, tanti, vt aiunt, temporis Ædem adeo paruis, & paucis nunc rimis hiscere. Prostat igitur, & pressis labijs dicit. *Non sum illa domus*. Ne autem me seuerum nimis arbitrum, Beneuentani putent, ecce Alciatus prodit magnus ille Iurisconsultus, atque Historicus. Hic cum Mediolani vidisset palatium illud, quod vulgus Traiani Cęsaris fuisse opinabatur, non esse rimosum, neque ruinam comminitans, iure ac merito, Histor. Mediol. lib. 2. censuit, illud nequaquam fuisse Traiani domicilium, sed Luchini Vicecomitis, qui duodecim circiter sæculis, fuit Traiano posterior. Quid prudens iudicium amplexati sunt posteri. Rectè quidem; nam lenis est iuuenum vultus, rugosus senum. Non poterunt igitur pro Beneuentanis testificari parietes illi, nulla fermè rima, nullo hiatu patuli. Dicet fortasse quispiam, Pantheon illud admirabile Romæ, Dominicum aureum Antiochiæ, & Sophiæ Templum Constantinopoli, &, vt ait Bilocta, Multa sacra ædificia Beneuenti antiquissima, & sublimissima, adhunc vsque diem extare, ac ferè integra, quæ nec dissiliunt æuo, nec rimis videntur apertis. Verum id quidem est. Sed istam Beneuentanam Domum, de qua loquimur, non esse tam firmis, tamque immensis extructionibus ædificatam, ipsi pœnè cœci vident. Ergo, quòd rimas adhuc non egerit, ea causa est, quia multis fortè sæculis posterior est ea domus, ętate B. Ianuarij, & matris eius.

Quod si Beneuentani dicant, ideo parietes illos non esse rimosos, quia antiqua illa Ianuariorum domus, vetustate corruit, & instaurata aliquoties fuit, ac innouata. Ipsi certè sibimet, hoc dicto aduersabuntur. Nam consequenter, negabunt extare nunc illos ipsos antiquos parietes. Simulque fiet, nequaquam à Beneuentanis eos ostendi aduenis posse, & adstanti populo dici. *Hæc est illa beata domus. Hoc in cubiculo, felix illa mater*, *D. Ianuarium peperit.* Sed solummodo licebit dicere. *Hoc loco domus fuit:* si tamen illa fuit. Exemplo sint plures antiquæ Sanctorum domus, quæ Romæ, Neapoli, & in alijs plerisque vrbibus olim extabant. At quia posteri in earum parietinis, Templa, vel saltem Ædiculas extruxerunt, illæ nunc non appellantur, neque appellari possunt, *Domus Sanctorum*, sed Ecclesiæ illis locis ædificatæ, quibus domus illæ antiquæ steterunt. Itaque Romæ domus

SS.Cæciliæ,Valeriani,Marcelli,atque Alexij: Neapoli, domus S.Agrippini Episcopi,in Templa versæ sunt,& à fidelibus adeuntur, non vt iam domus,sed vt Templa extructa,vbi fuerunt dirutæ illæ domus.

Fuisse quidem Ianuarij matrem Beneuenti,credibile est.Solet enim matrum amor eo progredi,vt cara pignora sollicitè comitentur.Sic Monica ex Aphrica in Italiam cum Augustino filio venit, ac Mediolani diu mãsit.Sic in Menologio Græcorum die 13.Martij, Pontenia mater Alexandri Martyris,filium Romam vsque, & Bizantium prosequuta legitur, ibique demorata,quousque tormentorum ille victor euolauit in cœlum. Sed in ea domo habitasse,quam ostendunt, ipsamet domus, ob ea, quæ dixi,facit ne sit credibile.Quod etiam suadetur,ex eo quia ab ipsis quoque Beneuẽtanis,haud magni olim ea domus æstimata fuisse videtur. Obseruandum est nullam ferè extitisse in Italia Vrbem,quæ certo sciuerit domum quampiam se habere ab aliquo sancto homine in Diuorum numerum relato inhabitatam,quam in Ecclesiam non conuerterit.Notabis autem Lector aliquando etiam viuente ipso, qui postea vt sanctus cultus fuit, natale ipsius solum, Deo fuisse sacratum. Lege vitam S.Placidi à Gordiano conscriptam,cap. 12. vbi Tertullus pater eius, Domum in qua Placidus filius eius natus fuerat,in vrbe Roma in Cœlio monte, B.Erasmi nomine dicauit, ac Sancto Benedicto concessit. Tuetur se Bilocta exemplo D. Caroli in Vritana ciuitate nati. Et Beati Io.Capistrani, & Claræ à Monte Falco. Sed quanto temporis interuallo hi à Ianuario distent,qui sub Diocletiano sanguinem fudit pro Christo, cum videat quisque,redarguit etiam Beneuentanorum socordiam, immò negligentiam, cultum Episcopo suo non reddentium. Displicuit autem mihi, Biloctam in hoc,relicto exemplo Vrbis, & præcipuarum Italiæ ciuitatum,Oppida & ciuitatulas in sui defensionem adduxisse. Præterquam quòd S.Carolus ibi natus tantum asseritur, non longo incolatu demoratus: neque Episcopali eius vrbis dignitate decoratus.Quod ergo tot sæcula præterierint,quot illi iam dictæ domui tribuũt, nec vllam tamen eo loco in B.Ianuarij honorem excitarint Ecclesiam, causa alia non apparet, nisi, quòd superioribus sæculis, nondum orta ibi erat traditio illa,& fama de Beati Ianuarij incunabulis. Atque indidem mihi videtur euenisse,vt domus illius habitatio (quod à Beneuentanis audiui) & olim locata sit,hodieque locetur: cubiculo vno, quo B.Ianuarium natum fuisse dicunt,paucis ab hinc annis excepto.

Tandem,aduerte Lector,id quod Camillus Tutinus aduertit,nempe, quòd si Ianuarij domus ista fuit,certè non huius Neapolitani fuit, sed alterius Ianuarij,qui & Beneuenti Episcopus fuit,floruitque anno 347.interfuitque Concilio Sardicensi cum Calepodio Episcopo Neapolitano, & Vincentio Capuano.Vide ipsum extremo capite Vitæ S.Ianuarij. Quòd si dicas,huiusce secundi Ianuarij tempore, fuisse redditam Ecclesiæ pacem, ideoque licuisse Episcopis publicas habere domos: id haud inficior: & assero,huic Episcopo licuisse publicè in ea domo habitare.Sed hoc nihil ad rem nostram,ad auferendam huic secundo Ianuario domum.

Iudicium de Nou-antiquo Cyphij Epitaphio, Beneuenti, vt dicitur, reperto.
§. VII.

A Quo-nam, & quando fictitium hoc epitaphium compositum sit, ac in marmore sculptum, & parieti Ecclesiæ Sanctæ Luciæ affixum, prorsus ignoro. Suspecta tamen res est, si obseruemus Viperam in sua censura contra Neapolitanos, nullam prorsus huiusce epitaphij mentionem fecisse: cum illam ediderit anno 1633. & epitaphium dicatur inuentum die 15. Iulij anni 1624. in publicis tabulis notarij, cuius hæc sunt verba. *Repertum, vt dicunt, sub terra imis.* Siccine formidabile telum cõtempsit Vipera? Si qua verò fides mihi adhiberi debet, hoc cum veritate assero. Deciduo autumno eiusdem anni 1624. me Beneuentum adijsse, non mœnia solum, marmora, & Templa perscrutatum, sed minutula quæque diligentissimè rimatum, inuestigandis antiquitatis ruderibus, ipso etiam Vipera comite, ac indice: & tamen, nihil de hoc epitaphio ante paucos menses, vt volunt, reperto. Quin etiam, & Beneuentanis lapidibus, à Gualthero summa diligentia collectis, fateor ab ipsis me fuisse honestatum, in quibus tamen de Cyphiano isto epitaphio nihil. Ab ipso etiam Gualthero, quicũ amicitię vinculo nexus fui eosdẽ accepi lapides, Cyphiano excepto. In hoc itaque refellendo partes meæ erunt: Ac, non meæ solummodo, sed & aliorum. In gratiam Lectorum, iterum illud hic ascribendum censui.

D. M.
IANVARIO, ET FESTO : : : : IDERIO BEN.
VT QVOS IVNXIT VNA
AMOR, PATRIA, ET MORS
SERVARET MONVM.
: : : CYPH. S. EXORATA PLE.
M. P.

Hiulcum illud implendum est sic. ET DES. contracta verba extende sic. BEN. *Beneuentanis.* CYPH. S. *Cyphius Senator.* MONVM. *Monumentum.* M. P. *Monumentum posuit.* His ipsis punctis, & commatibus distinctum extat impressum. Suspiciosum mihi redderũt epitaphium istud, & opinationes meæ, & doctorum virorum, quos consului Responsa.

Et primo quidem, epigraphe illa. D. M. hoc est *Dijs manibus*, gentilismum redolens, vnde-nam in sepulchro Martyrum aducta est? Constantini æuo vixit Cyphius: quando Christiana religio caput iam erexerat. Hic si athletis Christi monumenta erexisset, vtique idololatriæ persecutor censendus esset. Cur sacra profanis miscuisse assereretur? Paulo clamante. *Quæ conuentio lucis ad tenebras? Aut quæ communicatio Christi, & Belial?* Paulo inquam, qui alias dixit. *Fugite ab idolorum sculptura, Nolo vos socias fieri Dæmonũ.* Sed ignotus iste Beneuentanus (si Beneuentanus fuit) facit Sanctos dæmonum socios. Dominus Bilocta interpretatur. *Diuis Martyribus.* In qua interpretatione bis peccat. Primò, quod sibi vetera interpretandi, auctoritatem arrogat: cum nemini liceat aliter ea interpretari, præter id, quod antiqui ipsi nobis tradiderunt. Et iterum, quòd *Diui* nomen vsurpat, à nemine vnquam, primis illis sæculis, Sanctis attributum.

Dum

Dum dicitur *Et Festo, & Desiderio*, illud primum *Et* redundat, atque superfluum est. Minimum hoc erratum est: sed indignum eo Senatore, nec non & tempore, & ciuitate Beneuenti.

Ben. exponunt *Beneuentanus*. Insueto prorsus breuiandi modo. Legatur Gruterus in Inscriptionibus Orbis: Legatur Gualterus in Tabulis Siciliæ. Hi docebunt, talem decurtandi modum recentem esse, nec vnquam apud antiquos reperiri, apud quos *Benevent.* vel *Beneuentani* semper legitur. Accedit τὸ *Ben.* solitarium, extendi, vt *Beneficium*, siue *Beneficiarium* significet. Dixi *Solitarium*: Nam si subsequa sit littera *m* significabit, *Benemerenti*. Sic Gualterus pagina 72.

Interiacentes virgulæ inter Sanctorum nomina, nequaquam redolent antiquitatem. In epitaphijs enim antiquis, aut nihil ponitur, aut punctum. At neque in fine versuum, puncta aliqua est videre in antiquis Inscriptionibus apud Gruterum, sicut in ista ficta Inscriptione.

Pendet locutio ista, alioqui debilis, ac frigida. *Vt quos iunxit amor, patria, & mors, seruaret monumentum*. Dicendum namque erat, *idem*, siue *vnum seruaret monumentum*.

Quisquis ille fuit, qui è suo cerebro eam composuit Inscriptionem, incautè dum *Cyphij* nomen decurtauit, posuitque *Cyph.* non aduertit *Auctoris*, siue *Positoris* monumenti nomen, nunquam decurtari. Ac tum maximè, cum is obscurus potius sit, quàm notus. Iterum Gruterus est consulendus; præsertim cum de *Cipio*, aut *Ceppio*, consimili prorsus nomine cum *Cyphio* meminit, integro semper, ac nequaquam, ne in literula quidem decurtato nomine. Vide ipsum tomo 1. pag. 676. & 679. & tomo 2. pag. 1077. Quod non de *Cipio* solum dictum esto, sed de quocunque etiam *Positore*.

Sequitur. *Exorata plebe*. Cuius nam ego prius vicem indoleam, nescio. An beatæ illius trigæ Martyrum, an Cyphij Senatoris. Illis quidem, conciuibus Beneuentanis, illic tumulatis, vt Epitaphium inscriberetur, exorãda fuit plebs Beneuentana? Anne repugnabat illa, hoc obsequij genus, sacris ipsorum lipsanis exhibere? Sed iam Christiana erat, eique ad Christum per Photinum Petri discipulum conuersæ, trecentesimus fluebat annus. At verò si Cyphius Senator erat (literam enim S. Vipera interpretatur *Senator*,) vt quid plebis voluntate in sepulcri erectione detinebatur, ita vt necesse fuerit illam exorare? Existimo autem, Beneuenti, instar Romæ, Tribunum plebis maximam habuisse in eam auctoritatem. Legendus Cicero orat. 2. de legib. & ibi Manut. Quod si secus fuit, ad Beneuentanos spectat, huius municipalis legis nos facere certiores. Tuncque dicam, scribendum potius fuisse *consentiente*: non, *exorata plebe*.

Sed, quando antiquitatem non redolet hæc Inscriptio, vtinam saltem pietatem redoleret! At quisnam Beneuentanorum æquo animo ferat, nullam hic sanctitatis, aut dignitatis, aut martyrij, fortissimorum athletarum fieri mentionem? Dicam cum Cicerone. *Ex hoc maximè vitanda rei tam necessaria, tanta incuria*.

Aduertendum tandem est, quod quamuis repetatur bis *Monumenti* nomen, monumentum tamen nullum hic est. Cum enim monumentum, aut *laudatorium*, aut *sepulcrale* esse debeat, hic neutrius generis est. Nam *laudatorium* quidem dici non potest, quod laude omni caret, cum neque sanctitatis titulo, defunctos cohonestet. Neque sepulcrale: quandoquidem, Senatore Cyphio, corpus Sancti Ianuarij, non Beneuenti, sed in agro Marciano erat,

erat,vnde Neapolitani illud extulerunt, atque in Ædem sacram prope Neapolim collocarunt. Deflectit ergo à veritate Inscriptio.

Hanc ego censuram huic epitaphio appendo. Nunc quid cæteri à me consulti senserint,libenter adijcio. Nolui enim in re tanti momenti, mihi adblandiri.

Abrahamum Bzouium merito primo loco afferam:virum Europa tota celeberrimum,atque veluti Baronium rediuiuum. Is lectis,quæ de hoc epitaphio collegeram,tale edidit de me testimonium. *Quod ex præfracto nouitia Inscriptionis marmore, Diuum Ianuarium magnum Martyrem exemerit, illumque non Beneuentana,sed Parthenopeæ Vrbis ciuem, certioribus argumentis fuisse constabiliuerit* R.P. *Antonius Caracciolus,ex Instituto Theatinorum Theologus,Vindicis, & Antiquarij titulos promeretur. Ita censeo Romæ Kalend. Nouembr. Anno MDCXXXV. Ego Abraham Bzouius S.T. Magister.Ord.Prædic.*

Huic subnecto Leonem Allacium, Graij, & Latij sermonis peritissimum,principibus ideo viris,ac litteraris omnibus,ob ea,quę edidir,vertir, illustrauit,meritò carissimum. Huius ad me litteræ Iulio anni 1632 datæ, inter alias,hæ particulæ,epitaphij veritatem confringunt. *Præter insuetum illum breuiandi modum, nimirum* Cypb *pro* Cypbio *ponendo, illud etiam explicandi* S. *pro Senator, nullibi inuenitur: quamuis* S. C. *pro Senatus* Consulto *sæpissimè exprimatur. Formula item illa. Exorata plebe,nisi municipalem aliquam legem redoleat, quidnam significet,non video. Neque item, Ple. pro plebe: & repetitum monumēti nomen ibi M. P.*

Martius Milesius Sarzanensis, candidi senex iudicij, cuiusque opera Gruterus in Opere illo suo Inscriptionum Orbis vsus fuit, hanc de epitaphio protulit sententiam. *Fictitium est, & recentis compositoris inuentum.*

Andreas Victorellus,dignus in quem Leo Allacius,talis ac tantus vir tot laudes cumulauerit in Opusculo suo Apum Vrbanarū, cum audisset à Martio Milesio prolatum iudicium,probauit illud: inque eius laudem,vtpote in virum de antiquitate optimè meritum excurrit. Alios prætereo multos,qui Romæ consulti fuerunt,quos tacito nomine idē sensisse, scripsit mihi quidam non obscuri nominis amicus. Quorum vnum,idemque fuit effatum. *Nouitiam videri Inscriptionem,minimèque antiquam.*

Ad hæc,quid Academia Veronensis Filarmonica senserit,illa scilicet Academia,in quam verè illud Scaligeri quadrat. *Non animi, non & ingenij vigor acrior vsquam.* Testimonium ab eius Regentibus dato, & obsirmato declarat,quod est huiusmodi. *Cuncta,quæ epitaphio opposita fuerunt,optima sunt, atque subsistunt. Addi etiam posset,quòd locus sepulturæ à Decurionibus municipiorum,non à plebe concedebatur. Vnde in epitaphijs illud sæpissimè legitur*, L. D. D. D. *hoc est. Locus datus decreto Decurionū. Improprium præterea est illud,seruaret: Monumenti enim est,tegere,non verò à corruptione seruare. Sic in plerisque* Inscriptionibus. *Quid præterea,doctissimis, & eruditissimis oppositionibus addamus, non habemus.*

Mediolanum quoque,vbi litteratorum est copia,adire volui. Accepi inde litteras anno 1635 Nonis Iunij à Paulo Sfondrato nostræ Religionis Sacerdote,Gregorij Quartidecimi Pontificis Maximi ex fratre pronepote, viro integerrimo,& sacra, profanaque eruditione cōspicuo,his propemodum verbis. *Hæc Inscriptio,communi omnium consensu reijcitur, vtpote adulterina, & fictitia.* Et iterum XVIII. Kalen. Decembris. *Redeunti è Belgio Emanueli Thesauro,viro ad miraculum,in re antiquaria nato, Inscriptionem ostendi. Reijcit ipse*

ipse illam,vti supposititiam: probat verò summopere adductas à te contra illam rationes:commendatque tuum de vera Sancti Ianuarij patria Opusculum.

Non itaque solus ego,& Neapolitanus desipui, quando fictitiam esse inscriptionem sensi:sed mecum desipuere tot doctissimi viri, & exteri,nulla passionum prurigine titillati:sed sola veritate compulsi, pro venerandæ antiquitatis defensione.

Demonstratur, Coniecturas in Historijs locum habere.
§. VIII.

ANonymus ille auctor,cum ad vestigandam veram D.Ianuarij patriam, coniecturas multas adduci videret, easque verosimillimas,effugium illud adinuenit,sua minimè dignum scientia. *Coniecturas* nempe,*non habere locum in historijs*. At longè fallitur. Sunt enim ipsæ ad veritatem vestigandam,vel magis magisque firmandam,cum vtilitate adhibendæ. *Ipsa quippe rerum tractatio,& quæstio*, vt verbis vtar Tullij de Orator.lib.3.*quotidiè gignit aliquod,quod vestiges*. Ex antiquis,promam laudatissimum Crispum *Romana primum in Historia*. Is enim,vix Incipit Catilinæ coniurationem enarrare,& coniecturas adhibet.Nam,volens persuadere Lectoribus,Atheniensium antiqua gesta, fuisse longè minora,quàm fama tradidisset,eaque factis Romanorum censenda esse inferiora, ea coniectura argumentatur,& euincit.Nimirum,quòd res Atheniẽsium, ac præcipuè reportatas bello victorias, magni ingenij, atque eloquij Scriptores exposuissent:indeque euenisse.*Vt Atheniensium tanta haberentur,quantum verbis ea potuere extollere præclari* Narratores. Sed in prisca illa Romanorum Republica,*optimus quisque,facere quàm dicere,& sua ab alijs benefacta laudari,quàm ipse aliorum narrare malebat.* Idem Crispus,paulò post,prudenter docet,clandestinas coniurationes in adytis Catilinæ domus, congressu fœdarum libidinum,& commessationum largitate sociatas, non magis fama, quæ fallax esse solet, quàm coniectura ex manifestis Catilinæ sceleribus sumpta, odorari,ac detegi posse.

Tædet me per operosum illud, sed certè vtilissimũ Opus, inscriptum *Penu Artis historicæ*, spatiari. Ibi enim,obuia multa esset inuenire,ad hanc penitus, & omninò firmandam veritatem. Ex alio tamen recenti Scriptore,sed omnium calculis laudatissimo, Augustino Mascardo Artis historicæ tract.2.cap.4.id conabor euincere.Doctissimus quippe hic vir, coniecturas appellat,*eruendæ occultæ veritatis efficacia instrumenta*. Quæ si eum iudicio,rerum circumstantijs aptentur,nunquam,aut raro,eum, qui ijs innitatur,fallent. Quinimo,earum ductu,ad infallibilem quisque veritatis cognitionem pertinget. Exemplo id Milonis, Clodij interfectoris explicat. Cuius absolutionem,vel condemnationem, siue, esset ne ipse inuasor,an inuasus,ex Marci Tullij sentẽtia in Oratione, quam pro eo dixit,ex factorum circumstantijs docet esse vestigandum. *Milo*, ait Cicero,*cum in Senatu fuisset,eo die,quo ad Senatum dimissus est, domum venit:calceos, & vestimenta mutauit:paulisper dum se vxor (vt fit) comparat,commoratus est. Deinde profectus est, id temporis,cum iam Clodius, siquidem eo die Romam venturus erat, redire potuisset. Obuiam fit ei Clodius expeditus in equo,nulla rheda,nullis impedimentis,nullis Gracis Comitibus,vt solebat,sine vxore,quod nunquam ferè. Cum hic insidiator, qui iter illud*

illud ad eadem faciendam apparasset, cum uxore veheretur in rheda penulatus, vulgi magno impedimento, ac muliebri, ac delicato ancillarum, puerorumque comitatu. Vides, vt Cicero, ex coniecturis decernendum iudicat, quisnam inuasor, quis inuasus censendus sit?

Ad hæc, si coniecturas ex historijs elidat Anonymus iste Beneuentanus, incautè, multum patriæ suæ splendoris adimet. Etenim audiui à Beneuentanis nonnullis, cordatis quidem, & eruditis viris, hac probabili coniectura suaderi posse, post Photinum primum Beneuento Episcopum à Petro datum, extitisse alios atque alios Episcopos, vsque ad D. Ianuarij inaugurationem, eo quòd, alioquin dicere oporteret rem absurdissimam. Per totos scilicet ducentos quadraginta annos, qui inter Photinum, & Ianuarium abierunt, nullum Beneuenti extitisse Episcopum, qui regeret iam dudum fundatos in ea Vrbe Christianos. Cogitur itaque Anonymus, si verum, & patriam amat, ingenuè fateri, coniecturas etiam in Historijs esse validas, & conuenienter, cum res postulat, adhiberi.

Solidissimis testimonijs probatur, Ianuarij patriam fuisse Neapolim.

§. IX.

Dixi supra §. 5. ***Silentium, & Dissensionem auctorum*** obstare vanæ Traditioni de patria Ianuarij, quæ sit Beneuentum. De silentio satis ibi dictum est. Nunc Auctores cumulandi, qui ab ea dissentiunt Traditione, dum Ianuarium Neapolitanum faciunt.

I. Inter omnes autem, primum locum habere debent Acta Martyrij S. Ianuarij, & Sociorum. Nam, non potest in hanc rem de qua agimus, adduci quidquam æuo antiquius, & auctoritate grauius, quàm Acta huiusmodi à Diaconis, & Subdiaconis procurata, & ab Ecclesiæ Notarijs, iuxtà antiquorum Summorum Pontificum Clementis, Antheri, Fabiani, & aliorum legem exarata. Horum verò Actorum multa extant exempla, quæ ipso charactere Longobardico, testantur antiquitatem. Ex his certis & publicis monumentis, dubio procul habetur B. Ianuarium fuisse Neapolitanum ciuem. Verba ipsa recitabo, atque expendam. ***Christiani verò diuersarum Vrbium, custodiebant corpora Sanctorum, Ianuarij videlicet, & Sociorum, vt ea nocte raptim tollerent, & in ciuitatibus suis sepelirent. In ciuitatibus suis***, inquiunt, Hoc est in patria quisque sua, ciuem quemque suum tumularent. ***Id enim subijci debet***, ait Iureconsultus in l. cum pater, ff. de legat. 2. ***quod verba secum trahunt***. Hoc namque verba illa trahunt. Ergo causa nulla apparet, cur, exẽpli gratia Misenates Sosium potius, quàm Proculum: & Puteolani Proculum potius, quàm Sosium: ac Beneuentani Festum, & Desiderium potius, quàm Eutycetem, & Acutium, in suam quique patriam detulerint. Considerandum præterea est, iam dictam narrationem esse vniuersalem. Itaque, omnes illos septem Martyres comprehendit. Omnes enim nocte illa, è terra, in qua iacebant, sublati fuere. Quo circa, sicut Misenates ideo Sosium, Misenum transtulerunt, quia ciuis erat eiusdem ciuitatis, eademque ratione Puteolani suum ciuem Proculum, ac Beneuentani suos ciues Festum, & Desiderium: ita etiam necessariò inferendum est, ob id potissimum Neapolitanos sustulisse B. Ianuarij corpus, quia ille Neapolitanus erat ciuis: ***& in ciuitate sua sepeliendus***.

Vt huius vim testimonij eludat Bilocta, prouocat ad regulas Grammaticales, contenditque *τὸ suis* ad ciuium patrias esse referendum. Dixisset clarius, breuiusque, *suis* esse reciprocum. Cur id impugnet, nescio. Cum ipse in eundem impegerit scopulum, quando pagina 4. de Villano verba faciens, dicit, *suum testimonium*, debuisset enim dicere, *testimonium ipsius*. Sed meminisse debuerat Bilocta, eam *sui* reciprocationem, haud esse perpetuò à Latinis seruatam. Et quia ad Grammaticos prouocauit, do illi exempla eorum, qui flores sunt Latij illibati sermonis. Teren. Hecyr. *Mater quod suasit sua*. Cicer. Attic. 4. *Vix tamen sibi de mea voluntate concessum est*. Virgil. Æneid. 4. *Tum breuiter Barcen nutricem affata Sichai. Namque suam patria antiqua cinis ater habebat.* Sed magistellis scholarum ista relinquamus. Ac demus Biloctæ reciprocationem *sui*, quid ad ea verba cuiusdam concionatoris, de quibus infra respondebit. *Qui Sancti* septem, *vnusquisque eorum ciuitatis suæ perceptum à Domino Patronatum exercētes, &c.* Nulla enim hic ciuium est mētio, ad quos *τὸ sua* referri posset. Ergo ad patrias ciuitates est referendum.

II. Hoc ipsum paulò post Acta eadem declarauerunt: & quæ generaliter dixerunt, distinctius explicauerunt, his verbis. *Corpora Sanctorum iacuerunt ad sulfotariam*, alias sulfurariam, *vbi postea dignam B. Ianuarij Ecclesiam condiderunt. Nocte verò, cum vnaquæque plebs sollicitè suos sibi Patronos rapere festinarent, Neapolitani B. Ianuarium sibi Patronum tollentes à Domino meruerunt.* Habetur itaque ex Actis, vnamquamque ciuitatem, suos ciues, & Patronos habuisse, & in suis Ecclesijs sepelisse. Ex Patrocinio itaque optimè infertur, & Natale solum. Quod in fine Actorum clarius elucet his verbis. *Qui Sancti*, septem, *donante diuinitate, vnusquisque eorum, ciuitatis suæ perceptum à Domino Patronatum gerentes, omnibus petentibus, præstare non cessant.* Quid clarius? *Ciuitatis suæ Patronatum*.

Hic mihi adnotandum est, persecutionum rabie in Christianos sęuiēte, ex Dei prouidentia factum fuisse, vt ciues, suarum essent ciuitatum patroni: ac maximè ij, qui martyrio Christum essent confessi. Lege Prudent. Hymn. in SSS. Fructuosum, Augustinum, & Eulogium. Vitam S. Triphonis Martyris, Præfationem sermon. S. Zenonis Veronen. atque alias SS. Historias. Cur autem Martyres præcipuè in patronos suos eligerent, explicat S. Io. Chrysostomus, Orat. in S. Babylam his verbis. *Sicut milites, vulnera in prælijs sibi inflicta Regi monstrantes, fideliter loquuntur, ita & illi,* Martyres *in manibus abscissa capita gestantes, & in medium afferentes, quacūque voluerint, apud Regem Cœlorum impetrare possunt.*

Præterea, collige hinc Lector, quàm sit inanis illa consequētia, quam Anonymus Scriptor, & Bilocta, ex verbis Actorum, & Romani Breuiarij deducunt: Videlicet, Ianuarium, quem diuino admonitu abstulerunt Neapolitani, non abstulisse vt ciuem, sed vt Patronum. Quare verba illa *Dei admonitu*, quæ in Breuiario leguntur, tacitè indicare, in cœteris Sanctis, non fuisse opus *Dei admonitu*, quòd ciues essent: fuisse verò opus in Ianuario, qui exterus erat. Inanis, inquam, hæc opinatio censenda est. Quid enim prohibet, vt, sicut aliæ ciuitates, eos quos abstulerunt ciues, sibi etiam patronos elegerūt, sic etiam fecisse Neapolim? Vtraque enim ratione à Neapolitanis id factum est: monente scilicet Deo, vt patronum eligerent, & legum, ac Cœsarum concessione, ciuem suum ipsis in suam ciuitatem inferentibus. Vtrumque Acta significant, atque narrant. *Neapolitani B. Ianuarium sibi Patronum tollentes à Domino meruerunt.* Siue, vt Breuiarium elegantius

tius explicat,*diuino monitu extulerunt*. Ac postmodum. *Omnes ex genere Beatissimi Martyris Ianuarij,corpus eius tollentes,iuxta Neapolim transtulerunt.* Quod, in Ianuario solo dicat Breuiarium,*Dei monitu*,id fuit,quia de Ianuario tantum sermo incidit. Quis Biloctæ reuelauit,non vsurpaturum totidem verba Breuiarium, si de alijs quoque Sanctis fuisset loquendum? Si id siluit Breuiariũ,Acta non tacuerunt:dicunt enim de omnibus Sanctis illis Martyribus. *Qui perceptum à Domino patronatum gerentes*. Quid est hoc,nisi, *Dei monitu* patronatum exercere? Stat igitur ex patrocinio ciuitas.

III. Adhuc Acta explicatius, quod asserimus, narrant. *Postea verò, quieto iam tempore, Venerabiles Episcopi vna cum omnibus ex genere Beatissimi Ianuarij Martyris,cum plebe Dei sancta,cum hymnis,& laudibus corpus eius tollentes, iuxta Neapolim transtulerunt, & posuerunt in Basilica, vbi nunc requiescit*. Hæc Beneuentani ad patrocinium referunt, non ad patriam, quod iam explosum à me fuit.

IV. Confert ad sententiam nostram, quòd in Actis legimus, Ianuarium in agro Marciano sepultum. Ager enim ille,ad Neapolim pertinebat.Docet namque Plinius lib.18.cap.11.& lib.35.cap.15. colles Leucogæos,in Neapolitano agro fuisse. Et Puteolani aliquot,quorum de hac re epistolas habeo,asserunt,Marcianum campũ esse ex aduerso lacui Aniano.

V. Ac præterea, cum in eisdem Actis dicatur, consanguineos D.Ianuarij funus eius in Translatione curasse,& antea Neapolitanos,cum neci esset traditus,diuino admonitu illum extulisse, ad vetera iura alluditur, à Diaconis,& Notarijs,qui Acta ista scripserunt. Octauianus namque Augustus,lege lata,de qua leg.9. ff.de offic. Proconsul. & Philo Iudæus contra Flaccum circa medium, à L.Vero, atque Diocletiano confirmata, statuit, vt consanguineis cadauera punitorum concederentur sepulturæ tradenda. Nimirum,quia ad eos potissimum,natura ipsa docente, pertineret id supremum beneuolentiæ,& religiosæ pietatis officium propinquis præstare. Quanquam non rarò contigerit gentilium rabie, ac maximè Præsidum,in Christianos exardescente,legem istam violari. Itaque Christiani, vel pio,vt ita dicam furto,vel subornatis ære custodibus,cognatorum corpora obtinebant:eaque clam sepulturæ mandabant,vel consanguineis tradebant,&,si hi deessent, aliquibus patria fideque Martyribus coniunctis. Duo huiusce rei exempla huc afferre libet. Primum est Sancti Abibi Martyris,quem Edessæ in Syria,igne præfocatum, ij, *qui ad eum attinebant*, inquit Actorum Scriptor apud Surium tomo 6.idest mater, alijque propinqui,de quibus paulò ante superius meminerat, *pretioso linteo inuolutum, & vnguentis delibutum,cum psalmos,& hymnos, vti par erat, cecinissent, prope Samonam, & Curium, Christi Martyres deposuerunt*. In eadem scilicet ciuitate Edessana ipsorum omnium patria. Alterum exemplum est in vita S.Luciani Martyris,ex Metaphraste apud Surium die 7.Ianuarij. De pueris namque illis,tormento confectionis sinapis supra caluariam, inuérore Sophista,necatis,dicitur. *Et eos quidem,ij,qui apud ipsos genere attinebant, cum sustulissent sepelierunt cum alijs pueris*. Immò si consanguinei defecissent,ciuibus id onus incumbebat.Lege Surium tomo 7. de SS.Fide, & Caprasio Martyribus,qui in Gallica Agennensium ciuitate orti,& pro Christo passi, ibidem à ciuibus sepulti sunt: sed clanculum: Verebantur enim, ne eorum corpora, quæ infidelis Gentilitas in platea tanquam neglecta, reliquisset, alio abijcerentur,vel in vicini fluminis fluctibus submergerentur.

Id autem funeris à cõsanguineis curatum, *familiare* funus dictum est, l.2.ff.de in ius vocan.& l.pronunciatio, §.communi iure, ff.de verb.oblig. Quippe quòd ab ijs, qui eiusdem stirpis, familiæque essent, persolueretur. Ad matres item aliasque propinquas pertinebat, adeo vt ob id *funerea*, ipsæ vocatæ sint. Collecta cognatorum lipsana in suum ipse sinum recipiebant, lauabantque. Apud Virgil.6. Æneid. vbi Seruius, Euriali mater, eo quòd non potuisset necato filio iusta facere, sic lamentatur.

Hac terra ignota, canibus data præda Latinis,
Alitibusque iaces: nec te tua funera mater
Produxi, pressiue oculos, aut vulnera laui,
Veste tegens.

Seneca quoque ad Heluid.cap.2. *In eundem*, inquit, *sinum ex quo tres nepotes emiseras, ossa trium nepotum excepisti*. Exceptis autem perduellionis reis, occisorum cadauera amicis, aut propinquis permitti solita, docet etiam Pet. Faber lib.2.semestrium cap.9.

Hæc ego adduxi, vt possit quisque agnoscere, inde prouenisse, quòd B.Ianuarij reliquias, nonnisi Neapolitani conquisierint, & accuratè collegerint. Nam, illum quoque digitum, quem vna cum capite reciderat carnifex, non exteri, sed Neapolitani ciues, ipso B. Ianuario admonente, diligenti indagine reperierunt, & religiosè seruandum acceperunt. Sacrum item Sanctissimi Martyris cruorem, Neapolitana mulier è madida terra excepit, inque geminas phialas guttatim expressit. Eius hodieque extat antiqua imago supra portam Basilicæ Sancti Ianuarij extra Neapolis mœnia olim ædificata. Num verò, & illi, & ista, è Ianuaria gente fuerunt? Id quidem non habeo certum. Attamen, quia legibus, & moribus antiquis est consentaneum, videtur esse valde verisimile. Interea ex his, quæ in hunc ritum protuli, satis, ni fallor, demonstratum est, cur Scriptor Actorum Sancti Ianuarij, cum narrat eius Translationem ab agro Puteolano Neapolim, non dixit *à ciuibus suis*, sed *à consanguineis suis*, qui & ciues erant, fuisse celebratam.

VI. Probè igitur Cyphius Beneuenti Senator, posteaquam audiuit S.Iannarij corpus, quod ad se vna cum SS. Festi, & Desiderij lipsanis (vt Beneuentani dicunt) afferri curauerat, à Neapolitanis fuisse in agro Marciano defossum, vt inde aliquando Neapolim transferretur, desijt, vir iusti, ac recti memor, agere de eo Beneuentanæ Vrbi restituendo. Callebat enim iura, moresque Senator, certusque erat id sacrum corpus, eius consanguineis, ciuibusque deberi. Alioquin, si B.Ianuarium Beneuenti natum fuisse, Cyphius credidisset, vtique non defuisset tanto Senatori, & tantæ vrbis ciuibus ratio modusque, sacrum eius corpus sibi vendicãdi, antequam Neapoli transferretur. Rem consideratione dignam Lectoribus expono. A prima illa nocturna sepultura sacri corporis, quæ clanculum facta est in agro Marciano, vsque ad id tempus, quando Neapolim gloriosè translatum est, excurrerunt anni circiter quadraginta: eratque reddita Ecclesiæ pax imperante Magno illo Constantino: Beneuentani tamen, Cyfiusque Senator, in tanto temporis spatio, in tanto iuris rectique vigore non postulant, immò ne mutiunt quidem, vt sibi tam pretiosa gemma restituatur. Profectò si fateri velimus id quod est, Cyfius, & alij Proceres Beneuentani, Beatum Ianuarium Neapolitanis cedendo, apertissimè ostenderunt, illum non fuisse natum Beneuenti. Contra autem, consanguinei, & cœteri Neapolitani

tani ciues, B.Ianuarium Neapolim transferendo, luce clarius demonstrauerunt, inclytum illum Martyrem fuisse Neapolitanum.

VII. Extat apud Camillum Tutinum numus, ex altera parte Ianuarij imaginem exprimens, ex altera Ciuitatis Neapolis nomen. Percutere autem numismata cum imagine, natiui soli est expressio. Sic Mantuani Virgilio, Chij Homero, Mitylenei Sappho fecerunt. Obseruauit hoc, vt rem satis notam, Pontan. cap. I. Prodidagmatis in Virgilium.

VIII. Alter numus in memoriam Ianuarij patriæ ab incendio liberatoris videtur cusus. Vide eundem Tutinum cap. X. Qui, quo sit tempore cusus, non disquiro: satis mihi est, extare hunc numum antiquitatem redolentem. Is ex vna parte, insculptum habet Ianuarij nomen græcis litteris Ἅγιος Ἰανουάριος *Sanctus Ianuarius*. Ex aduersa, eodem charactere λυτρωτὴς τῆς πόλεως ἀπὸ τοῦ πυρὸς *liberator ciuitatis à flamma*. Monendus est hic Lector. Quotiescumque certa fama compertum est, aliquem ciuitatis alicuius esse ciuem, sæpissimè non apponi illud *sua*, sed satis esse absolutè ciuitatem, aut ciuem nominare. Non caret id Tullij eloquentiæ patris auctoritate. Pro Domo. *Nemo ciuitatem, populi iussu vnquam amittet inuitus.* Non dicit. *Ciuitatem suam.* Pro Cornel. *Is furatus esse ciuitatem genus suum ementitus, irrepsisse incendium dicitur.* In Verrem. *Catilinam parricidam ciuium*. Ad Attic. lib. 9. epist. 3. *Inferre famem ciuibus. Commoda ciuium defendere*. Et nos quoque Itali vulgariter sic dicimus. *Ibo in domum* supple *meam*: & similiter alijs in locutionibus. Ergo illud *Liberator ciuitatis*, tantũdem est, ac si dictũ fuisset, *Liberator ciuitatis suæ*.

IX. Roboratur quod dicimus, testimonio antiquorum codicum Officiorum Ecclesiæ Neapolitanæ, qui olim man. scripti Longobardicis characteribus circumferebantur, postea Ioanne Vincentio Carafa Archiepiscopo Neapolitano iubente, prælo traditi sunt anno 1525. In his, ac in Officij S.Ianuarij Responsorio secundi Nocturni legitur. *Exorat Ianuarium plebs vicina ciuium, oppressa mole cinerum Vesuuij Montis*. Ac si dictum fuisset, *ciuium suorum.* De ipsis enim eius intercessione liberatis sermo est, quocunque tandem tempore liberatio inciderit, contigeritque incendium, quod nunc non inquiro.

X. Chronicon asseruãt Canonici Cathedralis Ecclesiæ, quod Chronicon Sanctę Marię de Principio dicitur. In eo apertè dicitur *S.Ianuarius Martyr, ciuis Neapolitanus*.

XI. Aliud profero ex admirandæ rei historia depromptum argumẽtum. Extat libellus miraculorum Sancti Agrippini in antiquis MM. SS. Codicibus, cum Romæ in Bibliotheca Sanctoriana, ea scilicet, quam refertam selectis scripturis cõdidit Paulus Æmilius Sanctorius, Vrbinensis Archiepiscopus, Vir disertissimus: tum etiam Neapoli apud Canonicos Cathedralis Ecclesiæ, & apud Nos in Domo SS.Apostolorum, dono Iosephi Massarelli octogenarij Sacerdotis, ante annos viginti vita functi: eumque ante centum annos fuisse scriptum, scriptionis character manifestè indicat. Narrat id opusculum, miserabilem statum cuiusdam paralytici nomine Mauri. Referam ipsamet antiqui Scriptoris verba. *Qui per terram se, veluti reptilem pertrahebat: eratque visu deformis, vt morienti simillimus, ac toto corpore dissipatus. Accidit autem, vt Beati Ianuarij præclara solemnitas aduenirет. Ad cuius venerabile corpus, dum multos accurrere cerneret, illius fretus auxilio, aliorum vectus manibus, illuc deportatus est. Cumque ad illius sanctissi[...]um tumulum peruenisset,*

cœpit

cœpit cum lacrymis,eius exorare suffragium,dicens.Non ignoro,ò Beate Martyr,quantum valeant apud Deum *tua merita gloriosa.Non dubito,immò fideliter credo : quoniam quidem tu es ille,qui pro Christi amore fudisti sanguinem tuum. Ergo Beate,nimis deposcens obsecro* Christum,*vt mihi succurras,dissoluas vincula sæua, quæ me cõquassant,nocte,dieque fatigant . Ne me diutius permittas talia ferre . O Alme Pater Patriæ,qui cunctis commoda præstas.Per Dominum exoro,per cœli gaudia dantem.*

Multa hìc consideranda sunt . Annus videlicet,quo hæc Maurus paralyticus dixit,& sanatus est. Ætas etiam,nomenque Scriptoris . Et verba denique illa,*O Alme Pater Patriæ.*Omnia verò ex hac ipsa miraculi historia comperta erunt.In primis, tempus,quo istud paralytici miraculum patratum est,constat non præterijsse annum Christi *766.*Per id namque tempus, Paulus senior , qui illi miraculo legitur interfuisse , Neapolis Episcopus fuit , nempe Constantino Copronymo Imperatore . Cui impijssimo iconomacho, & Agiomacho restitit Paulus,eiusque minas euasit,recipiens se in S.Ianuarij Basilicam extra Vrbem sitam . Diuinaque prouidentia factum est,vt quo tempore hæresis illa immaniter grassabatur,eodem, Neapoli Diuorum Patronorũ Ianuarij,& Agrippini præclara miracula, Christianam fidem,magis magisque firmarent. Io.Diaconus legatur.

Ætas autem Scriptoris, inter nongentesimum , & millesimum Christi annum collocanda est . Nam ipsemet ait se vixisse Constantino,& Romano Impp. quorum æuo Saraceni Neapolim obsederũt: idque nostrates Historici Villan.lib.1.& Capac.lib.1.cap.20. figunt ad annum 956. Quocirca probabile est,Ioannem Diaconum, qui eo fæculo edidit Chronicon Episcoporum Neapolis,fuisse etiam libelli huius auctorem.

Denique(quod ad rem,de qua agimus spectat)verba iam dicta,Mauri paralytici B.Ianuarium inuocantis,sunt certè magni momenti, & valdè antiqua,siue consideretur fæculum,quo illa ægrotus dixit , siue quo Historicus,quisquis ille fuerit,eadem scripsit . Apparet enim ex his,quòd antiquis illis temporibus,adeo notum erat , patriam B.Ianuarij fuisse Neapolim,vt id ægroti quoque,& membris soluti ad eius tumulum, & ad Basilicæ fores,verbis illis, *Pater Patriæ*, vel his similibus, elata voce exprimere consueuerint. Nec verò significatio *Patriæ* potest hoc loco ad metaphoram trahi.Nempe,vt dictus sit *Pater Patriæ*,quia eam dilexit , & loco Patriæ habuit.Id quippe significatum imponere non licet.Longè enim abest à vera, & propria significatione,quam nos debere sequi Bald.docet,& statuit cõsil.*326*.nu.7.idque ex vi l.non aliter, ff.de legat.*3*. Quocirca Cicer.legum peritissimus,orat.pro Flacco.*Terra parens*,inquit,*patria dicitur*. Quasi dicat. Hæc est propria significatio omnibus præferenda.*Non aliter* igitur *à significatione verborum recedere oportet,quàm cum manifestum,aliud sensisse loquentem.* Hæc sunt verba legis. Iam verò,quis audeat pronunciare manifestum esse, aliud Maurum illum ægrotum sensisse, quàm *verè,& propriè,patria Patrem ? Patria est illa, quæ nos genuit* , dicebat Cicer.de legib. Si quando dictus est aliquis *Pater Patriæ*,in metaphorico sensu,vti Traianus,& Cicero ipse.Iam constabat publicitùs, exteros eos esse, & ob egregia eorum facta,titulum illum eis tribui,metaphorico,vt dixi,sensu.

XII. Testificationem alteram nunc profero . Quæ tametsi sciri nequeat,quo anno signatè scripta sit,certum tamen est,eam esse antiquiorem illa Translatione corporis Sancti Ianuarij , quæ Neapoli Beneuentum à Sicone Principe fac est,Nam Orator quidam Ecclesiasticus, in concione

historica

historica Neapoli habita, cuius exemplar ex Codice antiquissimo habemus in Bibliotheca nostra SS. Apostolorum, apertè tradit, eo tempore sacru fuisse D. Ianuarij corpus extitisse in Basilica extra Vrbem Neapolim sita. Eamque incipit. *Ad gloriam, laudemque victoriosissimi, & aeterni Dei.* Prope finem autem, & post descripta D. Ianuarij, & Sociorum eius beata martyria: ac SS. Festi, & Desiderij ad Beneuentanam Vrbem translationem, ita concludit Orator. *Septem namque fortissimi athletae Dei, pariter suscepere martyrium, quorum singuli, suorum ciuium restituti vrbibus, perceptum à Domino patronatum gerere non desistunt, praestantes beneficia, deuota mente, & syncera fide petentibus.* Quid clarius? *singuli* illi septem Beati Martyres, *suorum ciuium sunt restituti vrbibus*. Ciues Misenates suum ciuem Sosium: Ciues Puteolani, suos ciues Proculum, Eutycetem, & Acutium: Ciues Beneuentani, suos ciues Festum, & Desideriũ. Ciues denique Neapolitani, suum ciuem Ianuarium habuerunt.

Premitur hoc testimonio Bilocta. Ideoque in suo discursu, in omnem se latus vertit, vt illud eludat. Ac primò quidem, falsitatis redarguit Oratorem, quòd cœteris quoque Sanctis, suarum patrocinium ciuitatum tribuat, quod de solo Ianuario, & sua Neapoli, Romanum asserit Breuiarium. Quasi verò, ex Breuiario id voluisset Orator probare, & non potius ex recepto aliarum ciuitatum more, ciues suos in angustijs interpellantium: quod vnum ad patrocinij veritatem sufficit, quando ea, quae nunc ad Patronum eligendum requisita ex Pontificijs decretis desiderantur, nequaquam expectabantur. Ac item, ex euidenti fama protectionis tunc apud omnes vulgata: euidentique patrocinij fructu. Porrò Breuiarium, vt supra dixi, solius Ianuarij meminit, quia eius tunc gesta recensebat. Tantundem de Socijs dicturum, si eorum Vitas esset ex professo narraturum.

Deinde concionatorem facit, ex Oratorum more amplianterm dicta sua. Ita, vt, quod sex tantùm socijs contigit, in suis ciuitatibus tumulatis, septimo quoque narret contigisse. Nouitium interpretamentum voluntariè ab ipso confictum, nullo antiquitatis testimonio. Certè Concio illa tota est Historica. Quod si semel quis in eam, oratorias ampliationes inducat (is maximè qui ab ea etiam coniecturas eliminabat) videat ne & alius quispiam, illas, in ijs etiam, quae Beneuentanis fauent, (si quae ibi sunt) pariter admittat.

Aliud eius effugium est. Verè omnes septem Christi athletas in suis Vrbibus fuisse tumulatos. Quandoquidem Beneuentani Ianuarij conciues vestigatrice cura beata eius lipsana perquisierunt: irrito licet effectu, quòd ipsa à Neapolitanis occultata fuissent. Optimè. At ego, tunc censebo effugium istud Biloctae animo inhaesisse, quando ipse à creditoribus suis syngrapham accipiet (si quo tenetur alieno aere) qua illi sibi factum ab eo fateantur satis, ob soluendi conatum, pecunia licet non numerata.

Tandem & istud adiecit. *Restitutum vrbi suae* Ianuarium, Neapolitanae scilicet, quod à Neapolitanis fuerit sepulturae traditus. Cumque vtrobique, Neapoli scilicet, ac Beneuenti extarent nonnulli ex Ianuaria familia, verè dici potuit Ianuarium Beneuenti natum, patriam habuisse Neapolim. Cœterum si haec vera videntur D. Biloctae, cogetur ipse, & hoc consectarium admittere. Quod si Romanus aliquis Ianuarij sepulturae interfuisset, funusque eius curasset, Ianuarij patriam dici posse, & Romam: quoniam Romae quoque ex Ianuaria familia habebantur. Quo quid absurdius? Sic de Misenatibus Ianuarijs, &c. Sed cordato Lectori considerandum relinquo,

quo,an benè faciat Bilocta confundens genus,& patriam.*Patria est illa*,dicebat Cicero de legib.*quæ nos genuit*. Abutitur ergo vocabulis,qui natale solum appellat illud,vnde genus aliquis deducit.

XIII. Sufficere possent Beneuentanis producta testimonia. Adhuc tamen ipsos etiam Beneuentanos Codices producam. Eruntque ij fortassè ad eos conuincendos,efficaciores. Domestica enim scripta,si antiqua sint, magni fiunt. Sciendum itaque est,extare Beneuenti sacrum Officium Diui Ianuarij,in vetustissimo quodam Codice Monasterij S.Victorini. Id ego Officium,& Codicem ipsum habui:& postquam legi,& perlegi, inde ego, & librarius meus excripsimus partem illam Officij, quæ dicitur Responsorium, hæc verba continentem notatu dignissima. ℟. *B. Ianuarij velo contra ignem posito,ignis extinctus est. Vt ostenderet,sicut promiserat, Patria liberationem*. Affirmat igitur Beneuentanus Codex, B.Ianuarium extinxisse Vesuuij Montis flammam, in vrbem Neapolim inuolantem. Eoque ingenti periculo Patriam,hoc est Neapolim,quam se liberaturum promiserat, liberauisse. Neapolis igitur,cui imminet Mons Vesuuius,B.Ianuarij Patria est,non Beneuentum,à quo longius abest.

Quare,reijcienda est deformis illa lectio,quam dicunt haberi in altero quodam Beneuentano libro. *Motus flamma extinctus est*. Quis enim vnquam scripsit,vel audiuit *Motum flamma extingui*? Ac retinenda est omnimodo iam dicta lectio,quam Victoriensis Codex habet,& seruat. *Montis flamma extincta est*. Sic namque,& vetus loquendi vsus exposcit, & profani auctores,qui de flammæ è montibus eruptionibus scripserunt: & ipsæ denique sacræ litteræ quarum stylum solent Ecclesiastica officia imitari, locutæ sunt. Apud Tullium in Pisonem agentem, profectò reperies. *Extinctis incendijs*:non autem,*extinctos motus incendij*. Et Plin.lib.2. cap.104. & 106. *Restingui ignes*:non autem,*motus ignium*. Et Ouid.lib.3. Eleg. *Vigiles flammas extinguere Vesta*.Et alij,atque alij innumeri in hunc modum locuti sunt.Sed hi satis superque tuentur rem tritissimam.Transeo ad sacras paginas.*Ignis ardebat super verticem montis*. Psalm.77. *Ignis egressus est de* monte *Hesebon. & flamma de medio* montis *Sion*.Ierem.46.Quid plura? Vbique,*montis flamma, montis ardores,montes combusti* leguntur.Nullibi,*montis flamma*. At inquies,in Epist.Pauli ad Hebræos cap.2.legitur.*Extinxerunt impetum ignis*. Scio equidem.Sed certò etiam scio, deprauatæ huic lectioni Beneuentani Codicis, ea Pauli verba nullatenus suffragari. Sensus enim sunt diuersissimi. Auctor namque Responsorij iam dicti, nihil aliud sibi vult, nisi ostendere, Beati Ianuarij potenti patrocinio, Vesuuij flammam fuisse prorsus extinctam. Apostolus autem ideo loquitur hoc modo, alioquin inusitato, quia rem prorsus inusitatam enarrat. Agit enim de extraordinario illo miraculo, quod Azariæ,& Socijs eius contigit. Daniel.3.qui quidem,non extinxerunt ignem, ardebat enim, & vrere omnia poterat: sed extinxerunt eius vim,græcè δύναμιν,& violentum vrendi impetum:quod fuit mirabilius. Legantur interpretes in hunc Pauli locum.

Stet igitur vera,& syncera ista lectio.*Montis flamma extincta est*.Et altera illa enormis corrigatur.Enimuero,quamquam Beneuentanus ille Venerabilis Canonicus, qui mihi dixit ita haberi in Codice quodam Bibliothecæ Canonicorum, vir apprimè syncerus, & probus sit, ea tamen Codicis pagina,in qua,adeo detorta, & monstruosa locutio scripta est, neque syncera, neque proba dici potest. Sic quippe, & Neapolitani & exteri

quot-

quotquot id phraseos prodigium audiuerunt,existimant. Nec sine risu admirantur Beneuentanum istum *extinctum flammæ motum.* Extinguitur quippe quod lucet: motus autem nequaquam lucet. Remansit ne (dicebat quidam) immota flamma, & riguit, sicut gelu concreta aqua? Nouum certè miraculum Codex ille profert: sed alienum ob Auctoris mente: Videlicet quòd motus solummodo extinctus sit, inextincta flamma, quæ natura sua tremula semper, & vaga est.

Ad veterem autem, & veram lectionem, *Montis flamma extincta est,* sequens versiculus fautor accedit. *Vt ostenderet sicut promiserat, Patriæ liberationem.* Quæ sanè verba, magis magisque Neapolim indicant. Hæc namque fidelissima Ciuitas certior dè Ianuarij tutela facta est, vbi primum diuino admonitu (quod Acta, & alia scripta tradunt) significatum est Neapolitanis, vt sanctissimum illum Martyrem, sibi Patronum deligerent. Is enim, qui se orari monet, iam inde haberi potest pro exorato. Quod si in hominibus mortalibus verum est, profectò in cœlitibus est verissimum. Idque B. Ianuarium factis ipsis demonstrasse palam est. Nam, vt alia taceam huius nostri magni Patroni beneficia, non semel, sed pluries, Neapolim à vicini montis flamma liberauit. Præcipuè verò ab illa omnium immanissima, & celeberrima flammarum eruptione, quæ olim longinquas etiam Europæ, & Africæ Prouincias exterrefecit, suo Ianuarium beneficio liberasse Neapolim, Oratio illa, siue Historica Narratio, quam in MM.SS. Codicibus habemus incipiens. *Operante diuina misericordia* copiosè exponit. Et quod valde notandum est, ijs ipsis propemodum verbis, quibus Beneuentanū Responsorium, quod extat in Victoriensi Codice incorruptum, in eodem miraculo explicando vsum est. Inquit enim, *Beato Ianuario intercedente Vesuuij montis ignita eruptio extincta est.* Vide, Lector, quam benè sibi conueniant synceri, & puri Codices: & quàm valdè distent à mendosis. Quod verò B. Ianuarius in incendio anni 685. non autem, vt Bilocta sibi persuadet anni 892. *Montis flammam, vt promiserat, extinxerit,* etiam Ioannes Baptista Masculus è Societate Iesu in suo de Vesuuij incendio Opusculo, demonstrat.

XIV. Nunc vetusta Ecclesiæ Neapolitanæ Kalendaria perquiramus. Vnum ex ijs in pergamena charta, litteris Longobardicis exaratum extabat apud Franciscum Antonium Purpuram Montis Marani Episcopum, cuius exemplum apud nos asseruatur. In eo ad XIX. Septembr. legitur. *Ianuarij Episcopi Neapolitani.*

XV. Alterum eiusdem antiquitatis apud eundem, *S. Ianuarij Neapolitani Episcopi, & Martyris.*

XVI. Totidem quoque Kalendaria I.C. Bartholomæus Chioccarellus se fatetur habere, litteris itidem Longobardicis expressa. In quorum altero legitur *S. Ianuarij Episcopi, & Martyris Neapolitani.*

XVII. In altero verò *S. Ianuarij Neapolitani, Episcopi Martyris.* Nemo autem est, qui nesciat Ianuarium non fuisse Episcopum Neapolitanum, sed Beneuentanum. Quod adeo verum est, vt nullum vnquam habuerit nostra Ciuitas Episcopum nomine Ianuarium. Nam quidam Ianuarius Episcopus Neapolitanus, qui interfuit conciliabulo illi Carthaginensi, in quo actum est de rebaptizādis hæreticis, is non Neapolis Campaniæ, sed Neapolis Africæ fuit Episcopus: vt ibi benè aduertit Scholiastes Pamelius. Reliquum est igitur, vt interpunctio sic debeat à lectoribus fieri, sicut à Scriptore antiquo in illo Codice cernitur facta. Videlicet, vt inter *Neapolitani,*

& *Episcopi*, comma, positum obseruetur. Ea nimirum significatione, vt Beatus Ianuarius Patria fuerit *Neapolitanus*: Dignitate, *Episcopus*, & Christiana fortitudine *Martyr*. Tempus, quo iam dicta Kalendaria scripta sunt, arbitrari licet, ante sexcentos annos fuisse. Hanc enim, immò maiorem antiquitatem tribuit Augustinus Eugubinus Codicibus Longobardicè scriptis. Et verò, ante millesimum Christi annum, cœpit in Italia desinere cum dominatio, tum scriptio Longobardorum. Et si quæ extat recentior, ea certè aliquantulum diuersa esse apparet à pura Longobardica.

Quidnam ad ista D. Bilocta? Pagina 13. sui Discursus, asserit potuisse Ianuarium dici Neapolitanum, quamquam haud esset Neapoli natus. Sed ista iam exagitata sunt supra. Vtinam autem exemplo aliquo ab antiquis petito, opinationem suam roborasset: atque ostendisset, ex Kalendarijs, Martyrologijs, Missalibus, aut Breuiarijs antiquis, dictum aliquem Capuanum, aut Nolanum, qui Capuæ, siue Nolæ non sit natus. Quod cum nullo testimonio probare possit, dicemus nos illi, de vnica tantum Roma id verificatum, ob sui nempe amplitudinem. Dicti enim sunt aliquando Romani, ob id tantum, quòd Romæ subderentur. Consulendi Auctores Græci, Nicetas, Procopius, Gregoras, & alij: & inter Latinos, Saluianus, & qui de Aquileiæ Episcopis scripserunt.

XVIII. Viuebat Reginæ Ioannæ primæ tempore Bartholomæus Caracciolus dictus Carafa. Is in suo Chronico quod multorum manibus teritur sic habet. *Meritis precibusque suis, Sanctus Ianuarius ciuis noster, fuit enim ex platea Furcillæ, liberauit patriam suam ab igne Montis Vesuuij, Vbi etiam nunc minimè cessat iugiter Deum pro conciuibus suis Neapolitanis exorare. Plateam* vsitato Neapolitanis vocabulo intelligit nobilem in vrbe viam, siue Viciniam nobilibus ciuibus habitatam: Romani Vicos, siue Regiones: Athenienses, Pagos appellitabant. In quinque enim pagos Athenæ distribuebātur. Quod & Neapolim imitatam patet, cuius nobilitas in quinque Sedilia distribuitur.

XIX. Addam, quod ego in vetusto quodam Missali Petriconis Caraccioli Comitis Martinæ obseruaui: Vtebatur eo in Missis, quæ in priuato suę domus Oratorio celebrabātur. In frōte Missæ B. Ianuarij scriptum erat. *Sancti Ianuarij Neapolitani Episcopi, & Martyris*. Cum verò in cœteris Neapolis Patronis, Patriæ mentio non fieret, prudenter à nonnullis iudicatum fuit, non id casu factum, sed vt omnis suspicio, ob dignitatem Episcopatus Beneuētani, de Ianuarij Patria tolleretur, additū *Neapolitani*. Quæ cum in cœteris locum non haberet (nemo enim ambigebat illos esse Neapolitanos) idcirco non fuisse opus illorum Patriam Neapolim explicare.

XX. Alia adhuc promimus testimonia. Alexander Carafa Archiepiscopus Neapolitanus anno 1497. libellum expanso folio Typis excudendum curauit, in quo præcipuorum Neapolis Sanctorum Missæ, Orationes, & Rythmi aliquot continebantur. In ijs est Rythmus (Sequentiam vocant) qui in B. Ianuarij Missa decantabatur: impolitus quidem, parque rudi illi sæculo, sed confirmandæ rei, de qua agimus, opportunus,

Salue Rector nostræ Vrbis
In qua iaces, manes, dormis,
Corpore Parthenopes.
Ciues ergo tu intende,
Tuos cunctos, & defende,
Ab omni periculo.

XXI. Ve-

XXI. Venerandæ item Antiquitatis existimandum est Lectionarium, & Officium B. Ianuarij, quo Neapolitana Ecclesia olim vsa fuit, vsque dum noua Officia Romani Breuiarij, iussu Pij V. Pontif. Max. prodierunt. Etsi enim non ante annum 1525. typis impressum fuit, ex duobus tamen antiquis Codicibus papyraceis apud me extantibus constat idipsum Officium præteritis sæculis Clerum Neapolitanum vsurpasse. In illo itaque Officio in secundo Nocturno sequentia legebantur.

Vesuuius mons nimium igne contremat ur:
Timens Neapolis, ne in deuium flamma protendatur,
Orat Ianuarium, vt cito extinguatur,
Plebs vicina ciuium, oppressa mole cinerum.
Dire molestatur.

Ad laudes verò canebantur ista.

Inde virtutum radijs refulgens,
Hic Triumphator cumulos volantes
Ignis extinxit, Patriam gubernat,
Scilicet istam.

Ac item.

Salue Defensor Patriæ
Gaudens triumpho gloriæ
Nitens vt gemma Præsulum
Almum concede exitum
Ianuari sanctissime.
Iam flammam mons Vesuuij
Spargebat vis intendij:
Sed in terroris medio
Sanctus adest præsidio.

In secundo verò Officio ad Vesperas ita cantabatur.

Gaude felix Neapolis,
Laudem dans Dei filio,
Qui tot fulget miraculis
In tuo Ianuario.
Ianuarius Pontifex Deificus
Pathenopæus municeps,
Et emissis diris ignibus,
Euasit antro precibus.

Municeps Parthenopæus, tantundem est, ac *Parthenopæus ciuis*, l. 1. ff. ad municipal. Et municipes, cuiuscumque ciuitatis ciues appellantur.

Ac rursus in secundo Nocturno secundi Officij legitur hoc Responsorium ℟. *B. Ianuarij Martyris tui Domine velo contra ignem posito, ignis extinctus est. Vt ostenderet sicut promiserat, quia Patriæ liberator est.* ℟. *B. Ianuario suffragante, Montis Vesuuij ignita flamma extincta est. Vt ostenderet sicut promiserat, quia Patriæ liberator est.* Quæ verba, si cum Responsorio Victorini Codicis conferas, videbis nec ouum ouo, vt est in prouerbio, esse similius. ℟. *B. Ianuarij velo contra ignem posito, ignis extinctus est. Vt ostenderet sicut promiserat, Patriæ liberationem.*

XXII. Agnellus Ruffus Metropolitanæ huius Ecclesiæ Canonicus, inter schedas quas magno labore, & industria cura collegerat, habebat & Hymnum, in quo pompa Translationis corporis Beati Martyris è Cam-

po Marciano ad Ecclesiam prope Neapolim, sic describebatur.

——————— refectens corporis
Totum quod superest esse Neapolim
Translatum Patria *ciuibus, vberes*
Thesauros procul indicat, Mulier nempe, quæ sacrum eius cruorem in ampulla collegerat.

Sic ex composito Clerus & Optimi,
Quique municipes, pompa nobili,
Sacratum caput afferunt. Fortè *efferunt.* Ac rursus.
Ac tu triumphans ingredere ò Pater
Tutela, care maximè Patriæ:
Auerte malum nunc: & fauente
Numine, tu tege, vise, serua.

De horum carminum antiquitate, sum quidem dubius. In ijs tamen apertè lego, B. Ianuarium Neapolis *Tutorem*: & exulto.

XXIII. Descendamus ad inferiora tempora, non tamen rigidam eorum Chronologiam seruantes. Ioannes Villanus, non ille Florentinus, sed Neapolitanus illi contemporaneus: quique floruit ante ducentos annos lib. 1. cap. 55. sic loquitur in suo chronico, stylo rudi, ac Neapolitano idiomate. *Neapolitani Sarracenorum turmis obsessi, ad suos certos Patronos Ianuarium, & Agrippinum, Viros de Furcillæ Platea Neapolitanos, eosdemque insignibus miraculis celebres exorandos, se religiosè vertunt.* Quod si alibi idem Villanus scripsit Eutycetem quoque, & Acutium, Neapolitanos fuisse, hoc eius erratum nequaquam defendimus, cum ex aliorum testimonijs constet, illos fuisse Puteolanos. Firmum tamen esse debet, quod de Ianuario dixit, antiquitatis, & aliorum testimonio fultum.

XXIV. Cæsar Carpanius Ecclesiæ Neapolitanæ Canonicus, idemque haud contemnendus Poeta, in Ode Sapphica, quam de Sancti Ianuarij martyrio, & miraculis panxit, asserit B. Ianuarium fuisse in *Ciues pium*. Quod perinde est, ac si dixisset, Ianuarij Patriam fuisse Neapolim.

Cum tuo Præsul capiti beato
Sanguis accurrit liquidus recenter,
Cernitur cunctis veluti exiisset
Corpore sacro.
Pristinam, sed vim lapidis resumit,
Ex eo postquam remouetur; esse
Ciuium interdum pietate sese,
Soluit vt ante.

Dicet fortasse aliquis, Non ait *Ciuium suorum*, sed simpliciter *ciuium*. Facilis est responsio. Sic loqui solemus. Sic & olim loqui solebant prisci. Cicero, quo nemo eloquentior, & clarior fuit, Catilinam vocat *Parricidam ciuium*: non addito, *suorum*. Attico scribens lib. 9. ep. 3. *Ciuium beata vita, moderatori Reipublicæ proposita est*, & alibi *Inferre famem ciuibus*. *Commoda ciuium defendere.* & similiter: patens res est. Plura non addo his, quæ supra dixi.

XXV. Habemus in Bibliotheca man. scrip. nostræ Domus SS. Apostolorum, Officium in B. Ianuarij natalitiis recitandum, ab insigni illo Iureconsulto Matthæo de Afflicto, Ferdinando Primo, & cæteris Aragoneis Regibus à consiliis compositum. Id verò in Antiphona secundarum Vesperarum, hos habet versiculos.

Salue

Salue defensor Patriæ,
Gaudens triumpho gloriæ.

Vixit is, & celebritate nominis viguit initio sæculi Christiani decimiquinti.

XXVI. Antonius Alexius Neapolitanus, Leone X. & Clemente VII. Põtificibus, in pangendis carminibus (quæ & edita, ac laudata sunt) inclaruit. Hic B. Ianuarium appellat *Municipem Parthenopæum*: Hoc est *ciuem Neapoliti*;

Parthenope da sacra tuo, da thura Patrono:
Municipem quando te coluisse decet.

Idem paulò inferius in eadem elegia, omnes Neapolis Tutelares Diuos, appellat *Patriæ Patronos*. Ergo & Ianuarij, qui præcipuus est Patronus, Alexio teste, Neapolis Patria fuit. Perbellè describens agmen piorum hominum, quod Kalendis Maij vrbem Neapolim perlustrare, etiam illa ætate solebat, ait.

Huic Ianuario igitur Socij precedunt ordine Diui
Queis etiam patrij est cura patrocinij.

Idem de solo Ianuario canens ait:

Nunc ego quod referam nobis tot commoda, quid nunc
Ciuibus aut memorem tot benefacta tuis?
Tu Patriæ, quæ partus, & fautor maximus Vrbis:
Tu quæso populi respice vota tui.
Ipse famem procul, & contagia dira repelle,
Tu nos, tu ciues Alme tuere tuos.

Collectio dictorum.
§. X.

Habemus igitur nubem testium, ab ipsa B. Ianuarij pretiosa nece, ad hæc tempora, serie propemodum continuata productam (consultò recentiores præterij, quòd solidiora sint ab antiquitate testimonia) qui luce clarius asserunt, id quod verum, certumque est. Nimirum, B. Ianuarium fuisse Neapolitanum ciuem. Hoc tot sæcula nobis vendicant, Hoc vetusti, & cariosi MM.SS. Codices. Hoc typis excusi libri cum fide adseruant. Hoc omne genus Auctores, Sacri, Profani, Historici, Poetæ tradunt, qui eum *Neapolitanum*, *Patriam gubernantem*, *Patriæ defensorem*, *Nobilem Neapolitanum de platea Furcillæ*, *In ciues pium*, *Intendentem cunctos suos ciues*, *Defendentem eos ab omni periculo*, *Municipem Parthenopæum*, *Curantem Patriæ patrocinium*, *In ciues commodum*, *Tuentem ciues suos* indigetant. Hoc ipsa Beneuentana Ecclesia olim publico cantu personabat. Optimo itaque iure id nostra Neapolis tuetur, & fouet. Spero autem, Beneuentanos vtpote solido antiquitatis, & veræ traditionis auctoritate destitutos, ac inanibus tãtum fictitiæ nescio cuius Inscriptionis, & recentioris alicuius Scriptoris testimonijs innixos, summum illum Oratorem, & causidicum auditur os, consulentem, Cicero de Orator. *Ne conuellere adoriantur ea, quæ non possunt commoueri*. Quod si D. Bilocta potentissima hæc antiquorum testimonia eludat, gladiatorum more id facit. Solent enim ij lætalia accepta vulnera, verbis extenuare, ne se victos proprio fateantur ore. Laudandus tamen vtcumque

cumque;nam verè sapuit:cumque videret impotentem se esse, aliquid veri,aut solidi,aut appositi afferendi compendium scribendi fecit silentio: & intra tectam testudo caput continuit.

His iam cum veritate assertis,age nunc ipsum D. Ianuarium loquentem audiamus.

Ille ego Beneuenti Præsul testisque supremi
Numinis:ille vnus qui Orbi cruore loquor.
PARTHENOPE me cara PARENS genuitque aluitque;
Hanc sibi nunc PROLEM non finit illa rapi.

Ianuarij Genus, Parentes, & Propinqui.
Sect. III.

IN primis, ex ipsis B.Martyris Actis, Lectionario prisci Officij comprehensis,demonstratur B.Ianuarium habuisse genus, & consanguineos nobiles:ita enim inquiunt. *Cum venerabilibus Episcopis,nec non cum præclaris,& nobilibus consanguineis Martyris, cum plebe* Dei *sancta, cum hymnis,& laudibus,*Neapolim *transtulere corpus sanctissimum in Ecclesiam.* Satis quidem hoc testimonium esse videtur. Ego tamen,vt generis eius nobilitas, magis magisque pateat, proferam honorarios quosdam titulos in antiquis Inscriptionibus,Ianuariorum genti abundè collatos.

Primus verò se mihi offert *Fl. Magnus Ianuarius*,qui anno V.C. 1080. Christi verò 329.hoc est,non multò post cœdem Diui Ianuarij nostri,Cōsulatum gessit vna cum Fabio Iusto.De quo crebra fit mētio in Cod.Theodos.ex Constantini Imperatoris Rescriptis. Post hunc,recensere libet ope litterati lapidis,qui Neapoli extat, *M.Antonium Ianuarium Augustalem.* Hoc est,Augustæ domus intimum:& vt nunc loquimur,*Palatinum.* Item alterum ex lapide,qui apud Regium Consiliarium Felicem de Ianuario erat, eundem fortasse M.Antonium,*Honorati* titulo auctum,exhibente. Hoc est, ex ordine *Patriciorum* præcipuum. Lege Lazium lib. 12. de Republ. Rom. cap.30.Alius quoque Mediolani lapis, Ianuarium *Signiferum*, & *Exarchum* profert.Habet præterea liber de Præfectis Vrbi apud Cuspinianum, *Pomponium Ianuarium*, duobus annis Romæ Præfectum. Hoc est anno 291. & 292.Imperatore Diocletiano.Perennauit autem ea stirps generosa,multis post prisca Romæ tempora sæculis.Nam,vt de recentioribus taceam,lego apud Honufrium *Cœlum Ianuarium*, S. Vitalis Presbyterum Cardinalem sub Gelasio primo, qui creatus est Pontifex anno Christi 406. Et plures alios insignes viros apud Gruterianas Orbis Inscriptiones. Sed res ipsa satis clara,maiori luce non eget. Qui plura desiderat,adeat librum,qui de Ianuariæ familiæ nobilitate publicis typis prostat. Ego certè excusatum me velim non apud Ianuarios tantummodo, sed apud alios etiam quoscūque,qui se à Diuis aliquibus,genus suum ducere gloriantur, si Cœlitum gesta conscribens,fumosas istas terrenæ nobilitatis imagines prætermitto.

Transeo itaque ad B.Ianuarij genitores. Et patris quidem nulla extat notitia nominis,nec gestorum. At matrem,quam secum Beneuentum duxit,fuisse Christianam, & Deo charam, constat ex Actis Martyrij, vbi hæc leguntur. *Mater quoque Sancti Ianuarij in Ciuitate Beneuentana posita, ante triduum quàm filius eius pateretur,tale somnium vidit. Quod* Ianuarius *Episcopus*

in aere

in aere ad cælum volabat: & cum de somno suo hæsitaret, & interrogaret quid velit esse, subitò nunciauerunt ei, quòd filius eius Ianuarius, pro Dei amore in vinculis teneretur. At illa perterrita, prosternens se, in oratione sanctum reddidit spiritum. Talis igitur B. Ianuarij mater extitit, vt de proxima filij gloria diuinitus prædoceri meruerit.

Cœteros autem Ianuarij consanguineos, Neapolim incoluisse, ex ijsdem Actis liquido patet. Verba non est opus hìc referre, cum superius sint adducta, quando ostendimus, ab eius nobilibus consanguineis, cohonestatam fuisse celebrem illam B. Martyris Translationem, quæ D. Seuero curante, è fundo Marciano Neapolim facta est, anno ab eius obitu circiter quadragesimo.

Dignitas.
Sect. IV.

OB singularē in Deū religionē, vitæ probitatē, doctrineq; sacræ præstantiā, adeo Vir beatus excelluit, vt statim ac per ętatē licuit, Beneuenti Episcopus fuerit renunciatus. Porrò sciendū est, ne quis fallatur, duos olim habuisse eam ciuitatem Episcopos Ianuarios. Hunc, de quo agimus, primum: & alterū ætate, ac virtute posteriorem: qui simul cum Calepodio, Neapolis, & Vincentio Capuæ Episcopis ann. 347. Legatus fuit à Iulio Papa primo ad Sardicensē Concilium. Et vero Vrbs Beneuentum, antiquis etiam temporibus, fuit & celebris admodum, & viribus pollens. Quippe quæ, Romanam Rempublicam aduersus Annibalem pecunia iuuerit: eo potissimum nomine à Liuio celebrata. Postea autem, Samnitium Principatu, ac Ducum Longobardorum diuturna sede, magis magisque inclaruit. Ac denique, duobus Concilijs ibi solenniter habitis, altero à Victore III. anno Christi MLXXXVIII. Altero à Paschali II. ann. MCVIII. ditione Ecclesiastica adeo aucta est, vt (quod nescio an alteri cuipiam ciuitati in Italia acciderit) viginti Episcopos iure Metropoleos etiamnum habeat sibi subiectos.

Huius itaque inclytæ Vrbis Præsulatum B. Ianuarius strenuè, prudēter, ac salutariter gessit: eximijsque virtutibus, tantam circumquaque effudit lucem, vt superiorum Episcoporum famam, & ipsa etiam nomina, in obliuionem adduxerit. Quocirca, in cassum nunc, Photinum primum suum Præsulem à D. Petro, vt volunt, Beneuento datum, Ciues Beneuentani perquirunt. Leuis quippe auræ fama solummodo remansisse videtur, nulla de ea re scriptura (quod sciam) seu monumento superstite. Idipsum arbitror in causa esse, quam ob rem, Beneuentanorum Episcoporum Catalogum, acephalum nunc habeamus, primusque in eo legatur B. Ianuarius iste: quem certum est, non fuisse primum. Neque enim verisimile videtur, vrbem Irpinarum Principem, ad Ianuarij vsque ætatem Episcopo caruisse. Cum alioqui sciamus, eandem in ciuili politia, peculiari Præside Roma misso, fuisse cohonestatam: qui ex ea ciuitate, veluti è specula sedeque Principe, omnia circumquaque Oppida moderaretur. Nihil itaque causæ excogitare est, cur Episcopum nullum Diuo Ianuario antiquiorem catalogus habeat, nisi quòd prædecessorum Episcoporum, & Photini etiam primi Episcopi memoria deleta sit, ob præclaram lucem successoris. Accedente

dente præsertim eo tempore Diocleriani Imperatoris immani sæuitia: quæ sacros quoque Codices teterrimo edicto per totum Romanum Imperium pessum dedit.

Eadem quoque Codicum clades, in caussa est, cur nunc nesciamus, an B.Ianuarius ad Concilium Sinuessanum accesserit. Nam, etsi Catalogus illius Synodi Episcoporum, nullum nunc habet Episcopum Ianuarium, is tamen cum mutilus sit, & è trecentis qui conuenerunt Episcopis, vix paucos habeat, non est tanti, vt ex eo, certo negari possit, ibi fuisse B.Antistitem Ianuarium: quem alioqui, illi debuisse accersiri, quòd vicinus, sanctus, & doctus esset Episcopus, nemo vt reor, ibit inficias.

Studium, & Mores.
Sect. V.

QVæ duæ res, in Christiano Pastore potissimum exiguntur, Doctrina videlicet, ac diuini honoris zelus, ijs ab ineunte ætate, & vt Græcè in Mœnæis est *totus à pueritia consecratus*, adeo studuisse videtur B.Ianuarius, vt profectò, non aliud magis apposité de eo prædicari possit, quàm ideo illum pastoralibus virtutibus, sanctisque moribus cælitus fuisse imbutum, vt ostenderetur, quòd ipsum Spiritus sanctus maturè designasset, &, vt ita dicam præsentasset, in futurum Christianæ plebis Antistitem. Enim verò ex illis, quanquam paucis, valdeque exilibus, quæ de S.Ianuario habemus vetustis Codicibus, & Commentatijs, elucent nihilominus præclaræ quædam notæ insignis Doctrinæ eius: inque veram Christi religionem propensi studij, certissimi indices. Recensebo eas hoc loco breuiter, è monumentis gestorum eius excerptas.

In primis, cum SS.Festus, & Desiderius è Beneuentanæ Ecclesiæ Clero Nolam ad B. Ianuarium iam propter Christum in carcerem à Timotheo Præside detrusum, visendum accessissent, deplorare cœperunt temporum iniquitatem, qua factum est, vt optimus pastor vinculis constrictus detineretur. Simulque, paucis quidem verbis, sed multa significantibus, insigne de Ianuarij virtute elogium ediderunt, *Quare*, inquiunt, *talis, ac tantus vir tenetur in vinculis? Quid enim criminis admisit? Quando non subuenit periclitantibus? Quis ab eo æger visitatus, non statim sanatus est? Quis ad eum tristis aduenit, & non gaudens discessit?* Ex his igitur apparet, quænam fuerint beatissimi Præsulis officia: & quàm sedulo animarum sibi à Domino commissarum curam ipse gesserit. Ea nimirum opera charitatis executus, quæ Christus à Pastoribus sacris præcipuè, requirit.

Perpetuam verò animi, & corporis puritatem, actuumque innocentiam, nullo vnquam tempore temeratam, ipsemet Ianuarius disertè testatus est. Letho enim, & Cœlo proximus, sic cum Deo dicitur collocutus. *Domine Iesu Christe, qui ab vtero matris meæ, me non dereliquisti in finem, ita nunc exaudi me ad te clamantem: & iube me istud sæculum relinquere, & ad tuam misericordiam peruenire.* Quæ verba licet primariò de paterna Dei cura, & protectione intelligenda sint, nihil tamen prohibet, & ea piè interpretari, de nunquam perpetrato mortali facinore ab vtero ad tumulum vsque, per quod vnum, Deus nos derelinquit. Adeo vt, ea de causa potuerit Beatus dicere, se nunquam à Deo derelictum.

Pro-

Prosequebatur insuper, tanto virtutem amore, vt, cum, fama narrante à Sosio Misenate Diacono; Christum Dominum impensius diligi cognouisset, Misenum vsque ipse, licet ætate prouectior, ac celsior dignitate, prior ad illum visendum, atque complectendum accesserit. De cuius euangelium personantis capite, flammam cum solus diuinitus exurgere vidisset, martyrium eam portendere prænunciauit. De ambobus, verum est illud Io. Diaconi dictum. ***Doctrina pabulum, mutua sibi subministrabat affluentia.***

Illustrius autem elogium existimandum est illud, quod Anonymus, sed vetus Orator de Ianuarij eximia doctrina, & admiranda virtute edidit. Id extabat apud Illustrissimum D. Archiepiscopum Vrbinatem Sanctorium in M.S. Cod. Longobardico, estque huiusmodi. *B. Ianuarium, sanctitas, Sacerdotem, peritia, Doctorem, Fides, Martyrem consecrauit.* Desumpsit porrò ea verba ex homil. 2. Sancti Maximi Episcopi de S. Cypriano Martyre. Vt inde pateat, quanti fecerint maiores nostri Beatissimum Ianuarium, quem D. Cypriano doctissimo Episcopo, ac Martyri celeberrimo, insigni hoc elogio visi sunt adæquare. Et quidem haud immeritò. Nam, quod in Africa tota præstitit Magnus ille Cyprianus, id in hac extrema Italia, verbo, & exemplo exhibuit Sanctus noster Ianuarius, quod & in sequentibus magis magisque patebit.

Sed à Timotheo Præside, qui eum damnauit, Ianuarij studia venemur & mores. Huius namque iussu comprehensus, vinctusque fuit, quòd eum Christianorum in ijs oris antesignanum, & Christianæ legis vindicem acerrimum, fama renunciasset. Id colligo ex verbis ab Officialibus Timotheo dictis. Nam cum ipsi, Dracontij prædecessoris sui gesta oblata fuissent, inque ijs legisset Sosium, Proculum, Eutycetem, & Acutium diuersis supplicijs fuisse maceratos, *Requisiuit Officium, quid de ipsis factum fuisset. Responderunt dicentes, multum esse temporis, quòd in ciuitate Puteolana tenerentur in vinculis. Et adiecerunt diffamantes opinionem Beatissimi Ianuarij Beneuentanæ ciuitatis Episcopi. Ipse autem iniquissimus Timotheus, audiens opinionem Beatissimi Ianuarij, eum sibi exhiberi iussit.* Quemnam quæso nexum habere poterat sermo de quatuor illis è Campania viris, iam pridem in carcerem detrusis, cum Ianuario Beneuenti Samnitium Episcopo, vt Officiales de illis notitiam Timotheo nouo Præsidi exhibituri, consequenter adijcerent de Ianuario loqui, nisi quòd illos Ianuarius, aut in Christiana lege instruxisset, aut ad martyrium suo diuino eloquio, & ingenti spiritu animasset? His accedit, B. Ianuarium, non Beneuẽti, quod in Samnio est, sed in Campania fuisse à lictoribus comprehensum. Nam cum Acta, vt dudum retuli, dicant Timotheum sibi eum exhiberi iussisse, inde apertè colligitur in ea Prouincia, in qua Timotheus Præses iurisdictionem exercebat, non autem in alia, hoc est, in Samnii Prouincia, illum tunc fuisse, cum captus fuit. Quæ quidem res probè considerata, Beati Ianuarij sollicitudinem magnopere commendat, quam omnium Ecclesiarum in sua, & finitimis etiam Prouincijs, velut alter Paulus Apostolus, summa cum vigilantia, assiduoque corporis labore, & animi angore gerebat. E Beneuento sæpius, atque è Samnio in circumadiacentes Prouincias, prout Reipub. Christianæ referre videretur, excurrens. Itaque, quòd ad Sosium Diaconum Misenatem visendum, & conueniendum, Ianuarius Præsul Beneuentanus Misenum vsque abierit, quòdque eorum, quos pro Christi fide in carcere Puteolano conclusos reperit, se Pastorem agnouerit, & professus fuerit, pastoralẽ erga eos curam,

his verbis, quæ Acta recitant. *Benedictus Deus, qui me huc direxit, vt nec Pastor sine grege, nec grex à Pastore videatur diuelli*, haud obscurè significat, etiam erga alios, per ea tempora Martyris, suam ipsius operam accessisse: illorumque Christi militum, ipsum veluti Ducem, & Signiferum extitisse. Idipsum certè Rithmus ille sacer quem in ecclesiastico officio Græci canunt perbellè testatur in Ode VIII. ὡραῖθης ἐν ὕψει, &c. Hoc est, *In celsitudine venerandi Martyrij tui ò Beate, quasi Sol occasum nesciens, Martyrum multitudinem veluti diuinas quasdam stellas ducebat.*

Administri, Amici, & in Martyrio socij.
Sect. VI.

Administri fuere plurimi, hoc est, Presbyteri, & Clerici omnes Beneuentanæ Ecclesiæ. Clericorum verò cœtum, vtpote Christiani populi ducem, eo tempore immanis Diocletiani persecutio potissimum exagitabat. At verò inter Beneuentanos nominatim emicuere Festus Diaconus, Desiderius Lector. Illum græca Mœnæa appellant *Faustum*. Eiusdem verò, ac Desiderij socij memoriam celebrant ad 21. April. Inuisunt hi Ianuarium iam Nolæ à Timotheo Præside post varia tormenta carceri mancipatum. Flagrabant enim hi, præ cæteris Beneuentanæ Ecclesiæ Clericis, Episcopi sui amore. Cum itaque ipsum vidissent in fœda illa, & tenebricosa loca detrusum, perculsi spectaculo tanti viri, tàm dira passi, atque afflictim ea de re lamentati, in se ipsos sæui Præsidis iram conuerterunt. Capti igitur & ipsi sunt illico: atque in eundem coniecti carcerem, martyrij mox perficiendi vna cum suo Beatissimo Præsule euadunt candidati. Olim Ecclesia peculiaris D. Festo dicata fuit à Stephano secũdo Episcopo Neapolitano, vt in Chronico Episcopor. Neapolis legitur. Desiderius verò non simpliciter Diaconus dicitur, sed in gignendi casu, Diaconus Ianuarij. Sic apud alios, Diaconus Malachiæ, Diaconus Bernardi. Eo vtebantur etiam in Missa priuata: fortè vt calicem communicaturis ministrarent. Eodem etiam modo Lectores iuncti erant suis Episcopis: dicebaturque Lector ἀναγνώστης. Hoc est, quasi diceres, *Aiutante di studio*. Sic Proclus fuit Anagnostes Chrisostomi, Pontius Cypriani. Idem enim Lector est, ac si græcè dixeris ἀναγνώστης.

Socios præterea martyrij quatuor alios habuit Ianuarius, Sosium videlicet Misenatem, & Proculum Puteolanum Diaconos. Eutycetem insuper, & Acutium nobiles Puteolanorum ciues.

De Sosio subolet mihi coniectura, ipsum non virtutum tantum imitatione, sed etiam sanguine, fuisse Ianuario coniunctum. Et Miseni olim extitisse nonnullos ciues è nobili stirpe Ianuaria, vetus lapis, qui Neapoli prostat, hisce verbis ostendit.

D. M.
M. ANTONIVS IANVARIVS
HONORATVS AVGVSTALIS
MISENAS.

Omitto cæteras Inscriptiones, quæ apud Gruterum extant. Est autem verisimile, illos Ianuarios, qui Miseni, vicinæ, & subditæ Neapoli ciuitatulæ essent, aliquam, vt fit, contraxisse consuetudinem cum Neapolitanis Ianuarijs: & fuisse istis nonnullos,

aut

aut cognatos,& affines,aut,quod certius est,gentiles. Atqui dices. Non legitur Sosios alicubi vocatos fuisse cognomento Ianuarios. Immò legitur. Adi iam dictas Inscriptiones numero CXXVI. & planè reperies,aliquem è Sosiorum stemmate vna cum Ianuarijs in quodam celebri Collegio descriptum. In illa enim amplissima marmorea tabula, quæ Romæ ad Quirinalis collis radices extat,leguntur. *A. Egridius Ianuarius, T. Arranius Ianuarius,& C. Sosius Ianuarius.* Itaque inter multos Ianuarios,alijs atque alijs cognominibus insignitos,apparet aliquos cũ Sosia quoque gẽte, quæ & ipsa apprimè nobilis erat,aliquando fuisse coniunctos. Eiusmodi autem coniũctio plerumque adoptione fiebat,sicut Octauianus Augustus, adoptione, Iulij nomen acquisiuit: & alij item nomina alia,quæ nõ est operæ pretium huc adducere. Mihi satis est reperijsse Sosios Ianuarijs coniunctos olim, fuisse,vel affinitate,vel, quod crebrò fiebat,adoptione. Credibile autem est,Sosios,& Ianuarios Miseni coaluisse, postquam Cæsar Augustus,*ex militaribus copijs legiones,& auxilia prouinciarum distribuens, Classem Miseni ad superi maris tutelam collocauit,quemadmodum & Rauenna alteram ad tutelam inferi.* Quod his ipsis verbis tradit Sueton.cap.39. Ex quibus militaribus copijs, si quos milites certa de causa Romam adire contigisset,eos,qui è Miseno, Cęlium Montem,qui autem è Rauenna, Transtyberinam Regionem inhabitare voluit. Indeque ille militum turmæ dictæ sunt,*Castra peregrina.* Erat igitur inter Romanos,& Misenates frequens commercium:vt proinde Sosij aliquot,& Ianuarij,Viri Romæ,& alibi nobiles,facilè Roma Misenum, & Miseno Romam commeasse, & plerosque Miseni domicilium collocasse,familiamque propagasse videri possint. Photinus in Bibliotheca in Fl. Iosepho meminit Sosij Romanorũ Ducis,qui Antigonum debellauit. Vtut res se habuerit,id compertum certumque est,aliquot Sosios,& aliquot Ianuarios,fuisse Miseni ciues,& (quod ad institutum valdè facit) affinitate, cognatione,aut adoptione coniunctos. Quid igitur prohibet ex his coniectari,Diuos Ianuarium,& Sosium,sanguine,& patria fuisse propinquos? Certè singularis Ianuarij beneuolentia erga Sosium, & Sosij in Ianuarium insignis obseruantia. Crebra item illius ad Misenum,istius ad Beneuentum profectio,nostram roborat coniecturam. Ad hæc namque mutua, & crebra officia,non solum eos parem virtutum splendorem,& laudabilium morum consensionem,sed sanguinis quoque propinquitatem prouocasse,id planè indicat,quòd se quidem mutuo visitasse leguntur apud Io. Diacon. in Act. Translat. S. Sosij: ad alios autem itasse non leguntur:cum sciamus tamen complures insigni sanctitate viros in varijs Campaniæ vrbibus,illa ætate floruisse. Igitur fatendum est,illius sapientis veram esse sententiam. *Arctior colligatio est societas propinquorum.* Cic.2.offic. Quam quidem,etiam Paulus ad Galat.6.& 1.Timot.4. præfert beneuolentiæ in alienos. Hæc de SS. Ianuarij,& Sosij cognatione probabiliter existimare possumus. Certiora nõ habemus, in tanta librorum clade, quam ætas illa Diocletianæa peperit, cum magno sanè ecclesiasticæ historiæ detrimento.

De huius Sosij capite euangelium legentis, cum vidisset Ianuarius explendescere ignem,vaticinatus est,illum futurum Martyrem. Nisi me puderet gentiles fabulas veris rebus admiscere,afferrem huc,Seruij pueri, qui postea Romanorum Rex fuit,exemplum. Illius quippe caput dormiẽtis,tradente id Plutar. de fortuna Romanor. cum visum fuisset igne circũlustrari,*Bonũ indiciũ fuit insperati Regni,quod obtinuit.* Plura in hanc rẽ conge-

rit Cerda Æneid.2.versu 682. Sed malo S.Polycarpi Martyris exemplum afferre: qui cum vidisset per quietem ceruical suum ignescere, præsagium inde martyrij sui agnouit. Euseb.lib.4. cap.14. Sosius autem licet non fuit igne læsus, sed gladio cæsus, fornacem tamen Ianuarij vidit, vnde incolumis euasit: quo visu, ad subeundum ipse martyrium vehementer fuit accensus.

Martyrium subijt Sosius eodem die cum Ianuario: eius autem festum celebratur postridiè D. Ianuarij. Sed in Ecclesia Benedictinorum vbi sacrum eius corpus requiescit, die 23. Septembris: quòd scilicet, eo die translatum sit è loco cædis ad Ecclesiam Misenatem: vt Acta Ianuarij testantur his verbis. *Sanctum verò Sosium Diaconum, ciues sui Misenates tulerunt, & posuerunt in Basilica, vbi nunc requiescit IX.Kal.Octobris.* Hoc est, quarta post martyrium die. Ex quibus verbis, erroris redarguitur Regius, qui vult eo die Neapolim fuisse translatum.

Noto etiam cum Beda in Martyrolog. ad IX. Kal.Octobris, triginta annorum fuisse Sosium cum martyrio coronatus fuit. Ephemeris etiam VValafridi, quæ tribuitur Bedæ, ad eundem diem hæc habet. tom.1. Bedę, *Leuita, & Sosius merito splendescit honore.*

Porrò fuisse S. Sosij celebrem ex sanctitate famam, illud præcipuè demonstrat, quòd multi impostores, sanctitatem eius ementiebantur, vt inde lucellum aliquod facerent. Extat huiuse rei insigne testimonium apud Prosperum lib. de prædict. & promiss. dimid. tempor. cap.6. in fine, his verbis. *In Italia, nobis apud Campaniam constitutis, dum venerabilis, & Apostolico honore nominandus Papa Leo Manichæos subuerteret, & contereret Pelagianos, & maximè Iulianum: ambiens tunc quidam Florus nomine, spiritu seductionis arreptus virtutem, & meritum sibi* S.Sosij *Martyris assignans, cum haud procul à Neapolitana ciuitate, in subuersionem animarum, quadam promitteret, faceretque illicita, à germano venerabilis Nostriani Episcopi, & Herio presbytero simul cum Clericis prædicta Ecclesia tentus, & coercitus, sic à præfata Prouinciæ liminibus pulsus est.* De Sancto Sosio extabat olim peculiaris missa, Oliuerij Cardinalis Carafæ, Archiepiscopi Neapolitani iussu edita.

Fuit olim Romæ Ecclesia S.Sosij, de qua hæc Panuin. libello de VII. Vrbis Ecclesijs, vbi de Basilica S.Petri cap.4. circa medium. *A sinistro verò latere* Basilicæ, *delubra fuere* S.Sosij, *Sancti Apollinaris, & Sanctæ Crucis à Symmacho Papa, Sanctæ Luciæ à* S.Gregorio *conditæ.* Rursus Caluus Episcopus Neapolitanus extruxit Oratorium Sancti Sosij, non longè ab vrbe, vt Io. Diaconus in Caluo scripsit. In vetusto camerato abside Ecclesiæ Sācti Prisci, via Aquaria Capuanæ Diœcesis, visitur ex musiuo opere imago multorum SS. in queis est Sanctus Sosius. Adi Michaelem Monachum, Capuanum Canonicum, in Sanctuario Capuano, par.2. pag.1. & 2. De Templo Neapolitano SS. Seuerino, & Sosio dicato videatur Engenius in Neapoli sacra.

De Proculo, Acutio, & Eutycete res est clarissima, ac in Romano Breuiario narrata. De ijsdem Missam etiam edidit Oliuerius Carafa Archiepiscopus Neapolitanus. Puteolani deposuerunt eorum sacra pignora in Prætorio Falcidij, qui fortè locus idem est, ac ille, vbi postea Monasterium Falcidij extructum fuit, de quo vide Gregor. P. epist.39. lib.8. Acutium Menolog. Græcor. vocat Acutionem 21. April. Episcopus Equilinus Acacium. Fortè melius Eutycus appellabitur. Olim enim vsitatum id nomen

men testatur Inscriptio marmorea, apud Falcum de loc. antiq. Neap. huiusmodi, *Mevius Eutycus Aediculam restituit Sebeto*.

Hos duos laicos (Proculus enim Diaconus erat) fuisse Neapolitanos affirmant Villanus, & Summontius. Negat. Io. Diaconus in historia translationis S. Sosij dicens, eos fuisse Puteolanos. *Proculus*, inquit, *Diaconus, & Eutyces, atque Acutius illustrissimi ciues Puteolani*. Et quidem Puteolanus carcer id suadet, in quo reperit eos S. Ianuarius, in quem etiam Festus, ac Desiderius Nolæ comprehensi, fuerant coniecti. Acta tamen non suffragantur Io. Diacono, qui fortè ex eo deceptus est, quia Acta post Proculum ciuem Puteolanum hos nominat. Horundem duorum Martyrum corpora, Neapolim trãslata die 19. Octobris, ab Episcopo Stephano tertio sub Ara maxima Archiepiscopalis Templi requiescunt. Eorum vitam scripsit Petrus Subdiaconus, qui vixit Stephano tertio, & Athanasio secundo circa annum Christi 890.

Sex itaque fuere Sancti Martyris Ianuarij in martyrio Socij. Nuperrimè tamen Marius Vipera Beneuentanus Archidiaconus septimum illi addidit, Stephanum nomine, in suo de Beneuentanis Episcopis opere. Similiter, & Fuluius quoque Cardulus lapsus est in Notis ad vitam SS. Abũdij, & Abundantij Martyrum, cum agit de cæsis tempore Diocletiani. At ego certè noui Beneuentum sacris Stephani lipsanis ornatum anno 1119. à Landulpho Archiepiscopo inuentis, vti Falcus Beneuentanus tradit: quẽ ego ipse ante annos quatuordecim publici Iuris feci, & Propyleis, & Nomenclatore illustraui. Sed hunc Ianuarij fuisse socium intra annorum plus mille spacia, neque mihi, neque quadraginta ferè Auctoribus, qui me præcesserunt, innotuit. Prudenter itaq; fecisse videtur Bilocta, Viperæ alioqui hyperaspistes, qui de hoc Ianuarij nupero Socio, ne verbum quidem. Prudenter, inquam, quia Bedam sequi voluit, cuius hæc sunt verba. *In Neapoli Campaniæ, Natale Sanctorum Ianuarij Beneuentanæ ciuitatis Episcopi, cum Sosio Diacono Misenatæ ciuitatis, & Diacono suo Festo, & Lectore suo Desiderio. Qui post nonnulla, & carceres, capite sunt cæsi in ciuitate Puteolana, sub Diocletiano Principe. Qui cum ducerentur ad mortem, viderunt inter alios Proculum Puteolanæ ciuitatis Diaconum. Et duo laici Eutyces, & Acacius interrogauerunt, quare iusti iuberentur occidi? quos Iudex, vt vidit esse Christianos, iussit decollari cum illis. Sic omnes septem pariter sunt decollati. Et tulerunt eorum corpora populi Christianorum, Neapolitani Ianuarium iuxta ciuitatem in Basilica, Puteolani Proculum, Eutycetem, & Acatium iuxta Basilicam Sancti Stephani, Festum, & Desiderium Beneuentani collegerunt*. Totidem ferè verbis Sanctus Ado rem ipsam narrat. Acta præterea martyrij eorum, in septenario numero Martyrum aliquid subesse considerant. *Septem namque pariter beatissimi Sancti martyrizati fuerunt, quorum vna septenarij forma, Omnipotentis Dei, & Domini sui Christi eorum capta corona, vixerunt in sæcula sæculorum*. Quid? quòd ex ipsa Timothei Præsidis sententia, qui eos neci damnauit, septem tantum eos fuisse manifestè colligitur. Ecce ipsam. *Ianuarium Episcopum, Sosium, Proculum, & Festum Diaconos, & Desiderium Lectorem, Eutycetem, & Acutium ciues Puteolanæ ciuitatis, qui se Christianos esse professi sunt, & Dijs libamina, & Imperatorum præcepta contempserunt, capite cædi iubemus*. Numera, & septem habebis, non octo, vt Viperæ videntur.

Verùm, nonnisi ex cænoso aliquo fonte, turbidam, & fœtidam istam aquam haurire potuit Vipera: & ita profectò fuit. Secutus est enim nescio cuius Episcopi Cabilonensis sententiam, quam edidit post suum Martyrologium

logium Maurolycus. (Vtinā eadem scientia in historicis, qua & in mathematicis præditus) cui ipse primus, Primi nomen indidit. Sed plura sunt, quæ huius Primi auctoritatem apud quoscumque cordatos viros eneruem prorsus,& omninò vanam reddant. Primò quidem, nullam de eo mentionem reperiri apud eos,qui de Scriptoribus Ecclesiasticis, siue antiquis, siue recentioribus scripserunt,qui multi fuere,& diligentissimi.Imò Posseuinus ipse, qui Maurolyci Martyrologij meminit, de Cabilonensi illo adiuncto non meminit. Præterea notum est ex Ioan.Chemio,& alijs Galliæ Christianæ Scriptoribus, neque Cabilone, neque in vniuersa Gallia vllum aliquando fuisse Episcopum,cui nomen Primo. De suo ergo capite illum sibi confixit Maurolycus. Ad hæc,non semel errasse videtur nouus iste Primus:littera enim S.ait,*Spoletum ciuitas Italiæ,Hic Concordius,& Sabinus Episcopi*,Exuperantius,*Marcellus, Venustianus, cum vxore, & filijs sub Diocletiano, & Maximiano Martyres*. Constat autem ex alijs Martyrologijs, ac præsertim Romano, Concordium non sub Diocletiano, sed multò ante, nempè sub Antonino,fidei certamē obijsse. Præterquam quod quatuor illi,qui sub Diocletiano cæsi sunt,non eodem die, ac simul, vt ipse videtur asserere,sed seiunctim,& diuerso tempore passi sunt. Similis confusio legitur littera N.verbo *Nola*:& littera A.verb. *Antiochia*,de Erasmo,cum loquitur:& littera C.confundens Comum Galliæ Cisalpinæ ciuitatem, cum Cumis Campaniæ:& in re nostra Ianuarium cum Stephano:ex eo tantum, quòd legisset Ianuarij socios aliquot,*iuxta Basilicam Sancti Stephani fuisse tumulatos*.

Tot itaque sinceris testimonijs, maximaque pollentibus auctoritate adhærere debebat Vipera,quàm incerto huic Cabilonensi: quòd si ipsum sequi placuit,cur non eum sequutus est, cum in verbo *Neapolis*, Stephanum istum Ianuario non adiunxit? *Ianuarius*, inquit, *Beneuētana vrbis Episcopus*,*Festus*,*Proculus*,*& Sosius Diaconus, Desiderius, Eutyces, & Acutius sub Diocletiano Imperatore*. Vides nullam Stephani fieri mentionem. Imò fieri,dicet aliquis in verbo Beneuentum.*Beneuentum Italiæ ciuitas.Hic Ianuarius Episcopus, Festus, Stephanus, & Desiderius sub Diocletiano Martyres*. Inepta prorsus collectio. Nam esto sincera essent verba, vti certè non sunt, τὸ *Hic* ad Beneuentanam ciuitatem referri debet, neque aliud significat, nisi ibi quatuor illos Sanctos esse,non autem omnes simul martyrio coronatos. Patriæ amor Viperæ oculos perstrinxit,& obnubilauit.

Iudex, & Acta.
Sect.VII.

TImotheus Iudex fuit. Acta martyrij,Lectionarium vetus Beneuētanæ Ecclesiæ,Vincentius Beluacensis,Petrus Episcopus Equilinus,Antoninus Florentiæ Archiepiscopus,ac Romanum Breuiarium,Præsidem eum constanter vocant.Ioannes autem Diaconus, in Actis vitæ,& Translationis Sancti Sosij,nunc Præsidem,nunc Consularem. Menæa verò Græcorum magna ἄρχων Καμπανίας. Hoc est,Præfectum,Præsidē, Ducem, & vt Menologij interpres vertit, Consularem Campaniæ appellant. Latè enim patet huius græcæ vocis significatio. Haud tamen valdè inter se isti dissident. Nam, vt benè Baronius obseruat, Notis ad Martyrol.27.

rol.27.Maij,solent aliquando veterum Martyrum Acta,eos vocare Præsides,quos magis propriè,Præfectos vocare oportuisset:& è contra, Præfectos,qui Præsides, aut Consulares dici debuissent. Suppetunt in antiquis Martyrologijs,historijsque exempla complura. Apricius,qui Diocletiano Imperatore præfuit Cappodociæ,in Martyrologio Romano,die 6.Februarij Præses,à Beda autem Præfectus vocatur.Licinium item Consularem, qui in Actis S.Simphorosæ legitur,idem Beda Præfectum appellat. Quocirca rectè docuit Fenestella lib.de Magistrat.vrb.cap.vlt.Præsidis nomen esse generale:eo quòd, & Proconsules, & Legati Cæsaris, & alij quique Prouinciarum Rectores,licet Senatores fuerint,Præsides appellati leguntur. Consularem Campaniæ in multis lapidibus memoratum habes apud Grut. CXCIII. 1.CCCLXIIII.2.CCCLIII.2.CCCLVIII. 3. CCLXXI. 1. & aliàs.

Porrò,quòd Timotheum, Io.Diaconus Consulem appellarit,id non ideo dixit,quòd Consul aliquando fuerit. Nullus enim in Romanis Fastis per ea tempora apparet Consul Timothei nomine. Sed quòd Consulari propemodum potestate præfuerit toti Campaniæ. Nam inter octo Italiæ Prouincias, quæ ex Adriani Imperatoris instituto à Consularibus regebãtur,Historici primam numerãt Campaniam. Sic namque apud Panuinium in ciuit.Rom.& Auctorem Notitiæ vtriusque Imperij:Et hoc ordine recẽsentur,*Campania,Tuscia cum Vmbria,Picenũ, Flaminia, Aemilia,Venetia, Liguria,Sicilia*.Septem verò reliquæ,Præsidibus regebantur.Quocirca,Campaniæ Præses, in antiquo lapide, qui Romæ ad Forum Traiani prostat, & in Critico Thesauro,tom.4. à Iosepho Castalione, variar. lection. cap.21. refertur fol.578. Proconsul appellatur.

Anicio Anchenio Basso
V.C.Quæstori Candidato,vno eodemque
Tempore Pretori Tutelari.Proconsuli Campaniæ. Prefecto vrbi, Trini Magistratus,
insignia,facundia,& Natalium speciosa luce
Virtutis ornanti &c.

Alibi verò,Consularis Cãpaniæ appellatur:vt apud Gruter.CXCIII. 1.CCCLXIIII.2.CCCLIII.2.CCCLXXI.& aliàs sæpissimè: & Neapoli lapide ad D.Seuerini reperto,de quo Capacius lib.1. c.3.

Postumio Lampadio V.C.
Et inlustri Cons. Camp.
Restitutori Patriæ.
Et Redintegratori operum public.
Ordinis prouisor. populi subuentori,ob insignia eius vniuersa.Patrono longè à maioribus,
originali ordo Capuensis voti,
& obsequij sui pignus locauit.

Romanus autem iste Lampadius fuit:& anno Christi 530.Romæ Consulatum gessit vna cum Fl.Oreste. Vide Panuinij Fastos in Appendic. pag.12. Non est itaque dicendus Capuanus, quamuis longa Auorum serie genus è Capua duxisse potuerit. Aliàs paucos Roma habuisset ciues: nam ferè omnes,aut certè quamplurimi,aliundè duxere genus.Adi Onuphrium lib. de nominibus. Hic itaque Lampadius cum anno 530. Romæ Consul extitisset,

tisset, anno sequenti, hoc est 531. de more Consularis, siue Proconsul sortito fuit. Hæc item Inscriptio, illud insuper docet, eandem formam magistratuum, quàm Adrianus instituit, non modo vsque ad Constantini tempora fuisse seruatam (quod & Victor, qui Theodosio Imperatore vixit, apertè testatus est, quidquid Appianus lib. 1. de bello ciuili asseruerit, id Adriani institutum non diù duraturum post eius obitum) verum etiam ad Iustinianum Imperatorem perdurasse.

Redeo nunc ad Timotheum. Vti ex Actis cõstat, propriè Consularis, siue Proconsul dici debet. Et Proconsulem quidem eum appellat doctissimus Baronius tom. 2. Annal. ad an. 305. Neque obstat, quòd in Fastis Romanis Consularibus Timotheus iste non appareat. Nam eo titulo, non ij solum fruebantur, qui proximo anno Romæ gessissent Consulatum (vti florente Rep. factitatum est) sed (cum Imperatorum libito omnia fierẽt) etiam illi, qui nullum antea gessissent Magistratum vrbanum, Consulares dicti sunt, quia Prouincijs Consularibus præficiebantur. Honorarij quippe tituli erant Consules, & Proconsules sequioribus illis sæculis. Hos verò Consulares, siue Præsides, atque adeo Timotheum per plures quandoque annos administrasse Prouincias, colligitur ex ijs, quæ scripsit Baronius 2. April. in Theodosia: tradit enim ex Eusebio, vrbanum Consularem Palestinæ, vsque ad suum obitum eam Præfecturam continuasse.

Residere autem solitum Capuæ, illum, qui Campaniæ esset Consularis, ostendere nititur Michael Monachus ex Actis Sancti Carponij Martyris. Quod quidem, si de antiquissima illa Capua intelligatur, verisimile est. Quando scilicet Campaniæ caput audiebat Capua. At si de sequenti tempore, Gesta SS. Martyrum euincunt, Campaniæ Præsides, vel Nolæ fixisse Tribunal, ceu Augusti Cæsaris diuturno incolatu, & decessu nobilitatæ, quod Ambrosio Nolano arrisit. Vel, si id negetur, eos non vno in loco fixisse sedem, sed eam mutasse pro libito. Sic Maximus Præses sub Domitiano, Atinæ erat, cum excruciauit S. Marcum primum eius ciuitatis à Petro ordinatum Episcopum: vt legitur in Actis eius apud Flor. Vrbinatem: & in Act. SS. MM. Nicandri, & Marciani, apud Petr. Diac. Cassinens. Quibus suffragantur fragmenta quædam antiqui Codicis M. S. Ecclesiæ Atinensis apud eundem ab eodem Flor. laudata. Flauianus item Campaniæ ab Antonino Pio Imperatore Præfectus, Atinæ legitur consedisse cum toto aulito satellitio, in Actis S. Iuliani Martyris Atin. apud eundem Flor. Sic alij Terracinæ, vt in Actis S. Cæsarij, & alij alibi. Extat Plinij Epist. 24. lib. 8. monentis Maximum, quomodo gerere se debeat in Præfectura ciuitatum liberarum.

Successit Timotheus Dracontio, vt constat ex Actis Sosij Martyris, à Io. Diacono scriptis: & ex Actis item Sãcti Felicis Nolani Martyris apud Surium. Beda etiam, ac vetus Breuiarium Saletnitanum, idipsum ostendũt. Dracontius verò, siue, vt alicubi legitur Dracus, is fuisse videtur, qui præter Felicem, & Sosium, Proculum etiam, & Eutycetem, atque Acutium cõprehendit, dirisque supplicijs tortos, in Puteolanum carcerem detrusit, & Romæ Felicem, & Adauctum neci damnauit: vt eorum Acta produnt.

Sed cum in Actis dicatur, Timotheum veritum Principum decreta, in B. Martyrem, sæuius exarsisse. Lubet eam Diocletiani epistolam hìc ascribere, quã Pasicrates S. Georgij seruus in eius vita refert apud Suriũ 23. Aprilis. Est autem ista ad Præsides, cæterosque Magistratus. *Diocletianus Max.*

Max. semper Augustus aeternus Imperator. Omnibus per omnem Prouinciam, ac Romanorum Imperium Ducibus, ac Praesidibus, magistratu aliquo fungentibus salutem. Quoniã ad Diuinas nostras aures fama peruenit, quae nõ mediocriter nos perturbauit, haeresim quandam valdè impiam eorum, qui Christiani dicuntur vigere cepisse: quippequi Iesum, quem Maria quaedam Iudaica foemina peperit, ut Deum *colunt: Apollinem verò magnum illum* Deum*, Mercurium, Dionysium, Herculem, ac Iouem ipsum, per quos nostrae Reip. pax data est, contumeliosis maledictis insectantur, venerantes ut* Deum*, Christum illum, quem Iudaei tanquam maleficum in* Cruce *suffixerunt: hac de causa edicimus, ut omnes Christiani tàm viri, quàm mulieres, per omnes vrbes, ac Regiones, supplicijs acerbissimis subijciantur, nisi Dijs nostris immolare, & errorem illum suum abijcere noluerint. Et si quidem paruerint, veniam illis dari volumus. Sin minus, gladio percuti, & morte pessima puniri. Illud autem scitote, si nostra haec diuina edicta neglexeritis, easdem, quas & illi dabunt poenas, vos daturos.* Sic Polycrates, ex quo Lippomanus, Surius, & Anonymus Scriptor vitae SS. Abundij, & Abundantij. Nec Baronius aliquam in eum exercuit censuram.

Verùm tam efferata Timothei crudelitas, experta fuit statim vindicem Dei manum in eius armatam exitium. Ipso enim die, quo Beatus effuso sanguine Coelum petijt, petijt ipse infernale baratrũ, diris doloribus agitatus. Sed & quamplures Praesides, ob vexatos Christianos Deum sensisse vindicem, adnotauit Tertullianus ad Scapulam cap. 3. praecipuè de Vigellio Saturnino, Claudio Herminiano, & Caecilio Capella.

Quòd verò ad ipsa Acta martyrij spectat, existimo illa haud fuisse praesidialia, siue relata in Proconsularia gesta. Stylus recentior id suadet, & potuerunt excipi ex illis, ac stylo recentiore scribi. Baronio enim teste cap. 4. Praecapitulation. Martyrolog. non Romae solum, sed in transmarinis etiam Ecclesijs, Clerici assignabantur, quibus cura esset, Martyrum natales dies adnotare. Id autem illorum etiam auxilio fiebat. Sic, eodem teste cap. 1. Praecapitulat. exemplo constat Paulini Ambrosij notarij, qui etiam, vitam eius conscripsit, in qua ait se fuisse sub cura certi Diaconi, ad quem cuncta referret. Si quis verò curiosius scire velit, quaenam fuerit Actorum huiusmodi materia, quisue Institutor, adeat Lipsium Commentar. in lib. V. Annal. Cornel. Taciti.

Tempus necis.
Sect. VIII.

ANno Christi CCCV. Constantij, & Galerij Impp. II. Iisdemque V. Coss. atque adeo conditae Parthenopes M.CCC.XXXIV. Timotheus eodem anno, quo Campaniae rectionem inijt, in Ianuarium animaduertit. Codices autem nonnulli, ac Lectionarium typis Neapolitanis impressum anno 1525. corruptè, habent *Constantini*, vice *Constantij* eius Patris, qui Eboraci Christianus obijt anno sequenti: Socrat. lib. 1. cap. 1. Is verò Constantius, non erat Romae, sed in Britannia. Itaque carnificina, quam Timotheus praeses exercuit in Cãpania, adeoque in vniuersa Italia, ex impij Galerij sententia gerebatur. Quòd autem etiam vetusti Codices Longobardici, nempè Sanctorianus, Beneuentanus, & Cassinensis habeant hic sextum Galer. Maximiani Consulatum: Fasti autem habeant quintum, id quidem discrimen oriri potuit, ex eo quòd anno vrb. C. 1046.

quo Fasti figunt Maximianum Augustum, cognomento Herculium Consulem, Scriptores dictorum Codicum, identitate nominum decepti, posuerunt Maximianum Cæsarem, appellatum Galerium, quo factum est, vt ipsis, anno sequenti consignandus fuerit, non primus Galerij Consulatus, vt Fasti habent, sed secundus: ac proindè anno V. C. 1057. quo Fasti ponunt Constantium V. & Galerium Maximianum V. Conss. ipsi consequenter posuerunt Constantinum VI. Sed nobis stādum est antiquis Romanis Fastis, quos, vt vetustiores omittam, secuti sunt complures, Sigonius, Baronius, & alij.

Hic annus Christi 305, Scaligero est annus Æræ Diocletianæ annus vndecimus. Æræ Martyrum annus quartus: quamuis alijs, eadem sit Æra Diocletiani, atque Æra Martyrum, siue, vt Græci loquuntur τῶν ἁγιῶν. Falsò autem Paulus Regius in vita Sancti Ianuarij, martyrium eius ponit sub Caio Pontifice. Hic enim obijt anno Christi 296. At Ianuarius martyrium subijt anno, vt dixi 305.

Mensis proculdubio September fuit. Dies decima nona. Feria tertia. Nam fixa nece in annum Christi, vt diximus 305, eo anno littera Dominicalis fuit G: ac dies 19 incidit in feriam tertiam. Hora tandem martyrij Vespera præceps.

Martyrium, & beata mors.
Sect. IX.

VT distinctè beatam Sancti Martyris necem Lectoribus repræsentem, in minutulas aliquot partes hanc Sectionem subseco.

Ac primum, de Timothei, atque Galerij feritate dicendum. De Timothei porrò feritate extat in Actis S. Ianuarij illustre testimonium. In quibus, Ecclesiæ Notarij, illum vocant, *Paganum crudelissimum, Tyrannum iniquissimum, Præsidem impijssimum, Iudicem insanum.* Eius sæuitia tanta fuit, adeoque contumax durities, vt quamquam à mitissimo Ianuario ingenti fuisset beneficio affectus, restituti scilicet luminis oculorum, quo nihil est homini charius, in sua tamen feritate immotus perstitit: gratiamque Principum prætulit iustitiæ, & humanitati. Hic ego in mentem reuoco, id quod Eusebius de Vrbano Palestinæ Præside scriptum reliquit, lib. 2. cap. 17. Illum videlicet ad immanitatem, & feritatem, magis magisque fuisse accensum, quòd speraret eo impensius gratiam, se Maximini Cæsaris adepturū, quo crudelius se gereret in Christianis excruciandis. Idipsum Timothei innatam sæuitiam acuit, & auxit, quòd certo sciret, Galerio Maximiano, qui tum rerum potiebatur, gratissimam rem se ea ratione facturum. Erat quippe Galerius iste Maximianus par in impietate, & crudelitate, Maximiano & Diocletiano, qui iam se Imperio abdicauerant. Et, cum hic esset annus quartus acerbissimæ persecutionis à Maximiano & Diocletiano, qui iam se Imperio abdicauerant, denominatæ, & in Britannia ageret Cōstantius Chlorus miti ingenio Princeps, totum studium Christianos vexādi, qui in Italia erant, in vnum penè Maximianum Galeriū incubuit. Quod eo libentius hic suscepit, quo Chlorum cernebat in subditos omnes, & in Christianos præcipuè, benignè se gerere. Fuerat autem Diocletiano, & Maximiano, dum Imperium regerent, firmum propositum, Christi nomen

penitus

penitus ex toto orbe Romano delendi. Quod cum illis non successisset, eâdem rursus rabiem in Christianos, Maximianus in Occidente, & Maximinus in Oriente non modo instaurarunt, sed & magis, magisque auxerunt: aliam videlicet atrociorem persecutionem, pro infensissimo ipsorum in Christianos animo, vbique terrarum indicentes: teste Eusebio Cæsariensi lib.8.cap.4.& 15. Crudelissimi itaque homines, ab ijs deligebantur, qui essent Prouinciarum Præsides, cuiusmodi sanè fuerunt Draconitus, & eius successor Timotheus Campaniæ Consulares.

Considerare hic poteris, Christiane Lector, persecutionis à Diocletiano ante annos vndeuiginti sensim inceptæ, & ab eiusdem, etiam abdicati, & mortui nomine, postmodum appellatæ, seriem quandam per crudelitatis gradus, magis magisque crescentis, vsque ad hunc annum, quo B. Ianuarius occisus est. Nam anno 285. qui fuit secundus Imperij Diocletianæi, exercuit quidem ille sæuitiam in Christianos, sed absque edicto vllo. Id patet ex Actis SS. Claudij, & Sociorum Martyrum apud Aegeam Lysiæ Proconsulem peremptorum. Anno verò 286. edictum prodijt, vt nulli quidquam vendere, aut emere liceret, nisi adoratis quibusdam paruis Idolorum statuis, in vijs, vicis, Foris, locisque omnibus, eo fine expositis. Id narrant Acta S. Sebastiani, & Sociorum Martyrum. Acta S. Maximi Cumani Diaconi. Et Acta SS. Guriæ, & Samonæ Martyrum. Denique anno 19. Imperij, qui fuit Christi Domini 302. ipsa hebdomada sancta, quam Christiani impensius in Christi cultum, & passionis eius imitationem obibant, prodijt edictum persecutionis omnium præcedentium acerbissimæ: quam Historici, & Patres decimam vocant. Ea iussum fuit, vt vbique terrarum Ecclesiæ Christianæ deturbarentur. Ecclesiasticæ Scripturæ, librique omnes igni absumerentur. Magistratum quemlibet adepti, cum ignominia de gradu deijcerentur. Priuatis hominibus, libertas adimeretur. Ecclesiarum denique Præsules in vincula conijcerentur. Et omnes cuiuscumque sortis Christiani, omnibus tormentis adhibitis, ad immolandum Idolis compellerentur. Diocletiano autem, & Maximiano se abdicantibus Imperio, persecutionem in Christianos Galerius immanissimus Princeps non remisit, vt iam dixi, sed auxit: quemadmodum ex gestis eius aduersus Christianos legere est in ecclesiasticis historijs.

Porrò per id temporis Præsides ad carnificinam exercēdam, quædam Campaniæ ciuitates, prout se opportunitas offerebat, variè insederũt. Nolam videlicet, Capuam, Neapolim, Puteolos, Terracinam, prout cuique libebat, huc atque illuc per Prouinciam commigrare, exercendæ lanienæ elegerunt. Nolæ itaque Diocletiano Imperante legimus in Romano Martyrol. 15. Nouembr. cruciatum Felicem Episcopum, cum alijs triginta viris. Et 14. Februar. Felicem Sacerdotem, quem à sepulturæ loco, *in Pincis* vocant à D. Paulino eximiè celebratum: atque alios complures, quos Nolanæ Ecclesiæ tabulæ continent. Cumæ verò produnt Maximum Leuitam, quem non fuisse solum, in sanguine pro Domino fundendo, Acta eius martyrij haud obscurè significant. Capuæ item eadem persecutio sustulit Aristæum, Antoninum, Quintium, Arcontium, Donatum, Rufum, Carpophorũ, atque alios quosdam à Michaele Monacho in Capuanæ Ecclesiæ Sanctuario diligenter enarratos. Neapolim autem haud exemptam fuisse ab hoc tetro spectaculo fundendi sanguinis Christiani, abundè à nobis probatum ste: cum de SS. Martyribus Faustino, & Iouita ageremus. Præter quos, Tra-

iano Principe, Neapolim tractos, & hic terra, marique tortos, omnes illos mille, & quadrigentos viros, vel saltem bonam eorum partem, qui cum D. Chromatio ex Vrbe ad Campana littora Diocletiani persecutionem deuitantes, deuenerunt, in territorio Neapolitano fuisse demum pro Christo occisos, verisimile esse, varijs alibi argumentis demõstrauimus. Quãquam fortè hic non resideret Præses, quod fęderata Romanis esset ciuitas. Quod autem spectat ad Puteolos, iam satis superque constat, fuisse eam ciuitatem B. Ianuarij, ac Sociorum eius triumphali sanguine decoratam, Maximiano scilicet Imperatore, ac Dracontio, & Timotheo Præsidibus atrocissimè sæuientibus. Qui (Socij) fortissimi Christi athletæ, quot quantosque ante mortem sustinuerint cruciatus, haud facilè dictu est, deperditis maximè iniuria temporum, Sosij, Proculi, Eutycetis, & Acutij sub Dracontio Timothei prædecessore præsidialibus Actis. Itaque ad vnum Ianuarium me cõfero, vt ex illo, quasi ex forma cœterorum, ea quæ sodales passi sunt, possit vtcumque cognosci. Hæc illum passum assero.

Primum Timothei iussu captus est Ianuarius, idque ob opinionem, ac famam circumquaque diffusam sanctitatis eius: & ex eo maximè quòd omnes ægri ab eo visitati sanitatem statim consequebantur: vt Festus, ac Desiderius testati sunt. Vide Acta. Quo autem id loco acciderit, Alphonsus Ianuarius in Carmine suo de Ianuario, Cumis accidisse asseruit. Quod falsum est, nam etsi Cumis aliquando Ianuarius fuit, & Miseni, in qua Vrbe vidit è Sosij capite Euangelium legentis flammam exurgere, existimandum tamen est, eum reuertisse Beneuentum: alioqui menses multos, ac fortè annum integrum à sua Beneuentana Ecclesia abfuisset: Dicunt enim Acta: *Responderunt Officiales, multum esse temporis, quo* Sosius, Proculusque, *in ciuitate Puteolana tenerentur in vinculis.* Ij quippe sub Dracontio comprehensi fuerunt: ergo id solum dicitur, eum in Campania tunc fuisse, cum captus fuit: sed in quo loco, incertum est.

Secundum, coniectus est in Nolanum carcerem catenatus cum promiscua sontium turba, inclytus ille Præsul, nullo nobilitatis, aut dignitatis habito respectu.

Tertium, Nolæ eius costantia variè tentata, post triduum, vt habent Acta, in ardentem fornacem immissus est ipse solus. Frequens Christianorum pœna, inquit Baron. ad 27. Februarij. Cum enim à Gentilibus haberentur vti magica arte imbuti, eadem, qua magi, pœna plectẽdi erant, igne scilicet, iuxta Pauli Decreta lib. 3. sentent. tit. 23. Fortissimus tamen Ianuarius, signo Crucis armatus, Deumque fusa oratione, vt sibi opem ferret deprecatus, statim, quod olim tribus Babylonicis pueris accidit, per mediam fornacem inter igneos globos deambulare cæpit, hymnos Liberatori suo concinens. Atque adeo illæsus, vt neque vestimentum, ac ne capillum quidem eius, flamma violauerit.

Quartum, Victor ignium Ianuarius, in Nolanum carcerem retruditur. Ac *Præses accensus iracundia, Martyris corpus imperat vsque eo distrahi, quoad neruorum compages artuumque soluantur.* Sic Romanum Breuiarium. Bzouius tamen aliter. *Neruis crudeliter cædi iussus est.* Acta verò. *Iussit vt nerui eius à corpore excluderentur.* Potuit id quidem fieri, vt plumbi pondere, iuncturæ distraherentur. Erat quippe plumbi vocitata damnatio. Non quidem, vti vult rudis glossa, damnatio ad metalla, sed quia plumbi pœna, modo pondere, modo verbere constabat, Const. l. 2. C. de exact. tribut. *Nemo carcerem, plũ-*

batarum-

batarumque verbera, aut pondera, aliasque ab insolentia iudicum reperta supplicia, in debitorum solutionibus, vel à peruersis, vel ab iratis iudicibus expauescat. Ponderibus itaque vinctorum compages distrahebantur. Cum scilicet damnatis sublimè suspensis, reuolutis brachijs, eiusmodi pondera ad pedes ligabantur. Hinc Ammianus. Ex*pendunt pondera plumbea*. Potuit igitur pondere totum Sancti Martyris corpus eneruari. Quasi metaphorica fuerit acceptio verbi *eneruari* quasi idem fuerit, ac inutile reddi. Sicuti Passeratio est *eneruis homo*, *eneruata* saltatio. Sed præstat Romani Breuiarij lectionem sequi, Ac putare flagellorũ grãdine, aut alia feritate, ista distractione membrorũ, dissolutos esse neruos. Sicuti de Armogate Comite scripsit Victor lib. 1. de persecut. VVandal. in fine, & in Martyrol. Rom. 14. Nouembris, de Serapione legitur: *Quem persecutores crudelissimis affecerunt supplicijs, ita vt omnes eo iuncturas membrorum prius soluentes, de superioribus domus suæ eum præcipitarunt, & sic Christi Martyrem effecerunt.* Huc etiam faciunt verba Sozomeni lib. 8. cap. 29. cum agit de martyrio Tigrij presbyteri. *Tigrius presbyter vestibus exutus, flagris in tergum cæsus, &*, quod Eculeum videtur describere, *manibus, ac pedibus vinctus, atque extensus, membris dissolutus fuit*.

Suspicari autem quis posset, non distractos laxatosque tantum Ianuario neruos, sed concisos etiam, & à corpore auulsos: sicut de quodam dicebat Cicero Orat. pro Flauio. *Membra vxoris debilitauit lapidibus, fuste, ferro: manus contudit, digitos confregit, neruos concidit.* Nam in Lectionario Beneuentano in secunda Antiphona secundi Nocturni, siue, vt ibi, secundarum vigiliarum, sic habetur. *Dum sacrificare simulacris nollet Ianuarius, abscissus est corporis neruis.* Itemque Antiphona tertia ad Laudes hæc habet. *Post ignem, demptosque à carne neruos, hodie cum sex Socijs pro Christo capite plexus est.* Græca Mœnæa non euulsionem neruorum, sed excoriationem habent od. 1. ad Vesp. καὶ δορὰς ἀφαιρούμενος καὶ πυρὶ προσριπτούμενος. Hoc est. *Et pelle tibi ablata, in ignem coniectus es.* Præterea videre nobis licuit benignitate R.P. Gregorij Ordinis D. Benedicti, Cauensi Archiuo Præfecti, Notitiam Reliquiarum sub Altari Ecclesiæ Sancti Gregorij ad Regionarium: in qua cum alijs Sanctorum Reliquijs, & Sancti Ianuarij nerui adnumerantur. Quæ Notitia ad finem Diplomatis Sergij Archiepiscopi Neapolitani, cum Puteolano, & Cumano Episcopis, eam Aedem consecrantis an. 1187. sic habet. *Prædictæ Ecclesiæ Altare maius, dedicatum est in honorem Sanctæ Trinitatis, S. Gregorii, Sancti Laurentii, & S. Thomæ Martyris: & sunt in eo recondite Reliquiæ Sanctorum, scilicet, Sosij, Petri Exorcistæ, Nerei, & Archillei: Dalmatica Sancti Petri Apostoli, de velo S. Ceciliæ, S. Athanasij Neapolitani Episcopi, de Neruis S. Ianuarij, &c.* Verum à Romana lectione non recedendo, dicendum, fieri potuisse, vt pendula aliqua neruorum eius particula, & vi tormentorum excarnificata, à fidelibus in eius sepultura fuerit illi detracta, & reuerenti animo custodita.

Quòd si persistat adhuc aliquis, contendatque verè euulsos è corpore neruos. Addam ego, quòd Augustinus lib. 22. de Ciuit. Dei cap. 7. dicebat, Multa ad memorias Martyrum facta, ignoratione, aut obliuione, fama excidisse: atque adeo *in ipsa vrbe Carthagine euenisse, quæ Carthago nesciret*. Verba vsurpata à Lipsio de Virgine Hallensi cap. 6. Dicendum itaque multa hic nos latere, *Quas tenet cæli liber explicandus tempore iusto*, Prudent. hymn. 4.

Quintum, immanem illam artuum solutionem inuictè perpessus, carceri tertiò mancipatur. Vbi quamdiu fuerit incertum est. Nam licet Mœnæa habeant ἐν πλείοσιν, *plerisque diebus*, ex eis tamen discerni nõ potest, num

de

de Nolano, an de Puteolano, an denique de vtroque mixtim loquantur carcere. Acta quidem potius significant, paucis Ianuarium diebus, Nolani carceris ærumnas expertum. Idque eo probabilius videtur, quod Timotheus Præses primam hanc æditurus suæ feueritatis imaginem, celeritate potius, quàm cunctatione vsus existimari debet.

Sextum, accessit B. Episcopo dolori dolor. Cum vidit Festum Diaconum, ac Desiderium Lectorem, qui Beneuento Nolam ad se visendum aduenerant, à lictoribus comprehensos, inque eundem carcerem pro pietatis officio coniectos.

Septimum, Nola postea, tres Christi fidelissimi testes ferro vincti ante rhedam Præsidis, Puteolos trahuntur. Non sudore solùm, sed sanguine, vti credibile est, manantes. In ludibrium aliquando quispiam ante rhedam currere iussus est. Sic Galerius, teste Eutropio, à Narsete Persa, quem temerè, & inualida manu aggressus fuerat, victus, & ad Diocletianum rediens, ignominiosè purpuratus, ante eius vehiculum, per aliquot millia passuum currere iussus fuit. Sed hi Christi athletæ barbaram hanc crudelitatem catenati experti sunt: vt & alij Christianæ fidei confessores. Sic Cyriacus catenatus ante rhedam Maximiani Imperatoris, & Cono pedibus clauis confixus sub Decio Imperatore: vti habent ecclesiasticæ tabulæ 8. Augusti, & 6. Augusti, & 6. Martij. Post verò terga currentium quadrigarum, Maximianus, & Saturianus 16. Decembr. Vti & Gherardus Venetus in Hungaria Episcopus apud Platinam in Benedicto IX. Erat autem apud Romanos magnus carrucarum luxus, cum auratas, & argenteas habuerint: sicut ex Martiale constat lib. 3. epigr. 63. & Lamprid. in Alex. Seuero. Luxum autem istum celebriorem existimabãt fieri, & honorabiliorẽ, si captiui, aut Christiani Idolis inimici, currus hosce currentes cogerentur sequi, ferro onusti. Quemadmodum Timotheus cum Ianuario, & Socijs egisse conspicitur. Sanè verò, quòd, vti traditio habet, Timotheus in Antiniano colle paulisper substitit, vbi nunc Ædicula D. Ianuario sacra conspicitur, in eo propriè loco, qui Vomer dicitur, fortasse ob maximam trium catenatorum debilitatem, seu potius, ac verosimilius, vt sibi Præses in æstuoso Iduum Septembrium tempore, consuleret, pausam fecit currendi. Ædiculam autem sacratam D. Ianuario, ob eius ibi stationem multo probabilius est, quàm, quòd ibi habitarit vetula illa, quam, nullo auctore scribunt recentiores quidam, occurrisse eo loco aduenienti Seuero cum Clero Neapolitano, ac Nobilibus viris, Puteolis deferentes Neapolim corpus B. Ianuarij. Nam si verum est à muliere collectum è terra fuisse B. Martyris cruorem, probabilius est mulierem illam potius Puteolis, quàm Neapoli apud Vomerum, habitaculum habuisse.

Octauum, Puteolos denique perducti, in eũdem traduntur carcerem, quo Sosius, & Proculus Diaconi, Eutyces item, & Acutius laici iam pridem comprehensi detinebantur. Postera die cum adeo sitibundus esset Timotheus Christiani cruoris, in Amphitheatrum producti, vrsis dilaniandi objiciuntur, irrito, vt mox dicemus, euentu. Posset aliquis hic pro vrsis Leones intelligere, quod & Lipsius primus fecit in Plinij defensionem, audaci, vt ipsemet ait, & inuidenda, non irridenda sententia, lib. 2. Elector. cap. 4. Sed critica relinquẽtes, Acta sequamur, vel Romanum Breuiarium. Illa vrsos memorant, hoc bestias in genere. Neque nostri est muneris examinare, vnde tunc vrsi in Italiam fuerint aduecti.

Nonum,

Nonum: extremus tragædiæ huius actus fuit, Iudicis iniqua sententia, & ad Sulphurariam deductio, vbi septem Christi victimæ cæsæ sunt, & finis est doloribus datus. Contigit autem horum Beatorum cædes die 19. Septembris, qui eo anno 305. incidit in feriam tertiam, quia Litera Dominicalis fuit G: vti ex Cyclo Dionysiano colligitur.

Hic primum obseruare est, solitam in alios exerceri pœnarum quadrigam, exercitam & in Ianuario: gladium scilicet, Crucem (pro qua fortè eculeus, aut quid aliud, vnde neruorum compages dissolutæ) bestias, ignẽ. De ijs Tertull. sæpissimè. De patientia cap. 13. De pudicitia cap. 22. Ad Martyr. cap. 4. Sed cum ea omnia tormenta, Christo adiuuante superarit Ianuarius, quadrat in illum, quod Vincentio Martyri dicebat Prudent. peristeph. V.

O miles, Præsul, *inuictissime,*
Fortissimisque fortior.
Iam se ipsa saua, & aspera
Tormenta, victorem tremunt.

Locus, Sulphuraria Puteolana fuit. Eam Igniferum campum appellare quis posset: sicuti locus ille Terenti in Campo Martio dictus est. Vide Gruter. Inscript. XCVII. 2. vbi mentio fit de sacrificijs, ac ludis, Diti Patri, & Proserpinæ à P. Valerio Poplicola institutis. Sulphurariam optimè describit Pighius Hercul. Prodic. fol. mihi 841. Plutoni verò dicata erat omnis ea igniuoma regio. Auernum certè Campaniæ lacum, propè Baias, Plutoni dicatum, & Inferorum esse limen, non rudis solum antiquitas, sed & sapiens quoque vetustas opinata est. Cum autem Septembri mense B. Martyrium inciderit, qui in Vulcani erat tutela, vt Rosin. antiq. lib. 4. c. 13. appositè quoque in Vulcani territorio, illud Beatus subijt. Appellabatur enim & locus ille *Vulcania vallis*. Vnde ipse quasi victima Vulcano videtur fuisse datus. Nam & Vulcanalia festa, Septembri mense exhibita fuisse, assero cum Rosino, licet Columel. lib. X. & Catan. in epist. Plin. ad Macrum lib. 3. Augusto mense dicant fuisse celebrata.

Cum ad martyrium duceretur, inquiunt Acta, *quidam senex pauperrimus, sperans se aliquid beneficio Sanctorum iuuari opposuit se Sancto Ianuario, prouolutus pedibus eius, rogans eum, vt aliquid de vestimentis eius mereretur accipere. Beatus verò Ianuarius dixit seni illi. Post decollationem meam, orarium meum, de quo mihi oculos ligauero, scias me ipsum tibi esse daturum*: quod & fideliter præstitit.

Eo cum peruenisset, statim viuifico Crucis signo frontem armauit. *Certamen inter vltimum, Crucem in fronte perferens, summi Regis Vexillifer, in Christo firmat animum, lictori caput offerens.* Sic habet Responsorium veteris Lectionarij Neapolitanæ Ecclesiæ, compositi cum officio trãslationis corporis B. Martyris è Monte Virginis. Narrant verò Acta, & Vincent. Beluacens. Ianuarium in loco supplicij, primò genuflexisse, tum surrexisse, vt sibi orarium ligaret, & sic decollatum fuisse. Annè igitur stans erecto corpore fuit decollatus? Non puto: sed potius existimo illum, Pauli instar, flexo genu ictum excepisse: & fortè, vt alij quidam Martyres, brachijs in crucis formam expansis: & ipsa Acta mox subijciunt. *Flectens genua manum ceruici opposuit.*

Orarij vsus erat obtegendæ faciei, ex vetere more damnatorum, de quo Iosephus lib. 7. de bello Iud iic. cap. 14. Vide Acta Pauli ex Lino, ac cœteros Sanctorum Martyrum Biographos: & illud Romanarum legum Decretum: *Caput obnubito.* *Ma-*

Manum ceruici oppoſuit, vti ex Actis dixi, *& ſpeculatorem, vt feriret, rogauit. Speculator autem cum magna virtute percutiens, digitum Sancti Martyris ſimul cum capite abſcidit.* Per quem ipſe ictum, Cœli incola factus eſt.

Cruorem deſecti capitis, pia mulier in ampulla vitrea collegit: quod & vetus pictura ad D. Ianuarij extra mœnia repreſentat. Obſequij huius pietatem, deſcribit non ſemel Prudentius: nempe in paſſione S. Hyppoliti, & in Hymno Sancti Vincentij. Impenſum verò ſæpius à mulieribus, probant par illud ſororum Deo deuotarum Praxedes, & Pudentiana. Nec non & Sancta Paula Virgo, quæ cum recens decollatorum Martyrum ſanguinem colligeret, martyr & ipſa effecta eſt. Vt in Faſtis Romanis habetur tertia Iunij. Ac item ſeptem illæ mulieres, quæ ob collectum Sancti Blaſij cruorem, & ipſæ pro Chriſto interfectæ ſunt. Hic verò, aurea Baronij verba afferenda ſunt. Qui Cypriani martyrium narrans ad annum Chriſti 261. *Tanti*, inquit, *faciebant* fideles *ſacras reliquias Martyrum, vt ſudoris, ſi poſſent, guttas haurirent, & ſtillas ſanguinis, etiam perſecutore vidente, & inuidente, atque exerto gladio minitante qualibet arte exciperent, atque reconderent. Mira res: eodem planè tempore, duplici victoria vincitur crudelis impietas, ſanguine* Martyrum, *& fide credentium.* Hæc Baronius ad illa verba ex Actis. *Stans in linea, expectabat ſpeculatorem, cui & vigintiquinque aureos dari præcepit. Fratres verò flentes, linteamina, & oraria ante eum ponebant, ne ſanctus cruor defluens abſorberetur à terra.*

Admiranda à Beato in ſui agone patrata. *Sect.* X.

FVere quidem ea valde inſignia. Primum in omne tempus memorabile extitit prodigium, conſopitæ flammæ camini Nolani, quanquam per triduum à Præſidis adminiſtris vehementer accenſi. Ea verò fornax, celebrem illam Babyloniam expreſsè refert, & partibus omnibus repreſentat. Nempe, quòd, vt illa vehementer ſuccenſa eſt: quòd ignis velut in rorem conuerſus B. Epiſcopum nullatenus lædit: quòd denique aperta fornax, flammas in infidelium turmas euibrauit, compluresque ex eis interemit. Et verò B. Ianuarius Babylonicam illam mente comprehendebat, cum dicebat Domino. *Exaudi me Domine orantem ad te, & eripe me de hac flamma, qui præſens fuiſti tribus pueris in camino ignis ardentis.* Itaque cum expreſſior nulla in SS. Martyrum hiſtorijs huius fornacis mentio reperiatur, meritò illam Mœnæa Græca celebrant Ode 7. Νέους τρεῖς παῖδας ἐμιμήσω, &c. *Tres adoleſcentes pueros imitatus es in medio flammæ, ò Ianuari, in condeſcenſu Angelorum circum choreas ducens, & canticis myſticis, Saluatorem noſtrum laudans.*

Alterum, vrſi ad ſe, ſuoſque ſocios dilaniandos in Amphiteatro laxati, breui, & potenti oratione manſuefacti: adeo, vt humanitas quæ à Timothei pectore fuerat expulſa, in vrſos migraſſe crederetur. Nam ſtatim ad Ianuarij pedes, demiſſo in ſignum ſubiectionis capite, ſeſe mitiſſimè abiecerunt.

Tertium, trucis Timothei excæcatio, eiuſdemque pœna illa fracti illuminatio. Minitatus quippe fuerat Tyranno huic Sanctus aliquod è Cœlo, cum in primo congreſſu dixit illi. *Faciet te Deus, vt ſis mutus, & ſurdus, aut cæcus non videns.* Vt quædam eius Acta habent. Sed & alios quoque

quoque Martyres, vt id Deus efficeret, ſuis illum interpellaſſe precibus legimus. Sic ille Machabæorum adoleſcentior 2. Machab. 7. Et Paulus Bar-Ieſu excæcauit Act. 13. Sic Abundius quoque, & Abundantius Martyres Deum deprecabantur. *Redde maligno Diocletiano ſicut operatus eſt in innocentes ſeruos tuos. Afflige eius incredulum cor, & lapideum eius ſpiritum, ad correctionem eorum, qui contemnunt tuam magnitudinem.* Hiſt. Martyrij. In hac verò re tria apparent præclara facinora: Lucis ademptio: Eiuſdem reſtitutio: Et, quod maximum certè eſt, obdurati Timothei cordis, ad Chriſti potentiam agnoſcendam, & per Ianuarium Martyrem implorandam, admiranda traductio.

Quartum. Seniculo illi mendico, cui ſe orarium ſuum poſt mortem datum promiſerat, apparitio: atque orarij eiuſdem, quo oculos ſuos, capite mox plectendus, obtexerat, exhibitio.

His omnibus præſtat infidelium conuerſio, in ipſo beatæ mortis articulo ab eo facta, tam profectò magna, vt ad quinque millia hominum, ſicuti produnt Acta, conuerſorum numerus aſcenderit. Applicari poſſunt huic infidelium conuerſioni, quæ olim alio ſenſu de Romana ciuitate cecinit Rutil. Itin. 1. de Romano Imperio.

Illud te reportat quod cætera regna reſoluit.
Ordo renaſcendi eſt, creſcere poſſe malis.

Adſtitiſſe autem Puteolis multos Neapolitanos ciues Ianuario Martyriũ ſubeunti, mihi facilè ac merito perſuadeo. Tum quod locus, in quo id nefandæ impietatis exemplum Timotheus edebat, Neapoli eſſet vicinus. Tum etiam, quòd crediderim, Neapolitanos nobiliſſimum ciuem ſuum ad necem Puteolos abeuntem, & eos maximè, qui, vt Acta referunt, *de genere erant B. Ianuarij*, fuiſſe comitatos. Quòd ſi ob temporum acerbitatem non poterãt palam in eum eſſe officioſi, ſaltem clam, vt Chriſtianis olim in vſu fuit, ad eum in Puteolanum coniectum carcerem viſendum, vt cum necandus produceretur piè aſpectandum, probabile eſt acceſſiſſe.

Idolatriæ autem exitium, & Chriſtianæ Eccleſiæ incrementum, quod Diocletiano, Maximiano, ac reliquis è vita ſublatis, per Conſtantinum Magnum factum eſt, id Mœnæa Græca, Ianuarij & Sociorum eius virtuti, atque martyrio magna ex parte videntur aſcribere his verbis, Ode 2. Strophe 3. φωτὶ, &c. Hoc eſt *Diuino lumine cor illuminatus, ac diuino repletus zelo, viriliter certamen ſubiuiſti, omnemque ò ſancte, deſtruendo Idolorum errorem, coronam accepiſti martyrij.* Et paulò inferius de eius ſocio Proculo, Ode 4. Stroph. 2. Νυσταγμῷ, &c. Hoc eſt. *Procule Martyr, cum nullatenus in impietate dormitares, diuinis vigilijs omnem atheorum veſaniam obdormire feciſti.* Et rurſus ad Ianuarium reuerſi, ita canunt. Ῥήμασι, &c. Hoc eſt. *Verbis ſigna cum videret exlex populus te operantem ò ſacer Pater, mirabiliter illuminatus ad Creatorem ſuum ex corde acceſſit.* Et tertio longè clarius. Ἐν χορῷ, &c. Hoc eſt. *Glorioſus Martyrum chorus te Corypheo locupletatus, ò Pontifex glorioſe, dæmonum capita conculcauit, & impietatis celſitudinem, atque audaciam penitus depreſſit.* Legimus quidem in Actis Sanctæ Luciæ, paulò ante ſuum obitum, Beatam Martyrem prædixiſſe optatam pacem, quæ Diocletiano, & Maximiano mortuis, Eccleſiæ reddita fuit. At Ianuario Beatiſſimo, & Socijs eius, maius quid Mœnæa Græcorum tribuunt. Nempe, ipſorum doctrina & meritis, idolorum cultum fuiſſe ſublatum, innumeroſque homines diuinitus illuminatos, ad Chriſtianam religionem acceſſiſſe. Quo ſanè, quid vel ad rerum gloriam

Illustrius, aut ad animarum salutem vtilius dici potest?

Et verò, si temporum rationem ineamus, reperire erit, eo ipso anno, quo B. Ianuarius, & Sancti eius Socij testimonium proprio sanguine Christo dederunt, Constantinum Constantij Chlori filium, euasisse insidias impij Galerij Maximiani, à quo sub religionis specie tenebatur obses: & eo relicto redijsse in Britanniam ad patrem. Hoc est, strauisse sibi viam, ad totius Orbis Imperium. Nam anno sequenti 8. Kal. Augusti Constantius moritur, & sibi præsentem, & piè obsequentem Constantinum, qui opportunè eo appulerat, reliquit hæredem Imperij: quod, vt filius natu maior postea capessiuit, tàm ex patris testamento, vt aliqui scribunt, quàm exercitus voto, vti Victor, & Zosimus tradunt. Quanti autem retulerit Christi Ecclesiæ, Constantini ad Imperium euectio, adeò notum, vulgatumque est, vt id verbis exponere non sit opus. Illud tantum hoc loco aduertendum propono. Primordia Constantini gloriæ, eo ipso anno 305, quo Ianuarius noster, sexque illius Socij subiere martyrium incidisse.

Sepultura. *Sect.* XI.

CVm primum Beati anima Cœlum petijt, fideles tumulando sacro corpori vacauerunt. Facta est hæc eius tumulatio eadem nocte in agro Marciano, siue vt habet Bernardinus Siculus, Malchiano. Puto aream fuisse. Mos enim erat Christianorum in areis sepelire: vt alibi ex Tertulliano ad Scapulam annotaui. Apposité autem areæ dicta sunt loca sepeliendis aptata, non ineleganti metaphora: vtpotè ijs triturandis, quos mors mefsuerat, ac postea in cœlestis Agricolæ horreum reponendis.

Fallitur ergo Maurolycus, dum putat quatriduo post eius mortem, hoc est die 23. Septembris, Ianuarium sepulturæ traditum, atque ob id, Sosij eo die in ecclesiasticis tabulis fieri mentionem. Refragantur enim Acta martyrij. Ea verò die vigesima tertia, Sosij tantum fit mentio, & fortè ob insigne aliquod miraculum ea die patratum, & nobis huc vsque incognitum.

Defectum verò digitum, ipsemet Sanctus iussit sepulturæ dari. *Facto silentio*, inquiunt Acta, *hora noctis, vniuersi dormientibus apparuit S. Ianuarius vni eorum, qui parati erant corpus tollere, & dicit ei. Frater, cum corpus meum attuleris, & digitum manus meæ illi loco exilijsse cognoscito. Requirite eum, & pariter cum corpore meo ponite: & ita factum est, vt ipse Sanctus admonuit.* Quod fortè factum ab eo fuit, ne aliquis ethnicus (non enim adhuc omnes Puteolani Christi fidem susceperant) illi in domum delato, iusta gẽtili more faceret. Festus. *Membrum absci di mortui dicebatur, cum digitus eius decidebatur, ad quem seruatum, iusta fierent, reliquo corpore combusto.*

Condiebant antiqui Christiani sacras reliquias, aromatibus, alijsque odoribus, & pretioso aliquo opertas velamine. Vti ex Actis martyrum satis liquet. Ergo idipsum in Ianuarij reliquijs factum esse, arbitrari possumus. Fuisse autem id munus, vt plurimum, fœminarum, ipse Præses Etherius Numerius Maximus, in Actis SSS. MMM. Taraci, Probi, & Andronici, à Rosuueydo editis attestatur. Interrog. 3. cap. 7. *Præses dixit*, Taraco, *putas, qui a muliercula aliqua post mortem, corpus tuum habent aromatibus, aut vnguentis*

condire

condire iniquissime? Ego recogito, vt reliquias tuas perdam. Et rursus ad finem interrogationis tertiæ. *Cinerem,* inquit, *facite, & vbique spargite, ne de consortibus huius impij,* Andronici, *aut ex mulierculis aliqua colligat, & seruet veluti pretiosum aliquod, aut sanctum.*

Translatio prima, è Marciano fundo Neapolim. Sect. XII.

Acta sic habent. *Quem,* Ianuarium, *primò quidem in loco, qui appellatur Marciano absconderunt. Postea verò, quieto iam tempore, Venerabiles Episcopi, vna cum omnibus ex genere Beatissimi Ianuarij Martyris, cum plebe Dei sancta, cum hymnis, & laudibus, corpus eius tollentes, iuxta Neapolim transtulerunt, & posuerunt in Basilica, vbi nunc requiescit.* Contigit hæc translatio circa vndecimum annum à pace per Constantinum Ecclesiæ reddita. Hoc est, anno Christi 325. non autem anno 381. vt putauit Tutinus. Io. Diaconus tradit, Ioannem Episcopum huius nominis primum, interfuisse huic translationi, & suis ipsum manibus eum tumulasse. Auctor verò vitæ S. Seueri, Seuero id tribuit. Conciliari autem possunt si dixerimus, ab vtroque id factum. A Ioanne videlicet, & Seuero tunc Presbyteris, vel Diaconibus, postea Episcopis. Quasi per prolepsim, cuius frequens est vsus in sacris, & prophanis litteris. Sic Leo, qui postea Papa, sed tunc Archidiaconus, suasit Cassiano, vt libros de Incarnatione Domini contra Nestorium scriberet. Eiusdemque, vt puto, Archidiaconi, non adhuc Pontificis, rogatu, Demetria pia fœmina, Basilicam in suo fundo B. Stephano construxit. Vulgò tamen creditur, Leonem, cum esset Pontifex id effecisse. Fideliter itaque Lectionarium Neapolitanæ Ecclesiæ, de Seueri Episcopatu nihil dicit.

Quieuerunt aliquantulum sacra pignora in Antiniano colle: sic fortè dicto, quòd sit contra Anianum lacum: vbi postea in honorem Sancti Martyris, Ædicula sacra constructa fuit. Erant autem Clerici omnes in sacro illo Comitatu, corollis capita redimiti: vnde vox ad posteros manauit, *Preti inghirlandati.* Non solum ad æstus propulsandos, sed vt signo illo, redditam iam Ecclesiæ pacem exprimerent. Lego enim apud Polybium lib. 3. in Alpiano tractu obuiam venisse Hannibali homines, qui coronas florentes capite gestarent: quod, inquit, ferè apud Barbaros, pacis & amicitiæ signum est. Vel id factum ob solemnitatis significationem: lego enim in vita Sancti Camiliani Episcopi Trecensis cap. 3. antiquum fuisse ritum in Gallijs, & Trecis præcipuè, vt pueri symphoniaci, ac Clerici, in magnis solemnitatibus, floreis sertis haberent capita redimita. Id quoque Nolæ factum, asserit Ambrosius Leo lib. 3. cap. 11. Et in Ecclesia Capuana celebrari festum translationis Sancti Stephani, Dominica prima Maij, à gestantibus manibus, & capite corollas, testatur Michael Monachus in Sanctuario.

Locus, in quo D. Ianuarij Templum extructum est, à Falco, de situ Neapolis cap. 7. & Pontano in Lyricis, vocatur Conicli, vulgò *la Conocchia.* Fortè vocabulum accepit à cuniculis: subterranea etenim multa illic sunt cœmeteria. Opportunè autem in monte statuit Seuerus Ianuarium sepeliendum, vt morem sequeretur, qui iam antiquitus inoleuerat, in montibus insignium virorum sepulcra instituere. Lege Virgil. Æneid. 11. Diodor. Sicul. lib. 3. cap. de Medorum moribus: & Augustin. lib. 8. de ciuit. Dei c. 16.

Et de Iosia habemus 4. Reg. 23. vtpotè superstitionis vanissimæ hoste, eum sepulcra, quæ erant in monte deturbasse. Apud Marcum quoque cap. 5. infamis ille spiritus, obnoxium habebat hominem, die ac nocte in montibus, ac sepulcris versantem. Vel vt orationis locum à turba ciuitatis semotum eligeret. Talem locum placuisse Iudæis, ac Samaritis, testatur Epiph. hæresi 80. In Actibus quoque Apostolorum cap. 16. Paulus, cum esset Philippis extra portam, *Loquebatur mulieribus, quæ conuenerant, vbi videbatur oratio esse.*

Existimabat autem Paulus Æmilius Sanctorius, Cõsentinus primum, deindè Vrbinas Archiepiscopus, in eo loco, Templum olim Vulcani fuisse. Certè quòd Romani quoque Vulcani Templa, cuius sacrificia omnia ignea erant, extra Vrbium mœnia dedicassent, cum ipsa Vrbs incendijs esset exposita, testatur ex Plutarc. Petr. Ærodius Rerum iudicatar. lib. 2. At coniecturam Sanctorij firmo ex vsu veterum, qui propagandæ Christianæ religioni vacantes, illud aduertebant, vt conuersuri falsorum Deorum Tẽpla in verum Dei cultum, aliquam eorum similitudinem retinerent. Exẽpla sunt Pantheon, omnibus primum Dijs, omnibus postea Sanctis dicatum. Apollinaris Ecclesia, in Apollinis Templo extructa. Ecclesia Sancti Alexij sacrata prope fanum Herculis, qui alexicacos à græcis dictus est, hoc est, malorum expulsor. Templum SS. Cosmæ, & Damiani fratrum, vbi Templum erat Romuli, & Remi fratrum. Potuit ergò Seuerus, in Vulcani quoque Templo Ianuarium collocare, Vulcanalibus festis, mense Vulcano sacro, & in Vulcani area decollatum, & contra Vulcani, idest incendij vim potentissimum.

Tanta autem fuit Neapolitanorum erga B. Martyrem, in hac Basilica quiescentem, reuerentia, vt ad sacra eius lipsana, veritati eruendæ, siue astruendæ, iuraturi conuenirent: ex consuetudine scilicet antiqua, de qua vide Amoin. lib. 4. cap. 44. Gregor. Turonensem lib. 4. Histor. cap. 49. lib. 5. cap. 32. & lib. 1. Miraculor. cap. 44. & alios. Arte tamen Diaboli, quod religiosè primum seruabatur, cæpit mendaciter obseruari. At Sanctus non est passus peierantes inultos abire. Non quidem, vt olim Marinus, quem Turonensis refert lib. 8. Histor. cap. 16. impetrasse suis precibus, vt qui falsò iurauerat, se comburi sentiret, igne de cœlo cadente, quem ipsemet vidit, ac statim spiritum exhalauit. Neque, vt D. Benedictus, quando, qui ad eius sepulcrum peierauit, ac iactabundus gloriabatur, nulla se à Deo percussum vltione, idque per promissam barbam, quam manu tenebat asserebat, quæ statim in eius manu remansit: vt narrat Anonymus de miraculis Sancti Benedicti lib. 4. cap. 22. Sed alio modo: nempe, Neapolim relinquendo, quod ipsemet Ianuarius, noctu per visum, cuidam piæ fœminæ prędixerat: cuius tamen verbis, vtpote fœmellæ cuiuspiam, ludibundè à conciuibus exceptis, nullus peierandi finis fuit.

Translatio secunda, Neapoli Beneuentum: *Sect.* XIII.

QVòd Siconi fideliter contigit, vt B. Martyris corpus, Beneuentum transferre posset, id multis antea annis, Arechis eius nominis II. Longobardorum Dux percupisse videtur. Qui enim ex Apulia XII. fratrum lipsana, & ex alijs, atque alijs Italiæ Vrbibus, ad XL.

ad XL. SS. corpora in suam Beneuentanam ciuitatem transferre curauit, non est censendus, de suo Præsule Ianuario socordia pressus, & oscitantia. Arbitror id eum conatum. A Neapolitanis tamen ciui suo addictissimis, nulla prece id obtinere potuisse. Quare munere saltem aliquo, se ditissimo Principe digno, suam erga B. Antistitem propensam deuotamque voluntatem testatam facere cum vellet, donauit Ecclesiæ B. Martyris, iuxta Neapolis mænia erectæ, vbi eius ossa requiescebant, amplum predium, quod *Planura* etiam nunc vulgò dicitur. Insuperque pretiosum pallium eiusdem Altari operiendo, atque exornando. Io. Diaconus in vita Stephani Episcopi.

Contigit hęc translatio anno Christi 817. seu 818. inciditque in diem 23. Octobris, vti ex Martyrologio Beneuentano liquet his verbis. *X. Kal. Nouembris, Translatio Sancti Ianuarij Episcopi, de Neapoli Beneuentum.*

Perperam Admiratus lib. de Ducibus Beneuēti, citat Herempertum: quasi scripserit, corpus Sancti Ianuarij à Sicone Principe sublatum fuisse à Templo, quod Neapoli erat, non autem è Basilica prope mænia Vrbis existente. Id enim falsum esse, ipsa Heremperti verba in eius epitome à me edita fol. 88. manifestè euincunt. *Et ipse Princeps Sico, Ianuarij Sancti Martyris corpus, de Basilica, vbi per longa temporum spatia requieuerat, eleuauit, & cum magno tripudio Beneuentum regreditur.*

Acta huius Translationis scripta à synchrono, & oculato teste, Ecclesia Beneuentana conseruat in M.S. Codice Lõgobardico: quorum initium, *Propitiante Domino*: eaque etiã nos habemus in nostra Bibliotheca SS. Apostolorum. Quæ hic exscribenda duximus, vt pleraque egregiè tunc patrata, posteritati fideliter innotescant.

Propitiante Domino, qualiter Beatissimi Ianuarij sanctissimum corpus, ad suam sedem reductum sit, ad memoriam reuocemus. Igitur tempore, quo Beneuentanorum, ac Sãnitum Princeps Sico Neapolim obsidebat, noctu cuidam fæminæ B. *Ianuarius Martyr apparuit, dicens. En migro de loco isto. Quem cum fæmina percõtaretur, quo ire vellet, ille respondit, Beneuentum, plebs enim mea est. Hactenus pro Vrbe hac deprecatus sum: sed ferre illorum mala iam non valeo: maximè cùm super tumulum meum tot periuria perpetrent. Hisque dictis à mulieris oculis delapsus est. Mulier verò, quæ viderat conciuibus suis cuncta narrauit. Illi verò, vt facinus sæpius operari solet, cuncta mulieris paruipenderunt relata.*

Ipso in tempore, Christo cogente, in mentem Principis immissum est, qualiter corpus Martyris Beneuentum reduci posset. Cœpit itaque quosdam perquirere, quo in loco eiusdem ossa sacra tumulata tenerentur. Illicò quidam professus est, se optimè nosse. Mox itaque sacrum ad locum fideles mittuntur, qui apertè, quod Princeps summus sciscitatus est, inuenerunt. Nam aperto tumulo, mirabilem ac cœlestem thesaurum repererunt. Hinc tantus odor fragrauit, ac terror, vt corda fortium, qui aderant, odore, ac pauore simul concuteret. Nemo quippe aderat, qui non in stupore mentis corrueret. Pariter enim illos, pauor & stupor habebant. Igitur trementes, gaudentesque, sacra ossa tulerunt, nec diu in Castris latere poterant. Mox omnes cucurrerunt, armis fidei, amoreque muniti. A tanta multitudine quasi funditus terra quassabatur. Vrbs simul clamoribus, ac clangore tubarum mouebatur. Ex improuiso Vrbis multitudo Castrorum concursum nesciens, tantummodo alter ad alterum clamabant. Tãdem à quodam diligentius perquisita res inuenta est. Is ad Vrbem concurrit, & nunciauit dicens. Præsidium Vrbis ablatum est. Nam Pater noster Ianuarius, qui tot tempore nos protexit, peccatis nostris merentibus, à nobis nunc aufertur. Omnes quoque Samnitum ordinati

dinati stabant submittentes capita sua, & dicentes. Benedictus, qui venit in nomine Domini. Exultationem illorum, ac lacrymas seu clamorem, sed & signorum virtutes, nullorum calamus scribarum potest significare. Atque vtinam Pater Augustinus esset, qui hæc nobis cuncta describeret.

Interea Pontifex, & omnes Cleri, cum Reuerendissimo Gutti Præsule inter densissima agmina, cum hymnis, ac lampadibus, sanctissima ossa ferebant. Sed Clericorum voces discerni non poterant, propter agminum clangorem: suum namque Patrem se recepisse gaudebant. Nec prætereundum, quòd omnes, odor ita perfuderat, ac si aromatum infinita singuli suis manibus ferrent. Princeps verò eximius tanta lætitia copulatus, quàm si vrbem illam suæ subderet ditioni: lætaturque quòd Patrem sibi, suisque reduceret, quem nullus poterat præcedentium Principum reuocare: idcircò immensas retulit grates, quòd suo in tempore illi Christus mirandum concessisset.

Nec prætereundum arbitror, quòd ipso die, quo sublatus est, Dominus per illum operatus est. Nam cum quidam equum perderet, nec alterum haberet, ad beatissimum Martyris corpus cum lacrimis cucurrit dicens. Sancte Ianuari, vnum equum, quem habui, nunc furtim nescio quis abstulit. Puto quod valeas palam illum reducere. Credens per beneficium Martyris se adiuuari, ad locum, in quo manebas secessit. Sed mox vt reuersus est, vox illi de intimis castrorum quasi infantis facta est. Illum ad locum propera, & equum tuum inuenies ibi. Illo in momento, quo vox sonuerat, in locum cucurrit, equum vinculis retentum inuenit. Reuersus est gaudens: profitetur omnibus, quòd tàm cito à Beato Martyre potuit exaudiri. Res omnibus nota facta est. Cunctorum ora Martyris laudes promulgabant, vox illa, cuius in ore sonuerit, nunquam inueniri potuit, quam diuinitus emissam fatemur.

Etiam illud dicendum, quòd nullo in tempore fragrantia odor recessit: ita vt, ab itinere, per quod ducebatur, ante duarum, vel trium horarum spatium non euanesceret. Quo tempore simul cum Præsule eiusdem Martyris itineris comes fui. Hoc in eodem itinere, quod fateor, erga fluuium, qui Visercula dicitur, gestum est. Nos itaque cum Martyris vestigia portitorum sequeremur, repentè à nobis expulsum est, vt vix ab aliquo potuerit videri. Illico Præsul venerabilis, in stupore mentis raptus ait. Vbi est, quod sequebamur? Omnes vehementer stupefacti, grates referre Domino nitebamur, qui per Martyrem suum dignatus est, suorum corda seruorum nouis miraculis refouere. Mox illico iter carpere velocius cogebamur, quoniam penè iam sanctissimum corpus Martyris, octenis stadijs à nobis disiungebatur. Eiusdem vehiculo, vt annexi sumus, portitores Præsul percontatus est, dicens. Cur ita à nobis tàm longius recessistis? At illi Præsuli dicunt. Quod interrogas nullus nostrum nouit. Putabamus enim nos sui pondere quasi nihil portantes, vobiscum carpere iter, obliti quidem fuerant, quod portabant.

Tota quidem nox ab illa rusticorum multitudine mirum in modum, in laudem Domini versa est, exultans suum carpebat iter. Fama verò iam Martyris, Beneuentanam Vrbem inuaserat: vndè omnis Vrbs cum lampadibus, & hymnis obuiam illi facta est, laudantes Deum, ac dicentes. Benedictus, qui venit in nomine Domini, quia post tot tempora Patrem suum recipere merueris. Igitur Vrbem lætantes cum Martyre suo ingressi sunt. Quem in Basilica sui beatissimi Diaconi Festi posuerunt: donec illi summo cum honore, locus in sua sede pararetur. Nam iuxta Basilicam Dei Genitricis Mariæ, semperque Virginis, Basilica quæ Ierusalem nominabatur fuit: in quâ etiam sedes antiquorum Episcoporum, & illius fuit. Hanc itaque Martyri Ianuario, miro opere renouauerunt: in qua etiam cameram marmoream elegantius constructam,

structam, eximius Princeps *fieri mandauit, in qua corpora Sanctorum Martyrum locarentur:* Ianuarij *videlicet, Festi, & Desiderij.*

Itaque venerabilis Gucti Præsul, cum omni plebe, ac multitudine populi, ad locum, in quo Senator Cyphius, *beatissimum* Festum, *& Desiderium locauerat, pergens, eosdem in Vrbem, ad suum Pontificem transuexit: vt eorum corpora vno sub tegmine locarentur, quorum spiritus vna* Domini *gratia vniuit. Quorum tumulus cum à præfato Præsule aperiretur, quasi cæleste manna illic repertum est. Nam niuis in modum, Beati Martyris Festi corpus, totum tumulum occupauerat. Odor quasi tot floribus nares omnium perlustrabat. Denique particulam quandam sanctissimi corporis naribus meis apposuit, dicens. Vide cuius odoris est hoc. Ad quem ego. Nemo mortalium plenius referre potest. Nam mihi videtur, balsamum cum floribus omnibus permixtum fragrare. At ille inquit, Beatissimi Martyris Festi pars corporis est: simulque promisit omnia, quæ viderat, eadem iam euidentius prius mihi à Venerabili Præsule perlata sunt,* locus corruptus. *Qui etiam* B. *Desiderium, quasi modo trucidatum cum sanguine se inuenisse fatebatur.*

Sacra verò corpora in prædicto loco locata sunt, omnis ciuitas ad illam locationem (fortasse Translationem) *confluxit: etiam* Excellentissimus *Princeps* Sico: *qui coronam auro optimo, excellentemque gemmis pretiosissimis, de capite suis manibus deposuit, & super Altarium* B. Ianuarij *Martyris locauit. Quod ipse simul cum Præsule, auro optimo, gēmis pulcherrimis, figuris varijs vndiq; per totum fieri mandauit.*

Mirabilia igitur, quæ per suum Martyrem, postquam redactus est, Dominus fecit, sequenti die (quoniam nunc fessi sumus) propitiante Domino, annuenteque Antistite eius, quæcunque à Religioso *ipsius Ecclesiæ audiui, referabo.*

Denique eodem tempore nobilis puella, quæ adhuc superest, fuit. Hæc paralysin in dextero latere grauiter patiebatur, nullo modo brachia ad os saltem ducere valebat. Consilio verò parentum, ad sacrum Beatissimi Ianuarij *corpus ducta est, ut illi solita pietate sanitatem largiretur: quod illico consecuta est. Nam cum omnes post orationem soperi nos dedissemus. Ipsaquidem longè ab* Altario, *prout poterat psallebat. Repentè quidam Sacerdos indutus sacro velamine visus est. Hæc pauore nimium concussa corruens, faciem obnixè tegere quærebat. Sed continuo, qui apparuerat, brachium ad illam tendens, accessit. Illa autem, quia visionem ferre non potuit, protinus in clamorem irrupit. Ad cuius vocem experrefacti cucurrimus, eamque inuenimus sanam.*

Sed & illud silentio dari non arbitror, quod idem referebat dicens. Quòd à viro eiusdem, quæ sanitati restituta est, decretum est, vt suo oleo, ante Beatissimi Ianuarij *corpus iugiter candela poneretur. Quod cum negligentius ab eo, cui commissum erat, ageretur, cæpit candela sine admixtione olei redundare. Nam custos illi tantum externè ignem apponebat. Non enim opus erat eidem oleum inferre: quoniam sine olei administratione candela vndique in pauimentum influebat, de cuius liquore mirabiliter multi redditi sunt sanitati. De ijs vnum ad memoriam recurrit. Nam, sole quodam die ad occasum vergente, quædam mulier cum parua filia orauit summopere poscens, & dicens. Peto Domine vt banc filiam meam oleo Beatissimi Ianuarij perfundas, quia obriguit, nec flecti potest. Mox vt poposcerat accepit. Et vt oleo sacro peruncta est, sine mora reddita est sanitati: alacrisque mater cum filia incolumi recessit. Eodem quoque tempore, mulier amisso lumine, sacro eiusdem Martyris oleo, sibi oculos leniri poposcit, quod petenti negatum non est: cumque illius oculis infusum esset, ita celeriter restituta est sanitati, ac si pro oleo lumen illi iniectum fuisset. Hæc à præfato custode relata sunt.*

Quod sequitur, à religioso quodam Diacono audiui, qui eiusdem Mar-

tyris

tyris eodem tempore extiterat custos. Quadam mulier cum filio in eadem Ecclesia hospitium trahebat. In tempestate noctis, eiusdem Ecclesiæ ædes quasi ruere sensit: quæ filium inclamans ait, surge, nam domus funditus euertitur: cui ille, cernis, inquit, splendorem tanti luminis? & illa, Intueor. Quibus vociferationibus omnes, qui viderant, & ipse Diaconus cucurrerunt, dicentes. Subuenite, quoniam omnis Ecclesia igne crematur. Ad quas voces etiam affines cucurrerunt. Nam exuberante lumine maxima ex parte Vrbs ardere videbatur, sed euidentius res intuita, quod erat, diu non latuit. Paulatim etenim lux intra Ecclesiam tantummodo coarctabatur. Post duarum horarum spatium, Diaconus in Ecclesiam pauens ingreditur, sed lumen iam Altare tantum cingebat, & paulatim illo adstante subtractum est. Sed tantus deinceps odor inenarrabilis remansit, vt non solum Ecclesiam, in qua Martyris ossa inerant, sed etiam vicinas ædes perfunderet. Qui odor vsque ad trium horarum spatium productus est, donec accessit ager quidam, qui sine omni tarditate incolumis recessit.

Vt verò superius dictum est, quis comprehendere, vel exponere, aut scribere potest, quanta per eum Deus operatus est? Atque ad Beatissimum Martyrem nullus infirmorum si pura fide accesserit, immunis recedet. Non enim miremur, post mortem talia posse, qui in vita talia gessit. Hic pro suo Domino, & pro eiusdem mandatis, & plebe commissa sanguinem fudit, vndè & meruit post mortem melius posse. Quod fallaces diuitias sequenti, euenire non poterit. Quia dum suam sequitur voluntatem, quod melius est amittit, idest vitam post mortem. Ideò scriptum est. Charitas non quærit quæ sua sunt. Ita Sancti Martyres fecerunt, vt possiderent meliora, idest incorrupta, quæ non sunt carnis, sed spiritus. Nos verò cum nostra sequimur, idest carnis, spiritualia habere non meremur. Quoniam quæcumque seminauerit homo, hæc & metet. Nam qui in carne, de carne, & corruptionem metet: & qui in spiritu, de spiritu, & vitam æternam. Beatissimus igitur iste Sanctus Ianuarius, cuius solemnia celebramus, non voluntatem sequutus est carnis, sed magis, quod Domini erat: quæ breuius dici possunt, Dilectio Dei, & proximi, de quibus messuit vitam æternam, quam & nos possumus, si hunc imitemur adipisci: Præstante Domino nostro Iesu Christo, qui cum Patre, & Spiritu Sancto viuit, & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

Hactenus Anonymus Scriptor. Qui tamen, (vt obiter hoc adnotem) nullum de Ianuario Beneuenti ciue verbum, quamuis occasionem non semel id narrandi habuerit: vt ex ipsa narratione manifestum apparet.

Ex eo item rursus erroris arguitur Ammiratus, qui, vt vidimus, putauit ex Neapolitano Templo sublatum Ianuarij corpus. Si enim id ita fuisset, ad quid opus fuisset solerti illa indagine ad inueniendum eius sepulturæ locum? Quandoquidem in Templo maximo constitutum, omnibus innotuisset, &, qui lamentabundus, *ad ciuitatem cucurrit*, dicens. *Præsidium Vrbis nunc ablatum est*, id palam euincit. Et omnium clarissimè, quod de Sicone subditur. *Princeps vero eximius, tanta lætitia copulatus, quàm si Vrbem illam suo subderet imperio*. Non ergo illa potiebatur, ita vt, quasi iure suo posset è Templo ipsius, quod vellet auferre.

Quod fecit Sico coronam capitis sui, D. Ianuario imponens, imitati sunt posterioribus sæculis Principes alij: nempe Recharedus erga Sãctum Felicem Martyrem Gerundensem, & Henricus Imperator erga S. Odilonem Cluniacensem. Petr. Damian. in eius vita, & Bibliotheca Cluniacens. in Notis fol. 69.

Extat Officium in hac Translatione compositum, certè non contemnendum ob eius antiquitatem. Habemus illud in nostra Bibliotheca.

Vertente postea anno 1129. *Roffridus*, inquit Falco Beneuentanus, *tunc*

tunc Archiepiscopus, foras produxit de Altari, in quo, antiquo tempore, idest per vndecim supra trecentos annos, *iacuerant, & re vera non honesto, sicut decebat loco illo manebant, vnde in Basilica, quam Gualterius Tarentinus Archiepiscopus pro Sanctorum illorum dilectione construi fecerat, magno cum honore, & latitia, praedictorum Sanctorum ossa collocata sunt, nobis videntibus, & de illorum ossibus osculantibus.*

Fuit iste Gualterius patria Neapolitanus, vti alias diximus: & probabile est, ipsum affectu in conciuem suum Ianuarium id patrasse.

Mirum autem est, post ablatum à Sicone Ianuarij sacrum corpus, & Beneuentum translatum, adhuc tamen vulgus, imò doctos, ac pios viros existimasse illud Neapoli esse. Itaque Ioann. XXII. Auenione ad illud venerandum, Neapolim aureas vestes misit. Et S. Antoninus, qui obijt anno 1459. hoc est, longè antequam illud per Oliuerium Cardinalem Carafam Neapolim reportaretur, tom. 1. Chron. tit. 8. cap. 1. §. 13. ait. *Corpus verò huius Sancti Neapoli quiescit.* Huius erroris causa fuit, vel inscitia facti, vel multitudo miraculorum, quae virtute capitis, & sanguinis, quae semper Neapoli fuerunt, edebantur. Nam, quòd ita dictum fuerit, quasi caput pro toto homine sit acceptum, iuxta illud Ambros. lib. 1. Hexameron. *Totus homo in capite residet.* Et familiari hac ratione, dicunt Latini. *Lepidum caput, Festiuum caput.* Idest, Lepidus homo, Festiuus homo, id longè petitum est, & ab historia alienum.

Translatio tertia, Beneuento ad Montem Virginis. *Sect.* XIV.

CIrca fines huius Regionis nostrę, quę Felix Campania ob sui vbertatem dicta est, Mons eminet, Virgilianus aliquãdo dictus, à Virgilij Poetae predio, qui eius loci accola quandoque fuisse dicitur. Vbi ab ethnicis superstitioso cultu, Cybele Deorum Mater, erecto ipsi Templo venerata fuit: vt ex Antonini Pij Itinerario constat. Sed ea refecta, & conculcata, anno Christi 1126. Maio mense, à S. Gulielmo, verae Dei Matri Templum erectum fuit, in edito illo, ac deserto Montis iugo: vnde Sylua caedua dilatatur, constructo celebri Monasterio Ordinis sui: in quo Monte non alijs cibis, quàm ijs, quibus in Quadragesima vescimur, vti licet: quod, miraculis saepè comprobatum est.

In hunc ergo sacrum Montem, D. Ianuarij ossa translata fuisse, certum est: incertum quo tempore, qua occasione. Sunt, qui asserunt, id eo tẽpore contigisse, quo Beneuentanam ciuitatem sibi aduersam, & Emanueli Constantinopolis Imperatori fauentem, Gulielmus cognomento Malus, Rogerij Regis filius, ac Regnorum haeres expugnauit, caepitque. Quasi, vt se atrocius vlcisceretur, voluerit, & hanc etiam cladem Beneuentanis inferre, Sanctorum scilicet lipsanis eos priuãdo. Miror tamen antiquos Gulielmi gestorum, ac Beneuentanarum rerum Scriptores, id nullatenus memorasse.

Tradunt alij, Gulielmum Nusco transeuntem, dum Salerno Beneuẽtum peteret, ibi bellica excursione nonnullos interfecisse, multosque in captiuitatem secum fuisse abducturum, nisi Amatus Nusci Episcopus, Sãctique Gulielmi Discipulus pro eorum libertate fuisset intercessor. Et ho-

rum demum victoriam Gulielmo prędixiſſe:conteſtatus id ſe à Sancto Gulielmo inaudijſſe.Quam cum fuiſſet Gulielmus aſſecutus,poteſtatem fecit Amato,petendi quod vellet.Hunc verò non aliud petijſſe, niſi Sanctorum reliquias, inter quas dubio procul credendum eſt,Sancti Ianuarij corpus fuiſſe.

Neapolitanorum fuiſſe hoc inſigne facinus, opinati ſunt alij: tunc temporis, cùm Carolus Primus à Clemente Sexto in Regnum Neapolitanum fuit accitus,vt Manfredum iniuſta eius poſſeſſione ſpoliaret.In eo enim prælio Manfredus occidit: ac Beneuentum militum direptioni datum fuit. Ea itaque occaſione,pios aliquos Neapolitanos milites de vno Ianuario conciue ſuo fuiſſe ſollicitos:cuius oſſa venerati, ea in tutiſſimum Montis Virginis Templum lætabundi occultarunt, vt inde poſtea facilius Neapolim poſſent transferri.

Placet tamen in hoc,Siculo Bernardino adhærere. Quamuis enim in Friderico erret,quem dicit fuiſſe Ænobarbum,cum fuerit eius nominis II. vt alias dixi,in his tamen narrandis veritati conſona loquitur.Hunc itaque aſſerit, cum ob ſua ſcelera Eccleſiæ communione priuatum ſe vidiſſet, nihil intentatum reliquiſſe, quo Eccleſiæ bona funditus euerteret, feritate maxima,& inaudita crudelitate,cæde,rapinis,ferro,igneque cuncta deuaſtando.Templaque ipſa expilando. Ac proindè Beneuentanos, veritos, ne & in Sanctorum quoque oſſa ſæuiret, de Epiſcopo Ianuario, ac Beneuentanis Feſto, & Deſiderio ſollicitos, eorum beata lipſana, in opportunum Monaſterium Montis Virginis curaſſe transferēda. Opportunum,inquam, quandoquidem, qui ei tunc præerat Abbas, Archiepiſcopi Beneuentani frater erat.Hæc ex Bernardino.

Translatio quarta, Neapolim è Monte Virginis. *Sect.* XV.

ACta Tranſlationis huius,temporum iniuria, ſiue hominum negligentia perierunt.Interfuit ipſi Antonius Mercantius,eamque in ſuo Diario ſcripſit,quod M.S.extare dicebatur,apud Matthæum de Capua Conchenſem Principem, Regnique Neapolitani Magnum Admiratum. Ex alio Diario M.S. Iuliani Paſſeri,mutuati ſunt aliqua Regius in vita,& Engenius in Eccleſia S.Ianuarij. Sed Bernardinus ille Siculus, fideliori calamo cuncta narrauit, qui & ipſe illi interfuit,rudique illo carmine deſcripſit,quod M.S.olim à me ſeruatum, nunc apud Tutinum typis expreſſum extat,cap.14.Ego quoque inde multa,ex his, quæ ſum dicturus deprompſi.

Gulielmitæ Monachi, ſacrum Ianuarij corpus in medio Templo Sāctæ Mariæ Virginis,inque ſatis profunda fouea tumularunt. Vtque tutius illud ab hoſtium incurſionibus ſeruarent,ſupra illud, primarium dicti Tēpli Altare extruxerunt.Eo poſtea bellorum turbine tranſacto,ſæculiſque aliquot excurſis, omnis penè memoria apud ipſos etiam Monachos exciderat,quonam ſignatè loco,B.Martyris corpus requieſceret. Interea anno Domini 1480.commendatum fuit Monaſterium Ioanni Cardinali ab Aragonia,Ferdinandi Regis Primi filio. Qui exornando Templo incumbens, cum iuſſiſſet vt id primarium Altare, de medio Templi dimotum,ad abſidis

dis parietem transferretur, sub Altari, marmorea lamina inuenta est, quæ percussa bombum emisit, indicem vacuum sub ea esse locum. Ea sublata inuentus est loculus, cum hac epigraphe. *Corpus Sancti Ianuarij Episcopi Beneuentani, & Martyris.*

Mortuo deindè Ioanne Cardinali, sacrum illud Montis Virginis Monasterium Oliuerio, postea Cardinali Carafæ commendatum fuit. Qui ad generis nobilitatem, decora zeli erga Ecclesiasticum cultum addiderat. Cogitanti ipsi de sacris reliquijs inde Neapolim euehẽdis, litteræ Ferdinandi Regis accesserunt, quæ extant in Regijs Archiuis in Reg. exterorum X. Regis Ferdinandi fol. 79. 1489. quas Latio donatas, hic scribendas censuimus. *Cardinali Neapolitano. Reuerendissime in Christo Pater, & Domine, Amice noster charissime. Vt vestræ notum est Dominationi, Gloriosi Martyris Ianuarij caput, & sanguis in hac asseruantur ciuitate. Scis etiam, qu...m sit ab omni populo eius nomen veneratum, quantaque erga eum omnes deuotione teneantur. Qu... vt augeatur, omni nos ope percupimus. Cum itaque eius corpus in Monte Virginis fuerit repertum, cogitauimus, ac deliberauimus, cum consensu, & licentia Sanctitatis Domini Nostri, huc illud asportandum, eiusque capiti vniendum. Certi id, & vestræ Reuerendissimæ Dominationi placiturum, eam obnixè rogamus, vt nostro, & suo nomine apud Sanctitatem prædictam intercedas pro facultate dicti corporis in hanc ciuitatem euehendi: & singulari gratiæ id acceptum feremus. Dat. in Castro Nouo Neapolis 26. Ianuarij 1490. Rex Ferdinandus. Io. Pontanus.*

Post multa verò temporis interualla, & bellorum tumultus, quibus diu Regnum vexatum fuerat, Alexander VI. P.M. diplomate suo bullato, facultatem fecit Alexandro Carafæ Archiepiscopo Neapolitano, Oliuerij fratri, corpus illud Neapolim asportandi. Itaque is cum honorifico Clericorũ Hectoris fratris, & Iacobi Arduini Episcopi Lipariẽsis, Neapolitanę Ecclesiæ Vicarij, aliorumque comitatu, adijt Montem Virginis. Quod, vbi Monachi persensissent, Templi, ac Monasterij ianuas clauserunt: armisque se munientes, omnem Archiepiscopo aditum præcluserunt. Ac prætereà, Monacho cuidam iussum fuit, vt sacra illa pignora clam è Templo, in abditissimum quendam syluæ locum abderet: quo omnis Archiepiscopo illa inueniendi spes adimeretur. Archiepiscopus, vt Monachorum audaciam frangeret, quingentos milites è vicinis Hirpinorum Oppidis accersendos curat: à quibus Monasterij septa circumquaque circumuallata fuere. Hæc vbi innotuerunt Priori Monasterij, qui fuerat absens, summopere displicuerunt. Quocirca illico reportanda in suum locum sacra pignora, & nuncios ad Alexandrum mitti curauit, qui, & ipsius absentiam contestarentur, exciti rumoris causam, & benignè ad ipsa recipienda eum inuitarent. Eo nuncio Alexander admodum lætus, è Mercuriano, quo repulsus secesserat, ad Templum Virginis ascendit. A Monachis honorificè exceptus, peracto à Sacerdote quodam Sacrificio, omnes vna Monachos ad iurandum supra sacrosanctum Christi Corpus, an verum esset Sancti Ianuarij corpus, quod tunc sibi tradebant compulit. Iurauerunt autem illico omnes: ac sanctè testificati sunt, illud ipsum B. Ianuarij corpus, quod Beneuento olim aduectum, ac tamdiu in ... Templo clam sepultum habuerant, se illi tunc tradere, bona fide, & absque fallacijs. ... hæc, Archiepiscopus singula B. Martyris sibi data ossa ad inuicem commen...ari signatè fecit.

Interfuit huic celeberrimę Translationi, vti diximus, Antonius Mercantius: qui in suo illo Diario M.S. tradidit, in ea fictili vrna, laminam quo-

que plumbeam inuentam fuisse, in qua insculptum ipse vidit Helenæ Magni Constantini matris nomen. Fortasse ea ipsa vrna erat, in qua primùm in agro Marciano beata eius ossa condita fuerant: si eius tempore, vt fama est, Translatio illa facta fuit, pace nimirum Ecclesiæ reddita.

Itaque repertam in dicto Virgineo Templo iam dictam vrnam sacris B. Ianuarij ossibus plenam, Archiepiscus arculæ inclusit serico villoso purpureo coopertæ, eamque fascijs, funiculisque ad collum appensis, ante pectus suum super equum, quo vehebatur, ab ea Æde, quæ in arduo Montis sita est, Neapolim pie, religioseque portauit. Quo cum appropinquasset, ex equo descendens, ac fortè nudipes, vt piè credi potest, thesaurum illum brachijs complexatus tulit: atque in Archiepiscopali Ecclesia collocauit, priuatim tamen, ac ferè nullo obuio ciuium, ob pestiferi morbi sæuitiem, eo tempore latè grassantem. Postera autem die, vulgata iam de aduecto S. Ianuarij corpore per Vrbem fama, ingens omnium Ordinum, ac vtriusque sexus multitudo, ad visitanda tanti Martyris, ac Patroni pignora, Episcopion adeunt, & (quod cum admiratione obseruatum est) ab eo die desæuijt pestis, cępitque ciuitas frequẽtari, redeũtibus vndique ciuibus, ob pestilitatẽ olim huc illuc abactis. Ea res Romam perlata, magis magisque Oliuerium permouit ad honorificum illud Hypogęum Sancto Martyri extruendum, de quo infra.

Incidit hæc Translatio in diem decimamseptimã Ianuarij anni 1494. vti Afflictus testatur in Constitut. Regni, incipiente ***Terminum vitæ*** Tit. de homicid. num. 47. & in eam, quæ incipit. *Si quis aliquem*, Tit. de spoliant. homin. num. 5. vbi & de Officio in eius honorem à se composito meminit. Ad quem diem, figebatur olim etiam in Tabulis Neapolitanæ Ecclesiæ: quamquam & prima quoque Translatio celebraretur prima Dominica mensis Maij. Ex quibus postea Tabulis abrasa est.

Placet nunc, quando iam vetera testimonia percurrimus, recens de hac Translatione Carmen adiungere, quod efflagitante me, doctissimus Sacerdos Prosper Antonius Zizza pangebat.

ODE PINDARICA.

Adeste Musæ, quotquot amabiles
Lustratis oras, siue biuerticis
Pindi recessus, siue beatis
Lucidulas Heliconis vndas.
Mutanda vobis sunt iuga Montium,
Mutanda vobis flumina. Vesbius
Pindus biceps sit, nec Cephiso
Diffluet inferior Sebethus.
Adeste, lætis carminibus tamen
Plausus ad aptos omnia concrepent:
Nec plectra pendebunt in vmbra
Pyeria tacitura Daphnes.
Dicenda quando est lætitiæ dies,
Signanda cano cana [illegible]
Quo IANVS Vrbis ille vindex,
[illegible] domitor Tyranni.
Qui non marinis Andromedæa feris,
Non vicit Hidra colla minantia

Sem-

Semper renascendo recisa,
Quoduè canis facinus vetustas.
Sed strauit hostis cornua perfidi,
Ducis barathri, quando recluserat
Sedes silentum, Tartarique
Vesuuius rabiem vomebat.
Ingressus Vrbem Ianus *amantior*
Oblita non Vrbs, plausit amantius
Ad se reuertenti Patrono
Carminibus,fremituque blando.
Nam quæ Siconis *senserat impetus,*
Eius rapaces senserat & manus;
Perpessa vires barbarorum,
Parthenope, spoliata donis.
Non illa gemmas, ditia non sibi
Erepta fleuit munera, sed sui
Seruata milleuos per annos
Pignora iam sacra Ianuari.
Dux namque sacros vindicis inclyta
Syrenis artus, transtulerat lares
Ad Beneuentanos, vbi ille
Gesserat & baculum, mitramque.
Mox Sico *pressus Marte, recondidit*
Sacrata Diui pignora, quæ niue
Monte in Hirpinis, oblitus stat
Assiduo Orbilianus imbre.
Sed rebus olim compositis, noua
Nequibat ægro Vrbs viuere corpore,
Absente Iano, nec paternas
Iam proprius moderante, sedes.
Tandem misertus Romuleus *Pater,*
Concessit almæ dona Neapoli,
Portanda rursus Ianuari.
Protinus exilijt, nimisque
Gauisa Syren *gestijt, & suas*
Nymphas vocauit, quæ celebrent diem;
Et tu Petulci, *tu canorie*
Collibus Antiniana, *tuque*
Ora è marina Pausylipe venis,
Gratata Matri, personat vndique
Plausus, triumphus, seu renata
Mœnia tum sua condereneur.
Excita penè e sedibus, in sui
Processit occursum Ducis, hinc nurus
Ornata crines, hinc coruscis
Cum famulis, Equitum Senatus.
Mitraque sacra insignibus aureis
Carapha Pastor, hinc comitatus
Longa Sacerdotum corona

Obuius, & Federicus adsunt.
Carapha quando Templa sacerrima
Regebat Vrbis, quo neque iustior,
Nec sanctior: par verò habebat
Imperium Federicus aquum.
At tu triumphans ingredere, ò Pater
Tutela tu cara maxima Patria
Auerte Aades, & fauenti
Numine, tu tege, vise, serua.

Ampulla cruoris, & alia alibi Sancti Martyris Reliquia. *Sect.* XVI.

VEre Regius Psaltes Psal. 31. dicere poterat. *Custodire Deum ossa seruorum suorum.* Cui succinit Isaias cap. 66. dicens. Quòd & *germinare ea faciat.* Ob seruatam scilicet incorruptibilitatem. Quod de Primogenito mortuorum Christo Domino tradunt nonnulli, non possum silentio præterire: id Chiffletij verbis narrabo cap. 36. de linteis sepulcralibus. *In Gallia Narbonensis Vrbe Sācti Maximini, seruatur verus Sanguis Domini nostri, phiala vitrea conclusus, qui quotannis, die Veneris Sancti, dum Passionis Dominica Officium recitatur, maximo miraculo cernitur per se attolli, & ebullire.* Hæc ille. Ne quis autem scrupulus alicui suboriatur, de hoc, & alibi existente Christi Sanguine, Caietanus legendus 3. par. q. 54. artic. 2. & Suarez 3. par. tom. 2. disp. 47. sect. 2. necnon & Vasquez disp. 36. cap. 8. num. 42. Quoties autem Deus id factitarit in Sanctis suis, vitalem eorum sanguinem reddēs, id tantummodo nunc narrabo.

Insigne est illud, quod de corpore Sanctæ Euphemiæ, post Euagrium lib. 2. cap. 18. scribit Nicephorus lib. 15. cap. 3. Nimirum, quòd in læuo latere tumuli illius, fenestella quædam erat, operculo obfirmata, per quam spongia ferro alligabatur, & guttis cruore illius delibutis extrahebatur, dabaturque liberaliter omnibus illuc aduentantibus. Idque Mauritio Imperatori incredulo, per experientiæ tentamentum fuisse satis compertum.

E Sancti Thomæ Erfodiensis cadauere, sanguinem fluxisse contra omne morborum genus propitium, narrat Bozius infra citandus.

In Monte Falco ampulla conseruatur sanguinis plena, qui è corpore Sanctæ Claræ effluxit. Is concretus est, & nequaquam in puluerem redactus. Quoties autem aliquid calamitatis, Christianæ Reipublicæ imminet, continuò incipit colliquefieri, subsilire, & efferuescere: eo concitatius, ac diuturnius, quo maior futurus est casus. Sicut obseruatum est, cum Regnum Cypri fuit à Turcis captum. Vide Bozium de signis Ecclesiæ Dei lib. 15. signo 66.

Veniamus ad Neapolitanum Regnum. In Ducatu Amalphiæ, ciuitateque Rauellensi, ampulla est sanguinis Sancti Pantaleonis Martyris, quem liquefieri testantur oculati testes Marinus Freccia insignis I. C. lib. 1. de subfeudis, cap. de Prouinc. & ciuit. Regn. Neapol. Et Paulus Fuscus de visitat. Eccles. c. 8. n. 10.

In eadem ciuitate Amalphiæ, sanguinem S. Vrsulæ liquefieri in die Bozius loco citato.

Scalis

Scalis item Picentinorum similiter ciuitatulæ, Sancti Eustachij cruorem in ampulla seruatum, in eius natali die liquefieri testatur Ferrarius lib. de SS. Italiæ.

Verum ad ciuitatem nostram Neapolitanam deueniendo. Quòd in vnius tantum Diui sanguine, alicubi ostendit Deus, hoc in pluribus in vna solum ciuitate voluit demonstrare. Vt in sanguine Præcursoris Domini in Ecclesijs Monialium S. Mariæ Domnæ Aromatæ, & S. Gregorij Armeni, ac in Ecclesia Fratrum Sancti Augustini Congregationis Carbonariæ. In sanguine Sancti Stephani in Ecclesia Monialium Sancti Gaudiosi. Et Sanctæ Patriciæ in eius Ecclesia, & S. Bartholomæi Apostoli, teste Engenio in eadem Ecclesia Sanctæ Patriciæ. Et S. Pantaleonis Martyris, teste eodem in Ecclesia Sancti Seueri.

Libet recens, ac familiare exemplum de nostri B. Andreæ Auellini sanguine subdere. De quo hæc Boluitus noster lib. 3. Vit. Beati cap. 36. *Exindè autem quotannis ferè obseruatum fuit, & in Ecclesiasticis Tabulis consignatum, illum,* nempe sanguinem, *qui in Templo nostro D. Pauli argentea theca inclusus asseruatur, anniuersario eius die ebullire, vel saltem colliquefieri, innumero spectante populo in ipso sacro* Vestiario. *Et hoc etiam anno, quo primum Beati honores publici, Andreæ fuere collati, in ipsa eius Templi Ara maxima. Quæ cunctis, vti diximus, pluries collatis Theologorum, & Medicorum sententijs, indubio miraculo fuere adscripta.* Hæc Boluitus.

Sed iudice magno Baronio, omnibus antecellit, inclyti Martyris Ianuarij cruor. De quo non aliud testimonium afferam, quàm quod Ecclesia in eius natali die affert, his verbis. *Præclarum illud quoque, quod eius sanguis, qui in ampulla vitrea concretus asseruatur, cum in conspectu capitis eiusdem Martyris ponitur, admirandum in modum colliquefieri, & ebullire, perindè atque recens effusus, ad hæc vsque tempora cernitur.* De hoc miraculo Baronius Notis ad 19. Ianuarij. *Non eiusmodi est hoc miraculum,* inquit, *vt vnius, vel alterius hominis testimonio comprobetur: sed ita manifestum, vt ipse Martyris sanguis, assidua miraculorum operatione, velut Abel sanguis clamans, per vniuersum Orbem Christianum intonet.*

Dixi supra extrema Sect. IX. piarum fœminarum studium fuisse, cruorem Martyrum colligere: exemplo Sanctarum sororum Praxedis, & Pudentianæ. Ac septem illarum mulierum, cruorem S. Blasij colligentium, ob idque martyrio coronatarum. Addo nunc ex S. Gregor. Turonens. lib. 1. Miraculor. cap. 12. totam concham argenteam, cruore S. Io. Baptistæ fuisse impletam: industria deuotæ fœminæ, quæ decollationis eius tempore, in Palestina erat: quæ postea in Vasatensem ciuitatem delata fuit. A fœmina quoque S. Ianuarij sanguinem fuisse collectum, indicat egregia eius imago in valuis organi Archiepiscopalis Ecclesiæ ab insigni pictore Georgio Vasario depicta, tempore Pauli Papæ III. Et alia in Porticu Ecclesiæ Sancto Martyri dicata extra mœnia ciuitatis.

In eo autem loco Puteolanæ ciuitatis, vbi cruor iste ex desecto capite deciduus, collectus est, Ecclesia postea extructa est: in quam perbellè facit, quod Prudent. peristeph. hymno 1. cecinit.

Illitas cruore sancto nunc arenas, incolæ
Confrequentant, obsecrantes, voce, votis, munere.

Existimo verò ampullas istas cum eius corpore fuisse tumulatas. Id obseruare est in antiquis Romæ cœmeterijs. Extat prætereà exemplum S. Cerboniani

boniani Episcopi Frisingensis, cuius calidus sanguis, qui ex eius naribus effluxit, cum suo corpore sepultus fuit, vt Petr. in catalogo tradit lib. 8. cap. 54. Quando verò Sico Princeps corpus S. Martyris Beneuentum asportauit, sanguinis ampullæ, in Stephaniam trāslatæ funt: vbi fuisse Caput eius, probant exempla aliorum Patronorum, quorum corpora, etsi alibi sepulta essent, vtpotè Asspreni, & Athanasij in Æde maiori, Agrippini, & Seueri in Ecclesijs eius nominibus dicatis, vt etiam Euphebij in Ecclesia Patrum Cappuccinorum, Capita tamē ipsorum, in Sacrario, seu Thesauro reliquiarum fuerūt: etsi antiquitus ea sub altari: vt olim etiam Capita Petri, & Pauli asseruata fuisse constat. Sed Tutinus cap. 15. Vitæ S. Ianuarij ad antiquiora id tempora refert. Nimirum ad annum circiter trecentesimum octogesimum primum, quando ædificata à Sancto Seuero Ecclesia extra mœnia Neapolis, illuc è Marciano agro sacrum eius corpus translatum fuit. Ac tunc primum liquefactionis miraculum obseruatum fuisse, in eo propemodum loco, Antiniano colli proximo, vbi nunc secus viam altare visitur, cum Sancti marmorea statua. De qua tamen re, nec Acta Translationis, nec Scriptores Vitæ Sancti Seueri, & Ioānis, qui tunc erat Neapolitanus Episcopus meminerunt.

Circumfertur testimoniū ex Vita Sancti Peregrini Confessoris, Regis Scotorum filij desumptum: vbi hæc leguntur. *Demum venit Neapolim, quam veteres Parthenopem appellarunt, ad S. Ianuarij Martyris, quotidianum, & insigne miraculum: vbi gemina phialæ vitrea habent intra se ipsius Martyris durum sanguinem sicut saxum, quæ dum ad caput eiusdem Martyris appropinquantur, subito liquefit sanguis in illis, cum aliqua spumanti bullitione, qui Martyr à mille annis citra iam migrauit ad Dominum: & phialę illæ intactæ persistunt.* Sed hoc testimonium eludunt aliqui, tanquā narratio illa sit per prolepsim dicta. Vel quod vitæ Sācti Peregrini Scriptor nō omnē mereatur fidē. Posterioribus sæculis scripsit Fabius Iordanus I. C. Neapolitanus in Schedis de Neapolitana Vrbe, incendium Vesuuij, quòd anno 685 contigit, Ianuarij lipsanis apparentibus fuisse extinctum. Quod, vt manifestè probat, ante id temporis, ea beata pignora Neapoli fuisse, ita de liquefactione nihil asseuerat, eius hæc sunt verba. *Adeoque pernicibus ignium fluminibus cuncta adussit, vt nonnisi solemni pompa Sacerdotum, Beati Ianuarij caput, & durum sanguinem proferentium occurrente, sisti, auertique potuerint.* Idem prorsus dicendum censeo de donario Ioannis Papæ XXII, Ecclesiæ Neapolitanæ facto. Is quippe per insciam facti, putans Neapoli eo anno Pontificatus sui XVIII, qui incidit in annum Christi 1333, Corpus Beati Martyris requiescere, quod tamen tūc in Monasterio Montis Virginis venerabatur. *Quendam pannum aureum, imaginibus Beati Ianuarij Martyris, cuius corpus in eadem requiescit Ecclesia* Neapolitana, *historiatum decenter, pro decore, & ornatu ipsius Ecclesiæ damus, & concedimus, de gratia speciali.* Vt eius Diploma narrat, quod in Archiuo Canonicorum asseruatur. In eo autem nulla liquefactionis mentio fit. Vtinam autem donarium illud nunc extaret, in ipsius enim historijs, siue intextis, siue acu pictis, aliquid de sanguine ad capitis occursum liquescente daretur intueri. Idem obseruo in Chronico M.S. Maraldi Chartusiani apud Tutinum, in quo lego. *Hoc anno 1140. Rogerius post coronationem suam* Neapolim *se contulit, & ciues obuiam illi occurrerunt contra portam* Capuanam, *& Archiepiscopus Vrbis Neapolitanæ processionaliter eum recepit, vna cum* Sanctorum *Reliquijs, capite, & sanguine Sancti Ianuarij, quos reuerenter adorauit, quæ postmodum ad Ecclesiam rediere.*

diere. Et in alio M.S. apud eundem, narrãte ingressum Alphonsi primi Aragonei in ciuitatem Neapolitanam. Neutribi enim de liquefactione mentio aliqua facta est.

Itaque incertum apud me est, quo primum tempore ea liquescentia vel contigerit, vel fuerit obseruata. Omninò autem, si non statim ab eius cæde contigit, sed multis post sæculis, id in occultam Numinis prouidentiam reijciendum est. Tantundem factum est in pretiosis Sanctorum cruoribus, hic asseruatis, de quibus supra. Præcursoris enim Domini sanguis in Æde Sancti Archangeli ad Baianum, siue à Carolo I. siue à Maria Roberti Regis filia illic inclusa, in eam illatus, non ante annum 1554. colliquescere visus est. Vnde postea in Parthenonen Sancti Gregorij Armeni, quo aliquæ ex S. Archangeli Monialibus immigrarunt, translatus fuit. Et alio denique tempore idem accidit cruori Sancti Præcursoris, qui in Ecclesijs Sanctæ Mariæ Domnæ Aromatæ, & Sancti Ioannis ad Carbonariam asseruatur. Sancti Andreæ corpus vnguentiferum translatum Amalphiam anno 1207. & conditum solemniter anno 1208. nullum tamen protulit liquorem, nisi post annum 1294. Andrea de Alaneo Archiepiscopo, vt constat ex Chronic. Amalphit. Crebra item est in sacra historia mẽtio de reliquijs Sanctorum, quæ diu latuerunt, ac postea diuino monitu reuelatæ, cultu celeberrimo veneratæ fuerunt. Nihil ergo mirum si hoc idem in nostro Ianuario accidisse dicamus.

Meminit huius ebullitionis Pius II. in suis Commentarijs. Post ipsum Angelus Cato Supinas in editione Pandectarum medicinalium Matthæi Syluatici Salernitani in epistola liminari dicti libri ad Ferdinandum I. Aragonium anno 1474. Robertus quoque Guaguignus Gallus lib. 12. de origin. & Regib. Francorum de anno 1495. agens inquit, *Le Domeniche III. iour di Moys de May*, & cætera subdit Gallico sermone, vti apud Gazellam est videre. Qui tamen cum addat Robertum lingua Gallica historiam edidisse, postea in latinum idioma conuersam, non videtur consentire cum textu, quem ego vidi editionis Parisiensis anni 1528. Ex quo manifestè colligitur, historiam lingua latina primo editam. Neque illud, quod subdit de textu, ab hæreticis decurtato, & abrasa miraculi narratione, in odium sacrorum lipsanorum fauere eius opinationi vllo modo potest. Non enim concordat cum ijs, quæ in eadem Caroli VIII. vita leguntur. Nempè Carolum ad bellum prodeuntem, curasse vt Sanctorum reliquiæ in Altari exponerentur, non prius in sacrario reponendæ, quàm ipse fuisset reuersus. Vtrumque enim impius, & hæreticus Scriptor, seu editor, seu interpres, ex textu abrasisset. Fortè Scriptor ille Gallicus, diuersus est à Roberto Guaguigno. Vel Codex, quo ego sum vsus, diuersus est ab eo, quem Gazella habuit.

Adde Iuliani Passari Diurnale, ad 6. Octobris 1496. Afflict. ad Constitut. Regni, *Terminum vitæ*, Tit. de Homicidis num. 47. Fulgos. Ducem Reipubl. Genuens. lib. 1. Dictor. & Factor. memorab. cap. 6. Picum Mirandulanum de fide, & ordine credendi, & alios.

Tandem illud consideratione dignum est. In imminentis mali omen accipiendum esse, quoties pretiosus hic cruor ad capitis præsentiam minimè liquescit. Sic obseruatum fuit anno 1527. & sequenti, cum Roma à Borbonio capta, & Pontifex in Castrum Sancti Angeli obsessus fuit. Et anno 1550. & 1558. cum Turca depredatus fuit multas Regni ciuitates.

Et anno 1569 in magna caritate, ob quam innumeri fame perierunt. Et aliàs, in cladibus alijs. Vt simili quoque euentu, Mauricianis temporibus Sanctæ Euphemiæ, & Sanctæ Glyceriæ cruor obduruit: vt habet Simocacta in Histor. Mauriciana. Quamquam peccatis quoque populorum id esse ascribendum, dicet Sanctus Odo Cluniacensis serm. de Sancto Benedicto Abbate in Bibliotheca Floriacensi his verbis. *Cessare diuina miracula, nostrorum enormitas peccaminum facit, qui post reuelatam Christi gratiam, retrò sumus conuersi.*

Hactenus de præcipuis Sancti Martyris reliquijs, capite scilicet, & sanguine egimus. Digitum eius dum decollaretur defectum, conseruat Ecclesia eius nomini dicata extra mœnia Neapolitanæ ciuitatis, de qua toties incidit sermo. At esse prætereà particulas aliquas pretiosi eius corporis, seu cruoris, alijs in Ecclesijs, de Neapolitanis quidem docet Catalogus Engenij in Neapoli sacra, in Ecclesijs Monialium Sanctæ Mariæ de Aluino, & Societatis Iesu. Et SS. Apostolorum Religionis nostræ, in insigni illa Ierotheca, quam refertam pretiosis reliquijs, summa diligentia vndique conquisitis, Ecclesiæ nostræ legauit pijssimus vir Io. Antonius Schodesius.

In Monasterio Monialium Sãcti Bartholomæi in ciuitate Castri Maris ad Stabias os è costa huius Martyris summa veneratione asseruatur, & deuotè in publicis necessitatibus per Vrbem circumfertur.

Romæ in Æde Sancti Syluestri ad caput, reliquias adesse huius Sancti Martyris, scribit Hugon. de Station. Vrbis pag. 247. Si tamen huius sunt Ianuarij, Nam figit illum ad 20. Septembris. In Æde item Metropolitana Brundusij, vt ex Notitia Reliquiarum eius Ecclesiæ post Officia impressa Romæ anno 1583. patet. Beneuentani quoque gloriantur multa se habere Sancti Ianuarij Patroni nostri lipsana in Archiepiscopali Templo. Sed fortè falluntur: eaque non sunt Ianuarij nostri, sed vnius ex Adrumetinis fratribus, quorum corpora Arechis Dux è Lucania Beneuentum transferenda curauit.

Puto autem huius nostri Ianuarij esse ea lipsana, quæ in Altari Sanctæ Crucis insignis Ecclesiæ VViardburgensis collectas tradidit M.S. Codex eiusdem Monasterij, quod est in Bauaria Ordinis Præmonstratensis apud Canis. tomo 6. antiq. lect. pag. 406. & non absque probabili coniectura. Dicitur enim ibi, esse Episcopus, & Martyr. Eiusmodi autem solus noster Ianuarius est, prætereà nemo. Vndè possumus quidem affirmare, habito ad nomen respectu, omnes quidem Ianuarios esse Cœli Ianuas: sed nostrum, esse eius Palatij cœlestis primariam. Primariæ namque Palatiorum Ianuæ duplices esse solent: cœteræ, vt plurimum, simplices. Ergo qui Martyr tantum, aut Episcopus est Ianuarius, primaria Palatij Ianua dici nequaquam potest. Qui verò vtraque fulget dignitate, vt noster Ianuarius, hic Ianua Princeps, ampliorque cæteris merito dici potest.

Addam & istud, de quo supra dixi Sect. IX. Neruos Sancti Ianuarij alicubi fuisse cum veneratione asseruatos. Nam in consecratione maioris Altaris Sancti Gregorij, qui Cauensis dicebatur, inter cætera Sanctorum lipsana, nerui etiam dicti Sancti Martyris appositi fuerunt. Facta est ea consecratio anno Domini 1187 à Sergio Neapolitano Archiepiscopo, sedente Vrbano Papa III. Dicebatur autem ea Ecclesia Cauensis, eo quod prædictus Sergius, cum consensu Canonicorum Neapolitani Capituli, eam

Fratri

Fratri Benincasa Abbati Cauensi concesserat: sicut Bullæ originales eius, in Archiuo præfati Monasterij conseruatæ attestantur. Existimabat autem quidam rei antiquariæ Neapolitanæ peritissimus, hanc Ecclesiam ibi fuisse, vbi olim Castrum Capuanũ extructum erat, hodie autem Regia Tribunalia existunt.

Apparitiones.
Sect. XVII.

Compendij causa, plures Beati Martyris apparitiones in vnum veluti fascem colligabo. Et primo, dedisse eum fidem, cum ad martyrium duceretur seni cuidam, Acta docent his verbis. *Quidam senex pauperrimus, sperans se aliquid, beneficio Sanctorum iuuari, opposuit se Sancto Ianuario, prouolutus pedibus eius, rogans eum, vt aliquid de vestimentis eius mereretur accipere. Beatus verò Ianuarius dixit seni illi. Post decollationem meam, orarium meum, de quo mihi oculos ligauero, scias me ipsum tibi esse daturum.* Quam dederat, seruauit fidem. Sic eunti Paulo Apostolo ad necis locum, legitur obuiam venisse Plautilla nobilissima fœmina, vtque creditur, Flauiæ Domitillæ Mater: eique petenti velum dedisse, quod vita iam functus, ipsi postea restituit: & hoc ipsum velum, esse illud, quod Sanctus Gregorius Papa, Augustæ petenti dare noluit, vt habetur in eius epistola 1. Regist. 3.

Acta, aliam eius apparitionem narrant. *Christiani verò*, inquiunt, *diuersarum Vrbium, custodiebant corpora Sanctorum, vt ea noctu raptim tollerent: & cæperunt occultè solliciti obseruare. Et facto silentio, hora noctis, vniuersis dormientibus, apparuit Sanctus Ianuarius vni eorum, qui parati erant corpus tollere, & dixit ei, Frater, cum corpus meum attolleris, & digitum manus meæ illi loco exilijsse cognoscito: requirite eum, & pariter cum corpore meo ponite: & ita factum est, vt ipse Sanctus admonuit.*

Seuero Episcopo morienti eum apparuisse cum Agrippino Episcopo narrat Anonymus Scriptor Vitæ S. Seueri in Cod. M.S. Bibliothecæ nostræ SS. Apostolorum, sic loquens. *Cum hæc omnia cum Sanctis Clericis perfecto ordine celebrasset, subito clara voce interrogare cœpit. Vbi sunt Fratres mei? Vnus autem ex circumstantibus Vrsus nomine Archidiaconus nepos eius, qui post transitum ipsius, Episcopus est ordinatus, cum hoc audisset, cogitans, quòd patres suos, idest Diaconos quæreret, respondit. Ecce hic sunt Fratres tui. Cui ipse dixit. Scio Filioli, scio quod hic sunt Fratres mei. Sed ego meos Fratres dico, Ianuariũ, & Agrippinum, qui mihi modò sunt loquuti, & continuò ad me venturos se esse dixerunt.*

Eadem fermè narrat Vranius de morte S. Paulini apud Surium ro. 3. de Ianuario, Paulino morienti apparente. *Cum hæc omnia Sanctus Episcopus lato, atque perfecto ordine celebrasset, subito clara voce interrogare cœpit. Vbi essent fratres sui. Tunc vnus de circumstantibus, qui putauit, quòd fratres suos, idest Episcopos, qui tunc aderant, quæreret, ait illi. Ecce hi sunt fratres tui. At ille. Sed ego nunc fratres meos Ianuarium, atque Martinum dico: qui modo mecum locuti sunt, & continuo ad me venturos se esse dixerunt.* E quibus *Ianuarius Episcopus simul & Martyr, Neapolitanæ vrbis illustrat Ecclesiam. Martinus autem vir per omnia Apostolicus, cuius vita ab omnibus legitur, Galliarum Episcopus fuit.* Vides, vt dixi, narrationis similitudinem. Et vtramque ego narrationem, verissimam existimo, certissimamque historiam, sed Seueri obitum, cum antiquiorem sciamus, Scriptorem

rem tamen illum anonymum vitæ eius, longè post Vranium, qui Paulini transitum scripserat, vixisse existimo, qui mutuari verba ab Vranio non erubuit, vtpote rudi, & mixobarbaro sæculo natus, se elinguem fassus. Porrò hanc Ianuarij visionem, fuisse, vt Scholæ loquuntur, intuitiuam, suadent verba Gregorij Turonens. de Gloria confessor. cap. 107. de Paulino loquẽtis. *Qui tantum in virtute per multiplicata gratiarum spiritualium charismata resplenduit, vt in obitu suo, ipsum Martinum, Ianuariumque Italicum, priusquam spiritum redderet, corporeis oculis contemplaretur.*

Addamus, & apparitiones alias. Florentius inter primarios Neapolis ciues, quærebat quidem ab Imperatoribus honores in Patria: sed viam ad eos per virtutem, ac merita sibi strauerat: neque tamen sic ad eos peruenire valebat. Auersatus autem inglorius obire, à D. Ianuario quem vnicè colebat, rem expectandam decreuit. Eius idcireò sepulcrum assiduè venerabatur. Nocte quadam videt in somnis senem, aspectu Ianuarium referentem, circumquaque splendore circumfusum, ad se accedentem, & in aureo throno gemmis ornato, illum confidere iubentem. Expauit Florentius experrefactus, precatus, vt, quid visio portenderet, daretur intelligere. Et ecce Imperatoris Cancellarij, cum percupitæ dignitatis diplomate: quam haud fuisse à Ianuario in ingratum collatam, marmora eius Altari exornãdo, vti *Liberatori Sancto* ab ipso constructa, & cancelli circa illud, cum argẽteis valuis, comprobarunt.

Adolescens quidam clericali militiæ adscriptus, toto septem dierum spatio, ob morbi vim cibi fuerat abnuens. Quocirca nullus ei aderat motus, & lumina præterea illius occlusa. Sicque pro mortuo reputatus, ita vt qui aderant vicini, & clerici, preces, psalmosque pro defunctis cantari solitos, circa ipsum, illucescente crastino sepulturę, vt credebant, tradendum, ex christiana pietate recitarent. Bini ex eis inter psallendum, sopore oppressi, vident Ianuarium, niuea veste amictum, infirmo visendo occurrisse. Quique arbitrati medicum illum esse, oblata trium aureorum mercede, eum ad infirmi curationem allicere conabantur. Sed audiunt. Non ego medicus sum, sed Ianuarius, qui pro Christo sanguinem fudi. Neque alienæ pecuniæ sum appetens, qui meam pauperibus distribui. Quibus dictis euanuit. Vt primum diluxit, ad Sancti sepulcrum ijdem accedunt, puluerem inde collectum super infirmum spargunt, ac statim eius oculi lumen, brachia motum receperunt, corpusque totum, robur ac vires.

Celebris est ea Sancti apparitio, quæ piæ fœminæ facta est. Quando scilicet, discessum suum Neapoli Beneuenrum minitatus est, cum ossa eius illuc à Sicone Principe translata sunt. Se inde esse discessurum ob periuria præcipuè in eius sepulcro patrata. Vt ex Actis legitur, toties à nobis citatis.

Alias, visus obdormiscenti ad eius sepulcrum paralytico, cui nomen Mauro, ad Agrippinum Episcopum eum misit, à quo sanitatem ipsi indubiè spondebat. Ad huius porrò sepulcrum, non cessabat languens precibus illum pro sui sanitate fatigare. Sacrum intereà faciẽte Paulo huius hominis secundo Episcopo Neapolitano, ingens audita vox eo in loco, vbi beata Agrippini ossa requiescebant, cunctos ad rei nouitatem excitauit. Qui eo accurrentes, eum, qui olim paralysi laborabat, sanum repererunt, altari Beati oscula figentem: Deoque, ac Sanctis suis, pro accepto beneficio gratias agentem. Contigit hoc anno Christiano 770. Tũc enim præfatus Episcopus

copus Paulus, Neapolitanam Ecclesiã regebat, vti Io. Diaconus in Chron. Episcopor. Neapolit. asserit. Simile quippiam leges in Gregor. Turonens. de Gloria Martyr. lib. 2. cap. 47. de Martino Episcopo, amandante cæcam mulierem ad Martyris Iuliani sepulcrum.

Puellæ item alterius, dextrum latus paralysi correptum erat. Sed cum ad Sancti sepulcrum se abijecisset, opem ibi aliquantisper precata, sensit illico præstitam. Apparente nimirum Sancto Episcopo, dum cæteri, ipsa vigile, & psalmos recitante, sopore tenerentur. Expauit illa eius visu, & conterrita vultum contegere satagebat suum: at retexit illum Sanctus, redditque brachio motum, & salutem. Ad hæc exclamans illa, socios à somno, cunctos ad admirationem excitauit.

Quoties autem, vel in Vesuuianis incendijs, vel in Patriæ obsidionibus, se visendum prebuerit, suo loco inferius narrabitur.

Miracula.
Sect. XVIII.

ADmirabilium patratorem fuisse Ianuarium etiam Græci fatentur, sic in suis Mœneis cantantes, Ode V. Ῥεῦσαι ἐπὶ τῆς γῆς, &c. *Pretiosus tuis sanguis in terram effusus; sanationum flumen factus est, siccans ò Pater passionum fluenta.* Et Ode VI. Ῥήμασι σημεῖα, &c. *Videns iniquus populus verbis te miracula operari, ò qui sacra inducis, mirabiliter illuminatus, ad benefactorem ex animo accedit.* Ac rursus, ὤφθης καὶ πρὸ τέλους, &c. *Visus es, ò Pontifex, & ante finem, & post diuinum finem, operari multitudinem miraculorum, cum ab infantia, Spiritus sancti donum accepisses.*

Et certè, vti non est dubium, multa ab eo in mortalium salutem gesta fuisse, sic indolendum maximè, ea, temporum iniuria perijsse. Recentiora verò, his commentarijs ascribere non curaui. Itaque ea tantum recensebo, quæ duo veteres Scriptores nobis tradiderunt.

Apud alterum ipsorum, licet Anonymum, in Homilia, quam in eius solemnitate ad Populum Neapolitanum dixit, cuius initium est. *Operante diuina gratia*, quæ M.S. apud nos extat in Bibliotheca nostra SS. Apostolorum, cuiusdam Sabini memoria celebratur, nobilitate & probitate conspicui. Huius desperata salus, omnem medicinam recusabat. Sed vt primum Templo, quod D. Martyri sacrum erat, appropinquauit, languor omnis cõpertus est statim euanuisse.

Idem & Marco Syrio contigisse traditur efferæ seni ætatis. Ad Templum enim, superata per vim, hominum multitudine, quæ illud oppleuerat, illatus, tactu liminis sacri, sanitati restitutus fuit.

Sed & Gregorius Tribunus militum, quem humana subsidia dereliquerant, hac sola arte se sanandum sperabat. Nimirum, vt Capua, vbi præerat, Neapolim pergens, Ianuarij sacram Ædem adoraret. Perrexit, adorauit, conualuit, perfectæque sanitatis incolumitate vegetatus, alacer vnde venerat, remeauit.

Ipsos quoque Orientales Populos ad sepulcrum Sancti Martyris cõuenisse, & oleo lampadis ante ipsum collucentis, varij generis morbis sanitatem attulisse, idem Auctor narrat.

Lon-

Longiusculum est illud, quod ibidem de afflictæ viduæ filio subditur. Quod quia expedit ipsissimis Auctoris verbis narrare, ad illum paulo infra adducendum, Lectorem meum amando.

Alter verò Scriptor, & ipse quoque Anonymus, Acta Translationis corporis Ianuarij, à Sicone Principe, Neapoli Beneuentū translati, cui ipse terfuit, oculatus omnium testis, nobis reliquit. Ea ex M.S. Codice Longobardico Beneuentanæ Ecclesiæ, supra retulimus Sect. III.

Hoc narrante, odoris illa fragrantia, cuius suauitate delibutam se sensit innumera illa penè turba, quæ sacra Ianuarij pignora comitabatur, omni odoris artificio, siue sparsi, siue incensi excluso, indubiam cunctis cælestis virtutis opinationem impressit: & ex eo maximè, quod neque ad trium, & quatuor vsque horarum spatium, sentiretur euanescere.

Illo ipso die, quo sublatus est Ianuarius, equus rustico cuidam fuit ablatus, cuius fortè ope victum sibi parabat. Admirandum is in modum, cum ad Beati sepulcrum illacrymaretur, experturus promptum eius auxilium, inde regressus, quæritando equo intentus, puelluli voce velut in longinquo positi admoneri se sensit, vbinam equus reperiendus esset, ac locum insuper indigitari. Effectus rem probauit, inuento equo, vinculis item nè posset aufugere, irretito.

Semel, & iterum, ea Translationis occasione, nonnullis visum fuisse, & narrant Acta, & nos præcedenti Sectione retulimus.

Subdunt Acta. A pio quodam viro, in gratiarum actionem statutum fuisse, vt suo oleo, ante Beatissimi Ianuarij corpus candela foueretur. *Quod cum negligentius ab eo, cui commissum erat, ageretur, cœpit candela sine admixtione olei redundare. Nam custos ille, tantum externè ignem apponebat, non enim opus erat eidem oleum inferre, quoniam sine olei administratione candela vndique in pauimentum fluebat.* Hoc oleo inuncta mulier, cuius membra obriguerant, flexilis reddita est. Et altera, quæ lumen amiserat, recuperauit.

Adiungendum, quod eadem Acta habent, à religioso quodam Diacono, qui sacrorum lipsanorum custos extiterat, acceptum. Tu illud ibidem habes propè finem.

Tandem concludunt Acta. *Quis comprehendere, vel exponere, vel scribere potest, quanta per eum Deus operatus est? Ad Beatissimum Martyrem, nullus infirmorum, si purâ fide accesserit, immunis recedet.*

Tutela Patriæ aduersus hostes, & Pestilitatem. *Sect. XIX.*

Fidem suam obligasse D. Ianuarium pro Patriæ liberatione, ostendit Responsorium illud antiqui Officij D. Ianuarij: cui simillimum est aliud ex Victorino Codice: vti cum de Sancti Patria ageremus diximus Sect. 3. §. 9. *Beati Ianuarij velo contra ignem posito, ignis extinctus est, Vt ostenderet, sicut promiserat, Patriæ liberationem.* Quæ postrema verba, de quacunque liberatione accipienda sunt, quamquam de sola ignis calamitate tunc fuerint executioni mandata. Id autem officij fortiter, ac strenuè illum egisse, vna cum Agrippino Neapolitano Episcopo (hi enim tantummodo antiquitus erant ciuitatis Patroni) Auctor miraculorum Sancti Agrippini testatur. Siue enim Ioannes Diaconus eius libelli Auctor fuerit, siue quis-

quis

quis alius, certè pauca illa, & inculta, quæ nobis reliquit, ab antiquis, & legitimis Actis se fuisse mutuatum, apertè testatur ijs verbis. *Sicut & publica monumenta testantur*. Ac item. *Intentis auribus, & sincero corde, vos audire necesse est, & fidem dictis adhibere*. Ac tandem. *Neque me, nisi explorata arbitremini posuisse*.

Circa annum Domini 776. cum Longobardorum exercitus Vrbem obsidione vexaret, resque in arduo versaretur, visi fuere ij Diui, hoste propulsato, ciuitatem obsidione liberare.

Ad hæc, celebris fuit amborum apparitio sub Ioāne XII anno Christi circiter 961 Sarracenis ex Africa Neapolim excursis. Quando Neapolitani consilij inopes, ipsorum opem deprecabundi implorarunt. Ad littoralem namque oram penè appulerant Barbari: cum diluculante die, orta repentè tempestate, ac nauigijs inuicem se collidentibus, fugam maturare coacti sunt, ne in nostrorum caderent manus: sicque libertati restituta ciuitas fuit. Lege Chronicon Villani lib. 1. cap. 55.

Celeberrima autem fuit illa ciuitatis defensio, quæ contigit sub Gregorio VII. P. M. anno 1077. contra Richardum Principem Capuæ, Roberti Guiscardi fratrem. Eam Leo Ostiensis lib. 3. Chron. Cassinens. cap. 44. narrat his verbis. *Neapolitani Principis*, Richardi, *terrore perculsi, Omnipotentem Deum rogabant attentius, quatenus de supradicti Principis potestate eos eripere dignaretur. Cumque eadem ciuitas acerrimè expugnaretur, Sanctus Christi Martyr Ianuarius, cum alijs dealbatis sæpius videbantur à Principe, & eius exercitu per Castra armati discurrere. Qui æstimans eum esse Archepiscopum*, Ex Neapolitanorum Episcoporum catalogo, Ioannes huic nomen erat. *Mandat cur contra ordinem suum, cum lancea scutatus ad pugnam acceleret? Cui respondens Archiepiscopus: Ego, vt tu vir illustrissime perspicis, in lectulo iaceo, ille armatus, quis sit ipse videas. Nam pro certo scias, quia Sanctus Ianuarius protegit, ac defendit hanc ciuitatem. Princeps verò eius dictis derogans fidem, ciuitatem oppugnare non desinebat. In qua obsessione ab excommunicatione solutus, & defunctus est.*

Quodsi nemo pernicisior hostis estcensendus, quàm qui proditionem molitur, contra hunc etiam protectionis suæ tutamē inclytus Christi Martyr ostendit. Cum enim quidam nomine tantum Albinus, cætera teterrimus, nefario agitatus spiritu Vrbem nostram Longobardis, qui eam obsederant, tradere statuisset, iam ad illos pergebat sceleri patrando temporis momenta præscripturus. Sed Ianuarium habuit obuium, vultu minaci, verbisque acerrimis, illum à pretenso scelere reuocantem. Quo ille viso conterritus, & excors, velutque in amentiam dilapsus, atque gradiendi impos, Neapolitanis militibus, qui ad rei nouitatem indagādam, eum circumsteperant, meditatum facinus, vimque Ianuarij omnipotentem, fateri non cessabat, & admirari.

Aduersus verò pestilitatem, Ianuarij tutela ex voto comprobatur pro extincta lue anni 1528. à Neapolitanis facto, de quo infra cum de Templis. Sed ex antiqua etiam eius inuocatione pro Romana pestilitate ablegata, in Liranijs Sancti Gregorij Papæ apud VVion. tom. 1. Ligni vitæ fol. 622. posset quis id astruere, in quibus Sanctus Ianuarius inuocatur cum Socijs suis. Sed suspicor Ianuarium Tiburtinum illic inuocari, primum inter Sanctæ Felicitatis filios. Vide, quæ de sacris Ædibus Ianuarij. Sect. 22. dicturus sum.

Tutela

Tutela aduersus Vesuuij eruptiones.
Sect. XX.

Calamitatum Ilias qua anno trigesimoprimo labentis sæculi sextidecimi obruti sumus, ob immanes Vesuuij eruptiones, vndè terræmotus, pluuiæ cinerum, & lapidum, ignei torrentes, & aquarum inundationes, ex quibus tota penè tellus vastata est, & tria ferè millia hominum absorta fuerunt, multorum iam calamis ante nostros, & posterorum oculos posita est: quibus curæ quoque fuit, & vetera numerare incendia, & illa cum postremo isto componere. Mihi, qui non Vesuuij cladem, sed Ianuarij historiam scribo, perennis tantum eius in Vesuuianis istis incendijs tutela, & in nupero isto præcipuè, admiranda est.

Eam quidem dilucidè celebrat, Auctor ille Homiliæ, seu Concionis, in eius festo ad populũ habitæ. quam infra dabimus integram. Cuius hæc sunt extrema verba. *Ita Beato Ianuario Martyre intercedente, Vesuuij Montis ignita irruptio extincta est: cuius facti miraculi, omnium creatori gratiarum actionem retulerunt.*

Oppositione veli Beati Ianuarij extinctum quandoque fuisse ignem, probat Responsorium illud ex Officio Monialium Sancti Victorini Beneuentanæ ciuitatis, millies à nobis allatum, quod est huiusmodi. *Beati Ianuarij velo contra ignem posito, ignis extinctus est. Vt ostenderet sicut promiserat, Patriæ liberationem.*

Adhæc, Hymni olim in eius celebritate cantari soliti, manifestè id euincunt. Alter eorum incipiens *Pastor insignis*, Strophe 4. sic habet

Inde virtutum radijs refulgens,
Hinc Triumphator cumulos volantes
Ignis extinxit: Patriam gubernans,
Scilicet istam.

Alter verò, qui incipit, *Adest dies lætitiæ*, Stroph. vltima canit hoc modo.

Flammam Mon. Vesuuij
Spargebat vis incendij,
Sed in terroris medio
Sanctus adest præsidio.

Bernardinus quoque ille Siculus, in rudi illo suo carmine id attestatur. Cuius ego sensa, meis verbis exprimere conabor. *Cum nube cinerea cœlum esset tenebricosum: & horridum, tota verò terræ superficies, & ipsa* Neapolis *repleta, & operta esset cineribus, & ignitis carbonibus, æstuante ob id vehementius aere, & miseram mortalibus necem inferente: Ordo, Populusque* Neapolitanus, *vna cum Clero, religiosisque viris innumeris, adeunt Sancti Ianuarij Basilicam: ibique cum maximo fletu omnium, & fœmineo vlulatu fundunt assiduas preces, &* Sanctum *Patronum, vt pro clientibus apud Deum in tanta omnium clade interueniat, cum fide sollicitant. Quid plura? Statim exauditi sunt.* Nam *è Basilica reuertentes, cœlum serenum, aerem tranquillum, eruptionem cinerum iam repressam, læti aspiciunt, & diuina potentia admirandam, atque laudandam benignitatem deprædicant.*

Baronius etiam idipsum contestatur, Notis ad diem XIX. Septembris. Sed præstat omnibus Romani Breuiarij testimonium, quod est huiusmodi. *Illud in primis memorandum, quod erumpentes olim è Monte Vesuuio flammarum globos,*

globos, nec vicinis modo, ſed longinquis etiam regionibus vaſtitatis metum afferentes, extinxit. In perpetua itaque Protectoris experientia, nullus dubitationi patet locus. Imò indè factum reor, vt Antiſtites noſtri in reſtincti pluries à Ianuario ignis memoriam, ſtatam illi ſolemnitatem conſtituerint, anno 1440, eadem ipſa die decima ſexta Decembris, in quam incidit poſtrema hæc conflagratio.

Quis autem tam obdurato erit corde, tãq; cæcutiẽti oculo, qui neget in nupero iſto, quo cuncti cohorruimus incendio, propitium nobis redditum Numen iratum, poſt Deiparæ patrocinium, potenti Ianuarij noſtri interceſſione? Certè cum viuificus eius ſanguis, minitabundus Veſuuio extra Ciuitatis portam obijceretur, ignea nubes in Vrbis excidium imminẽs, deflexa ad mare via maturauit fugam. Interceſſione tantum? imò & viſibili aſpectu. Conferta enim hominum multitudo, teſtimonium prebet, parata ſub ſacramenti quoque adiuratione id fateri. Quòd ſcilicet, cum è Principe Templo ſolemni pompa progrederetur viuificus ille Ianuarij ſanguis, oblata tunc fuit Præſulis imago, Ianuarium repreſentans infulatum, protenſaque manu populo benedicentẽ è Templi vitrea feneſtra, ſole, qui nubilus fuerat, eo tempore inclareſcente. Et multa quidem alia de Sancti Martyris præſidio poſſem afferre. Sed hæc ſint ſatis ſeruãdæ beneficiorum eius memoriæ, qui ſanguine ſuo Veſuuium exarmaſſe dicendus eſt.

Patria ſua Neapolis patrocinium. Sect. XXI.

QVàm fuerit antiqua conſuetudo aſciſcendi ſibi Deos, aut Heroes in Patronos, illud Apulei probat 3. Metamorph. *At tibi ciuitas omnis pro iſta gratia honores egregios obtulit, nam & Patronum ſcripſit, & vt in ære ſtet imago tua decreuit.* In quem locum Beroald. id, quod in Suetonij Octauio adnotarat, repetit. *Vnamquamque ciuitatem Patronos ſibi peculiares Romæ habuiſſe: & Bononienſes fuiſſe in clientela Antoniorum. Lacedęmonios in clientela Claudiorum. Fabium quoque Sangam, per quem Catilina coniuratio detecta fuit, Allobrogum fuiſſe Patronum. Et Siculos Patronos habuiſſe Marcellos, & Scipiones.* Priuatæ quoque perſonæ, aliquos ſibi in Patronos cooptabant, liberiſque ſuis. Vti ex antiquis Inſcriptionibus conſtat, apud Gruter. 362. 2. 363. 1. 456. 1. 470. 1. & alijs. Inciſa tabula patrocinij, ſeu cooptationis, quæ *Hoſpitalis* dicebatur, in domo Patroni collocabatur. Gruter. Inſcript. 456. 1. Patroni huiuſmodi *Patrij Dij*, dicti ſunt à Cicerone: & *Patricij*, ſeu, vt Suidas loquitur πατέρες τῦ κοινῦ *Patres communitatis*. Imperatores ipſi dicti ſunt aliquando *Patricij*. Sed id nomen in *Defenſoris* poſtea abijt, vti ex epiſtolis Caroli M. colligit Baronius anno 760. & ex eo Alemann. de Parietin. Lateranenſ. fol. mihi 95.

Chriſtiani verò Euãgelij luce illuminati, aboleto Gẽtium ritu, Deorum, & Heroum vice, Sanctos ſibi Patronos aſcripſerunt, eorũ apud Deum potentiam experti. Quod certè vnus pro omnibus Patribus Ambroſius conteſtatus eſt illis verbis, lib. 5. in Lucam. *Sanctos Diuini Numinis ſeruos, & interueniendi habere meritum, & ius etiam impetrandi. Adhibendos igitur eſſe eiuſmodi precatores, quorum contemplatione, quod nobis Dominus negare poſſet, ignoſcat.* Hoc attendentes Neapolitani ab ipſa Beati Martyris, & ciuis ſui cæde, Ia-

nuarium sibi Patronum scripserunt, vti ex Romano Breuiario colligimus,
Horum, nempè Ianuarij, & Sociorum, *Corpora, finitima Vrbes, pro suo quaque*
studio, certum sibi Patronum ex ijs apud Deum adoptandi, sepelienda curarunt. Id-
ipsum idem Christi pugil promiserat, vti sæpius dictum est, ex decantato
illo Responsorio Officij Sancti Ianuarij in Ecclesia Beneuentana olim re-
citato. *Beato Ianuario suffragante montis flamma extincta est. Vt ostenderet sicuti*
promiserat Patria liberationem. Et Mœnæa Græca omnes socios appellant,
Vrbis Sancta Cœlorum *ciues, & ipsos celebrantium acerrimos defensores*.

Ianuarius itaque vti Patronus posterioribus sæculis, nēpè anno 1440.
in Constitutione Gasparis Archiepiscopi de formula Officij Sancti Ianua-
rij, his titulis exornatur. *Gloriosissimus Antistes. Ciuium fauorabilis defensor. Stel-*
la matutina, inter Angelorum agmina irradians. Antistes gratiosissimus. Præclarissi-
mus Præsul. Cœlestis miles. Defensor noster Ianuarius. Primus noster Patronus. Al-
mus Pontifex. Pater Ianuarius. Almus Protector splendidissimus Ianuarius.

Ianuario iunctus olim solus Agrippinus. Ijque soli in publicis cala-
mitatibus, tanquam Vrbis Patroni inuocati leguntur. Petrus Diaconus
Cassinensis, siue quis alius, qui scripsit vitam Sancti Athanasij circa ann.
Domini 890. apertè significat eo tempore duos tantum Patronos extitisse.
Iam, & Beati illius Agrippini Ecclesia hactenus demonstratur, qui quintus à supra-
dicto Aspren Episcopus ordinatus est, quique Patronus, & defensor est huius ciuitatis.
Beatissimumque Ianuarium Christi Martyrem, postea Neapolites *meruerunt habere*
tutorem. Intellige, aliquo tunc protectionis signo postea demonstrato, cum
alioqui constet longè antea Ianuarij patrocinium. *Quibus annitentibus, fauē-*
tibusque, præfata Vrbs, Deo fauente tuta remansit, manebitque in æuum. Quasi enim
duas firmissimas bases duoque candelabra splendentia gloriatur se habere supradictos
Patres eadem ciuitas, duabus fulta alis, idest duorum Sanctorum confisa precibus. An-
no etiam 920. cum Saraceni ciuitatem inuasuri essent, misereque omnia
vastaturi, Neapolitani ad suos iam dictos Patronos confugientes, ab immi-
nenti inimicorum clade liberati sunt. Vti in vita Sancti Agrippini habe-
tur: in qua inter alia sic legitur. *Quare fatigamur? Quare amplius laboramus? Ad*
antiquos confugiamus Patronos, ad amicos scilicet Domini nostri Iesu Christi, Ia-
nuarium, & Agrippinum: & illorum quæramus auxilium. Et paulò post. *O magni*
Patroni, ò Christi Regis amici. Nunc citius succurrite, nunc quoque poscite Christum.
In Bulla etiam Sergij Neapolitani Archiepiscopi, edita anno 1183. legi-
tur. *Beati Ianuarij, & Agrippini, quorum Patrocinio communimur*. Idipsum vidē-
tur insinuare, & tantum non loqui vetustæ illæ picturæ, quæ in cœmeterio,
seu crypta Sancti Ianuarij extra mœnia visūtur, Ianuarij scilicet, & Agrip-
pini. Obseruaui etiam in vetusto quodam Missali Codice, hodieque in
Bibliotheca Episcopij existente, hos duos in Canone additos ex veteri li-
centia, vti antiqua monumenta ex Pamelij Liturgicis, fieri potuisse attes-
tantur: & scripsit Durantes lib. 2. cap. 49. num. 3. Si autem coniecturæ locus
dandus est, existimo hos Diuos vice falsorum Numinum, Neapoli præci-
puè cultorum, electos esse in Patronos: & Ianuarium loco Sūmani, Agrip-
pinum vice Herculis, aut Hebonis adscriptos esse in Patronos. Hi quippe
Deastri, Neapoli præcipuè culti leguntur.

Hæc de Agrippini patrocinio. De alijs verò quinque (nā D. Thomas
Aquinas, & post eum Beatus noster Andreas Auellinus, & quatuor alij,
nostra ætate inter Tutelares Neapolis ascripti sunt) quando in Patronos
sint adsciti, profectò non liquet. Id certius affirmari poterit, non ante du-

centos

centos annos id factum. Nam de septenario patronorum numero, antiquior, quæ reperiri potuit mememoria, est ab anno 1423, in quodam instrumento, siue diplomate visitationis Ecclesiæ Sanctæ Mariæ Maioris, factæ ab Archiepiscopo Nicolao: in quo numerantur Indulgentiæ à Summis Pontificibus concessæ ijs, qui dictam Ecclesiam in diebus septem Patronorum festis adierint. In Constitutionibus autem Ioannis Archiepiscopi Neapolitani anno 1333 editis, Constit. 55 & 56. habetur, eo tempore Ecclesiam Neapolitanam non celebrasse nisi quatuor tantum Patronos, nempè Ianuarium, Asprenum, Agrippinum, & Athanasium, in quorum diebus natalitijs solebat Archiepiscopus saerum solemne facere. De alijs autem tribus, nempè Seuero, Euphebio, & Agnello, nulla ibi fit mentio. In Chronico etiã Sedilis Montani à Rogerio Pappansonio concinnato anno 1408, lego Aspren Patronum Neapolis. De tribus item supradictis Diuis, in quadam alia Synodali Cõstitutione, eiusdem Archiepiscopi, leguntur tãtum inter festos dies, in quibus seruilia prohibebantur, dies festi Ianuarij, Aspreni, Agrippini, Euphebij, Seueri, Athanasij, Agnelli, & Restitutę. Constitutio est decimaquinta. Similiter inter vetusta monumenta Ecclesiæ Sãcti Petri ad Aram, enumerantur indulgentiæ concessæ illam Ecclesiam adeuntibus in diebus festis Sancti Ianuarij, Aspreni, Agrippini, Euphebij, Seueri, & Candidæ.

At modo ducentis ab hinc annis septem Patronorum extat expressè memoria, apud Matthæum de Afflicto in Cõstitutione Regni *Baiulus*. Rubr. de ferijs, & salarijs num. 7. vbi inter alia festa, in quibus iudicia silent, adnumerantur septem Patronorum festi dies. Idemque habet decis. 244. Cui postea adhæsit disertus vir Petrus Grauina Canonicus Neapolitanus in Officio septem Patronorum, quod olim Ecclesia Neapolitana retinebat, ac typis impressum prodijt anno 1525.

Hæc de alijs Patronis dicta sint, occasione Patrocinij Diui Ianuarij, vtque asseratur Ianuarius præcipuus, ac primus protector. Quod etiam inde patebit. Nam in varijs Catalogis, Missalibus, Litanijs, Officijs, ac etiam Poematijs, cum Patroni alij variè sint collocati, vnus tamẽ Ianuarius, semper primo loco positus est. Hoc ipsum obseruarũt pro Petri primatu Theologi sacrarum controuersiarum Scriptores. Libellus Litaniarum sub Alphonso Cardinali Gesualdo Archiepiscopo editus anno 1599. sic habet. *Ianuarius, Aspren, Athanasius, Seuerus, Agrippinus, Euphebius, Agnellus*. Codex M.S. Massarellianus ante centum annos exaratus habet hoc modo. *Ianuarius, Aspren, Athanasius, Agnellus, Agrippinus, Seuerus, Euphebius*. In libello Officiorũm Sanctorum, ac Protectorum Neapolis, impresso anno 1525, in principio sic legitur. *Ianuarius, Athanasius, Agnellus, Aspren, Agrippinus*, Euphebius, *Seuerus*. In fine verò, *Ianuarius, Athanasius, Aspren, Seuerus, Agrippinus, Agnellus, Euphebius*. Alexius in suis Poematijs pagina 31. sic eos disposuit. *Ianuarius, Agnellus, Euphremus, Agrippinus, Seuerus, Athanasius, Aspren*. Missalis liber typis editus anno 1497. *Ianuarius, Seuerus, Athanasius, Aspren, Agrippinus, Agnellus, Euphebius*. Vides semper primas Ianuario tributas: ob antiquitatem scilicet Patrocinij, & insignia eius in Patriam suam beneficia.

Aedes sacra, Deo in Ianuarij honorem erecta.
Sect. XXII.

EX sacris præcipuè ædibus, Deo sub Sanctorum inuocatione erectis, religiosior ipsorum cultus deprehenditur. Quid huiusmodi pro Ianuario nostro factum sit, nunc erit narrandum. Ac primum. In Sulphuraria Puteolana, vbi sanguinem ille suum fudit, sacram ædiculam fuisse erectam, cunctis est conspicuum. Hæc postea Patribus Cappucinis tradita fuit, atque in ampliorem formam laxata, pietate Neapolitanæ ciuitatis anno 1583. Nè, sic legimus in superposita Ecclesiæ Inscriptione, *quod sacri corporis sanguine maduerat solum, sine honore diutius remaneret.*

Olim præterea in ipso Episcopio, siue Stephania, Cappellam adfuisse Sancti Ianuarij, asserit Ioannes Diaconus in Athanasio Episcopo. Acta insuper Translationis SS. Iulianæ, & Maximi MM. clarè dicunt translatum esse corpus Sancti Maximi ad Ædem Sancti Ianuarij, quæ certè alia non erat, nisi Episcopium, illo quidem tempore vetustum Templum, & angustum, postea verò nouum, & augustum.

Anno Christi trecentesimo vigesimo quinto, qui fuit vndecimus ferè à pace per Constantinum Magnum Ecclesiæ reddita, sacra Ianuarij pignora è Marciano Campo Neapolim translata, in Basilica propè ciuitatē collocata sunt. Quando scilicet, *Venerabiles Episcopi*, vt habent Acta, *cum omnibus ex genere Beatissimi Ianuarij, cum plebe Dei sancta, cum hymnis, & laudibus, corpus eius tollentes, iuxta Neapolim transtulerunt, & posuerunt in Basilica, vbi nunc requiescit.* Diuersa fuit hæc Basilica ab illa, quam nunc cernimus. Erat enim in crypta, seu cœmeterio illi adiuncta: vbi ad hunc vsque diem altare visitur, & Episcopalis Seueri Episcopi sedes. Recolenda sunt hic, quæ supra diximus Sect. XIII. cum de prima Ianuarij cinerum translatione ageremus. Augustior postea Ecclesia in honorē Sancti Ianuarij erecta fuit, & Monachis Sancti Benedicti tradita, ac postmodum hospitali etiam domo aucta, vt prolixè Capacius in historia Neapolitana, Engenius in Neapoli sacra, ac Tutinus in vita Sancti Ianuarij narrant. Fuisse hanc Basilicam dictam *Sancti Ianuarij ad corpus*, docent iidem. Idque potest exemplo corroborari Ecclesiæ Sancti Syluestri in Campo Martio in Vrbe, quam dictam olim *Sancti Syluestri ad caput*, ob caput Præcursoris Domini ibi asseruatum, testatur Martinus Polonus libello de quatuor Regnis apud Baron. 29. Augusti. Cui addo Diploma quoddam Pauli Papæ IV. nostri Ordinis, cum Beato Caietano Thieneo Conditoris. Addunt præfati Auctores, & nos quoque in supracitato loco adnotauimus, huc solitos accedere Neapolitanos adstruendæ cum iuramento veritati. Sed quod subdunt, hæc esse Limina illa Beati Ianuarij, quæ se visitaturos promittebant, qui ecclesiastica beneficia consequebantur, non probo. Puto enim id de Ecclesia Cathedrali potius intelligendum, vti cæterarum matre. Addo tamen, Arechin Beneuentanorum Principem, deuotionis ergo, territorium Planuræ huic Ecclesię donasse, vti ex vita Stephani II. habetur, apud Ioannem Diaconum in Chronico.

De Ecclesia Sancti Ianuarij in *Diaconia*, siue ad *Diaconiam* Ecclesiæ Sancti Blasij contigua, idem nunc censeo, quod cum de Constantini Magni

gni Neapolim aduentu,eiusque sacris ædificijs agerem,censui. Nimirum nequaquam eam à Constantino Magno ædificatam fuisse, sed ab Agnello trigesimo tertio Neapolitano Episcopo. Vulgus tamen,illius ædificationem Constantino tribuere,ob conceptam de illius pietate, & magnificentia opinionem. Vndè factum est,vt quotiescumque paulò antiquiorem Ecclesiam aliquam viderit,eius ædificatorem Constantinum dicitet. Vide quæ infra citato loco dicturus sum. Appellata est autem hæc Basilica in *Diaconia* à Diaconijs: sacris scilicet locis, in quibus Diaconi Regionarij, pauperibus, ac viduis stipem, & eleemosynas distribuebant. De quibus mentio fit in Romano Martyrologio 8.Augusti, vbi Baronius ex Gregorio Papa,& alijs. Capacius lib. 1. historiar. Neapolit.cap.8.asserit ea voce in hûc sensum vsum etiam Æschinem oration.in Ctesiphontem. Dicebantur etiam hæ Diaconiæ, *Ptochia*: vti ex Flodoardi testamento lib. 1. Histor. Remensi. Vnde *Ptochion* domus mendicorum.

Inter cætera verò pietatis opera, ab Agnello in hac Diaconia patrata,fuit,teste Ioanne Diacono,elargitio mille siliquarum in Natiuitate Domini,totidemque in eius Resurrectione. Siliquas nonnulli pro monetis accipiunt. Nescio qua antiquorum auctoritate,cum siliqua potius ponderis, & minimi quidem,species fuerit,sic Budæus de asse,& alij. Adde,in monetis semper materiam exprimi, puta argenti, aut æris: quod hic minimè scribitur. Potius dicendum, fuisse fructum arboris in cibum vsurpati,de quo Plin.lib.15.cap.24.& Horat.2.ep.1. *Viuit siliquis,& pane secundo*. Stanislaus Grsepius de taleto,& siclo fol.mihi 29.ait, hoc genus fructus apud suos appellari, *Panem Sancti Ioannis*.

Item, si diuinare liceat, quando euicimus Diuum Ianuarium ortu Neapolitanum fuisse,non erit improbabile Ianuariorum domicilia fuisse prope Prætorium,locum scilicet Vrbis nobiliorem,qui in vicinia Templi, nunc Diuo Laurentio dicati erat. Ac propius,potuisse eorum domus esse, vbi nunc est Ecclesia,de qua agimus *Sancti Ianuarij ad Diaconiam*. Probabile namque est, Agnellum Episcopum, ibi Diaconiam instituisse ad eleemosynas erogandas,& in Martyris memoriam: Romana sequentem vestigia. Recepto enim Pontificum more, eę Diaconiæ *Martyria* dicebantur. Nimirum,quòd ibi fuerint Martyrum domus. Sic Diaconia Sanctæ Mariæ in Dominica in Monte Cælio,fuit domus Sancti Ianuarij:vt ex Actis constat. Quod fortè in alijs Diaconijs inueniri poterit, si quis attentius id peruestiget. Obseruauit hoc Panuinius, diligentissimus ille antiquitatis perquisitor,& cultor,lib.de septem Ecclesijs Vrbis. Ergo si Diaconia hic fuit,& per consequens Martyrium,non est improbabile,hic fuisse Ianuarij Domum:cum Neapolis nullum habuerit olim Martyrem, cui eam Ædem excitaret, quæ ob id *Martyrium* dici posset. Hic ergo vbi consanguineorum fortè erant domus,pietate Agnelli, Ecclesia erecta est,quæ *Diaconia* esset,atque adeo *Martyrium*. Adde,ex Baronio Notis ad 8.Maij,non fuisse erectas alicubi Sanctorum memorias, nisi vbi aliqua essent ipsorum martyriorum antiqua vestigia. Vel vbi eorum reliquiæ essent: id præcipientibus regulis Ecclesiasticis Concilij Africani can. 50. Porrò potuit Agnellus pietatem extendere etiam erga paternum Martyris solum, illud in Ecclesiam vertẽdo. Coniecturæ istæ sunt. Fateor,& fortasse debiliores. Excusa Tu,Lector,meum in Patriam adfectum.

Venio ad Metropolitanum Templum. Hoc à Carolo V. Andegauensi extruc-

extructum fuisse, multorum fuit opinio: atque Inscriptio eius tumulo apposita, *Carolo V. Andegauensi, huius Templi extructori,* id manifestissimè docere videtur. Engenius tamen euincit à Carolo II. exædificatum, & ex eiusdem Caroli verbis in scriptura quadam Regij Archiui anno 1298, Neapolitanorum pietatem dilaudantis, hisce verbis. *Vniuersitas ciuitatis nostræ Neapolis, tanquam* Deo *reuerens, & deuota, diebus proximis, & laudabiliter in concordia statuit in subsidium expẽsarum fabricæ maioris Neapolitanæ Matris Ecclesiæ, quam in honorem Beatę* Mariæ *Virginis nos ipsi de nouo fundauimus, qualibet hebdomada per singula focularia, tàm corporis ciuitatis eiusdem, quàm eius* Casalium *vsque ad biennium, granum vnum, &c.* Nullus ergo de æficatore ambigendi datus est locus. Hoc Templum anno salutis 1456, in mense Nouembri terræmotu concidit. Sed Ferdinandi I. pietate reparatum est, adiuuantibus nobilibus aliquibus viris, quorum stemmata familiarum ad hunc vsque diem in parastatis visuntur. Sic enim olim in ædificatione Templi Pacis, Vespasiani iussu factum fuit. Vt ex antiquo marmore in Ædibus Farnesianis collegit Aldus apud Baronium, ante annum Christi primum, in quo inscriptæ leguntur singulæ Tribus, quæ in ædificationem Templi, vt iussum fuerat, pecuniam contulerunt. Porrò quamuis secundus hic Carolus dicat, Beatæ Virgini hanc Ecclesiam se dicasse, eam tamen & vocatam esse Beati Ianuarij Basilicam, pluribus ostendit Iulius Cæsar Mariconda, Episcopus postea Triuentinus, Oratione in ingressu Annibalis à Capua Archiepiscopi Neapolitani. Facit ad id astruendum Diploma Clementis Papæ IV. quod incipit. *Ante thronum Diuinæ clementiæ,* asseruatum à Canonicis Cathedralis Ecclesiæ Neapolitanæ, vbi hæc leguntur. *Volentes igitur vt Beatus Ianuarius, apud Ecclesiam* Neapolis, *quæ in eius honore dicitur dedicata,* &c. Huiusce Templi dignitatem, & ornatum prolixè descripsit Engenius. Nos, de duplici sacello, Ianuario in hoc Templo erecto, verba faciemus.

Alterum horum, Oliuerianum dici potest. Ab Oliuerio nãque Carafa S. R. E. Cardinali, Neapolitano Archiepiscopo, atque Pauli Papæ IV. Auunculo, erectum fuit. Cœptum ædificium die 1. Octobris anno 1497. completum fuit anno 1508. vti Iulianus Passarus rerum suo tempore gestarum diligentissimus Scriptor tradit in suis Annalibus. Vndecimus enim animus numeratus est, in perfecta eius extructione, profusa quindecim millíũ aureorum pecunia ex proprio ære Cardinalis. Omnia ibi è Pario marmore: gradus, descensus, solum, parietes; cœlum. Eius longitudo palmorum est quadraginta octo. Altitudo quindecim. Latitudo triginta sex. Altaria minora decem. Columnæ cœlum sustinentes decem. Statuæ Sanctorum ex eodem Pario marmore permultæ. In primis, Deiparæ puerulum Iesum vlnis complectentis. Tum Sancti Petri, Sancti Pauli, quatuor Euangelistarum, quatuor Ecclesiæ Doctorum, septem Vrbis Tutelarium, Danid Goliæ caput desectum gestantis, & Iudith Holoferni truncato capite triumphantis. Inque ipso duplici descensu per binas æneas portas, super quas doctissima Petri Grauinæ Canonici Neapolitani carmina leguntur, quatuor triumphales currus, Solis nempe, Lunæ, Mercurij, & Iouis. Fortè, vt fabulosi isti currus, inferiores habeantur vero illo triumphali Ianuarij, quãdo catenatus ipse ante Timothei Præsidis rhedam Nola Puteolos pertractus fuit. Sculptore omnium Thoma de Maluito Comensi, præcellenti ea tempestate artifice. Subtus Aram maximam in marmorea vrna condita sunt Sancti Martyris ossa & cineres. E cuius postica parte, Oliuerij ipsius
effigies

effigies habitu supplici ad viuum, & affabrè exculpta visitur. Optauerat magnus iste Præsul, Sanctorum Patronorum, aliorumque Diuorum lipsana in hisce Altaribus collocare. Et Protopatroni quidem potuit sub ara maxima, vt dixi: cæterorum verò nequaquam, n orte votis suis refragata. Sub vno tamen ex minoribus altaribus, fama est, ipsum puelluli illius trimestris corpusculum collocasse, qui egregium Sācto Maximo Leuitæ reddidit testimoniū, in Dei S. virtute tormenta ab illo tolerata esse, non ex magica aliqua potentia: vti in vita Sancti Maximi diximus cap. 19. sect. 4.

Dicitur hoc sacellum vulgari nomine *Subcorpus*. Refricanda est hic lectoris memoria, huiusmodi subterranea sacra ædificia, varia olim sortita esse vocabula, celebris est nuncupatio *Confessionis*, de qua voce vide Baronium Notis ad VI. Iulij latissimè. Dictus etiam fuit eiusmodi locus *Trophæum*, à Caio antiquo Theologo apud Eusebium, lib. 3. cap. 24. eodem Baronio teste. Item *Sancta Sanctorum*, ab Anonymo Scriptore vitæ Sancti Antonini Abbatis Surrentini. *Oraculum* etiam ab Heremperti epitomatore in quatuor Chronologis à me luci datis fol. 83. *Aistulphus Rex Longobardorum, ablata multa Sanctorum corpora ex Romanis finibus, Papiam detulit, construxitque eorum Oracula*. Dictum etiam *Descensum*, indicat Inscriptio apud Gruter. MCLXXII. II. è chartis Palatinis. *Aspice descensum, cernes mirabile factum, Sanctorum monumenta vides patefacta sepulcris*. Ἱερόθεον appellauere alij. Certè Chiflerius cap. 9. de linteis sepulcralibus, agens de Christi sudario Vesontino, tradit illud è veteri Ἱεροθέῳ, quod Altari subiacebat maiori, ad amplius Sacellum fuisse translatum. Sed quod *Subcorpus* dicta est hæc Oliueriana Cappella, in causa fuit, ipsa populi erga Ianuarium deuotio. Quasi quòd corporis nomine, non aliud, quàm pretiosum Ianuarij corpus, fuerit intelligendum.

Sed omnem prorsus excedit magnificētiam, extollitque ad summum Neapolitanorum in B. Patronum pietatem, augustum illud, non appellabò Sacellum, sed Templum, nunc ipsi ære publico erectum, quod *Thesaurus* dicitur, & iure, cum futurus sit conditorium pretiosarum ciuitatis Tutelarium, atque adeo ipsius Protopatroni Reliquiarum. Visitur hoc tempore ad læuam Metropolitanæ Ecclesiæ turrim, Thesauri Cappella à Ferdinando Duce Albano Prorege Neapolitano postea ornata in Sancti obsequium, ob sibi collata beneficia. Qui & in Patriam deindè rediens, ibi quoque Ecclesiam huic Sancto Præsuli dicauit. Sed quid ista ad nouum hunc Thesaurum? Occasio eius ædificandi, pestis fuit, quæ anno 1527. ciuitatem omnem populabatur. Eius sæuitiam nonnisi Ianuarij potentia mitem reddendam arbitrati Neapolitani, voto concepto, in eius honorem Sacellum se extructuros promiserunt. Impensamque statuerūt decem millium tantum aureorum. Vertente postea anno octauo huius sæculi, primæ eius ædificij fundamenta ritu sacro iacta fuerunt. Fuitque tantæ molis Architectus, Franciscus Grimaldus nostri Ordinis Sacerdos, ob plura Romæ, Neapoli, & alibi à se constructa ædificia celeberrimus. Molis huius ichnographiam, duplicem tholum, columnas, statuas, tum ex ære, tum ex marmore, sculpturas, picturarum varietatem, & elegantiam, libenter his chartis insererem, si opus ipsud ex toto perfectum fuisset. Spero, quod mihi negatur, ab alio perficiendum, qui singillatim cuncta describat. Id nunc tantum, & cum Præfectorum testimonio asserere possum: Hactenus, quando scilicet ad eius ornatum incumbitur, & varij adhuc artifices in eo sudant,

supr

supra bis centum quadraginta aureorum millia in eo impensa esse. Quod Neapolitanorum magnificentiæ, pioque in Sanctum ciuem, & Patronum obsequio tribuendum est.

Ad alias nunc eius Ecclesias conuertamur. In vicinia Antiniani collis, Ædiculam est videre, ipsi Sacto Martyri dicatam. Incertum, an, quòd ibi primum sanguinis è regione capitis appositi liquefactio sit obseruata, pia illa fœmina eius collectrice, eo loci ampullas adducente, aduenientique Episcopo caput Martyris gestanti, occurrente. An verò, quòd Nola Puteolos delatus Ianuarius, ibi aliquantisper quieuerit.

Secus Erat olim hic Neapoli, extra portam huius Diui nomine honestatam, Ædicula sacra, quæ Diui Ianuarij *Spolia mortis* nuncupabatur. Fortè quod spolia mortuorum, qui illac ad cœmeterium deferebantur, in vicino aliquo loco, venalia exponerentur. Nunc Diuæ Virgini Angelorum dicata est, & Confraternitati laicorum tradita. Sic Engenius.

Altera nunc visitur Cappella sub Sancti Ianuarij nomine, eodem teste, in via, quæ ad caput Cliui ducit, ab Alphonso Ianuario Patritio Neapolitano ipsi dicata anno 1550.

Post verò vltimam Vesuuij eruptionem anni 1631, Liberatori Ianuario Templum ædificatum est à Neapolitana ciuitate ad Vesuuij radices, sub cultu Fratrum Carmelitarum Discalceatorum.

Romæ in suburbijs via Tiburtina, Templum in Diui Ianuarij honorem fuisse erectum, asserit Baronius Notis ad Martyrolog. die 19. Septembris: adducto D. Gregorij Papæ testimonio lib. 4. Dialog. cap. 26. Sed fallitur. Arbitror enim, illud Ianuario Subdiacono fuisse dicatum, qui cum Socijs sepultus fuit in cœmeterio Prætextatii quo fortè allusit Volater. dum lib. 6. Geograph. fol. 164. agens de cœmeterijs vrbis, *Pretextati*, ait *in via Appia apud Sanctum Ianuarium.* Vel Ianuario primo Sanctæ Felicitatis filio, non verò huic nostro. Tum quod hic Ianuarius filius Sanctę Felicitatis, celebrior Romę esset, quàm hic Beneuentanus Episcopus. Tum quòd eo loci Sanctus Gregorius, Martyrem eum tantummodo appellat, nulla Episcopatus facta mentione. Adde, vel nunquam, vel rarò apud Gregorium, quòd sciam, reperiri celebratum nostrum Ianuarium, cum alioqui de Sanctis Neapolitanis aliàs meminerit. Vt in litteris ad Fortunatum Episcopum, aliosque Neapoli degentes. De filijs verò Sanctæ Felicitatis, atque adeo de Felicitate ipsa vtpote de Romanis Martyribus frequenter meminerit, & eorum celebret martyria, eorumque Acta, se fideliter, ac diligenter vidisse contestetur. Confirmat hanc meam sententiam, antiquum Martyrologium M. S. ex antiquo Monasterio Monialium Sanctæ Patriciæ, Ordinis Diui Benedicti, cuius exemplum habemus in nostra Bibliotheca M. S. Sanctorum Apostolorum. In quo VI. Kal. Octobr. legitur. *Romæ via Tiburtina Passio Sancti Ianuarij Presbyteri*. Ergo non Episcopi, sed Presbyteri Ianuarij memoria eo loci colitur. In illius ergo honorē, potius quàm alterius, censendum est, Ecclesiam illam fuisse dicatam.

Festi

Festi dies.
Sect. XXIII.

TRiplex festum in Diui Ianuarij honorem, videtur institutum. Natalis, Translationis, & Occursus capitis cum sanguine. Natalem diem Tabulæ Ecclesiasticæ figunt ad XIII Kal. Octobris, sic Romanum Martyrologium, & vetus à Baronio desideratum Adonis, ac cætera cum typis expressa, cum MM. SS. Fuisse tamen aliquando Natalis sui celebritatem translatam in Maium mensem, Apostolicæ litteræ Clementis IV datæ Viterbij anno tertio Pontificatus eius, qui incidit in annum Domini millesimum ducentesimum sexagesimum septimum, manifestè conuincunt. Occasio ex vindemialibus ferijs desumpta fuit. *Volentes*, inquit Pontifex, *vt Beatus Ianuarius ad Ecclesiam* Neapolis, *quæ in ipsius honore dicitur dedicata, in eius maximè festiuitate fidelium laudibus solemniter extollatur, attendentes, quòd 13 Kal. Octobris, quo solet huiusmodi solemnitas celebrari, singuli vindemiarum occupati laboribus, ab* Ecclesiarum *visitationibus necessario retrahuntur, festiuitatem eandem, vt omnes liberius in eiusdem Sancti gloria, iubilo deuotæ iucunditatis exultent 8. Idus Maij statuimus, &c.* Extat Diploma hoc in Archiuo Canonicorum Ecclesiæ Cathedralis Neapolitanæ. Zelus itaque Neapolitanorum, nè debita in Sanctum obsequia cessarent, cessante populi frequētia, in causa fuit translationis huius. Tum maximè, quòd non Clericorum tantum, & Administrorum. Sed & Antistitum cætus soleret ea die Neapolitanam Ecclesiam adire. Vti Anonymus Auctor encomiasticæ orationis, quam paulò post integram dabimus, disertis verbis affirmat.

In Constitutionibus Synodalibus à Gaspare de Diano Archiepiscopo Neapolitano editis, statutum fuit, vt singulis mensibus semel Officium de Sancto Ianuario ritu duplici celebraretur. Nempe XXIV Ianuarij, IV Februarij, II Martij, XXVII Aprilis, Prima Dominica mensis Maij de translatione. Prima Iunij, XIV Iulij, XXIII Augusti, XIX Septembris, de martyrio cum octaua, VI Octobris, VII Nouembris, & XVI Decembris, in qua funesta die, deploranda illa conflagratio anni 1631 contigit.

De sacrorum autem Ianuarij pignorum translationibus locuti sumus supra, Sect. XII, XIII, & XIV: quare aliud hic non addo. Nisi Beneuentanorum in suum Præsulem obsequium dilaudando: quandoquidem ad hunc vsque diem, festum celebrant translationis, quæ per Siconem facta est ab Æde Seueriana, siue Sancti Ianuarij de foris, ad Beneuentanam ciuitatem, quæ contigisse dicitur die 23 Octobris. In Ecclesia etiam Neapolitana, sub Decio Cardinale Carafa Archiepiscopo celebrabatur Officium secūdæ Translationis sacri corporis Sancti Ianuarij è Monasterio Montis Virginis Neapolim, ritu duplici, eodem prorsus modo, ac in prima translatione prima Dominica Maij recitabatur, exemplo veterum Martyrologiorum, habentium duas Inuentiones, & Translationes Sancti Ioannis Baptistæ, ac duas item Translationes Sancti Bartholomæi Apostoli, & Sancti Augustini Episcopi. Nunc cessauit eiusmodi Officium, atque è Neapolitano Kalendario videtur expunctum.

Festiuitatem occursus capitis cum pretioso Martyris sanguine, Archiepiscopus olim pro suo libito, in qua volebat Ecclesia instituebat: vt pluri-

plurimum autem in Ecclesijs Sanctorum Apostolorum, Sancti Pauli, Sanctæ Mariæ Maioris, Sancti Ioannis Maioris, Sancti Andreæ ad Nidum, Sanctæ Mariæ in Cosmodin, & fortè alibi. Ad quam celebritatem non Clerici solum, sed & Abbates, ac Episcopi Suffraganei conueniebant. Clerici, inquam caput redimiti roseis corollis, vel ex alijs floribus interrextis, sicuti olim factum fuerat in prima Trāslatione ex Marciano campo Neapolim. Vnde fortè, aboleta coronandi caput consuetudine, vsus manauit ad posteros, præsentandi Archiepiscopo, dum ei obedientia præstatur, florum ramusculum. Ea etiam die Archiepiscopus, vel per se, vel per Suffraganeos suos, Confirmationis sacramentum conferre solebat. Fiebat hæc solemnitas ipso Maio mense. Suspicor autem olim celebratam fuisse ipsis Kalendis Maij, quibus prima vice translatum fuit corpus à Beato Seuero, ad cuius instar festiuitatis, decens erat, & istam celebrari. Postea verò, vt celebrior esset solemnitas, translatam fuisse à Kalendis statis, ad mobilem diem primæ Dominicę.

Sed anno 1527. quo Populi Neapolitani Tribunus erat egregius vir Hicronymus Peregrinus, angusta illa Ecclesiarum spatia dilatata fuerunt. Rogauit enim, vt in ampla Populari Platea, miraculosus ille congressus fieret: & facilè obtinuit. Ipsumque postea imitati Nobiles quinque Sedilium, Capuani primum, postea Montani, tum Nidi, Portus, ac Portæ nouæ, firmam, quæ vsque hodie viget, recurrentium in gyrum annorum celebritatem statuerunt.

Hic est ille Hieronymus Peregrinus, cui Neapolitana ciuitas debet duorum Innocentium corpuscula. Salutis enim nostræ anno 1528. coactæ ab illo armatorum popularium turmæ, aduersus Lautrechi vrbem obsidētis copias, adeò strenuè, fortiterque prodierunt, vt in ipsa intima Ducis tētoria, vbi rerum sacrarum adyta erant irruperint. Inde igitur iam dicta sacra Innocentium Corpuscula per Peregrinum sublata sunt: atque in Triumphi modum ab eo Neapolim illata, inque sacro Deiparæ Annunciatæ Templo, summa cum religione reposita. Censendus est Lautrechus Francorum Ducum morem sequutus. Qui ad bella prodeuntes, Sanctorum reliquias secum ferre consueuerunt, teste Gregor. Turonens. Histor. Francor. lib. 6. cap. 27. & Caroloman. in epist. data anno 742. lib. 5. Capitular. Francor. cap. 42. Vnde Durand. lib. 2. cap. 10. Cappellæ nomen vult deriuatum esse, à Cappa Sancti Martini, quam secum Reges ferre soliti erant, & in venerando aliquo loco semper collocare. Fuisse autem in Gallijs aliquod Innocentium Corpusculum, à Sancto Gerardo Abbate Bromiensi in sua Abbatia collocatum, testatur vetus Auctor vitæ Sācti Gerardi cap. 11. apud Surium tom. 5.

Numi in eius honorem cusi.
Sect. XXIV.

Illud in primis statuendum, non admodum antiquum esse morem, Diuorum effigies in Nummis exprimere. Nam, nec Christus ipse in Numis expressus legitur ante tempora Ioannis Teimisces Imperium qui vixit anno 970. Christique vultum expressit cum his verbis *Iesus Christus Rex Regum*, vti tradit Bulengerus de Imperat. lib. 2. cap. 15. ex Glyca parte 4.

parte 4. Vnde, poſt ea tempora, cenſendi ſunt Diui numis effigiati. Vt merito laudatus ſit Paulus IV. Noſter ab Ant. Auguſtino, quod, vti ſpurium, reiecerit oblatum ſibi numiſma, ceu antiquiſſimum, & circiter ipſa Petri tempora cuſum, qui eum piſcationi operam dantem repreſentabat.

Neapolitanus quidam ciuis, Ioſeph ſolo cognomine Fuſcus, ſed ob ſeruata venerandæ antiquitatis monumenta clariſſimus, æreos aliquot nummos in Ianuarij honorem cuſos, apud ſe habere gloriatur, quos typis expreſſos videre eſt in Tutin. Vitæ Sancti Ianuarij cap. 9. Qui tamen auctoritate Capacij fultus, lib. 1. Hiſtor. Neapol. fol. 316, putat anno 660, eos eſſe cuſos. Sed Capacius id nunquam aſſeruit, ſed tantum, nummos, de quibus eo loci (in quibus tamen minimè Ianuarij vultus apparet) ad ea tempora referri poſſe, vt ſint Neapoli inuenti. Sed ſingillatim nummos iſtos repreſentemus.

Ianuarij vultus in vno exprimitur. Et ex aduerſa facie, viuificæ Crucis ſignum, ſuper triplicem gradum erectum, inter binas haſce litteras S. C. ſignificantes, ſi Tutino credimus, *Sancta Trinitas*. Vel, interprete me, cum nihil ibi videatur, quod ad Sacroſanctam Triadem referri poſſit, *Salutis Trophaum*, appoſite ad victoriam Crucis.

Habet alter, Ianuarij effigiem. Et parte altera, Ciuitatis Neapolis nomen græcis characteribus exculptum.

Sergius Neapolitanus Dux, ac fortè ille, qui Athanaſij Epiſcopi pater fuit, honoris ergo, monetam cudit circiter annum Domini 837. cum Ianuarij, & ſuimet effigie. Hic Ianuarius mento abraſus inſpicitur. Non quidem quòd Anicetus Pontifex id ſanxerit. Non enim ex Aniceti decretis hoc elicitur. Sed quòd olim, etiam Ianuarij tempore, ciues Romani, à quibus Ianuarius genus ſuum ducebat, non colerent barbam. Vt indicant hodieque ſigilla eorum, & ſtatuæ. Scio non ab omnibus hunc morem ſeruatum. Et Hadrianum barbitio vſum, ad morem Germanorum conſpici cupidum. Itemque, Septimum Seuerum, aliosque quos nummi repreſentāt. At, vt plurimum, ijs & ſequentibus temporibus, viguit vſus non alēdi barbitium, idque per multa ſæcula. Quanquam illud verius ſit, varium in ea re fuiſſe morem, etiam apud eiuſdem Prouinciæ gentes. Fortè etiam probabilitate non caret, Ianuarij barbam, ſi eam ipſe alebat, à lictore, ſeu carnifice fuiſſe abraſam. Lego enim in Prochoro (ſi verus & non Pſeudoprochorus eſt) Ioannem Apoſtolum, Domitiani iuſſu, & fortè cum in feruentis olei dolium miſſus fuit, capite abraſum. Vti & ad ludibrium cum Apollonio Thianæo faciendum iuſſerat, teſte Philoſtrato lib. 2. cap. 14. de Vita Apollon. Sed de hac Clericorum raſitatione, ac tonſura, fusè Baronius anno Chriſti quinquageſimo octauo. Quod item, togam, & altero tātùm humero pendulam ſtolam hic videas, ad Græcorum eſt morem, quem & græcanicas vrbes, vti Neapolim, & Exarchatus ſedem Rauennam ſeruaſſe, indicat hic nummus, & Tabula muſiuo expreſſa apud Rauennam: vbi Epiſcopus ſimiliter cum toga, & ſtola, alijſque miniſtris munera deferentibus inſpicitur, apud Aleman. Notis ad Arrian. de Arcana hiſtor. fol. 77. In eo autem, quòd Sergius Ducali habitu indutus, globum ſiniſtra teneat, malim ad Imperatorem referri, cui tunc vel ſubdita, vel deuota erat Neapolis, quàm ad propriæ libertatis ſignificationem. Tale enim dominationis ſignum, nunquam Dynaſtæ aliqui, licet potentiſſimi, vtpote Imperatoris proprium toti Orbi dominantis, nonniſi per vſurpationem aſſumpſerunt.

In Ducibus Beneuentanis id obseruare est, subditis alioqui Impp. Si tamen proprius erat globus, fortè dignitatis alicuius erat signum in Imperiali Aula, & Dominio, sicut hodieq; Globi gestatio ante Cęsarem, ad Palatinum Rheni spectat, vnum ex VII. Principibus Electoribus.

Ab Athanasio iuniore Episcopo, & Duce Neapolis, alter videtur cusus nummus, circa annum Domini 887. habens Sancti Martyris effigiem, nec non & suam cum Episcopalibus infulis, & ornamentis.

Aureus est alter nummus. Quonam autem tempore sit effigiatus, incertum. Hic Ianuarij vultus exprimitur, & ex aduerso ciuitatis Neapolis nomen Græcis litteris insculptum.

Et hic tandem alter, Agnelli Episcopi tempore creditur exculptus, in immani illa Vesuuij eruptione, quam cum crederet pijssimus Episcopus Ianuarij potentissimis apud Deum precibus fuisse repressam, in eius honorem, ceu Patriæ liberatorem hoc numisma cudendum curauit, in quo ex aduersa eius facie legitur Λυτρώτη της πόλεως ἀπὸ τοῦ πυρός. Hoc est, *Liberatori Patriæ ab igne.* Sed si quis negaret Agnelli tempore Vesuuium conflagrasse, alterum huius nummi auctorem cogetur ostendere.

Anonymi, sed antiqui Auctoris Oratio Encomiastica in eius laudem.
Sect. XXV.

MAgnus ille Baronius Notis ad XIX. Septembris, gloriabatur habere Acta Martyrij S. Ianuarij, & Sociorum apud Surium nō extantia, quorum exordium est. ***Temporibus Diocletiani Imperatoris.*** Necnon & Homeliam in eius festo die habitam, incipientem, ***Operante diuina misericordia.*** Habemus eadem & nos, in nostra Bibliotheca. Et Acta quidem puriora: vtpote ex quatuor Codicū collatione. Quæ tamen superfluum duximus integra edere, cum Lectorum scilicet fastidio ob eorum repetitionem, quę sparsim ac sciunctim, multoties in hac Historia sunt narrata. Concionem autem, seu Homeliam edimus integram. Addito, quod sæpius monuimus, illam in frequenti Antistitum cœtu dictam. Et antequam à Sicone Principe, Sanctum Martyris corpus, Beneuentum asportaretur. Hoc est. Ante octingentesimum Christi Domini annum.

Operante diuina misericordia, redijt communibus votis optata solemnitas, & dies annuæ festiuitatis effulsit, natalem nobis Beatissimi Ianuarij Martyris referens: quem; & vestræ frequentia venerabilis cœtus accumulat, & Sanctorum Ministrorū, atque Antistitum Dei conuentus exornat. Gaudere etenim oportet, & exultare in Domino Deo nostro, qui fecit in bonis desiderium nostrum, & fauore diuino pia vota confirmat. Dum de virtutibus Beati Martyris Ianuarij pauca de pluribus, quæ Dominus Deus per eum fecerit, pia deuotione referamus. Temporibus enim, quibus omnipotens Deus mortalium est iratus sceleribus, & ad crudelitatis vltionem Mons Vesuuius vasto tremore concussus igneis exundaret globis: & circumquaque fluentibus, vrbes, calidis cineribus peruastasset, & pregrauata corruerent. Vix tandem Neapolim in eiusdem Montis conflagrantis sitam radicibus, precibus effusis populi cum lacrymis citra opem humanā ad cœlum tendere manus, sed super his etiam nec cœlum videbatur. Procumbebantque in vnum ardentem extremo solatio. Cum rerum natura periret, ad solitum Beati Ianuarij Martyris concurrunt cubiculum. Igitur cum lacry-

mas

mas iuges, & gemitus, perpetes ad Deum preces, nulla absq; formidine hora, & nullius ad requiem somnus dabatur, quod dies cladem demonstrabat. Nox *verò metum iugiter augebat, lamentationes quippè omnia tecta, antraq; B. Ianuarij Martyris tàm virorum raucis vocibus, quàm fœminarum claris eiulatibus personabant. Alij verò mũdo puluere deturbato, iniquam vitæ sortem querulis clamoribus concrepabant. Alij autem genas suas unguibus lacerantes proprios rescindebant dolores. Dum alienas lugerent vrbes, pleriq; ereptis manibus per plateas, repetitis orabant vocibus, deprecantes, dare veniam peccatis, vt possent meritò* Dei *laudare virtutem, & sicut scriptum est,* Clamauerunt ad Dominum, cùm tribularentur, & de necessitatibus eorum liberauit eos. *Ita Beato* Ianuario Martyre *intercedente, Vesuuij Montis ignita irruptio extincta est.* Cuius *facti miraculi, omnium* Creatori *gratiarum actionem retulerunt.*

Et cum hæc diuinæ virtutis insignia, honestis rumoribus crebris cernerent, & Dei *tantæ potestatis gloriosissima fama per animos vrbium longinquarum peruaderet, & ad Basilicam, in qua nunc venerabile corpus Beatissimi Ianuarij Martyris requiescit, ægrotantium, seu deprecantium pro diuersis languoribus cupidè cum fide confluerent, contigit, vt inter eos vir quidam Sabinus nomine, Neapolitanæ vrbis primarius, genere & probitate conspicuus, desperatus à medicis, à pueris impexus, desecta ceruice preces fundebat cum lacrymis, se ab Inferni portis reuocari. Et illicò pietatis nutu stupentibus cunctis, miseratione Ianuarij* Martyris *sublectatus, medelam quam flagitauit, emeruit.*

Necnon & Marcus quidam nomine in eadem vrbe degens, Syrius *genere, auo iam grauis, sic debilis corpore, & ita pigra membrorum fragilitate torpebat, vt ambulandi ei copia denegata, quasi viuum funus, præter spiritum penè totus exanimis. Huius quidem propinqui, non tàm ad sanandum, quàm ad sepeliendum in* Ecclesia *Beati* Martyris *Ianuarij inferre nitebantur. Quæ ex circumstantium populositas, cùm à suis vetaretur ingredi non permisit, & infra parietes, & ante fores copiosa multitudo certaminibus pullulabat: & dum vellet alter alterius sanitatem videre, sanandis vetabatur introitus. Vnde non prius introiuit, quàm medelam recepit.* Fides *enim ipsius, intercedente Beatò Ianuario Martyre, decessis omnium eius protinus imbecillitatum, & molestiarum ponderibus, sospitatem meruit; subleuatusq; ad pristinæ sanitatis peruenit officia. Regis etenim magnalia tàm suorum, quàm plurimorum auribus longè, lateque denuncians.*

Nã, & Gregorius Tribunus quidã militũ, qui Capuanæ vrbi præerat, vir insignis, sed ita lethiferis cõfectus lãguoribus, vt nulla ei euadẽdi speraretur facultas. Sed diuinis incitatus virtutibus, ad cubiculũ ingressus B. Ianuarij Martyris, protinus perfectæ sanitatis incolumitate vegetatus, alacer ad prædictã, vnde venerat, remeauit vrbẽ.

Alio rursus tẽpore cũ Orientales multarũ vrbiũ populi, cernerent Omnipotentis Domini virtutẽ mirificã, virtutibus per merita Beatissimi Ianuarij Martyris triũphare, omni cõtempto negotio, submissis capitibus, resonantibus hymnis, rogabant medelã sibi eius oratione præstari. Quin etiã ægrotantiũ tabida corpora, vegeti fide, eiusdem Martyris oleo perungentes, statim misericordiæ eius fructu potiebãtur. Modò cæcatis lumen, modò debilitatis gressum, cursumque donabat. Nunc spiritus fugabat immundos, nunc lethales plagas, nunc acerbitates morborum, suis meritis ab humanis corporibus propulsabat.

Nam & in eadem vrbe Neapolitana, quidã Florentius vir nobilissimus primi generis exortus, iuxta animi virtutẽ laudabilis omnibus, quantũ ad sæculũ pertinet quidẽ primis fuerat honoribus in Romana Repub. suffultus. Eruditione quoq; liberalium litterarũ, & omnibus, quæ ad animi virtutem pertinent, exercitijs apprimè eruditus. Nouissimè verò hãnc, quæ prior omniũ est, secundũ Deũ, ita sanctã religionem suscepit,

vt li-

vt limina cuncta Sanctorum Martyrum Christi precibus exoraret, sicut & ante facere consueuerat. Cum ergo vrbanam sibi peteret administrationem, & non posset hanc dignationem per auri precium attingere, tandem ad sepulchrum pergens Beati Martyris Ianuarij, fideliter preces effundebat, dicens. Deus omnipotens adiuua me, & miserere mei, & Sancti tui Ianuarij prece, meritorum eius me vestigijs admitti facias. Te quoque Beatissime Ianuari Martyr suppliciter exoro, vt prætoriam promotionem, quam auro non quiui attingere, merear te deprecante velocius obtinere. His autem, atque huiusmodi verbis, tribus voluentibus Sabbathis, oranti media noctis tempore, apparuit quidam effigiem Sancti præferens Ianuarij, luce micans super Solis splendorem, & angelico fulgens habitu, gemmisque radians, qui videbatur prætensa manu apprehendere prædictum virum, & in sedem quandam auro, gemmisque distinctam eum superponere. Et cum de somno suo hæsitaret, & interrogaret, quid velit esse, expleta oratione solita, iuxta consuetudinem ad vicinum fundum, cui Parzimis nomen est, diuertit. Moxque duo Cancellarij Patriciorum, Eui *videlicet, & Sigisualdi spumantibus equis superueniunt: statimque eius mens honoris præsaga, cur aduenissent, intellexit: moxque complexi sunt eum, & osculati.* Cumque *vno, atque altero horæ spatio, quasi obstupefacti inuicem se honorificantes deambularent, proferunt ei sacros apices. Ecce, inquiunt, quod tibi minimè flagitanti,* Domini *nostri gratuito destinauerit. Quæ cum magno suscipiens gaudio Beati* Martyris *Ianuarij oracula recognouit, memorque illius beneficij, altare eius preciosis exornauit marmoribus, in quo & vultum ipsius exprimēs scripsit:* Liberatori Sācto, *eo quod eius crebrius opitulator fuerit. Eius quoque altare vallauit cancellis cum ostijs argenteis fabrefactis, Deo, & Beato Ianuario gratias referens.*

Puerulus quidam Clericus Clemens nomine, nimio lāguore correptus, vt febrium laborabat: septem admodum transactis diebus, absque cibo & potu, clausis luminibus, medicis desperantibus, mutus, atque immobilis mansit. Cumque super eum à Clericis, & vicinis, nocte psalmi dicerentur, vt terris reddita die sepeliretur. Crescens quidam, & Innocentius *viri religiosi, vt plerumq; solet accidere, ex mæstitia inter psallentes stupore oppressi, vident ambo Beatissimum Martyrem* Ianuarium *stola prætextum niuea, angelo simile corpus, visitantem. Quem existimantes medicum, quasi ternos ei aureos offerunt. Quibus ille. Ego sum, ait, Ianuarius, qui meum pro* Christo *fudi sanguinem. Nunquid non, poteram mundi possidere diuitias? vel naturam lapidum in materiam fulgentis auri conuertere? Sed omisso terræ ornatu, virtute malui potius, quàm auro fulgere. Moxque recedentibus tenebris, & clarescente diluculo, cum de loco, in quo quieuerant, surrexissent, ad Beati Ianuarij Martyris currunt cubiculum. Nec dum quippe Crescens medium iter viæ confecerat, secum iam Innocentius sanctum puluerem ferens, quem desuper Martyris sepulchro sumpserat, veniebat, quem, vt dixi puluerem sacrosancto chrismate conspersum, ipsius intulit corpori. Tunc paulatim defunctus membris omnibus moueri, & laxatis in vsum ceruendi cœpit palpitare luminibus. Nouum miraculum, ingens potestas, oculos, quos clauserat tenebra obitus, precibus Beati* Martyris Ianuarij Dominus *reserauit ad lucem: legem naturæ rescidit, vires mortis perfregit, animamque sedibus tenebrarum mancipatam, quasi ruptis tenebrarum compagibus, ad supernam vitam corporis reuocauit. Mirabilis ergo* Deus *in Sanctis suis, quotidiè enim operatur salutem in medio terræ. Et vt Isaias ait.* Et in Insulis longè. *Vnde & ipse Saluator dicit:* Pater meus vsque modo operatur, & ego operor. *Et rursum:* Sicut enim pater suscitat mortuos, & viuificat, sic & filius, quos vult, viuificat. Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera, quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet. *Qui ergo credunt Deo, credant Martyres ita vixisse, & ita fecisse.*

In insula Inarime *erat quædam sanctissima vidua nomine* Maxima, *cuius filius*

lius præualescente morbo extinctus est. Quem religiosa mater pietatis dolore concussa, sparsisque per humeros crinibus extinctum natale votum, perditumque senectutis solatium, vlulatu fœmineo ad inuidiam mortis immaturæ plangebat. Necnon & vbera, quibus frustra periturum aluerat, ante conspectum proferebat virorum: memor doloris, pudoris oblita, & vestibus dolore conscissis suum viscerum palmis lacerantibus elidebat. Cumque corpus iaceret exanime, atque à Clericis exequiæ pararentur, facta est linteaminum ad inuoluendum corpus tanta inopia (Gallarum quippe Gens cuncta vastauerat) vt de Ecclesia *velum acciperent, quo corpus ipsum tegi potuisset. In quo cernens mulier Beatissimi Ianuarij Martyris effigiem, arreptum constringens manibus, oscula picturæ libabat, plorans, clamans, & dicens. Per Regem Sanctorum te obtestor* Beatissime *Martyr Ianuari, vt meis angustijs solatiari digneris, atque te impetrante recipere possim filium, quia pro quo passus es, potest tibi in præsenti concedere quicquid ab eo postulaueris, qui quondam flexus miseratione per Helisæum, vnicum viduæ suscitauit filium. Nec mora, amplexa velum, in quo erat effigies Beatissimi Ianuarij Martyris velocius texit filium, connectens picturæ faciem ad eius faciem, lumina super lumina ponens, atque ori ora componens, palmis palmas, pedibusque eius pedes supposuit. Audierat quoque in Scripturis sanctis, quemadmodum, Beatus Helisæus vnicum mulieris Sunamitidis suscitauerat filium. Et iterum, quia quem tangebat vmbra Sanctorũ, viuificabatur. Quæ enim aures tàm duræ, quæ de silice scissa præcordia possunt hæc sine lacrymis audire. Sed hanc audiuit misericors prouisor cunctorum talia clamitantem, & assiduis fletibus lamentantem, & mox alieni doloris existit particeps, atq; vt genetrici luctum auferret,* Beato Ianuario *supplicante, vitam filio reparauit, & inde sub effigie Martyris apertis oculis sanus surrexit. O magna est ergo Martyrum gloria, ingens, & illustris corona. Mirantur illos Angeli, mirantur illos omnes supernæ potestates. Diligit illos Christus, honorificat* Deus Pater, *illustrat Spiritus Sanctus. His omnis thesaurus diuinæ Maiestatis aperitur. His nihil honoris, dignitatisq; subducitur. Hi sunt* Christi Confessores, *hi sunt participes, & cohæredes* Christi, *hos habet in omnibus comites, hos in omni charitate consortes. Horum laudes, atq; virtutes semper recolere, semper debemus ore proferre. Meritò Spiritus Sanctus dicit.* Preciosa in conspectu Domini mors Sanctorum eius. *Et iterum*, Dominus custodit omnia ossa eorum, vnum ex eis non conteretur. *Identidem*, Sanctis, qui sunt in terra eius mirificauit omnes voluntates suas in eis: *voluntates quippè eorum, qui in memorijs Sanctorum Deum deprecantur, per manum Angeli in* Cælo *ad altare, quod est ante thronum Omnipotentis perferuntur. Verùm ne hæc nostro adstructa videantur ingenio, idipsum exemplar confirmat, quod dicit Beatus Ioannes Apostolus.* Vidi, *ait*, septem Angelos stantes in conspectu Domini, & datæ illis sũt septẽ tubæ. Et alius Angelus venit, & stetit ante altare, & data sunt ei incẽsa multa, vt daret de orationibus Sanctorũ omniũ super altare aureũ, quod est ante thronũ Dei: & ascẽdit fumus incensorũ de orationibus Sanctorũ, de manu Angeli corã Deo. *Nimis cæci sunt, & insipientes, qui hæc tàm clara, & tàm manifesta, nec vident, nec intelligunt, sed in sua tantũ lingua confidũt.* Et cũ Deus *de* Cælo *clamet:* Beati, qui in Domino moriũtur. *Et Propheta Deo dicat:* Viuent mortui tui, *quomodo se etiã dicunt esse fideles, qui Martyrũ negant virtutes: & dum cernũt numerosos quotidiè orationũ cateruas, Beatissimi Ianuarij Martyris tumulum, tamquã radiantes gẽmas stipare, & multos gesta scribẽtes, vota pro beneficijs acceptis soluere, nituntur, quibusdã præstigijs clarũ oculorũ lumẽ auferre, superest, vt ad sanctum scripturarũ librum reuertamur, qui ait:* Vidi turbam magnam, quam d numerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & populis, & linguis stantes ante thronum, & in conspectu Agni amicti stolis albis, & palmæ in manibus

eorum

eorum,& clamauerunt voce magna,dicentes: Salus Deo, qui sedet super thronum,& Agno,& omnes Angeli stabant in circuitu throni,& seniorum, & quatuor animalium,& ceciderunt in conspectu throni in facies suas, & adorauerunt Deum dicentes,Amen.Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio,& honor,& virtus, & fortitudo Deo nostro in sæcula. Et respondit vnus de senioribus dicens mihi: Hi, qui amicti sunt stolis albis,qui sunt,& vnde venerunt? Et dixi illi: Domine tu scis.Et dixit mihi: Hi sunt,qui venerunt de tribulatione magna,& lauerunt stolas suas,& dealbauerunt eas in sanguine Agni, ideò sunt ante thronum Dei, & seruiunt ei die,ac nocte in templo eius. *O Beata,& gloriosa Beatissimi Ianuarij Martyris fides,omnium litteris, monumentisque celebranda, & carminum laudibus etiam posteris proferenda! Verè surrecturum cum gloria se credidit, nihil in Euangelij promissione dubitans. Verè dignus dignè coronatus,quem in cælo gaudens Christus excepit,cui amictus candidos,& gloriosas palmas lætus afferret. Verè enim quod magni laboris, magnaque molis est, hoc Beatissimo Ianuario Martyri stolam istam contribuit,& spiritualis largitio contulit. Per eam,& qui non nominabatur, oratur: & qui nesciebatur,celebratur: & qui non videbatur, apparet: digneque sanctum eius corpus pro meritis,atque beneficijs honorificatur.Claruit ex his validissimis testimonijs, quæ Sanctus Ianuarius patrocinia à Deo collata nobis famulis suis præstiterit. Cuius precibus meritorum,mereamur a nostris expiari peccatis, & delictorum nodis exui mereamur,congrua medicina suffragio a morborum omnium contagijs liberari, vt perceptis optatæ incolumitatis gaudijs glorietur in Domino Iesu Christo. Qui cum Patre,& Spiritu Sancto viuit,& regnat Deus in sæcula sæculorum.* Amen.

Aliorum de eodem Diuo *lucubrationes. Sect. XXVI.*

IN honorem præclarissimi Martyris Ianuarij, triplex,quod sciam,cõpositum fuit Ecclesiasticum Officium: præter illud,quod diu antea in Ecclesia Neapolitana recitabatur, typisque postea impressum prodijt anno 1525. Primum, Cum anno redempti Orbis octingentesimo decimo octauo,à Sicone Principe Longobardorum,Beneuentum,eius sacrum corpus translatum fuit. Beneuentana enim Ecclesia, in honorem inclyti Præsulis sui Officium condidit. Quod mutilum licet,ex peruetusto Codice Beneuentano, Longobardico charactere exarato, fideliter exscripsi. Deinde Matthæus de Afflicto insignis Iureconsultus, & Aragoneis Regibus à Consilijs,Officium & ipse composuit,vt in Constitut. Regni,quæ incipit. *Si quis aliquem.* Tit. *De spoliantibus hominem,* ipsemet refert. Tandem noster Gabriel Lottherius, qui ante paucos annos octogenario maior obijt, insignis probitate senex, Græcæ,& Hebraicæ linguæ peritissimus: nec non & sacrarum litterarum eruditione conspicuus, aliud composuit Officium. Eo,vt puto,tempore, cum sub Hannibale de Capua Neapolitano Archiepiscopo,cui ipse erat charissimus, ageretur de instituendo Apostolica auctoritate,peculiari in eius solemnitatibus Officio. Cuius iussu id ille opus perfecit. Cuius exemplar apud nos asseruatur. Vti & illud Afflicti. Nullum tamen horum hìc adscribendum censuimus: quod ex historia sint compacta Sancti Episcopi Martyrij: & postrema ista, recentiora sint, neque venerandam illam antiquitatem redoleant. Quare ad alia properamus.

Inter

Inter quæ meritò primum sibi locum vendicant duo Hymni in eius solemnitate cantari soliti, ex curioso Codice Hymnario Ecclesiæ Neapolitanæ Longobardicis litteris exscripto deprompta, quorum vnus hic est.

Martyrum princeps, decus, & honestas,
Da tui testis varios agones,
Atque sublimes famulis triumphos
Pangere nobis.
Quando pœnarum stimulis cruentis
Pessimus Cæsar iugulabat omnes,
Quos fidem Christi retinere, toto
Comperit Orbe.
Ianitor vitæ comes Angelorum,
Tu per ignitum gradiens caminum,
Voce iucunda Domino sacrasti
Celsa trophæa.
O virum magnis meritis micantem,
Nempe flammarum medio progressus,
Sospite crine simul, atque saluos
Gessit amictus.
Cæteros sanctos pius, vt magister
Admonet secum validos minarum
Esse victores, penitusque sauas,
Temnere pœnas.
Non tibi mordax rabies ferarum
Vulnus inflixit, salubris Sacerdos,
Sed tuis beluæ tribuere mites
Oscula plantis.
Gloria Patri resonemus omnes,
Et tibi Christe Genite superne,
Cum quibus Sanctus simul, & Creator
Spiritus regnat. Amen.

Alter verò hic est.

Pastor insignis faciendo signa,
Ad Dei cultum, fideique lucem
Traxit omninò tenebris subactos
Millia quinque.
Ethnica cæsus feritate, ut ruos,
Colla præcisus, digitumque felix
Munus Antistes habitus sacrati,
Tradit egeno.
Cum suis tandem socijs perennem
Deferens palmam super æthra scandit,
Nunc ibi regnant polici fruentes
Lumine regis.
Inde virtutum radijs refulgens,
Hinc triumphator cumulos volantes
Ignis extinxit, patriam gubernans
Scilicet istam.

Et tibi mater miserando proles
Eius assurgens precibus reuixit:
Et tibi Clemens laqueos resoluit,
Mortis acerbæ.
Noxios casus populi secundat.
Virus expellit colubri veterni.
Diluens culpas recreat salutem
Cælitus ægri.
Parthenopensis rogitemus vrbis
Esto Protector celebrande Martyr.
Pacis æternæ petimus redundent
Commoda nobis.
Gloria Patri resonemus omnes,
Et tibi Christe Genite superne,
Cum quibus Sanctus simul, & Creator
Spiritus regnat. Amen.

Tres etiã sequentes Hymni canebãtur olim in Ecclesia Neapolitana.

Gaude felix Neapolis
Laudem dans Dei Filio,
Qui tot fulget miraculis
In tuo Ianuario.
Vincula neruos, incendium,
Ferasque Præsul superat.
Vt consumet Martyrium
Hoste furente properat.
Sacro plectendus capite,
Vt mitis agnus ducitur,
Christus in suo milite,
Hostis scelus vlciscitur.
Tyrannum priuat lumine
Turbis coram astantibus:
Nec restitit à crimine
Sancti sanatus precibus.
Certam miser sæuitiam
Cæcus inde prosequitur:
Et post latam sententiam
Caput sacrum abscinditur.
Scandit Martyr ad æthera,
Vt mater ante viderat;
Raptus miser ad tartara
Descendit quo meruerat.
Gloria tibi Domine,
Qui surrexisti a mortuis
Cum Patre, & Sancto Spiritu
In sempiterna sæcula. Amen.

Secundus verò Hymnus hic est.

In sua laude ianua
Nobis fit Ianuarius,
Cuius dies hæc annua

Cele-

Celebretur deuotius.
Fide rectus, & opere,
Hostis spernens imperium,
E tetro seruatur carcere
Iactandus in incendium.
Crucis fultus præsidio,
Flammas constans ingreditur.
Sed in fornacis medio
In nullo prorsus læditur.
Timotheus hæc audiens
Educi Sanctum præcipit:
Sed flamma mox exiliens,
Paganos plures perimit.
Torturus neruis Præsulem,
Vt vel sic eum superet.
Sed verum Christi pugilem
Nunquam terrere præualet.
Hinc Tyranni sæuitia
Crescit, & feras præparat:
Quas ex Christi clementia
Pastor insignis superat.
Gloria tibi Domine,
Qui surrexisti à mortuis,
Cum Patre, & Sancto Spiritu
In sempiterna sæcula. Amen.

Adest dies lætitiæ
Dulci dignus memoria,
Quo Præsul innocentia
Triumphat cum victoria.
Christum gerens in pectore,
Fide nunquam confunditur;
Pro qua in sacro corpore
Dura tormenta patitur.
Hunc Timotheus victimat
Non cedentem erroribus:
Sed hunc sanctus exterminat
Immensis cruciatibus.
Suo tinctus in sanguine,
Vt agnus absque macula,
Offertur sine crimine,
Coruscans per miracula.
Viduæ matris filium
Resuscitat ab inferis:
Defunctum quoque alium
Contactu sacri pulueris.
Flammam mons Vesuuij
Spargebat vis incendij,
Sed in terroris medio
Sanctus adest præsidio;

Gloria tibi Domine,
Qui surrexisti à mortuis
Cum Patre, & Sancto Spiritu
In sempiterna sæcula. Amen.

Agnellus Ruffus Metropolitanæ Ecclesiæ Canonicus, diligens rerum antiquarum perquisitor, inter suas schedas magno labore collectas, tres reliquit Hymnos: Incerti quidem Auctoris, sed certè valdè pij, quos libet hic apponere.

Quod dedit primus tenet iste mensis
Nomen in magna manet Vrbe clarus,
Signis insignis, pietate fulgens,
Vita post mortem manet ipsa semper,
Missus ab alto.
Magna si Diuo fuit ipsa, maior
Sors tibi multum populosa gentis
Vrbi, dedit Christus pius omne latum,
Inclyta gaude.
Martyr est, testis tria signat ipse,
Quæ volat semper, nihil esse vitam:
Vita post mortem manet ipsa semper,
Semper amemus.
Signat in Christo nihil esse falsi,
In Dijs falsis nihil esse veri:
Monstrat in Christū suus esse summum
Sanguis amorem.
Vt trahat currum instat ore iudex,
Ille iam currit meliore passu
Cæsus ad mortem citius, parauit
Colla ministro.
Parcitat Sancto benedictus ignis,
Parcit & dirus leo factus agnus:
Non parcit solus caput ense truncans
Tortor iniquus.
Sparsus in terra cruor ipse feruet,
Vt Deus parcat miseratus ipsis,
Parcat & nobis pietate Martyr
Feruet amore.
Feruet inclusus cruor ipse vitro:
Cum caput sectum videt ense gaudet:
Feruet in terris cruor, atque cælis
Spiritus ardens.
Ardet & cælo iugiter precatur,
Vt Deus pestem simul atque bellum
Pellat, & fruges miseratus Vrbi
Mittat ab alto.

Athleta Christi strenuus
Palmam gerens certaminis
Stolam decoris candidam
Riuo cruoris tinxerat.

Amoris

Amoris ignis aestuans
Exarsit in praecordijs:
Cruorque venis diffitus
Ebullit vsu pristino.
Fusus tot ante saecula
Sanguis sacratus Martyris,
Vbi caput fit obuium,
Feruens liquescit denuo.
Caelestis Aulae particeps
Christum perenne praedicat:
Et voce fusi sanguinis,
Demulcet iram Numinis.
O miles inuictissime
Fundens cruorem fortiter,
Aspectus eius iugiter
Pugnare segnes admonet.
Gloria tibi Domine,
Qui surrexisti à mortuis
Cum Patre, & Sancto Spiritu
In sempiterna saecula. Amen.

Immani gladio Martyris inclyti
Abscissum fuerat iam caput aureum:
Emens corporeis libera vinculis,
Fulgebat super aethera.
Cum feruens spiritu mollis anicula
Occurrens geminas de lare phialas
Promit, ac sanguine replet, & impigra
Velis recondit sedulo.
Quo primum resciens tempore corporis
Totum quod superest, esse Neapolim
Translatum, patrijs ciuibus, vberes
Thesauros procul indicat.
Sic ex composito Clerus, & optimi
Quique municipes, ordine prodeunt
Almae Parthenopes, pompaque nobili
Sacratum caput offerunt.
Exultat mulier Saba opulentior
Regina: & veniens protinus obuiam
Gestato capiti, percita gaudio
Seruatum promit sanguinem.
Qui primum facie Martyris agnita
(Fit stupor omnibus) marmore durior,
Ceu solis radio sub cane feruido
Tactus liquor, ebullijt.
Laeti tunc varijs tempora frondibus
Praecincti redeunt, grexque potissimum
Christi candidior, sacrificantium
Gaudens chorus, & iubilans.

Post

Post hæc imparibus vocibus intonant
Laudantes Domini cuncti potentiam
Patris ac Geniti, Sanctique Spiritus
Vnam dant tribus gloriam.

Cæsar Carpanus Canonicus Neapolitanus, atq; extremis Leonis X, P.M. diebus Episcopus Ciuitatis Muri, carmine sapphico hendecasyllabo Gesta, & Miracula D. Ianuarij expressit, typisque tradidit anno 1515. Sed & Alphonsus Ianuarius Patritius Neapolitanus sacrum carmen edidit anno 1533. impressum, in quo Peregrinus, & Ciuis de solemnitate Translationis, sanguinisque ad capitis occursum liquescentia colloquuntur. Quod tamen intolerando scatet errore: dum versu quintodecimo Ianuariũ Cumis facit decollatum: & versu decimoseptimo, in Baiano littore sepultum.

Et hos tantum, quòd Neapolitani fuerint adducendos duxi. Cæteros autem, eosque Historicos, Poetas, Concionatores, quòd innumeri sint & fortasse recentiores, consultò præterij, superuacuos in re clara testes.

Hic ergo vniuersæ de Sancto Ciue, & Patrono nostro Historiæ finis esto.

MAGNI

MAGNI CONSTANTINI
In Neapolitanam Ciuitatem Aduentus, & Beneficia.

CAPVT VIGESIMVM PRIMVM.

QVantum pijssimo Imperatori Neapolitana ciuitas debeat, hæc, quæ discutienda proponimus Capita, dilucidè manifestabunt.

Sect. I. Constantini cum Matre Helena Neapolim Aduentus.

Sect. II. De Ecclesijs Neapoli à Constantino ædificatis: ac primum de Episcopio, siue Aede S. Restituta.

Sect. III. De Basilica Sanctorum Apostolorum.

Sect. IV. De pretiosis donarijs à Constantino Ecclesiæ Sanctorum Apostolorum collatis.

Sect. V. De Aede S. Ioannis Maioris.

Sect. VI. An alias Basilicas Neapoli Constantinus extruxerit.

Sect. VII. De Aqua Neapolim à Constantino ducta.

Constantini cum Matre Helen. Neapolim Aduentus: Sect. I.

ANno Christi CCCXXIV, Syluestri Papæ XI, Constantini Imperatoris XIX, Crispo, & Constantino Coss. conditæ verò Parthenopes MCCCLIII. adulta æstate, hoc est, Augusto, vel Septembri mense, antequam scilicet, intercluderetur hyeme nauigatio, colligi posse videtur, inquit Baronius, Constantinum ab Vrbe Roma discessisse. Nam constat ipsum anni sequentis initio in Oriente fuisse, atque cogendo Nicæno Concilio studuisse. Anno enim salutis CCCXXV, Paulino, & Iuliano Coss. celebratum esse Concilium Nicœnum. [Decimo scilicet anno post Concil. Arelatense docet Sirmondus cap. 7. de Eccles. suburbicar. Ipsum itaque Constantinum, Orientalem plagam eo anno petiturum, Neapolim pertransisse, & res ex se probabilis apparet, & sunt præterea vetera Monumenta, & Scriptores aliquot, qui id apertè asserunt.

Monumenta quidem sunt, insignes nonnulli lapides ab officioso Neapolitanorum erga ipsum obsequio erecti. Ad arcum Sancti Spiritus secus viam Toletanam.

Elau.

D. N.
Flau. Val.
Constantino
Pio Fel.

Inuicto Aug.
Diui Constantij
Pij Fil.

Miror nonnullos legere hìc, *Diui Constantini Pij Filio*. Vt de Constantino secundo, non autem de primo, & Magno intelligant. Verùm, vt omittam, calamos, & scalpra frequenter in his Constantij, & Constantini nominibus errare, & alterum pro altero scribere, seu insculpere, id certum est, in diuisione Imperij à Constantino Magno facta, Neapolim, & Italiam vniuersam non Constantino secundo, sed Constanti contigisse. Itaque si ad filium aliquem Constantini Magni, non autem ad ipsum Constantinum M. lapis iste pertineret, is non Constantino iuniori, sed Constanti potius esset assignandus. Et apposité quidem, Neapolitanus Ordo, ac Populus, Constantinum M. à patre Constantio præcipuè celebrant. Sciebant enim, in diuisione Imperij à Diocletiano, & Maximiano facta, ciuitatem Neapolim cum toto propemodum Occidente, Constantio Chloro, qui fuit Constantini pater, optimo, & laudatissimo Cæsari, fuisse contraditam. Idque arbitror Neapolitanos mouit, vt in altero quoque lapide Helenæ Augustæ posito, eiusdem Constantij Chlori voluerint meminisse.

In Ædibus Collegij Iesuitarum Patrum.

Pijssimæ, & Clementissimæ
Dominæ nostræ
Helenæ Matri Domini nostri Victoris
Semper Aug. Constantini
Et auiæ Dominorum nostrorum
Cæsarum beatissimorum
Vxori Diui Constantij
Ordo Neapol. &
Populus.

Quid autem interesset (vt hoc obiter moneam) inter Cæsares, Imperatores, & Augustos, docuit Alciatus ex Ammiano, Lampridio, & Constitutionibus, apud Landum in Numismates Germanici his verbis. *Cæsares dicti, qui Augustæ Maiestatis hæredes designati essent, administratione rerum illis interdicta, nisi fortassè Prouinciam, Augusti iussu, administrandam haberent. Hinc nulla eis donatiui militibus dandi, facultas erat. In comitatu, eos solùm habebant, quos Princeps tribuisset. Paulo maior Imperatoris dignitas: qui licet infra Augusti fastigium positus, eiusque arbitrio bella gereret, summam tamen potestatem in Magistratus, atque milites habebat, iusque illi indicendi belli erat.*

Cœterum, simulne Helena, & Constantinus, an verò seiunctim huc accesserint, nonnulli dubitant. Ego verò, etsi certò id statuere non audeam: simul eos Neapolim aduenisse, mihi facilè persuadeo. Constantinus enim domicilium perpetuum in Oriente fixurus, Vrbemque, & Italiam relicturus, censendus est cum toto aulico comitatu, & cum Matre inprimis Diua Helena, celebrem illam inijsse migrationem, quam diuino conceperat motu: vti Sanctus Aldelmus de laud. virginit. cap. 12. Beda de locis sanctis

cap.

cap.vltim. Sozomen.lib.2. cap.2. Glyc.lib.4.Niceph. lib.8.cap.4.Zonar. tom.3.alijque tradunt.

Porrò ex subiecto lapide D.Helenæ soli excitato,probabiliter conijci posse existimo,semel illam,atque iterum Neapolim aduenisse.

Ad Sedile Montanum.

Pijssima,ac venerabili Dominæ nostræ
Helenæ,Aug.Matri Domini nostri semper Aug.
Constantini,& Auiæ Dominorum nostrorum
Beatissimorum Cæsarum Ordo,& Pop.Neapol.

Fortasse lapis hic alter, tunc D.Helenæ erectus est,quando, vt Zonara tradit lib.3. Annalium, vna cum Beatissimo Syluestro Pontifice ad loca sacra visenda abijt ad Orietales plagas.Quòd si de Syluestro credi debeat, id certè post Nicænam, & Romanam celebratas Synodos, ipsum fecisse dicendum est. Ego verò probè scio,nullam in Romanis historijs de Syluestro in Orientem abeunte fieri mentionem. At in re obsita tenebris annosæ vetustatis,Io.Zonaræ historici non obscuri,& Neapolitanorum quorundam Scriptorum consensus, nonnullam profectò fidem sibi vendicat. Possem huc proferre Genebristum quendam à Fabio Iordano I. C. Neapolitano,& Summontio citatum. Sed quia id Scriptoris vocabulum nullibi gentium apparet, neque ipsi indicant, vndenam Genebristi huius historiam nacti fuerint, haud mihi visum est,incerto eiusmodi testimonio, ea, quæ vera existimantur confirmare. Quanquam huius Genebristi auctoritate alias vsus fuerim cap.scilicet 3. sect.V. sed dubitanter, vti postrema mea verba testificantur. *Hæc ille quisquis fuit*. Maximè cum non desint Nostrates quidam historici, Ioannes videlicet Villanus, & Scriptor quidam Regesti Caroli I. Regis, qui etsi nonnihil fabulosum, atque ab imperito vulgo acceptum,litteris inserunt: Nempè Syluestrum ad Nicænam Synodum celebrandam in Thraciam abijsse: quod quidem constat esse falsissimum.In eo tamen,quod tradunt, sanctissimum illum Pastorem, aliquando cum Beata Helena ad Orientem itura, Neapolim accessisse, idipsum sanè asserunt,quod nunc(de Syluestro haud solliciti)cõprobare nitimur: quodque lapides ipsi clamant: videlicet, Beatam Helenam iterato Neapolim adijsse.

Cohonestata autem fuit Neapolis Augustorum horum capitum præsenti maiestate,Cosmate Episcopo Neapolitano. Quem etsi Ioannis Diaconi indiligentia præterijt, atque adeo prorsus ignorauit, eius tamen honorifica mentio habetur apud Tabularium Ecclesiæ Sanctæ Mariæ de Principio Dominorum Canonicorum:ex quo ego antiquo opusculo nonnulla excepi.At Ioannes Villanus in sua Neapolitana historia ponit eo tẽpore *Zonium* quendam Episcopum: sed quia nunquam apparet alibi hic Zonius,eadem facilitate,qua figitur,refigitur. Quod si *Zosium*, & non *Zonium* legas,neque id subsistere potest. Is enim,non Constantini Magni tẽpore,sed diu postea, nempe sub Constantio Augusto Constantini filio, in Neapolitanam sedem magno suo malo irrupit.

De Ecclesijs Neapoli à Constantino ædificatis: ac primum de Episcopio, siue Aede S. Restituta.
Sect. II.

MEritò Neapolitana Respublica Imperatorem Constantinum, & D. Helenam eius matrem, insigni elogio æternis monumentis insculpto celebrauit. Iam enim Constantinus egregiam pietatem, & in Christi nomen religiosum affectum, plurimis documentis, Romæ præsertim, tot ædificatis Basilicis, tantisque censibus locupletata Christi Ecclesia, abundè ostenderat. Helena etiam iampridem adeo religiosam se exhibuerat, vt antiquus, & Græcus auctor Socrates lib. 1. cap. 13. postquam varia, & amplissima Templa ab ea ædificata recensuisset, hæc subiecerit. *Præterea adeo pia fuit, & humilis, vt in media plebeiarum mulierum turba precaretur. Virgines, & quæ Ecclesiastica viuendi regula se consecrauerant, ad epulas inuitaret. Ipsa illis ministraret: obsonia mensæ apponeret. Multa item Ecclesijs, & pauperibus donauit: omnem vitæ cursum sanctè, & religiosè confecit.* De Constãtino autem Eusebius Cæsariensis, qui eo vixit tempore, disertè tradit lib. 3. de vita Constantini cap. 49. & Orat. de laudibus Constantini, non Romam solummodo, *Sed ciuitates etiam alias, quæ apud cæteras gentes videbantur vel maximè propter splendorem excellere, Templis egregijs, magnificisque curasse ornandas.* His sanè consentanei sunt nostrates historici, qui hos pijssimos Principes, multas sacras ædes Neapoli quoque excitasse scripserunt. Quapropter, tanta apud vulgus opinio de Constantini munificentia, ac pietate orta est, vt nullam penè videat paulò antiquiorem Ecclesiam, quin eam à Constãtino extructam fuisse dictitet. Laudanda siquidem simplex populi credulitas, non tamen approbanda vniuersè, nisi certis fulciatur coniecturis.

De Ecclesijs à Constantino Neapoli ædificatis, agit aliquando Romanum Martyrologium. Ac item Anastasius de Munificentia Constantini D. Gregorius lib. 8. epist. 24. Ado Viennens. Ætat. 6. Carol. Sigon. lib. 3. de Imperat. Occid. Scriptor vitæ Sancti Athanasij Episcopi Neapolitani. Ioãnes Diaconus in Catalogo Episcoporum Neapolitanorum, in Zosimo. Molan ad Vsuardi Martyrolog. Petrus Monachus in Chronica M.S. Sancti Vincentij de Vulturno. Damasus verò de Pontific. & Beda de tempore asserunt quidem eum Neapoli Ecclesias erexisse, non tamen declarant, in cuius honorem fuerint erectæ: sed & in veteri Rituali manuscripto Ecclesiæ Neapolitanæ, legitur Oratio pro anima Constantini ædificatoris ædiũ.

Sed quod Basilicam Sanctæ Restitutæ ædificauerit, Martyrologium quidem Romanum id luculenter asserit. Vide, quæ supra dixi cap. XVI. Sect. IV. cum de Sancta Restituta ageremus: nec enim est opus iterum illa, cum Lectoris fastidio hìc repetere.

Omnium autem ædicularum, Stephaniam Basilicam ambientium, siuè distinctæ ab ea fuerint, siuè coniunctæ, vel illi inclusæ, nulla prorsus adeo celebris est, & veneranda, sicut illa Deiparæ in Principio: sic dicta, vt Petrus de Stephano arbitratur, quòd, vel prima, vel inter primas Ecclesiarum totius Orbis, Virgini fuerit dicata. Testimonium profectò maximum est, impensi Neapolitanorum erga Virginem cultus: vt proindè meritò sãxerint Neapolitani Præsules, eius Dedicationem quotannis solemniter celebrari.

lebrari. Vnde in M. S. Longobardico Ecclesiæ Neapolitanæ Kalendario vocatur *Festum Principij*. Fuit qui assereret Theodosij æuo hoc Sacellum erectum, is est Fabius Iordanus I.C. Neapolitanus. Sed argumentis, ac Veterum testimonijs destitutus, labefactare antiquam traditionem non potest, à Constantino erectum hoc Sacellum, & multorum etiam libris consignatam, videlicet M. S. Lectionario Ecclesiæ Neapolit. Ioanne Villano in Chronica lib. 1. cap. 43. Summont. Stephano, Spinello in Throno Deiparæ, & alijs, & ex versibus ibi insculptis.

Lux Deus immensa postquam descendit ad ima
Annis trecentis completis, atque peractis
Nobilis hoc Templum Sancta construxit Helena.

Nimirum, ipsius iussu, aut suasione, aut dotatione, vel, vt, quod filius fecit, Matri etiam tribuatur. A Syluestro Pontifice fuisse Indulgentiarum Thesauris ditatam, indicant carmina illa.

Syluestro grato Papa donante Beato,
Hic benè quanta datur venia, vix quisque loquatur.

Vndè facilè coniectari licet, ab ipso etiam Sancto Pontifice eam fuisse dicatam, si tamen is Neapolim adijt. Sæpius postea instaurata fuit Beatę Virginis imago, & fugientes eius colores, ac lineamenta reducta. Ac tandem à Clero Neapolitano anno 1322. instaurata, vt alia ibi carmina testantur. Nec musiuum, & segmẽtatum illud opus, nouitatem arguere debet. Nam, vt Aleman. de Lateran. Parietin. docet, etiam apud Veteres æuo ipso Cõstantini, & superiorum Cæsarum in vsu erat.

Attamen impossibile non est, absidulam istam antiquitus fuisse in cubiculo aliquo domus Sanctæ Candidæ. Constat enim, primis illis Ecclesiæ sæculis, Apostolos eorumque discipulos, solitos fuisse, domestica piorum cubicula, in secreta quædam Oratoria, ne scilicet Christiana mysteria ethnicis proderent, conuertere. Ad eundem quippe modum, B. Petrus Romæ apud Pudentem, & Mediolani apud Anatholonem hospitio exceptus, in eorum ædibus sacra peregit, & cubicula in Sacella conuersa Diuino Numini dedicauit. Lege Acta SS. Pudentis, & Praxedis, & epitaphium Anatholonis apud Gruter. Inscript. 1161. Porrò extabat ætate Ioannis Villani, hoc est Margaritæ Reginæ, Monasterium propè Ædiculam, siue Absidulam hanc Sanctæ Mariæ de Principio. Idque Sanctam Candidam seniorem incoluisse, & Sanctum Aspremum Episcopum in ea Absidula sacrum fecisse scribit idem Ioannes Villanus lib. 1. cap. 44. qui Moniales Monasterij huius Italicè vocat, *Donne Romite*. Annè verò huius Monasterij meminerit S. Gregorius Papa epist. ad Roman. Defensor. lib. 9. Registr. epist. 7. Lector expendat.

De *Basilica Sanctorum Apostolorum*.
Sect. III.

ANastasius libello de munificentia Constantini, apud Binium tom. 1. Concilior. par. 1. pag. 216. quem, vt vult Baronius tom. 3. Annal. ad ann. 324. ex Romanæ Ecclesiæ Archiuis conflauit, hæc habet. *Eisdem temporibus, fecit Constantinus Augustus, Basilicam in Vrbe Neapoli, vbi condidit hæc. Patenas, &c.* Sed cum Anastasius Ecclesiarum nomina, quas

in alijs ciuitatibus Constantinus extruxit,expresserit, vt Capuæ Basilicam SS. Apostolorum, Albæ Basilicam Sancti Ioannis Baptistæ. Ego miratus planè sum,cur solius Ecclesiæ Neapoli extructæ nomen subticuerit. Sed euolutis Chronographis, qui ex Anastasio id accceperũt,nobisque tradiderunt, suboleuit suspicio lacunę in Anastasio. Ado quippe Viennensis in Chronico hæc habet. *Item Basilicam in Vrbe Neapoli,miro opere exornauit in honorem Sanctorum Apostolorum,& Martyrum.* Et Matthæus VVest-monasteriensis annum signat extructionis his verbis. *Anno gratiæ 333. Imperator Cõstantinus construxit Ecclesiam in Vrbe Neapoli miro opere, omnibus Apostolis, & Martyribus.* Ecce quomodo quæ Anastasius reticet, iste vix quarto ab hinc sæculo chronologus(scripsit enim ad annum Christi 1307.)apertè pronũciat. Quamobrem,cum vterque non aliunde,quàm ex Anastasio,vti Anastasius ex Tabulis Vaticanis, siue Lateranensibus accepisse credendus sit, meritò conijcio, Anastasij libellum de Constantini munificentia ad nos peruenisse multis hiantem lacunis: atque olim habuisse hæc ipsa nomina Diuorum Apostolorum,& Martyrum,quibus constructa fuit Neapolitana Basilica,quæ nunc ex his posterioribus historicis cognouimus. Quanquam si accuratius rem perpendamus. Ado Viennensis,qui produxit chronicon, ad annum Christi 880,non est Anastasio,qui eodem vixit tempore, posterior. Fortè omnibus etiam Martyribus voluit Templum istud esse sacrum, quòd recens esset memoria trucidatorum in Campaniæ oris littoralibus tot Martyrum Duce Chromatio,vt cum de eo ageretur diximus. Aut etiã Constantinus in odium ethnicæ Religionis armatus, vt illi Dijs, Deabusque omnibus olim lapides dicarunt,sic ipse Apostolis,& Martyribus Templum voluit esse dicatum. Lege Gualterum in Tabulis Siculis. Tab. 298. & inuenies lapides,seu aras, *Dijs omnibus.* Item. *Dijs,Deabusque omnibus*: & nummum,in quo insculpta erant hæc verba. *Dijs,Deabusque cum Ioue.*

Quæri autem potest. An,quo loco,nunc est,Sanctorum Apostolorum Basilica,extiterit olim aliquod Idolorum fanum? Et certè ex ijs, qui rem hanc attigerunt, id affirmare non veremur. At,cuinam Gentium Deo dicatum fuerit,variæ sententiæ dissentiunt. Ioui dicatum asserit Iordanus his verbis. *Ioui quoque Templum, Sacerdotesque statuisse Neapolitanos, testatur vetus epigramma;cuius meminit Panuinus in vrbe. Rom fol.496.*

N. Pectio. N. Fil. Ruso.
II. Viro Quæst. aliment.
Cur. pec. publica Curator.
Frum cultores Iouis,ob
Merita eius L. *D.D.D.*

Eidem & ludos fecisse docet vetus inscriptio apud Aldum in Orthographia fol.481. Neapoli ad Diuæ Mariæ Maioris in Aedibus Pontani.

Q. Volusio Saturno
P. Cornelio. Scip. Coss.
Augustales.
Qui Neroni Claudio Cæsari,
Et Agrippinæ Augustæ
I.O.M. & Genio Coloniæ
Ludos fecere XIII.XII. Kal. Mart.
C. Tantillus CC. *L. Hyla Cn. Pollius*
Cn. L. Victor. C. *Iulius* C. *Glaphyrus.*
Curatoribus III.II.

Tem

Templum hoc ibi stetisse arbitror, vbi nunc Sanctorum Apostolorum est Aedes. Hæc Iordanus, nulla coniectura, nullo antiquorum testimonio nixus, è sua tantummodo mente scripsit. Mihi verò Melanthis occurrunt verba, libro de sacrificijs, vbi de Ioue: *Mos fuit antiquorum, vt altissimo Deo in loco sublimi sacrificarent.* Ideoque dicendum videtur, potius ad D. Agnelli fuisse olim Iouis Templum. Quamuis enim, Sanctorum Apostolorum Templum situm sit in summa Platea, multò tamen depressius est, eo loco, vbi nunc Diui Agnelli Templum visitur.

Martis fanum hic fuisse existimauit Sanctorius, Magni Cardinalis Sanctorij Nepos. At ego potius dicerem Martis fanum fuisse, vbi nunc est Ecclesia Sancti Angeli ad signum. Quamuis enim erecta ea Ecclesia fuerit in memoriam fusi Barbarorum exercitus anno 574. Michaele Archangelo, & Agnello Abbate, mirè inter antesignanos præfulgentibus. Probabile tamen est, facilè Neapolitanos inclinatos fuisse, vt Martis Templum, Principi cœlestis militiæ dicaretur. Exemplo multarum ciuitatum, in quibus veteres Christiani, fana Martis in Ecclesias Angelorum conuertebant: vt ex antiquorum exemplis, ac recentiorum id probat Braunius lib. 5. Ciuitatum Orbis terræ, & ex eo Serarius in Iosue cap. 5. Quæst. 44. propè finem.

Suspicabitur aliquis Saturni hic fanum fuisse, cum officinam monetæ iuxta ædem Saturni fuisse, Plutarchus in Problemat. doceat. Hic verò, dum nouæ Ecclesiæ fundamenta construerentur, inuentus, atque effossus ex ipsis fuit anno 1629. numus cum hac Inscriptione.

Cæsar Augustus Pont. Max.
Tribunic. Pot.
& est altera Parte.
M. Mecilius Tullus IIIV AAA. FF.

Hoc est. *auro, argento ære flando feriundo.*

Mercurij Fanum non improbabiliter opinari possumus hic extitisse. Firmant hanc opinionem Cippi aliquot, & lapides, Mercurij Caduceum insculptum habentes, ante annos aliquot sub ædibus Cæsaris Frecciæ effossi. Iordano oculato teste referente. Eæ autem Ædes posticum Sanctorum Apostolorum Templum attingunt. Quod si ita est, consulto maiores nostri Apostolis Mercurij fanum, qui Deorum dicitur Nuncius, consecrarunt, cum ἀπόστολος Nuncium significet. Ac de ipsis, ceu de alatis Mercurijs prædictum fuerit ab Isaia. *Qui sunt isti, qui vt nubes volant?* In omnem terrarum Orbem euangelium inuehentes. Paulum quoque alterum Mercurium eloquentiæ Deum existimatum fuisse à Lystrensibus Lycaoniæ, quòd esset, *Dux verbi*, Scripsit Lucas Actor. 14.

Vtut res se habuerit, super Deorum fanum ædificatam esse Apostolorum Ecclesiam, eius quoque situs ostendit. Notum enim est, Christianorum Ecclesias ad Orientem esse debere. Sidonius certè lib. 2. epist. X. inter cæteras Patientis Episcopi laudes, & hanc adnumerat.

Aedes celsa nitet, nec in sinistrum,
Aut dextrum trahitur, sed arte frontis
Ortum prospicit æquinoctialem.

In quæ verba, plura congerit eius Scholiastes Sauarus, & in Virgilij 8. Aneid. vers. 65. Cerda. Hæc autem Basilica, sicuti, quæ nunc Diuo Paulo dicata est, meridiem spectat: erat autem hæc Paulina ædes Dioscuris primum sacra. Fortè ex Varronis hæc manat doctrina, qui libro 6. de lingua latina,

latina,habet, Templi partes esse quatuor,finistram ab Oriente, dexreram ab Occasu,anticam ad Meridiem,posticam ad Septentrionem. Vnde idem alibi dixit,factum esse, vt finistra, meliora auspicia, quàm dextera esse cēseantur. Ex quo obiter infero,non debere alicui mirum videri, si quandoque Petrus ad finistram Pauli, & Maria ad finistram Ioannis Euangelistæ in numismatibus,vel picturis videantur.

De pretiosis donarijs à Constantino Ecclesiæ Sanctorum Apostolorum collatis.
Sect. IV.

ILlud sanè vniuersim historici,nempe Euseb.lib.2.de vita Constantini cap.43. & seqq. Nicephorus lib.7. cap.46. lib.8. cap.3.& 4.lib.10. cap.5.& alij asserunt,decreuisse magnanimum illum,& verè Augustum,ac Magnum Constantinum, vt, quod Romæ cæperat, toto Orbe Romano,Ecclesiæ amplioribus spatijs ædificarentur (antea enim Christiani, ob metum persecutionum,in paruis Oratorijs, ijsque intra Domorum,vel Cœmeteriorum latibula, Deo cultum reddebant) Ac nè pecunijs clargiēdis parceretur,sed è regio eæ thesauro promerentur,siuè ad ædificationē, siue ad dotationem Ecclesiarum.

Ego de hac tantum SS. Apostolis, & Martyribus dicata Ecclesia locuturus, Anastasij hìc verba recensebo. *Ijsdem temporibus fecit Constantinus Augustus Basilicam in vrbe Neapoli,vbi obtulit hæc.Patenas argenteas duas, pēsantes singulæ libras decem.Calices ministeriales decem, pensantes singuli libras duas. Amas argenteas duas pensantes singulæ libras quindecim. Pharos argenteos 20, pensantes singuli libras octo. Pharos æreos 20, pensantes singuli libras decem. Fecit autē & formam aqueductus,per milliaria octo.Fecit & Forum. Et donum obtulit Possessionem Macbarij præstantem solidos 150. Possessionem Cymbranam præstantem solidos 105. Possessionem Selinam,præstantem solidos 108 Possessionem Afilas,præstantem solidos 140 Possessionem Nymphulas,præstantem solidos 90. Possessionem Insula cum Castro,præstantem solidos 80.* Libræ argenti sunt 280. Soiidi autem conficiunt numerum 1682 aureorum cum dimidio,vt paulò post dicam. Rectè autem Baronius tomo 3. Annal. anno 324. docet,ex donarijs, alia ad luminaria inseruijsse:alia ad vsum Sanctissimæ Eucharistiæ: quædam ad baptismata, quædam ad alia Ecclesiastica ministeria. Sed singula donaria percurramus.

Fecit Basilicam. Basilicæ,publica,eaque magnifica erant ædificia,apud Romanos,publicis videlicet negotijs, iudicijsque accomodata, l.inter stipulantem 83.§.summa,& l.continuus 137.§.cum quis,ff.de verb. obligat. Ex ijs apud Christianos,Basilicę nomen deriuatum est,imò res ipsa. Nam vt bene Baronius adnotat, & ex eo Bisciola Horar. subcesf. lib.12. cap.10. vt Christi religio propagabatur,ita Gentilium illæ Basilicæ in Christianas Ecclesias quandoquè conuertebantur, haud quaquam mutato Basilicæ vocabulo. Quod verosimilius videtur,quàm quod Isidor.lib.15. Origin. & ex eo Amalarius,& VValafridus Strabo de Diuinis Officijs dicunt;Basilicas dictas nostras Ecclesias,quasi Regalia palatia,ex eo quod Regi Regum ibi cultus exhibeatur.

Patenas argenteas pensantes singulæ libras 25. Hoc est,fuisse ingentis capacitatis,

citatis, quæ nimirum sufficerent hostijs, particulisque continendis pro cõmunione innumerorum ferè Christianorum, ad participanda diuina mysteria confluentium.

Scyphos. Vasis potorij id genus est, quo & Ethnici in suis sacrificijs vsi sunt. Sed prægrandioribus scyphis, quales hic describit Anastasius, qui & calices ministeriales dicti sunt, vtebatur Ecclesia epotandis de Christi sanguine Christianis, quem singuli hauriebant ex eis fistula aurea, vel argentea. Apud Onuphriũ libello de vocibus Ecclesiast. dicuntur extare sequẽtes versiculi in circuitu prægrandis cuiusdam calicis B. Remigij Episcopi Rhemensis, qui floruit anno Christi 500.

Hauriat hinc populus vitam de sanguine sacro
Iniecto, æternus quem fudit vulnere Christus:
Rhemigius reddit Domino sua vota Sacerdos.

Calices bilibres, quos maioribus scyphis subijcit Anastasius, ipsismet Sacerdotibus inseruisse puto, quibus scilicet sacrum facerent: vtpote minoris longè ponderis, & leuatu faciliores.

Amas argenteas duas, pensantes singula lib. 15. Igitur non vrceoli erant hæ Amæ ad aquam, vinumque sacrificanti exhibendum facti: sed lagenæ potius aquam baptismo tingendis, aut pauperum pedibus abluendis abundè fundentes. Nisi fortè dicamus, ex huiusmodi capacibus vasis, vinum in prægrandes illorum calices ministeriales, copiosè solitos refundi, vt opera Sacerdotum, conuersum in Christi sanguinem sufficeret fidelium turmis communicaturis. Vide Panuin. libello citato, dum de colatorio agit, quod erat vasculum subtilissimis foraminibus ab imo perforatum, quo vtebantur veteres, vt per illud, vinum defæcatum, & purum in calicem deflueret.

Pharos, alij neutro genere Phara nunc vocant. Sed Papinianum potius imitari volui, fœminino genere efferentem. *Lumina noctiuaga tollit Pharos æmula Lunæ.* Sed & Strabus Augiensis Abb. lib. 2. vitæ Sancti Galli cap. 34. fœmineo etiam vocat genere *cum Pharum*, inquit, *quæ ad altare Sancti Galli pendebat*. Pharos itaq; Ecclesiasticas intelligo machinas quasdam, aut suggestus, ad turris, siue colũnæ modum elatos, lucernis vndequaque instructos. A Pharo dictas, turri altissima, in Alexandria nocturnis luminibus portum nauigantibus demonstrante. Habuere quidem antiqui *Lychnulos pensiles in delubris, aut arborum modo mala ferentium lucentes*, vt ait Plinius lib. 34. cap. 3. Lucernas quoque polymixas, idest plures habentes ellychnos. Vnde illud Martial. Apophoret. 41.

Illustrem cum tota meis conuiuia flammis,
Totque geram myxos, vna lucerna vocor.

Sed nostri ad columnam igneam respiciebant Ducem Israelitici populi, de qua Prudentius cathemer. 5. post exitum Hebræorum ex Ægypto.

Pendent mobilibus lumina funibus
Quæ suffixa micant per laquearia,
Et de languidulis fota natatibus
Lucem perspicuo flamma iacit vitro.
Credas stelligeram desuper aream
Ornatam geminis stare trionibus,
Et qua Phosphoreum temo regit iugum;
Passim purpureos spargier hesperos.

Porrò Anastasius, Luitprandus, ac cæteri Summorum Pontificum Biographi,

phi, Immò & noster Ioannes Diaconus harum multiplicium lucernarum conceptacula memorant. Anastasius in vita Hadriani Primi narrat, illum fecisse Pharum trecentis septuaginta supra mille, lucernis, in crucis forma constructum. Sic multiluca candelabra, siue Pharos à Constantino Magno in omnibus ferè templis in Italia extructis videre licuit, atque adeo, in hoc etiam Sanctorum Apostolorum. Vnde fortè manauit, vt vsque ad tempora Alphonsi Cardinalis Gesualdi Archiepiscopi Neapolitani durauerit ea Phari in columnæ similitudinem extructio: quæ postea à munditie venerādæ antiquitatis expultrice, aboleta fuit.

Præterea, vt supra ex Anastasio narrabam, Donum etiam obtulit huic Ecclesiæ. *Possessiones* multas. *Solidi* autem, qui ex eis annuatim percipiebantur, sunt numero 673. Supputa enim ex Macharij possessione 150. Ex Cymbrana 150. Ex Sclina 168. Ex Afilas 140. Ex Nymphulas 90. Ex Insula cum Castro 80: colligesque numerum supradictum 673 solidorum: qui vicies quinquies multiplicati (nam Grutero, & Budæo docentibus, solidus aureus, argenteos, hoc est nostrates carolenos viginti quinque valebat) summam faciunt ducatorum 1682. cum dimidio. Is igitur erat annuus Cōstantinianæ huius Basilicæ census. Longè pluris solidos putat, & supputat Ciacconius in Syluestro: sed præstat in his Gruterum, & Budæum sequi.

Ad hæc, dicitur ab Anastasio, Constantinum fecisse in hac Basilica *Forum*: quod ego intelligo, non aliud, quàm *Aream* fuisse. Quippe ante Deorum ædes, quod in priuatorum ædificijs vocabatur *Vestibulum*, in Tēplis, *Area* solebat vocari. Ac non modo in vrbibus, sed in Colonijs, atque Municipijs, areas sacrarum ædium vestibulis adiectas esse, ostēdit Inscriptio ex marmore Neapolitano, apud VVolphangū Lazium lib. 3. commenti Reipub. Romanæ cap. 2. Adde, quod nefas est dubitare etiam ante Constātini ætatem, Neapolim, & Parthenopem Forum habuisse, ante scilicet Tēplum Dioscurorum. Aream itaque intelligo pro sepultura: vt ibi fideles sepelirentur. Non enim eo tempore licebat cadauer vllum inferre in Ecclesias: vt proindè haud absurdè dixerim, ossa illa permulta, quæ ad læuam Templi huius, dum noui Templi fundamenta iacerentur, reperta sunt, & effossa, illic fuisse humata, quod locus ille ad aream Templi pertingeret. Et areas sepulturis dicatas fuisse colligimus ex Tertulliano ad Scapulam: *Doleamus necesse est, quod nulla ciuitas impunè latura sit sanguinis nostri effusionem, sicut & sub Hilariano Præside cum de areis sepulturarum nostrarum adclamassent; Areæ non sint: areæ ipsorum non fuerunt*. Allusione fortè ad messem, vndè subdit. *Messes enim suas non egerunt*. Videndus Pamelius Adnotat. ad epist. 68. Cypriani nu. 25. De areis extat apud Gruter. Inscript. LXI. 3.

Ex Ioanne Diacono colligi posse videtur, à Sotere Episcopo hanc Basilicam extructam: cum de eo, qui quinto Christi sæculo vixit, loquens, ait. *Hic Ecclesiam Catholicam BB. Apostolorum in ciuitate constituit, & plebem post S. Seuerum secundus instituit.* Sed alius est eorum verborum sensus, nempe Soterem Paræciam illi addidisse. Eandem enim phrasim vsurpat hic Auctor, cum de Paræcijs Sanctæ Mariæ Rotundæ, & Sancti Georgij loquitur, scilicet factas esse catholicas. Alioquin quænam alia erit Apostolorum Basilica à Constantino Neapoli erecta, nisi ista sit? Cum præterea cætera sint cōsona: nimirum Forum, siue Platea, quæ hodieque extat, quamquam angustior, & facies antiqua Basilicæ, quæ olim columnata, ad aliarum, quas Cōstantinus Romæ, & alibi excitauit, ipsissimam formam. Visebatur illa pauìlò ante

lò ante cinerei coloris lõgæ oppido,ac teretes: inter quas duæ cæteris maiores exalbidæ,atque striatæ,absidem vtrinque sustinebant. In quibus erã quoque Constantiniani operis indicia haud obscura, augusti scilicet illius labari X.& P.characteres,XPICTOY, hoc est, Christi nominis epitome, in ambarum supremo scapo prope peristylium insculpti.Nam & ex colũnæ,quæ consimili cum his notis A ☧ Ω erectæ sunt,Constantini eiusdem opus fuisse, docet Lipsius lib. 3. de Cruce cap. 16. & ex eo Rosuueydus ad Paulini natal.XII.Felic.pag.865.Quamquam non sim ego nescius alios etiam Augustos Constantino posteriores,ijs quoque notis vsos, vt palam est ex numis,& obseruatione Cretseri to.3.de Cruce lib.1.cap.9.10.& 11. Attamen nemo ex ijs legitur Neapolim venisse, aut ibi ædificia extruxisse per ea tempora,nisi Constantinus.

Hanc olim fuisse Episcopium, Petrus de Stephano affirmat pag. 21 Eamque primam omnium viginti duarum Parochiarum,quæ Neapoli suæ ætate erant,collocat,multosque id opinari adiungit. Certè Cæsar Ragonius eiusce Templi Abbas, senex optimus, sæpius asseruit,id ex veterum scripturarum monumentis(quæ postea eo mortuo perierunt)se eruisse. De qua re nihil certi habeo. Immò haud verisimile mihi videtur, aliud olim fuisse Neapoli Episcopion,quàm ipsam Saluatoris ædem, quæ hodie à D. Restituta nomen habet. Olim quippe Neapolitanæ Ecclesiæ Canonici, dicti sunt Canonici D.Saluatoris. At nunquam reperio eos dictos fuisse Canonicos Sanctorum Apostolorum.

Non est autem prætereundum,in hac Ecclesia anno salutis 1555, primordia Christianæ pietatis ergà puellas de pudicitia sua periclitantes,quę nũc in Parthenone Spiritus Sancti exercetur,iacta fuisse.Hic namque primum congregati sodales,ad eiusce charitatis officia exhibenda.Crescentes postea numero,ad D.Georgij abierunt. Inde suasu F.Ambrosij Saluij ex Ordine Prædicatorum, Episcopi Neritini, Ædem Spiritus Sancti mirificè construxerunt. Vide Engenium in Neapoli sacra, in Æde sacra Spiritus Sancti.

Demum vertente anno 1575, Nostris Ecclesia ista Sanctorum Apostolorum tradita fuit, concessu Philippi Caraccioli Marchionis Vici, ad quem ius præsentandi Abbatem spectabat. Paræcia in Metropolitanam translata ex Diplomate Pontificio.Semel,atque iterum ea fuit à Nostris in ampliorem formam extructa. Donec demum in eam, quæ hodie visitur amplitudinem,& ornatum,opere mirabili ab ipsis fundamentis erecta. Idque Isabellæ Carafæ Cerciæ olim Ducissæ munificentia. Quod charta ipsa in loculo plumbeo inclusa,& in primario benedicto lapide apposita,huiusmodi verbis testatur.

Anno Domini M.D C.XXXVI. Indict. IX. Vrbani VIII. P.M. anno IV. Francisco S.Eustachij S R.E. Diacono Cardinali Boncompagno Archiepiscopo Neapolitano. Ferdinando II. Austriaco Imperatore, Philippo IV. Rege.Clerici Regulares antiquam Sanctorum Apostolorum Ecclesiam à Constantino olim extructam,& aliàs non semel reparatam,in ampliorem, & augustiorem formam instaurandam curauerunt:ad id onus, piè, & liberaliter legata pecunia ab Isabella Carafa Ducissa Cerciæ Maioris. Quæ terreno sponso viduata,sua omnia Ecclesijs, & pauperibus, se verò ipsam Mariæ Magdalenæ assumpto nomine, Christo cælesti sponso, in sacro Monasterio S.Mariæ de Sapientia, æterno connubio dedicauit.

Pp De

De Aede S. Ioannis Maioris.
Sect. V.

TEmplum hoc olim fuisse ab Adriano Augusto erectum, scripsit Pontanus lib. 6. de bello Neapolitano his verbis. *Adrianus Augustus Templum in tumulo proximè portam, qua ad mare ferebat, qui locus hodie quoque Portus dicitur, ædificauit miræ amplitudinis: idque postea collapsum, ab insequentibus est Principibus instauratum.* Assentiuntur Donatus Acciaiolus, Orat. de laudib. Neapol. & Villan. in Chronic. cap. 48. Falcus, Stephanus, Summontius, Engenius. Ego verò motus ex ijs, quæ Lampridius in eius vita scripsit, nempe eum tandem erga Christianos propenso fuisse animo, & Templa Christo ædificasse, puto ab illo Templum hoc, non falsis Dijs, sed vero Deo fuisse dicatum. Quod si prohibuit, Dei imaginem ibi exponi, diceret aliquis id ab eo factum, ne ethnici censerent Deum quoque Christianorum esse ligneum, aut metalleum, nisi aliter constaret factum in Lateranensi Basilica, in qua argenteæ Christi imagines publicè expositæ fuerunt. Ergo si non vero Deo erectum fuit ab Adriano hoc Templum, Constantinus illud sacrum fecit, & Diuino Numini dicauit.

Aliter scriptum reperitur in antiquo Codice M.S. dictæ Ecclesiæ his verbis. *Constantinus primus Christianus Imperator, Neapolim maritimo itinere adueniens, applicauit in regionem Sedilis Portus, vbi dicitur ad ripam: ibique fundauit Ecclesiam magnam in testudineo opere, & mirifico musao, & multo auro, & lapide porphyretico, alioque multifario lapide consummato.* Et post pauca. *Eandemque Ecclesiam Sancti Ioannis præfatus Constantinus Imperator maximis prouentibus dotauit.* Quod si verum est, extructor ipse dicendus est eius Templi. Et porrò id suadent, primo labari signum columnis Odæi insculptum. Secundo, quod & Constantinopoli, & Romæ Ioanni Apostolo fecerit Basilicas, verisimile igitur est, id quoque & Neapoli fecisse, vbi quæcumque Romæ fecerat, magnificentius voluit repræsentare. Templa scilicet, Fora, & alia. Tertio, pietas ædituorum eius Ecclesiæ: qui ad hæc vsque tempora, anniuersario eius obitus die, quintodecimo scilicet Martij, sacra pro eius anima faciunt.

Vnus tantum refragatur Ioannes Diaconus, omnibus, quos supra adduxi antiquior Scriptoribus: qui apertè tradit, Vincentium Episcopum, qui Neapolitanam Ecclesiam sub Pelagio Romano Pontifice moderabatur, Ioanni Baptistæ præfulgidam, & amplam Basilicam ædificasse: siue, vt eius verbis vtar *fecisse*. Quæ certè alia, præter istam, de qua loquimur, esse non potest.

An alias Basilicas Neapoli Constantinus extruxerit?
Sect. VI.

SEptem Ecclesiæ dicuntur à Villano extructæ Neapoli à Constantino: & multo plures ab alijs. Sed vide Villani erratum. Inter eas numerat Ecclesiam SS. Ioannis, & Pauli, qui post Constantinum à Iuliano Apostata martyrio decorati fuere. Dices, vndenam nomenclatio illa *Ioannis, & Pauli* tam antiqua ortum habuerit? Respondeo fortè à vulgo

græcissare,quando sub græcis Principibus ciuitas degens,in multis græcissare videbatur. Quod plerique obseruarunt,ad hunc vsque diem cerni posse. Facilè itaque fuit ex τυ ἀγίυ παυλυ facere, *Ioannis,& Pauli.*

Contra verò hanc ædicularum sacrarum multitudinem, facit ipsa Constantini magnificentia. Secundo,quòd si Romam, & Bizantium excipias,nullibi plures ipse duabus,aut tribus erexerit. Tertio,quòd nulla fiat donorum Ecclesijs huiuscemodi ab ipsò ædificatis mentio:quod tamen illi solenne erat,vt ex Anastasio apparet. Quartò, antiquorum Scriptorum ante Villanum silentium. Quintò,quòd earum nonnullæ,alium ædificatorem habuisse dicantur:vt de Ecclesia Sancti Ianuarij ad Diaconiam, quæ à Ioanne Diacono in Chronico dicitur instructa ab Agnello 33 Episcopo Neapolitano. Sexto,quòd nulla extet memoria dictarum ædium ante Carolum Magnum,vt inductione patet. Dices,deperditis antiquis monumentis,traditio reliqua est,quæ id sufficienter adstruat. Benè,sed qui factum est, vt omnium simul Ecclesiasticorum illorum monumentorum facta sit iactura? Adde,recipiendam esse traditionem,nisi Scriptoribus repugnet. Talis hæc vulgaris traditio. Recolendum hic est,quod supra dicebam: nimirum,tantam esse apud vulgus Neapolitanum de Constantini pietate,ac munificentia opinionem,vt nullam penè videat paulò antiquiorem Ecclesiam,quin eam à Constantino erectam dictitet.

De Aqua Neapolim à Constantino ducta. Sect. VII.

SVbdit Anastasius. *Fecit & formam aquaductus per milliaria octo. Forma* hic aliud non est, nisi aquæ conceptaculum, siue tubus latior, è parietibus factus ducendæ ad ciuitatem aquæ. *Dictio,* inquit Sauarus ad epistolam V.lib.1.epistolar.Sidonij. *Libratorijs, & aquarijs amica.* Vsi sunt ea voce quamplurimi, Iosippus Gorionis filius, siue eius interpres Histor.lib.1.cap.2.Ammian.Marcellin.lib.28.Symmach. epist.33. lib. 10. Cassiodor.lib.3.epist.21.& 31.Quin & Onuphrio referente,libello de VII. Eccles. vbi de Sancto Ioanne, quæ nunc Ecclesia Sancti Thomæ in Nauicella appellatur,dicta fuit olim *Forma Claudia.* Nimirum,quod ibi Claudius canales structiles,& arcuatos ad aquam deducendam erexisset. Erat autem Magistratus,cui cura Formarum commissa erat, qui dicebatur *Curator Formarum,* à Cassiodoro epist.6.lib.7.Vel *Comes Formarum,* à Notitia Imperij. Vel *Aedilis Formarum,*in lapide Neapolitano apud Capaciū lib.1. cap.vltimo. A Forma retinet vsque hodie hoc nomen hæc aqua, diciturque. *Il Formale* Limpida oppido aqua,placida,optima, per vrbem vicatim copiosè deducta. Cuius nisi fallor amplissimi aquæductus,Vibius sequester illis meminit verbis *Besbius Campaniæ fluuium emittens.* Adeo enim largiflua est ea forma,vt fluuium ducere videatur. Dignum profectò Constantino Magno opus,cui *Publica salus,*adeo cordi fuit,vt in numis quoque ea verba insculpi voluerit.

Per octo deducta *milliaria,*iam ortum suum indicat aqua,è Vesuuio scilicet monte. Porrò quam fuerit hic mons aquarum scaturiginibus celebris, malo nostro didicimus in immani eius vltima eruptione anni trigesimi primi,currentis sæculi sextidecimi, cuius innumeros penè videre est luctuosos narratores. Ipsos adire cuique facilè est.

SS·FORTVNATI.ET MAXIMI Neapolitanorum Epiſcoporum Geſta contra Arianos.

CAPVT VIGESIMVM SECVNDVM.

Eatum Præſulem Fortunatum, iam olim Campaniæ, Italiæque perſpectum, Thraciæ etiam, & Illyrico, celebrem fecit Conciliabulum illud Arianorum Philippopoli habitum, & poſtea eorundem veteratorum arte, Concilij Sardicenſis ſpecioſo nomine publicatum. Res ita acta eſt, narrantibus Athanaſio epiſt. ad Solitarium, & Apologia 2. & Socrate lib. 2. cap. 12. Sozomeno lib. 3. cap. 10. & Auguſtino 3. contra Creſcentium cap. 34.

Cum vigili induſtria, & auctoritate, Iulius primus Summus Pontifex, tandem obtinuiſſet, vt Concilium Generale celebraretur Sardices, ſiue Sardicæ Thraciæ vrbe, illuc anno Chriſti 347. conuenerunt treceti ex Occidête, & 70. ex Oriete Epiſcopi. Quo cũ Ariani etiã cõueniſſent, tribus ſtipati Comitibus, quorũ magna erat dignitas, & auctoritas, & viderẽt ſe omnino fore damnandos: & accuſatores eccleſiaſticè, ac legitimè adeſſe, ſuamet conſcientia prædamnati, in concilium ſe dare non ſunt auſi: ſed profugerũt Philippos, ſiue Philippopolim (vtroque enim vocabulo appellata eſt) vicinam Sardicæ vrbem. Ibi verò, vel hoc ipſo anno, vel, vt ego vna cum Binio arbitror, potius anno ſequenti 348 ineunte, ſeorſim cum ſuis Symmiſtis egere conciliabulum: quod vt auctoritatem acciperet apud lõgè diſſitas regiones, Sardicenſis vocabulo cohoneſtarunt, Synodalibus literis per Orbem ſparſis, quæ extant apud Hilarium in Fragment. & tom. 1. Conciliorum par. 1. collectionis Binianæ, calumniarum, & mendaciorum pleniſſimis. De quibus etiam Auguſtinus loco cit. Ea enim illi communicatione, Donatiſtas Schiſmaticos præcipuè, & alios quoſdam Epiſcopos Catholicos ſibi adiungere ſtuduerunt. Ponam hic nomina tantum Epiſcoporum, ad quos ea impijſſima epiſtola directa eſt, quia inter eos recenſitus, eſt noſter Epiſcopus, de quo loquimur Fortunatus. Miror que vehementer quid ipſis in mentem venerit, vt ad Africanos præſertim Epiſcopos, id Decretum mittentes, Fortunatum etiam Epiſcopum Neapolitanum appellarint. Si diuinare fas eſt, ſuſpicor id ab eis fraudulenter factum. Quod fortè ſperarent, Fortunatum, qui recens factus eſſet Epiſcopus (iam enim Calepodius, qui in Sardicenſi Concilio fuerat, eodem anno obijſſe intelligendus eſt) fraudes ſuas, vtpote adeo eminus põſitũ, minimè cogniturum: atque adeo fidem ipſis adhibiturũ. Sed aliter accidit. Nam & in Africa, quãquam Donaſtitæ eos ſocios ſe habere gloriarentur, nihilominus à Catholicis Epiſcopis ſunt exploſi. Et in Italia à Iulio Papa, & ab Epiſcopis alijs

Ca-

Catholicis, fraus agnita est, ac detecta: atque Conciliabulum sub falso nomine Sardicensis euulgatum, exhibilatum est. Quin etiam Episcopi Ariani, qui formulam fidei perfido vaframento composuerunt, damnantes quidem in ea aliquot dogmata Arianorum, sed consubstantialitatis nomen in Dei Filio non recipientes, à legitimo Concilio Sardicensi, ad vnum omnes exauctorati fuerunt, atque damnati. Quare ipsi ad Constantium eorum fautorem, & Ariana labe maculatum confugiunt, turbasque adeo magnas per totum penè Orientem excitant, vt Sardicensi Concilio necesse fuerit, placando Constantio, Legatos ad eum mittere Vincentium Capuæ, & Euphratam Coloniæ Agrippinæ Episcopos. Sed hæc fusius narrata reperies apud Baronium to. 3. Annal. ex antiquis Patribus, & Historicis iam dictis.

Redeo ad Fortunatum nostrum. Epistola siue Decretum ab Arianis ad eum, aliosque Episcopos missum, sic incipit. *Gregorio Alexandriæ Episcopo. Amphioni Nicomadiæ Episcopo. Donato Carthaginis Episcopo. Desiderio Campaniæ Episcopo. Fortunato Neapolis Campaniæ Episcopo. Eutychio Ariminiadeno Campaniæ Episcopo. Maximo Salonarum Dalmatiæ Episcopo. Syropoberuti, & omnibus per Orbem terrarum Consacerdotibus nostris Presbyteris, & Diaconibus, & omnibus, qui sub cælo sunt, &c. In Domino æterna salus.* Hæc pauca satis sit excerpsisse ex illa longissima Epistola, siue Decreto pseudosynodi Philippensis. Plura si ponerentur, non magis, quàm dicta, notum facerent Fortunatum.

Quamdiù autem post hanc sibi datam Epistolam Fortunatus vixerit, certò statui non potest. Id solummodò scimus, anno Christi 359, Maximũ, de quo mox, fuisse Neapolitanum Episcopum.

De Fortunati autem sepultura, sic Ioannes Diaconus. *Sepultus est foris vrbem quasi ad stadia quatuor.* Describere videtur his verbis Ædem, & Cœmeterium B. Ianuarij, propè quod dextrorsum ædificata olim fuit S. Fortunati Ecclesia, cuius meminerunt Ioannes Diaconus in Seuero Episcopo, & Anonymus Scriptor vitæ Sancti Seueri. Nunc diruta illa est, ibique extructa cernitur domus quædam Angrisanorum, vt tradit Capac. lib. 2. Histor. Neapol. cap. 6.

Recensent autem Fortunatum inter Sãctos, antiquissimi Codices tum Neapolitanæ, tum aliarum quarundam Ecclesiarum. Nempe Missale Neapolitanum, Kalendarium vetus, & Breuiarium manuscriptum. Item Litania in antiquo Rituali Neapolitano: Kalendarium Ecclesiæ Sancti Eligij. Prætereà Codex Longobardicus Breuiarij Casinensis nu. 196. Kalendarium præfixum Psalterio cuidam Capuanæ Ecclesiæ apud Michaelẽ Monachum. Magno autem errore lapsus est Regius, qui Fortunatum hunc præteris, & quæ huic tribuenda sunt, Fortunato secundo, qui vixit Gregorio primo Summo Pontifice tribuit. Cum ille iunior, à nemine Sanctus sit appellatus: nec Sardicensis Concilij tempus illi conueniat.

Cœterum Fortunatus iste senior, & Sanctus, intra vrbem postmodum à Ioanne Episcopo translatus est in Basilicam Stephaniæ, siue Sanctæ Restitutæ, vt tradit Ioannes Diaconus his verbis. *Post longum tempus, populi patrocinia eius petentes, ab Ecclesia suo nomini consecrata transferentes, per manus Pontificum, collocarunt in Ecclesia Stephaniæ, ad partem dexteram introeuntium sursum, vbi est Oratorium in capite Catacumbæ.* Aliquot post annis iterum translatum fuit eius corpus à Stephania ad Ecclesiam Sancti Euphebij, quam hodie incolunt Patres Cappuccini: vbi nunc quiescit, vna cum SS. Euphebio, & Maximo Episcopis. Vide, quæ nos, cum de Euphebio ageremus, diximus

Cele-

Celebrabatur olim in Ecclesia Neapolitana S. Fortunatus die 14. Iunij, vt habent duo vetusta Ecclesiæ Neapolitanæ MM.SS. paulò ante laudata.

At, quæ de sanctissimo, & fortissimo Christi Confessore Antistite nostro, non vocabulo solum, sed gestis etiam, Maximo, extabant, pauca ista ab obliuione sunt vindicata. Post infaustam illam secundæ Synodi Ariminensis catastrophen, cladem que Catholicis Episcopis, vi, ac fraude Arianorum illatam, cum Valens ad hoc Legatus, accepisset ab Imperatore Constantio, facultatem eijciendi, vexandique eos, qui impij eius Concilij formulis subscribere recusarent, exturbato iam vrbe Liberio Papa, occiso à Marciani Proconsulis satellitibus Gaudentio Arimini Episcopo, cæteros omnes, eos etiam, qui iustis de causis non interfuissent Synodo, circumquaque impius à Valente missus Legatus, aggressus est. Quos inter, Maximus Neapolitanus Episcopus, durum exilium subire coactus, in Zosimum sibi ab Arianis suffectum, contorsit anathema, diuino statim Numine, memorãdo prodigio illud comprobante. Nam Zosimo, quoties Basilicam ingrederetur, & Sacra obire institueret, lingua extra os ita protendebatur, vt retrahere illam, aut verba promere non posset, nisi Basilicam, quam inuaserat, egressus. Id cum illi sæpè contigisset, cessit tandè Episcopatui, vt sibi lingua restitueretur. Hæc è Marcellino de Schismate Vrsicini, & Damasi: quod ego Opusculum legi in Cod. M.S. Vaticano, & ex eo Baronius, alijque Ecclesiastici Scriptores.

Interea obseruandum mihi videtur, de hac vi Catholicis illata Episcopis, qui Decretis impijs subscribere recusauerant, loqui Athanasium lib. de Synodis, cum ait. *Cœperunt homines istarum Prouinciarum subscribere, ex actis per Constantium, quicumque auderent contradicere*. Verisimile autem est, plures eos fuisse. Tulit sanè, immò potius effudit ætas illa, ingentem numerum Episcoporum, virtute, ac eruditione præstantium: *quos*, vt verbis vtar Ammonij, quamquam Ethnici, illorum temporum Scriptoris, *tenuitas edendi, potandique parcissima, vilitas indumentorum, supercilia humi spectantia, perpetuò Numini, verisque eius cultoribus, vt puros commendabant, & verecundos*. Ac vt Italiæ solius Præsules numerem, liquido patet, ad retundendam impij Cõstantij duritiem, & in Catholicos diritatem, fuisse cœlitus missos, in primis Iulium Papam Sanctissimum, eiusque successores, Liberium, & Felicem: Eusebium item Vercellensem, Luciferum Caralitanum, Eustorgium, Protasium, & Dionysium Mediolanenses: Ianuarium Beneuentanum eo nomine secundum, Seuerum Rauẽnatem, Rufinum incognitæ nobis Sedis Episcopum, eundemque Martyrem constantissimum, Maximum Lucensem, Lucillum Veronensem: & quos supra nominaui, Desiderium Capuanum, & Euthymium Ariminiandenum, aliosque multos, vt credere est, Catholicæ Fidei in Synodo professores. Ac nostros denique Calepodium, Fortunatũ, & Maximum Neapolitana sydera splendidissima.

Porrò ad quem locum missus sit in exilium Sanctus Maximus, nusquam reperire potui. Conijcio tamen ad Baleares Insulas eum fuisse amandatum. Nam si Fl. Dexteri Chronico adhibenda est fides, eo ablegati sunt alij multi Episcopi ab Arianis in Ariminensi Conciliabulo damnati. Obijt autem Sanctissimus Christi Confessor Maximus, in loco exilij, vt apertè tradit Marcellini, & Fausti Epistola scripta ad Augustos de Schismate Vrsicini. Sacrum eius corpus translatum inde Neapolim, primo, vt Ioannes Diaconus tradit, in Ecclesia prædecessoris sui Sancti Fortunati,

tunati, conditum fuit. Inde in Oratorio Basilicæ Stephaniæ. Denique relatum fuit ad Euphebianam Ædem Patrum Cappuccinorum, vbi vna cum SS. Euphebio, & Fortunato, sub aram maximam honorificè tumulatum iacet. De eo præter Neapolitanæ Ecclesiæ antiqua Kalendaria, tum Patricianæ Litaniæ, quæ post eius Monasterij vetus Martyrologium scriptæ habentur, tum etiam Codex M. S. 196. Bibliothecæ Casinensis meminerunt. Festiuitas eius olim 2. Iunij agebatur.

DE

DE S. RVFFINI
Cruore dœmones torquente.

CAPVT VIGESIMVM TERTIVM.

Irca annum Domini CCCLIX. & Liberij Papæ VIII. ac Constantij Imperatoris XXII. Rufini Sanctissimi Episcopi, ob fidem Catholicam, quam Arimini constantissimè tutatus fuerat, martyrium incidit. In epistola Marcellini, & Faustini scripta ad Augustos de Schismate Vrsicini, eius sanctitas, & inuicta fortitudo, paucis verbis exprimitur. Ibi quippe legitur, teterrimum Ariomanitem Epictetũ Pseudoepiscopum Centumcellensem, ipsum, *miræ simplicitatis, & summæ constantiæ Antistitem,* impiæ Arianorum formulæ subscribere recusantem, ante suam rhedam tãdiu currere coegisse, quousque diruptis præcordijs, sanguineque affatim effuso, expirauit. *Sciant hoc,* dicitur postea ibi, *Neapolitani in Campania, vbi reliquiæ cruoris eius, in obsessis corporibus, dæmones torquent.*

Cuius ciuitatis, Rufinus iste Episcopus fuerit, Aut, quænam Ecclesia olim habuerit, aut nunc habeat sacrum eius cruorem dœmonibus formidabilem, prorsus ignoro. Suspicor tamen, Centumcellensem eum Episcopum fuisse. Ideoque adeo in eum sæuijsse Epictetum. Nimirum, quòd in eius locum ab Arianis eiecti, ipse suffectus fuisset. Sicuti & Neapoli in Maximi locum, Zosimus subrogatus fuisse legitur. Nisi opinari potius libeat, hunc fuisse illum Rufinum Episcopum Africanum, qui Concilio Sardicẽsi affuit. Vbi tamen, neque cuius Ecclesiæ Episcopus fuerit, dicitur. Porrò, Sardicense Concilium quod anno 347 celebratum est, parũ distat ab Ariminensi, anno 359 celebrato. Potuit itaque idem Rufinus, vtrobique adesse. Id equidem probabile existimo. Nam, quòd in Regno Neapolitano fuerit ille Episcopus, difficultate non caret. Duo quippe Rufini reperiuntur in his Prouincijs olim Episcopi, sanctitatis titulo celebrati. Capuæ alter, alter Canusij. Capuanus, vixit post sexcentesimum Christi annum: vt ex Episcoporum eius Vrbis Catalogo constat. Canusinus autẽ, circiter quingentesimum. Nam reperitur subscriptus Concilijs aliquot sub Symmacho Papa coactis. Et in serie Episcoporum Canusinorũ, apud Grimaldum in Vita Sancti Rogerij Cannensis Episcopi, præcedit Sanctum Memorem, S. Sabini prædecessorem. Iam verò S. Sabinus, circa annum 548 congreditur cum Totila Rege, à quo in conuiuium est adscitus. Summa est. Horum Rufinorum tempora, non congruere cum Synodo Ariminensi. Itaque, alibi quærendus est Rufinus iste Episcopus, de quo loquimur.

Nec etiam animo meo sedet, id quod nonnemo suspicatus est: Rufinum scilicet istum, esse Rufum Martyrem, de quo vetus M.S. Kalendarium Missali Neapolitano præfixum, sic habet 27 Augusti. *Sancti Rufi Martyris Neapoli.*

Neapoli. Primò, quia iste, Rufinus vocatur, ille Rufus. Deinde, iste Episcopus, & Martyr, ille verò simpliciter Martyr dicitur. Postremò, cum ea die Romanum Martyrologium duos habeat Rufos Martyres, alterum Sancti Apollinaris discipulum, alterum Carpophori collegam, vtrumque verò Capuæ peculiariter celebratum, Librarij fortè assumentum fuit, Kalendarium Neapolitanum scribentis, illud, *Neapoli*. Aut enim nihil debebat addere, aut *Capua* potius, quàm *Neapoli* scribere.

Hæc dicta sint, occasione verborum Marcellini, & Faustini. ***Sciunt hac Neapolitani in Campania, vbi reliquia cruoris eius, in obsessis corporibus dæmones affligunt.*** Sed cum maximo animi mœrore, quod incerta nobis nũc sit Episcopalis eius sedes. Incertusque locus, vbi sacer hic eius cruor, energumenos sæuis liberans tortoribus, olim fuerit asseruatus.

Similem iacturam passa est memoria S. Aretæ, & Sociorum Martyrũ, de quibus in Fastis Ecclesiasticis die 24. Octobris. Cùm enim eorum admiranda gesta, è græco traduxerit Athanasius Dux, & Episcopus Neapolitanus, Sancti Athanasij nepos, & impij Sergij frater, quorum extat apud Nos fragmentum è M.S. Cod. Capuano, subolet mihi coniectura, aliquas extitisse Neapoli horum Martyrum reliquias: & fortasse ædem aliquam sacram de Aretæ nomine nuncupatam. Alioquin, quid Neapolitano Athanasio non admodum probo Præsuli, imò diu schismatico, cum Sanctis Arabiæ? Et quidem scio olim propè ædem Sanctæ Mariæ in Cosmedin, extra mœnia ciuitatis (quæ tunc circuibant Ecclesiam S. Seuerini) fuisse Monasterium S. Aretæ. Hodieque extare beneficium ecclesiasticum, Ecclesia illa iam prophanata, sub Archiepiscopi Neapolitani collatione, cuius cultus exercetur in Altari quodam Archiepiscopalis Templi. Suspicabitur aliquis fortè hoc esse celebre illud Monasterium S. Hiridiani propè Neapolim, ex quo, teste Beda lib. 4. Hist. Anglic. c. 2. & lib. 5. cap. 21. iussu Vitaliani Papæ eductus est Abbas Hadrianus Afer, doctissimus & sanctissimus vir: atque in Angliam missus, ibique inuitus factus Episcopus. Sed tunc pro *Hiridiani*, reponendum esset, *Aretiani*. Firmior ergo est, quam primo loco dixi, coniectura.

DE S. SEVERO EPISCOPO, ET CONFESSORE.

CAPVT VIGESIMVM QVARTVM.

B Anonymo ſcriptore, qui apud Nos extat M.S. Vitã Beati Seueri habemus. Is videtur antiquior Sicone Principe Beneuentano,& tranſlatione ab eo Beneuẽtum facta ſacri corporis S.Ianuarij, dum de Baſilicis ab eo ædificatis agens, ait. *Hic fecit Baſilicas quatuor. Nam & corpus Beati Ianuarij Martyri, & Sacerdotis, ipſe ſepeliuit manibus ſuis, in Eccleſiam foris portam Ciuitatis huius, milliario vno, quam eius nomine conſecrauit, in qua nunc requieſcit vſque ad præſentem diem.* Ergo nondum abſtulerat Ianuarium Sico Princeps. Dicata eſt autem Vita, *Domino illuſtri, & fratribus omnibus* in *Chriſto.* Ex quibus verbis conijcio, dicatam fuiſſe Stephano Neapolis Epiſcopo, & Duci, qui floruit ante annum Chriſti 800. Nam annò 790 tranſtulit Linterno Neapolim corpora SS. Fortunatæ V. & Fratrum eius Martyrum. *Fratres* autem cõſequenter vocat Canonicos Cathedralis Ædis. Porrò cum dicat in fine prologi, hæc ſe narraſſe ad informandos eos, qui Vitam Beati Seueri carmine pangere meditabantur, an vnquam prodierit eiuſmodi poemation, ignoramus. Hæc de Auctore Anonymo.

Qui tamen de genere Beati Seueri, ne verbum quidem. At ego ſtatuo eum Seuera gente prognatum. Quam certè Neapolitano olim florente Senatu, publicis functam eſſe honoribus, tradit vetus lapis apud Gruterũ, & noſtratem Summontium Hiſt. Neapol. tom. 1. pag. 113. In quo legitur Criſpus Seuerus, vna cum Penonio Scapla Manneio legitimè præfuiſſe Senatuſconſulto ſcribundo. Floruit autem ea proſapia non ſolum Neapoli, atque in Campania, ſed etiam in Lucania, quę Campanię propemodum eſt finitima. Nam Fl. Vibius Seuerus Imperator, qui opera Ricimeris anno Chriſti 467 Maioriano ſucceſſit, Lucanus fuit, teſte Sigonio lib. 14. de Imperat. Occid. Huius verò cognomen illud, Vibius, Capuę etiã, ac Neapoli percelebre fuit. Denique Seueri Conſules quinque neque plures, neque pauciores à Caſſiodoro notantur: exque ijs, duo vltimi, Seuerum Antiſtitem noſtrum tempore ambiunt. Nam D. Licinius Seuerus, vna cum Fl. Iunio Rufino Conſulatum geſſit anno 14 Imperij Conſtantini Magni. Hoc eſt, Chriſti Domini 324. Sequenti verò ætate, Fl. Seuerus vna cum Fl. Iordano Conſul fuit, Anthemio Imperante anno Chriſti 470. Lege Panuinij Faſtos. Ex hac autem ſtirpe, Seuerum noſtrum duxiſſe originem, nihil eſt, quod vetet opinari. Quin etiam, ob id fortaſſe Symmachus Conſul clariſſimus, idemque Orator diſertiſſimus, epiſtola ad eum ſcripta, quam infra

dabi-

dabimus,fratrem eum appellat:vtpote Consulari genere prognatum. Hæc de genere.

Neapoli verò eum esse natum, arguit interpunctio veteris Ecclesiæ Neapolitanæ Kalendarij,vbi legimus,die 30.Aprilis. *Seueri Episcopi Confessoris,Neapolitani.*Scripsit autem Surgent.Neapol.illustrat.lib.1.c.12. ipsum è familia Carminiana fuisse.Quocirca,qui ex ea,valuas Templo Sãcti Seueri, quod nunc Fratres Minores incolunt, proprio ære collocandas curarunt,aut sepulchrum sibi illic statuerunt, gentilem suum eum appellant.Quod si ita est,vt Surgent.asserit,& ex eo Capacius in Orat. de Diuo Thoma Aquinate,gratulabor huic nobilissimæ familiæ: quòd genus suum à Seueris,de quibus supra, possit deducere.

Is itaque,vbi non minus virtute,& eruditione, quàm ætate adoleuit, Beato Maximo in Præsulatu Neapolitano successit. Licet autem Ioannes Diaconus in Chronico,Zosimum quendam inter Maximum, & Seuerum interserat,attamen quia illegitimus ille fuit,& ab Arianis per vim intrusus in Neapolitanam Sedem, lupus ille à legitima serie, societateque Pastorum,modis omnibus abigẽdus est.Electum verò existimo Seuerum à Clero Neapolitano, more maiorum, & frequenti populo, ipsi nobili conciui suo probatæ vitæ testimonium prebente.Quem itidem ritum in electione Episcoporum,qui Seuerum præcesserunt, fuisse seruatum, facilè mihi persuadeo. Quippe qui meminerim, antiquissimis Ecclesiæ sanctionibus constitutum,vt eligente Clero,& testificante populo,idonei viri ad Episcopatum assumerentur.Const.Apostolic.lib.8.Concil.Nicæni,& Constantinopolitani apud Theodoretum lib.5.Hist.Eccles. cap.8. & Tit.de electione apud Gratianum. Qui ritus etiam post Seueri ætatem,diu Neapoli viguit. Quòd si aliquando Ducum aliquot tyrannide violatus esse legatur,Pontificis Romani auctoritate, vis omnis repressa fuit, ac legitimi Pastores suo gregi restituti fuere.

Quo autem tempore Beatus Seuerus creatus sit Episcopus, & quamdiu sedem tenuerit,non potest signatè definiri. Nam quod Anonymus,& ex eo Ioannes Diaconus in Chronico, & Regius scribunt, fuisse totos annos quadraginta sex,videlicet à tempore Syluestri Papæ,vsque ad Damasi Pontificatum, id quidem falsum esse euidenter euincitur. Quia eo tempore,quod inter Syluestrum abijt,& Damasum, præter Seuerum, quatuor figere oportet Episcopos Neapolitanos,non autem solum Seuerum,vt Diaconus inscitè facit. Constat enim ex ijs, quæ, cum de Constantini Magni Neapolim aduentu ageremus,scripsimus,Cosmatem tunc fuisse Neapolitanum Episcopum. Calepodius item anno 347, Apostolica Iulij Papæ legatione functus est in Concilio Sardicensi, vna cum Vincentio Capuano, & Ianuario Beneuenti Episcopo. Adrian.PP.in Compend. Canon. apud Canis tom.6.Antiq.Lection. Deinde Fortunatus iam Calepodio successerat,cum ab Arianis Episcopis in Pseudoconcilio Philippopolitano coactis,celebrem illam epistolã,de qua nos in Fortunato,accepit.Maximus denique creatus fuit Episcopus Neapolitanus, diu ante Damasi Pontificatũ. Quippe qui eiectus ab Arianis è Sede sua fuerit Liberio Pontifice: nempe eo ipso anno 359,quo Ariminense Conciliabulum, Catholicos Episcopos vel violenter exagitauit, vel fraude circumuenit. Damasus autem factus est Romanus Pontifex extremo penè anno 367. Quatuor ergo isti Præsules intra Syluestri,& Damasi Pontificatum figendos esse,certum est.

Interea Seuerus, maximum cum Ambrosio Mediolanensi inijt amici-

tiæ fœdus. Constat id ex Ambrosij epist. 57. lib. 7. Quam, cum Campaniæ littora, eiusque amænitates dilaudet, non grauabor integram hic ascribere. *Ex vltimo Persidis profectus sinu Iacobus frater, & Compresbyter noster, Campania sibi, ad requiescendum littora, & vestras elegit amænitates. Aduertis quibus in locis, quasi ab huius mundi vacuam tempestatibus, suppetere sibi posse securitatem præsumpserit, vbi post diuturnos labores, reliquum vitæ exigat. Remota enim vestri ora littoris, non solum à periculis, sed etiam ab omni strepitu, tranquillitatem infundit sensibus, & traducit animos à terribilibus, & suis curarum æstibus, ad honestam quietem. Vt illud commune omnium, specialiter vobis videatur congruere, & conuenire, quod ait Dauid de sancta Ecclesia.* Ipse super maria fundauit eam, & super flumina præparauit eam. *Etenim liber animus a barbarorum incursibus, & præliorum acerbitatibus, vacat orationibus, inseruit Deo, curat ea quæ sunt Domini, fouet illa quæ pacis sunt, & tranquillitatis. Nos autem obiectis barbaricis motibus, & bellorum procellis, in medio versamur omnium molestiarum freto: & pro his laboribus, & periculis grauiora colligimus futuræ vitæ pericula. Vnde de nobis propheticum illud concinnare videtur.* Pro laboribus vidi tabernacula Æthiopum. *Etenim in istius mundi tenebris, quibus obumbratur veritas futuræ perfectionis, cum iam annum tertium, & quinquagesimum iam perduxerim, in hoc corpore situs, in quo iam graues iamdudum sustinemus gemitus, quomodo non in tabernaculis Aethiopum tendimus, & habitamus cum habitantibus* Madian? *Qui propter tenebrosi operis conscientiam diiudicari etiam ab homine mortali reformidant. Spiritualis enim diudicat omnia, ipse autem à nemine diiudicatur. Vale frater, & nos dilige, vt facis, quia nos te diligimus.* Scripta videtur hæc epistola anno Christi 386, quòd quidem sic colligo. Certum est eam scripsisse D. Ambrosium anno ætatis suę, vt ipse ait, quinquagesimo tertio. Is vero figendus est ad annum Christi 386. Nam obijt Ambrosius Cæsario, & Attico Coss. Hoc est, anno Christi 397, ingressus annum ætatis sexagesimum quartum, vti Baronius diligenter supputat, ac demonstrat. Ex quo habemus, scriptam eam esse tribus annis antequam ad Concilium Capuense Ambrosius concederet, quo tempore Neapoli transisse, & Seuerum inuisisse, haud obscuro argumento probari potest. Nō enim quis persuadere sibi poterit, eum hac transeuntem, Seuerum non vidisse. Tanto magis si etiam Ambrosius inter illos Episcopos fuerit, ad Capuense Concilium accedentes, qui itinere maritimo, se illuc contulerunt: quod ipse insinuare videtur ad Theophilum scribens, epist. 1. lib. 10. *Fuisset ergo tantorum Sacerdotum labor:* &c. *Verum vexabuntur Sacerdotes senes. Iterum transfretabunt maria:* &c.

Is certè per ea tempora fuit Sucrus, vt non solūm Ambrosio, cæterisque Christianis viris, notissimus & laudatissimus fuerit, sed ipsi etiā Symmacho, homini ethnico, & Christiauis alioqui infenso, qui Reipublicæ Romanæ anno 391, vna cum Tit. Fabio Titiano Consulatum gessit. Tantam vim habet vera virtus. Id ex epistola Symm. 51. lib. 7. patet, quæ tota est in Seuero laudando. *Habeant,* inquit, *fortassis aliæ commendationes meæ, interpretationem benignitatis, Ista iudicij est. Trado enim sancto pectori tuo, Fratrem meum Seuerum Episcopum, omnium sectarum attestatione laudabilem, de quo plura me dicere, & desperatio æquandi meriti & ipsius pudor non siuit. Præterea testis, non laudatoris partes recepi, tibi reseruans morum eius inspectionem. Quam cum penitus expenderis, reperies me cessisse potius eius laudibus, quam per negligentiam defuisse.* Vides, vt probitas Seueri, commēdabilem illum etiam ethnico homini fecerit? Simile quid in Tabulis ecclesiasticis habemus ad XII. Kalen. Maias de

Sancto

Sancto Theotimo Episcopo. *Quem ob insignem eius sanctitatem, atque miracula, etiam infideles barbari venerati sunt*. Nouisse verò potuit Seuerum Symmachus, & cum eo amicitiam inijsse, quo tempore Neapoli vir ille clarissimus mansit. Nam aliquoties huc diuertisse apertè significat lib. 7. epist. 24. & lib. 8. epist. 27. ac 10. epist. 3. & diutius se in his oris immoratum, ipsemet dixit epist. 32. lib. 2. *Inter Campaniæ terminos, maior mihi pars ætatis agitabitur: quando, & præsentia illius placet, & ea conditio est* Patriæ Romę, *vt qui excludi per impios possumus, abijsse interim velut ex nostro arbitrio debeamus*. Quæ scripsit eo tempore, quo ob vini penuriam, adeo in eum tunc vrbis Præfectum, Romanus populus concitatus fuit, vt pulcherrimam eius domum, in Transtyberino tractu incenderit: quod Ammianus Marcellinus lib. 27 tradit. Neapoli item & domum sibi extruxisse testatur in epist. 59. eiusdem libri 2. Ac Baijs, & Puteolis, Villas, & Prætoria, epist. 9. & 67. lib. 6. Sed cur, dicet aliquis, Symmachus, Fratris titulo cohonestat Seuerum Christianum Episcopum? Dixi supra, fortè id eum fecisse, quòd Seuerus ex Consulari esset genere. Addo, quia & ipse Symmachus Pontifex erat, quamquam ethnicæ superstitionis. Adi epist. 41. & 45. lib. 1. Similiter Celsinum Titianum Antistitem, fratrem vocat pluries, & Clementem, fortè Cæsariensem. Item amicum quemquam, ætate, amore, ac studio parem, fratrem appellare solet. Denique, mos fuit Ethnicis minus malis, hostili quidem animo persequi Christianorum doctrinam, probare tamen eorum synceritatem, ac innocẽtiam admirari. Tertullian. in Apologet. *Ita plerique in odium christianæ religionis impingunt, vt bonum alicui testimonium ferentes, admisceant nominis exprobationem. Bonus vir Caius Seius, sed malus tantum, quòd* Christianus. *Item alius. Ego Lucium sapientem virum, repente factum Christianum desero*.

Probabile est, Seuerum nostrum Concilio Romano II sub Damaso celebrato interfuisse, cui interfuisse Petrum Patriarcham Alexandrinum, testis est Sozomen. lib. 6. cap. 24. in quo Petri primatus confirmatus est: & Capuano, siue Capuensi sub Siricio, in quo Beatæ Mariæ perpetua virginitas, aduersus Bonosum hæresiarcham, Heluidij præcursorem, vindicata est: de quo Concilio Ambrosius agit epist. 78. & 79. lib. 10. & Baronius tom. 4. Annalium, anno Christi 389.

Celeberrima facta est Seueri sanctitas ex mortuo resuscitato, ita vt in Fastis ecclesiasticis id ab illo patratum miraculosè, his verbis fuerit consignatum. *Pridiè Kal. Maij, Neapoli in Campania, Sancti Seueri Episcopi: qui inter alia admiranda, mortuum de sepulcro excitauit ad tempus, vt mendacem creditorem viduæ, & pupillorum, falsitatis argueret*. Visitur adhuc sepulcrum, vnde ille exsuscitatus fuit, cum sua inscriptione ad posterorum memoriam. Quod certè mirum, & inusitatum miraculum, in causa fuit, vt Seuero adiungeretur in Encomium. *Mortuorum resuscitator*. Legi ego in quodam vetustissimo inuolucro paginarum, litteris Longobardicis exarato, quod asseruatur à Monialibus Sanctæ Mariæ de Aluino, Ritus in commendatione animæ: vbi has orationes fundit Sacerdos. *Domine, peto vt assistant ei omnes Apostoli Domini nostri Iesu Christi, Petrus, Paulus, &c. Et omnes Martyres tui, Stephanus, Laurentius, Ianuarius, Sosius, Maximus, Apollinaris: & cæteri omnes. Deprecor vt Domina mea Virgo Maria Christi Filij tui Domini nostri genitrix, oret pro se cum his, & cæteris Sanctis tuis, Martino, Nicolao, Aspren, Seuero, qui resuscitauit mortuos, Agrippino, Athanasio, Fortunato, Augustino, Hieronymo, Ambrosio, &c.*

Dabis mihi veniam Lector, vt dum miraculum narro, annotatiunculas aliquas addere possim antiquitati illustrandæ. Balneator pretium lo-

tionis

tionis ab eo, qui lotus fuerat, petijt, quod erat oui vnius. Hic mihi obserua ab Anonymo Scriptore scriptum esse *Obum*. Antiquitus enim sic scribebatur, sicut *Bixit, Inbictus, Seberas, Octabius*, vt in vetustis inscriptionibus apud Gruterum legitur *B* littera vicem *V* subeunte. Porrò, quod ouum pretium lotionis fuerit, id ex vsu Neapolitano erat. Nam alibi, non ouum, sed quadrantem exigebant. Iuuenal. Satyr. 2.

Nec pueri credunt, nisi qui nec dum are lauantur.

Et Sat. 6. *Cedere Siluani portum, quadrante lauari.*

Horat. lib. 1. Sermon. Satyr. 3.

... Dum tu quadrante lauatum,
Rex ibis.

Petit ille tempus ad soluendum: impetrat, sed solutionis obliuiscitur, & moritur. Creditor asserit sibi à defuncto deberi solidos aureos centum. Hoc est, ducatos ducentos quinquaginta nostrates. Singuli quippe solidi aurei, valebant 25 denarios, vti ex Dione historico, & Plinio apertè colligit in suo Nomenclatore Iunius. Denarius autem tanti erat, quanti apud nos carolenus argenteus. Negat vxor debitum. Creditor Iudicem interpellat: qui sententiam dicit, vt aut ipsa debitum soluat, aut creditor illam habeat cum filijs suis in suo seruitio. Exactione illa durissima, cuius meminit & S.S. 4. Reg. 4. Esai. 50. Matth. 18. Traditque Plutarchus in vita Solonis, ab illo sancitum, licere parentibus, qui decoxissent, aut aliqua alia pressi essent calamitate, suos filios vendere. De qua re extat in Cod. Theodos. lex 2. C. de Patribus, qui filios distraxer. lib. 4. Idipsum habet Dionys. Halicarnass. Antiquitat. Roman. lib. 2. Immò A. Gellius lib. 20. cap. 1. refert ex lege XII. Tab. secari licuisse creditorum arbitratu, debitorem eum, qui ob pecuniam debitam, adiudicatus addictusque esset pluribus. Denique (quod ad ætatem Beati Seueri pertinet) piè, diserteque lamentatur Sanctus Ambrosius lib. de Tobia cap. 8. quòd suis ipse oculis vidisset, *Miserabile spectaculum, liberos pro paterno debito in auctionem deduci: & teneri calamitatis hæredes, qui non essent participes successionis. Et hoc tam immane flagitium non erubescere creditorem. Instat, vrget, addicit.* Sed fœmina humano destituta auxilio, diuinum implorat per Seueri intercessionem. Is tintinnabulo populum in Ecclesia Episcopij Saluatoris nostri congregari iubet (ea est, quæ Sanctæ Restitutæ dicitur) Inde ad cryptam deuenerunt, vbi sepultus erat prærensus debitor, & in qua Sarcophagum sibi Sanctus Episcopus struxerat. Fūduntur preces. Adiuratur defunctus, exsuscitatur. Negat solidorum debitum, sed oui vnius tantum fatetur. Rursus quiescit. Mendax verò creditor lapidibus certè obrutus fuisset, nisi misericors Episcopus obstitisset. Simile quid postea Stanislao accidit Cracouiensi Episcopo, coram Boleslao impio Rege. Vti in ecclesiastico Officio legimus.

De Seueri obitu, hæc Anonymus. *Conuocari iussit ante se cunctum Clerum suum, &c.* Ex more scilicet Episcoporum, aliorumque, Christiani siue religiosi cætus Ducum. Sic Martinus, sic Ambrosius, sic Augustinus, sic Paulinus. Vt vix vnum reperire sit, qui spiritum Deo reddiderit, non præsente Clero. Tenuit hic mos nostra etiam tempora. In his duo Pauli, ambo è nostro Clericorum Regularium Ordine. Alter Ecclesiæ Catholicæ Episcopus, Paulus scilicet IV. P. M. qui Cardinalium Collegium allocutus, inde sermonem adorsus est. *Viam vniuersæ carnis ingredimur.* Alter S.R.E. Cardinalis, de Aretio nuncupatus, Archiepiscopus Neapolitanus: qui cum à Canonicis suis extrema sacramenta recepisset, illos ad Ecclesiæ cultum, ac

cætera,

cætera,quæ eorum decerent statum exhortatus fuit. Addit Anonymus,affuisse in eius obitu Ianuarium, & Agrippinum, quos ille vocauit fratres. Interrogauit enim, *Vbi sunt fratres mei?* Et cum de Diaconibus interpretati essent,qui adstabant,ipse de Sanctis id dixisse, respondit, qui morienti sibi opitulatum aduenerant. Ipsissima verba,quæ Vranius vsurpauit in vita Sācti Paulini.Denique,vt in eiusdem Paulini obitu,ipso moriente cōtremuit cubiculum,minimè nutante cætera domus parte.

*Hic Beatissimus Seuerus,*ait Anonymus, *prius foris vrbem iacuit in Ecclesia, quam suo nomine consecrauerat. Nunc verò requiescit in ea ipsa Ecclesia intra mœnia constituta,quam alij Seuerianam,alij,propter Oratorium ibi factum, Sanctum Georgium vocant.* Romæ quoque ab aliquibus denominatæ sunt Basilicæ ipsis etiam viuentibus,quòd ab ipsis extructæ fuissent. Sic Basilicæ Liberij, & Damasi, ipsis adhuc viuentibus,ea de causa dictæ sunt. Ab Vmberto de Monte Aureo Archiepiscopo Neapolitano, anno 1310, ex priuato loco, subtus altare conditum fuit,vbi nūc requiescit. Fecisse eum Basilicas quatuor,ab eodem Anonymo asseritur,nempe prædictas duas, & Beato Martino Episcopo,ac Potito Martyri.

Quisnam fuerit Seueri successor,ab Anonymo docendi sumus. *Vrsus nomine Archidiaconus, ac nepos eius, qui post transitum ipsius Episcopus est ordinatus.*Successit ergo ei Vrsus,non Vrsicinus ille schismatis Auctor, & Romanæ Sedis violentus inuasor, vt affinitate vocum decepti scripserunt Anastasius,& ex eo Platina in vita Damasi.Sed,vt dixi,Vrsus nepos,quod Ioānes Diaconus in Chronico, & illo antiquior Anonymus iste tradiderunt; quosque sequuti sunt Baronius,ac Binius.Porrò Vrsicinum illum,siue Vrsinum,non fuisse Episcopum Neapolis liquet. Tum quòd nihil eiusmodi habeat Marcellinus tractatu de hoc schismate,alioqui, vt verisimile est,nō taciturus hanc honorificam Neapolitanæ Sedis dignitatem collatam suo Pseudopontifici(nam & ipse Vrsicini sequax fuit) Tum etiam quia legitur hic ipse Vrsicinus post sedatum schisma, quod conflauerat, relegatus in Galliam.Ac præterea,quia idem reperitur negotium facessisse Siricio,post decem & octo annos,hoc est, post obitum Damasi, vt habetur ex litteris Theodosij Imperatoris Papiniano Præfecto scriptis, anno Christi 385, quas Baronius recitat. Vnde patet,in quot diaphonias incurrant,qui Vrsum cum Vrsicino confundunt.Adde his,Vrsum post quatuor solummodo annos Episcopatus obijsse sub Damaso, vt ex Ioannis Diaconi Chronico clarè colligitur, vbi narrat adhuc viuente Damaso successisse Vrso Ioannem Episcopum. At verò Vrsicinus Siricio quoque,vti dictum est,obstitit. Denique Seuerus aliquanto post annum Christi 395 excessit è viuis. Nam alioqui non potuisset Ædem Sancti Martini nomine ædificare,qui obijt eo anno. At Damasi schisma cum Vrsicino exarsit anno 367, quo vel Maximus,vel Seuerus ipse Sedem tenebat Neapolitanam. Quisnam igitur tunc Neapoli locus Vrsicino?

Celebrē fuisse Seueri cultū,etiā extra Neapolitanā diœcesim, colligo ex vetusto quodā Kalendario M. S. præfixo Psalterio cuidā Capuanę ciuitatis,in quo hęc legūtur. *Pridiè Kal. Maij, Seueri Episcopi, & Confessoris.* Surrēti quoq; in eius honorem fuisse extructam cellam,seu ædiculā sacrā, colligitur ex Leone Ostiēse lib. 1. c. 59. dū ait, Ioannē Ducē XXVII Neapolis, eā concessisse Monachis Cassinēsibus. Floruit is Dux anno Christi 933. Ex quo Leonis loco colligit Capacius lib. 1. pag. 161. & lib. 2. pag. 537 Duces Neapolitanos,aliquando etiam Surrento imperasse.

ADVEN-

ADVENTVS SANCTAE MELANIAE:

Ac aliorum trium Diuorum Neapolim.

CAPVT VIGESIMVM QVINTVM.

Quanta Neapolis felicitas fuit. Quandoquidem eodem anno,& die, illam, quatuor insignes nobilitate, & probitate Diui,non vnico tantùm,sed iterato etiam hospitio bearunt.Hi fuere Albina, & vir eius Anonymus: Melania præterea iunior, cum Piniano marito. Mitto inter hos recensere seniorem Melaniam: quippe quam, eo tempore, Origenis erroribus infuscatam fuisse,Hieronymo teste scimus,& ingemiscimus. Porrò S.Melaniæ iunioris,eiusque viri Piniani Gesta,fusè describunt Palladius, & Metaphrastes. Ex his ego,& ex Paulini epist.X.atque ex Hieronymi Apologia, & epistolis aliquot,ea quæ in rem nostram faciunt, breuiter colligam.

Anno Christi CCCLXXII.Melania senior matrona nobilissima,Roma discessit, abijtque in Ægyptum primùm, deinde Hierosolymam, postquam Romæ,vt B.Hieronymus scribit,siccis oculis sepelisset virum suum, ac alios filios, vno tantum superstite, quem Præfecto Vrbis educandum reliquit.Eadem post vigintiquinque annorum peregrinationem (proh nefas!) imbuta iam à Didymo hæresibus Origenis, redit Romam. Specie quidem admonendæ neptis,Melaniæ iunioris,nequæ post nuptias,sæculo abrenunciare vellet, cuiquam malæ vitæ, & prauæ fidei, incauta adhæreret.Re vera autem,vt, vna cum Rufino, & Symmistis suis, Origenis errores,nefario vaframento circumtectos, vulgatis περὶ ἀρχῶν, quos secum habebat,libris,Romanæ Ecclesiæ obtruderet.Anno igitur CCCXCVII.Cæsario,& Attico Coss.à Palæstina discedēs, ipsa licet sexagenaria,intra dierum viginti spacium,Romam peruenit. Sed antea,Neapolim Campaniæ appulsam,ibique à suis propinquis honorificè exceptam,his verbis S.Paulinus ab eo Nolæ inuisus,ad Seuerum scribit epist.10.*Reliqua nunc eius Melaniæ negotia,ac tempora transibo: & hoc ipsum, quo remeans nauigauit,vt cursum ipsius æmuler,transfretabo: quo citius sermonem meum, in eius ad nos aduentu exponendo determinem. In quo,magnæ Dei gratia spectator fui. Neapolim vrbem, breui spatio à Nolana,qua degimus ciuitate distinctam,*fortè distantem,*aduecta est.Vbi filiarum, nepotumque occursu excepta, mox Nolam ad humilitatis nostræ hospitium festinauit,ditissimorum pignorum vallata comitatu. Vidimus gloriam Domini in illo matris,& filiarum itinere quidem vno, sed longè dispari vultu:macro illam, & viliore asellis burico sedentem,tota huius sæculi pompa,qua honorati,& opulenti poterāt. Circumflui Senatores prosequebantur carrucis nutantibus, phaleratis equis, auratis pilentis,& carpentis pluribus gemente Appia,atque fulgente. Sed splendoribus vanitatis præfulgebat Christianæ humilitatis gratia.* Hæc,& alia Paulinus:ignorans certè,

certè,eam per id tempus, sub magnæ sanctitatis fama, Origenis erroribus confouendis studuisse. Quam tamen ex congressu cum Augustino in Africa,& cum Hieronymo in Oriente, (vt ille epist.225.hic epist.79.asserunt) ad extremum resipuisse,& piè in Fide Catholica decessisse, valdè probabile faciunt laudes,quibus idem Paulinus,nec non & Augustinus,eam etiam mortuam exornarunt.

Cœterum filios, nepotesque Melaniæ seniori occurrentes, quos hic dicit Paulinus,Albinam nurum,Melaniam neptem, & huius virum Pinianum,atque Anonymum eius filium intelligo. Probabile quoque videtur, etiam alios quosdam illi sanguine coniunctos adfuisse. Volusianum scilicet,Melaniæ senioris filium,iunioris patruum:& aliquem fortasè alium. Nam plurali numero vtitur Paulinus,cum paulò inferiùs scribit. *Illi sericati,& pro suo quique sexu,togis,aut stola soliti splendescere sibi, crassam illam velut spartei flaminis* Melaniæ senioris *tunicam, & vile palliolum gaudebant manu tangere:& vestimenta sua velleribus,auro,& arte pretiosa,pedibus eius substernebãt.* Et paulò superius. *Illam*,Melaniam,*circumfluis senatores prosequebantur*. Ergo non vnus,aut duo tantùm,ex eius genere Senatores,& Summates viri,sed complures, Melaniæ post tot annorum circulos redeunti occurrerũt Neapoli,eamque Nolam prosequuti sunt,ac postea Romam.

Verum,vtramque Melaniam,vna cum Albino, & Piniano, atque Anonymo Melaniæ senioris filio,Neapolim anno 408.remeasse,dicendum est.Quo videlicet tempore,Roma iterum discesserunt, Siciliam, & Africã, ac denique Ierosolymam petituri. Quas, & Neapoli expectare oportuit dies aliquot,donec Sicula,& Africana nauigatio pararetur.Solenne quippe erat ex Vrbe Orientem, aut Meridiem versus nauigaturos, Neapolim petere,atque ex suo littore,nauem soluere. Vt pluribus exemplis à nobis aliàs fuit probatum.

Ex Palladio lib.8. cap.119.prætereà,liquet apertissimè, sanctos coniuges Pinianum, & Melaniam iuniorem, huiusque matrem Albinam, aliquando in nostræ Campaniæ agris,quos hic latissimos habebant, habitasse, religiosam vitam ducentes. Quod tamen, vnus Baronius negat anno 419.num.120.*Habebat autem*,inquit Palladius,*secum quoque* Melania *matrem Albinam,quæ similiter exercetur & similiter rursus,seorsum dispergit suas pecunias. Habitant itaque in agris,aliquando quidem Siciliæ,aliquando verò Campaniæ, cum Eunuchis quindecim,& virginibus,& ancillis. Similiter autem Pinianus quoque eius quondam maritus,nunc autem in opere virtutis adiutor vnanimis: qui exercetur cum triginta Monachis,& legit diuinas Scripturas,hortoque colendo est intentus, & congressionibus.*

Idem quoque Palladius,de agris, quos in Campania habebat Sancta Melania,ac de immensis eius diuitijs,quas in vsum Ecclesiarum,& pauperum,ac sine dubio, etiam earum quæ in his oris nostris erant, distraxerat, ita scripsit. *Vigesimo ergo suæ ætatis anno, mundo renunciat. Et primum quidem, omnia sua serica superhumeralia tegumenta,dedit altaribus. Reliqua autem serica indumenta, cum conscidisset, res diuersas fecit Ecclesiasticas. Argentum autem, & aurum, cum credidisset cuidam Paulo* Presbytero *Monacho, id per mare misit ad Orientem. Atque Aegypto quidem, & Thebaidi, decies mille nummos. Antiochiæ autem,& eius partibus,nummos decies mille, Palæstinæ, nummos decies mille distribuit. Ecclesijs autem, quæ sunt in Occidente, & Monasterijs, et Xenodochijs, & omnibus egentibus,per seipsam suppeditauit,& suppeditat, bis quadruplo plura.* Libe-

rauit autem seruorum, qui voluerunt, octo mille. Reliqui enim noluerunt, sed maluerunt manere cum fratre eius. Omnes autem possessiones, quas habuit in Hispania, & in Gallia, & in alijs ciuitatibus, cum vendidisset, eas ad tres vsque nummos distribuit. Quæ autem habebat in Sicilia, Campania & in Africa sibi reliquit: vt suppeditare posset Monasterijs, & egenis. Hæc est sapientia in primis religiosæ, & quæ maritum senilem susceperat, de pecuniæ materia Melaniæ iunioris. Hæc autem erat eius exercitatio. Post diem vnicum comedebat: in principio autem post quinque: variè ancillis suis seruiens: quas etiam secum vna reddidit exercitatrices. Iam verò ipsa quoque, multos ex suis cognatis ducens ad zelum diuinum, fecit vt similiter, atque ipsa, religiosè Deum colerent. Hæc est vita iunenis Melaniæ per Dominum nostrum Iesum Christum. Hactenus ex Palladio lib. 8. Vit. Patr. Qui plura volet, Metaphrasten adeat apud Surium tom. VI. Lippeolum, cæterosque Sanctorum Patrum Biographos.

CAR:

CARTHAGINIENSIVM CONFESSORVM Neapolim appulſio.

CAPVT VIGESIMVM SEXTVM.

QVæ omnibus Catholicis in VVandalica perſecutione cruciatis communia ſunt, primum explanabimus: deinde quæ ſingulis propria.

VVandalicæ perſecutionis initium, & eiectorum numerus. Sect. I.

HIſtoriam huius perſecutionis complexus eſt Sanctus Victor Vticenſis Epiſcopus, in Faſtis Eccleſiaſticis collocatus die 23. Auguſti. Scripſit autem anno Chriſti 487. feruente adhuc perſecutione, qua & ipſe ſublatus creditur. Cuius initium ex Baronio Notis ad diem 28. Octobris, figendum eſt ad annum Chriſti 439. Qui ſubdit, circa annum 440. Sanctos Epiſcopos claruiſſe confeſſione: vtpote qui maluerint ex Africa eijci, quam impietati cedere. Sed Proſper in Chronico ſtatuit initium perſecutionis, & eiectionis Epiſcoporum, anno Chriſti 437. Aetio, & Sigiuulro Coſſ. Nimirum, biennio ante captam Carthaginem, quæ capta eſt, eodem Proſpero teſte, anno Chri 487. Theodoſio 17. & Feſto Coſſ.

Impij conſilij, exponendi SS. Confeſſores fractis nauibus, atque certo naufragio, auctor fuit quidam Ariſtodemus nomine: ſeu, vt alij Codd. habent, Adamantius, qui in vita S. Caſtrenſis ſic Tyrannos affatur. *Hos ſi ignis cremauerit, puluis, qui ex eis remanſerit, terram maculabit. Si verò gladius extinxerit, cruor eorum quocumque in rure ceciderit inficiet. Nunc ergo conſilijs meis acquieſcite, & huius ſectæ hi, qui tantum exiſtunt auctores, vt etiam Imperatorum animos ad iracundiam prouocent, ità funditus perdere ſtudeamus, vt nec veſtigium eorum in terra inueniatur. Sint in paſtum marinis belluis: & tumulus eorum imputetur profundum abyſſi. Comparetur vetuſtiſſima nauis, quæ non ſolum nauigantibus vtilitatem non habeat, verum etiam nec exiguam partem, ex qua compactæ detineantur tabulæ bitumen retineat: in qua nec aliqua pars ſolaminis inueniatur, abiectis tropis, et antemnis, omni ſolatio viduata clauorum: ſic fiet vt vix per pauciora ſpatia æquoris*

ambulantes, à pelagi absorbeantur faucibus. Sed impij consilij mercedem accepit, non multo post vindicem Dei manum sentiens, membris scilicet omnibus contractus, redditusque gibbosus, ita vt toto incuruus corpore, terræ velut inhæreret. Beatrice quoque eius vxore, altero pressa languore. Vtriusque autem morbi, tunc vis desæuijt, cum ipse perquisito per Orbem Castrense, qui vnus fuerat ex extorribus, atque ad eius pedes prouolutus, sibi, & vxori absenti, media Episcopi oratione sanitatem impetrauit.

Fuisse eiectorum numerum ferè innumerum, suadet primo Beda, qui in suo Martyrologio, teste Molano, Notis ad diem 28 Nouembris, alios fuisse hoc tempore exilio mulctatos tradit, & nomina prodit: quę nimirum sũt, *Valerianus, Vrbanus, Crescẽs, Habetdeũ, Eustachius, Cresconius, Crescentianus, Felix, Hortulanus, & Florentianus*. Ad hæc, Clerus omnis Carthaginensis, Episcopum suum Quoduultdeum secutus est: idque ex magna eius in omnes Episcopos Africæ auctoritate. Nihil enim eo inconsulto ipsis facere licebat, ex Canone 2. Concil. Africani. Quantus autem esset numerus Cleri Carthaginensis, docet Victor lib. 3. cum de Eugenio agit. *Tunc etiam Eugenio Pastore, iam in exilio constituto, vniuersus Clerus Ecclesiæ Carthaginis cæde, inediaque maceratus, ferè quingenti, vel amplius: inter quos quamplurimi erant Lectores infantuli: qui gaudentes in Domino procul exilio traduntur*. Anonymus autem Scriptor vitæ S. Castrensis, quamuis duodecim tantum nominet, nempe *Rosium, Secundinum, Priscum, Heraclium, Benignum*, (quem fortè quod binomius esset, Adiutorem appellat Martyrol. Roman. Kal. Septembris) *Elpidium, Marcum, Agrestum, Canionem, Vindemium, Castrensem, & Tammarum*. Subdit tamen: *Repente superuenisse innumeram multitudinem Christicolarum*. Consonat Victor. *Senatorum, atque honoratorum multitudinem, primo exilio crudeli contriuit*. Tanta ergo eorum fuit multitudo, vt vna eos nauis, qua duodecim illi Præsules impositi fuerant non caperet, ac proinde alias etiam *fractas naues* Beati Christi Confessores repleuerint.

Quando Neapolim aduenerint, & quænam loca insederint. *Sect. II.*

M*Aius cum mensis impleretur à Kalendis*, inquit Scriptor vitæ S. Castrensis, *peruenerunt in Campano littore*. Felicissimum ergo Ver, frequens illa Sanctorum turma Neapoli nostræ, & Campaniæ attulit. Idque contigisse reor anno salutis 437. vel 438. cum scilicet Nostrianus Neapolim Episcopus regeret.

Vniuersè quamplurimos à Geiserico in Italiæ Prouincijs fuisse crudelissimè vexatos, testatur Victor extremo libri primi. *Quæ verò in Hispania, Dalmatia, Calabria, Apulia, Sicilia, Sardinia, Brutijs, Lucania, Epiro, vel Hellada gesserit, melius ibi ipsi qui passi sunt miserabiliter, lugenda narrabunt*. Vbi aduerto, in ea Prouinciarum enumeratione, haud fuisse Campaniam prætеritam: nomine enim Apuliæ comprehensa videtur, cuius fines adeo longè lateque producuntur apud quosdam Scriptores, vt & partem Samnij, & Campaniam totam comprehenderit. Sic Martyrologium Romanum ponit Orthonam Pelignorum populorum ciuitatem in Apulia. Sic Gulielm. Malesburiens. lib. 3. de Regibus Angliæ, *Guitmundus*, inquit, *Episcopus Auersanus Apuliæ*. Quid hisce Confessoribus in tam diuersas partes abactis acciderit, nescimus.

Nostri

Nostri certè *peruenerunt in Campano littore*, ait Biographus Sancti Castrensis,& Neapolis intelligenda est,iuxta Romanum Martyrologium VII & V Kal. Nouembris, & Victorem Vticensem, cuius hæc sunt verba lib. 1. *Quos Dominus miseratione bonitatis suæ,prospera nauigatione Neapolim Campaniæ perducere dignatus est ciuitatem*. Et Scriptor ille Anonymus,qui nulla facta Neapolitani littoris mentione, duodecim illos Diuos, ad loca quemque propria,quæ Christus illis statuit pro salute credentium,& signatè D.Castrensem Suessam peruenisse ait,non de primo nauis appulsu,cum videlicet Neapolitanum littus tenuerunt, ista dixisse censendus est, sed de distributione inter eos diuinitus postea facta variorum Campaniæ Oppidorum. Idque profectò significare videtur,cum paulò post subdit, *exindè*, hoc est, ex littore vbi primum appulsi fuerant, *perrexerunt ad loca propria, quæ illis Christus statuit pro salute credētium*. De Beato Castrense,& alijs per Campaniæ loca dispersis loquens. Nam quod ad Quoduultdeum, & Gaudiosum attinet,isti Neapoli manserunt,hicque domicilium fixerunt.

In Michaelis Monachi sententiam non abeo,existimantis, omnes illos duodecim,quorum S.Castrensis meminit,Episcopos fuisse. Refragatur enim Romanum Martyrologium, cum Victore,dum tradunt illos è Clero Carthaginensi fuisse. Neque dicendi sunt post expulsionem ea dignitate fuisse insignitos:quippe cum non essent eo tempore, tam insignia Oppida, quæ possent Episcopum promereri. Neque traditio vlla sit,vnde elici possit,Acerris,Caluio, aut cæteris finitimis locis,aliquem ex his datum Episcopum. Porrò honorifica illa nomina,quæ vsurpat Castrensis, possunt etiã Diaconibus, & Presbyteris pro Catholica Fide sede sua pulsis conuenire. Cæterum Sanctos illos,vel solitudinis amore,vel plebi Dei in fide nutriēdæ, peculiaria aliqua loca sibi selegisse, eaque beneficijs cumulasse, quæ postea eorum quoque lipsanis fortasse fuerunt dotata,suadet frequens Pagorum ab ipsis Nomenclatio. Capuæ enim,& tertio à Neapoli milliario, pagi sunt nomine *Sancti Secundini*,appellati:vulgò,*Secondigliano*. Inter pagos Auersæ, est Sanctus *Adiutor*, corruptè S.*Aitore*, S.*Priscus* pagus est Capuæ,sunt & alij alibi. Sic Tiberius Capreis,duodecim villas duodecim Deorum nominibus honestauit.Tacit.lib.4.Annal. Et plura suppetūt exēpla sacra in Gallia,& Germania.

De SS.Castrensi, Quoduultdeo, & Habetdeum. Sect. III.

VItam S. Castrensis carmine conscripsisse Laurentium Monachum Cassinensem,ex Petro Diacono, lib.de Viris illustr.Monast.Cassinens.cap.6.refert Baronius 2.Februarij. At nos,Ioannis Altalemaniæ Calabri diligentia illam habemus.Multa ille præfatus est ad Ludouicum de Torres Montis Regalis Archiepiscopum, postea S.R.E. Cardinalem,eo tempore,quo Sacellum magnifici operis exornauerat, in quo corpus illius honorificè condiderat, ecclesiasticaque suppellectile instruxerat, atque Indulgentias Apostolica auctoritate concedi curauerat. Ex antiquissimis autem membranis eam edidit, quamquam mendosè ob Codicum inopiam,malens vtcumque illam sciri,quam penitus ignorari.

Porrò Anonymus vitæ huius Auctor, quam Baronius legit (fortè ex Codice

Codice Capuano, *in* quo eam haberi scripsit Michael Monachus, qui & Scholijs eam illustrauit) videtur nisi fallor fuisse Synchronos penè ipsi Beato Castrensi. Nam longiusculè à fine profitetur se, quæ de B.Episcopi admirabili luce dixit, qua diuinitus perfusus est, paulò ante obitum audiuisse, *à quibusdam Sacerdotibus, qui digni huic reuelationi interfuisse creduntur.* Quocirca adduci haud possum, vt credam, adeo antiquum Scriptorem, in consignandis sui penè temporis Imperatoribus, tam crasse hallucinatum, vt pro Genserico, vel Hunnerico VVandalorum Regibus, Valentem, & Valentinianum obtruderet. Abeo equidem in Baronij sententiam, cui & Monachus subscripsit, arbitrantis Castrensem, aliosque eius Socios, non ad Valentem, qui Orienti solummodo præfuit, neque ad Valentinianum eius fratrem, qui tametsi Occidentem, & Africam rexit, Catholicus tamen fuit, & nullam neque in Africa, neque vspiam alibi in Catholicos persecutionem mouit, pertinere. Atque adeo manifestum, & immane metacònismū, non Auctori vitæ huius ego tribuerim, sed alteri cuipiam sciolo, caput equinum humano corpori ineptè iungenti. Et verò, qui veteres de Sanctis historias legere solent, non rarò eiusmodi malè sartos centones, si oculati fuerint animaduertent. Patet autem hoc vitæ initium exemptile esse, & nullo orationis damno tolli posse. Adempta itaque insulsa, & aliena isagoge illa, quæ vsque ad illa verba, *Horum itaque* protenditur, & mutato Imperatorum in Regum, siue Principum vocabulo, vel etiam non mutato, tota planè historia sine vlla salebra ἀνεγκλήτως excurret. Neque verò eruditum Lectorem, pluralis Regum numerus morari debet. Sciet enim ex Possidio Calamensi Episcopo in vita D. Augustini, non solum VVandalorum, sed etiam Alanorum, atque Gothorum exercitus ex Hispania in Africam irrupisse. Quocirca vel harum gentium Reges, vel certè, Duces Imperatorum nomine Biographus iste significat. Et hæc de S.Castrensi.

Quod attinet ad Sanctum Quoduultdeum, circa nomen eius, sciendū familiare esse Afris ex pluribus dictionibus sibi nomina componere. Sic dictus quidam *Spes in Deo* in Nouell. Iulian. antecessor. *Seronatus, Cito natus,* leguntur apud Ennodium Ticinens. *Beneseruatus, & Habetdeum*, apud Binium Notis ad Concil. Sinuessan. tom. 1. fol. 185.

Huius tamē nomē effertur à Victore lib. 1. indeclinabile. *Episcopū Carthaginis Deo, & hominibus manifestū, nomine Quoduultdeus.* Sic Habetdeū lib. 3. *Alio autem nostro Episcopo Habetdeum similiter relegato.* At Augustinus, alijque non pauci, eiusmodi nomina declinare malunt: quos sequitur Martyrologium Romanum, in quo legitur die 26. Octobris. *Eodem die Sancti Quoduultdei Episcopi Carthaginensis.* Apud Italos etiam id nomen legitur in Epitaphio Sancti Victorini apud Baron. 15. Aprilis. *Iubente Deo Christo nostro, Sancto Martyri Victorino, Quoduultdeus de suo fecit.*

Meminit Quoduultdei Beda in Martyrologio 28. Octobris, & ante ipsum Augustinus. Fuit enim eius Cōdiaconus. Postea vterque Episcopus, ille Carthaginensis, hic Hipponensis. In epistola præfixa Operi Augustini contra Iulianum dudum reperto, atque Parisijs edito anno 1617. ex manuscript. Codd. studio Claudij Menardi, hæc epigraphe præfigitur. *Domino sinceriter dilectissimo fratri, & Condiacono Quoduultdeo, Augustinus Episcopus.* Eius itidem vt & Gaudiosi meminit Petrus Damianus Opusc. 19. de abdicatione Episcopatus, quamquam inefficaciter. Hi enim nequaquam Episcopatu se abdicarunt, sed expulsi suis sedibus fuerunt. Diuersus autem hic noster

Quod-

Quoduultdeus est, ab eo, cuius meminit in vita S. Fulgentij Mapheus. Eius constantiam pluribus celebrat Victor lib. 1.

Obijt Quoduultdeus die 26. Octobris, vt est in Tabulis ecclesiasticis: anno 454, iuxta Capaciũ: qui tamẽ vnde id hauserit nescio: sepultusque est in cœmeterio, quod postea Sancti Gaudiosi fuit appellatum. Habuit in Episcopatu successorem Deogratias, vt ex Victore colligit Baronius ad diem 22. Martij. In vetusto quodam Kalendario Ecclesiæ Neapolitanæ lego. *XIX. Februarij, Sancti Quoduultdei Patroni Neapolitani Episcopi.*

Quoduultdeo sociant aliqui *Habetdeum*. Hunc fuisse Teudalensem Episcopum testatur Victor lib. 1. Neapolim eum appulsum, & hic sanctè defunctum, ac sepultum opinor. Nam in Æde Sanctæ Restitutæ hoc extat Epitaphium. *Hic requiescit in pace Sanctus Abbas Habetdeum, positus VII Idib. Maias. Anthemio* III. *Cos.* Puto sculptorem errasse in Consulatu Anthemij, & pro III reponendum esse II. Nam is Augustus nonnisi duos gessit Consulatus. Incidit vero secundus anno Christi 468. Illud tamen me ab opinione distrahit, quod Abbas hic vocetur. At verò cum Abbas Patrem significet, potest & is titulus etiam Episcopo tribui. Et quia alia exempla tædet me exquirere, vnum, idque valde antiquum, & graue nunc profero ex liturgia S. Gregorij Nazianzeni pag. 44. *Memento Domine illorum, qui laborant in verbo veritatis, in rectitudine: præsertim vero Patriarcha nostri venerabilis Abba nostri N.* hoc est, Patris nostri Episcopi. Sic enim τὰ Abbas exponit Victorius Scialac Maronita eruditissimus, testaturque sic declaratum altero græco Codice. Verum cum aduentus exulum ponatur anno Christi 437, mirum est de annoso isto sene, magnæque sanctitatis viro, tam altum silentium in ecclesiastica historia haberi. Aliorum ergo iudicia expectemus.

De Sancto Gaudioso Episcopo Bythinensi, & Gelasio Papa. Sect. IV.

FVisse Gaudiosi aduentum Neapolitanæ ciuitati proficuum, ostendit inprimis ipsa sacrarum reliquiarum per ipsius industriam, in eam aduectio. Nam exulum exemplo, cariora, & pretiosiora secum deferre voluit. Fuisse autem vniuersè omnium Africanorum Præsulum consuetudinem, ex ea regione abactorum, Sanctorum lipsana secum ferre, etiam de ijs, qui in Sardiniam relegati sunt, scripsit Baronius Annal. 6. an. 504. his verbis. *Nobilitata est tunc planè Insula illa, inter Beatas tunc verè connumerãda, tot coronis Sanctorum Episcoporum, illustrium Cõfessorum, ditataque sacris, & venerandis reliquijs, ab ipsis secum allatis, digna tantis vectoribus sarcina.* At peculiariter, de his, qui Campaniæ ora attigerunt, idem tradit XXV Martij de Matrona Virgine, & Martyre, & VI Octobris de Marcello, Casto, Æmilio, & Saturnino Martyribus. Suspicor idem posse dici de Sancto Satyriano Martyre fixo in Tabulis ecclesiasticis ad diem XVI Octobris, qui in eadem Geiserici persecutione testimonium Christo dedit. Erat enim olim in Regione Nidi, Ædicula Sancti Satyriani nomine dicta. Cuius memoria, & cultus ad Altare maius Cathedralis Ecclesiæ postea fuit translatus. Suspicor itaque, vel totum corpus, vel insigniores reliquias huius Martyris ab exulibus confessoribus huc fuisse allatas. Si tamen eius confessio ante horum

rum exilium contigit. Mirandum itaque non est, sub antiquis altaribus Ædicularum sacrarum Neapolis, multoties repertos fuisse vrceos rubro sanguine, idest exiccato Martyrum cruore plenos: vt in altari Sancti Ioannis ad Portam, & Sanctæ Mariæ Vertecælum ad Sedile Capuanum, atque alibi.

Verum pretiosum Protomartyris Stephani cruorem, à Gaudioso huc fuisse aduectum, constans est omnium opinio, traditione, & veteribus monumentis roborata: cui subscribit Baronius Notis ad diem 3. Augusti. Eius porrò venerandas reliquias, primus omnium ad oras Occidentales detulit Orosius Presbyter Hispanus, per ea tempora in Hierosolymam peregrinatus. Deperdita postmodum eorum memoria, Luciano Presbytero diuinitus reuelatæ sunt, vt ipsius litteræ testificatæ sunt, adeo vt in ecclesiasticis Fastis eiusmodi factum sit consignatum. Neapoli autem alterius Luciani industria detectus fuit. Res ad hunc modum contigit. Anno 1561. cum Altare Gualandæ familiæ dirueretur in ea Sancti Gaudiosi Ecclesia, in altera vrnarum sub eo repertarum, phiala erat vitrea, sanguinis, vt videbatur, plena: cuiusnam autem Martyris esset, nullo extante scripto, ignorabatur. Tunc Canonicus Neapolitanus Lucianus nomine, qui ad reliquiarum veritatem indagandam cum Archiepiscopo Surrentino Neapolitano Vicario, alijsque Canonicis aderat, manu phialam apprehendens, non absque interno impulsu exclamare cœpit. *Video cœlos apertos, & Iesum stantem à dextris virtutis Dei.* Visusque est sanguis ebullire, & liquescere: quo signo compertum est, Stephani esse sanguinem, cuius ea fuere verba, dum lapidaretur à Iudæis. Illud porrò liquescentiæ miraculum, perseuerat adhuc toti ciuitati conspicuum.

Ædificauit præterea Neapoli Gaudiosus Monasterium, in loco olim dicto Caput trij, fortè quod ad Septentrionem is collis positus sit. Putant aliqui Monasterium hoc, primo à Gaudioso, postea ab Agnello, deinde à Virginibus inhabitatum fuisse, dictumque Monasterium Gaudiosi à primo eius fundatore. At quia Ioannes Diaconus, & Ammiratus in Grimoaldo tertio Duce Beneuenti dicunt, à Stephano Episcopo constructum esse Monasterium Sācti Gaudiosi, ideo rectius putauerim posse dici, Monasterium quod Gaudiosus ædificauit, & postea Agnellus Abbas Monachorum rexit, non fuisse illud, quod nunc Sancti Gaudiosi dicitur, sed, quod S. Agnelli. Firmaturque hæc opinio, nam in hoc quidem, non in illo Monialium erat, estque Imago, seu Sacellum Sanctæ Mariæ intercede pro nobis.

Obijt Gaudiosus anno Christi 453, vt Capacius colligit ex Indict. VI. sepulcro eius inscripta, cæteris ob vetustatem penè diminutis characteribus. Sepultusque est in cæmeterio subterraneo, super quod nuper Ecclesia Sanctæ Mariæ Sanitatis erecta est. Inde postea ad Ecclesiam sui nominis sacra eius pignora translata fuerunt.

Extabat olim Missa Sancti Gaudiosi, Oliuerij Cardinalis Carrafæ, seu Alexandri eius nepotis iussu edita, in paginis expansis anno 1469. excusis.

Gelasium, cum his quoque Sanctis exulibus nonnulli coniungunt. Ij sunt Io. de Nigraualle Bibliothecarius Apostolicus, in Catalogo Sanctorum Ordinis Canonicorum Regularium, & Augustinus Ticinensis lib. de Christianarum Religionum primordijs cap. 1. Nam volunt eum in Æde S. Ioannis maioris Institutum Canonicorum Regularium disseminasse. Inde su-

de supernè inspiratum, Romam petijsse, ibique Petri successorem creatum fuisse. Addunt Monumenta Ecclesiarum Apuliæ, & præcipuè vita S. Laurentij Episcopi Sipontini M.S. & S. Rogerij Episcopi Cannensis, cum anno Pontificatus sui secundo, Crypta Gargani Montis illustri D. Michaelis Archangeli Apparitione decorata fuisset, illam ipsum adijsse, eaque occasione rursus Neapolim inuisisse: deinde Barolis Ecclesiam S. Andreæ consecrasse, rogatu S. Sabini Canusini Episcopi.

Vtrumque tamen dubiæ mihi fidei redditur. Et quidem, quamquam non sim nescius, Gelasium natione Afrum fuisse: tamen cum ipsemet epist. X. ad Anastasium Imperatorem, se ciuem Romanum natum vocet, colligitur, saltem diuturnum eius incolatum, & fortè à pueritia, Romæ fuisse. Dices, etiam Paulus Tarsensis, se ciuem Romanum natum gloriatur. Act. 22. Benè, sed cum Gelasius ab Anastasio, & cæteris Vitarum Pontificum Scriptoribus, dicatur filius Valerij, signum est, patrem quoque ipsius, Romam incoluisse, ibique fuisse cunctis cognitum. Non ergo cum Sanctis exulibus Neapolim Gelasius aduenit.

De accessu verò ipsius ad Gargani Montis cryptam, cum ea Michaelis Archangeli Apparitio inciderit in secundum sui Pontificatus annum, qui fuit annus Christi 493, mirum est Pontificis ex Vrbe discessum, atque ad Sacrum Mõtem peregrinationẽ, à nullo eorũ temporum Scriptore, neque ab ijs, qui postea Pontificum Vitas scripserunt, litteris fuisse mandata. Accedit, illum circa id temporis, cogendo Romæ Concilio septuaginta Episcoporum fuisse intentum: & reliquo vsque ad sui obitum, qui fuit quarto Pontificatus anno, mense octauo, die decima nona, incubuisse Pelagianis extirpandis, atque Christianæ Bibliothecæ expurgationi, cæterisque pro Ecclesiæ reformatione sanctionibus, ob quos egregios labores in Fastis ecclesiasticis collocatus est, ad diem nonum Februarij. Habeant itaque Apuli suas traditiones. Nobis ipsa facti dissonantia, & veterum Scriptorum silentium, satis sunt.

DE S. NOSTRIANO EPISCOPO.

CAPVT VIGESIMVM SEPTIMVM.

Auca de Nostriano nobis antiquitas reliquit. Quod vnum habemus,præcipuum certè est. Nimirum,turbarũ tempore illum Neapolitanam Ecclesiam rexisse. Quandoquidem,Pelagij tunc & Iuliani falsa dogmata Catholicos vexabant. Digerit bellum contra Dei gratiam ab ipsis excitatum ex Baronij Annalibus,Claudius Menardus Notis ad Augustinum contra Pelagium in annos singulos à 415 ad vsque 444, in quo Nostrianus sedisse dicitur,& vltra. Testis est S.Prosper lib. de prædictionib. dimid. temporis cap.6. tentatam à Pelagianis Campaniam,huc è Sicilia,vt reor,aduentantibus.Siquidem ipsi vt occulti degerent,& errores suos clam disseminarent,duas Insulas ante hanc Nostriani ætatem, videlicet anno 410 elegerunt,Rhodum in Oriente, & Siciliam in Occidente. Nisi potius velimus dicere, ab ipsomet Pelagio, venena suæ hæreseos fuisse in Campaniam clam inspersa,ijs maximè diebus,quibus Nolæ apud Paulinum aliosque fuit.Vtcũq;res se habuerit,illud certũ est,infecisse eam Prouinciam Pelagianos, sed leuiter, præterquam certis quibusdam locis, quæ Iulianus ille perfidus,eo veneno profundius imbuit.

Pugnauere armato calamo pro Dei gratia Prosper, & alij. Sudauit quoque Nostriani diligentia, pro grege suo in Catholica fide firmando. Cuius zelus in fratrem quoque manauit. Vti enim in Historia S. Ianuarij diximus cap.20.sect.6.cum de Sosio ageremus,ex Prosperi testimonio, ab hoc germano Nostriani, & Horio Presbytero, alijsque Clericis Ecclesiæ Neapolitanæ,tentus, & coercitus fuit quidam Florus, qui Sancti Sosij sibi sanctitatem assumebat.

De Nostriano Ioannes Diaconus. *Hic fecit balnea in vrbe, & alia in gyro ædificia,qui vsque hodie* **Nostriani** *balneus dicitur*. Fuisse sumptuosa ædificia suadet nomen eius ædificijs, & Plateæ datus: nam de Platea Nostriana frequens est mentio in antiquis Ecclesiarum Neapolis monumentis. Dices,cuiusnam vsui balnea extruxit,suine an aliorum? Certè non fuisse insolens viris alioqui Sanctis balnea adire,ipsum B.Io.Euangelistæ factum comprobat,balneum ingressi,indeque egressi,vt Cherintum ibi lauaturum aduertit.Legendus quoque Tertullian.Apologet. cap.42. & Clem. Alex. Pædagog.lib.3.cap.9. Potius autem existimo, aliorum beneficio id eum fecisse.Suadet hoc Nostrianæ Regionis nomenclatio, quasi quod cuncta aliorum vsui fuerint dicata:alioquin enim,si proprio,sat fuisset, illa in priuato domus suæ loco construere.

Obijt tandem postquam decem,ac septem annos sedisset, & *bonis operibus*

ribus agens, it Diaconus, *in Domino requieuit, & sepultus est in Ecclesia Beati Gaudiosi Ch. sti Confessoris foris vrbem euntibus ad Sanctum Ianuarium Martyrem, in porticu sita*. At post Io. Diaconi ætatem, in Regionem Nostrianam translatum fuisse corpus eius, & propriè ad Ecclesiam Sancti Ianuarij ad Diaconiam, ipsa eius retectio Augusto mense anni 1612. Octauio Cardinale Aquauiua Neapolitano Archiepiscopo demonstrauit. Cum autem signatè quo die ipse obijsset ignoraretur, ad sextumdecimum Augusti, quãdo inuenta sunt sacra pignora fixus est. Sic Galesinus VII. Id. Ianuar. testatur de SS. Beniamino, & Maximo Martyribus: quorum cum natalis dies ignoraretur, agi eorum festum cæpit eo die quo inuenta fuere eorum corpora. In Romano quoque Martyrologio festum S. Danielis Martyris, tertio Ianuarij, est festum Inuentionis eius. Vide Notas Baronij.

DE SS. POMPONIO EPISCOPO; ET CANDIDA IVNIORE.

CAPVT VIGESIMVM OCTAVVM.

Enus Sancti Pomponij asserunt nonnulli fuisse è gente Mercuria. Dicitur enim in Inscriptione lapidis priuilegiati præ foribus Templi Sanctæ Mariæ Maioris extantis, ipsum fuisse Ioanni II. consanguinitate iunctum: qui Pontifex ab omnibus statuitur, gente Mercuria prognatus. Vide Baron. ann. Christi 531. Quod si verum est, cogemur dicere, Pomponium ortu Romanum fuisse, non Neapolitanum. Ioannes enim, Romanus fuit, filius Proiecti, è Regione de Cœlio monte. Verum cum lapis ille aliqua improbabilia contineat, salua indulgentiæ veritate, fides sit quoad cœtera, penes eius Inscriptorem.

Quamquam verò eius prosapia sit nobis ignota, certè radians virtutũ ipsius splendor, longè illum reddidit illustriorem. Testatur hoc, Sacrorũ eius pignorum sub Altari collocatio. Liquor præterea, qui ex eis scatebat, vti vetus traditio, vtque ex foramine colligitur adhuc extante in arca vnde manabat. Crebra per ipsum edita miracula. Ac denique, Fastorum Ecclesiasticorum testimonium. ***Prid. Id. Maij Neapoli in Cãpania Sancti Pomponij Episcopi. & Confessoris.***

De ipso Ioannes Diaconus. ***Hic fecit Basilicam intra Vrbem Neapolim ad nomen Sanctæ Dei Genitricis Virginis Mariæ, quæ dicitur Ecclesia maioris, grãdi opere constructam.*** Maiorem dictam arbitror, vel comparatione aliarum ædicularum, puta Sanctæ Mariæ de Principio, Sanctæ Mariæ de Septimo cælo, & aliarum. Vel quod hic coleretur Virgo θεοτόκος, non χριστοτόκος tantum. Hoc est, Dei, non Christi tantum mater: iuxta sacrosancti Ephesini Concilij Decreta.

Erigendæ huius Basilicæ occasio ex vulgi fama, ab Engenio asseritur fuisse, Dæmoniaci cuiusdam spectri, Pomponij oratione, ac Beatæ Virginis reuelatione expulsionem: quod ibi, in porci speciem grunnitu suo cunctos terrefaciendo se visendum prebebat. Quasi quod Deipara monuerit in somnis Pomponium, vt, quo loci, cærulei coloris pannum inueniffet, ibi ecclesiam sibi dicaret: eoque modo spectrum illud abactum fuisse. Additque Engenius, in eiusce rei memoriam, spectaculum à Rusticis Neapolitanis,

nis,in singulos annos datum, vt in maiori Ecclesia, porculam è supremo tectorùm fastigio,in rapaces infernè degentium manus proijcerent: simulantes Dæmonem proijcere,& conculcare. Eaque etiam de causa in Turri Campanaria eius Basilicæ,ad hunc vsque diem,porculam videri exculptã. Aniles, vt existimo,fabellæ, & lepidum inuentum, fouendo ludicro illo porculæ spectaculo,quod postea tanquam ridiculum, Templique venerationi,& maiestati indecens,merito sublatum fuit. Ego certè miror valdè cur tanti beneficij,nulla apud antiquos historiæ scriptores extet memoria. At neque in picturis,quæ quandoque historiæ subeunt munus. Iulianæ nostræ, diabolum appingimus,quem sub humana effigie ipsa catenauit. Margaritæ,Draconem,quem trucidauit. Georgio puellam, siuè veram,siuè figuralem, quam liberauit. Et alijs Diuis alia. Poterat ergò Antiquitas, & Pomponio porculam subijcere. Aut ipsi Deiparæ,vt ab alijs,hanc eius discriminarent figuram. Nec me mouet porcula illa Turri Cãpanıæ insculpta. Tum quod hæc recentior sit tẽporibus Pomponij, neq; alibi id animal inspiciatur. Tum etiam quod casu illam ibi affixam putem, sicut & casu aliæ ibi sunt marmorea fragmenta,vt intuenti patet. Quod si velit quis,ex industria, & non casu ibi fuisse insculptam, Respondebo,in odium Iudæorum Neapoli tunc degentium, qui suillam carnem abominantur, ibi, hoc est,in loco sacro Christianorum fuisse exculptam. Habeo quidem exempla,quæ profero ex Simone Maiolo Tract. de Iudæorum perfidia fol. 814. de suis statuis in Templis Vuitẽbergæ celeberrimæ Saxoniæ Vrbis, Magdeburgi,& alibi:in odium scilicet Rabbinorum.

Huius item Ecclesiæ Dedicatio,Romano Pontifici tribuitur, & iure quidem. Nam,vt doctè admonet Baron. tom. 8. an. 591. & 598. ex epistolis Gelasij,& Gregorij PP. nulli Episcopo licuit Ecclesias inconsulto Romano Pontifice dedicare. Pomponius autem non facultate solum Pontificis sibi consuluit,sed etiam præsentia. Sed cuinam Pontifici tribuenda est? Ioanni secundo,ait litteratus ille lapis. Intolerando certè errore. Is enim, nunquam legitur Roma discessisse,nisi antequam esset Pontifex: nempe,cũ Diaconus Romanæ Ecclesiæ Constantinopolim petijt apocrisarius Papæ: vt notat Manlius de præstantia Basilicæ Vaticanæ man. scr. apud nos,fol. 9. Ad hæc,vixit Pomponius, vti Io. Diaconus asserit, *temporibus Hormisdæ Papæ,& Ioannis,Felicis,& Bonifacij Beatorum Apostolicorum: nec non & Anastasij,& Iustini Imperatorum.* Atqui,non Ioannes secundus,sed primus successit Hormisdæ: ergo ab hoc dicendum est fuisse ecclesiam dicatam. Tertium enim Ioannem,nullo negotio excludimus: licet enim Neapolim aduenerit,occasione placandi Narsetis, diù tamen post Episcopi nostri tempora fuit. Dicata ergo fuit à primo Ioanne,circiter Christi annum 525. Pontificatus sui secundo. Quando scilicet, Theodorici Regis iussu, ipse coactus Constantinopolim petere,Neapoli transijt cum Cardinalium, & Episcoporum,vt credibile est, comitatu. Quibus adiungendi sunt quatuor illi Senatores,Importunus,Theodorus; Agapitus,Exconsules,& Agapitus alter Senator,& Patricius. Nam de Boetio,& Symmacho eius genero, res est dubia,cum nonnulli,eorum necem à Theodorico perpetratam ponant, dum Ioannes Constantinopoli ageret: Alij vero,dum Rauennæ in carcere detineretur.

Hic Ioannes è Rauennate carcere Epistolam scripsit ad Episcopos Italiæ,quæ extat tom. 2. Conciliorum,& tom. 1. epistolar. Pontifical. ijs cõ-

tra

tra Theodoricum pro Catholicæ fidei defensione roborandis. Ad Pomponij ætatem eam spectare dicendum est:cum scripta sit anno Christi 526. Pomponius autem ad vsque Iustini tempora Præsulatum suum deduxit, qui imperauit ab anno 518,vsque ad annũ 527. Eum autem vigili cura insudasse, gregi suo contra Theodoricum Arianum Hexacionitam firmando, credendum est:cum præsertim Theodoricus Neapoli tunc dominaretur:vbi & statua illi erecta erat, quæ posteà in mortis suæ præsagium corruit,teste Capacio,forte ex Procopio,lib.1. Histor.Neapol.fol.295.

Tandem fuisse hanc Basilicam in magna olim veneratione, ex oblatis ingentis pretij muneribus à principibus viris colligitur. Quorum intermortua memoria,vtcumque reuiuiscit ex vetustis aliquot,scripturis publica auctoritate exaratis. Dionysius enim Sarnẽsis,Index,& Notarius Apostolicus,in actis Visitationis à Nicolao Archiepiscopo Neapolitano anno Christi 1423 ritè celebratis,sic scripsit. *Margarita Neapolis Regina Basilicæ Sanctæ Mariæ Maioris Thuribula aliquot donauit. Rex item Ladislaus, duo argentea candelabra, & Crucem, cum inserta Crucis ipsius particula, quam inclyta Maria Sueua, Federici Augusti soror, sibi dono dederat. Præterea Ioanna Regina huius nominis secunda, atque N. Ducissa Suessæ, duas pluuiales vestes eidem Basilicæ obtulerunt, singula singulas.* Hanc Basilicam incolunt nunc Religiosissimi Patres Clerici Minores.

Hæc de Sancto Pomponio Episcopo.

Non post longa temporum spacia, nempe anno Christi DXC Gregorij Magni Papæ anno primo, & Mauricij Imperatoris VII Candida Iunior, nobili prosapia,& insigni pietate clarissima,patriam Neapolim sanctorum operum luce nobilitauit.

Fuisse eam nobili stirpe prognatam,Lectionarium de Vita, & Miraculis eius manifestè tradit. Nam Lect.1.vocat eam, *Mulierem ex nobili prosapia ortam*:& Lect.2. *Matronam.* Fuisse autem ex antiquissima,& nobilissima familia Brancatia,traditio est. Quæ si vera est, his coniecturis fulciri potest. Quod in Ecclesia contigua regioni, in qua censenda sunt habuisse domicilia, qui ex ea erant familia, vnde postea in proximum Sedile Nidi ascripti fuere, sepulta sit. Quod primum à Candida ad cœlum translata beneficium mortalibus exhibitum, in Philippum Brancatium paralysi laborantem fuerit collatum,vt habet Lect.3.Lectionarij. Quod frequẽter ex ea familia,Rectores fuerint Ecclesiæ Sancti Andreæ, in qua ipsa tumulata. Et quod Aloysius Brancatius anno 1370, domos aliquas coemerit ad Ecclesiæ illius bonum,certè pietatis ergo in gentilem suam ibi iacentem. Id nupera testatur Inscriptio in Sacello eius in Ecclesia Sancti Angeli ad Sedile Nidi, à Raynaldo Cardinale Brancacio circiter annum Domini 1384 erecta,adaucta postea nosocomio,anno 1426, quæ est huiusmodi. *Sacellum Sanctæ Candidæ Neapolitanæ ex familia Brancatia*:quod Sacellum erectum fuit occasione officulorum ex eius corpore acceptorum.

Fuit Candida coniugata,vixitque,prӕstãti fide, & pietate,imperante Mauritio. Decessit quinquegenaria, filio, & coniuge superstitibus, Prid. Non.Septembr.vti Ecclesiasticæ habent tabulæ,ann.590.

Sepultaque fuit,vt iam dictum est, in Ecclesia Sancti Andreæ. Inscriptionem sepulcralem eius habes apud Baron. tomo 9. anno Christi 715 occasione Theodimi Subdiaconi. In qua Ecclesia fuisse olim Monasterium Sacrarum Virginum asserit Engenius. Sed Ioannes Diaconus cui innititur,

tur,

tur, nihil de hac re. Id tantùm habet, fuisse ibi Monasterium, quod *Cella noua* dicebatur. De monialibus autem nihil expressit.

Liquorem ex eius corpore aliquando manasse, indicat Lectionarium Lect. 3. his verbis. *Igitur post multa curricula temporum, quidam liquor de eodem marmoreo sepulcro, in quo corpus eiusdem Beatæ Candidæ repositum fuerat, exibat, qualem Religiosi Christiani colligentes, loca dolentia, vel infirma, humanorum corporum, in nomine Domini vngebant, sanique fiebant à quocunque languore detinebantur.*

Crebra autem per eam patrata miracula, hisce verbis complectitur Lectionar. Lect. 6. *Licet cuncta, quæ Deus operari dignatus est propter merita famulæ suæ Candida, in scriptura redigi nequeant*, &c. Et in fine. *Hæc & multa alia Omnipotens Deus per merita famulæ suæ Candidæ, dignatus est operari: atque puro mentis affectu eum dignè petentibus largiri, vsque in præsentem diem.*

DE S. AGNELLO ABBATE.

CAPVT VIGESIMVM NONVM.

Vtelaris nostræ Ciuitatis Agnelli vitam scripsisse dicitur Petrus Subdiaconus, qui vixit anno 890. Extat præterea liber miraculorum eius. Ac tandem Regius, & ex eo Bzouius tomo 1. Histor. Ecclesiast. annō 596, prolixius ille pro suo more intertextis concionibus, cōpendiosius iste, gesta ipsius nobis tradiderunt. Nos Genus ipsius, ac Vitæ Institutum inuestigabimus. Ac præterea eius cultum, & venerationem: cum priuatis, publicisque, ab eo acceptis beneficijs.

Pudenia Qui è ~~Carminiana~~ sunt familia nobiles Montani Sedilis, gloriantur gentilem habere Agnellum. At ego altius eius genus extollo. Quanquam enim Neapoli ipse ortus fuerit ex sterili matre Ioanna, Syracusis tamen in Sicilia oriundus fuit, atque ex D. Luciæ Virginis, & Martyris familia. Scripsit hoc olim Regius, & nuper Octauius Caietanus in Idea Operis de Sāctis Sicilię. Quibus ego subijcio, Luciā ex Archimedis prosapia fuisse. Et hunc ex Regia Ieronis stirpe. Dauid quippe Riualtius recens Operum Archimedis explanator, in Præfatione qua texit Archimedis vitam pagina secūda, tradit ex Ieronis prosapia genitū Archimedē ex Plutarchi auctoritate in Marcello. Ex cuius Archimedis stirpe, Luciā. Quod testimonio Alexandri Basilopolis viri doctissimi, qui tunc parabat vitas aliquot Sanctorum ex vulgari græco idiomate in latinum vertere, confirmat. Ex quibus conficitur, Agnellum quoque ex Regia Ieronis stirpe fuisse prognatum.

Quoad verò vitę eius Institutum, Pennot. lib. 2. Chron. Canon. Regul. cap. 29. vult ipsum ex Canonicornm Regularium Ordine fuisse. Bzouius verò in Histor. secutus Regium, facit illum Ordinis D. Benedicti. A Trithemio fortè id hausit Regius, de quo plures Ordini suo ascribente, vide quæ scripsit Baron. Annal 6. an. 494. illis verbis. *Non fœcundis, sed sterilibus supponi aliena soboles consueuit*, & Tomcus in sua sacra Columba. At ego existimo illum Basiliani instituti Monachum fuisse. Decessit enim anno 590, vt ex eius sepulcri inscriptione patet. Præfuitque Abbas, ei Monasterio, quod à Gaudioso Bithinensi Episcopo erectum fuerat, qui Neapolim appulit anno 438, vt vidimus, decessitque anno 453, antequam Benedictus nasceretur. Porrò per ea, & posteriora tempora, multa Neapoli vigebant Monasteria sub D. Basilij Regula. Nempe Gazarense in plaga maris. SS. Nicandri, & Marciani: S. Sebastiani: SS. Basilij, & Anastasij Persę in regione Amelia: S. Demetrij in regione Albina: S. Spiritus, seu Spiridionis: S. Gregorij Armeni in regione Nostriana: S. Mariæ de Agnone: S. Samonæ: SS. Quirici,

ci,& Iulittæ:& fortè alia. Nec potuit dici Monasterii S.Gaudiosi tam citò ad Benedictinum Ordinem translatum fuisse:id enim, vt in alijs quoque, sensim, & ferè post Agnelli tempora factum fuit. Licet etiam ex quadam pictura id coniectari. Anno 1630, Aprili mēse, cum in Ecclesia sub Agnelli inuocatione, paries quidam antiquissimis picturis ornatus detectus fuisset, eo accurri: iudicauique, pone illum fuisse vetustæ Ecclesiæ S. Agnelli in Vico frigido aram maximam. Id enim ostendebat icon Agnelli ad dexteram Deiparæ posita, &, quæ ad Læuam, Myrensis Nicolai: contra procul dubio ponenda, si Agnellus non fuisset eius ædis Princeps Diuus, &, vt Paulini verba vsurpem, *Domnadius*. In ea icone obseruaui pallium eius, coloris spadicei, non autem nigri: interiorem tamen vestem, siue ea tunica esset, siue colobium, coloris nigri. Ex quibus certo arbitrari mihi licuit, Basilianum extitisse hunc nostrum Diuum, indutum, vt hodie Basiliani Orientales induti visuntur. Nam, siue eius genus spectemus, è Sicilia fuit, suo æuo Græcanica: siue natale solùm, Neapolis fuit, quæ non minus græcis vocabulis, & ritibus addicta fuisse perhibetur. Vetustatem redolebant imagines, pictæ fortasse ante quingentos annos, videlicet, paulò post, Sancti Nicolai corpus è Lyciæ Metropoli Myra, Barium translatum.

In eo Monasterio, virtutum radijs explenduit Agnellus. Totus enim vitæ illius cursus, primordijs suis, ac nomini fuit consentaneus. In illis quippè, futuræ sāctitatis specimen, ac in Deiparā deuotionis dedisse videtur: cū viginti vix dierū natus, in tenella illa ætatula, Virginē, cuius ope à sterili editus fuerat, angelica salutatione salutare consueuit. Candorē autem vitæ ipsius, agni post eius mortem demonstrarunt: in visione illa, cuidam Monacho nomine Ioanne ciui Romano facta. *Stabat enim*, inquit, vita ipsius ad quinque veterum Codicum veritatem composita, quæ apud nos extat M.S. *super altare Sancta Dei genitricis Mariæ, veste indutus fulgida, quasi missarum solemnia celebrans. Stabant autem, & quatuor Agni niue candidiores, iuxta quatuor cornua altaris, quasi obsequium Sancto prebentes.* In hoc etiam Monasterio obijt anno 590. XIX. Kal. Ianuar. postridie festi Sanctæ Luciæ Virginis gentilis suæ.

Porrò insignia eius beneficia erga Neapolitanam ciuitatem, eiusque ciues exhibita, narrat abundè liber miraculorum eius, qui multorum manibus teritur. Ob quæ, Patroni Neapolitani titulum promeritus creditur: sicuti in Actis Visitationis Ecclesiæ S. Agnelli an. 1418 celebratæ: & in Chronico Rogerij Pappansonij eodem anno scripto. Sed & ante hæc tempora patrocinium illi prebitum fuisse, in insigni illa Sarracenorum victoria anno 788, indicat Capacius illis verbis lib. 1. fol. 133. *Anello in patrocinium suscepto, insignia Neapolitana esse tributa.* Verum ipsemet Agnellus inuitasse videtur Neapolitanos, ad sui patrocinium implorandum. Quandoquidem dum eius funus in Ecclesia curaretur, super eam, septem cœlestes irides apparuerunt: super quas Beata Virgo eminebat: & pone illam, B. Agnellus manu super ciuitatem extensa, velut patrocinium promittens. De exhibito item patrocinio, Tabulæ Ecclesiasticæ sic loquuntur: *Qui obsessam vrbem sæpè visus est, crucis vexillo ab hostibus liberare.* Quocirca, aptari ipsi possunt, quæ Augustinus lib. de cura pro mortuis cap. 16. de S.Felice dixit. *Non enim solis beneficiorum effectibus, verum etiam ipsis hominum aspectibus, Confessorem apparuisse Felicem* Agnellum, *ciuibus, vel inquilinis piè à se dilectis, cum à Barbaris,* Sarracenis, *Nola,* Neapolis *oppugnaretur, audiuimus non in-*

certis rumoribus, sed testibus certis. Neque à pietate alienum est, Agnello nostro aptare carmina Ioannis Geometræ, quæ ipse Hymn.4. in Deiparam panxit, ex versione Federici Morelli Professoris, & Interpretis Regij, quæ sunt huiusmodi.

Salue, quæ qui *facis, vt belli victoria detur*
Fortibus armigeris, munere virgineo.
Salue præsidium vrbanum. Tu mœnibus hostes
Arces, & moles concutis horrificas.
Salue, quæ qui *tetras deles in virtute catervas,* Sarracenorum
Dum pœnas repetis, naufragiumque cies.

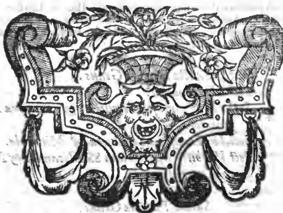
Celebratam olim, Agnelli corporis, ad Ecclesiam, vbi nunc iacet, Translationem, elicio ex Kalendario quodam antiquo Ecclesiæ Neapolitanæ Missali præfixo, apud me M. S. extante in pergameno: vbi die tertio Iunij habetur, *Translatio Sancti Agnelli.* De antiquiore tẽpore, testimonium non habeo. Id porrò Kalendarium, non ante Innocentium IV. scriptum existimo, cũ in eo legatur, Gregorio, & Hieronymo datus titulus Doctoris. Qui cur nõ & Ambrosio, & Augustino quoq; ibi detur, diuinare nõ possum, nisi dicamus librarij fuisse obliuionem. Innocentius autem fuit, qui sanxit quatuor Doctores Ecclesiæ celebrandos. Ante verò Ioann. XXII. Pontificatum, scriptum existimo: quia non habet S. Thomam de Aquino, quem ipse inter cælites retulit.

Quotannis, die illi sacro, Ecclesiã eius solenniter adire solet Archiepiscopalis Vicarius, comitantibus Clero, & aliquot Religiosorũ cœtibus, nec non & Electo, vt vocant, fidelissimi Populi Neapolitani. In memoriã, inquit Imperatus, ad cap. 13. Priuilegior. Populi Neapolitani, sanitatis Athanasio secundo, Duci, & Episcopo Neapolitano morbo iliaco laboranti, intercessione Beati Agnelli collatæ. Sed in vita huius Diui, de qua supra, habetur quidem Athanasium beneficij memorem, altare ipsius holoserico panno operuisse, eiusque Ecclesiam singulis annis visitare consueuisse. At de instituta processione, nihil. Et certè haud poterat impenso in eum esse affectu Neapolitanus populus, vt pro ipsius sospitate publicas circuitiones institueret, quem eius æui Scriptor Herempertus, & posteri nonnulli, periurum, fœdifragum, ambitiosum, discordiarum inter proximas vrbes disseminatorem, sanguinis humani sitientem, Pontifici refractarium, Sarracenorum amicum appellant, alijsque multis conuicijs honestant. Dicendum ergo, à populis in suum Tutelarem Patronum, institutam eam Processionem: vti & aliam, Dominica Passionis, ad suum Principem Patronum Ianuarium.

Fuit cuiusdam opinatio, eruditi certè viri, ac de Neapolitanis antiquitatibus benemeriti, substitutam eam processionem in locum cursus lampadici, siue lampadiferi, de quo plura in interprete Aristophanis in Auibus, Philostrat. prohem. ad icones, Harpocratione in Lexico, & alijs, quem gentiles, Athenienses imitatos, Neapoli quoque instituisse, probat ex Lycophrone Capac. lib. 1. fol. 160. Quod ex eo colle, vbi nunc Diui Agnelli Templum est extructum, cursus inceperit, ad vsque Ecclesiam Virgini de Agnone, corrupto vocabulo pro *Agone* terminatus. Ea enim via, vna erat ex tribus tantum tunc Neapoli strateis. Sed quàm infirmæ sint, eæ opinationes, nemo non videt. Nec enim constat, cereis accensis, si pro lampadibus fuissent substituti, processisse populum ad Diui Ecclesiam.

Neque,tempore, quo Sanctus vixit, lampadico illo curſu exercebatur Neapolitana iuuentus. Eccleſiam autem Sanctæ Mariæ de Agnone,non ab agone,ſed ab angue,ibi,potenti Deiparæ manu trucidato, dictam eſſe, teſtatur Giſmondus eius extructor anno 833.in litterato lapide, qui ad Diui Gaudioſi,quo Moniales,cũ cuncta Eccleſiæ illius ſacra ſuppellectile commigrauerunt,proſtat. Firmum ergo ſit,inſtitutam Proceſſionem, ob inſignia Tutelaris huius Diui,in ciuitatem ſuam beneficia.

DE SANCTA VIRGINE
PATRITIA

CAPVT TRIGESIMVM.

Vnt,qui asserunt, à nescio quo græco auctore, Sanctæ Patritiæ vitam fuisse conscriptam. Vtinam autem ad nostras manus, venerandæ antiquitatis ea scriptio peruenisset. Certè à purissimo fonte diduceremus ipsius gesta. Quando, vel Villanum,non admodum fidum Scriptorem, vel recentiores,vti sunt Regius, Summontius,Mansus,& ille,qui appellari vult Cleātes Torbirius,sequi debemus. At ego certè,nolo inter illos numerari,de quibus Seneca, lib. de vita beata cap. 1. ***Qui antecedentium gregem sequuntur, pergentes, non quà eundum est, sed quà itur***. Quod si Græco illo caremus,altero non sumus destituti. Hic est, Leo ille Monachus Monasterij Sanctorum Nicandri, & Martiani, in quod beata illa societas Patritiæ commigrauit. Habemus ab ipso conscriptam Vitam apud Nos M.S. Hæc inde nobis inuestiganda.

Sect. I. Sanctæ Patritiæ Genus.
Sect. II. Educatio.
Sect. III. Patrij soli derelictio, & Romana Peregrinatio.
Sect. IV. Transitus, Sepultura, & Miracula.
Sect. V. Obiter Martyrium SS. Nicandri, & Martiani narratur.

Sanctæ Patritiæ Genus.
Sect. I.

QVod olim D.Ambrosius ad Theodosium dixit: ***Pro Rege,non contra Regem scribimus***,id mihi quoque de Patritiæ genere scripturo, vsurpandum est. ***Pro Patritia,non contra Patritiam scribimus***. Scio quippe, Villanum primum fuisse assertorem,Patritiam neptem fuisse Magni Constantini,à Constante,tertio eius filio ortam.Cum tamen, qui accuratè Constantini genealogiam narrarūt, nempe Baronius, & Pighius in Speculo Sanctorum Principum, huius neptis haud meminerint. Dignæ certè,cuius memoria non obliteraretur,si scientiæ quoddam monstrum fuit,& vt ipsi volunt,Lactantij Firmiani, Nazarij Rhetoris, & fortè etiam Sancti Athanasij Alexandrini discipula. Quòd si Constantis fuit fi-

lia, cur fatentur sui matris se nomen ignorare? Ego quidem, quænam illa fuerit, haud ignoro, cum ex Ammiano Marcellino illam resciuerim. Is quidem extremo libri secundi dicit, fuisse Olympiam filiam Ablaudij Præfecti Prætorio. Ecce eius verba, de Arsace Rege Armeniæ loquentis, cui Constans, cognatam suam Olympiam neptui tradidit. *Qui crebrò adiurans, animam prius posse amittere, quam sententiam, muneratus cum Comitibus, quos duxerat, rediji ad regnum, nihil ausus postea temerare promissorum, obligatus gratiarum multiplici nexu Constantio: inter quas, illud potius excellebat, quod Olympiada Ablaudij filiam Præfecti quondam Prætorio, ei copulauerat coniugem, sponsam patris sui Constantis.*

Videamus modo, quàm sint inter se dissona, quæ narrantur firmandæ huic cum Constantino Magno coniunctioni. In primis Leo Monachus, sic narrationem suam exorsus est. *Tempore, quo Constantinus, qui & Constans appellatus est, Constantinopolitanum regebat imperium.* Porrò nunquam Magnus ille Imperator, eo nomine legitur apud historicos appellatus. Sicut è contra, vt paulò intra docebo, Constans reperitur aliquando, Constantinus appellatus. Ad hæc, vis scire Lector, qualenam fuerit huius, qui pater Patritiæ fingitur, ingeniũ? Erga Catholicos Catholicus, vt ipse optimè affectus, vt non sit credibile, in eas filiam adegisse angustias, nisi à sancto seruandæ virginitatis proposito mutaretur, coacta sit clancularia fuga animæ suæ consultum ire. Nonne Athanasij, cuius ille fuerat acerrimus defensor, & preces, & minæ salutares illum in officio continuissent? Quod si aues periodos vitæ eius nosse, scito Constantinum patrem, iuxtà veriorē Chronologiam, obijsse anno Christi 337. & hunc de quo loquimur eius filium, anno 350. Cum vix vigesimum septimum explesset annum. Ergo quatuordecennis erat, cum Pater suus vita defunctus fuit. Intermedium verò tempus à patris obitu ad suum, annorum scilicet tredecim, expeditionibus contra Dacos, Gothos, & Sarmatas impendit.

Ex Monasterio item SS. Nicandri, & Marciani, cuius & Abbatem se fuisse, contestatur Leo ille, de quo supra, aliqua mihi suboritur suspicio. Nemo enim negat, Basiliani instituti illud fuisse: commigrantes enim alio, Monachi, græco eos ritu diuina persoluisse traditur. Compertum est autem, non ante annum 328. & 340, sub regula constrictos dispersos illos Monachos seorsim sub Antoniano instituto viuentes, quando Athanasij opera Romam profecti, id fieri cepit. Iudicet nunc Lector æqui arbiter, num breui temporis spatio, tot potuerint ædificari Monasteria sub Basilij regula, quæ etiam Neapoli extructa, excreuerint ad Abbatis electionem, atque adeo ad subditorum numerum: eo maximè tempore, quando non adeo frequens erat Ecclesiarum, & Monasteriorum ædificatio. Coniectura est, non tamen prorsus contemnenda.

Neapolim appulsa Patritia, visitasse dicitur à Regio, Ecclesiam Sancti Georgij. Fortè quod putarit ab auo Constantino ædificatam. Quod falsum esse, probatum est à nobis supra Capite XXI. Sect. VI. Ridiculum porro est, quod idem asserit, eam veneratam fuisse Ecclesiam Sanctæ Mariæ Maioris, quæ tamen à Pomponio post ducentos saltem annos extructa fuit.

Vt posset Patritia de Constantij morte, Romæ cælitus; magna scilicet Dei gratia admoneri, quinquagintannali itinere faciunt vagantem, propositi sui executionem remoratam. Tempora sic supputari possunt. Cum

ipsius

ipsius nuptiæ, vt volunt à Senatoris filio expeterentur, ergo duodenis saltem esse debebat. Constantij mors, incidit in annum Christi 361. A discessu Constantinopolitano, Neapolim tantùm petijt, ac Romam, locum præterea nullum: ergo quinquaginta fluxerunt anni. Inter quos, si Aglay Matronam, atque adeo maturæ iam ætatis, cuius tutelæ commissa fuit, defunctam quis diceret, à scopo fortè non aberraret.

Quàm verò sit à veritate alienum, ipsam sub Helenæ auiæ institutione profecisse, dicemus Sectione sequenti.

Adde, ab his Patritiæ Biographis, Ducis Neapolitani fieri mentionẽ, ad quem accessere pro carrucis. Porrò Duces post Constantinum M. esse ceperunt. Vt ex vera serie Ducum Neapolis patet. Dixi, veram, quia Marcellum illum, quem de suo capite somniauit Villanus, nemo est paulò eruditior, qui velit recipere. Et Capacius ipse, qui eum omittere noluit, fatetur nihilominus lib. 1. cap. 11. Iustiniano Imperatore cœpisse Ducum in Italia dignitatem. Addit Capacius, à Longino datos Duces, Correctoribus sublatis. At ex lapidibus Siculis ostendit Gualter. fol. 43. ad Tabulas Siculas, sub Constantino quoque habuisse Siciliam Correctores. Ergo non adhuc sublati iudices. Quòd si aliquando, sub Constantino Duces inuenies, scito, illos fuisse Magistros militum. Vnis Athenis Ducem dedit, sed Magni titulo decoratum. Quasi dicas, non communi titulo: vti ex Nicephoro Gregor. ostendit Meursius de Archontibus lib. 1. cap. 9. Et, si sub Seuero Episcopo, Ducem Neapolis legimus, quem adijt prætensus balneatoris debitor, possum dicere, ipsum fuisse Ducem limitaneum, quales pluribus in locis datos, ex Codice Præfecturarum docet VVolphangus Lazius lib. 2. cap. 19. Præsidibus datos in societatem laboris, custodiæque, non iuri dicundo. Sed qualiscunq; fuerit is Dux Seueri tempore, sat mihi est, id post Constantini tempora euenisse.

Vide, Lector, in quantas se tricas conijciant, qui Patritiam, Constantini Magni neptem faciunt. Nos, quid ad ista? Reuerenti in ipsam affectu, imperiali illam splendore cum veritate tamen ornantes, Constantis Imperatoris dicimus neptem, imperium anno Christi 642. adepti, Viri, religione Monothelitæ, atque adeo Catholicis infensissimi, vt mirari nemo debeat, si filiam, virginitatem vouentem, coegerit fuga sibi consulere. Eius præclara gesta, ex Historicis omnibus, breui compendio complexus est Leuinus Hulsius in Romanor. Imperat. Numismatibus, vt sit immensi preconij Patritiam, *bonam etiam inter malos fuisse*, sicut de Iobo dicebat Gregor. 1. moral. cap. 1. *Pyrrhum Patriarcham Constantinopolitanum priuauit, & quendam Paulum Romanæ Sedis aduersarium in eius locum subrogauit, cuius consilio Martinum Pontificem Romanum sibi aduersantem, captum, in Chersonesum relegatum, mori coegit. A Saracenis apud Rhodum victus aufugit, pacemque ad biennium ab illis impetrauit. Constantino filio imperij consorte facto, Constantinopolique relicto, ipse aduersus Longobardos, in Italiam cum exercitu profectus, victus ab eis, Romam profugit, & quidquid antiqui operis signorum ex auro, ære, aut marmore in ea fuit, quod oculos delectare potuit, id omnia secum inde sustulit, & ad naues ferri iussit, plusque ornamentorum paucissimis diebus detraxit quam Barbari per ducentos quinquaginta octo annos. Vrbe spoliata, in Siciliam traijciens, cum sextum ibi annum ageret, & auarè, crudeliterque tributum exigeret, ac molliter, ac libidinosè viueret, à ministris suis in balneis interfectus est.* Hactenus Hulsius.

Huius ergo Constantis potuit esse neptis Patritia. Habuit enim ipse

vxorem,

vxorem, tresque ex ea liberos. Huius, inquam, hoc est, infelicis, noxijque caudicis, germen lætum & salutare. Quid verò miremur, ex impio Constãte, pijssimam hanc virginem Christi prodijsse, cum similiter sciamus, ex Domitiani genere prodijsse Beatam Domitillam vxorem Flauij Clemẽtis Consulis. Et à Diocletiano, tot eius affines sanctos, de quibus Baronius anno 294. Et, si recentiora quæramus, ex impij Manfredi prosapia, Elisabetham Lusitaniæ sanctissimam Reginam, nuper à Sanctissimo Domino nostro Vrbano Papa VIII. Sanctarum Catalogo adscriptam.

Porrò hunc Constantem, multi Constantinum appellant. Ipse inprimis Leo Monachus. *Tempore quo Constantinus, qui & Constans est appellatus.* Martyrologium M.S. Pulsanensis Ecclesiæ, apud Nos, in Bibliotheca Sanctorum Apostolorum IV. Id. Nouembris. *Natale B Martini Papæ, qui ob Catholicam fidem ab Imperatore Constantino hæretico ab Ecclesia raptus, & perductus Constantinopolim, relegatusque ad insulam Chersonensem, ibidem vitam finiuit.* Sic etiam vocatur à Luithprando in Vitaliano. Et in Bibliotheca Floriacensi, in Antiquitatibus Viennensibus pag. 39. Et, quod maius est, ab ipso etiam Martino. Lege eius epistolas apud Baron. & collectorem epistolarum Decretalium. Vt proinde colligi possit, vulgatius, & frequentius eius nomen, fuisse Constantini. Appellandi autem eum *Magnum*, occasionem fortassè dedit, gloriabunda, per Græcos, titulorum largitio: qua denique factum est, vt omnes fermè Imperatores, titulo *Magni* fuerint abundè donati. Vnde legimus in Neapolitanis Diplomatibus, apud Capacium, & alios nostros Scriptores, *Basilium Magnum, Constantinum Magnum, Leonem Magnum.* Qui certè solo titulo, & non reapse fuerunt Magni. Villanus itaque fortè legit, in Vita aliqua S. Patritiæ, eam fuisse ortam à Constante, siue Constantino Magno, & inde hallucinatus est, tituli splendore. Et inconsideratè scripsit, fuisse neptem Constantini Magni: illius, scilicet, qui verè Magnus fuit. Hæc de Patritiæ natalibus, coniectaneè saltem dicta sint.

Educatio.
Sect. II.

Athanasius certè, si eius fuisset institutor, nequaquam eius laudes silentio contegisset. Nonne sicut Syncleticæ vitam scripsit (quæ tamen ingemiscẽte Baronio ad V. Ianuarij, deperijt) vt eadem ratione, cum in Antonio, cuius vitam scripserat, haberent quid viri imitarentur, sic in Syneletica quid fœminæ, eodem pacto in Patritia alumna sua, apposuisset Reginis sanctitatis eximiæ exemplum.

De Nazario, nescio quid dicam. Incompertum namq; mihi est, quandiù ille à recitato Constantino Magno panegyrico fuerit superstes. In illo enim, Cæsares filios, quorum tunc quinquennalia celebrabantur, dicit, *in annis pubescentibus.* Si ergo diutius ille vixit, potuit Constans, susceptam matrimonij beneficio prolem, Nazarij eruditioni subdere.

Intolerandum autem est, quod de Lactantio asseritur. Docuit quidem ille publicè Rethoricam Nicomediæ anno 302. Sed sub Maximiano, & Diocletiano. Constans occisus fuit anno 350. ætatis suæ annorum 27. ergo natus erat anno Christiano 323. Hieronymi testimonio in catalogo Scriptorum, Lactantius *in extrema senectute, Magister Cæsaris Crispi filij Constanti-*

Flantini in Gallia fuit, qui postea à patre interfectus fuit. Crispi interfectio incidit in annum Christi 324. Ergo ne potuit Lactantius, Magister esse filiæ, quam pater anniculus in lucem edidisset?

Omnem porrò excedit fidem, quod de Elena asseritur, quam bonus historicus Cleantes dicit, nepti huic carissimæ, Christi clauum, testamento suo legasse. Obijt Elena anno Christi 330. Constans verò anno 350. ergo septennis erat, cum Elena inter mortales esse desijt. Quam ergo filiam, hic pater tunc potuit habere?

Patrij solij derelictio, & Romana Peregrinatio.
Sect. III.

PEriclitante virginitate, intuta apud suos Patricia, fuga sibi cõsuluit, quam, Aglay nutricis præcipuè suasu, Eunuchorum, virginumque stipata comitatu, maturauit: nauique conscensa arripuit. Auspice Deo fuisse arreptam, eo signo patuit, quod insequentes illam patris iussu imperatoriæ triremes, propinquæ licet ipsi, & satis proximæ, eam tamen nòn viderunt. ἀορασίαν aliquam hic suspicor, quam nos Latini *Auidentiam* dicere possumus. Ea tutata fuit olim domus Lot, Genes. 19. Ac rursus à persecutoribus suis Gregorius Thaumathurgus. Rem narrat Nyssenus Gregorius in eius Vita. *Cum in Montem accessissent eius persecutores, per omnem partem scrutantes, nam magno illo viro conspecti fuerunt, recta ad illum currentes. Ille autem cum iussisset ei, qui erat cum ipso, vt staret, certa & solida in Deum fiducia, & ei suam crederet salutem, manus tendens ad orationem, & nec etiam si propè fuerint inimici, metu excutiatur fides, præcepti exemplum se prebuit Diacono, fixo, & stabili oculo, cælum intuens, extensis manibus, recta figura. Illi autem cum ad eos accurrissent, & omnem locum diligenter inspexissent, affirmabant quæsitores, se neminem vidisse, nisi solas duas arbores, à se inuicem parum distantes.* Eundem fauorem indulsisse Deus videtur B. Ermanno, seu Iosepho (id ei nomen Beatissima Virgo postea indidit, cum eũ sibi sponsum delegit) quẽ diuinis intẽtum in contemplationis dulcedine, præsentem præsentes sæpissimè non videbant. Lege vitam ipsius à Io. Chrysostomo Vander Præmonstratensi scriptam cap. 50. & 61. Redeamus ad Patritiam. Pergit illa, sed exorta tempestate, triremes Constantinopolim remeant, ipsa Neapolim petit. Inuisit sacra loca deuoto corde, liberali manu. Inter cætera, Basilianum, SS. Nicandri, & Marciani Monasterium, in cuius pariete digito Π græcam literam signatam durissimo saxo, molliter exceptam, nominis sui capitalem, siue vt Leo tradit, salutiferæ Crucis signum, prædicitque illuc fore sui corpusculi sepulturam, Monachis alio commigraturis. Inde Romam, Apostolorum limina, cæterorumque Martyrum veneratura sepulcra. Aspirante Deo votis suis, Templi Principis Apostolorum fores ipsi ingressuræ nullo reserante, ex se patuerunt. Ibi quoque sacro virginitatis velo per Papæ manus contecta fuit. Ex Vrbe rursus Constantinopolim petit, vnde iterum Neapolim non locuplete tantùm suppellectile auri, & argenti onusta, sed sacra etiam reliquiarum sarcina, tanta vectrice dignissima. Sed cum Hierosolymitanum iter meditaretur, turbato mari, cogitur Neapolim appellere.

Si Patritia Constantis fuit filia, Neapolitanum littus tenuit sub Gra-

tioso

tioso Episcopo,aut Eusebio, vel fortè Leontio, siue Adeodato. Hi enim Præsules per ea tempora Neapolitanæ Ecclesiæ præfuerunt. Vide Io. Diacon. Chronicon.

In Castrum Lucullanum è naui descendit. Hoc est castrum illud, Megatim dictum à Plinio. Fortè quod Græci ex Megara venientes, ibi habitarint, vel Megara Herculis vxor. Alijs Myagra insula dicitur ob difficiles inde clapsus. Lucullanũ dictũ est, quod Lucullus per seruos suos à cõsistẽte illud abscindi fecerit. Vel ob piscinas multas ab eo ibi extructas. Castrum oui, vulgatius nunc dicitur ob oui formam. Non enim Villani fabulæ de ouo ibi à Virgilio incluso, absque ineptiæ nota possumus assentiri. Insula quoque maior, dicta est: & Sancti Saluatoris, ob Ædem ei ab Athanasio Episcopo ædificatam. Pluta de hoc Lucullano Castro apud Capacium. Nos sacris tantummódo intenti, dicimus, fuisse hanc insulam, Templis abundantem. Nam, præter memoratum Sancti Saluatoris, fuit & aliud Diui Seuerini. Oratorium item Sancti Archangeli, Basilica Sancti Petri, Ecclesia Sancti Pauli, Ecclesia Sanctæ Barbaræ, Ecclesia Sanctorum Sergij, & Bacchi. Vt ex epistolis Sancti Gregorij, & Neapolitanis Diplomatibus colligit Capacius loco citato.

Transitus, Sepultura. & Miracula.
Sect. IV.

Vix Lucullæum castrum ingressa est, & ægrotare cæpit. Intelligẽs autem decretorium, & supremum diem iam aduentasse, munita Ecclesiæ præsidijs, læta obdormiuit in Domino. Vnus Villanus vult eam in naui obijsse. Leo, & cæteri, quo diximus modo. Ædes omnes, illico suauissimus peruasit odor. Interea Aglay inops consilij, vbinam corpusculo sanctissimæ alumnæ suæ sepulturam daret, ab Angelo in somnis animosior redditur, & instruitur. Item sic narrat Leo. *Præ nimia angustia obdormiuit, cumque obdormisset, vidit in somnis Angelum Domini dicentem ei: Surge, & vade, ingredere ciuitatem, & dic Duci ciuitatis. Hæc dixit mihi Angelus Domini, vt des mihi duos tauros indomitos, & carrucam, vt imponam super eam sanctum corpus. Cumque dati fuerint tibi, veni & leua sanctum corpus, & pone super carrucam, & dimitte eos abire vbi voluerint: & vbi steterit carruca, in ipso loco sepelito sanctum corpus. Cumque euigilasset à somno, surrexit velociter, & abijt in ciuitatem ad Ducem. & prosternens se ad pedes eius cum lacrymis, dixit omnia, quæ ab Angelo sibi per visionem narrata sunt. Dux verò cum hæc audisset, gaudio repletus est: & benedicens Dominum, iussit ei fieri quod petijt. Cumque illati fuissent tauri illi, tunc omnis populus congregati sunt cum cereis, & oblationibus, & aromatibus tollentes sanctum corpus, & ponentes illud in carruca, cum hymnis, & confessionibus, benedicentes Dominum: & sequebantur tauros illos, vt viderent, si verum esset, quod Angelus loquutus est ad Aglay. Tunc tauri illi abierunt per mediam ciuitatem, & perduxerunt in Monasterium SS. Nicandri, & Martiani, in locum vbi Sanctissima Patricia, vt diximus, signum sanctæ Crucis fecerat.*

Habemus in sacra historia, non semel, eiusmodi sepulturas Sanctorũ. Narrat VValfridus Strabo in vita Sancti Galli cap. 32. curato ipsius funere, Episcopum effrænibus equis feretrum imposuisse, perrecturis quo Dominus vellet. Qui in neutram partem declinantes, recto itinere peruene-

runt ad cellam Viri Dei, vbi depositum fuit feretrum, & sepulturæ traditum SS. Virginum, ac Martyrum Floræ, & Lucillæ sacra lipsana Aretium deducebantur. Substitit tamen iumentum illa deferens, vlterius non progrediens. Attonitis ministris, Episcopus obuiam fit Sanctis, factaque oratione, iumentum abire finit, certò sciens eum locum à Sanctis electum, vbi iumentum consisteret. Constitit itaque illud, in loco per duo ferè millia passuum ab Aretij vrbe dissito, vbi Basilica in earum honore erecta fuit. Narrantur hæc à Sancto Petro Damiano in Vita prædictarum Sanctarum.

Cum corpus Sancti Remigij, è pristino in digniorem locum esset transferendum, dimoueri loco nunquam potuit, sed noctu mirabiliter, ex se eo concessit, vt Hincmarus tradit, apud Bozium de signis Ecclesiæ Dei lib. 15. cap. 7. De Zenobio Florentino Episcopo, quid simile narrat Ioânes Archipresbyter Aretinus in eius vita cap. 20.

Similirer & B. Patritiæ corpus à tauris in Monasterio SS. MM. Nicãdri, & Marciani depositũ fuit. Ibi quoq; nõ multò post Aglay nutricis, quæ in oratione prostrata obdormiuit in Domino, & aliarũ ossa, tumulata fuere. Est is locus in postica parte Tẽpli Dioscurorũ: quãuis Falcus dicat ibi fuisse mœnia Palæpolis. Inde commigrantes Monachi, locũ propè mœnia ciuitatis, vbi postea Ecclesia Sãcti Sebastiani ædificata est, consecuti sunt.

Patrata sunt Beatæ Patritiæ intercessione multa miracula, olei præcipuè inunctione, quod de cicidelo super tumulum eius pendente, auferebatur. *Cicidelum* vocauit Leo, lamparam: Gregor. tamen Turonens. lib. 4. Histor. cap. 31. *cicindelem* dixit. Isidor. lib. 20. etymolog. cap. 10. *cicindelam*: & Fulbert. Carnotens. epist. 68. cicindelam. Aquarum item eruptio in arido illo, & saxeo solo, meritis ipsius tributa fuit.

Præclarissimũ autem illud fuit, quòd cẽtesimo à Beatæ transitu anno contigisse dicitur. Excitus enim, fama miraculorum ipsius Romanus quidam, generis nobilitate, ac diuitijs præpollens, quem malus genius obsedebat, veneraturus eius sepulchrum, opemque ipsius imploraturus, Neapolim petijt, & ad Patritianum Templum accessit. Accessit, & valido Beatæ imperio exagitatus dœmon, iniusta possessione decessit. Plusculos ille dies ibi in grariarum actione moratus, cum postridie reditum ad Vrbem meditaretur, aditum ad Beatæ sepulcrum suspicione vacuũ, tanquam pernox ibi oraturus, facilè obtinuit: Aliud tamen callida cogitatione machinatus, vt aliquid s. è sacro illo corpusculo posset auferre, amuletũ suũ, nè denuo fieret mali hospitis inquilinus. Vel fortè, vt in Vrbe Orbis principe, liberatrici suæ Basilicam excitaret: Verius, permissu Dei, gloriam Virginis suæ manifestiore testimonio exaltaturi. Intempestæ itaque noctis silentio, lapide illo, sub quo beata pignora tegebantur, audacter eleuato, Virginis dentem abscidit, sacro furto lætissimus. Et ecce profluus è gingiuis sanguis ac viuidus, furacem manum, ac loculum purpurat. Obriguit ille, motus, & ambularionis impos: quoad illucescente die, accurrentibus Virginibus, Sacerdotibus, innumeroque populo, suffurati thesauri restitutione, fuit motui quoque restitutus. Profluum postea sanguinem Virgines, binis vitreis vasculis religiosè concluserunt.

Hic est mirificus ille cruor, qui è regione euulsi dentis appositus, ad hunc vsque diem liquescere videtur, spumescere, & ebullire. Cumque per aliquot annos negata fuisset sacrorum pignorum præsentiæ, ea liquescentia, reddita postea fuit vberior, & fœnore multiplicato. Quandoquidem, ad capitis

capitis quoque aspectum,&,eum, incruento sacrificio, Deo in Beatæ honorem litatur,& singulis sextis ferijs sub horam nonam, manifestè cernitur experimentoque indubio,nihil hic naturam posse, sed Dei nutu, potētiaque totum effici.

Fuit olim Patritia in omnibus Neapolis Ecclesijs culta. Vt ex Missa patet Oliuerij Cardinalis iussu edita. Demum,cum die vigesimanona Septembris, anni Iubilæi 1625. inter tutelares Neapolitanæ Ciuitatis relatus fuisset noster Beatus Andreas Auellinus,die 28. Octobris insequentis,electa quoque fuit in tutelarem Neapolitanam nostra Patritia.

Obiter Martyrium SS. Nicandri, & Marciani narratur. Sect. V.

HActenus Patritiæ Gesta narrauimus. De Sanctorum nunc Nicandri,& Marciani agonibus dicturi,permittente te,id facimus,Bone Lector,dabis enim veniam breui huic excursiunculæ. Quanquam putem,id non esse vltra septa transilire, aut extra chorum saltare. Colebantur siquidem ij Christi athletæ in eo Monasterio, quod postea à noua habitatrice Patricia,Patricianum dictum est. Nullus ergo hic ambigendi locus, quin narratio ista grata futura sit Patritiæ beneficæ in beneficos.Simulque secum honoris decora ij recipiant: ac memorata candida ipsius pro iustitiæ meritis accepta corona,memoretur,& purpurea, quā ipsi pro agone martyrij fuere donati. Nacti sumus eorum Martyrium ex Cod.M.S.Longobardico Monasterij S. Ioannis Baptistæ Capuanæ ciuitatis,quod hic damus.

Gloriosa SS. Martyrum Nicandri, *& Marciani certamina, qualiter aduersus* Diabolum,*armis cælestibus dimicarunt,ad hortationem fidelium, veritatis stilo promenda sunt. Hi itaque relicta sæculi huius malitia,& æternitatis amore totius mundi gloriam contemnentes,ad cælestem militiam, Christi gratia se contulerunt. Maximus igitur Præfes,cui iniunctum à sacrilegis Impp. erat,persequi Christianos,audiens de Beatis Nicandro,& Marciano,quod detrectantes militiam, Christum colerent,& Dijs sacrificare contemnerent, statim eos veluti nefaria perpetrantes, suis fecit aspectibus præsentari. Quibus ita dixit:*Si non ignoratis Nicander,& Marciane, Imperatorum præcepta,quibus vos D*ijs *iubens sacrificare,accedite,& imperata complete. Ad hæc Nicander. Volentibus,inquit,sacrificare hæc præceptio constituta est: nos autem Christiani sumus, & huiuscemodi præcepto teneri non possumus. Maximus dixit. Quare,vel vestra merita non accipitis dignitatis? Nicander dixit:*Quin *pecunia impiorum,contagium sunt viris Deum colere cupientibus.* Maximus *dixit. Iure tantum Deos,Nicander,honorato.* Nicander *dixit, Quomodo potest homo Christianus,lapides,& ligna colere,Deo relicto immortali,qui omnia fecit ex nihilo?* Eum *& nos vtique colimus,qui & me,& omnes in se sperantes poterit conseruare. Vxor verò Sancti Nicandri nomine* Daria, *præsens virum proprium, verbis huiusmodi animabat,Caue* Domine *ne id facias,Caue* Domine,*ne Dominum nostrum* Christum *neges.* Intuere *cælum,& in eo ipsum videbis, cui fidem, & conscientiam seruas: ipse enim est tuus adiutor. Ad quam* Maximus, Malum, *inquit,caput mulieris, Cur virum tuum mori desideras? Illa verò,Vt viuat,inquit,apud Deum,& nunquam moriatur.* Et *Maximus. Non,inquit,ita est,sed quia robustiori viro copulari desideras: ideo hunc hac vita citius priuari festinas. Illa verò: si suspicaris, ait, hoc me animo cogitare, atque id*

me esse facturam,primam me propter Christum occiditor:si tamen id etiam de mulieribus tibi mandatum est. Tum Maximus: De mulieribus quidem, hoc mihi non est iniunctum,neque equidem faciam quod cupis,veruntamen eris in carcere. Deducta igitur illa in carcerem,Maximus ita dicere cepit ad Nicandrum.Noli ad verba tua uxoris attendere,neque alicuius huiuscemodi persuasionem audire, ne citò luce priueris:sed si vis accipere interuallum,in eo deliberato, vtrum melius sit viuere, quàm mori.Et ad eum Nicander.Spatium quod te daturum promisisti, iam putato completum:ac me deliberasse cognosce,vt nihil aliud cupiam præ salute.Præses verò eleuata voce dicebat,Gratias Deo:& Nicander etiam dicebat, Gratias Deo: Putabat enim Præses,Christi Martyrem de hac vita,atque de huiuscemodi salute dixisse: &, quod sacrificaturum eum putaret,nimium lætabatur. Itaque gaudens cum Leucone Consiliario suo incedebat. Nicander verò actus in spiritu, cepit Deo gratias agere,atque eum voce orare clarissima,vt à labe,atque à tentatione huius sæculi liberaretur. Quod cum Maximus cognouisset,ita dixit ad eum. Quomodo qui mane te viuere velle dixisti,nunc iterum desideras mori?Nicander ait:Ego æternam vitam opto viuere,non autem huius sæculi temporalem,& propterea in corpus meum tibi potestatem feci.Fac igitur quod vis:ego Christianus sum.Tunc Præses ad Marcianum. Quid tu Marciane?Marcianus dixit.Eadem,quæ commilito meus,etiam ego affirmo. Et Præses. Ergo simul etiam in carcerem ambo trudemini,pœnam sine dubio subituri. In carcerem verò missi,post viginti dies,iterum ad Præsidem adducuntur. Ad quos Præses: sufficit,inquit,vobis Nicander,& Marciane tempus ad monendum, vt imperialibus statutis parere velitis. Ad quem Marcianus. Multitudo,inquit,verborum tuorum, neque nos à fide Christi faciet recedere,neque negare Deum: præsentem enim videmus,&,quo vocat,cognoscimus.Noli ergo nos retinere. Hodie enim fides nostra in Christo completur:sed mitte cito,vt videamus Crucifixum,quem vos ore nefario maledicere non dubitatis,quem nos veneramur, & colimus. Ad quem Præses. Ecce pro desiderio,inquit,vestro morti trademini.Tunc Marcianus. Per salutem te,inquit,petimus Imperatorum,vt nos citius mittas: neque enim suppliciorum formidine, id te, vt facias,adiuramus:sed vt citò nostro desiderio potiamur. Tunc Maximus:Mihi non contradicitis,inquit:Neque enim vos persequor ego,sed Imperatorum præcepta. Vnde alienus sum,ac mundus à uestro sanguine.Si autem scitis uos bene ituros, gratulor uobis:uestrum desiderium compleatur. Hæc dicens, sententiam in eos pronunciauit capitalem. Sancti verò Christi Martyres, quasi vna voce lingua dixerunt. Pax tecum Præses humane.Ibant ergo gaudentes,& benedicentes Deum. Et Nicandrum quidem sequebatur vxor eius,ac P..pianus frater Martyris Pasicratis, filium Nicandri portans infantem,atque ei gratulans de salute. Marcianum verò sequebantur cognati,atque vxor eius veste conscissa,quæ talia profundebat. Hæc,inquit,sunt Marciane,quæ tibi dicebam in carcere,id timens,atque id plorans.Væ miserere,nihil respondes?miserator esto mei Domine,aspice filium tuum dulcissimum, conuertere ad nos: noli nos spernere.Quid festinas? quo intendis? Cur nos odisti? veluti ouis ad victimam es sublatus. Marcianus verò conuertit se,atque eam acerbius intuetur dicens. Quandiù Sathanas mentem tuam,atque animum obcæcauit?Separa te à nobis. Concede mihi vt martyrium Domino perficiam.Zoticus verò quidam Christianus, manum eius sustentans,dicebat.Bono animo esto Domine frater: bonum certamen luctatus es:nobis verò infirmis,unde talis fides? Veniant tibi in mente promissiones, quas Dominus polliceri dignatus est:quas nunc nobis reddet.Verè vos perfecti Christiani,& beati estis. Vxor verò eius se ingerebat plorans,atque eum retrotrahens. Tum Marcianus ad Zoticum tene,inquit,vxorem meam,quam Zoticus Martyre dimisso continuit.Postquam verò ad locum venit, circumspexit Marcianus, & de multitudine Zoticum ad se uocauit,

atque

atque edixit, ut uxorem suam ad eum adduceret: qua cum fuisset adducta, osculata est eam, & dixit. Recede in Domino, non potes enim me martyrium celebrantem aspicere, mente tua semel à maligno surrepta. Ipse autem verò osculatus, & cœlum intuens dixit. Domine Deus omnipotens, tibi sit huius cura. Tunc Martyres se se inuicem amplectuntur, atque osculantur, & paulisper à sese, perficiendi causa martyrij discesserunt. Marcianus verò circumspexit, & vidit vxorem Nicandri, quòd præ multitudine, ad eum accedere non posset. Manu itaque ei porrecta, eam ad virum suum adduxit. Ad quem Nicander, Dominus, inquit, tecum: illa verò iuxta eum consistens dicebat: bone Domine, bono animo esto: ostende tuum certamen: decem annos in patria sine te feci, ac momentis omnibus à Domino, vt te viderem optabam: nunc verò vidi, & gratulor ad vitam proficiscenti. Ecce nunc clarius exclamabo, & glorіabor, vxor martyris constituta: bono animo esto Domine, ac redde martyrium Deo, vt & me etiam de morte perpetua liberares. Post hæc, percussor, orarijs, oculis Martyrum circumdatis, insecto gladio finem eis dedit martyrij. Requieuerunt autem Christi Martyres Nicander, & Marcianus, quintodecimo Kalendarum Iuliarum, regnante Domino Iesu Christo, cui est honor, & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

DE S. LAVRENTIO

Et alijs Episcopis.

CAPVT TRIGESIMVM PRIMVM.

Bruptè narrationem de Laurentio instituit Io. Diaconus, his propemodum verbis. *Fuit autem temporibus Ioannis Papa.* Hinc tamen haud dixerim, acephalam esse scriptionem: Nam eodem prorsus modo loquitur in Timasio, Reduce, Cæsario, Gratioso, Eusebio, & alijs. Forte, cum nomine, quod in Epigraphe præponebat, scriptionem connectebat. Certè Ioannis huius Episcopi sanctitatem minimè subticuit. Nam in Sergio, qui post eum sedit, vocat illum *Beatum*. Quin & tacitè indicat, pestilentiam, quæ huius ætate Neapolitanam ciuitatem populabatur, eius orationibus desæuijsse, quibus vti bonus pastor, cum suo grege incumbebat. *Quando*, inquit, *multi ad insulas, cladem fugientes, relinquebant domos absq; habitatoribus, & filij cadauera insepulta parentum. At, si quem fortè charitatis pietas perstringebat, vt proximum sepelire vellet, remanebat ipse insepultus. Aduesperascente die, qui superstites existebant, vicissim sibi pacis oscula tribuebant, inuicem se commendantes, suaque scelera mutuò confitentes, perdita spe deueniendi ad alterum diem. Ingrauescente autem tali pestilentia, vt de die in diem penè omnes consumarentur, metu, ac tremore concussi, cum omni instantia, qui relinquebantur, ex medullis vociferantes, Domino ieiunia, & orationes offerebant, & sua quisque delicta plangebat. Talibus igitur inuitantes operibus, plaga mortis, Domino annuente expulsa est.* Probabile est, luem istam, aduocato Sancti Sebastiani patrocinio fuisse extinctam, exemplo eorum, quæ Agathone Pontifice, paulò ante ea tempora Romæ contigerant. Narrantur à Paulo Diacono lib. 6. Histor. Longobard. cap. 5. & Anastasio in Agathone. Inter cætera, apparebant visibiliter, bonus, & malus Angelus noctu per ciuitatem pergentes: & quoties ex iussu boni, malus venabulo, quod in manu ferre videbatur, ostium alicuius domus percuteret, tot die sequenti de eadem domo interibant. Ac facta cuidam reuelatione, non prius cessaturam pestem, quam in Basilica Sancti Petri ad Vincula, altare Sancto Sebastiano erigeretur, eo erecto, pestem protinus cessasse. Vt proinde coniectari liceat, Sancti Sebastiani Ecclesiam, & Monasterium à posterioribus Regibus, huius forte beneficij memoria excitis, tot latifundijs, & priuilegijs fuisse cumulata.

Laurentium spiritu prophetiæ fuisse ditatum, & Episcopatum prædixisse Sergio, qui post eum immediatè sedit, scribit Capac. lib. 1. in Stephano Duce XI. his verbis: *Sergij huius dignitas Episcopalis, à B. Laurentio Episcopo prædecessore prædicta fuit.* Vnde id hauserit, nescio. Sergij enim electio ex voto fuit à Ioanne Magistro militum concepto, dum aduersus Romoaldum Castri Cumani iniustum inuasorem, expeditionem moliretur. De quo ista Io. Diac. *Si Domino annuente, prosperè recepto Castro reuertero, post decessum Pontificis, si eousque vixero, istum Sergium Presbyterum, Episcopum ordinabo.* Quod & factum

factum est. Nam adierunt, ipsumque Castrum receperunt, atque ipsum stabilientes, incolumes omnes sunt reuersi. Cumque propria morte, B. Laurentius Episcopus de hac luce subtractus fuisset, Sergium elegerunt Pontificem, & prædictũ votum completũ est.

Cum rexisset Laurentius Neapolitanam Ecclesiam annos XV. & mẽses sex, ad cœlites transmigrauit: sepultusque fuit in Oratorio ab eius nomine nuncupato, quod in æde D. Ianuarij extra mœnia fuisse dicitur. Indicant id Acta S. Athanasij. Quando autem in Metropolitanam Ecclesiam, in qua & eius imago in pariete depicta videtur, fuerit translatum, & simul cum Athanasij sacris cineribus collocatum, incertum est.

Ædem S. Laurentij, quæ olim in Metropolitana Ecclesia dicitur extitisse, huic Laurentio fuisse dicatam, asserit Engenius. Qui, vt in tempore, quo sedit hic Episcopus hallucinatus est, facit enim illum præfuisse sub Ioanne X. circa annum nongentesimum quartum decimum, cum obierit diù ante, nempe initio Pontificatus Gregorij II. ita & in Ecclesia eius nominis. Constat enim, ante tempora Laurentij Episcopi, fuisse Ecclesiam aliquam D. Laurentio Martyri dicatam. Ioannes enim Diaconus, in Ioanne Mediocri, qui diù ante Laurentium nostrum vixit, sic scribit: *Fecit & Basilicam B. Laurentij Leuitæ, & Martyris mirifica constructione digestã; vbi etiam, quasi ad lineam, omne stratum ex marmorum crustis ordinatum, placabile omnium oculis videtur.* Ne vacilles lector, audito nomine *Basilicæ*: nam, vt latè ostendi supra cap. 15. sect. 4. confunduntur apud Diaconum hæ voces, *Basilica*, & *Cappella*. Hanc verò Cappellam, eandem puto esse, quæ propè Stephaniam posita, dicta est, *S. Laurentij ad Fontes*, vbi Andreas Consul à Contardo occisus est. Vti ex vetustis fragmentis Neapolitanis se collegisse testatur Capac. lib. 1. & à Io. Diac. in Io. Scriba memoratur. Neque Platinæ testimoniũ, cui innititur, Engenio suffragatur. Solũ. n. asserit, Innocẽtium IV. in Ecclesia S. Laurẽtij sepultũ, Leuitæ ne, an Episcopi, minimè distinguẽs.

Hæc pauca de Laurentio ad nos peruenerunt, destitutos ope Codd. antiquorum. Quam monumentorum Ecclesiæ Neapolitanæ iacturam, vtinam in vno Laurentio passi essemus! In alijs etiam Episcopis id accidisse, dolemus, & ingemiscimus. *Marciani* sanctitatem, vix pauca aliqua Kalendaria nobis exhibent: & sacra ædicula ad suam Episcopij excitata, etiamnum extans. *Victorem* quoque præclara, vt par est credere, prò suo grege patrantem, præter Historicos aliquos, Kalendaria, Ritualia, & Breuiaria, memorato tantum Sancti titulo, nulla alia Acta, nobis exhibent. *Stephanum*, nisi S. Patritius Prusæ Episcopus, & Martyr, qui Neapoli fuit, anno Christiano 499. in Mœneis Græcis à Radero translatis, sanctissimum appellasset, nemo nostrum, Sanctum fuisse sciuisset. De Iuliano Episcopo, qui septimo vixit sæculo, testantur nonnulli, se vidisse in pariete Archiepiscopalis Ædis, antequam nouo tectorio incrustaretur, effigiem eius capite radiato, cum honorifica inscriptione Sancti titulo. Cæteri præterea nihil. Certè, quid, aut iucũdius, aut gloriosius Patriæ nostræ Neapoli euenire potuisset, quàm suos ciues videre, vt Paulin. ait Natal. S. Felicis.

Progeniem Deo per non numerabile semen,
Aequantes bis Astra Poli, bis telluris arenam?

Quid item vtilius, quàm eiusmodi permultis coronari turribus, & propugnaculis: ac suorum filiorum frequentiore suffragio communiri.

Reddere qui facilem nobis orando Parentem
Cælicolum possint, terrisque auertere fulmen?

Sperãdum, quod licet ignoti nobis, adhuc tamen, res nostras apud Deum, cui adstant, tueantur, ac foueant. DE

DE S. GAVDIOSO CIVE NEAPOLITANO, ET EPISCOPO SALERNITANO.

CAPVT TRIGESIMVM SECVNDVM.

Vod Salernitani habuiſſe Gaudioſum Epiſcopum, glorianrur, iure id faciunt: fuit enim inſignis animarum rector. Quod autem habere precioſum eius corpus aſſeranr, id ex vulgi tantùm fama, & inani traditione dictitant. Neapolitanus fuit Gaudioſus, meritoque ciuem ſuum ſibi reſtituendum, priſci illi Neapolitani curarunt. Diſplicerent iſta Gaſpari Muſcæ Salernitano Presbytero, ſi viuerer. In Catalogo enim Præſulum Salernitanorum ſic ſcribit. *Corpus Gaudioſi, Salerni requieſcit in inferiori crypta eiuſdem Salernitanæ Eccleſiæ, non autem Neapoli, vt falsò nonnulli putant. Nam Gaudioſus ille, cuius corpus Neapoli aſſeruatur, Africanus fuit Epiſcopus, & ob Vandalorum perſecutionem in Campaniam venit, & in Monaſterio apud eam vrbem, ſancto fine quieuit, & eius mors in conſpectu Domini pretioſa, celebratur à Romana Eccleſia V. Kal. Nouembris. Quomodo verò fuerit glorioſum eius corpus Neapolim tranſlatum, neſcimus: ſed dicant ij, qui noſtræ aduerſantur veritati. Gaudioſus verò noſter, Salerni Epiſcopatum geſſit, vitamque ibidem cum egiſſet, in Domino mortuus eſt. Et hæc ne finxiſſe videamur, non obſcuro doctiſſimi viri Cæſaris Baronij in Notis ad Romanum Martyrologium in menſe Octobris, teſtimonio roborantur.*

Laudo Muſcæ in patriam affectum. Sed (parcant mihi eius manes) in Catalogo illo, nonnulla eius ſphalmata obſeruaui. Vt, cum in Bonito dicit, de eo in Eccleſiaſticis Tabulis agi: cum nulla in textu Martyrologij de eo fiat mentio, ſed tantùm in Notis Baronianis ad diem IXX. Octobris, occaſione Eucterij Epiſcopi. In Rodiperto quoque fallitur, figens obitum Arechis ad annum 780. figendum verò ad ann. 788. vt figit Britannus in Annalibus de geſtis Caroli Magni, qui eius præceptor fuit, & per hos ipſos annos viuebat, & ſcribebat. Vide in quarto tomo Hiſtoriæ Germanorum. In Ractulo, diuiſionem inter Radelchin, & Sichenolphum, acceptam fert Ludouico Imperatori: Lothario, iuxtà Sigonium, & Gordonum tribuendam. In Teupo, malè ſuppurar principatus: nam anno 853. non Radelchis, vt ipſe ſcribit, ſed Sichinulphus principabatur. Vide ſeriem Principum Salernitanorum præfixam quatuor Chronologis à me olim editis. Præterea in Landemario, ſcribit eum dum adhuc viueret, teſtamento cauiſſe, quo habitu indutus ſepeliri vellet, nempè Monachi. Cum tamen ipſe verè monachatum ſit profeſſus, vti Leo Oſtienſis aſſerit, lib. 1. cap. 41. & lib. 2.

lib.2.cap.50.Tædet me,alios eius lapsus historicos obseruare.Nunc quisnam falsitatis arguendus sit,aperiam.

Nesciebat Musca,duos nos Neapoli habere Gaudiosos, Africanum, & Neapolitanum.Scripsit autem Baronius 26.Octobris. *Confusa esse Acta de his duobus Gaudiosis,dum quod est alterius.tribuitur alteri,& aliquando ex duobus efficitur vnus:vt in Actis alterius,quæ extāt,Neapoli legimus*. Sed Baronius cēsendus est,Acta tantum legisse,nō Lectionaria.Extant ea apud nos M.S. In quorū altero,recentiori quidem,& fortasse à Baronio lecto , non commisceri, neque per oscitantiam Acta Salernitani cum Bitinensis Actibus, hæc suadent.Primò,quia Scriptor,est admodum antiquus, ac prope ea tēpora,quibus trāslatum ait Neapolim,corpus B.Gaudiosi Salernitani Episcopi. Secundo,quia multa adducuntur,neque per affectatam stropham cōmunicabilia. Adducitur enim,trāslationis tempus, nēpè sub Grimoaldo Principe,qui viuebat anno 800.In primo lectionario lect.8.In secūdo lect. 32.Ætas Episcopi,nimirū quinquaginta annorū.In primo lect.7.Impetrātis nomē,& Dignitas,*Milo quidā nomine*.In primo lect.8. *Milus homo vtique Deo charus*:In secundo lect. 22. Locus & Ædes ad quam translatus,ac tumulatus fuit,nempe,in vertice cuiusdam mōtis. Vtrumque lectionibus citatis.

Denique & miracula ab eo Neapoli patrata : & Ecclesia Sancti Saluatoris ad Aspectum,siue Prospectum,in occisi ibi ab eo draconis,ac tempestatis amotæ memoriam excitata,non parum fidei,apud æquos,sincerosque Lectores,eiusmodi Narrationi,siue Lectionario conciliant.Præsertim si consideretur,Lectionaria vetera,nonnisi valdè examinata,& probata,ad Ecclesiæ publicum vsum fuisse admissa.Neque enim adeo vecordes,& stupidi fuisse censendi sunt antiqui illi Præsules,& Ecclesiastici viri,Gaudioso Salernitano Episcopo,non admodum multis sæculis,vti nos sumus, posteriores,vt pro Bitinensi,Salernitanum & ipsi acceperint,& Neapolitanis colendum,ac celebrandum publicè proposuerint,& per tot sæcula,erroris huius sustinendi ansam præbuerint.

Accedit his Sannazarij testimonium Hymno duplici de hoc Sancto Gaudioso:

Gaudete cœtus virginum ;
Plenas habentes lampadas ;
Sponsus sacras ad nuptias
Venit repente:surgite,
Venit serenus Lucifer,
Nocturna pellens sidera :
Optata lux solemnibus
Adest dicata gaudijs ,
Lux clara,qua fugans nigram
Mundi sator caliginem.
Vestri latere gloriam
Patris,diū non passus est ;
Qua Gaudiosi segmina,
Tot irreperta sæculis,
Suis videnda ciuibus ;
Diues retexit vrnula.
O ter beate,& amplius
Lapis pusille, qui tuo

Tanti verendum Præsulis
Sinu recondis puluerem.
Pr...sulse, o beatior,
Clara arca, Neapolis,
Tuis benignus patriæ
Fer Gaudiose gaudia.
Adsit fides, & veritas,
Adsit probata castitas:
Morbos, famem, pericula
Tuis repelle mœnibus.
Ergo tibi sit gloria
Inseparata Trinitas,
Verbum, Paterque, & Spiritus,
Qui condidistis omnia.

De eodem ad Vesperas.

Audiat surgens pariter, cadensque
Sol suas laudes, meritosque honores,
Vrbis ò nostra columen, tuaque
Gloria gentis.
Audiat cœlum, mare, terra, & aer,
Annuos ritus tibi dum nouamus,
Dum damus flammis adolenda sacris,
Thura per aras.
Huc ades festa redimite fronde,
Cœlitum plausus, choreasque linquens,
Et tuam sedem tua Gaudiose
Ossa reuise:
Ossa, quæ longa tumuli sub vmbra
Abdita, ignaras latuere gentes.
Nocte mox pulsa redeunt apertas
Lucis in auras.
Hic dies nobis celeber, precamur,
Lætior semper redeat, nec vllos
Hostium motus ferat: aut maligni
Sideris æstus.
Da tuis longam venerande pacem
Ciuibus, da perpetuos honores,
Da bonam mentem, superiq; plenos
Luminis haustus.
Iusta poscentes animos benignus
Adiuua, iniustos moderare sensus:
Sentiat per te patuisse cælitus
Æthera votis.
Laus tibi cæli Pater, atque princeps,
Omnium Rector, simul & Creator
Quem fides vera studiosa, trinum
Credit, & vnum.

Arbitror antem Sannazarium hæc panxisse, occasione aliqua recenti, inuentionis corporis Sancti Gaudiosi Salernitani. Id enim significat illud. *Vestri latere gloriam Patris diu non passus est.* Et iterum, *quæ Gaudiosi segmina, tot irreperta seculis, suis videnda ciuibus, Diues retexit vrnula.* Ac item. *Ossa quæ longa tumuli sub vmbra, &c.* Sed cum incerta sit hæc ossium Gaudiosi Salernitani detectio, Sannazarij testimonio, haud validè innitor. Quod tamen, pro eius patria Neapoli asserenda, validissimum arbitror, vt mox dicam.

Neque, quod in ijs Lectionarijs narrarur, nempe, Gaudiosum, manum quam fœmina osculata fuerat, aliquid humanum fortasse passum, sibi amputasse, quæ ab Angelo fuit illi postea restituta, adeo incredibile est, vt exemplis firmari non possit. Id Leo Primus Pontifex Maximus fecisse legitur, licet Baronius anno Christi 461. existimet illam esse garrularũ fabellam vetularum. Id, imò maius aliquid profectò egisse dicendus est, adolescens ille: qui quod mattem pede percusserat, adeo post tantum crimen, B. Antonio Patauino detectum indoluit, vt securi sibi noxium pedem exsecuerit. Vtcumque sit, opinio de illius castimoniæ puritate, & Angelico patrocinio, fidem his apud vulgum excitauit: eiusque narratio, licet non ita veritati consona, cæterorum fidem, quibus certa personarum, locorum, ac temporum assertio suffragatur, infringere non debet.

His de vera apud Nos corporis eius existẽtia firmatis, gesta eius breuiter sunt commemoranda.

Fuisse patria Neapolitanum, testatur Sannazarius Hymno primo,

—— Gaudiosi segmina,
Tot irreperta seculis,
Suis videnda ciuibus,
Diues retexit vrnula.

Et paulò post. *Præsul sed ò beatior,*
Clara decus Neapolis,
Tuæ benignus patriæ,
Fer Gaudiose gaudia.

Et Hymno secundo. *Vrbis ò nostræ columen, tuæq;*
gloria gentis,
Da tuis longam venerande pacem
Ciuibus ————

Id etiam arguit, quod è vita migranti, vnà cum B. Bonoso, alijsque Diuis eius prædecessoribus, etiam Ianuarius, & Agrippinus apparuisse leguntur. Vtique: nam quem Bonosus, & Salernitani Diui, tanquam Salernitanum Episcopum inuisere dignati sunt, eidem profectò vt Neapolitano ciui, Ianuarium, & Agrippinum Neapolitanos apparuisse, decens fuit.

Eius porrò genus, quàm fuerit insigne, indicant verba illa Lectionarij. Nam aliquando appellatur *Gloriosissimus Parthenopensi oriundus ciuitate: potentum, dignissimorum, ac religiosissimæ prosapiæ dignam, ac nobilem ducens originem.* Lect. 1. Item ibidem dicitur, *Cum esses de genere Principum.* Et Lect. 3. *Multis obstrictus suorum parentum precibus, vt sicuti sibi condignum erat, incederet, scilicet cum pompa equorum, & copia strenua.* Fortè filius, vel nepos fuit Theophilacti illius Ducis Neapolitani, qui bello Saracenico occubuit.

Clericali militiæ ascriptum in Ecclesia Sanctæ Mariæ, asserunt Lectionaria. Eam autem, non aliam intelligo, quam quæ *Maior* dicta est, à Pomponio erecta, & Ioanne Papa dicata. Virtutum autem radij, quibus

Gaudiosus explenduit, ipsis eius gestis à scriptoribus eius vitæ exaratis funt conspicui. Nempe, leprosi mundatione, cæci illuminatione, ægrotorũ sanatione, & multis his similibus. Vt iure in Salernitanæ Ecclesia regimẽ, quamuis inuitus, & fuga sibi consulens, fuerit ascitus. Vide Biographos.

Porrò dies natalis, siue emortualis Gaudiosi, incertus, secundum me videtur. Lectionaria dicunt, illum successisse Bonoso. Ex ijsdem habetur, ministrasse clericum Neapoli in Ecclesia Sanctæ Mariæ, quam, vt dixi, non aliam arbitrari licet illis priscis temporibus, quam Aedem Sanctæ Mariæ Maioris à Pomponio erectam. Musca statuit primum Salerni Episcopum S. Bonosum, & post eum alios quinque, & post hos anno Christi 500. Laudentium Episcopum qui interfuit Concilio Romano sub Symmacho Pontifice. Sed facile est aduertere, Muscam, non habuisse rationem temporis in suis illis Episcopis recensendis: sed ante omnes alios, posuisse Diuos: mox subiecisse Laudentium, cæterosque, qui Diui non fuerunt. Existimo itaque, Bonosum, cui successit Gaudiosus, floruisse Neapoli, ac Salerni, multis annis post Gaudentium. Cum enim Pomponius ædificauerit ædẽ illam, cui inseruiuit Gaudiosus, post annum Christi 500. verisimile est, diu post annum 500. vixisse Gaudiosum, atque adeo, etiam Bonosum eius prædecessorem, fuisse Salerni Episcopum post Gaudentium. Si coniecturis autem in re incomperta vti liceat, coniectari licet, Gaudiosum, non multo ante Grimoaldi Salernitani Ducis tempora decessisse. Ab ipso enim, Neapolitanus Dux, huius ciuis sui corpus petijt, & obtinuit. Ergo non multæ præcesserant ætates, aut sæcula: atque adeo, vigente adhuc eius memoria, iustæ petitioni factum fuit satis. Scio, posse id etiam dilucidari ex magna illa annonæ caritate, quæ eo tempore Neapolitanam ciuitatem inuasit: Et ex bello inter Salernitanos, & Samnites. Sed hæc satis pro nunc sint.

TRANS-

TRANSLATIO SS.MM.
EVTICETIS,
ET ACVTII NEAPOLIM.

CAPVT TRIGESIMVM TERTIVM.

E Puteolana ciuitate Barbarorum incursionibus diruta, & Prætorio Falcidij (qui fortè locus, idem est ac ille, vbi postea, Monasteriū Falcidij extructum est, de quo Gregorius Papa lib. 8. epist. 39.) vbi primum horum Martyrum corpora tumulata fuerant, ea Neapolim in Stephaniæ Basilicam transtulit Stephanus eius nominis secundus, per errorem supra cap. XX. Sect. VI. tertius appellatus Adriano Pontifice Maximo, circiter annum Domini 773. Translationis huius Acta à Raynerio quodam, qui fortè illi interfuit, aut certè non longè ab eo tempore vixit, scripta, apud Nos M.S. extantia, publici nunc iuris facimus. Ad obsequium præcipuè horum Sanctorum, hic sub Ara maxima Principis Templi quiescentium, sed & ad Stephani quoque Neapolitani Episcopi memoriam seruandam, cuius in Ecclesiam suam beneficia, nulla sunt obliuione delenda. Quàm fuerit ille in eam munificus, tetigimus ex parte supra cap. primo, Sect. IX. Plura dixerat ex Io. Diac. Capac. lib. 1. dum de eius Ducatu ageret, fuit enim Dux, & Episcopus Neapolis. Addamus, & Raynerium.

In hac autem Raynerij narratione, character sermonis, tritum illud cacoethes rithmicæ locutionis habet: quod ingeniosè, vt ætas illa putabat, Isocolis efficiebant, versibusque malè tornatis. Ob humilem tamen, ac rudem scribendi stylum, non esse Sanctorum vitas contemnendas, sapiens quisque mecum iudicabit. Latent enim quandoque sub vilibus illis verborum integumentis, res litteris, memoriaque dignissimæ. Atque ex incompti sermonis fuligine, scintillæ plerumque emicant venerandæ antiquitatis, aut prisci sermonis. Scio apud aliquos Sanctorum Biographos, malè audire Surium, vtpote Breuiatorem suo palato consulentem, alios tamen integræ lectionis gustu priuantem. Hæc obiter dicta volo. Nunc historiam subiungo.

Paucissimis dilatis post mortem Martyrum Eutycetis, *& Acutij Annis*, fortè sæculis. *Constantinus Caballinus suam cupiens exercere tyrannidem*, *Romanæ Vrbis indigenis crudeliter imperaturus aduenit: Cuius rei gratia, vita pariter, & Regno renuncians, se viuentem tartareas pœnas pati eiulando clamauit. Eodemque tempore Domnus* Stephanus *iunior Romanæ Cathedræ residens, offensam* Desiderij *Longobardorum Regis veritus, Carolum piissimum* Imperatorem *adijt.* Stephanus *verò Neapolitanæ Sedis Antistes, inter cætera Ecclesiæ suæ collata ornamenta, non paruo labore studuit præfatorum Sanctorum Martyrum Eutycetis, & Acutij transferre venerabilia corpora. Et, vt Vrbs, quæ pro innumeris annorum curriculis mentionem temporalis amiserat suæ nouitatis, nitens mœnibus ædificiorum, ac Sanctorum corporum reliquijs*

insi

insignis, horum etiam lætaretur adiuuari præsidijs, hæc quoque Sanctorum corpuscula funerali admodum laude prosequentium ciuium, ac mirifica pompa iubilantium Clericorum, alterius ablato vertice, in Stephaniæ *delata gratanter asylum, integri marmoris bifidum intromittuntur Sarcophagum quod penitus ima telluris solo defosso subterranea domus dolatis artificum manu lapidibus, leui pro merito recepit vestigio: cuius claustri prominens pulchritudine decentis fastigium, columbis ambitum purpureis, sculptarum vario schemate figurarum, insignitum argenteum baiulat, quod vulgò ciborium dicitur, nitens pyraterium. Sub cuius vmbraculo altare similiter statuitur, argenteis vndique redimitum tabulis: quod mundi* Saluatoris *gratia,* & *vocabulo simul dedicatum, multorum corporali solamine* Sanctorum, *se gaudet esse refertum. Penes autem psallentium* Deo *agminum, sedem quibusdam lapideis* cocleis *lector scandens, argenteo per gyrum Antistitis studio ambiri se cernit analogio. Et vt Sanctorum corpusculis satis deferret, ædes eadem ignea flamma combusta, præfati Præsulis est reparata industria. Sed hæc supremæ magnificentiæ munera, quæ perenni dignitatis excepta reuerentia, sic Sanctorum militum labores, ac dona præsentialibus fascibus recompensant, quæ dignis laudibus lingua prædicet? Meritò etiam pro humanis obsequijs spiritibus Angelicis, eos, si fas est, dixerim præcellentiores, quibus subtilitate vigentis naturæ proculdubio sunt inferiores. Denique dum ferè vbique terrarum, stupendis extolluntur laudis præconijs, dum alte iugibus potiuntur gaudijs, Angelorum autem dulcis solennitas solummodo viget in cælis, Sanctorum hominum profectò minores sunt meritis.*

Pro studijs quorum, munuscula dantur honorum,
Moribus ardenti, fideique calore calenti.
Supplicibus donis his iungi posce Patronis,
Terrea quis spernis, & cælica pectore cernis.
Dic istis Sanctis, dic flagita voce precantis,
Pro meritis dignis, ignoscite quæso malignis:
Et veniam detis mihi, quem peccare videtis;
Vt merear sisti vobiscum vernula Christi.
Perfruar, vt cæli modulamine mente fideli:
In terra natus, sed ad æthera flamine latus:
Laudis habebo sonum, vitale recepero donum,
Nullus *vbi fletus, sed lætus ad omnia cætus.*

Nec reor, immeritò tantum thesaurum Puteolanos accolas perdidisse, & nobilium ædium structuris labefactis, vrbem penè vacuam, profugis colonis permansisse, ablatumque ab ea famulorum Dei eximium corporaliter patrocinium, præfatam Neapolim sibi vendicasse: quoniam quidem, quos peruersæ non pœnitet actionis, vltio quandoque afficit temporalis: & dignè pœnitentibus, aderit etiam præmium mundanæ felicitatis, quod promerentibus Sanctorum loculis, Neapolites *adeptus est ciuis, quorum pretiosissimus inibi tegitur cinis.*

Hoc quadam eximiæ nobilitatis experta est mulier, Erusenna nomine, cum nimia capitis, & stomachi laboraret ægritudine: Quæ non frustrà, velut multi adstruũt, Erusuta est nuncupata parentibus Erisis siquidem. Dorica *locutione, aurum dicitur: & quoniam contemplationi supernæ claritatis feruore inhiabat piæ deuotionis, Aurea meruit nuncupari, ex ipsius officio actionis. Quam cum intolerabilis capitis dolor, fumo vndique cerebri latera ambiente, incessanter afficiendo, requiescere nec ad modicum fineret, igneo tandem calore dissolutus humor, vomitus execrabiles, & penè letiferos generauit. Taliter itaque, viribus ferè omnibus destituta, necnon semiuiua, nihil amplius quàm de morte (tristibus medicis) cogitans, patrem spiritualem ad se adcersiri de-*

ri deprecans, ei qualis, & quantus esset languor, seriatim indicat. Qui solito more, salubria administrans cælestium pigmentorum medicamina. Eia, inquit, de Sanctorum Martyrum Eutycetis, & Acutij corporibus, à me tibi exhibitas suscipe deuotè particulas, quas reuerenter reconde, necnon & orationibus, & vigilijs insistas, Missarumque peractis solennijs, capiti impenas, & ab eis, tui languoris procuidubio desideratam nimis accipies medelam. Cuius exhortationibus credula mulier, adimplere, quæ iusserat nihil distulit: ac per hoc extemplo quanta foret Sanctorum virtus, recepta sanitate, didicit. Vndè nos supplices huiusmodi petamus, pura mentis intentione Patronos, vt nos liberent ab omni hostili incursione, quorum meritis prædicta mulier salua facta est à propria ægritudine, opitulante Iesu Christo nostro Saluatore, qui cum Patre, & Spiritu Sancto viuit, & regnat in sæcula sæculorum. Amen.

Hactenus Raynerius. In cuius narratione, cum cætera pateant, *analogij* tantum vox aliquanto obscurior, explicanda est. Ex Vualafrido Strabo, de rebus ecclesiast. cap. 6. Analogium, pulpitum est: *Quòd in eo Verbum Dei legatur, & annumeretur. Logos enim græcè, verbum vel ratio dicitur.* Stephanus item de Sacramento Altaris cap. 4. *Officium,* ait, *acolythorum est, ante Diaconum ferre cereum accensum, cum ceroferario vsque ad analogium, & tenere debent, dum legitur euangelium.*

DE

DE S. IOANNE AQVAROLIO, SEV SCRIBA.

CAPVT TRIGESIMVM QVARTVM.

Vod Sanctus hic Præsul, Aquarolius dictus sit, vel de Aquarolis, fortè ex familiæ cognomine, vel habitationis loco, id nuncupationis adeptus est. At, quòd Scriba sit appellatus, dicerem, Scribæ publico officio illum functum, pro nota cunctis eius probitate. Lego enim apud Cornelium Nepotem in Eumenio. *Apud Græcos*, græcissauit autem Neapolis per multum temporis, vt sæpius dictum est, *nemo ad id officium*, Scribæ, *admittitur, nisi honesto loco, fide, & industria cognita*. At cum Io. Diaconus asserat, illum *sic scribere nouisse, vt ex officio cognomē acceperit, & ab omnibus Ioānes Scriba vocaretur:* & *Codices manu propria vtiles, & plures conscripsisse:* quod & apud Ioannem Ceimiliarcham, eius quoq; vitæ Scriptorem legimus, cogor opinari propriè à scribendi assiduitate, & characterum elegantia, talem illum cognomen fuisse sortitum. Scribendi certè artem profitebantur antiqui: vnde & *Antiquaria* ars dicta est: & Scriptores, *Antiquarij* nuncupati, l. 2. C. Theodos. de studijs liberalibus Vrbis Romæ, & l. 10. de proximis sacr. scrin. Socr. lib. 2. Hist. cap. 26. *Quinquaginta membranaceos Codices benè confectos, & ad vsum habiles, ab artificibus antiquarijs, & perfectè artem scientibus, scribi præcipias.* Adde Cassiod. de diuin. lection. cap. 15. & 30. quo loci scitè antiquarios describit. Et verò fuerit alijs delectationis opus, pulchros effingere characteres, vti Theodosio Imperatori, qui exinde *Calligraphi* cognomine fuit appellatus: Ac posterioribus sæculis Paulo Diacono, de quo Leo Ostiens. lib. 1. Chronic. Cassinens. cap. 17. scribit, fuisse eum à sententia truncationis manus liberatum, cui damnatus fuerat ob apposita illi in Carolum M. scelera, deferuescente eiusdem Imperatoris ira, illis verbis. *Si ei manus abscindimus, vbi tam elegantem scriptorem inuenire poterimus?* Et recentioribus temporibus, duobus Ciuitatis nostræ luminibus, Ioanni Pōtano, & Iacobo Sannazario, quorum M. S. lucubrationes, de Prudentia, ac de Partu Virginis autographæ, extant apud Nos charactere concinno, & veluti pennicillo depicta, conscripta. Sed Ioanni nostro, *infimis parentibus procreato*, vt Diaconus ait, *& qui pauperem cucurrit pueritiam*, necessitatis fuit opus, & quærendi sibi victus stimulus. Alium quoque inuenio sic appellatum. Is fuit Robertus Scriba Canonicus Regularis S. Augustini in Angliæ Monasterio Bridlingtonensi, insignis sacrarum scripturarum interpres, & Scriptor. Qui floruit anno Christi 1180. Vide Pitsæum de Scriptoribus Anglicis, Ætate duodecima. Sed Ioannes noster præstat cæteris, quod nullo præ-

lo præceptore eam artem consequutus est, vtque Ceimiliarcha loquitur, *fuo indice didicit*.

In virtutum stadio procurrens Ioannes, tandem Neapolis Episcopus eligitur. Res ad hunc modum peracta est. Pessimus ille Neapolis Consul Bonus, occiso Stephano Duce, *contra sanctam Ecclesiam*, verba sunt Io. Diaconi in Tiberio Episcopo, *multa cępit mala peragere. Cui cum Antistes Tiberius, inquantum virium erat, obsistere non dubitaret, eligens terreni magis, quàm cælestis iram incurrere iudicis, et sugitur examen comminabatur diuinum. Sed ille antiqui aspidis cauda, aurem cordis obturans adhuc, quia spernebat monita salutis, insuper, vt fines peccatorum ad suum prolongaret interitum, lictorum verbositates magis attendebat. Quid moror? Ad vltimum iniecit in eum manus, & comprehendit eum, atque carceralibus tenebris religatum, arcto pane, & aqua macerabat*. Hæ Tiberij calamitates, ad languorem vsque Ioannem afflixere. Sed neque hic malorum finis. Nam Bonus, conuocatis pluries Clericis, toto nisu, noui ad Præsulis electionem eos coegit. Qui vnanimi voto in Ioannem consenserunt absentem, & obsistentem, nè, scilicet, viuo adhuc Episcopo, videretur Sedis Episcopalis inuasor. Infremuit magis Consul, ac iugulari Tiberium iussit, omnesque Episcopij seruos, cum cœteris bonis, fisco addici. Imminentem hanc Ecclesiæ cladem, vt vitaret Ioannes, coactus est Episcopi munus assumere, re prius cum ipso Tiberio communicata, seruata, vt potuit, Apostolicæ Sedi reuerentia, & eluso minaci Consulis imperio. Anno postea cum dimidio elapso, moritur Bonus, succedente sibi Leone filio, qui à socero suo Andrea pulsus fuit. Hic Andreas in Tiberium miris, *Leuauit eum*, ait Diaconus, *de l.cu miseria, & tenebrarum, & sub custodia posuit in cubiculo ante Ecclesiæ Sancti Ianuarij Martyris*. Bella deinde secuta sunt inter ipsum, & Sichardum Beneuentanum Principem, Aduocatio Sarracenorum, Contardi aduentus à Lothario missi, Sichardi occisio, & Andreæ Consulis, & Contardi cum vxore, & familia trucidatio, quæ ab eodem narrantur. His peractis, vltimus Tiberij dies aduenit. Qui pridie quam moreretur, residens in Pontificali Cathedra, sic gregem suum alloquitur. *Scitis fratres charissimi, quia peccatorum mole depressus, iusto iudicio hominibus absque misericordia traditus sum. Sed Dominus, qui deducit ad inferos tribulationis, & reducit, quique cum tentatione prouentum facit ad sustinendum, permisit præsentem filium meum Dominum Ioannem, nostram ingredi sedem, quatenus haberem maximæ tribulationis solatium. Ideoque nolumus vestram latere charitatem quia de tanta, quam ergà me impendit humanitate, etiam si omnibus membris loquerer, nullatenus illi gratias referre valerem. Tamen quia magis misericordia mea consolationis, quàm præsumptione motus, viuo me Episcopatum assumpsit, nulla imineat illi, nec à Romana Sede, nec ab alijs hominibus condemnatio. Huius etenim professionis quam spontè pro illo feci, coram Deo, & omnibus potestatibus, veritatis testes vos habere decreuimus*. Hæc Diaconus. Qui subdit, mortuo Tiberio, misisse Sergium apocrisarios suos ad Apostolicam Sedem, pro Ioannis electi inthronizatione: & Gregorium Papam nō prius eum Pontificali infula decorasse, quam per Ducis iusiurandum, & cunctorum attestationem sibi constitisset, Ioannem non voluntate, aut inuasione, sed necessitate compulsum, id onus accepisse, pro Tiberio, non contra Tiberium affectum.

Qualem se in Episcopatu gesserit Ioannes, ex Diacono docebimur. *Perfectus Episcopus, qui tam, & qualem se exhibebat, nulla carnis lingua poterit enarrare. Nam, omnia se faciebat omnibus, vt omnes lucrifaceret. Nulli vnquam maluit*

pro malo reddebat. Neminem nisi pro suis criminibus increpabat. Quẽ mærentem non consolatus est? Cum quo infirmante, non est infirmatus? Sic præerat cunctis, vt ipse magis videretur subiectus. Hic fuit secundum Apostolum Pontifex, vt etiam testimonium foris haberet. Non enim nisi pius, nisi iustus, nisi sanctus per omnia dicebatur. Similia habet Ceimiliarcha. De ornatu Ecclesiæ loquens, *Ad sanctum Chrisma conficiendum fecit vnam deauratam ampullam, in cuius labijs, nomen suum descripsit. Acquisiuit autem thimiamateria ex auro fabrefacti operis: similique labore, auream operatus est crucem. Codices verò manu propria, vtiles, & plures descripsit.* De pietate verò in prædecessores suos Episcopos subdit. *Corpora quoque prædecessorum, de sepulcris, in quibus iacuerant, leuauit, & in Ecclesiam Stephania sigillatim collocans aptauit vnicuique arcuatum tumulum, ac desuper, eorum effigies depinxit.*

Obitum denique S.Ioannis, aliter Diaconus, aliter Ceimiliarcha describit. Et ille quidem sic: *Dominus Ioannes Episcopus, vir totius sanctitatis, sensit sibi diem adesse solutionis, quo sui nominis gratiam susciperet. Gaudebat enim, quod breui temporis spatio dissolutus finem daret suo certamini, & multò melius esse cum Christo in perpetuum. Septem quoque dierum vi infirmitatis detentus, sedulus in oratione excubans, gratias referebat* Domino. *Quibus transactis requieuit in pace.* Hic verò sic: *Ante diem tertium, quam de hoc mundo ad Dominum migraret, audientibus cunctis suis Clericis, qui adstabant, retulit se vidisse Sanctum Paulinum angelica dignitate vestitum, atque ornatum, totum niueum, totumque sydereum, atque odore roseo redolentem, fauum etiam candidissimum mellis in manu tenentem, ac dicentem sibi. Frater Ioannes, quid hic facis? Solue vincula tædiorum tuorum, & iam veni ad nos. Hæc enim esca, quam in manu teneo, apud nos satis abundat. Et cum hæc dixisset, complexus est eum, & immisit in os eius partem faui præfati, cuius dulcedine, atque odore, ita S.Ioannes concupisse se dixit, vt si sibi in ipsa reuelatione persistere possibile fuisset, ab eius vestigijs nullatenus recessisset. Nam excitatus à somno, eadem die in quinta feria, iuxtà consuetudinem suam remuneratis omnibus de familia Clericis, atque pauperibus, sanus Dominicam cœnam celebrauit. Sexta feria, videlicet Parasceue, orationi vacauit. Sabbatho autem, sexta hora diei, ad Ecclesiam lætus processit: ascensoque tribunali, populum salutauit, resalutatus autem à populo, orationem dedit. Collecta verò oratione, super altare beatum spiritum exhalauit.* Explicat ea verba Baron. Notis ad diem 22. Iunij. Sed de Tribunali, nihil. Tu lector aduerte, non iudicialem aliquem locum hìc describi, sed eum, qui ad concionandum esset aptus. Sicut 2. Machab. 13. dicitur *Lysias Tribunal ascendisse*, & Plinius in Panegyr. Traiani, *tribunal viridi cespite extructum* dicit. Inde suggestus sacer, ex quo ad populum Præsules verba faciebant, sic est appellatus. Legẽdus Chrysostomus hom. 19. ad Popul. Antiochen. & clarius Orat. de B.Philogonio, qui ex causarum patrono Episcopus factus fuit: quem dicit *è tribunali ad tribunal fuisse euectum*.

Euocatum fuisse Ioannem à B.Paulino ad cœlestia regna, vti ex Ceimiliarcha narratum est, ex Tabulis Ecclesiasticis confirmatur: in quibus ad diem vigesimum secundum Iunij habetur. *Neapoli in Campania Sancti Ioannis Episcopi, quem B.Paulinus Episcopus ad cælestia Regna vocauit.* Idem legitur in Appendice Vitæ S.Paulini ab Vranio scriptæ. Quæ certè, Vranij ipsius esse non potest, cum eius meminerit Paulinus epistola decimaseptima. Sed recentioris auctoris comperitur esse, cum obitum Ioannis nostri narret, qui vixit multò post Paulini tempora. Et Ioanne Diacono antiquioris, quippe cum Diaconus, quæ de Ioanne hoc dicuntur, perperam Ioãni primo

mo Episcopo contigisse dicat. Coniuncta est igitur Anonymi auctoris narratio cum Vranio, filo orationis nequaquam interrupto. Lectionarij namque forma, quæ ex vitæ narratione consurgebat, sic requirebat, vt ex pluribus auctoribus lectio tanquam vnius solummodo cõtinuaretur. Rarò enim Actorum Scriptor, aut Historiæ auctor, nominabatur in publicis Ecclesiæ officijs. Vnde ob id periere vocabula auctorum, qui sacras historias scripserunt, cunctique eorum notitia, magno Actorum detrimento interijt.

Similem beatum vitæ exitum ad Altare, sortitus est S. Cassius Narniensis Episcopus: de quo Martyrolog. Rom. die 29. Iunij, ex Gregorij Papæ Dialogis. *Natalitio Apostolorum die, quo singulis annis Romam venire cõsueuerat, cum missarum solennia celebrasset, & corpus Dominicum, pacemque omnibus dedisset, migrauit ad Dominum.* Nec non & S. Felix Nolanus. Ado de ipso, die 14. Ianuarij. *Dominica die, mysterijs confectis, data pace omnibus, se in pauimentum oraturus proiecit: moxque B. viri anima de carnis ergastulo egressa, post grauia tormenta, quæ patienter tulerat pro Christo felicia regna ipse verè felix conscendit.* Vtque ex nostris aliquid etiam promamus, eodem mortis genere obijt Paulus Secundus, Episcopus Neapolitanus, qui vixit circa annũ Domini 757. de quo Io. Diaconus: *Dominico die sancta Pascha, missarum solennijs penè completis, cunctos osculatus est Clericos, & omni populo exhortato, spiritu migrauit ad cœlum.* Recens est exemplum B. Andreæ Auellini Clerici Regularis Tutelaris Neapolitani, à cunctis Vitæ eius Scriptoribus narratum, & in Actis Canonizationis eius ritè probatum. Hic cum incruento sacrificio, consueto illo versiculo, *Introibo ad Altare Dei* initium daret, apoplexia correptus, intrante postea vespera eiusdem diei, ad optata cœli gaudia transijt. In cuius imaginem sacris vestibus refulgentem, quæ prima omnium typis excusa fuit, istud ego pangebam distichon.

Æternum intrabo Cœli iam Altare beatus
Andreas dixit: Dixit, & introijt.

Hoc tandem in Ioannis laudem addendum, ipsum olim inuocatum cum Athanasio eius discipulo, in antiquis litanijs Capuani Monasterij Sãcti Ioannis Baptistæ, quæ extant in M. S. Codice orationum, litteris Longobardicis exarato.

Yy 2 GESTA

GESTA S. ATHANASII EPISCOPI.

CAPVT TRIGESIMVM QVINTVM.

IOannes Ecclesiæ Neapolitanæ Diaconus, Chronico suo de Episcopis Neapolitanis finem facit, Episcopi huius præclara gesta narrando. Habemus quoq; eius Vitam, ab Anonymo quodam scriptam, atq; ad duo vetustissima exemplaria castigatam. Fusius autem alius quidam res eius est prosequutus: ex quo multa collegit Baron. tom. X. Annal. ann. 872. Hunc ego, cum sacrum Cassini Montem adijssem, ex M.S. quodam Codice illius Bibliothecæ, fideliter exscripsi. Eius initium est. *Gloriosus, & laudabilis vitæ cursus*. Putat autem Baron. eam narrationem, à Petro Diacono Cassinensi fuisse scriptam. Fortè ex eo, quia in Codice Cassinensi, in quo Petri Opera recensentur, scripta reperiatur. At verò, vel fallitur Baron. vel duo sunt Petri, Vitæ Athanasij Scriptores, quod nemo adhuc dixit. Potius ad Petri diligentiam id referendum, in Codice illo eam adglutinantis, vtpote ad Casinum, in quo corpus eius tumulatum fuerat, attinentem. A nullo autem Cassinensium Monachorum eam esse scriptam, suadet silentium de sacri illius Cœnobij laudibus, cuius cum sæpè incidat memoria, auctor, non vt de proprio, sed veluti de alieno Monasterio loquitur. Multo minus adduci possum, vt credam Petrum ipsius Scriptorem fuisse. Cum lib. 4. Chronic. Cassinens. cap. 56. & lib. de Viris illustribus Monast. Cassin. cap. 45. Catalogum texens, Hymnorum, Vitarum, & Homeliarum, cæterorumque Operum à se conscriptorum, de hac Athanasij vita, nihil dicat. Existimo itaque, ipsam à Synchrono certè ipsius scriptam, id eliciens ex extremis prologi verbis. *Opifici omnium gratias immortales referendo qui nostris temporibus, antiqua miracula perpetrare dignatus est.* Ac rursus in Narratione. *Nostris nuper temporibus*. Et intra quinquẽnium ab eius morte. Nulla enim hìc mentio habetur de Translatione corporis eius Neapolim, quæ post tale tempus contigit. Probabile autem est, Scriptorem hunc, patria Neapolitanum fuisse, nã frequens est pronusque maximè in huius Vrbis laudibus narrandis. Vt autem Baronio morẽ geramus, & ab alio antiquo Scriptore hũc secernamus, Petrum nos quoq; illum appellabimus. Ex quo hęc propemodum nobis narranda proponimus.

Sect. I. Sancti Athanasij Ortus, Indoles, Educatio.
Sect. II. Eius in Neapolitanum Præsulem Electio: & Ecclesiæ Neapolitanæ status ipso Episcopo, ante Sergij Ducis Tyrannidem.

Sect. III.

Sect. III. Prima Romana profectio.
Sect. IV. Impia impij Sergij contra Athanasium auunculum persecutio, & infelix eius obitus.
Sect. V. Sancti Episcopi supremus dies, Tumulatio, Translatio, Cultus.

Sancti Athanasij Ortus, Indoles, Educatio.
Sect. I.

ATHanasius Ducis filius, frater, & auunculus inuitat nos, vt de Neapolitanis Ducibus agamus. At præstitit hoc egregiè Capacius lib. 1. cap. 11. & 12. Quod si & alios legere placeat, adire quis poterit Bulenger. de Imper. Aleman. de pariet. Lateran. Andream Knichium, & alios.

Patrem habuit Sergium de prosapia procerum, multis apud Cæsares honoribus cumulatum. Matrē Dosam, principali, & ipsam prosapia satam. Quem cum aluo gestaret, imitata Samuelis matrem, Deo dicauit. Vtque faceret Magni Alexandrini Athanasij imitatorem, suo voluit nomine appellari. Vigebat quippe Neapoli, Athanasij illius cultus: eo quod bis ille Romam perens, hac transisset. Vndè, vt reor, ipsemet Fortunatum Episcopum, ad Concilium Sardicense, quod ipse à Iulio Papa obtinuerat indicendum, secum exegerit. Sicut autem Protasius Mediolanensis Episcopus, *in Concilio Sardicensi*, vt habent Fasti Romani, die 24. Nouembris, *causam Athanasij defendit*, idem & Fortunatum fecisse credendū est: imo & Neapolitanis suis, inuictum pectoris eius robur pro Catholicæ fidei defensione concelebrasse; vt inde in illum postea increuerit deuotio. Scimus namq; in eius honorem Ecclesiam fuisse erectam in Vico, qui dicebatur Alexandrinorum, quod ibi Alexandrini huc commeantes, degerent. Qui Vicus erat inter Nili, & Portus regionem, & fortè etiā alias. Parētibus fuit turba filiorum. Ex quorum vni, illis adhuc viuentibus, Gregorio nomine, dignitas Magistri militum collata fuit. Alter Athanasius iste, qui ortus dicitur *decima Indictione*, hoc est anno 832. *Regnante Michaele & Theophilo, Romana Ecclesia Præsidente Gregorio, quando votum suum parentes facto firmauerunt, prout decreuerant, Clericum eum facientes.* Vbi aduerte, hæc duo nequaquam esse coniungenda. Indictio enim X. non ad Clericarum pertinet, sed ad natiuitatem Athanasij: Eo enim anno 832. non Michael Balbus, & Theophilus, sed Theophilus solus, mortuo ante tres annos Michaele, regnabat. Factus autem fuit Clericus circa annum 838. quo regnabant Michael Porphyrogenitus Cæsar, & Theophilus Augustus eius pater.

Septimus illi fluebat annus, cum Clericali militiæ fuit adscriptus, atque Ecclesiæ Dei Genitricis, semperque Virginis Mariæ, vt ecclesiasticis imbueretur ministerijs, traditus. Eam porro fuisse Ecclesiam Sanctæ Mariæ Maioris, quasi antonomasticos dictam Ecclesiam Sanctæ Mariæ Virginis, facilè mihi persuadeo: quoniam Ioannis Episcopi disciplinæ tunc tradi nō potuerit, nam hoc anno, quo obijt prædecessor eius Tiberius, fuit ipse à Gregorio quarto legitimus Episcopus factus. Post septem continuos annos,

nos, videns Ioannes illum in spiritu efferuescentem, septimum in Neapolitana Ecclesia Leuitam ordinauit. Erant enim Neapoli, sicut & in alijs quoque primoribus Ecclesijs, ordinati Diaconi septem, qui Episcopum custodirent, dum Euangelicæ prædicationis officio fungeretur. Sicut Gregorius, septimus Leuita in adiutorium Pelagij Papæ ascriptus dicitur, à Gregorio Turonens. lib. 10. Histor. c. 1.

Eius in Neapolitanum Præsulem electio: & Ecclesiæ Neapolitanæ status, ipso Episcopo, ante Sergij Ducis tyrannidem. *Sect.* 11.

ANno Christi 850 inquit Baron. *creatur Neapolitanus Episcopus: qui Romam veniens, à Leone Papa* quarto *consecratur Idib. Martij, ante Altare Sancti Gregorij.* Et Petrus Cassinensis, *Expleto igitur in leuiticali officio, anno vno, duobusque mensibus, prædictus vir Ioannes bonæ memoriæ, honestissimæ vitæ Præsul, & Deo satis charus, diem clausit extremum. Moxque ab vniuerso Clero, omnique plebe simulque à Ducibus, genitore scilicet, & germano, communi voto, & consilio, electus est ad Pontificale decus. Et proficiscens Romam, consecratus est à venerabili Papa Leone, Idibus Martij, ad Altare Sancti Gregorij. Reuersusque, à cunctis ciuibus, magno gaudio exceptus est: eo quod talem meruerint suscipere pastorem, & patrem qui nutritorem suum imitaretur moribus. & c. Etc.*

Quantarum virtutum in Episcopatu fuerit promus Athanasius, longo complectitur sermone Petrus. Perdius quippe fuisse dicitur ab eo, & pernox in oratione. Studijs incubuisse Græcarum, pariter, & Latinarum litterarum, parentis, ac fratris imitatione, vtrasque optimè callentium. Acerrimus fuisse sui corporis hostis, quod & abstinentia macerabat, cilicio vexabat, flagris extenuabat, grauique plumbi onere, ad spiritus obedientiam trahebat. Liberalis in pauperes, quorum inopiæ subleuandæ, hospitalem domum, supra gradus atrij Maioris Ecclesiæ crexerat. Erga Dei cultum religiosissimus: in Ecclesia etenim Sancti Saluatoris, Collegium Hebdomadariorum instituit: Ecclesiæ Stephaniæ sacram suppellectilem aureis vasis, & argenteis instruxit, varijsque Ecclesijs Clericos, & Mansionarios addixit: ac item Monachos in Lucullano palantes, sub Abbatis regimine conclusit. Captiuorum quoque prædicatur redemptor. Concludit denique Petrus narrationem suam his verbis. *Quo viriliter agonizante, tàm in diuinis quàm in mundanis, adeo aucta est,* Ciuitas Neapolitana, *vt nulli Ecclesiæ in Campania inferior in aliquo cerneretur.* Nec illud de eo subticet, *quòd in Dei timore, & orationi tam intentus, & peruigil extitit, vt anachoretis, nostris certè diebus, omnibus sit præferendus.*

Libet autem nunc, pulcram Neapolitanæ Ecclesiæ faciem Athanasio Episcopo, & antequam impij Sergij labefactata esset tyrannide, ex eodem Petro Cassinensi describere. Is itaque narrata ciuitatis structura, munitionibus, ac turribus, subdit. *Nam interdum binas Præsulum gestat sedes, ad instar duorum testamentorum, qui eam gubernant, & reliquum, vt capite reguntur artus diuersi.* Subsiste paululum, Lector, nam Codex, quo vsus est Baronius, deprauatus videtur. Emendo sic, ex vetustissimis Codicib. M. S. *Nam introrsum, binas Præsulum gestat sedes.* Facit ea lectio mirificè ad Petri sensum: exteriori enim Neapolis facie, in ædificijs, turribus, mœnibusque patente, descripta,

ad

ad interiora sermonem conuertit,quasi diceret. Vt quid in exterioribus, conspicienti cuique manifestis immoror?Ad alia stylum conuerto,& interiora,quæ maius illi decus afferunt.*Introrsum binas gestat Præsulum sedes.*

Cum legis,duos ibi fuisse Præsules,caue ne putes, vnius vrbis fuisse duos æquales Episcopos. *Vnus Christus,& vnus Episcopus* clamauerunt aliquando Patres in Cōcilijs.Etiam à Baronio id asseritur,dum subdit. *Quod duplex populus cōtineretur in ea,nempè Latinus, & Græcus, qui seorsum suos quisque, sub capite tamen vno,peragerent sacros ritus.* Ac tacitè à Petro id innuitur,siuè *introrsum*, siue *interdum* legas,exemplo *artuum diuersorum, sub vno tamen capite rectorum.* Quare verba illa Petri superius adducta, sic dispungenda sunt. *Qui eam gubernat,regit & reliquum.* Hoc est,Latinus, qui Ciuitatem gubernat,regit & reliquum,alterum scilicet græcum Episcopum.Quasi Græcus, Vicarius esset Latini Episcopi, prout de eo videtur loqui Concil.Lateranense sub Innoc.III.Viget hodie in Archiepiscopatu Messanensi,Dignitas Protopapæ, qui veluti Archiepiscopi substitutus, Græcis præest. Certè Græcanicâ fuisse Neapolim sexcenties in hoc Opere diximus:& ex Inscriptionibus,atque vocabulis,dignitatibus, imò & subscriptionibus obseruatu facilè est. Quandoquidem,multoties idiomate quidem latino subscribebant,charactere tamen græco:vt habes,apud Capac.libro 1. in Ioanne Duce XXVII.Qui plura de græco Clero desiderat,Capacium adeat lib.1. fol.57.Franciscum Antonium Purpuram I.C.Neapolitanum,Episcopum nunc Montis Marani,in Responso pro Monachis Basilianis, in causa præcedentiæ cum Monachis Cassinensibus, & Engenium in Ecclesia S.Georgij,& Sanctæ Mariæ in Cosmedin. Aliquando autem, verè duos Episcopos in eadem Ciuitate fuisse legimus.Vide Baronium Notis ad diem primum Februarij,docentem in eadem Antiochia, Ignatium à Petro, Euodium à Paulo fuisse ordinatum: ex dissidio nempe orto inter eos, qui ex circumcisione,& qui ex gentilitate cōuersi erant. Postea verò,conuenientibus vtrisque in vnum lapidem angularem,vno tantum remanente. Vide eum latius.

Pergit Petrus,in Ecclesiæ Neapolitanæ laudem. *Reperiuntur planè in ea Templa prisco constituta ædificio:quoniam non solùm à Constantino piissimo Principe Augustorum Christianissimo,sed plures ante annos,Christiana ibi religio floruit. Siquidem Beatissimus Petrus Apostolorum Princeps, Aspren sanctissimum mihi ordinauit Episcopum.* Quibus verbis,innuere videtur Petrus, etiam ante Constantini tempora,fuisse Neapoli extructas Ecclesias. At obstat Romanum Breuiariū, vbi de Cōstātino sic legimus in Syluestri festiuitate.*Itaq; auctore Syluestro multas Basilicas ædificauit,quas sacris imaginibus, donisque, ac muneribus magnificentissimis exornauit:facultate etiam data Christianis,quod antea negatum erat,publicè Templa extruendi.*Sensus ergo verborum Petri hic est:Exciri Neapolim ad Templorum religiosam extructionem, ob auitam fidem,in qua ab ipso Apostolorum Principe firmata fuit.

Sequitur: *Iam & Beati illius Agrippini Ecclesia hactenus demonstratur, qui quintus à supradicto Aspren Episcopus ordinatus est,quique Patronus,& defensor est istius Ciuitatis. Beatissimumque Ianuarium Christi Martyrem, postea Neapolites meruerunt habere Tutorem.* Intellige aliquo protectionis signo postea demōstrato:Cum alioqui longè antea constet Ianuarij patrocinium. Vt dixi in Historia S.Ianuarij Sect.XXI.

Rursus:*In qua laici simul cum Clericis assiduè Græcè latinèque communi prece com-*

ce psallunt Deo, debitumque persoluunt iugiter officium. Hoc Romæ, & alibi factũ. Ideoque sabbathum quatuor temporum, dictum est sabbathum duodecim lectionum ab Amalario lib. 2. c. 1.

De pietate erga pauperes, hæc idem Petrus. *In qua etiam indigenæ, & inquilini, non circumeundo domos, in peregrinorum habitu, stipem publicè expetunt, sed, quo loco commorantur, omnia necessaria quæ desiderantur, abundantissimè percipiunt. Et iuxta præceptum Dominicum, præfatæ vrbis accolæ, potius Lazaros quæritant, vt exhibeant largius, affluentiusque, quibus indigent.* Alludit ad Diaconias, Quæ etiam *Ptochia* dictæ sunt. Est autem *Ptochia* Domus mendicorum. Vide, quæ supra dixi de Ecclesia Sancti Ianuarij ad Diaconiam Cap. XX. Sect. XXII.

Obsignat tandem Petrus, Neapolitanæ Ciuitatis laudes, insigni hoc elogio. *Ciuitas hæc, ciuitas Misericordiæ est, & Pietatis Hinc inde vallata omni bonitate. Quæ ergo meruit tot, talesque habere patronos apud Deum in exorando, meritò huiusmodi debuit protectione tutari, vt in bonis exuberet operibus, & à cunctis existat aduersarijs illæsa.* Hactenus Petrus de Neapolitanæ Ecclesiæ decore.

Prima Romana profectio.
Sect. III.

ANno sexagesimo primo supra octingẽtesimũ, qui fuit Nicolai Papæ quartus, celebrata fuit Synodus Lateranensis in causa Ioannis Episcopi Rauennatis. Cuius abominanda scelera, ex Anastasio narrabimus, in Vita Nicolai. *Multi Rauennatum, qui à Ioanne eiusdem Vrbis Archiepiscopo, in rebus, & iuris sui proprietatibus, incommoda sustinebant, ad hũc Beatissimum Papam, vt à tantis oppressionibus eruerentur, veniebant. Quorum piè clamores audiens, ipsum Legatis suis, & litteris sæpius Archiepiscopum, quatenus talibus cederet actibus, commonuit. Sed ille mente confusa, monita pij Patris contemnens, peiora in prioribus addere, minimè contemnebat. Quanto autem benigna inspectio Sũmi Præsulis, illum vt resipisceret, admonebat, eo magis ad deteriora se diuertebat, & super iniquitatem, iniquitatem addere non desinebat.* Nam *quosdam temerè excommunicabat: quosdam autem à visitatione Sedis Apostolicæ auertebat: & quorundam res, sine legali iudicio occupabat: nec non & Sanctæ Romanæ Ecclesiæ plurima prædia auferebat. Missos illius spernebat, & gloriam Beati Petri Apostoli quantum in se erat, euacuabat. Præcepta etiam iuris Sancti Petri, si apud quoscunque inueniebat, frangebat, & ad ius Sancti Apollinaris transferebat. Nam Presbyteros, & Diaconos, non solum sibi subiectos, sed etiam per Aemiliam constitutos, ad Apostolicam sedem pertinentes, sine canonico iudicio deponebat: & alios carceri, alios autem squalidis ergastulis retrudi faciebat: alios crimen quod non fecerant, confiteri cogebat. Constituta præterea ecclesiastica, absque Sedis Apostolicæ consensu deprimebat, & vocatus à Pontifice Romano, se ad Synodum non debere occurrere iactitabat. Nec mirum, cum postea ista fecerit, qui cautiones, & indiculos, quæ solita sunt ab Archiepiscopis Rauennatibus, in Scrinio fieri, initio consecrationis suæ more Felicis decessoris sui falsauit: & quædam barbara scripta, quædam verò falsa composuit.* Hæc Anastasius. Necesse ergo fuit, huic refractario deprimendo, Concilium cogere. Ad quod accitus fuit Athanasius. Sciebat quippè Nicolaus inuictũ intrepidæ mentis Athanasij vigorem, indefessæ, insuperabilis, flecti, necdum deijci nesciæ. Et bono quidem fructu fuisse eius aduocationem, euentus docuit, resipiscente refrac-

tatio

tario Ioanne. Vti latius idem Anastasius narrat.

Cum verò Petrus Cassinensis,& ex ipso Baronius,asserant,statutum Athanasio à Nicolao Pontifice tertium locum in sedendo, fuerit ne is locus à dextera,an à sinistra Pontificis,hæreo. Nam si honorarius ille locus fuit(vt certè debuit esse,quandoquidem iniussum quoque illi fuit, vt cautiones à Ioanne cõtextas,in Synodo legeret)in sinistro potius loco eũ collocatum arbitror. Quoniam in magno Nicœno Concilio,ad dexteram sedisse legimus Eustachiũ Episcopum Antiochensem, ad sinistram verò Legatos Apostolicæ Sedis. Sic in Concil.Chalcedon. Act.1. ad læuam residebat Legati Leonis Papæ cum Episcopis Constantinopolis,& Antiochiæ, & ad dexteram,Hierosolymitani. In Trullo,à sinistris sedent Legati Sedis Apostolicæ, & à dextris Episcopus Constantinopolitanus cum Antiocheno,& Legato Alexandrini.Sed hanc dexteræ,aut sinistræ dignitatem, criticis relinquamus decernẽdam.Lipsius quidem,pro dextera pugnat acerrimè lib.2.Elector. c.2. Nostro certè Athanasio magnus fuit honor exhibitus,quòd tertio signatus sit loco. Et hoc ex Petri testimonio.

Impia impij Sergij contra auunculum Athanasium persecutio, & infelix eius obitus.
Sect. IV.

SAncti Athanasij,quem cuncti extollebãt, vt singulare exemplar virtutis, vnus Sergius, defuncti Gregorij fratris filius, omni parte vitæ suæ detestabilis,exhausto rubore,& reuerentia,perpetuus fuit osor, & persecutor. Dabat huic,sanctus senex,salutis monita,sed surdo,imò & refractario.Qui,vt vxori suæ in Præsulis odium armatæ faceret satis,quantus quantus fuit,totus in eum exarsit. Ac primum,callido vaframento,in domum cum fratribus quasi ad consilium accitum, Episcopalibus infulis exutum, dulcissimoque Clericorum solatio adempto, teterrimo carceri mãcipauit. Indoluit ciuitas tota ad tam immune facinus: & præcipuè Clerici Latini pariter,& Græci,necnon,& Monachi. Inter quos, velut sidus eminebat Antonius,decrepita ætate venerandus,ieiunijs maceratus, fractus viribus,ita vt aliena manu ad incedendum egeret, & tantùmnon in limine mortis constitutus. Hic turba lugentium comitatus,Sergium sic alloquitur. *Dic mihi,omnium contemptor,quid est hoc,quod fecisti? Hoc ergo pro infando scelere,noueris non solummodo te periturum,cunctumque genus tuum, sed etiam tota vrbs,quæ Athanasij adhuc oratione gubernata est,sine dubio desolabitur, pastore decedente.* Motus fuit aliquantulum Sergius his verbis tertio auditis. Sed non promotus, nihil interea de Episcopi statuens libertate. Quare,inito consilio,Sacerdotes,decreuerunt,denudãda esse Altaria,& in ipsum, anathematis fulgur vibrandum.

Subsiste hic paulisper,Lector,&,cum Altarium denudationem audis, cogita mecum,an ex veteri id fuerit ritu. Aliquoties enim, sancti viri, magna causa, nec nisi diuino impellente spiritu, excitabant Sanctos cœlites ad vindictam.Nempè,cum potentiores aliqui,bona Ecclesiæ diripuissent, ipsi,frustra tentatis alijs remedijs,sanctos illos, quorum erant ablata bona excitabant ad vindictam, denudando ipsorum Altaria, luminaria extinguendo,& Ecclesiastica officia subtrahendo, delinquentibus haud impunè

nè abeuntibus. Plura exempla vindictæ cælitus immissæ narrat Gregorius Turonensis de Gloria Martyrum lib. 1. cap. 79. & de gloria Confessorum cap. 71. Quæ cum aliqui ad priuatas iniurias vindicandas vsurparent, Patres Concilij Toletani XIII. cap. 7. sancito Canone vetuerunt. Quod si pro bonis Ecclesiæ id factitabant, maiore iure pro pastore id eos fecisse credendum.

Sed redeamus ad Sergium. Dimisit certè Episcopum, dimissionis tamen illico pœnitens, populi intuitus lætitiam. Alieno itaque bono maceratus, omnem cum illo prohibuit allocutionem. Videns autem Athanasius gregem suum amisso verbo Dei precone lamentabundè plorantem, spontè sua, signato, & cum anathemate, Ecclesiæ thesauro, Neapoli recessit, ac in Saluatoris Insulam secessit. Sæuijt magis eo recessu Dux. Cumque ab eius pectore omnis exulasset religio, vide, quid ab Episcopo petat, tanquã pacis fœdus. *Si vult vt non eum persequar, retecto Clericorum regimine, Monachimum indumentum assumat. Mox que Ecclesiam ad ordinandum, spontè relinquat. Clericos verò, quos secum detulit, illicò remittat.* Sed quid ad ipsum Vir Dei? *Sponsam quam Deo donante suscepi, nulli viuenti viuens, volensque relinquam. Nec ordinandi licentiam, me superstite, alicui dabo. Monachi schema illo viuente, non accipiam: Scortum est enim, primam relinquendo coniugem, alteri sociari. Eos autem, qui me, charitatis causa sequuti sunt, non tradam, nec reÿciam. Vnum autem ab illo peto, vt liceat mihi in tuto loco manere, quousque Dominus duritiam cordis sui emolliat.* Tantùm autem abest, vt resipuerit, vt & exercitum Neapolitanorum, ac Sarracenorum coegerit, & nouendiali aggressione, Insulam obsederit, impediendo Pontificis abscessu. Sed frustrà. Nam Ludouicus Imperator, qui tunc Beneuenti morabatur, omnium cõscius, misso Marino Amalphiæ Præfecto, ipsum adorsus, copias suas partim occidit, partim cœpit, aut fugauit. Et Episcopum, Beneuentum detulit. Aduentasse Marinum, *cum viginti sagenis*, ait Petrus. *Sagenas* genus nauium interpretatur Baronius. Quod si verum est, *Samenas*, scribendum fuit. A varijs quippe Prouincijs, varia naues nomina sortiebantur. Et *Samena* dictæ, quod primum in Samo Insula, iussu Policratis Regis ædificatæ sint, quarum formam Plutarchus in Pericle describit. Vti & aliarum nauiũ nomina à locis dictarũ apud Thucydidem, frequentissima sunt exempla. Qua forma hodie quoque *Massiliana* vulgo *Marsiliane* dicuntur, quæ à Massilia commeant.

Delusus, erepto sibi Episcopo, Sergius, Episcopij gazophilacium inuadit; thesaurum inter fœcem illã hominum, quorum opera, in nefandis suis sceleribus vtebatur, diuidit: Ecclesias deuastat, Deique Sacerdotes fustigat, atque ad ludibrium rasitat, nudosque per ciuitatem circumducit.

Hæc cum ad Hadriani Papæ notitiam deuenissent, inquit Petrus, *direxit vnã epistolam antefato Iudici, & altam Clero, & populo Neapolitano, mandans vt suum Pontificem omnino reciperent: sin autem, anathematis vinculo innodarentur. Qui iustitiam Apostolicam pro nihilo computantes, nec Pontificem recipere, nec excommunicationem seruare voluerunt. Post hæc, Anastasius Sedis Apostolicæ Bibliothecarius, vnà cum Cæsario Abbate, ex parte Apostolici, & Imperatoris, Neapolim venientes, eandem ciuitatem anathemate innodauere.* Fodicabat pium Athanasij pectus, gregis sui cura, anathemate innodati. Cumque Surrenti esset cum Stephano fratre, nec à lacrymis, & singultibus momento vllo temperaret, decreuit Romam petere, reconciliando Neapolitanis Pontifici. Ibi tentata fuit eius mors, medio veneno, per Sergij emissarios, diuina tamen gratia illæsi. Dimissus

missus ab Adriano, ad Ludouicum Imperatorem tunc in Sabinis morantem venit. Iterum Romam regressus, Neapolim, sedi suæ restituendus, proficiscitur. In medio tamen itinere, vt mox dicemus, vitæ præsenti subtractus.

Libet nunc, infelicem vitæ exitum ipsius Sergij narrare. Exciti tandem Neapolitani, atque Papæ comminationibus perculsi, facinorosi Ducis insaniam diutius perferre nolentes, eiecto Sergio, Athanasij iunioris eius fratris opera, qui Episcopus erat, eũdem Ducem creauerunt. Hic, sibi potius quàm fratri consulens, cuius, vt Leo Ostiensis ait, videbatur vindex à Deo electus, in eodem loco, vbi virum Dei intruserat, eum cepit, ac paulò post excœcauit, & Romam ad Pontificem misit. Erat is Ioannes VIII. qui epist. 66. ad Athanasium, probum tunc Episcopum, & nondum cum Saracenis fœderatum scribens, vocat Sergium, *secundum Holofernem*. Et in epist. 67. ad populum Neapolitanum, *Hominem peccati*, *Dei inimicum, Populi sui tyrannum*, *ac Romanæ Ecclesiæ perduellem*, his eum speciosis titulis cohonestans. Athanasiũ non esse accusandũ, quod indecẽs Episcopo factũ laudauerit, his Baronij verbis ad annum Christi 877. euincam. *Et ita quidem Pontifex, indecens Episcopo factum, Mosis exemplo laudauit, qui Leuitas, à cęde fratrum, & filiorum reuertentes, laudauit dicens: consecrastis manus vestras* Domino, *vnusquisque in filio, & fratre suo, vt detur vobis benedictio. Quantumlibet enim debeat esse Christi sacerdotium incruentum, cuius est & sacrificium incruentum: Et Episcopi, percussores esse non debere ab Apostolo admoneantur: tamen, qui spiritu oris sui interfecit Ananiam, & Sapphiram Petrus, ista tunc scribere docuit successorem: atque probare ab alio iustè factum, quod ipsum scirent, impellente spiritu perpetrasse. Zelus purgat facinus: quo exæsus Dominus Redemptor noster mitis, & humilis corde, percussor est factus. Et Petrus eodem exæstuans, occisor euasit. Eodemque ardens Paulus, excæcator. Zelus igitur non aufert, nec polluit sacerdotium: sed (quod prædicatur in Phinee) reddit illud perpetuum, & illustrius.* Hæc Baronius. Ac de Sergio, satis.

Sancti Athanasij supremus dies, Tumulatio, Translatio, Cultus. Sect. V.

CVm Neapolim reuerteretur, sedi suæ restituendus, *profectus, ad Ciuitatem Nerulanam deuenit*, inquit Petrus, *in qua tertio Kal. Iulij celebrauit diem Apostolorum. Peracta missa, cœpit febribus anhelare, & perfractus ab eadem infirmitate, Deo dignus, & clarus Athanasius è carnea subtractus est fæce, & suo Creatori nouissimum reddidit spiritum in Oratorio Sancti Quirici, quod bissenis millibus, à Monasterio Sancti Benedicti in Cassino distat, Idibus Iulij, Indictione quinta, regnante Basilio Imperatore Constantinopolitano*. Pergit postea, tempora vitæ ipsius distribuere, hoc pacto. *Præfatus autem venerabilis vir, vixit ante Episcopatum decem & octo annis.* Nulla enim erat, corrupto illo tempore, ecclesiasticorum Canonum obseruantia. Idque, laxata ecclesiastica disciplina permittebat. *In Episcopatu sedit annos vigintiduos: & in angustijs huius seculi fuit mensibus viginti cum vno.* Ergo primus supra quadragesimum annum illi excesserat, cum mortalitatem exuit. Quòd si hic noster Athanasius, idem est cum Surrentino, qui contra Sarracenos visus est, & illic senex describitur, & caluus, ærumnis quas passus est, species illa tribuenda est,

est, quæ canos accelerauerunt. Sed de hoc paulò post.

Ad Montem Casinum delatus, flentibus omnibus, sed exultantibus Angelis, conditus fuit in Ecclesia Principis Apostolorum, quæ ab Archisio Rege constructa est, & iungitur Basilicæ Sancti Benedicti. In narratione miraculorum eius, quam Nos habemus M. S. ex apparitione cuidam cæco ad sepulchrum eius oranti, describitur fuisse, *crine crispante, statura procerus, vultu Angelicus.*

Post quinquennium, Neapolim eius preciosa pignora translata sunt. Cuius translationis Acta, hìc subnectere placuit.

In dicto autem Casinensi Monasterio, erat homo notus multis, præteritis annis cæcus. Hic quidem in Ecclesia, vbi sanctissimi viri corpus iacebat, orare consueuerat. Qui dum omnino priuatus lumine, per Ecclesiam palpans incederet, deueniretque ad Viri Dei sepulchrum, sicut sæpius accidit, tenebris inuolutus, labente pede, cecidit super ipsius Sancti sepulchrum: statimque depulsis tenebris perfectissimè lumen recepit. Quo miraculo vniuersi gaudentes, benedicebant Dominum, qui glorificat Sãctos suos. Cumque sanctitatis, & virtutis ipsius fama, longè, latèque discurreret, alius Athanasius Neapolitanus Præsul, successor huius Sancti, secundum verò carnem filius Gregorij Ducis, fratris videlicet ipsius Sancti Athanasij, anno quinto post mortem patrui, ac prædecessoris sui, solennes nuncios cum locello, & alijs necessarijs Abbati Monasterij, & Conuentui Sancti Benedicti direxit, vt commendatum Sãcti Præsulis corpus redderent in Ecclesia sedis propriæ collocandum. Indecens esse, dicentes, vt à propria sede exul sit mortuus, à qua viuus eiectus fuit, operante hoste antiquo. Sed Abbas, & Monachi primitus respuerunt. Postea verè petitionem ipsorum iustam cernentes, dixerũt: Dei voluntas fiat, & vestra petitio impleatur. Pars tamen corporis Sancti remaneat apud nos. At Nuncij responderunt. Sicut integer vobis recommendatus est, sic auxiliante Deo, habebit ipsum integrum sua sedes. Quiescentibus autem nocte ibidem, ac soporatis fatigatione itineris, apparuit Vir Sanctus vni de nuncijs principaliori, & vt mos est in scholis, tres ferulas, blandiens illi intulit, monens, vt socios excitaret, atque iniunctum opus vigilanter perficerent. Tunc ascenderunt cum cœtu venerabili Monachorum Montis Casini verticem, fodientesque aperuerunt sepulchrum, & inuenerunt Viri Dei corpus integrum, quasi tunc fuißet sepultum, nullam habens in vestibus, & corpore corruptionem, vt nec capillus de capite, & pilus decidißet de barba: tãtisque fragrans odoribus, vt omnes admiratione replerentur, & gaudio. Cunctique prostrati certatim Dei laudabant magnalia. Sanum autem, & integrum post adstantium deosculationem deuotam, humeris leuantes corpusculum, descenderunt de monte cum turba venerabili Sanctorum Monachorum totius illius Sancti Collegij, ac Clericorum, & secularium Castrorum, Villarumque vicinarum. Qui omnes veniebant, & deosculabantur locellum deuotissimè, & sic gaudentes reuertebantur. Dicti itaque nuncij cum corpore recedentes eo die, applicuerunt Atellas, & apud Sanctum Elpidium substiterunt. Occurrit autem eis Præsul venerabilis nepos eius, cum Sacerdotum, & Monachorum collegio copioso, luminaribus accensis, & itinere toto psallentibus. Cum peruenirent ad Villam, quæ dicitur Grummis, obuiauit ei homo vexatus à Dæmone, qui statim liberatus, Deo gratias egit. Tota Neapolis ciuitas populosa, sancta corpori obuiam exijt, seque solo, sancto corpori prosternentes cum fletu acclamabant, Patrem, Nutritorem atque Pastorem pupillorum, atque orphanorum, Tutorem viduarum, atque mærentium Consolatorem. Et post lacrymabiles voces, expulso mærore, Deo gratias agentes, eo quod ipsum meruerunt habere Aduocatum propitium ante Deum. Dum autem ad Ecclesiam Sancti Ianuarij portaretur, mulier grauissimo capitis dolore detenta, quæ etiam auditum perdiderat à multis temporibus, iuuarique nullatenus valẽs,

caput

caput sub locello inclinans, statim depulso dolore, recuperauit, quem à multis perdiderat annis auditum. Multi alij à diuersis infirmitatibus, eius interuenientibus meritis sunt curati. Tandem expletis missarum solemnijs, depositoque locello iuxta altare in Oratorio Sancti Confessoris Christi Laurentij, eiusdem sedis Antistitis, iuxta sanctissimi Ioannis Antecessoris, & Nutritoris ipsius antrum, diligentissimè condiderunt primo Kal. Augusti. Regnante Domino nostro Iesu Christo, cui est honor, & gloria in sæcula sæculorum. Amen.

Colitur hìc Sanctus Præsul, & alibi. Casini nempe, vbi obijt, & vnde brachio ibi relicto (quamuis id in Actis translationis eius non reperiatur) huc translatus est. Capuæ quoque celebris erat eius memoria. Legi enim in quodam peruetusto Codice M.S. Orationum illius Ecclesiæ, ipsum in Litanijs, cum alijs Sanctis Episcopis, & Confessoribus inuocatum. Nec poterit quis suspicari, non istum nostrum, sed Alexandrinum intelligi ibi debere, quoniam nullus ibi græcus Episcopus recensetur, vt inspicienti constabit. An verò vnus, idemq; sit noster Athanasius, & qui Surrenti Patronus est, affirmat Romæus, negat Capacius lib. 1. fol. 533. in cuius ego sententiam potius inclino. Non quidem ob eam, quam Capacius affert rationem, nimirum quod illius anniuersaria celebrentur VI. Kal. Februarij, Nostri verò Idibus Quintilis, id enim euenisset censendum est, ob Ecclesiæ in eius honorem ibi erectæ, ea die fortè dedicationem, vel ob aliud insigne beneficium ea die precibus eius ciuitati collatum, vt plura de his in ecclesiastica historia passim suppetunt exempla. Sed, quod videam semper quinque hos Diuos, Renatum, Valerium, Athanasium, Baculum, & Antoninum, & in Inscriptione illa præcipuè in eius Ecclesia apud eundem Capacium, coniungi, in certum argumentum diuturnioris eorum ibi incolatus, pluriumque in ciuitatem collatorum beneficiorum. Quæ de nostro, nullo antiquorum testimonio probari possunt. Secessit quidem eo, ad Stephanum fratrem Episcopum, sed breui mora, quando incertis sedibus tyrannidem nepotis fugiens, vagabatur. Ad hæc, in Vita S. Antonini à me edita anno 1526. & scholijs illustrata, describitur, senex & in nauali Neapolitanorum, & Surrentinorum discrimine, solos Surrentinos contra Saracenos adiuuans.

Nummum aliquem in huius Sancti honorem fuisse aliquādo cusum, existimauit Capacius lib. 1. fol. 111. his verbis. *Sed quoniam in his religionis nummos incidimus, animaduertendus nummus ille est, in quo Ianuarij, & Athanasij, quos sanctissimos habuit Neapolis Episcopos, pietas elucet.* Suspicor, illum significare nummum, de quo supra Cap. XX. Sect. XXIV. Et cum sanctissimum vocet Athanasium, de hoc certè locutus est. At potius censendum, non huius, sed iunioris Athanasij vultum ibi esse expressum. Desideratur enim in aduersa eius facie, & Athanasij τὸ *(?)* Sanctus expressum alioqui in aduersa Ianuarij parte. Adde, solis Ducibus licitum fuisse nummos cudere. Porrò iunior Athanasius, Episcopus fuit, & Dux Neapolitanus. Huius ergo potius, quā Sancti, nummum fuisse censendum est.

F I N I S

Laus Deo, ac Deiparæ Virgini Mariæ, Diuo Ianuario, & Beato Caietano.

INDEX

Contentorum in hoc Opere.

B

Ber-

I N D E X.

I N D E X.

I

S. Ioan-

I N D E X.

sub

San-

INDEX.

T

I N D E X.

F I N I S.

Errata ſic corrige.

Fol.21.linea 21.Epiſcopi, *ſcribe*, Archiepiſcopi.
109. 7. Præſentem. Præneſtem.
127. penultima chentelam. clientelam.
144.10. *ακυξματον ἀκυσμάτον*.
272.10.extra. ſecus.
288.34.Numiſmates. Numiſmate.
328. 10. Carminiana. Puderica.

REGESTVM.

✠ ✠✠ A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T V X Y Z

Aa Bb Cc Dd Ee Ff Gg Hh Ii KK Ll Mm Nn Oo Pp Qq
Rr Sſ Tt Vu Xx Yy Zz

Aaa Bbb

Omnes ſunt duerniones, præter ✠ quæ eſt tern.
& Bbb quæ eſt fol.ſimpl.

